

Biblioteka poněná,

• vydávaná

Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia.

Čís. II.

pro rok 1853 a 1854.

Missie tichomořské.

Sepsal

Frantisek Kav. Štorpík,

tuchotný správce w Behtalich.

W Brně 1854.

Tiskem dědicůw Rudolfa Mohrera.

Missie tichomorské.

Cepřal

František Kav. Škorpík,

Doktor filosofie, oud historicko-statistického odboru cíř. kr. moravsko-slezské Společnosti ku zvelebení orby, oud Českého Musea a mer. slez. ochranného spolku, spoluzakladatel Dědictví SS. Cyrilla a Methodia a duchovní správce v Bohdalicích.

Nákladem Dědictví SS. Cyrilla a Methodia
pro rok 1853 a 1854.

Číslo II.

Cena i s mappen 1 zl. 30 kr. řř.

W Brně 1854.

Tiskem dědiců Rudolfa Rohrerů.

Jeho Excellenci

Nejdůstojnějšimu a Vysokorodému

Pánu, Panu

ANTONÍNŮ ARNOŠTOVI,

Hraběti Schaaffgotsche'ovi,

Svobodnému Pánu na Künastu a Greifensteinu,

z milosti Boží a stolice apostolské

Biskupovi Brněnskému,

Jeho cis. král. apostolského Veličenstva skutečnému
tajnému raddovi, kanovníku knížecí věrné metropo-
litné kapitoly Olomúcké, doktorovi v bohosloví, sku-
tečnému spoluodu Dědictví SS. Cyrilla a Methodia,
spoluodu moravsko-slezského ochranného spolku
i jiných vědeckých a dobročinných spolkův atd., atd

s nejhlubší uctivostí a pokorou

věnuje

spisovatel.

Položím na nich znamení a pošlu z nich některé, kteří
spaseni budou, k národům jiným a k ostrovům daleko
— a ti zvěstovati budou slávu mou národům, kteří neslyšeli
o mně. Is. 66.

Předmluva.

Naříkát se zhusta, že náš národ církevních a vůbec duchových zájmův jest na mnoze netečen a svých povinností náboženských že nekoná, nébrž toliko o d b ý v á , katolictví pak jeho že není svobodným v potřebách ducha i srdce zakořeněným přesvědčením, nébrž pouhým od otcův zděděným návykem, je-
mužto svědomitě vyhověti ovšem nepohodlné, avšak docela výhost dáti, předce hrozná.

Neupřet zajisté těmto slovům pravdy, kdo náš národ blíže zná. — Nastalť zajisté doba, kdežto náš národ, chceli jinak sobě pojistiti nadějnou budoucnost, bez hlubšího vniknutí do svatyně víry katolické déle se obejít nemůže. Nemá-li nevěreckému moru padnouti za kořist,

vymáhá povinnost na strážcích jeho nejvyšších pokladův: víry katolické a národnosti slovan-
ské, aby nezvratné jemu vštípili přesvědčení,
že dogmata Církve nejsou moc cizinská, z ven-
ku do útroby člověka drze se vtírající a po
panovnicku rozumem a srdcem jeho vládati u-
silující, nébrž že jsou zvuky z pravé jeho vla-
sti prostřednictvím Církve k němu neustále za-
vznívající, v nichž příbuzné, avšak neladné a
zlozvučné, ohlasy ducha i srdce lidského se
čistí a v původný všemír se navracují;
že rozum, ač ve všech věcech pozemských divy
tvoří, předce v nejvyšší záležitosti, v nábo-
ženství, bez Christa na záhadě, jako úhoř na
písku, vázne a s to není, aby srdce, strastmi
života stíhané a ztýrané, potěšil, aneb v kalu
náruživosti zabředlé k nebeským žádostem po-
vznesl a roznítil. Kdo však tékavou bloudi-
vost rozumu a nevázanou baživost srdce, jimž
arci mnozí říkají svoboda, samovolně spoutá v
poslušenství Christa a Církve, ten zkusí, že pro
rozum svůj našel pravdu, pro své srdce
život, že se octnul na cestě svobody —
víra a věda líbají se v jeho vědomí, lá-
ska rodí činy nehynoucí a naděje spásu
hlásá jednotlivcům i národům. Teprvé spa-
sený člověk platně národu svému koná služ-

by, rozladěné jeho vášně rovnaje a v roze-
 rvanou jeho útrobu vlastní svůj mír vnášeje.
 Tento mír, jehož svět dáti nemůže, není vá-
 znutí, ztrnulost, jak mnozí rozkřikují, nébrž ne-
 ustálý pokrok. Není-li pokrok ustavičné smí-
 řování protiv? Nejvyšší snahy ducha i srdce
 lidského stíkají se konečně v náboženství, a
 kde vezme svět v tomto nejvyšším ohledu, v
 náboženství, smířovací živeli? Historie ducho-
 vého vývoje jednotlivcův i národův hlásá, že
 jím, smířovacím živlem, jest jediné Christus.
 Proto národové pohanští, neměvše ho, zhynuli,
 proto národ křesťanský, ač sebe více zcucha-
 ný, pokud Christa se nespustí, veždy možnost
 nadějně budoucnosti v lůně svém chová; jak-
 mile mu zasvitne doba příznivá, počne se klí-
 čiti zvláštný, národný jeho život, v jádře ne-
 dotknutý. Odloučení-se tedy od Christa jest
 couvání, zpátečnictví, rozptylování, ztrnulost,
 zkáza — v Ném ale sjednocování, míření, po-
 krok *) — a věru, kdeby se na cestě života
 vzala smrt?

*) Tuto pravdu mistrně odůvodňuje Montalembert v řeči, kterou co nově volený oud v hro-
 madě Akademie francouzské dne 5. února 1852
 měl. Rozvinujeť v ní psychologický obraz ži-
 vota svého předka v Akademii, p. Droza, a u-

Že však, uvádějíce náš národ v tyto pravdy, na překážky a námitky vrazíme, z naší doby patrno. Čas, kdežto duchovní opatrnost námitkám se vyhýbati radila, dávno zmizel, osten negace zadrhá se na mnoze i do náboženského vědomí našeho lidu. Čím úzkostlivěji by kněz námitek se štítil, tím záhubnější moci přimnožovalby jim, lid pak, lichou šetrnost za nedostateč a vysvědčení chudoby na duchu bera, klesalby tím hlouběji u bezvěří. Člověk za našich dob musí mnoho vědět, aby mohl věřit, knězi pak nyní nevyhnutelno znáti aspoň výstřelky nejnovějšího badání vědeckého.

Tatoť jest prvá stránka úkolu, jehož láska k národu duchovenstvu ukládá, nynější pak dob i doléhavě poroučí.

Druhá stránka klade nám na srdce, abychom náboženský obzor našeho národu rozdělili.

kazuje, kterak nepokojné bylo jeho srdce, pokud toliko ve vědě spásy hledal, až pak k pohrdanému posud křesťanství se obrátil, upřímně badal a míru došel, pozdějšími pak spisy dokazovati se snažil, že pro Francii není spásy mimo Christa. Dr. Ladislav Rieger přeložil jeho politické hospodářství.

Lid náš posuzuje poměry všeobecné Cír-
 kve na mnoze dle pídimužšíkových náhledův
 své osady, své krajiny; jediné ty poutě, ač
 tolik tupené, vytrhují ho chvílemi nad těsný
 obzor hroudy, k nížto přikován jsa na svět
 se dívá. V roce 1848 přišel farník ku správci
 duchovnímu hledat útěchy pro své nemálo
 skormoucené srdce. „Bože všemohoucí! co to
 bude! V Římě zpoura, Papež na útěku!
 Mlynář ***ský (protestant) pravil, že konec
 naší víry?“ „Co jste mu odpověděl?“ „Inu,
 řekl jsem, že to Pán Bůh zase nějak spraví,
 ale byl jsem tehdaž tak zmaten, že jsem ho-
 nem nevěděl, kterak se hájiti.“ Odkud pochá-
 zel úlek a zmatek jinak upřímného katolíka?
 Zajisté z obmezeného jeho náboženského obzo-
 ru. „Příteli!“ těšil ho duchovní, „Církev po-
 dobá se stromu pevné a svěží zdravoty; kme-
 ny po celém oboru zemském se rozkládají,
 kořeny v millionech srdcí jsou zakotveny, ko-
 runa a kloník v nebi se tratí. Když v kůře
 mnohý hmyz se uhnizdil, mnohý had okolo
 jeho pně se otáčí a na okolojdoucí síčí, zdaje
 se ho hájiti, v pravdě však jen na kořist v
 jeho stínu čeká, když mnohý dravec, káně,
 krahujec a jiné šelmy ho hyzdějí a mnohý
 osel o něj se otírá, když mnohá haluz na něm
 chorá, mnohý listek svadlý — tu Onen, jenž

strom šlípil, sesílá bouře a přivaly, které hmyz s něho smývají, šelmy rozplašují, choré haluzí a listí srážejí, aby strom, uvnitř nedotknutý. tím svěžejšími odmladky na jevo dával věkovitou svoji jádrnost. Pohledte na polohu nebeskou! Nad naší farností, nad naší vlastí, jako rybí oko nyní se klene a slunce neskalenou září svítí, mezi tím snad v jiných krajinách černé chmûry zahalují obzor, srší blesky, hrom burácí a země duní pod nohama tannějšího obyvatelstva. Tak bývá v Církvi bojující, jejížto hranice jsou spolu hranicemi oboru zemského. V jedné krajině křičí ti, již nevědí, co činí: „Ukřižuj!“ V druhé volají: „Hosanna!“ Sotvaže Papež opustil Řím, vzkázali mu Američané, aby mezi nimi se usídlil. Zde plijou na posvátné tváře duchové matere, onde ji ozdobují nejdražšími vzácnostmi; tu ji poutají ku sloupu své vlastní kanby, tam ji povyšují na trůn synovské lásky své. Opouštějí-li u nás někteří pošetilci Církve, však právě ti nejučinnější a nejupřímnější mezi protestanty počínají se vyzouvat z dávných předsudkův, mnozí se již k ní navrátili, mnozí k podobnému kroku se chystají, ostatní nahlízejí denně jasněji potřebu jednoty, a tam na dalekých ostrovech vcházejí do lůna Církve ročně tisícové novokřesťanův. Když Církve v Asii a v Africe

trpěla ujmu, mohutněla v Evropě; osvěta a vzdělanost, slovem: duchová převaha, z odpadlých zemí přestěhovala se do Evropy, a připadla co věno svadebné národům, kteří Církvi k věrnosti se zasnoubili. Zruší-li Evropa svou věrnost, pak možná, že klesne opět v barbarství a to sice mnohem nebezpečnější nad ono, z něhož vychováním Církve katolické vynikla.“

„Bože na výsostech!“ vskočil duchovnému do řeči soused, horlivý slovan — „cožby náš národ se tak mohl odkřestaniti?“ „Toho Bůh střež! doufejmež raději, že Prozřetelnost všechny milliony, z nichž národ náš se skládá, v lůně Církve katolické smíří a učiní ho solí, která snad evropejského křesťanstva od porušení zachrání. — Nebojte se o Papeže, když Řím se bouří — kde Papež, tam Řím. Nepřikládejte k Církvi všeobecné úzké měřítko jednoho města, jedné krajiny. Kdykoli Vás zarmoutí nevěra a odpadlictví té, oné krajiny, hned se rozhlédněte po celém oboru zemském a naleznete jisté útěchy pro své katolické přesvědčení.“ Když potom kněz se jal vykládati o dalekých ostrovech, kdežto víra katolická se šíří jako za dnův apostolských, krev mučnická se leje jako za časův pronásledování původného křesťanstva, kterak Bůh práce blahověstův zázraky podporuje a oslavuje — kterak tedy

XVI

zázraky, apostolové a mučníci v Církvi nikdy nevymírají: — tu srdce sousedovo zahořelo nadšeností, v mysli se mu jasnilo, katolické jeho vědomí šířilo se za těsný kruh obvyklých náhledův procházkou po dalekých ostrovech, a s pevnější, nežli byl přišel, navrátil se věrou v jednu, svatou, římsko-katolickou, apostolskou Církev. —

K rozdělení náboženského obzoru mají posloužiti našemu národu „Missie tichomořské.“

Kýžby orodováním svatých missionářův Cyrilla a Methodia účelu svého došly! —

Spisovatel.

Úvod k misijním katolickým.

Od oné strašné doby, co hřích wejda we svět roztrhal swazky mezi nebem i zemí, octnul se člověk w celém světě co w krajině cizí, stáwaje se jeden druhému čím déle tím wíce „příchozím a hostem.“ Měl-li člověk znouwu přijíti k ztracenému práwu w městě Božím, měl-li w dům Boží, z něhož byl wyděděn, znouwu uveden býti co „spoluobčan swatých a domácí Boží“: stala se svět u n e w y h n u t e l n ě p o t ř e b n o u misie, to jest, w y s l a n s t w í, w y s l a n s t w í prawdy a milosti, w y s l a n s t w í zaručující obnowení a spásu, w y s l a n s t w í smírující Boha s člověkem, w y s l a n s t w í obnowující swazky mezi nebem a zemí. Misijnář čili w y s l a n e c, ježž Bůh padlému člověku byl hned w ráji slíbil, není jiný, nežli Syn Boží, půwod a dořonatel wíry nassí; účel Jeho w y s l a n s t w í uení jiný, nežli spása lidského pokolení. Po čtyřidcet wěkůw připrawowal a urownáwal události světa Pán, ažby přissel Onen, jenž poslán býti měl; čtvero tisícůw let pozdwihowalo hlasůw swých k nebi: Sessli, o Hospodine, Onoho, ježž sesslati hodláš! Bůh — w y s l a n e c wšak měl ztráwiti toliko krátkou dobu na zemi, jestto úkol Jeho má obejmouti wšsechny časy, wšsechna místa, wšsechny

lidi. Tento úkol předpověděn jest spolu se způsobem, jakým ona misie z pokolení na pokolení přecházeti má. „Posluš,“ di Hospodin krze proroka, „posluš wýwolence swé k národům, kteří přebývají za mořem, bo Afriky a Lidie a na ostrovy nejzářší; posluš je k národům, jenž posud neslychali o mně, aniž užířeli sláwy mé; oni zřestowati budou sláwu mou národům a ze středu jejich dowedou bratry k oltářům Hospodinovým.“ Kdyby tu neřekl, že prorok Izaiáš popisuje pokroky, kterými wíra křesťanská se rozšširuje za našich dnůw po wšech dílech swěta?

Když se časowé vyplnili, přišel onen wýslanec s hůry, onen nejwýšší misijnář a Jeho prohlás ku swětu, Boha odcizenému, w němž i základná wýminka míru, spásy, a života wěčného se obsahuje, zní takto: „Tenť jest život wěčný, aby poznal swět jediného pravého Boha a Jesu Christa, jehož byl poslal.“ Učení, které přednáší, že není Jeho vlastní, nébrž Otce, jenž jej byl poslal. Konaje zážraty ku podpore učení swého wždy twrdí, že proto je koná, aby swět uwěřil, že jej Otec poslal.

Dořenaw swou misi na zemi a zanechaw na ni swou pravdu a milost, swou krew a ipolu prostředky, jimiž by člověku možno bylo, získati zásluhy Jeho oběti, postaral se, aby dílo Jeho newyhnulo, nébrž rozplozowalo se z krajiny do krajiny, s pokolení do pokolení, a to wždy mohůtnějšším proudem, ažby konečně we-

šsteren svět poznal jediného Boha a Jesu Chri-
sta, Jeho Syna. „Dána jest mi wšseliká moc,
di k apostolům, na nebi i na zemi,“ — na
nebi, neboť od věčnosti řekl k mně otec: „Ty
jsi syn můj!“ na zemi, neboť stojí o mně psá-
no: „národy dám Tobě dědictwím a panowá-
ní Tvé zasahuje hranice světa. Jakož mne
tedy poslal Otec, posílám i já wás! Ražte
Ewanjeliu wšsemu stwoření, učte wšsechny ná-
rody, „křtěte je,“ aby wšli na dráhu ži-
wota, „učte je zachowáwati wšsechno, cokoli
jsem přikázal wám,“ aby setrvali na cestě
spásy věčné, a „ejhle! jáť jsem s wámi po
wšsechny dny až do skonání světa.“ Zde swati
apostolové, již dříve důstojenstwí kněžské při-
jawsše, splnomocnění jsou ku swaté misii od Chri-
sta samého, Duch swatý uděluje jim swých darů
k welikému úkolu, a hle! tu jest dwaná-
ctero řádně oprávněných misioná-
řů w uprostřed příchozích a cizincůw.
Již rozděluji obor zemský mezi sebe! Petrowi
dostala se krajina židowská, z nížto po nedlou-
hém pobytu w Antiochii odebirá se do Italie,
aby se nawždy usadil w Římě a učinil ho stře-
dem jednoty a misii katolických. Sw. Pawel
dobývá Řecka a piše Římanům, že hoblá do-
raziti až do Spaněl. Jan oswěcuje Asii pře-
konáwaje protivníky své nebeskou láskou. Ja-
kub ponechán w Jerusalemě, maje odtud ostrí-
hati rozptylencůw w dwanácteru pokolení. Du-
dřej držel sobě Achaji, Filip třímá (drží) Fry-
gii a Troadu, Tomáš až do Indie wniká; po-

dobně usilují ostatní. Země nestačuje horlivě jich lášce, jakž kdysi nestačovala ctížádosti Alexandrově. Touha, dobýti světa, hoří v prsou apostoľových i Alexandrových, avšak jaký rozdíl panuje v pohnutkách, v prostředcích, v účelu! Jak rázně značí se oba duchové: křesťanský a pohanský v jádru porovnání!

Kdekoli se okolo misíonářův shlukne sbor křesťanů, zakládají chrámy, zřizují služby Boží, zanechavše pak nástupce ubírají se na jiná místa, aby nové zaráželi obce křesťanské, až korunou mučednickou ověncení složí počet ze svého vyslanství Onomu, jenž je poslal. Tou měrou, jakou wzrůstá počet těchto vyslancův, šíří se a mohutní království Boží na zemi.

Přehledněme nyní řadu století okem prozatím křapným, kterak zehnal Hospodin suhám misíonářským nástupcův apostoľských, kterak se plnilo a plní proroctví: „že choditi budou pohané ve světle Jeho a králové v blešku východu Jeho, a že všichni národové sloužiti budou Jemu.“ Sned v I. století král Burgundský Trophimus, ve století II. pak Lucius král na ostrově anglickém, co rozšiřovatelé víry křesťanské velikých zásluh vydobyli. V tomtéž století nacházíme sv. Irenaea, učedníka svatého Polykarpa, jenž byl sedával u nohou sv. Jana apostoľa, co biskupa v Lyoně v zemi francouzské, do nížto nástupcové sv. Petra v Římě neustávali posílati misíonáře. Když Chlodwik, král francouzský, po vítězné bitvě na prosby křesťanské manželky své přijal křest a papež

Do Říma poslal zlatou korunu na svědectví, že uznává Christa za svrchovaného vládce své říše: netrvalo dlouho, a „národové v Gallii obývající sloužili Christu.“ Ve čtvrtém století bylo křesťanství v Itálii tak zmocnělo, že pohanství, jako mlha před východem a východem vystupujícím slunkem prchajíc, již jen sem tam v úkrytech se plouhalo; veřejným osvědčením se císaře Konstantina, že kříž zvítězil, obdrželo křesťanství převahu, pohanství domíralo. V též době wyznal Christa Bafur, král Arragonský ve Španělsku, kdež byl sv. Pavel první rozšířil semeno víry naší. Nedlouho za ním vyšel Rekkared, král vládnoucí na jihu španělském, do lůna Církve. V VII. století vzešlo slunko spásy z temnoty pohanství nad Německem; sv. Bonifacius jest apostolem jeho. Země Irská, pro horlivost obyvatelů za víru křesťanskou a pro množství apostolských mužův na půdě její zrozených „ostrovem Svatých“ nazvaná, již v polovici V. století velikým svým apostolem sv. Patrikem bez mála pokřesťaněná, vysílala misijnáře do Německa v hojném počtu. Ve století VIII. rozednilo se v Dánské zemi, jak mile král Harald v Moheci pokřesťený světlo víry do vlasti své donesl. V následujícím století vzešla hvězda Bethlehemská nad naší vlastí. Sv. bratři Cyrill a Method jsou naší apoštoly a jelikož za onoho času Morava byla se Slováky, Poláky, Čechy a jižními národy slovanskými mocnou rukou Swatoplukovou spojena, rozlévala

svatá ona hvězda víry Christovy blahověstnou zář svoji do okolních vlastí jednou mluvou s Moravany sbratřených. Tak netrvalo dlouho a Mieczisław, wojwoda polský, podnikl sladké jarmo Jesu Christovo. V XI. století křesť přijal Štěpán, wojwoda uherský, sám co neunavený misijnář - obchází vlast svou blásoje radostné poselstvi svému národu.

Když Europa na křtu sw. znovuzrozená činila jako jedinou rodinu v Christu Pánu, obrátili blahověstové křesťanství své zraký ku krajinám, jichžto obywatelé posud pohřženi byli v temnostech pohanstva. Postůjme na okamženi a podívejme se ještě jedenkrát na Europu, nežli ji opustíme. Jaké to divadlo pro oko křesťanské! Jerusalém a Řím stály uprostřed neměřícího světa přichozích a cizinců co dvě ohniště, rozlévající světlo víry na všechny strany. Milost Ježíše Christa osvětila i vzdělala tuto Europu. Všelikou zvedenost občanskou a přednost, v jiných dílech světa uznávanou, od koho vzala? Od Christa Ježíše! Avšak tato milost nezůstala prázdnou, Europa poznala úlohu i povinnost svoji, ona se jala horlivě doplňovati prorockví Jezaiášovo, roznášejíc s vatou onu osvětu a zvedenost po nejzazších ostrovech.⁴

Wzhůru, synové sw. Františka, wzhůru, žákové sw. Dominika! Byť jste povoláni k tomuto nebezpečnému vyslanstvi. A proč bychom zapírali vlasteneckou radost nad tím, že slowanský kněz to byl, Jan Karpinský, jenž ve

Společnosti s francouzským frantistámem, jménem Rubruquis, první rozžehnul svíci wíry swaté w daleké Číně? A kdo jest onen, jenž s dwíti tovaryši osměluje se dobýwati swěta pro Christa? Ignác z Loyoly slowe. Po boku stojí mu onen, jehožto bážnost po slávě pozemské dusíwal slowy: Což platno člověku, kdyby i celý swět získal, na duši své ale škodu trpěl? Frantisek Kawerský, jižním co profesor w Paříži po slávě swětské, sw. Ignácem oswícený prahne jedině po slávě Boží a po vítězstích wíry co apostol Indie a Japanu. Slyš, o slyš weliký apostole! hlasý denně k Tobě wolajících misijnářůw: Swatý Frantisku Kawerský! oroduj za nás! Slyš hlasý wšech wěrňůch, jenž za prospěch práci misijnářských denně Tebe prosí: Swatý Frantisku Kawerský, oroduj za nás!

Mezi tím co tatarsští náčelníci přijímají papežské vyslance we swých stánech a co Dawid, císař abysšinský, wyprawuje své poslance do Říma; přemýšlí se zde, kterakby náwal záležitosti misijnářských řádné spráwy došel. K tomu konci zarazil swatý Otec Řehoř XV. r. 1622 ústaw k rozšiřování wíry, známý swětu pod jménem Propaganda, z něhožto co rodíště apostolského vycházejí řady misijnářůw dle určitého úměru jméno Christowo do wšech uhlí swěta roznášejících.

W tentýž čas obchází sw. Vincenc de Paula zemi francouzskou, dobře čině wšsem; a jakoby byl hodlal obnowiti zářky Boháčlowěta, wy-

řilal před sebou své kněze od kongregací mis-
sionářských, sám jsa neustále obklopen množstvím
slechetných paní a panen jednoty lásky k
bližnímu.

První škola čili semenistě, jenž obdržela
jméno od účelu, k němuž vlastně směřovala,
založena jest od biskupa Babilonského, Bernar-
da, nazývající se: „Semenistě misíí zahra-
ničních v Paříži.“ Později powstały filiálky:
seminář Ducha svatého pro osady francouzské
v rozličných dílech světa; za našich dnů hor-
liví a skromní oudové kongregace Picpus, Ma-
risté v Lyoně, kteří sobě wynvolili Oceanii za
podíl a jiných více.

Gledejme nyní na mapě zeměpisných stop
našich misíionářův. „A zajisté, po vši zemi
rozestel se zvuk jejich a do končin země slova
jejich.“

Misíie v Levantě zahrnuje moře řecké,
Carohrad, Syrii, Armenii, Egypt a Ethiopii,
Persii. Jedna z největších pohrom, ježto mis-
sionářům zdejšími podnikati nutno, jest velmi
často se vyskytující morová rána.

Misíie Americké zaujímají Kanadu, Luisia-
nu, Kalifornii, kterou naši misíionáři dávno
byli již smáceli potem svých práci, nežli hojně
zlaté doly do ní přivábily dobrodruhy ze všech
uhlův světa; ostrovy Antilly, Guyanu až ku
břehům weletoku Paragwaye, kdežto víra Chri-
stova po druhé dokázala, že pouze jí dáno jest
národy učiniti šťastnými, ano což více značí,
bláženými, uwodit v ně rovnost práva i po-

winnosti, swobodu i bratrstwi, jež pouze tehdy nebývá prázdným slowem ba klamem, má-li své kořeny w lásce křesťanské.

Misíe Indické rozprostírají se po poloostrově zvlažovaném řekou Ganges až k Manille a ostrowům Filippinským.

Misíe Čínské zawírají w sobě Čínu čili Kytaj, Tonk-king, Kočincínu a Japan. Misíe indické překážejí misíonářům na seweru horaucim podnebí, na jihu málo který odolá na delší čas zhoubným zimnicím a horečkám z neustálých výparů z tamnějších bahnišť a močálů se wywinujících.

Misíe čínské a japonské čítají nejvíce mučedníků, Čína a Japan jsou půda klasická pronásledování a mučednictví.

Misíe w Oceanii, tomto pátém dílu světa, jsou rozptýleny po nescíslných ostrovech velkého Oceanu; k nim patří i misíe, které po pouštích a horoucích píšťčinách afrických hledají blbého černocha a divokého Kaffra.

Zde by bylo místo, wypočítati wsechna wítězství těchto duchowních dobywatelů nad slepotou pohanskou a nad hříchem, odhaliti roušku od tisícerych služeb stromnosti a pokorou zastřených, wynésti na bílý den nescíslné oběti, wíře a zmedenosti občanské přinášené w trampotách a pronásledování, w hladu a žízni, uprostřed slzi a prolévání krve; sluselo by zde wyjewiti, kterať naši misíonáři přispívali a přispívají k objasnění wědeckých záhad, k rozkwětu ewropejského hospodářství, k okráslení našich

zahrad — avšak to všechno, dá-li Pán Bůh, učiníme vypravující usilování blahověstům křesťanských v jednotlivých dílech světa.

Nyní však obrací se k Vám všem, kdož Christa milujete a rozšíření království Jeho upřímně přejete. Představme sobě živě ono hrůzoplné okamžení, kdežto před soudnou stolicí Páně skládati budeme účty z vládařství svého. Tu sv. Petr se okáže v průvodu Židů na věru obrácených, svatý Pavel zprovázen bude polovicí císařství Římského pokřesťaněnou, sv. Ondřej přivede Achaji, sv. Tomáš Indii — a čím se vykážeme my ubozí? Zdáli předstoupíme s prázdnou rukou? „To bychom ovšem nerádi,“ odpovídají mnozí, „ale což my v našem skromném postavení můžeme činiti pro rozšíření svatého náboženství? Nežili to úkol od Spasitele kněžím svěcený?“ Dvšsem že misie před jinými věřícími jest svěřena osobám, již vysvěcením obzvláštní právomocnost v Církvi svaté obdrževše povoláni jsou, aby jdouce ke všem národům je křtili a učili.“ Ale sv. Pavel i v ohledu na ostatní věřící mluví o „spolupracování u víře Evangelium.“ Toto spolupracování u víře má trojí stupeň:

1. „Tak, jakž sluší na Evangelium Chri-stovo, obcujte!“ napomíná sv. Pavel Filipen-ské křesťany; neboť zajiště život cnostný, lásku k Bohu a bližnímu ievící, obětivý, tichý a o-pět horlící pro věci nebeské bezděky svět účtou naplňuje a znenáhla v něm zbuzuje chuť, aby

sám také okusil spasitelného ovoce víry. První křesťané, dí sv. Lukáš, požívali veliké přízně a vysoké úcty mezi pohany, kteří vidouce v životě a v obcování jejich cosi milostného, že bezděky jako kouzlem je k nim vábilo, často říkali: ejhle! kterať sebe vzájemně milují! a i za našich dnů v daleké Číně, vidouce soudcové i obecný lid nezlomnou stálost misijnářů u víře, často se na chvíli zamýšlejí a pak obdivujíce se posud jim neznámé této síle končívají slovy: Jestliť zajisté cosi neobyčejného v tomto náboženství Ježíšově!

2. Modlete se vroucně za dělníky v Ewangeliu. Swatý Pawel oznámiv věřícím, že hodlá odebrati se do Říma a pak i do Spaněl, dokládá: Prosim Vás, bratři, pomáhejte mně svými modlitbami u Boha, abych nepadl v ruky newěřících. Bůh nás vysvobodil z velikých nesnází, pročž doufám, že i z těch, které nám nyní hrozí, nás osvobodí, budete-li za nás se modliti.

3. Konečně mohou věřící i přímou, skutečnou pomocí přispívati k rozšiřování víry. Priskus i Aquilas nebyli kněží a sv. Pawel předce je nazývá svými spoludělníky v Jesu Christu. Poroučím Vám, dí sv. Pawel, sestru naši Phebu, ona mnoho již pomohla dělníkům v Ewangeliu a i mně velikých služeb prokázala. Pozdravte Bersidu, — Emodii a Syntichu, ony pracovaly se mnou v Ewangeliu, s Klémentem . . . hle! swatý Pawel neváhal, spolupracovníci těchto swatých žen

postawiti po- boť apostolským pracím swatého Klémenta.

Kdo byla Martha úzkostliwě pečliwá w obsluhování Pána a apostolůw, když do Bethanie zawítali? Kdo byla Magdalena, Johanna, Maria Salome a ostatné swaté ženy, které následujícíce Pána na cestách apostolských ochotně ze swého jmění přispíwaly na potřeby swaté misie? Kdo byly Le Gras, La Ronqueville po boku sw. Vincencia de Paula? Byly to osoby podiwuhodné lásky k Bohu a k bližnímu, které na swůj způsob pomáhaly swatým Božím rozšiřowati Ewangeliium. Ulyssite, jať mocně chudobně otrokyně pomáhaly rozšiřowati wíru mezi národy pohanskými, dowíte se později, jať učinliwě přispíwaly k rozšiřowání králowství Božího na zemi Hedwika swatá, Rudmila, Dúbrowka, Christina, Klothildis, ano že o pokřesťanění celých zemi sobě osoby ženské buď weliké zásluby získaly aneb dokonce nejblawnější příčinou se staly, že semeno wíry křesťanské na přídě od plewelu pohanského očistěné se ujalo a zakořenilo.

Kdoby ještě neměl důwěry, že swými slabými silami může prospěti k rozšiřowání králowství Božího, wzmuži se zajiště, pohledne-li na spolek, jenž we francoussém městě Lyoně l. R. 1826 chatrnými prostředky počal a za nassich dnůw celé koráby misíonářůw do wšech končin země rozesílá, w loni na 5 millionůw příjmůw sebral a to sice z přispěwkůw, které oudowé tohoto spolku po frejcaru týdenne sbírají.

Tento spolek můžeme směle nazývati poskladnicí katolického misijnářství; neboť není koutu na světě tak nepatrného, není ostrůvku tak neznámého, do něhožby spolek Lyonský nebyl poslal misijnáře všim, co k důstojnému služeb Božích konání náleží, dobře opatřeného. Tento spolek vydává každého roku 6 svazků obsahujících zprávy od misijnářů ze všech končin země zasílaných, aby vdově a dobrodinci spolku se doměřeli, která díla apostolská se daří, kde prospívá. Ze tyto „Letopisy rozšiřování víry“ jsou velmi zajímavé, suďte z toho, že se jich ročně na 160.000 výtisků rozebírá. Jaký užitek ze čtení těchto letopisů bere duch a srdce upřímného křesťana, krásně popisuje se v ročníku 1845 při skládání celoročních účtů takto:

Vilný čtenář letopisů našich má nejlepší příležitost pozorovati blud náboženský na všech stupních, se všemi jeho následky zvláště v krajinách, kde jemu popřáno bylo, svobodně se vyvinouti. Pozorujte ho v lidnatých městech spojených států amerických! Tu má každá sekta svůj chrám, své školy, episkopalisté, presbyteriani, kvakeri, anabaptisté, mormonisté a šake-rowé. Obrátme své zraký ke zbořeninám dávnověkých měst asijských tak proslavených velikými a svatými biskupy a sněmy církevními; schisma t. odtrhnutí-se od středu církevního, od Říma, mělo za následek klesnutí jich slávy a — otroctví. Učme se při tom, že národové mohamedánské, jimiž Bůh ony odtržence trestá, vyplnili úkol svůj, vůči hledě klesají a se

kazí proto, že brojí proti Christu; učme se, že ani wíra w jednoho Boha, k němuž se Muhamedáni přiznávají, bez wíry w Christa nespasí zneuctujíc a tratic se otroctwím trpeným, wládou o hrubé násilí podepřenou a ohavným mnohoženstwím. Popatřte dále tam, kde pohanství posud panuje w rozkossných krajinách indických a w Číně tři sta millionů duší počítající! Zde je panství jeho neobmezené, zde má své školy, svou literaturu, své umy, své zákony. Sejmeme-li wšak tuto pěknou roušku s jeho twáří, poznáme pravého jeho ducha, jenž sobě libuje w obětích krve lidské a učí otce a matky rodné buď vraždití noworozence aneb je vyházeti do wýkalůw a nahnojiti, pakli sobě netrouvají jich wyžiwiti. D krok dále octneme se na nesčíslných ostrowech jižného moře a spatříme člověka úplně zhowadilého, jehožto rozum hříchem bezmála úplně zatemněn a srdce tak ztupělé, že we wojně zajeatému nepříteli usmíwawou twáří srdce z těla zažíwa kamenným nožem wyřezuje a co obzwláštní lahůdku požírá. Tou měrou, jakou rozum zjemené wíry se vzdaluje: tmí a trátí se jeho swětlo, srdce se otupuje a divočí a neřád mravní se we společnosti rozžírá. Bůh nedopouští, aby blud náboženský se směl zahrňwati klamliwou wnadou učení, On jej pudí do nejposlednějších důsledkůw a donucuje, aby w žiwotě a mravech osob a národům otkázal, že z pekla půwod svůj wzal.

Řterak docela jiné jest divadlo, jež nám

pravda poskytuje! Každá misie jest jakoby zá-
pas pravdy s bludem, čtenářové Letopisův
jsou svědkové. Není hádky náboženské od sv.
Otcův někdy vítězně ukončené, ježby misio-
nářům znova se nenamítala tu od protestantův
všech barev, tu od učencův v pavučiny svých
subtilností zapletených, tam opět od indických
braminův ve své hluboko-temné, fanatické učení
ponořených. Octne-li se misijnář u národův
divokých, kde se jemu žádné učení nestaví v
cestu, jakého tu potřebí namáhání, nežli se mu
podaří, ony duchy hrubou smyslností potlačené
vynést z otroctví na svobodu synův Božích!
Není opět žádného druhu zapírání sebe samé-
ho, žádných obětí, žádných bojův proti hříšné
žádosti těla, žádného podniku dávných pouste-
vníkův a klášterníkův, kteří někdy po Africe a
Europě rozšiřovali víru, není hrdinských skut-
kův, jižby při našich misijnářích se neopako-
wali; tu se loučí na věky se svými domácími
opouštějice pro Christa otce i matku, bratry a
sestry, dům a pole, důstojenství a vlast milou,
tam tonouce v bouřech mořských, jinde bloudíce
po lesích, pod nebem horoucím, po ledinách se-
verních, uprostřed křesťanův nárostlých jejich se
lekajících, uprostřed neměřících, ku smrti jich hle-
dajících. Kdyby možná bylo, aby závist mohla
se vlouditi v duše jejich, zdaliby neměli pří-
činy velmi často, záviděti poustevníkovi skromný
jeho pokrm, bezpečnou jeskyni a svobodu svou,
prozpěvovati Pánu? Množak pronásledováním
zrůstala Církve a tužila se řadou všech věků,

boj Církve trvá neustále. Proto vidíme za našich dnů žaláře w Tong-Kingu vždy křesťanů plné, wyznávající Christovy na poustěch kytajských hladem mroucí, a stínadla po městách Koreanských vždy pro křesťany připravená, aby nepřetrženě trval boj slova, boj zapření sebe sama, boj mučennictví. Tak dokazuje Církve Christova svou věkovitost, neustále bojující a vítězící, trpící a umírající a opět a vssady z mrtvých slavně vstávající. Tak dokazuje Církve Christova i svou plodnost, neboť zajisté tolik potu a tolik krve nemůže se minouti s úrodou; na vzdory všeho druhu překážkám šíří se bez přestání hranice země sladkému Christově jarmu podmaněných. W oné nesmírné říši čínské, kde mandariné nutí křesťany nohama sšlapati kříž, mnozí se denně počítá vněch, již okolo swatého znamení kříže pokleknouce wroucně ho líbají, jakoby snímající s něho potupu od těch, již newědí, co činí, jemu w zaslepenosti učiněnou.

Na skalnatých wýspách Oceanie, jimž se druhdy plavci vyhýbali, widouce nyní prokvetati wedlé občanské naší zvedenosti spolu ctnosti prvních křesťanů, zdali nezvoláme s Fenelonem: „Pramen požehnání Božího nikdy newysychá . . . Wyplňowaním swých slibů dává Christus Jezíš nejpatrnější důkaz, že we swých wsemohoucích rukou třímá ducha a srdce všech národů a věků.“

Jsouce čtenáři Letopisů tímto způsobem svědkové bojů Církve we všech dílech světa, widouce smrt vítěznou mučenníků, slyšíce ne-

ohroženě Christa wyznáwati slabé panny a sot-
 wa pokřesťené nowokřesťany, zdali wíra w je-
 jich srdcích se ku wětššimu plamenu nerozhárá,
 zdali swatou hrdostí nad wítězoslámou spolu-
 bratrům nezwolají s nadšfeností: „I my jsme
 katoličtí křesťané!“ S druhé strany čtenáři
 porownávajíce swůj život swětšským zájmům z
 wětšší částky wěnowaný s obětivostí a horoucí
 láskou, s neunaweným namáháním misijnářům
 we službě Boží a bližního — zdali nezastydí
 se pro posawádnou swoji wlažnost? zdali tím
 upřimněji nepřilnou k Církwi swaté pozorujíce,
 kteráž co wěrná máti bez přestání donáší spásu
 i nejwzdálenějšším dítkám? Bůh swěřuje swé
 záležitosti rukoum našim tak, že my lidé musí-
 me ručiti za prospěch jejích; kdykoli tedy buď
 neprospívají aneb dokonce hynou, musíme za
 to Bohu odpowídati; neboť škoda, kterou utr-
 pěly záležitosti Boží, jest pouhý následek naši
 malé wíry a wlažnosti. Kdo pracuje pouze
 pro sebe a na vlastní sílu se spolehá, jsa člo-
 věk křehký a obmezený wywede wždy jen věci
 křehké, znať obmezenosti lidské nescoucí; pracuje-li
 wšak pro Christa a s Christem, wšechny jeho
 podniky ponесou ráz čehosi nadlidského, wěčné-
 ho. Dle toho onen skromný peníz, od oudům
 spolku Lyonského týhodně sbíraný, stává se,
 protože pro Christa obětowaný, spolupracovní-
 kem o spasení swěta. Člověk, jenž swůj de-
 nár hodil do pokladnice, zprostil se již těsných
 pout, která obyčejného ducha wáže k rodu a k
 pozemské wlasti; jeho srdce objímá swět nabý-

majíc podobnosti se srdcem Spasitelovým. Žeby
 skřownou obětí na potřeby misijnské danou stra-
 cował domácí chudinu, může namítati jen duch
 právě tak, jak jsme zmínili, obmezený a scvrklý;
 nebo zdali onen, jenž pomáhá sšlechtiti a wzde-
 láwati neznámého diwocha, jenž cítí útrpnost
 we swém srdci nad bídným osudem zhowadilé-
 ho černocha, zdali odbude zpurným slowem bra-
 tra nužného, an ho prosí we jménu Christowě
 na prahu jeho domu, na ulici, w nemocnici?
 Myslíte, že duch a srdce onoho irského pluku,
 jenž w Indii isa posádkou, na pobídnutí jedno-
 ho swého důstojníka mezi sebou skládati se umo-
 lil swůj příspěvek na misie katolické, že duch
 tohoto vojíška, dím, nebude schopným wšech cno-
 sti křesťanských? Pohledněme wšak na tyto o-
 běti s vyššího stanovistě! Gle! ony tam se
 ubírají, kam modlitby naše se nesou, ony wtí-
 kají do pokladnice Boží, kde groš chudobné
 wdowy má swou rubriku, kde sklenice čisté wody
 bližnímu poskytnutá není zapomenuta aniž stra-
 cena, a kde každý mnohem více, nežli byl ulo-
 žil, dostává. Neboť i nejmenší obět a záslu-
 ha se spojí a smísí se zásluhami apostolůw,
 mučedníkůw a wšech trpících křesťan; i nejmen-
 ší obět má swůj kvítek w koruně swatých, kaž-
 dá slza jejich, od andělůw w nebe donesšená,
 oroduje za naše hříchy a prosí Boha o pože-
 hnání našim pracím. Misijnáři mají obyčej,
 wyžýwati swé nowokřesťany w den dušiček, aby
 se horlivě modlili za wšechny zemřelé oudy
 spolku misijnského! Jak tklivý to pohled na

lid nedávno ještě všem náruživostem a pudům zhomadilým propadlý, an jako kouzlem z nehlubší surovosti do závratné výše povznesený duchem svým horuje tam, kde nejučenější ho nepředstihá, mezi tím, co srdce jeho wděčnou láskou objímá ony, kteří učinili misijnářům možné, dojít k němu a donést spásu duši a tělu jeho. A jestli naše Evropa křesťanská zvítězí v boji s pohanstvím novomodným, kdo určí ony zásluby, které o toto vítězství bude mítí newinná modlitba a čistota mravní nových křesťanů v Číně a v Kanadě, po ostrovech Oceánie a po pralesích amerických za Evropu nebe pronikající? A nezdá se Vám, že prozřetelnost Boží oněch chrámů a obcí křesťanských, po všech břehách Asie, Afriky i Ameriky a i po nescíslných ostrovech Oceánie se radostně množících, že prozřetelnost Boží jich použije kdysi co tolik ohnišek víry a lásky, aby na jich čistém a bohulibém plápolu obživly ustydle starší obce Evropské a opět se roznitil oheň víry a lásky v mnohých srdcích evropských vychladlý, ano hasnoucí. Bude-li zářiti na Evropu ze všech stran slunce víry Christovy, doufejme, že nikdy neklesne v temnosti pohanství.

Gle! tak vznesený jest cíl, k němuž směřuje i nejstornější příspěvek na misie; tak daleko sáhá denár týdně obětovaný!

Všichni oudové spolku misijnářského podobají se dělníkům v loděnici trámy, břevna, stoby, svěráky a jiné stavímo na nový koráb

snášejícím; což zprosti dělníci pochopují o důležitosti jich práce! Ahle! nový koráb, nesa prapor národní, rozhodne kdysi v bitvě mořské osud vlasti. Podobně náš co dělníkům a našich přispěvkům co stavíme Bůh ráci používati k vystavení korábu apostolského; tento koráb Boží ale nese prapor, pod nímž má jednou se shromážditi celé člověčenstvo — kříž a s ním osvětu a zvedenost a spásu celého světa!

D í l u w o d n ý.

§. 1.

Přehled zeměpisný.

Ostrovny tichomořskými zovou se všeobecně ostrovny tichého oceanu, pokud k pátemu dílu světa, k Australii, se počítají. Francouzští zeměpisci a listiny papežské naznačují součet těchto ostrovů jménem Oceanie, kteréhožto co nejvhodnějšího i my v naší knize všude užívati budeme pro ostrovny tichomořské. Pevnina Australská (Nový Holland) s ostrovem Van Diemenovým (Tasmanie) stojí co do rozšířování křesťanství v tak úzkém vztahu s ostrovny tichomořskými, že nám šířeji o ni se zmíniti dlužno. Velikost této pevniny společně s Tasmanií obnáší okolo 150.000 □ míl. Neshadno jestiž, zahrnouti Oceanii v určité hranice, an mezi zeměpisci o tom není shody. My přijímáme

270° východné délky za hranice východní tak, že ostrov welkonoční by ještě patřil k Oceanii, všechny ostrovy ale východně od 270° ležící by se počítaly k Americe. Za hranice jižné klademe 54° jižné šířky. K západu táhnou se hranice okolo Nového Seelandu a výsep k němu náležících, pak podél východního pomorí Tasmanie a Nov. Hollandu úžinou Torresovou až k mysu Arnhemově, pak okolo Nové Guiney a ostrovům Filippinským, konečně mezi ostrovy Batanskými a Formosou k východnímu pomorí Japonskému. Za hranice severné klade se obyčejně 30° severné šířky. Stenář pozoruje, že počítáme ostrovy Filippinské a Batanské k Oceanii. Zeměpisci se v tomto ohledu neshodávají; jedni je kladou k ostrovům Východné Indie, druzí k ostrovům oceanským, Zap následoval první. Verouce však ohled na původ jich obywatelstva a na dějiny jich vzdělanosti musíme přednost dáti zeměpisčům, kteří Filippiny počítají k Oceanii.

Ostrovy oceanské dají se rozdělití ve 2 hlavní části, které co do povahy geologické a rozličnosti obywatelstva značně od sebe se liší. První část, činíc jako dalekosáhlé pohoří, jehož vrcholy vysoko nad hladinu mořskou širí, počíná Novou Guineou, a táhne se, N. Holland velkým polokruhem opásajíc, až k 54° jižné šířky. Poslední hlavní členek tohoto obromného řetězu hor zavírají ostrovy novo-seelandské. Od severu k jihu postupujíc patří k této řadě N. Guinea, Admirality, N. San-

nower, N. Irsko, N. Britanie, ostrovy Salomounovy, Luisiada, N. Hebridy, N. Kaledonie, ostrovy Norfolkské a N. Seeland. — Druhá část těchto ostrovů leží vně naznačeného polokruhu, po celém oceanu rozptýlená v menších a větších skupinách, končí se na straně indochínské ostrovy Filipínskými a Batauskými, k Americe trati se znenáhla docela, až teprve blíže pomorí opět se jeví.

Brvní část těchto ostrovů náleží k twarru původnému. Všechny ostrovy sem patřící obklopeny jsou velkými koralovými záporami, majíce uvnitř vysoké hory. Hora Egmontova na N. Seelandě jest 14.760' vysoká a spolu nejvyšší vrchol v tichomoří. Mimo N. Seeland a Norfolk náleží všechny tyto ostrovy k horkému pásu, konšice se vegetací velmi bujnou. Druhá část sestává z ostrovů dílem sopečného, dílem koralového původu *). Ostrovy koralového původu jsou takové, které powstały rozplozováním se koralových zvířat. Tato zvířata náleží do řady červů, kterým koral a jiné útvary z kamenné látky za domky slouží, v nichžto žijí. Tento koralový útvar však není vystaven od zvířat samých, nýbrž musíme si jej představovati jako část jim přirozenou, tak jak domky šlmáků neb lasturn, jen že při rozplozování mladé zvíře se svým kamenným přibýtkem ze starého zvířete jako větev z kmene vy-

*) Viz Zápisů všeobecný zeměpis II dílu svazek 2., v Praze, 1850.

růstá. Na povětrí vysílají tato zvířata a kamenná jich obálka ještě více tvrdne. V jižní moři jest jich tak mnoho a jich rozměry tak rychle se děje, že v krátkém čase velké prostory vyplňují. Mnohé australské ostrovy tedy nejsou nic jiného, než vymřelé stavby koralových zvířat a zajímavé jest, že zde přírodu takorča v práci její pozorovati můžeme. Koralová zvířata vždy pouze na skalných základech svou stavbu začínají; když se na povrch moře dostávají, nestaví do výše, nýbrž do šíře. Na povrchu jejich stavby, bez toho vždy nerovným, sbírá se pak snadno písek a mořský kal, a to z počátku vždy na okraji je jim. Tím způsobem povstávají kulaté a polokulaté ostrovy, jichžto vnitřek později v pemnou půdu se přetvořuje a vždycky nějakou prohlubinu působí, kterouž buď co jezero neb bahniště poznati možná. Nejdříve se na takových novopovstálých ostrovech ukazují byliny, pak se na nich zahníždují ptáci, půda se zvyšuje a zúrodňuje hnilými částkami rostlin, a ptáčím hnojem (guano), ptáci zanášejí na ní semena jiných rostlin, stromové, zvláště štíhlé palmy kokosové, vyrůstají, a konečně uzavře se člověk v novou zemi.

Zatož ostrovy oceanské rozdílného jsou útvaru, podobně jich obyvatelstvo co do původu naskrže od sebe se liší. Na ostrovech původního útvaru převládají negromé čili papuasové, kteří vyjma nepatrné odchylky očiividně náleží k stejnému kmenu s původními obyvateli N. Hollandu. Pleť mají hnědou, jsou vlno-

wlasí a stojí na velmi nízkém stupni vzdělanosti; výše stojí obyvatelstvo menších ostrovů, což se zdá odtud pocházeti, že tyto ostrovy blíže leží kmenu oceanského.

Ostrovy původu sopečného a koralového zalidněny jsou kmenowci docela jiného rázu; mohou nazýwati se dobře kmenem oceanským. Tito lidé mají pleť bílo-žlutou, vlasy černé, hladké, postavy pak jsou silné a způsobné. Všudy, kde se usadili, nacházíme stopy vyšší vzdělanosti; společenské, politické a náboženské formy jsou u nich mnohem vyvinutější, nežli u negrů. Že domněnka, jakoby oceanané náleželi ku kmenu malajskému, čemuž i Zap přisvědčuje, nemá historického základu, o tom bude níže.

Nová Guinea, která jest největší mezi ostrovy útlvaru původného, obsahuje okolo 9000 □ mil. Velikost ostatních ostrovů a výsep nedá se určit. Jestě větší nejnáz působí součet obyvatelů po těchto ostrovech rozptýlených proto, že jmenovitě do nitra N. Guiney posud žádnému Evropanu wníknouti se nepodařilo. Misijnáři udávají asi 500.000 duší. V ohledu na N. Seeland mluví se o 150.000, v ohledu na Kaledonii o 50.000 duší. Připočteme-li obyvatelstvo menších ostrovů o půl millioně duší s 15.000 evropských osadníků na N. Seelandě a Norfolku roztroušených k součtu již udanému, povznese se celé obyvatelstvo na 1,200.000 duší, mezi nimižto přes million negrů se nachází. —

Mezi ostatními ostrovy jsou nejznamenitější ostrovy Filippinské a Mindanao. Všech dohromady se počítá 1200, jich velikost obsahuje asi 5000 mil $\square$. Mnohé z nich nejsou obydleny, na mnohých opět hyne vůči hledě obyvatelstvo, kdežto na ostrovech Filippinských lidnatost značně se rozmáhá. Počítají na nich až k pěti millionům duší, na všech ostatních ostrovech dohromady asi 500.000. Co se konečně týče N. Hollandu a Tasmanie, obsahují tyto země asi 150.000 $\square$ mil s 200.000 evropských osadníků, jichž denně přibývá a ještě hojněji bude přibývat, pakli šťastně pověsti o zlatých nově tam nalezených dolech aspoň z polovice se potvrdí. O původních obyvatelích co do počtu něco určitého udávati velmi trudno, ani posud známost jich u nás velmi kufá a zlomkovitá, udaje tudíž nad míru nejisté a nespolehlivé; misijnáři mluví o půl millionu duší.

§. 2.

Ostrovy tichomořské v ohledu politickém.

Tré mocných národů evropských usadilo se a panství své rozšířilo v Oceanii. Nejprve přišli Španělé a mimo četné ostrovy blíže západního pobřeží amerického ležící opanovali Filippiny od Magellana na cestě okolo koule zemské nalezené l. P. 1521. Od těchto ostrovů rozprostraňovali Španělé své panství dále po ostatních skupinách tichého moře tak šťastně, že za dnešního dne jich osady mezi

nejzdařilejší toho druhu podniknutí se počítají, obsahující výše 4000 □ mil & 4 millions obyvatelův. — Za Spaněly přišli Angličané. Jádro moci britické v těchto mořích musí hledati v osadách na pevnině australské a na ostrově Van Diemenově zaražených, které den ode dne větší nabývajíce důležitosti ještě světlejší zajiště se dočkají budoucnosti. Tyto osady totiž posloužejí moci anglické za oporu, bez níž se obejítí nemůže při dalekosáhlých záměrech ve východné Indii a v Číně, posilující společně vítězství ducha křesťanského v těchto dílech světa. — Třetí mocnost evropejská, která v Oceanii se osadila, jest Francie. První pokus učiněn na N. Seelandě, kdežto již dříve několik francouzských osadníkův, jmenovitě na poloostrovu Banks, stála sídla bylo zaraženo. vláda francouzská zamýšlela již po některý čas získati v Oceanii ostrovu, kterýby se hodil za místo deportačné pro zločince dle vzoru anglického Norfolku, mimo to jí muselo záležeti na tom, aby nabývali pevného postavení v těchto mořích mohla vystoupiti co důstojná sokyně moci britické. Avšak Angličané popílili uvážati se v N. Seeland, čímž i osada francouzská na poloostrově Banks byla přinucena uznati svrchovanost moci britické a tudíž záměry Francie zmařeny. Obrátila svůj vzhled na ostrovy Markské, které admiral francouzský dne 1. května l. R. 1842 skutečně za francouzské prohlásil. Tuhý odpor ovšem kladla Anglie, zvláště, když Dupetit Thouars hro-

zil, složití královnu Pomaru na ostrově Tahitě s důstojností její vládařské, ačkoli Thouras jednal v porozumění s náčelníky tahitickými. Ačkoli tedy z úplného opanování ostrovu tahitického šeslo, dali se jako za náhradu mnozí náčelníci ostrovů Gambierských pod ochranu vlády francouzské; jich příkladu následovaly ostrovy Wallis a Futuna. Z těchto pokusů viděti, že moc francouzská v těchto prostorch posud nemá hlubokých kořenů, aniž se dá předvídati, jaké postavení tam budoucně zajme. Nesmíme se tajiti s pozorováním, že Francouzové podnes nedali na jeho onu schopnost a způsobilost, jakou Angličané v zarážení osad zámořských vynikají, pročez nelze již nyní považovati zdar jejich osad v Oceanii za pojištěný.

Wedle osad Evropanů nachází se v Oceanii množství malých samostatných států. Mnohé zaujímají několikero ostrovů, mnohé toliko jediný, opět jsou ostrovy často dosti nepatrné, které poslouchají dvou až i tří náčelníků od sebe neodvislých. Nejznamenitější stát oceanský zajiště jest na ostrovech Sandwických; obsahuje celou skupinu ostrovů o 300 $\square$ mílech, a jest uznán za samostatný od mnohých veleemocí. Podobně větší státy nacházejí se na ostrovech Prátelekých, Plaveckých a Fidžijských, z nichž ovšem žádný nemá politické důležitosti.

Nebude rozepře, že Anglie v Oceanii za této doby nejvíce vyniká. Avšak ona do-

bře nahlíží, že, pokud nezíská pevné opory na západním pobřeží americkém, moc její nebude bezpečná, obzvláště v pádu války. Zato přičinou pozorujeme, která se všemi silami namáhá, aby zarazila pevnou nohu v území Oregonském, bohatém a úrodném, i pochopujeme, proč se s obcemi severo-americkými sváří. Oba státy totiž míří přes hranice Mexikánské na Kalifornii, doufajíce, Anglicko penězi, Obce severo-americké pak vtravými dobrodruhy, získati ji podobným způsobem jako Terasu. Jest na bledni, že opanování Kalifornie již v nejbližší budoucnosti rozhodnouti musí, kdo má vládnouti v tichomoří. Zlatodoly v Kalifornii nalezené vábí k sobě vystěhovalce, země se očividně zalidňuje, loďstvo všech národův se tam křičuje, vláda amerického soustátí pak u vstupu řeky Kolumbie zarazila pevné stanovisko pro své loďstvo. Nejzáje na severu americkém má i slonanské Rusko své osady, dosti rozsáhlé síce, ale příliš chladné a neúrodné, než aby poskytovaly podpor dosti výhodných k zasáhání až do světa oceanského. Vláda ruská se před málo léty pokoušela na ostrovech Tahitických a Sandvičských, nabízet se tamnějším náčelníkům se svou ochranou, ale záměry její rozbily se o nechuť mocných svým vlivem misijnářův protestantských. Podobným pokusem Ruska, zaraziti osady v N. Kalifornii, přefazila žárlivá Anglie.

Církve již dávno nabyla přesvědčení, že Aše nikdy se nepoddá spasonosnému jejímu vliwu, leda vnikajícímu w ní ze strany východné. By se i podařilo, různé sbory schizmatiků po Sirii, Mesopotamii, Armenii a Malo-Ašii rozptýlené a co do jádra náboženského dlouhým od středu církevního odtržením vysílené přivésti opět k jednotě a w ní udržeti, byloby tím toliko pouze dosaženo, že by se snad rozrazila oforálá zarytost muhamedanstwa. Má se očekáwati, až Rusko dá volný průchod čilejšímu se vyvinování církevního života? Docela jinak mají se věci ve východné a jiho-východné Ašii. Zde panuje národ, jehožto ruka až k zadné Indii sáhá a nedávno teprvé otevřela vlivu evropskému brány po tisíce let zavřené, brány čínské, ovšemž nechvalným ziskem k tomu puzeňá, dle úměru Prozřetelnosti wstát zajiště bezděky kleslic dráhu duchu křesťanskému. Tyto do daleké budoucnosti sáhající děje, jimiž Anglie ani newědouc slouží věci Boží, diwnou shodou se potkávají s náboženským ruchem na vlastní půdě denně vzrůstajícím ku prospěchu katolicismu, a kojíme se naději, že tentýž wysoce nadaný národ konečně úzké hranice svého sektářství rozrazí a se povzneše k weli- kolepému názoru svého; světodějinného postavení, až jej duch w s i o b e c n é Církve mohutněji pronikne. Vid anglický nabývá již toho přesvědčení, že Církve katolická, po tři sta let wssemi prostředky surowého násilí a protřelých úskokůw potlačovaná, nezrušitelnou životnou silu

we swém lůně chová a toto přesvědčení vynucuje mu bezděky vážnost a jako neodolatelným koutzlem jej k Ni wábí. Proto usiluje církev anglikánská swému národu všemožně vštěpovati wíru, že ona pouze smí se honositi názvem pravé, apostolské a katolické Církve; proto přísně odmítla wyzwání německého protestantismu, spojití se s nim, jako urážku swé důstojnosti. Avšak smyšlenka, kterou anglikanstvo w ohledu na swůj katolicismus sebe klame, wůči nestranné pochodně wědy již se rozplywá w niwec, a že, jež posud Anglii od Církve matere dělí, denně wíce se drobí a kus po kus se sounwá se. Odtud pochází, že právě nejřednějši učenci a duchowé nejwýtečnějši w Anglii toužebně k Církwi katolické obracují zrak. Žiwel katolický již tak dalece sesílil se, že Církew, jakmile řádomé duchowní w Anglii a w Irsku u wolnějši se wzmojou wýwoj, nebude wáhati, ostrowy britické wywoliti za základ a za wýchodiště swých snah misíonských we wýchodné Asii, což nemůže na delší čas potrwati bez příznivého wliwu na wlast samu. Již Stolicе papežská arcibiskupowi portugalskému sídlem w Coe odňala jurisdikci na ostrow Cejlon se wztaňující, zrušila troje biskupstwi zahubnému protektorátu wlády portugalské podléhající docela a odewzdala apostolským wikářům, kněžský seminář w Makau přestěhuje se do jesuitské koleje w Hong-Kongu, a právě žřizuje se nový seminář pro misie wýchodné Indie na britickém ostrowu Bulo-Penang

od Propagandy. Patrnost, která misijnáři katoličtí vsudny v západě kráčí zbrojí anglické, aby, kamkoli svět zaměří za svým obchodem, průmyslem a svým královstvím, po všech jeho stopách pouštělo své kořeny i království Boží. Obrátíme své zrakův v jiné končiny světa. Okolo nejzápadnějšího jihu Ameriky odemřela se cesta obchodní do jižní a východní Asie, jejížto důležitost den ode dne jasněji vysvitá. Podaří-li se zkrátiti tuto ovšem dalekou dráhu průlomem úžiny Panamské, jak se podobá, pak vznikne na západním pomorí americkém nejčilejší život obchodní a politický a všem národům plavbou proslulým dán jest směr na západ a svět nový, jenž od východu obdržel křesťanství a zvedenost občanskou, obrátí se pak celým čelem k starému světu, přenášeti bude dobrodiní od Evropy obdržená na Asii, aby dokončiv běh svůj okolo světa pomáhal duchu křesťanskému zvitěziti v jeho kolébce, v Asii. Cinnost misijnáská na západ mířící má své středisko ve Valparaisu. Zde jest zaopatřovna (Prokura) francouzských misijnářův, která blahověsty po ostrovech rozptýlené zaopatřuje všemi potřebnostmi: statkem a náradím kostelním. Zde jest hlavní semenisko klášternic a školních bratří, kteří pak po světě oceanském se rozcházejí. Biskup Bom-pallier zarazil v Sidneji podobné skladiště na N. Hollandě, aby sloužilo za oporu bližší této pevniny misijnářům. V Kalifornii a na území Oregonském působí jesuité. Odtud zabíhají ku kmenům indianským, kterých misio-

náři protestantské pro sebe získati darmo se namáhali. Sotvaže však jesuité na horách skalnatých (Rocky mountains) uprostřed nich se okázali, osuli je se všech stran američtí divochové poznávající v nich tytéž „černé kabáty,“ kteří v minulém století tak dobrou pověst u jejich otcův byli zanechali. „Titok jsou ti praví,“ říkají, kteří mají pravou modlitbu (wíru) velikého Ducha (Boha), protože nežadají od nás žádných kožeskin a nemají žen!“ P. de Smet vyučil a pokřestil jich mnoho tisícův, nemoha ale stačiti, vydal se v záležitosti této mnohošlibné misie na cestu do Říma. I shromáždív okolo sebe četnou společnost nových blahověstův, a zaopatřiv se hojně vším, čeho potřeboval, navrátil se přes Valparaiso v srpnu 1844 do Oregonu. P. Blanchet ustanoven za wikáře apostolského území Oregonského; P. de Smet pak v posledním listu od roku 1850 oznamuje, že doufá za krátký čas pokřestaniti více než 200.000 indianských divochův. Vodaři-li se to, pak nelze ani přehlednouti všechny toho následky pro náboženskou budoucnost severo-západné Ameriky. Neboť hory skalnaté, obydlené kmeny indianskými, rozvětvují se na vše strany, zabíhajíce až k jihu mezi Kalifornií a N. Mexikem a čínice rozhraní mezi Obcemi severo-americkými a územím oregonským, spolu jsouce nejvyšším uzlem hor ve středozeří severné Ameriky, od něhož cesty a řeky se rozbíhají na vše strany. Nyní bude čtenářům našim patrné, proč území oregonské=

mu takovou důležitost připisujeme a na získání jeho obywatelstwa pro wíru katolickou tak mocný důraz klademe.

Na tento způsob křijují se w Oceanii hlawní směry misíí katolických, a jelikož snadno předwidati, že na těchto krásných a bohatých ostrowech, jimiž nejživější cesty obchodné se proplítají, co newidět hluchý život ewropejské civilizací se wywine a Asii i N. Holland zasáhne: tedy nemůže pro Cirkew býti jednostranné, w čich rukou osud náboženský četných ostrowůw tichomořských se nachází. Považíme-li jestě, že obywatelstwo tichomořské právě ze zadné Indie, z Číny a z Japonsu půwod svůj wzalo (což od mnohých podnes ani netusseno), odewirá se před nassima očima nad míru wzuessená wýhlídka do budoucnosti Cirkwe, pokřesťaněním jich příbuzencůw oceanických právě zaměstnané.

§. 4.

Dřewnější historie ostrowůw tichomořských.

Nejstarší obywatelé ostrowůw tichomořských ku twaru půwodnému wyjma N. Seeland náležících, zdaji se býti negrowé, jeden z nejstarších národůw země nassí, s jehožto ostatky se potkáváme na Filippínech, na ostrowech Sundických, na menších skupinách blíže wýchodo-indické perwiny ležících, ano i na polo-ostrowu Malakka rozvětvenými. Zdali půwodně souwisi s negry africkými, nelze již nyní twrditi s jistotou, nade wší pochybnost ale wywýsseno,

že negrowé půwodně až k jižné Indii sáhali, námalem wšak bílého kmenu tistění bywše neustále k jihu couwali, snad i welkými přewraty přírodnými od seweru a západu staré pevniny jsou byli odděleni. Není wšak nepodobno, že afričtí i australsští negrowé mívali kdysi svou kolébku a společné spojiště na chobotu persickém *). Odloučení jsouce se wšech stran od půwodných vlastí a w úžší wždy hranice swíráni, klesli během wěků w úplnou tupost duchowou, žiworice na způsob tvorů pouze přírodných jako we snách. Žeby ale zhola neschopnými byli wyššího wzdělení, jak misijnáři protestantská hlásali, nescownává se s bedlivějším jich pozorováním; nebyloť owšem u nich ruky ssetrné, kteraby opatrně jich se dotýkajíc postupně byla dřímající budila k nowému žiwotu.

W nowějších dobách domníwali se mnozí učenci, že Oceāané patří ku kmenu malajskému; nejnowější bádání historická wšak stojí tomu na odpor **). Kuch a rozšiřování-se Malajůw padá okolo polowice 12. století. Kdyby byli Malajové zalidnili Oceanii, zajisté by určité památky historické byly se tam zachowaly o tak

*) J. v. Görres: Völkertafel des Pentateuch, I. str. 57. atd.

**) J. v. Görres: Ueber den Ursprung und die Ausbreitung der Mongolen; Ansbach 1845.

Eduard Micheliš: Die Völker der Südsee, Münster, 1847, kteréhožto spisu mimo Annales de la propagation de la foi nejbuštěji použito w přítomné knize.

důležité události; mimo to by Oceānané byli mívali značný podíl v politických a náboženských pohybech kmenu malajského, čehož u nich ani stopy. Byli-li Oceānané osadami malajskými, čím se přetrhla vsseliká jich spojitost s národem politicky tak vzdělaným a dělným? Proč u Oceānanův nikde není ani stopy písemné, nikde stopy muhamedanismu, jehožto Malajové byli tak horliví apostolové? Malajové vyřítili se ze Sumatry na Malakku a zarazivše zde křesťen mocného panství šířili se u velkém polokruhu po jihu a jihovýchodu. Jich osady sáhaly k východu až k Formose a k Filippinům, které dílem obrátili k muhamedanismu; poslední jich výběžek na jiho-východ jsou ostrovy Džilolo a malé Moluky; jižně dotýkali se bez mála pevniny australské. Teprvé později, když politická jejich moc již byla na vzratu, překročili meze hore vytknuté, nikoli více co podmanitelé, nýbrž toliko co tisí osadníci a kupci, aneb co mořští loupežníci a i co horliví missonáři islamu a to sice na pobřeží N. Guiney a na sousedných ostrůvkách. Byloť zajisté Bohem zaměřeno, že šířivosti Malajův právě za nejbujnějšího toku zbroj křesťanského národu z daleké Evropy přislého vené položila hráze. Léta R. 1511 dobyl Albuquerque hlavního města malajského, Malakky, útokem. Kdyby Albuquerque byl podléhl, není pochyby, žeby Malajové Filippiny úplně byli opanovali, vssech ostrovův tichomořských se smocnili a jich obyvatelstvu islam mermomocí vnutili. Zlo-

mená moc Malajův soustředila se pak na Sumatře, nedosáhla však nikdy více síly šířimé, kterou dříve vynikala. Na místě Islamu, kterému ostrovy tichomořské jižjiž propadaly, nachází tam nyní smě ewangelické úrodnou půdu.

Za které doby ostrovy tichomořské byly zalidněny, toho se dopátrati velmi trudno. Muselyť aspoň současně s pevninou americkou obdržeti první své obyvatelstvo. Dle novějšího bádání historického zalidněna byla Amerika již před časy středního věku, ano snad již za velkého stěhování-se národův. Nastává tedy otázka, odkud Amerika odvodí své obyvatelstvo a svou vzdělanost? Důkladná odpověď se jí dostane, až ohromné rozwaliny Balanfánské bedlivěji prozkoumány budou a klíč se najde ku podivným na nich pozorovaným známkám písemným*). Posud v tom ohledu všechno poukazuje na východnou Asii. A v skutku se tu setkáváme s pranárodem, nejen po celém východním pobřeží této pevniny, něbrž i po ostrovech tichomořských až k Americe rovětným; tento pranárod slowe A i n o s. Rozšířování jeho na východě v zadné Indii a Číně, přes Formosu, Karoliny, ostrovy Marianské, Lieu-Kieu, přes Japon a Aleuty až k Americe lze co nejurčitěji stopovati. Tito A i n o s o w é činí základné části celého Asii i Ame-

*) Viz popis v Annales de la propagation de la foi, Lyon 1850, Ausland, 1845.

rikou rozvětveného kmenu mongolského *). Byl nad míru divoci a suroví, a čínské letopisy je líčí co hordy, jež více sšelmám nežli lidům se podobají; aspoň barvy, jimiž misijnáři tyto kmenowce podnes nám vypodobňují, velmi dobře dopadají k popisům čínským a žaponským. *Ainos*ové s negry na jižné pevnině asiatské se srazivše tlačili je k jihu; podobně stalo se na Filippinech, kdežto negrowé nyní obývají pouze prostory hornaté podél sewero-východného pobřeží ostrowu *Luzon*, do nichž zajisté zaplavení byli od *Ainosů* od jiho-východného pobřeží čínského se wyrojivších. Tohotéž původu jsou obywatele *Marianští*, *Mulgramští* jakož i na ostrovech *Rotumě* a *Fidžijských* a dílem i na *N. Seelandě*. Na ostrovech *Sandwických*, *Markejských* a *Přátelských* owšem není tak znatelný ráz *ainoský*, awšak řeč, náboženství a správa politická prozrazuje předce badatelowi společný jich původ od *Ainosů*. Maderowšellikou pochybnost se wšak pomzuese náš náhled o původu *Oceaniů*, srownáme-li jich obyčeje, hry, správu občanskou a náboženství s wnitřním životem *Ainosů*. Přes celou *Indii*, *Čínu*, *Koreu*, *Kamčátku* a východné ostrowy bylo rozšířené tak zvané náboženství duchůw — *Kami* — z něhož wliny od západu přišlými se wywinul *Brahmaismus*, později *Buddhismus*. Toto náboženství jest wel-

*) J. v. Görres: Ueber den Ursprung und die Verbreitung des mongolischen Stammes.

mi jednoduché, avšak bohaté na hluboké názory života náboženského.

Missionáři všudy nacházejí jeho stopy: mezi kmeny předné Indie, v Číně, v Tongkingu, Siamu a Japonsku; na menších ostrovech oceanských všudy působí základné živly náboženství obywatelstva; starší jsou nežli Brahmaismus i Buddhaismus zdá se býti původným náboženstvím starého světa od Zjevení odpadlého *). Missionáři chválí sobě na tomto náboženství četné stránky, od nichž velmi snadno a nenuceně se dá učiniti přechod k učení křesťanskému, v čemž na patřičném místě pojednáme.

Když ve středním věku s výščin asijských četní národové se hrnuli na jih a na západ, veliký díl i naší Evropy a zvláště vlasti slovanské zaplavivše, otrájal se podobným ruchem i východ. Ze Mongolové (nemáme zde mongolský kmen vůbec, nýbrž toliko národ historický, jenž dal jméno celému kmenu) nejen jižné a západné národy hromili, nýbrž i přes Koreu na ostrovy východné své panství zanášeli, dosvědčuje historie. Marco Polo vypravuje, že l. P. 1281 celé loďstvo čínsko-mongolské proti Japonsku vypravené bouří mořskou bylo rozprášeno, aniž o jeho osudu kdy více slycháno. Jelikož dějepisci se shodují, že

*) Viz důležitou stat v „Ausland“ č. 283, r. 1845.

P. Cantowa v „Choix de lettres édifiantes“ 1838.

národové, za času nalezení Ameriky v Meriku a Peruvii panující, byli původu mongolského *), pokládá se za jisté, že počátky těchto říší souvisí s mohutným ruchem Mongolů na vysočinách asijských. Je-li tedy nepochybně, že za rozličných dob četné tlupy mongolské od východního pobřeží Asie se pouštěly na protější pomůři americké v Číně a Japonu již dříve známé, na šutinách podmaněných říší zakládající nové: kterať by ostrovy oceanské, právě na jich dráze rozptýlené, byly mohly těmito výpravami ošati nedotknuty **)? —

Tichomoří a velikou část jeho ostrovů nalezli Španělé, onen národ, jenž spolu se sousedy portugalskými svou odvahou plaveckou ostatním Evropanům razil cestu do tohoto neznámého světa. Léta R. 1513 spatřil Balboa, od pevniny merické pralesy posud nedotknutými proniknuv, s vrcholu vysokých hor tichý ocean. Padnouce on i rekone jeho komonstvo na kolena vroucně díky vzdávali Bohu za nalezené moře od žádného Evropana posud newidáného, jakoby duchu křesťanskému ho zasměrujice. Sestoupnuv pak dolů vkročil až po pás do vody a prohlásil ocean za majetek koruny kastilské. V následujících letech

*) Ausland č. 165, r. 1845.

**) Wiz. Die Völker der Südsee, von Eduard Micheliš, Münster, 1847.

Belchers Voyage round the world, London, 1843.

šířili Španělowé své panství neustále dále,
 zasahující Peruvii, Chile a území Araukánské.
 V říjnu l. P. 1520 proplavil se Magel-
 lan úžinou po něm nazvanou a octna se v
 tichomoří našel ostrovy nebezpečné a skupinu
 Markeskou, Mulgrávy, Marianny a dne 16.
 března 1521 Filippiny, na nichž zemřel. On
 byl první vykonal cestu okolo země, iša první
 spolu nalezce ostrovův tichomořských. I ne-
 váhali Španělowé kořistiti z velikého podniku
 Magellanova, zřizující pravidelnou plav-
 bu do těchto dalekých prostor. První osada
 založena na Filippinech, které za krátký čas k
 takové moci vzrostly, že beze větší značné pod-
 pory z mateřské vlasti mohly podnikati nejtěž-
 ší boje s Hollandany, s Malají sousedných vý-
 sep a posléze i s Angličany. Stojíce v úzkém
 spojení s novými osadami španělskými v Ame-
 rice, podporovaly se vzájemně na výpravách
 k opanování ostatních ostrovův tichého moře
 předsebraných. Tím způsobem nalezeny jsou
 ostrovy N. Guinea, Sandwichy a četné výspy
 od Marianských severně ležící až k pomorí Ja-
 ponskému. První zeměpisec, který tyto ostrovy
 dle zpráv španělských mořeplavců popisoval,
 byl kněz Scherer l. P. 1710. De Tor-
 res, proplaviv se úžinou po něm nazvanou,
 dokázal, že N. Guinea nespojuje s pevninou
 australskou. Že N. Guinea sestává z dvou
 ostrovův, úžinou mořskou od sebe oddělených,
 udává již Scherer docela určitě; marná
 tedy jest chloubá Hollandanův, kteří, že l. P.

1835 toho důkazy teprvé podali, sobě osobují. R. P. 1567 nalezl Alvaro ostrov Salomounovy, roku 1596 Markesy, dle místokrále peruwianského, Markesa de Mendoza, pojmenované. Quiros nalezl N. Hebridy a r. 1606 ostrov Tahitu.

Patrně tedy, že sláva z nalezení ostrovů tichomořských přede jinými náleží Španělům. Dříve i Holanďané a Angličané dosti brzo v těchto prostorách se objevili, avšak záměr jejich byl pouhé olupování bohatých lodí španělských. Tím však nejvíce uškodili vědě; neboť Španělé počali se velmi ostřídati se svými zprávami a věsti o důležitých nálezech v Oceanii, velmi pozdě docházely Evropanům. Teprvé v poslední třetině minulého století podnikali Angličané cesty do Oceanie na osobu vědy. R. P. 1769 a následujících navštívil a dle nalezl Cook ostrov Tahitu, Cook, Sandwichy, ostrov Blawecké, Přátelské, N. Kaledonii a N. Seeland; zemřel na Sandwichách, kým od ostrovanů byv ubit. Známost světa oceanského valně rozšířil také Wallis. Francouz Bougainville popisoval krásu a bohatost ostrovů oceanských, zajímavé pak obyčejy a mravy jich obyvatelů tak vhodnými barvami, že Evropané tím ochotněji se jali obracet své zraků v ony daleké končiny, čím více vlastní přebroušenost a žláza mravů se jim znechucovala. Mnozí snilkové již v duchu tam viděli uskutečněný Rousseau-ův „Contrat social“ a fuli znělky a madrigaly

o „přirozené“ nenucenosti života a o „nedotknuté“ newinnosti ostrowanův oceanských. Tyto představy přivedly protestantskou misijnískou společnost v Londýně na myšlénku, zamířiti s první svou činností k Oceanii.

§. 5.

Řeč a náboženství Oceánanův.

Pro obšírný rozbor řeči oceanských, jakkoli zajímavý mnohému by se zdáti mohl, není v našem spisu dostatečného místa; from toho bádání jazykozpytcův nejsou ještě tak zakončena, aby na jich výsledky co na plnoměře a rozhodné výklady historie národův oceanských se poukázati dalo. Nejdůležitější spis v ohledu na řeči tichomořské vydal W i l é m v. H u m b o l d t v díle svém: Ueber die Kawi-Sprache na ostrově javánském. Když H u m b o l d řeči americké, jichž částečnou známost měl, se jal porovnávati s řeči tagalskou prostředkem mluvnic a slovníkův trudem Filippinských misijnářův uveřejněných, přivedly jej další studie na myšlénku: zdaliby od příbuznosti řečové se nedalo uzavíratí na společný původ Oceánanův a sundických ostrowanův? Bráve však nedokoučil, aniž pro nedostatek pramenův mohl. Řeč malajská má ovšem mnoho živelův tagalské, tongické, novo-seelandské, tahitické, markéské a sandwické příbuzných, tak že v mnohých slovech kořen společný se dá stopovati; velmi však bloudilby, kdyby za tou příčinou řeč malajskou

vyhlásil za máti ostatných, flussi raději uzaví-
rati, že všechny tyto řeči dohromady mají
svůj původ ve společném starším kořenu. Za
takového vydává Bopp Sanskrit, a tím bez
odporu stojí pravdě blíže, avšak zapomíná, že
sám Sanskrit není prařečí, nýbrž větem z da-
leko=rozšířené prařeči vyrostlá a formálně vy-
vinutější. Starší tedy nežli řeč Malajům,
starší nežli Sanskrit jeť řeč Oceňanům; že
ale toto tré řeči obsahuje znamenitou částku ko-
řenům vzájemně příbuzných, nebude upíráti,
kdo sobě připomene, co jsme o společném pů-
vodu těchto národův hore pověděli. Řeč ma-
lajská šířila se neustále po ostrovech sundických,
nikdy však nepřekročila meze Filipínské, kdežto
jmenovitě na Luçoně převládá tagalčina *), od
které malajština se značně liší a ještě více od
řeči Oceňanům jižnějších a to sice tak, že o-
strován tichomořský ani slova nerozumí Mala-
jovi sumatranskému. Biskup Pompallier,
jenž velmi pečlivě zpytoval ráz obyvatelstva
na Karolínech, Mulgrawech a na Bunipetu
(Ascension), praví, že všechno zde svědčí o
původu Japonském a Koreanském. Lesson,
jenž v ohledu na národy tichomořské se poklá-
dá za autoritu, vydává obyvatelstvo Karolín-
ské, Marianské a Mulgrawské bez obalu za
Mongoly. Od Marianských ostrovův táhne
se k severu a k severozápadu jako dlouhý ře-

*) Tagalové nazývají se obyvatelé Filipínští
bílé pleti.

těž celá řada ostrovů a všep až k pomorí
Japonskému, čímž tím způsobem jakoby přiro-
zený most mezi ostrovy tichomořskými a východ-
nou Asií, a tímto mostem se bezpochyby mezi di-
voché *Alifan* přenášela jaká taká vzdělanost
čínsko-japonská.

V řečích Tahitické a Sandwické jsou
spoluzvučky, v nichž se obráží zvláštnost každé
řeči, až k nepoznání setřelé tak, že se zdají zá-
ležeti ze samých samohlásek, stojíce tím ovšem
níže nežli různé a bohaté řeči ostrovů jiho-
západných. Paměti hodno, že na obou ostro-
vech panujícím rodinám přísluší právo, zapo-
dati a uváděti slova a průpovídky, ano i celé
způsoby mluvnické přejínačovati; což neomylně
ještě svědectví o panství cizých podmanitelů,
kteří nemohouce odstraniti řeč původnou aspoň
částečně wnucovali svou vlastní.

Jakožto hlavní sídlo řeči různějších a na
konsonanty bohatších lze považovati ostrov *Wal-*
lis. Mluvnici a slovník nářečí Gambierského se-
psali misijnáři francouzští, biskup *Bataillon*
učinil totéž pro řeč walliskou *). Biskup

*) Dítě náš a Zdráva's v řeči walliské v *Anna-*
les r. 1844.

Ko ta matu ta mai, e si selo, ke tapuha
tu huafa, ke au mai tu pule, ke fai tu fine-
galo ete kekekele o haž ko selo, ketoaki
mai hamatu mea kai i te aho nei, pea ke
fakamole mole tamatu aga hala o haž ko
tamatu fakamole mole; kia nату e aga hala
mai kia matu, pea ana naa ke tuku ia matu

Novo-Kaledonský dopisuje nyní francouzské akademii v ohledu na řeči tamnějších negrův. Otázky, jichžto rozřešením by se mnoho vysvětlilo v historii oceanských ostrovův, takto zní: Jaký jest ráz řeči negerských? V jakém poměru stojí k řečím na Sandwichách, na ostrovech Fidžijských, na Wallisu a Rotumě? V jaké řeči složeny jsou staré písně hrdinské na ostrovech Sandwichevských a na Tahitě? — Náboženství proniká u Oceánanův všechudy poměry života, svědčící spolu o vysokém stáří jich původu. Již jsme zmínili, že tak zvané náboženství duchův čili *Kami*, u všech národův ainoských panující, jest základním žívlem názorův náboženských také u oněch Oceánanův, kterým se později přimísili žívlomé mongolské. Nejčistěji se zachovalo u oněch ostrovanův, kteří svou národnost všeho cizého vlivu uchrániti dowedli. Podáváme tuto základně myšlenky náboženství kamiského v stručném výtahu s tím úmyslem, aby čtenář měl příležitost pozorovati stránky, které ono misijnářům poskytuje ku zdárným počátkům u vyučování křesťanstvém.

kite koli kovi, kae ke fakamauli matu mai te kovi. Amene.

Alofa, Malia, ekefonu ite kalasia, eiate koe te aliki, eke manuia koe ite fafine suape, pea e manuia ia Jesu, kote fua o tu alo. Magata Malia, kote fae a te atua, keke hufia matu aga hala i te a honei pea mote a ho o tomatu mate. Amene.

1) Původ světa. D náhledech Oceánů o původu světa podává misijnář Serwant w letopisech Nyonských r. 1844 následující zprávu: „Bůh Mawi, sestoupiv s nebe dolů, posadil se na skálu právě tam, kde nyní leží severný ostrov Nowo-seelandský Ika-mawi. Zachtělo se mu lowiti; nemaje ale nástrojův zabil dvě dítě, jež byl z manželky své, bohyně Hiny, zplodil, vyňaw pak oběma čelisti k lowu co udici přihotovil. Pravé oko staršího dítěte proměnilo se w hvězdu jitřní — m a t a r i k y, pravé oko mladšího pak w hvězdu večerní — r e r e a h i a h i. Rovně jedenkráté Mawi s čelisti staršího dítěte pozorowal, že něco velmi těžkého na udici se zawěšilo, usilowaw pak dlouho ale nadarmo vytáhnouti domnělého welikána mořského, přiwázal konečně prut na zobák holubici, která, když ji byl ducha svého sdělil, ihned do powětří se wznesla a z propasti mořské Nowý Seeland vytáhla.“

„Wssichni bohové Wallisanůw,“ říše biskup Pom-pallier, „jsou duchové, kteří kdysi obýwali lidská těla, wyjma málo bohůw hlawních, jichžto půwod jim docela neznámý a tajemný. Wssichni přebýwají w oblacích, w překrásných komnatech — e p o u r y nazwaných. Wssichni uznáwají jednoho boha za svého krále, jsouce přísni plnitelové jeho vůle. On swěřuje jednomu ten neb wnen ostrow, aby nad ním pánował, druhému dává rozhodowati osudy wálečné, třetí wede dozorstwí nad úrodou, čtvrtý do-

hlídá na věci a lidi, jenž jsou „ta bu“*), jiní spravují moře a jeho pohyby. Ostatní, kterých jest počet nescíslný, slouží mu co dvořané, nepřicházejíce nikdy na zem, lebabý se jim zachtělo procházeti se po krásných lučinách aneb napíti se Ravy (šťávy velmi opojné a oblíbené.) Mužové a ženy, ve které wessel některý z těchto bohůw, jmenují se Taura čili Atura — knězi a kněžky boží; na Wallisu čítá se jich několik a šedesáte. Menších bůžkůw sobě ostrované hrubě newššímají, warujíce se uraziti jich jen proto, že by je mohli prožalovati u bohůw hlawních. Zemřelých náčelníkůw ale velmi se bojí, majíce to přesvědčení, že za nedlouho uprostřed svých bývalých poddaných opět se zjewí. Wykládali mně, kterak náčelník, jehož jsem dobře znal, již po dvou měsících z říše smrti (Po) se nawrátil. Známky, dle kterých ho opět poznali, jsou tyto. Kmet a pokrewný příbuzník nebožtíkůw, w kterého již mnozí duchové byli wessli, pocítil najednou newyslowné jakési hrůzy, právě když sobě dle chuti kawou připíjel. Šel se velmi nesrozumitelně mluwiti, hlas jeho ale nezazníwal obyčejným zwukem vlastních Atuůw, okolostojící wšak hned poznali hlas onoho náčelníka, jemuž teprve před dvěma měsíci slawný byli wystrojili pohřeb. A hle! celý zástup padá k nohoun kmetowým, líbaje s nehlubší uctiwostí jeho ruky a nohy a očekáwaje w nábožné ticho=

*) O důležitém významu tohoto slova bude níže.

sti měst, kterou ústa jeho vyřknou. A nový duch skutečně nazývá sebe zemřelým náčelníkem, těše spolu rodiče a vykládaje, jaké důstojenství v říši smrti zastává, pak zmizel opět; načež bez prodlení do řady národních bohův tuzemských, kterýchžto rozeznávati kněží umějí zvláštními známkami.⁴

Uvedenému příkladu více méně podobny bývají náboženské názory o vyšších bytostech u všech ostrovanův tichomořských. Každý duch jest jim cosi božského a kdekoli bývá pozorovati mliv vyšší moci v přírodě, každý její zjem zbožňuje. Nebetýčné hory a bezedné propasti, stíny tichých hájův a průzračná hladina klidných jezer, rozbouřené vlny mořské a burácející wichřice, každý neobyčejný pták, jistý druh ryb — všechno jest bohem nějakým oživeno a obydleno, všechno vymáhá úctu božskou. Právě jako u Řekův a Římanův má zde každý ostrov své zvláštní bohy národní, kterým nezřídka mnohem větší úcta se vzdává nežli samým bohům hlavním. Spojitosti těchto náhledův náboženských s náboženskou soustavou zadní Asie snadno se domtípi soudný čtenář. Ustawičné spojování-se božstva s člověkem, nazývání kněží „bohy“ v Siamu *), vtělený bůh Talé=Pama **) v Tibetu, „syn nebes“ v Číně — nejsou-li stejného původu? nemají-li stejné kolébky? Sluší spolu uznati, že ve všech

*) Ponožování-se braminův v nestončenost Parabrámy.

**) Obvyčejný způsob psáti a vyslovovati D a l a i =

těchto náhledech spočívá zdravé jádro do neuhledné ovšem a často velmi ohavné slupky zaobalené, pravda až k nepoznání zpotvořená, která křesťanskému blahověstovi prosebnou takorůžka podává ruku, aby slitovano se nad ní očistil její tvář od neplechoty, kterou blud ji pokálel.

2) Slovo „Tabu.“ Toto slovo zastává v náboženském, veřejném a soukromém životě ostrovanův tichomořských tak důležitý úkol, že bez dokonalého vysvětlení jeho významu nikdo historii jejich neporozumí. Nejlépe dá se vyložiti slovy: Sacer, Sanctus, slovanský asi: zasvěcený, svatý. Jelikož dle víry Oceánianův svět neviditelný neustále ku světu viditelnému se sklání a s ním se spojuje, jest jim všechno, čeho vyšší duchové se dotkli, t a b u, svaté, bohům zasvěcené, obvyčejnému člověku nedotknutelné. Jsou předměty, které bohové sobě na prostu a na vždy osvojili, ku příkladu chrámy, jistý druh ryb, jmenovitě žralok, ptákův, bylin a j., v nichž bohové přebývají. Především ale se považuje člověk za sídlo a za nástroj bohův. U člověka opět jest hlava obzvláštně svatá, pak vlasy v tyle rostoucí. „Když jsem,“

Lama jest chybný. Slovo mongolské *Talé* značí m o ř e a dává se co titul velému Lam o w i tibetanskému proto, že se osoba jeho považuje za *š l a b* — m o ř e všeliké moudrosti a moci; sluší tedy psáti a vyslovovati *Talé = L a m a*.“ Tak píše misíonář De Huc, jenž roku 1846 navštívil Lhasu, hlavní město tibetské. Viz zajímavé jeho zprávy v *Annales* 1849.

píše missonář *Caret* z ostrovů Gambier-
ských, „chtěje jistému kmetovi na jeho dání své
přátelství, ruku položil na jeho hlavu, klesl i-
hned na zem jako blestem poražený, oči strassli-
vě mu v důlkách koulely, křeče jím trhaly,
tvář hroznými posunkami byla zohyzděna, i řeč
stratil; sotva pak zotaviv se dal se na útěk.“
Místo, kde mužové k slavnostem se scházeli,
jídla, kterých mužové požívali, byla pro ženy
tabu; kněží, králové a náčelníci jsou *tabu*.
Nemocní jsou *tabu*, neboť se domnívají, že
bůh se jich proto zmocnil, aby je pohltil; což
aby se nestalo, není jiné pomoci, než předložit
bohovi jiný pokrm; nejjistěji odvrátí se prý toto
nebezpečství uříznutím a obětováním malíka *)
Zemřeli jsou *tabu*, jakož jich ostatky i místa
pohřebná. Tak úzký sobě představují býti spoj-
bohův s člověkem, že tento, jmenovitě král,
pouhou vůlí aneb slovem může přenášeti *tabu*
na jakékoli mu libo předměty. Příbytek mis-
sionářův aneb kostel pojistěn jest proti zúřivo-
sti divochově, jakmile král ho prohlásí za *tabu*.
Ztotožňování všeho duchového s božstvím u Oce-
ánův nejpatrněji vysvitá z toho, že všechny
Evropany pro jejich přemahu duchovou považují
za *tabu*. Coť jim platil za boha, čeho pak
se dotknul, bylo *tabu*. Ústřední z loď ang-
lických, kteří na ostrovech oceanských se usadili,
používali této víry k nejnešťdatějším zločinům.

Kdo se prohřešil proti *tabu*, propadl

*) Viz Annales 1842.

smrti. Evropané, ačkoli přívětivě přijali bym=se z počátku, nezhřídka jako z čista jasna zuřivě bývají přepadání od ostrovanům, protože ani nemědouce se provinili proti tabu. Bohové trestávají toto provinění nemocemi a i náhlou smrtí. Kdo se dotknul mrtvolny, byl po nějaký čas tabu, nesměl se pak dotknouti žádného jídla, museli ho tedy krmiti jako dítě. Bykonaw ale jisté obřady, modlitby, oběti, koupele a j. učinil své ruky opět u o a t. obyčejným úkonům navracené. Nelze upírati, že králové této míry často zneužívali k záměrům politickým a k snadnějšímu promozování své libovůle, avšak sluší spolu uznati, že před uvedením křesťanství byla mocí velmi dobrodějnou a že bez jejího vlivu zachování pořádku státního i společenského mezi ostrovany na nečíslné kmeny rozdrobenými se nedá ani mysliti. Mimo to čtenář nahlíží, že tato míra jistým hlubokým touhám srdce lidského dobře odpovídá, patříc k oněm stránkám náboženství airoského, kterých blahověstové katoličtí s dobrým prospěchem používají ku prvním počátkům svého apostolování.

3) Mravnost. Jelikož Oceañané všechno duchové považují spolu za božské, tedy i dlužno, s tohoto hledíště posuzovati jich pojmy o mravnosti. Swatá hrůza proniká je, jakmile kde pozorují známky vyšších mocností, i důvěřují se s dětinnou odemzdaností všelike přewaze duchové. Nemýslonně tklivý bývá pohled *)

*) Annales 1844.

na tyto obrovské postavy divochův o osmáhle pleti a o tělách divohrůzně tétovaných*), kterak kyjemi, puskami a sáhodlouhými kopími ozbrojení obklopují misijnáře a na způsob prostomyslných dítek žádají, aby jich vyučoval; kterak dalekých cest váží, jen aby dosti často o jediné otázce světla nabyli, kterak učení s bystrostí k víře nepodobnou pojmají a nejspouze ještě ani doučení již práhnou vystoupiti sami co učitelé svých krajanův. Kdo získá důvěru těchto ostrovanův, může je voditi jako děti za ruku, oni pak beze lsti a klamu vykonávají rozkazy jeho s nejprísunější svědomitostí. Tato milostná stránka v pomaze národův tichomořských jest jakoby ruka, kterou podávají křesťanskému apoštolovi, aby je wyvedl z bludu na dráhu pravdy a ctnosti. Při tom ale mají oko velmi bystré. Sotvaže zpozorují na misijnáři slabou stránku, žeby k. př. mu napadlo zneužívatí jich důvěry, ihned rozmýšlejí, kterakby mistra svého učinili nástrojem vlastních choutek; jeho působnost jest ta tam a učení křesťanskému cesta do jejich srdcí obvyčejně na vždy zamazána.

Ve službách božích převládá u nich strach a věru způsob, jakým bohové v člověka vstupují a působnost svou na jeho dávají, jest hrůzy plný. Všechnu náruživosti lidské přenášejí na své bohy jsouce ustavičně zaměstnání úkajením hněvu jejich. Děsné úkazy přírodní, jako

*) Viz nížeji.

oni bezpříkladní fotoučomí větromé, kteří ne-
žrídka obyvatelstvo celých ostrovův zničují,
náhlé zátopy, hlad neúrodou způsobený a jiné
pohromy, které nassí ode všeho světa odlouče-
ní ostrované svým bohům připisují, bez ochra-
ny hynouce — tyto pohromy nemohou jinak
nežli rozmnožovati mezi nimi strach rozhněva-
ného božstva. Předce ale misiónáři naprosto
odpírají zprávám před časy rozšířeným, ja-
koby Oceánané neznali bohův dobrodějných.
„Nassí bohové jsou dobří,“ vykládali obyvatelé
Tongansští, „neboť nám pěstují kořeny ignamo-
wé, dávají růsti stromům kokosovým a zvláště
nám poskytují káwu; zdali Wassi bohové Wám
také dávají kávu*)?“

Wssichni věří, že dusse lidská neumírá.
„Dni mají také přesvědčení, že jest peklo, Po-
Rino, které sobě představují co sopku bezednou,
z níž není návratu více. Ráj čili nebe u nich
šlome Po=Porotu; dle jich popisu podobá
se lučinám elisejským klasického pohanstva; jestli
to podzemná krajina velmi rozkossná a bledým
luně podobným světlem na polo oswícená.
Kdyby příbuzní zemřelému newystrojili kwasu
pohřebného, muselby blouditi po horách, po doli-
nách a po propastech, ažby konečně w Po-
Rino se propadl, zemřelý wšak, jemuž slusné
úcty se dostalo kwasem pohřebným, na místě
ocítá se w Po=Porotu**).“

*) Wiz Annales 1845.

***) Wiz Annales 1845.

Učtí dle náhledů obyvatelstva tichomořského bohové pohlcují člověka, nesmí se předce tomu rozuměti na ten způsob, jakoby osobnost člověka tím byla zničena, nýbrž tak, že jeho přirozenost se promění u vyšší a povznáší u božskou povahu. Nepříteli nemožno učiniti větší potupy nežli obětovati a snísti ho, neboť tím vyšla duše jeho v podstatu vítězou a šelila ho *). Ke krvavým těmto obětím volávají Oceánané osoby z nižší třídy, nikoli z vyšší, protože tito beztoho mají naději proměnit se v bohy. Avšak i tímto nejstrašlivějším pohlazením ducha lidského proleštěje předce hluboko citěná touha o nejsvětějších tajemstvích, jimiž smír a spoj člověčenstva s Bohem se dokonává, jako první svět daleké ještě ranní zore **). Ovšemže při těchto náhledech o poměru člověka k Bohu a životu budoucímu nesmíme mezi našimi ostrovy hledati mravnost ve smyslu křesťanském, aniž se budeme diviti zprávám misijnářům, že totiž v ohledu na trest neb odměnu v životě budoucím mezi ostrovy tichomořskými panuje nejvíce zmatek a neshoda. Evropejské marináře a dobrodruhy, kteří na těchto ostrovech se osadili, našli a nalézají ovšem všude příležitosti nazbyt, howěti chticům smilným, protože

*) Vidno, že původ obětí lidských jest docela jiný nežli pouhá obliba v masě člověčí mezi oceánskými lidežrouty.

**) Viz důmyslnou stat prof. de Cassaulx „Ueber die Opfer der Alten.“

ostrowané bezmála nemají ani pojmu o nedowolenosti podobného prostopášnictwí. Skorobychom řekli, že tato newědomost, která howění pudům zwірecím za něco docela přirozeného považowala, byla jich sštěstím, neboť jim bránila klesnouti we zhowadilost, která wždy mívá jakýsi příměšek daemonický. Tělesné a duchové wysílowání a tím i kwapné hynutí počalo se jewiti mezi obywateli tichomořskými teprwé o-
ctnutím se uprostřed nich ewropejských wyhýralcům, jich prostoty s ukrutností do nebe wolající zneužívajících.

4) Kněžstwo a spolek „A r e o i.“ Mezi Oceañany panuje wíra, že bůh sám sobě wolí swého kněze, který pak wšseobecně se považuje za prostředníka mezi oním bohem, s kněze mluwícím a mezi lidem; kněžstwí jeho ale přestává, jakmile bůh ho opustil *). We státech politických pokročilejších zastáwali král a náčelníci úřad kněžský, ač wedlé nich i s nižších tříd bohové sobě wolíwali swé nadssence. Na N. Seelandě byli otcové rodinní spolu i kněží. Na Markesách mají kněží, A t u a , swůj zvláštní pestrý kroj, důstojenstwí jejich jest dědičné. Kněží jsou též učitelé a strážcové národových podání, dlouhými zpěwy o skutkách wojenských rečíw na potomstwo je přenášejíce, konečně prowozují i lekařstwí. Snad ještě žije M a t u a , wrchní kněz na ostrowech Gambierských, jenž dle zpráwy tamnějších miszionářůw, isa docela

*) Annales, 1841.

od krále nechtěl, vysoké vážnosti mezi ostro-
nany požíval.

Za něco kromobyčejného musí se považovati
spolek „Ureoi“ nazvaný na ostrovech Přátel-
ských. Byltě povahy nábožensko-politické, půvo-
dem pak jeho Bůh Oro, jemuž, jmenovitě
Tahitancé, mezi všemi bohy největší vzdávali
úctu. Oro zdá se býti cizý podmanitel, který
nové obyčeje a dílem i novou bohoslužbu na
ostrově Tahitě uvedl. Jeho dva bratři byli
první oudové řečeného spolku. Oni obětovali
ponejprvé bratru svému kance a čerwené pěti,
za velmi svaté považované. Stanovy tohoto
spolku přikazovaly, mimo jiné, zabíjeti dívky
noworozené, což dříve na Markesách neslýchá-
no; docelovali se bez rozdílu ze všech tříd
lidu. Na loďkách divně vyzdobených na-
vštěmowali sousedné ostrovy, vstoupivše pak
na pevninu u divokém hluku, jako šílení roz-
bíhali se na vše strany, čeho se jim zachtělo,
nesměl nikdo odpirati, lid ode všud k nim se
hrnouce vyraželi hrami, tanečnými často velmi
opízlými závody, zpěvy a výklady činů hr-
dinských; na vzdory tomu všemu pokládal je
lid za metlu celého okolí. Nechybíme se s praw-
dou, držíme-li tento spolek za nástroj Oro-
vi k upewnění své politické moci zřízený. Může
býti, že první myšlénka k závodu tomu má
své kořeny v podobném ústavu v původné
zemi Orovi k těm samým účelům zaraže-
ným. Ažpoň nacházíme na ostrovech Marian-
ských spolek, Uritoi řečený, ani jménem,

ani záměrem od Markesanského hrubě se nelíší *).

5) Chrámy a hřbitovy. Minošové neměli původně ani chrámů ani model, celá jejich bohoslužba záležela toliko ze slavnosti pohřebních. Na ostrovech Přátelských nebyly chrámy nic více nežli místa oplotěná aneb nízkou zdí a svatými stromy ohražená, v pozadí pak stavením na způsob jehlane uzavřená. Po stranách stálo několik malých a větších oltářů, na sloupech. Na ostrovech Gambierských nelíšily se chrámy od obyčejných příbytků, jen že v nitru panovalo temno a okolo stěn mezi rozestavené modly kladly vyschlé mrtvolny svých náčelníků. „Dověděm se,“ píše P. Gracia z ostrovu Nukahiva, „že hlavní chrám není příliš vzdálen, vyžádal jsem si od knězi domolení, navštívit ho v průvodu dvou chlapců. Když jsme se údolím stoletými stromy porostlým byli prodrali až k samému stavení, zarazili se chlapci a na žádný způsob nechtěli dále nás doprovázeti, bojíce se smrti, protožeby prý zrušili tabu. I vyšli jsme tedy sami v ono hrozné místo. Zočili jsme předně nesmírně velkou kamennou sochu, okolo ní pak množství menších dřevěných, pak rozličné oběti: hlavy mepřů, dřevěné ptáky, ořechy kokosové, tappe **) a člunky; což nás ale hrůzou a útrpností naplňovalo,

*) Annales 1845.

**) Viz nížeji způsob, jakým se tato látka zhotovuje.

byly lebky a kstice člověčí po stěnách rozměsžené.^a D původu obrazův sem tam w chrámech pozorovaných zpravuje náš B. Caret takto*): „Někdy se A t u a bohem nadšený domnívá, že jistý duch se skrývá za korou některého stromu. Na jeho vyzvání obklopí četná společnost strom a jme se tážati boha na jeho jméno, příbytek, a na způsob, jakým uctěn býti žádá. A t u a bohem nadšený odpovídá, za stromem stojí, divně přitlumeným hlasem, jenž ovšem za hlas boha za korou skrytého se přijímá. Nábožný úžas opanuje společnost, mnozí rozběhnou se, aby o důležité případnosti královi donesli zprávu. Král přichvátav znovu se táže, tytéž odpovědi zaznívají z pozadí stromu. S táže král, aby strom se porazil; společnost okolo něho napřed oheň klade, když kořání ohorelo, dají se všichni do tesání kamennými sekerami, olupující a ostruhující peň tvrdými a ostrými lasturami. Proměnímose tím způsobem strom w sochu zanesou do chýže, která ihned jest tabu a ženám nepřístupná; kněz skrčí se vedlé ní koná modlitby, a položiv okolo sochy něco tapve a jídla odchází.^a Mimo tyto modly nacházíme na N. Seelandě a na ostrově Tonga tak zvané T i i t. j. obrazy zhruba řezané čili raději menší a větší hole, na jejichž vrchu viděti buď hlavu neb tvář, která má představovati podobu osob příbuzných, na jejichžto památku do chrámu byla postavena.

*) Annales, 1844.

Těmito holemi naznačuji místo, které jest ta b'it. Oštrované považují tyto T i i krom jiných předmětů, na místa svatá co oběti kladených, za vodiče božských sil všude rozplynulých. K těmto předmětům patří obzvláštně tobajka hýkamá a červené její pění, pění kohoutí, zbroj, jmenovitě kyje, člunky a j.

6) Oběti a slavnosti. S každou obětí svojovala se vždy příslušná modlitba. Obvyčejné oběti záležejí z rostlin, obzvláštně z kořenu kamového a stávy z něho připravované, z úrody polní a z ovoce. Sem tam strojili oštrované svým bohům i jídla, která buď před modly v chrámu rozestavené kladli aneb modlami zrovna do úst nastrkali. Tato jídla připravovali z úrody stromu chlebového neb bananového, z ryb, z mléka kokosového a z j. K obvyčejným obětem berou i vepře. Při žádné oběti nescházelo t a p p e, látka z kory stromské zrobená, do níž obáleli předměty za vodiče sil božských považované. Mimořádné oběti vždy jsou spojeny s proléváním krve lidské. Ze k odvrácení nemoci a jiných pohrom a k utájení hněvu božího nejlépe se prý hodí uříznutí malíka, podotkli jsme. Měl-li býti obětován člověk, slavil se veřejný kvas, k němužto účastníci ze všech končin ostrovu se sbíhali. Ne všude ale požívalo se maso z obětovaného; na Sandwichách ho pochovávali. Nešťastník jest obvyčejně jeden ze zajatých nepřátel. Nejhubštěji obětovávali se lidé na ostrovech Gambierských, jichž obyvatele války podnikali jen proto, aby

zajaté obětovati a snísti mohli. Král malého ostrowu Futuna se chlubil, že ať tisíc obětí lidských bohům již přinese. Slowět žasne a brozí se, pomáží-li, kterať duch lidský swětlem Zjevení neožáření prawdu náboženskou zhanobil, snížil a zpotvořil! Nemoha se ubrániti nutkawosti její zabíjí a požírá bratra a zmrzačuje sebe, aby jí učinil zadosť. Welebme Boha Spasitele, že nám w luně křesťanstwa se naroditi dal. Myslite, žeby nasse přebroušená a přeoswícená Ewropa, kdyby swětlo křesťanstwí w ní kdyśi wyhaslo, během wěků neupadla w podobné hrůzy? —

Za nejpěknější stránku powahy Oceánůu považujeme wysokou wážnost, kterou se chowají k zemřelým. Dle míry jejich proměňuje se dusše zemřelého w přirozenost božskou; dusše zbožnělá wnímá dle míry pokračujícího porussowání-se těla celou podstatu jeho w sebe a ponechává toliko kosti jeho nikoli jen co prázdnou památku, nébrž co nástroj, kterým nepřetržená spojitosť mezi ním a příbuznými jeho na swětě pozůstalými se prostředkuje. Tatosť jest příčina wysoké jich úcty k zemřelým. Mrtwolu, do tappe zaobalenou a dle možnosti wystrojenou, kladou pod odewřenou se wšech stran kúlou, aby wítr wolně ji owíwati a slunce zahřívati mohlo. Mažou ji také drahým olejem, nikoli proto, aby se neporussila, nébrž aby dusše, podstatu těla w sebe wnimající, libou wůní se pozotawila a pookřála. Kosti pozůstalé pečlivě shromáždují příbuzní a we wlastních hrobkách

aneb ve chrámech uschowávají co drahé z islamu, jimiž zbožnělí duchové k ochraně a k odvrácování veselivých pohrom se jim zaručují. Když na ostrově Wallis zemřel náčelník, rozrýwali sobě obyvatele obličej strasslivým způsobem ostrými lasturami, oplakávajíce při tom nebožtíka divokým vykřikováním. Po 24. hodinách počal pohřeb. Napřed vystrojili příbuzní slavný kvas, jemuž nebožtík skvostně přistrojený předsedal. Čistá stárou káwou naplněná, z níž za živa sobě byl připíjel, wylita jest s obou stran sedící mrtwoly. Mezi tím, co jedni zanášeli nebožtíka ku hrobu zvláštně pro něho wystawenému, nabírali jiní písku do kossikůw, aby jim mrtwolu pokryli. U hrobu divoké pokřikování a bolestné sténání obnoweno, nastalo uřezování malikůw a házení jich za nebožtíkem do hrobu. Příbuzní usťřihali sobě wlasý na týle rostoucí a za swaté považované. Takové pohřebné slavnosti dwa- i třikráte se konaly wždy po desíti dnech. Na ostrowech Fidžijských usmrcují se ženy nebožtíkovy buď dobrowolně aneb nuceně při pohřbu jeho; tento mraw panuje w Číně a Japonu a dílem i w Indii, jakož i zwýk, skládati wedlé nebožtíka jeho zbroj a pochowávají ji s ním. Na N. Seelandu scházeli se obyvatele w jistý den w roce ku wseobecné slavnosti pohřebné, každá rodina musela donésti kosti wsech během roku zemřelých oudůw, aby se k ostatným w chrámu uschowáním složily; slavnost tato nazýwala se

Tirau *). Při této příležitosti zpívaly se písně ku počtě zemřelých právě reťum bojovních a jména jejich přikládala se k dřevným hrdinám národním, aby památka jejich v národě se zvětšila.

Pamětihodný jest způsob, kterým ostrowané Karolinskí pochovávali své zemřelé. Mají obvyčej, házeti nebožtíky, jak daleko jen mohou, do moře, aby od žraloků a velryb byli pohlceni. Žraloky jsou jim svaté, a známo, že zemřeli, aby v bohy se proměnili, od bohů musí býti ztráveni. Umřeli náčelník, vystrojují velkou pohřebnou slavnost. Sned po smrti omalují mrtvého žlutou barvou a příbuzenci se scházejí, aby dali na jeho svůj hluboký zármutek nad smrtí jeho. Tento zármutek jeho hroznými nářky i není slyšeti vůkol ničeho než zlytání, pláč a divoké výkřiky. Najednou ale všichni umlknou, a po hodnou chvíli panuje hluboké, melancholické ticho, až pak vystoupí žena najatá, aby držela pohřebnou řeč. S jím se vychwalovati nebožtíkovu krásu, jeho vysoký rod, jeho umění v tanci, v lovení ryb, jeho udatnost a jiné přednosti, jimiž v národě proslul. Všichni toho dne zachovávali přísný půst. Mnozí pochovávali své zemřelé v nitru vlastních příbytků, jiní opět na břehách mořských obražující hrob kamennou zdí. Vedle mrtvol aneb i na ní kladou rozličná jídla,

*) Hřbitov sloul Bahi-Tabu (místo svaté), píseň pohřebná nazývala se Pihe.

neboť se domnívají, že dusše nebožtíků a jich k životu svému potřebuje."

7) Kouzelnictví. Při tomto nepřetržném obcování s bohy a s duchy zemřelých dá se očekávat, že čary a kouzla nebudou našim Oceánům neznáma. Víra v kouzla a čary mezi všemi jižními a východními Asiaty jest rozšířena. V zadní Indii, v Číně a Japonsku newykořenil Buddhaismus tuto víru, nébrž toliko své soustavě přispůsobil. Z ostrovů oceánských docházejí nás zprávy, že i tam panuje. Mimo to, že se varují zrušiti tabu, aby nepropadli hněvu božimu, zaměstnávají a znepokojuje tyto ostrovany neustálý strach, aby neupadly v moc nějakého kouzelníka. Obzvláštěně hledí po jídle schovati koš, v němž složena jest potrava, aby nepřítel do jídel nenamíchal věci očarovaných a tak v záhubu jich neuvedl. Příčina, proč své bohy domácí takovou svědomitostí ctí, jest mimo jiné, aby jich vlivu kouzelnického chránili. Když ale na vzdory všemu zlé kouzlo jich se dotklo, sluší buď chystati ještě větší oběti, nežli jsou ty, jimiž nepřítel jistého boha získal, aneb přivésti na svou stranu mocnějšího boha, jenžby zlému kouzlu překaziti dowedl.

8) Tétování. Obecný všem obyvatelům tichomořským kmenu ainoského mra, tétovati se, není pouhý vynález marnosti, nébrž má své kořeny v jejich přesvědčení náboženském. Přetřívají totiž celé tělo rozličnými figurami a přepodivnými známkami, které zvláštním umě-

Iectwím do kůže wbodují a wrhávají a pak ji-
stou barvou či mizou napouštějí, aby se více
vyhladiti a zrušiti nedaly. Missonáři pi-
ssou, že tyto známky nesou jako znaky onoho
boha, pod jehožto ochranou a wliwem kdo stojí.
Kněží, kterým tétování přísluší, aspoň vždy při
tomto obřadu sobě počínají jakousi nadšteností
náboženskou. Den, w který syn se podrobil
tétování (dčlo se obyčejně okolo 18. neb 20.
roku), pro celou rodinu byl welkou slavností.
Způsob ale, jakým celý obřad se wykonával,
byl nad míru bolestný, ano wysoce nebezpečný,
pročež se tétování znenáhla, s welkou opatr-
ností a s částými přestávkami konati muselo.
Po celý čas, co tétování trvalo, byli kněz i
ten, kdo se obřadu podrobil, t a b u.

§. 6.

Správa politická.

1) Králové. Každý ostrow mívá oby-
čejně svého krále; pakli ostrow rozlehlejší, bývá
rozdělen na několikero panství, máme i příkla-
dy, že jeden král celou skupinu ostrowůw owlá-
dá; jednotlivé ostrůvky w tom pádu stojí pod
správou odwislých náčelníkůw. Králové jsouce
orgány mocnosti božských wymáhají od svých
poddaných úctu bezmála božskou. Kdokoli octnul
se w jich přítomnosti, padna na kolena sklání
se twáří až na zem, očekáváje rozkazu. Několi
králové za původné majetníky wesstere půdy se
považowali, byla pozemnost dle dáwnověkého

obyčejně předce rozdělena mezi swobodné poláře, přecházejíc na jich dědice prvorozené. Králové wšak užíwali pro své potřeby dosti rozsáhlých polností, dostávajíce mimo to dobrowolné dary a sbírajíce daně od poddanstwa.

O wychování princůw nápadníkůw trůnu podává B. Garet velmi památnou zprávu *): „Gotwaže dítko se narodilo, ihned se donese na wrchol wysoké hory do chýže, w nížto wšichni jeho předkové se wychováwali. Mimo kojnou a některé služby nemělo dorostající dítko živé duše okolo sebe. Přísný zákaz vzdalował každého od tajemného přibytku princowa. Boudíce služby často malého panowníka na wrchol hory, ukazowaly mu zelené háje a úrodné doliny, dohládajíce: hle! to wšsechno ješť tvoje, poddaní wroucně tebe čekají, aby padali před tebou na twáře své, ty wšak rozkazowati jim buděš za nedlouho. Kamkoli okem swým zasáhneš, wšse ješť twým majetkem: to nebe, ty hory, ty doliny. to moře; moc twá nemá mezi, nebe a země tobě budou se kořiti. Odtud jde, že král na ostrowě Mangarewa za prwního čili raději za jediného panowníka na swětě se považuje. Dosáhnuw princ 12. neb jinde 15. roku sestoupí s hory, t. j. uwáže se w paustwí své; celý národ wejde mu wstříc s welikou sláwou, aby swého wladaře pozdrawil. Takový den býwá jedním z nejslawnějšších pro ostrowany.

*) Annales 1842.

2) Náčelníci. Králům po boku stojí náčelníci. Jsouť to buď členové královských rodin, aneb osoby výtečných rodů ostrowanských. Jako králové vynikají i náčelníci původem božským nad ostatný lid obecný. Jim byla svěřena správa ostrowů na určité okresy rozdělených. Důchody své brali z pozemností jim ponechaných. Panuje zde obyčej, rozdělovati většii ostrowy na osm okresů, osmerka platí jim za číslo swaté, jako i Čínanům a Japonským. Každý okres opět dělili na swobodné statky, které držely a vzdělávaly mohovitější rodiny, zavázané, odváděti jistý počet branců vojenských w čas války. Na mnohých ostrowech býwali tito swobodníci pouhými úředníky králů a náčelníků.

3) Obecný lid. Sestává z nájemníků, lovců, řemeslníků a služebníků, sem tam i otroků. Nemajíce polnosti jsou u vyšších tříd ve velké opovrženosti, ku které již rodem svým jsou odsouzeni. Mení ale nikde příkladu, žeby na svou fysickou přewahu se spoléhajíce byli se domáhali swobodnějšího žiwobytí. Zdá se, že tato četná třída obywatelstwa oceanského, podmaněná bywši cizými přistěhowalci, zhola ztupěla a tuhému jarmu znenáhla přiwykla. S druhé strany nesmíme zapomenouti, že náhledy zdejších ostrowanů o určení nižších tříd pocházejí z wíry náboženské a že kastowné roztržení obywatelstwa u wssech ainoských kmenů panuje. Wíme, kterať ukrutnou důsledností mezi kmeny indickými jest provedeno; pou-

hou politikou vysvětlowati ho nelze a nestačí. Ve státech oněch Oceánianů, kteří tu vyšší politické dělnosti se powznesli, obecný lid nejhlouběji klesl; na ostrovech Sandwičských, na Tahitě jest zhola ztupělý a zotročilý, kdežto na Wallisu, Rotumě, Futuně a jiných čileji a wolněji se pohybuje. Na N. Seelandu nebylo mimo náčelníky a swobodné statkáře jen otroků. Důwodná-li domněnka, že N. Seeland se zalidnil ústoky w stranických pútkách ostrowanů Tonganských a Fidžijských přemoženými a wyprawěnými: tedy nabývá žádoucího swětla ona okolnost, proč tam vlastního lidu obecného nenalezeno.

4) Zákonodárství. Přísuhým rozdělením pozemků a mocným wlivem náboženským (powážme jen tajemnou moc slova: tabu!) nabýli poměry politické a občanské nassich ostrowanů tak peroného pořádku, že zvláštního zákonodárství nebylo ani zapotřebí. Wile panovníkova a náčelníkova byla zákonem a náboženství propůjčowalo mu důrazu. Třídý jobě rovné wynásseli své spory buď dávným obyčejem aneb dobrowolnou umlouwou; že nezřídka rozhodowal i meč, není pochybnosti. Máhrady za urážky a jiná provinění nebyly neznámy. Na ostrovech Karolinských musel cizoložník složiti záštkodné, o něž se stranou uraženou se byl napřed smluwil. Spiknutí proti zeměpánu trestalo se wyhnáním a i smrtí. Z nedostatku psaných zákonů uzavirati na úplné bezvládi a diwohou nemázanost, bylby welký omyl, any tu zwyky

dávnověké, roztržení na kasty a náboženství sorchovanou platností zákon zastupovaly. Náčelníci byli rozenými radci svých králů, zvláštěně jednalo-li se o válku neb mír; mocně ožýval se v radě královské i hlas kněží, neboť jim příslušelo zpytovat a oznamovat vůli bohův národních.

5) **Wojenství.** Náledek tohoto, abychom zrowna řekli, feudálního zřízení zemského byl, že vůdcovství vojenské v čas války na mnohých ostrovech nepřislušelo králi, nýbrž některému z náčelníků. Co dle poměrův feudálních původně bylo povinností, stalo se znenáhla právem a mnohý náčelník, použit wáží a moci válkou nabyté, vynikal nad svého panovníka. V čas všeobecné vojny zavázán byl každý swobodný statkář wyprawiti se do pole i s čeledí svou, ozbrojenou a vším potřebným opatřenou; w čele okresu stál náčelník. Nejvyšším welitelem byl buď král sám aneb náčelník, jemuž wrchní welitelství dědictwím bylo připadlo. Tupy o 6—8000 mužůw na Sandwichách a na Tahitě nebýwaly nic neobvyčejného. Zbroj sestávala z krátkých ostěpůw, z dlouhých kopí, z prakůw a kyjůw; zbraň pak z pancéřůw a přilbic *). Před bitvou obětowali wěpře, z drobůw zpytujíce vůli boží; bylo-li nebezpečí wětší, obětowávali lidi. Bojownými zpěwy a diwokým pokřikowáním rozněcowali se wzá-

*) Wegener, Geschichte der christlichen Kirche auf dem Gesellschafts-Archipel, 1. Th.

jemně k udatnosti, řečníci v čas útoku probíhali řady bojovníkův, divokou výmluvností připomínající rekonné skutky dávných hrdin a jejich příkladu smrti pohrdati rozohňující; sláva vojenská všem platila za vrchol štěstí pozemského. Jednotliví hrdinové, z řádku vojenského vystoupivše, často chvastavými a potupnými slovy vyžývali nepřítele k souboji. Zajatých obyčejně bohům obětowali a požívali, ostrovy poraženého nepřítele ukrutně hubili, pálice a vraždice bez útrpnosti, koho zastihli. Poražený nepřítel utíkal se s dětmi, s ženami a starci do nedostupných, přírodou neb rukou lidskou ohražených úkrytův a doupat horších, jemu toliko povědomých.

Za druhé polovice minulého věku naučili se naši ostrované znáti zbroj evropejskou, a netrvalo dlouho, byla stará národní zbroj bezmála zapomenuta. Nyní umějí se zbrojí evropejskou zacházeti takovou zručností, že již nejednou vítězně stáli proti pravidelnému vojsku anglickému a francouzskému; vůbec se počítají Oceánané k nejudatnějším vojínům na světě.

Neobyčejnou umělostí vynikají Oceánané ve stavění lodí, kterých k lovení ryb, ku plavbě na dalekých cestách a k výpravám válečným užívají. Na jejich koráby válečné směstná se 50 a více mužův, délka obnáší 60—100 stop *). Jsou opatřeny s obou stran zábradlím velmi uměle a ozdobně pracovaným.

*) Annales, 1845.

Na místě opачiny používají většihó vesla. Uprostřed lodi strmí stežeň, pestrými praporečkami okrášlený. Plachty mívají trojhranné, podobné čínským a žaponským. Vypukla-li válka, vystrojili a ozbrojili celé loďstvo, aby, byvše na hlavu poraženi, pro snadnější útěk na blízku ho měli pohotově. Byl-li esud válečný jim tak nepříznivým, že sobě netroufali udržeti se na déle v otčině proti nepříteli, vystěhovali se se vším činem, nové vlasti hledajice. Tím jistě způsobem mnohé ostrovy jsou zalidněny.

§. 7.

Správa domácí.

1) Život rodinný. Původně panovala mezi ostrovaný tichomořskými monogamie; ano, povážíme-li dobře, že král nesmíval propustiti svou manželku, snoubenci pak v chrámě vůči kněze slavně sobě příslibovali věrnost manželskou, můžeme dobrým způsobem i uzavíratí, že svazek manželský původně býval nerozlučitelný. Cizoložství bylo jedním z největších zločinů. Avšak to jsou pouhé ohlasy z dávných lepších dob, neboť za ouěch časův, když Evropané byli te ozuali s ostrovaný tichomořskými, rozváděla se již manželstva, čímž ovšem napořád klesala mravnost a řázen. Předce ale až posud nesmí pckrevníci se sebrati; oudově tétéž rodiny, sejdou-li se ku společnému rozhovoru, musí býti zahaleni v dlouhý, flussný šat, a pak-li by muž-

škému z úst vyfloužlo slovo oplzlé, na místě vzdáli se ženské *). Mnogoženství napřed zobyčejnělo u králů, pak u náčelníků, a jich příkladu následovali konečně jiní mohovitější Oceňané. — Rodička zůstala po 14 dní tabu, nesmějíc sama dotknouti se jídla musela býti krmena. Sem tam usmrcovali noworozence, avšak nikde v té míře, jako v Číně a Japonsku. Sotwaže dítě spatřilo světlo denní, postaveno pod ochranu boží obřadem sw. křestu welmi podobným. Políwali totiž hlavu dítěte wodou, wzywajíce bohy národní; při tom dávali mu jméno z úkazů a plodů přírodních wzaté; že weselou událost pomáhala oslawowati miza kawová, snadno se čtenář dohadá. Wychowání Oceňanů líčí biskup Bataillon následujícími slovy **): „Zakmile dítě se naučí choditi samo, již pospíchá na břeh mořský, aby s ostatnými v plování se cwičilo. Wyučování, které mu rodičové poskytnou, nesáhá dále, než aby se bohům bálo a tabu v uctivosti míti zwykalo. Poněwadž dle zákonů o tabu matce se zakazuje jísti společně s otcem a s dětmi, musejí owšem denně wíce slábnouti a popouštěti swazky rodinné. Předce wšak nacházíme příklady weliké lásky rodičů k dětkám a uctivosti dětí k rodičům, což oběma stranám v těchto okolnostech tím wětší čest dělá.“ Přibuzenci aneb přátelé ujímají se wřele rodiny

*) Annales 1841.

**) Annales 1841.

nebožtíkovy, a děti požívají v rodině dobrodinově stejných práv s dětmi vlastními, dědictví po smrti adoptivního otce na stejné díly obojím se rozdělí. Konečně jsou hojné slzy a pohřebné zpěvy, jimiž zármutek svůj nad hrobem svých milých na jemo dávají, zřejmým důkazem, že city čistolidské v jich srdcích nemymřely *).

2) Příbytky. Bataillon popisuje příbytky Wallisanů takto: „Podobají se bezmála nassim dessníkům s tím toliko rozdílem, že na místě jedné v prostředku mají čtyry podpěry do čtvercu postavené, celé stavení není vyšší než tři, čtyry stopy od země. Velmi pěkně je pokrývají listím, s palmy kokusové úhledně spleteným a tak hustým, že ani za tři roky nehodám povětrnosti se nepodaří je proniknouti. Uvnitř jsou stěny, s holi těsně přiléhajících vystavené, vrstvou hustého listí pokryty, nad nimiž rozprostírají hezké rohožky kokusové jako koberce. Nejraději staví tyto chýžky po břehách, aneb alespoň nedaleko od nich, aby se vyhuli dílem přílišnému vedru, dílem bolestnému píchání muškitů (velkých much). Některé z těchto příbytků mohou i ke 300 osob obsáhnouti a vzdorovati nejprudčím bouřem **). Na Tahitě a na Sandwichách stavěli více do podlouhlého čtverce, což zajisté z pozdějších již pochází časů. Na všech ostrovech mívali také stavení

*) Annales 1842.

**) Annales 1841.

veřejná znamenitého objemu, do nichž králové svolávali náčelníky k obecným poradám; nescházely jim ani veřejné dílny, v kterých se připravovalo *tappe*. Podlaha v příbytkách pokryta byla rohožkami, na kterých sedávali při jídle na způsob národů východních, aneb se tu spánku spořádali podle nich. Nářadí domácí velmi čisté vždy zachovávali, sestávající z mise z dřeva pěkně zhotovené, z ozdobných kufusových číšťek, z kossův (každý měl svůj vlastní), z rohožek, z několika stůček *tappe*, ze zbroji atd. Určitého času k jídlu u nich nebylo, každý se nájídal, kdy se mu jísti zachtělo. I byli nassi ostrované velmi hostinští *). Ochotně popřáli cestujícím a chudobným místa u svého stolu; mohovitější posílali chudobným příbuzencům částku své úrody polní. Ostrovny přátelské obdržely své pěkné jméno pro hostinnost svých obyvatelů, kteří v den slavnostný, kdežto obvykle zabíjeli a pekli celého mepře, srdečnou přívětivostí zwali a přijímali hosti a přichozí, aby jim pomohli strávití jídla v hojnosti připravená.

3) Oblek. Nižší toliko třída chodila docela nahá, nemajíc než opasek okolo beder. Třída zámožná rádně se šatila. Ženy mají dlouhé spodní suknice a přes ně široký vrchní šat, jež v pěkné záhyby umějí nabírat; obuvi u nich není. Látky, z níž svůj oblek připravují, sluje *tappe*. Ženy nosí krátké

*) Annales 1842.

mlasů a proplítají je kvitím, což jim velice svědčí. Muži považují silný a hustý vous za obzvláštní okrasu, čímž od negrů na první pohled se označují. Dětem holívají hlavu zuby žralokovými do naha, což jim ovšem veliké působí bolesti.

§. 8.

Vzdělávání půdy a živnostnictví.

1) **Vzdělávání půdy.** Ostrovy tichomořské vynikají svou úrodností a zajisté by mohly vyživiti desetkrát větší obyvatelstvo nežli půda evropejská. Tuzemské plodiny, co hlavní pramen živnosti ostrovanů tichomořských, jsou:

a) **Strom chlebový.** Tento přeužitečný strom nachází se na všech ostrovech; jeho ovoce má více než půl stopy v průměru a nazývá se tu mai. Drsná kůra se ostrouhá, ovoce samo na řízky rozkrájí, do důlků v zemi vykopaných a listím vykládaných položí a pod horkými kameny usmaží. Chtějí-li na delší čas zachovati tohoto ovoce, nadělají z něho tuhé těsto, nechají ho vykvasiti a pak do hlubších jam listím dobře vyslaných zakopávají; toto těsto jmenují tioko. Ke stromu chlebového dává výborné stávilko; pěstování jeho nepožaduje více nežli pilné plení cizopasného bejli okolo pně. Za pět nebo za šest roků nese ovoce. Plení a čistění těchto stromů obstarávají starci a děti *).

b) **Palma koku-**

*) „A což já budu platna dobrému Ježíši v nebi?“

řowá. Růste w každé půdě, dosahuje až 60 stop výšky, a nese ročně přes 100 kusů ovoce, jehožto míza poskytuje nápoj, jádro zao-
patřuje ostrowana chutným jídlem a olejem,
peň dává mu stawmo, korou a listím zahraňuje
nejrozmanitější potřeby. c) Ara. Wyrůstá
na konci větwi a haluz jako hrozny, ovoce jest
podobu kuželowité, jádro rovná se kaštanii;
strom sám dosahuje asi 10—12 stop výšky.
Dlouhé a pružné jeho větwe, sklánějíce se k zemi,
opět se zakořeňují; z jeho puě, který čím více
stárne, tím více twrdne, zhotowují se paličky,
jichžto ženy používají k připrawowání tappe.
Mimo tyto stromy nachází se na horách a w
úvalech weliké množství nejbujnějších lesůw
nejrozmanitějšími barwami neustále profwitajících,
což přistávajícím lodníkům a cestowatelům
poskytuje milokrásný pohled. d) Mezi rostlina-
mi kořenatými a bambulowitými vynikají: Tar o
(arum esculentum); má kořen dvě stopy dlou-
hý a welmi tlustý, dobře jídelný; kořen i gna-
mow ý (dioscorea sativa), má bez mála tu
samu podobu; sladké zemáky (convolvulus
batatas), mají bambole silnější a sstáwnatější
nežli zemáky u nás rostoucí. Jedna z nejdůle-
žitějších plodin tuzemských jest kořen Awa (piper

štěžowala si staruška B. Garetowi. „Wssak
wim, čím se mn zawděčím, budu ho prositi, aby
mně dowolil choditi do jeho zahrady a zajisté
mne pochwálí, když přijde sám do ni mne ublí-
dá, kterať pilně se zanášším plením a čistěním
jeho chlebowých stromůw.“

methysticum), z nížto připravují ostrované svůj oblíbený nápoj: kawa. Požívá-li se mírně, působí prý velmi dobře. Kořen sám je velmi dlouhý a tlustý; rozmílá se a pak hodně vodou zalije, která do sebe vsaje celou sílu a vůni kořene: někteří ostrované ho žvýkají a vodou zapájají. Evropané donesli sem mnohé rostliny ze svých vlastí. Velikým dobrodincem obywatelům Sandwíčských stal se Španěl Marino v tomto ohledu. Misiónáři přesadili na zdejší půdu strom fikový a révu. Fík ihned výborně se dařil, réva ale hnala neustále do listů a proutí, některé pruty dosáhly až i 20 stop zvýše. Ustavičným obřezováním podařilo se, že na ostrově Tonga v roce 1841 první hrozny sbíratí mohli.

2) Chování dobytka. Ostrované tichomorští neznali původně ze čtvernohých zvířat jen švini, psa a potkana. Chow usřipaného dobytka byl znamenitý, nechávali ho běhati a žítí se buď v lesích, aneb ho krmlili banany a ovocem z chlebovníku ve zvláštních ohradách. Na Sandwichách rádi jídají psy, které k tomuto účelu zvláště krmlívali; Tongaňanům platí potkan za obzvláštní pochoutku. Z drůbeže znali Oceáňané a vždy v domácnosti chovali slípky. Misiónáři a jiní Evropané donesli sem i jiné druhy zvířat.

3) Lovení ryb. V lovení ryb nassí ostrované se výborně znají. Užívají k němu udic, které velmi rádi zhotovují z koší zabitých

nepřátel, pak sítí velmi uměle pletených. Nejlepší se daří lom v malých chobotech pemninou a koralovými zádoorami způsobených. V těchto vodách vystavují dvě kamenné hráze, které k straně mořské do šířky se rozbiehající vodu k pemnině svírají, aby úzkým toliko otvorem mohla odtíkat a ryby jako v sádce zůstaly a snadno se pochyťaly. Větší ryby umějí v noci přivábiti pochodněmi; když jich několik připlave, ženou je dlouhou řadou člunů u nesmírném hluku a lomozu ku břehu, pak je kopími hledí zprobodati. Bázlivě však vyhýbají žraloka, rejnoka mlunnému a kaimanovi. Lovem perli zabývají se Gambierští a obyvatelé ostrovů nebezpečných; tento lom stal se mnohem důležitějším od onoho času, co Evropané pravidelně tyto ostrovy navštěvují.

4) Zhotovování tappe. Gotovení šatstva jest úkolem osob ženských. Čím větší zásobou šatstva se může vykázati rodina, tím mohovitější býti se domnívá. V každé osadě jest veřejný dům, v němžto ženské společně zhotovují tappe; z daleka již slyšeti, kteráť se rozléhá v něm zvuk od pilných paliček. Královny za čest sobě pokládají, pracovati ve společnosti ostatních žen a děvčat. Pro pohlawí mužské jest toto místo tabu. Tappe se zhotovuje z kory stromu chlebového s přídavkem kory morušské papírových. Kůra se rozštípe na pruhý stejně široké, pruhý rozprostřou pečlivě vedle sebe a pomažou pryskyřicí, načež

hodně dlouho je tepou tvrdými paličkami, až se všechno promění v jednu pevnou hmotu. Palička jest na jedné straně opatřena ostrými hranami, na druhé hlubokými rýhami a na třetí jest plochá. Látku zhotovenou pak vsselijáky barvami napouštějí. Tappe není trvanlivé, jmenovitě nemzdoruje dlouho deštěm; látky ale, které zhotovovali pletením, byly trvanlivější a velmi úhledně vypadaly. Umělé a pěkné jejich práci musíme tím více se obdivovati, považíme-li, že žádných kovářůch nástrojův neznali; všechny jejich nástroje jsou ze dřeva, z tvrdých kamenův, z matice perlové a z ostrých rybích zubův zhotoveny.

§. 9.

Veřejné zábavy.

Má-li býti obraz, zde nakreslený, dokonalý, nesmíme opomenouti, dolíčiti jej stručným popisem veřejných zábav mezi národy oceanickými zvláště oblíbených. Když v zábavách oblíbených přede vším jeví se osoblivý ráz jednotlivcův a národův, ony jsou květy z nejhlubší útroby člověka vypučené a s historickým životem a tělesným blahobytem národa tak srovnatelné, že kdo jich nezná, nemůže rozuměti národu, a kdo se opovážuje národu je zafazovati a odnímati, zhoubnou rukou sáhá na sám životný jeho nerv.

1) Mezi mládeží zvláště oblíbena jest

dvoji hra: plowaci a wojenská. První záleží ve velmi bystrých pohybech, které tlupa chlapců s překvapující pravidelností provádí ve vodě. Sestoupnuvše do dlouhé řady, pohybují se v pětném pořádku na vše strany, najednou promíchají se jako v největším zmatku sem tam jeden okolo druhého se kmitajíce, na vyřknutí okamžitě pořádek se opět sestaví; náhle jako kouzlem všichni zmizí, ponořivše se po hodnou chvíli na dnu své rejdy promodí, pak u velikém smíchu a veselém žertování opět nad vodou se objeví, a tak pokračují po celé hodiny ve hře, nikdy neumdlévající. — Hru wojenskou představují odrostlejší mladíci, avšak i mužové rádi se v ní podílejí. Sestoupnuvše se ve dvoji šif, postaví se dobře ozbrojeni proti sobě. Boj podniká se s obyčejnou těmto horkokrevným národům vášnivostí, ctižádost rozohňuje strany. Nejlépe dává mladík na jeho mysl hrdinskou nešťimáním sobě krvácejících ran a pohrdáním bolestmi a smrtí. Umře-li náčelník aneb král, provozováno hry wojenské u větší míře, všichni dospělí mužové mívali v nich podíl, krev prolitá považována za smírnou obět pro nebožtíka.

2) Mnohem pěknější byly hry, provozované k oslavení pokoje a míru. Dobyvatelé tonganští založili a ovocnými stromy vysázeli silnici kolem celého ostrova; kolem silnice stály domky a před nimi podél silnice pod kossatými stromy připravili sobě sedadla; tu se scházívají

za večerné doby, majíce hlavy kvítím ověncené, navštěvujíce se vzájemně a s okoloboucími veselým a přátelským hovorem se vyražejíce *). „Na Wallisu,“ vykládá biskup Bataillon, „slaví celé příbuzenstvo narození prvorozencom. Rodině, jižto w té případnosti chtějí přátí štěstí, donášejí ryby, pečené mepře, 300—400 kossůw ovoce a wšelikého kořání, rohožky, tappe, šperky a jiné dary; nesmí o wšem scházeti kawa. Slavnost započinají rozdáváním jídel. Sotwaže se najedli, zasedají zpěwáci do prostřed společnosti kruhem je obklopiwšši, koncert se počíná divokým tlučením bambusowými holemi na rohožky před nimi rozestřené, hosté zprowázejí ho veselým tleskáním a pokřikowáním. Zpěw záleží z dwou neb tří bez wýznamných wět, které trojhlasuě a welmi jednoduwně neustále opakují, awšak s dokonalou souhlasností. Najednou wystoupí dwa tanečníci, poskakující okolo zpěwákůw a společnost pokřikowáním k tanci vybízejíce. Z netrwá dlouho, že mnozí, rukama zatlesknuwše, uprostřed tanečníkůw wyskakují a divoké rejdy celým tělem promozující dle zpěwu wškol společnosti, veselím tleskáním swou libost projemující, zámratiwou bystrostí se otácejí; při tom záwodu hudebníci a tanečníci se střídají; tato zábawa po celou noc trwá. Pohlawí ženské nemělo přístupu, toliko mezi sebou směly ženské howěti swé náklonnosti k tanci, i panowala při něm

*) Meineke, die Südsceevölker.

podivuhodná slusnost a vytřelá způsobnost. K těmto hrám vystrojují se co nejšvěleji, tělo leští se olejem, hlava oměněna listím, vlasů kvitím a perlami sproplitané, krk a ruky třpytí se lasturami, šňůrami barevnými a jiným šperem; všechno snášejí, jen aby divadlo nabylo větší dojmavosti a zábavnosti." Katoličtí misijnáři tím obzvlášť dokazují svou znalost srdce lidského a své povolání apostolské, že nifde ruskou rukou w tyto zábavy Oceánanům nesáhají, spokojujice se vymísením a odstraněním oplzlých a urážlivých výrostků. S katoličtí ostrowané shromažďují se po skončené denní práci za milochladných, překrásnou lunou ozářených noci na břehách mořských, prozpěvujice a bavice se veselým hovorem až do bílého rána, všem přichozím na důkaz, že k národu spokojenému a blaženému zavítali. Naopak ale na ostrovech, kde misijnáři protestantsí u náčelníků prorazili úplný zákaz starých her a tanců, zabíhají obywatele podtaji do skrytých mezi pralesy úvalů, aby jen mohli do vůle pohověti své náklonnosti k oblíbeným zábavám.

3) Obzvláštní šetrnosti a pozornosti zasluhují zpěvy těchto dítek přírody. Bohužel na ostrovech od protestanských misijnářův ziskávaných bez mála docela vyhynuly tyto památky dřevnějšího národního života zdejších kmenů. Byloby přáti, aby nějaký řád, jenž mimo rozšiřování víry také jde za účelem vědeckým,

opět misíí oceanstých se ujal, a co tupý fanatismus posud nemyhubil, bedlivě sbíral. Lyrické a epické zpěvy z národního života Oceanianů vypučené zajiště by poskytlý mnohý příspěvek, temné posud stránky v historii těchto národův objasňující. Při každé slavnosti pohřebné, konané ku počtě reka národního, zpívají dlouhé písně, v kterých památka starých hrdin slavně a wděčně se obnovuje. Iméno jednotlivých rekův, jakmile pořádek v písní zachován na ně přišel, zpěvák pozdviženým hlasem posluchačům naznačuje a oznamuje, načěž lid vzdychaje bolestně dohromady odpovídá: „Takového není více mezi námi, avšak světlo jeho svítí všem!“ *) Podobným způsobem oslavují památky náboženské, vítězné bitvy, uzavření míru atd. S láskou k vlasti opěvují nežnými písněmi. Když zástup smělých mladíkův k daleké výpravě zasedal na člunky, stáli přátelé a příbuzní podél břehu, loučíce se s nimi následujícím zpěvem **):

Kam zalétáš, mladé, nerozvážlivé ptáče!
 Kam zalétáš?
 Proč se svěčtuješ bouřlivým vlnám?
 Proč důvěčuješ flamlivému moři?
 Nebudeš více hašiti žízne své
 Z duté třtiny bambusové,
 Nebudeš více píti z čistý kokusové.

*) Annales 1842.

***) Annales 1845.

Nebude Ťě banan o širokém listí
Chrániti více wedra slunečného
Ani chladu nočního.
A když zabuči prudký wichor,
Kde máš máti, aby tě strýwala
Pod roztaženýmá třídloma? —
Kam zalétáš, mladé, nerozwážlivé ptáče!
Kam zalétáš? —

II.

Dějepis misíí tichomořských.

§ I a w a I.

Od nalezení oceanu tichého až k
úpadku přemahy Španělské.

§. 1.

Missie na ostrovech Silippinských.

Silippiny obsahují skupinu asi 1200 malých a větších ostrovů o 4000 □ mílech. Počet obyvatelstva udává se na 5 millionů duší. Hlavní ostrov jest Luçon a spolu největší, leží nejvíce k severu. Uvnitř má vysoké hory, z nichž na vše strany tekou řeky, mezi kterými vyniká plavný Basig; wine se rozkošným údolím městy a osadami posetým a vtíká do moře u hlavního města Manilly. Manilla má bez mála 200.000 obyvatelů, jsouc jedním z nejbohatších obchodních měst na světě. Mimo hlavní město počítá se na Luçonu 386 měst a menších osad, mnohá o 25—30.000 obyvatelů.

Nepočítáme-li osadníků španělských, můžeme rozdělit obyvatelstvo na čtvero kmenů. Původní obyvatelé jsou negrové, kteří již za času, kdy Španělé našli Silippiny, z úrodných rovin byli vytlačeni a na nedostupné hory uvnitř země obmezeni; jimi obzvláště

byly zalidněny okolické ostrovy: Negros, Mindanao, Bohol a jiné. Spanělowé našli jich ve stavu velmi zotročilém, a, možná-li, ještě ztupělejším, nežli jsou jich kmenowci po ostrovecích tichomořských rozprášení, k čemuž zajisté nemálo přispíval nátišť od pozdějších podmanitelů jim činěný. —

Nejčetněji rozšíření jsou Tagalowé, co do původu, náboženství, správy občanské a domácí Minosowé a věrní příbuzníci ostatných Oceánianů. Zdá se, že nikoli násilím vojenským, nýbrž častějším se-přistěhovááním ze zadné Asie, nabýwali pevných sídel na Filippinech, slabší negry neustále tištěnouce k horám; počítá se jich na 3 milliony duší. Když Spanělowé se octnuli na těchto ostrovech, byla moc Tagalů již zlomena od Malajů. Malajové wnikli od západu přes ostrovy Saluské; negrowé i Tagalci denně trátili půdy, před bojovnými wetřelci neustále couvající; avšak dříve nežli Malajové úplně mohli podmaniti Filippiny, rozrazila se jich moc na západu o meč Portugalců, na Filippinech o zbroj Spanělů. Ačkoli Tagalowé původně jsou kmenowci Malajů, liší se od nich značně vývojem historickým, a kdekoli se smísili, jako na ostrovech Bisajských, zespátíl se všude původný ráz tagalský. Tagalowé jsou povahy přímé, tiché a dojmům duchovým velmi přístupné, Malajové všude úskoční, ukrutní a evropejské zvedenosti zarputili nepřátelé; mimo to fanatičtí rozšiřowatelé islamu. — Čtvrtou část obyvatelstwa Filippin-

ského čini Kytajci. „Dle mého domnění jsou i tito přistěhovanci původu ainoského, kteří vřstak wliwem z Číny a Japonu neustále wníkajícím přijali ráz a vzdělanost čínskou a japonskou. Tito čínští Tagalové vynikají mezi ostatním obyvatelstwem svou udatností a rázností, dobře se rozeznávajíce od Číňanů za obchodem z Kantonu a z Lo-Kine sem docházejících. U sedlých Číňanů počítá se w Manille na 30 tisíc. Oni jsou sice průmyslní, avšak i wrtkawí a velmi prostopášni, u nichž křesťanství s velkými obtížemi musí zapásliti *).“ Jednati tak obšírně o rozličných živlech, z nichž obyvatelstwo Filippinské se skládá, zdálo se nám nemynutelnou proto, že bez neustálého žření na tyto okolnosti nelze ani pochopiti ani oceniti práce a pokroky misijnářůw španělských.

Roku B. 1521 přistál Magellan na ostrowu Zebu. Král jej uctiwě přijal a brzo dával na jeho svou ochotnost, podrobiti se vládě španělské doufaje, že tím nejlépe přispěje k upewnění vlastní moci proti sousedním králům. Mnichové augustinskí, kteří s Magellanem byli podnikli cestu okolo světa, bez průtahů jali se hlásati Christa a pokřestili mimo krále kolik set ostrowanůw. Na neštěstí podnikl Magellan, chtěje královi dokázati wýtečnost ewropejské zbroje, tažení wojenské k jeho prospěchu proti sousednému náčelníku. Když ale w bitvě padl s částkou svých lodníkůw, zničeno jest

*) Michelis: Die Völker der Südsee.

jedním rázem vysoké mínění ostrovanův o cizincích, před tím za vyšší bytnosti považovaných; ano sám král zpětil se proti bývalým přátelům a znenadání jich nepřátelsky přepadl, tak že jenom s tíží smrti utekli na koráb; načež dokonavše cestu okolo světa šťastně do vlasti připlouli. Alesfak rád augustinský nepustil, pokud vláda španělská novou výpravu a to sice z Merika nepodnikla. Stalo se to po 43 letech; šťastně zmocnili se ostrovu Zebu. Pomážíme-li hrstku Španělův, ani uprostřed lidnatých a bojových ostrovův pevnou zářezí nohu, jsme na rozpacích, máme-li více žasnouti nad neslýchanou jich smělostí a udatností, čili více obdivovati se štěstí a zdaru, s kterým podniknutí jejich všudy se potkávalo. Za pět let, v neustálých a pro španělskou zbroj výsoce slavných bojích neoblomnou vytrvalostí strávených, opanovali menší Filipíny, zničili převahu malajskou, roku 1569 obsadili Luçon a dobyli útokem Manilly, ležící na jednom z nejkrásnějších chobotův na světě.

Mnichové augustinstí opět zatknuli kříž na ostrově Zebu. S počátku, následující po stopě zbroje španělské, obmezovali činnost svou v nové osady a pevnosti válečné; nabývše ale nových sil z vlasti, pouštěli se mezi pohanské a mohamedanské národy, až i směle vkročili na ostrovy od žádného Evropana posud neuavštimené. Sotwaže Luçon padl do rukou španělských, ihned vymolili Manillu za východistě apoštolských snažností. Horlivost jejich ale byla

většší nežli počet. V těchto nesnázích velmi příjemně je překvapil příchod 17 Frantiskánů I. B. 1577. Zich za krátký čas následovali Kapucíni, Dominikáni a Jesuité; obor činnosti misijní se znamenitě se rozšiřoval. Misijnáři brzo pochopili, že Tagalové, jak počtem tak schopnostmi mezi ostatním obyvatelstvem vynikající, snad nejdříve porozumějí spasonosným jich snahám. I brzo požehnány práce apostolské nejradostnějšími výsledky. Tagalové ochotně všudy přijímali učení křesťanské; jsouce ale povahy měkké a lehkomyslné, opět opouštěli snadno novou víru. Národ tento, sice velmi plodný, postavy hřmotné a utužené, kdekoliv sešel v užší svazky s Evropany, hynul napotáh a mizel jako citlivka stydlivá; neždyž se ochoten, přijímat cizé živly, avšak okamžitě hyná, jakmile upouští od národnosti a původných obyčejů svých, bylby tento národ, padn do rukou méně znalých, zacházeni s ním, podlehl smutnému osudu, kterému nyní vidíme propadat mnohé a četné kmeny oceanické. Misijnáři Filippinští ale již byli v Americe zkusili, jak záhubně působí Evropané na obyvatelstvo indické. Pročež kde jen se dalo, obmezovali množení se osadníků španělských a Bohu díky! s tak dobrým prospěchem, že počet osadníků španělských na severních Filipínech podnes nepřevyšuje 20.000 duší. Mnohá místa o 30.000 obyvatelů nemají ani jednoho Evropana. I námořstvo španělské, počítajíc asi 6000 mužů, sestává bezmála ze samých Tagalů a Číňanů.

Tato skoro žárlivá pečlivost naklonila misijnářům srdce všech Tagalcův. Tisícům brzo získáno a u veliké osady spojeno, v každé přebývá aspoň jeden kněz. Jsouce dalecí toho, vnucovati tuzemcům evropejské mravy, hájili dávné jich zvyky, ano švleknuvše na mnoze štat evropejský, sami se proměňovali v Tagaly; berouce vřelý podíl na jich hrách a zábavách odstraňovali toliko, co v nich uráželo mrav křesťanský. Učice ostrovany vzdělávati půdu, počínali sobě misijnáři velmi opatrně; staré způsoby rázem nezakazujíce působili raději mocným svým příkladem. Z Ameriky dávali donášeti nové a užitečné rostliny, sítěpovali stromy, kopali průlivy. Tagalomé, dříve tak líní, jali se jich následovati a nyní vykládají nám evropejské cestovatele, ku př. prussák Meyer, že nikde posud newiděl mohovitějšího obyvateľstva a půdy lépe vzdělané jako na ostrovech Filippinských.

Z prorazili u vlády španělské misijnáři, aby do zkvetajících osad nebyli usazováni úředníci evropejské. Alkaldové (starostové) volili se z většního dílu z Tagalcův, v čele celého okresu stál ovšem Španěl. Snad na westkerním světě není tak malý počet úředníků jako zde. Farář s alkaldem a s radním od obce vyvoleným vede a spravuje veřejné záležitosti velkých osad nežrídka o 25.000 obyvatelův, aniž vláda v Manille se obává, žeby se ruskil pokoj. Každý dospělý poddaný až do 50. roku platí stromnou daň z hlavy, farář oznamuje

čas, kdy se má onen peníz složit. Kdo není s to, aby ji složil, oznámí to sarárowi, jenž mu moci od vlády mlčky propůjčenou daň promíjí. Peníze sebrané zasílají se pak do kasy okresné. Bláda při této správě velmi dobře sobě stojí. Místní zeměpisci a cestovníci náramně na to žebrají, že kněžstvo Filippinské wffelikou moc w sobě soustředilo, ba že i daň z hlavy samo sbírá; přirozená wěc, hlubších příčin této správy neznají a měřidlo, dle kterého posuzují zdejší okolnosti, jim zhola cizé, urobili sobě z poměrů domácích.

Při tomto moudrém a na hluboké znalosti lidského srdce založeném způsobu, nakládati s ostrowany Filippinskými, není divu, že misijnáři věci křesťanské wysoce posloužili. Nedomnímejmež se wšak, že pokřesťanění těchto Oceánůw jako samo sebou se dělo. S stáloť ono misijnáře mnoho trpělivosti, showování a sebe samých zapírání, nežli se jim podařilo, tyto wtrkawé a wždy po nowotách bažné ostrowany poněkud wzdělati, jako přelíti a w pořádném životě křesťanském ustáliti. Tisícové, poslouchající řeholníka nikdy newidaneho, dychtivě očekávali konec kázání, aby se na místě pokřestiti dali; newyhowěli bez odkladu wroucné žádosti, wzdorující odcházeli a mnohdykráte na wždy; swolili-li po prvním poučení jich pokřestiti, pak horliwost wychladala, sotwa bywši roznícena; za krátký čas bylo křesťanstwí zapomenuto. Nebylo zajisté snadno, uhoditi zde w pravý prostředek. Čím wtrkawější wšak byli

Tagalowé, tím trpělivějšími a wytrwalejšími ukazovali se býti misijnáři. Wedlé namáhání apostolského učili se pilně řeči tagalské, překládali dílem Písmo a spisující užitečné knihy a písně kostelné, zasílali mluvnice a slovníky w řeči tagalské do Evropy *). Tím způsobem nabývala řeč tagalská wedlé nových ponětí znenáhla rázu křesťanského, idey a názory křesťanské hlouběji wníkaly w útrobu ostrowanůw a duch církevní srůstal s weškerou povahou jejich mysli a srdce, rozšiřujíc a zúšlechťujíc obojí. Tak národnost tagalská, Cirkwi zachovaná, nyní wolně se rozvíjí po boku španělské!

Král Filipp, po němž souostrowí bylo nazváno Filippinským, welikomyšlnými nadáními osvědčoval misijnářům svoji přízeň, poroučeje místodržiteli, aby jich snahy všemožně podporoval, a potřeby kostelné, jako: šatstvo, wíno a olej z pokladnice královské zabírával. Tyto štědré dary brzo přinášely bohaté úroky státu, jenž jich poskytoval. Tagalowé libující sobě w proměně, která k jich prospěchu s nimi byla se stala, hromadně přijímali novou wíru a swrchowanost španělskou uznávali. Nebylo ještě ani minulo deset let po dobytí Manilly, a již vznikl na Luçoně všeobecný ruch ku prospěchu křesťanství a blahověstové kojili se smělou nadějí, že za nedlouho celý ostrow podnikne sladké jeho Christowo.

*) Tato čest musí se vzdáti předně Františkánům.

Léta P. přibyl na Filippiny první biskup, Don Fr. de Salazar. Papež Gregor XIII. spojil celé souostroví v jedno biskupství, za hlavní sídlo určil Manillu. Frantiskáni, Dominikáni a Jesuité pracovali o závod na pokřesťanění ostrovníků. Jesuité zamířili k severu do krajů, kde bydleli kmenové duchu křesťanskému obzvláštně vzdorující, a to s takovým požehnáním, že na sklonku 16. století mohla sv. Stolica pokročiti k zaražení nového biskupství. R. P. 1598 zřídil ho papež Klement VIII., určil mu město od místodržitele Ronquilla založené, Novou Segovii, za sídlo; k jeho područí patřila severná část Filipinů. Biskup jmenoval se Don Michael de Bonavides. Na jihu, kdeoli obývali Tagalci, byla práce ovšem snadná, avšak tím křísnější byla úloha mezi bojovnými negry po horách rozptýlenými; pouze nemýdná vynalézavost Jesuitů byla s to, aby sobě získala znenáhla důvěru těchto divokých kmenů. Na vzdory všemu namáhání pokračovalo dílo spasonosné jen zdoluhavým krokem. Sídlo biskupské jižní části bylo město Raceres, na řece Bikoru od Španělů vystavené.

Když bylo trvání křesťanství na Luçoně tím způsobem pojistěno, obrátili misijnáři svůj zřetel na menší ostrovy Filipinské. Na ostrově Zebu, l. P. 1564 obsazeném, byli Španělé mezi křesťany našli obraz, představující 12letého Ježíše, jehož ostrované vysoce sobě vážili; pocházel bezpochyby ještě z první výpra-

ny *Magellany*. Na památku této události nazvali novozałożené zde město Jesu, a Augustini zřídili v něm veliký klášter, z něhož vysílali misijnáře na okolné ostrovy: Banaj, kde Jesuité měli svou kolej, Negrow, Bohol, Samar a na četné nepatrnější wyspy. Jesuité šířili se z Manilly po ostrově Mindoro, až poslední i na Palavanu a na ostrově Borneo vztáhli praporek Spasitelův. Pokroky tyto byly tak světlé, že pronikavému dojmu věsti křesťanské i vzdorní Malajové se poddávati počali, Jesuité *Pedema* a *Gomez* na ostrově Bohol a ostatných mezi Zebu a Masbatou ležících wyspách na tisíce jich pokřestili. Tím se však wzbudila mezi muhamedány náramná zášť proti wzrůstající moci křesťanství. I rozdráždili náčelníky na ostrovech Mindanao a Salu k wálce proti křesťanům. Velikou mocí obořili se na osady španělské a tagalské mezi tím, co piraté *) malajští, s nimi srozumění, wšsudy znepokojowali břehy mořské, nacházejíce mezi kmenowci Filipinskými buď zjewnou aneb tajnou podporu. I ústřední Číňané velmi často se bouřili. Postavení křesťanůw bylo velmi powážlivé. Slabá moc Španělůw newystačovala proti tolikým nepřátelům a hrstka jich lodí nemohla břehůw tak rozlehlých chrániti proti útokům loupežnickým. Tisíce křesťanůw odwlečeno do zajetí, wražděno kněze, celé ostrovy pohubeno mečem a ohněm; mysl klesala napo-

*) Měřští loupežníci.

řád i nescházelo mnoho a Španělowé byliby Filipinům docista opustili. Tu však vystoupil B. Mastrillo a ohnivou řečí všem sdruženosti dodávaje napomínal, aby, připomínajíce sobě rekové skutky předků, opět se vzmužili a v Boha doufajíce žádného i sebe čtenějšího nepřitele se nehrozili. Španělowé se zastyděli, Tagalci ze všech stran okolo Mastrilla se shromáždowali. Swatý kříž v ruce drže vedl Mastrillo bojovníky proti nepříteli. Muhamedáni jsou poraženi, stráta nejen nahrazena, něbrž i hlavní sídlo muhamedanstva na Mindanau padlo křesťanům do rukou. Apostolským trudem Jesuitům pohnáhlů až i 100.000 ostrovanů pro víru získáno. Kdyby zradou Holanďanů Malajové nebyli bývali podporováni, již za onoho času bylaby moc jejich i na ostrově Borneo byla docela zlomena.

Roku B. 1621 povýšil papež Gregor XV. Manillu k arcibiskupství a zřídil ještě dvoje biskupství. Prvním arcibiskupem stal se František Banez. Diecéz Manillská obsahuje 1000 farních míst a stanovišť misijních, Nová Segovia 500, Neo-Acerea 600, diecéz Zebu 900. Kapitola arcibiskupská záleží z 12 kanovníků, mezi nimiž ani jediného Španěle není. Farní řádům náležíci obsazují provincialové řeholní, aniž vláda v ně se míší. Pro ostatné farní navrhuji biskupové tři čelance, z nichž jednoho volí místodržitel královský. Všechny čtyry diecése spojeny jsou v jednu církevní provincii, v nížto jurisdikci koná arcibiskup.

**Zatímle pokoj na Filipvinech zjednuán a upewněn, jali se miššionáři vzdělávati ostrowům sskolami, aby pomenáhlu sobě vychowali z tuzemcůw vlastní duchowenstwo, dobře nahlížejíce, že, pokud z národu samého newznikne četné kněžstwo, pokřesťanění jeho nelze pokládati za dokonané. Bráce tato radostně se dařila. Zvláštěně jewili Tagalci veliké schopnosti a o-
hniwou horlivosť, wystoupiti brzo co apostolé mezi swými krajaný, a toliko jim dlužno připsowati, že přede wšim w nitru země křesťanstwo tak swělé pokroky učinilo a tak rychle přewahý nad pohanstwem a muhamedanstwem získalo. Nyní přewyššuje duchowenstwo tagalské o celou třetinu řeholníkůw ewropejské. Vychowáním tuzemského kleru může pokřesťanění ostrowůw Filippiuských se považowati w celku za dokonáno. Duch křesťanský wnika denně hlouběji do jádra národního života a přirozeným rozwojem zasahuje we své kruhy pomenáhlu i ostatné posud nepokřesťané obywatelstwo. Nejdále se milostí Boží protiwili Číňané na sewero-západu esadili, anšak i tito jsou nyní křesťané a spolu i jádro obywatelstwa Luçonského.**

Posléze obrátili se miššionáři se swou činností ku kmenu negerškému. Že negrowé před postupující civilizací prchali napořád do hor, kdežto we skalných doupatech se skrýwali, živíce se kořínkami a lowem zwěře, již jsme zmínili. Často je doháněla nouze k loupežným útokům na osady španělské, i flussí uznati wlídnost a lidstost vlády španělské za to, že těmto nábě-

hům na vzdory nikdy se nepokusila o vyhube-
ní negrůw, což učiniti nebylaby ani hodinu se
rozpatowala anglická neb americká vláda. Předce
wšak negrowé nerádi se potkávali s úředníky
vládnými, vyhýbajíce přibytkům obywatelstwa
bílého; jen kněz mohl bezpečně pustiti se do
jejich hor a lesů, jsa ujistěn, že wšudy a wždy
přijat bude co přítel a posel míru. Zasedna
uprostřed nich přiwětivě s nimi rozmlouwá o
Bohu a Christu Jeho Synu, jenž i černé lidi
tak milowal, že za ně na kříži umřel, pak jim
rozdává cbrázky, růžence a odcházeje udílí jim
swého požehnání. Na každého patří negr ne-
důwěřivým okem, jen knězi upřímně odhaluje
swé srdce, a hle! w tomto tisíceroi strasti utý-
raném srdci ožývají se nyní ohlasy hluboké, dříve
w bludném spánku ponořené, nábožnosti, pozho-
rují se stopy hříwen po wěky dlouhé zakopa-
ných, a opatrný misšionář radostně, awšak spolu
welmi šetrně, uchopuje se jich co nitky, ukazu-
jící dráhu, kudyž lze wnikati do bludiště tem-
ných tohoto národu citůw a wnáseti do útroby
jeho swětlo wíry křesťanské.

Episowatelka knihy: „Uncle Tom's Cabin“
wyjádřila se o plemenu negerském takto: „Jestli
kdy w Africe — a doba konečně musí přijíti,
kdežto i tento díl swěta úkol swůj w historii
člowěčenstwa přewezme — oswěta a wzdělanost
stánky swé rozloží: pak žiwot tamnějších náro-
důw se rozwine w tak welikolepé rozměry, o
nichž chladní, wše časným ziskem měřící, kmeno-
wé západní ani touchy nemají. W oné tajem-

říci plné vlasti zlata a drahokámů, sstihlých
řumících palm, divotvárných květů a báječné
úrodnosti vystoupí uma v nových, newidáných
tvarech; negrowé, na výsluní svobody odkáje-
ní, domohou se snad výše v dějinách vývoje
člověčenstvího posud neslýchané. Tichá jejich
povaha, srdečná pokora, jejich hotovost, všelike
přewaze duchové a vyšší moci beze lži se po-
drobiti a ji následovati, dětinná jich prostodu-
chost, přítulnost, k odpustění utrpených křivd a
nátisků vždy hotová smířlivost — tyto vlast-
nosti jim zaručují budoucnost, v nížto snad určení
jsou k tomu, aby krása a wznesená spanilost ducha
křesťanského v jejich pospolitém a veřejném životě
k nejvyšší možné dožionalosti vyspěla. Snadže Bůh
dle výroku: „Poslední budou prvními a první po-
sledními“ založí mezi nimi říší pravdy a lásky,
když ostatní, zmalátněvše, hynouti budou. —

Nynější stav ostrovů Silippinských.

Obrácení na víru ostrovů Silippinských
může bez ostychu se pokládati za jeden z nej-
slavnějších listů v letopisech misijních.
Mimo Cirkew katolickou není spolků nábožen-
ského, jenžby podobným zdarem u vzdělávání
celých národů se vykáhati mohl. Množství
nejrozmanitějších národovců z hluboké zma-
látnělosti a úplného barbarství bylo tu povzne-
šeno na výsluní pravdy křesťanské, dospívající
yní k vrcholu naší vzdělanosti a neznající
(o těch přestátných!) hrážného ústali naší pře-
mudromané osvěty. Stávajíce se kře-

stany nepozbývají své národnosti; uznávajíce převahu svých mistrů evropských nebojí se, že tito ji zneužijou ku potlačení učedníků, vstupujícíce w nejužší srazky s Evropou nelekají se, že budou považováni toliko za ženy, které, prodávše se, rodinného jména trati a ve slávě mužově mizí — w oné slávě, kterou by nám Slovanům sousedé tak od srdce rádi přichystali. A jakými prostředky způsobeny jsou tyto veliké věci? Neobmezenou láskavostí a obětivostí několika mužů katolických! Z nepatrného semínka vyrostl strom mohutný, rozkládající nyní své kořeny po starých ostrovech. Kolikráte hrozily bouře vyvrátiti ho! Mnohá ochrancové a pěstovatelé, kteří jej byli vstřípili, uměli vždy odolati jich vzteku. Bez značné podpory z vlasti mateřské zmohutněla osada Filippinská w takové míře, že závidným útokům Hollandanům, Angličanům, Číňanům a muhamedancům vítězně a to vlastními silami vzdorovati dovede.

Ani za našich dnů neustává dílo misijní. Misie jesuitské, wzdmáhnutím řádu poněkud zaražené, převzali Frantiskáni, nové misie neustále se zřizují, někdy owšem uvádí je nedostatek dělníků ewangelických do nesnázi. Rewoluce španělská neosmělila se loupežnou rukou wztáhnouti na bohaté kláštery a statky církevní Filippinské, dobře tušíc, že takowému trofu by w zápětí následowala stráta celé kolonie. Redorozumění, které poslední léta panowalo mezi vládou španělskou a sw. Stolicí, mělo za na-

šledek, že troje biskupství po několika roků bylo osířelé; národ veřejně dával na jeho svou nemohu. Toliko staříček arcibiskup Seguí, jeden z nejzasloužilejších misijnářů, udržoval svou vážností pořádek, weda spolu správou osířelých stolic biskupských. Když ale zemřel l. P. 1844, nemohla vláda otálet déle s obsazením. Několik spor s Římem nebyl docela vyrownán, nemohla předce Stolicí apostolskou, potvrditi čtvero čekanců pro Filippinská biskupství od vlády španělské navrhnutých.

O společenských poměrech ostrowanů Filippinských mnoho na příkoř roztrusováno nejvyššími cestopisy a knihami zeměpisnými. Nejlepší zprávy o nich zajiště podal pruský učenec Meyer, namířivši Filippiny na své cestě okolo světa s tím úmyslem, aby pověstné Tagalce z tváří poznal. „Tagalové jsou sice poddani koruny španělské, avšak předce národ svobodný, neboť národnost svou úplně zachovali. Půda jest všude výborně vzdělaná a vývoz plodův tuzemských každým rokem se stává znamenitějším. Kolník jest mohovitý, jeho příbytek čistý a úhledný a stojí obyčejně uprostřed nejpěknějších stěpnic. Ve městě vynikají Tagalové svou zámožností, mnohé rodiny způsobilý-by svým bohatstvím i u nás podivení. Dámy šatí se dle kroje národně-tagalského, vkusně, bohatě, avšak nikde nádherně. Všude jest pozorovati, že celý život tohoto národu od nejvyšších až k nejnižším vrstvám proniknut jest hlubokou nábožností: všude jak

w truhách rodinných tak w životě veřejném
 jemi se tento ráz, všude panuje přísná mrav-
 nost a slušnost. Ze Tagalové mají své rady
 a slabé stránky, netřeba připomínati, tyť se na-
 cházejí w každém národě; w celku ale muselby
 pohledati národu, jenžby předčil Tagalům mrav-
 nosti a náboženskou wroucnosti! Tak soudil
 o díle misijnářůw katolických učenec protestant-
 ský! Francouzská „Revue de l'Orient“ a dle
 ní německý „Ausland“ od roku 1846 takto pi-
 šou o Filippinech: „Manilla má čtvero klá-
 sťterůw, w nichž mnichové ewropejsští bydlí,
 wedouce správu duchovní jak w městě tak u-
 wnitř ostrowu. Swětské duchowenstwo sestává
 ze samých tuzěmcůw, jakož i kapitola kanowni-
 ctá, jediná na celém souostrowi. Na universitě
 Manillské přednáší se bohověda, církevní a ob-
 čanské právo. Všechny spolky náboženské drží
 se přísně swých stanov řeholných, což bude i
 příčinou všeobecné vážnosti, které požívají.
 Musím se wyznati, že Dominikáni, s nimiž jsem
 častěji obcowal, mne nad míru powzbudili; po
 celý rok nejedl masa, často se posti, wstávají
 o půl noci, slouží dvě neb tři Mše (protestant-
 ský cestowatel překládá francouzské „matines“
 omylem „Messe!“) a pak jde každý za swým
 úkolem. Dstatně jsou dosti chudobní, americká
 revoluce ztenčila welmi jejich důchody. Celý
 ostrow (rozuměj: celé souostrowi) rozdělen jest
 na čtvero dioecési, které počítají wesměs tři
 milliony římských katolíkůw. Sem tam jsou je-
 ště divoké kmeny, o jejichžto pokřesťanění ne-

ustále se pracuje; dílo se dosti daří, avšak žaluje se na nedostatek dělníkův k zaražení nových stanoviseť misijních. Manillaané jsou katolicismu nad míru oddáni, a platí za nejhorlivější jeho přívržence po celé východní Asii.“ Což asi řekne čtenář, odemřeli náhodou zeměpis od Cannabicha, Berghause a jiných obyčejných zeměpiscův vydaný a zoči následující, newím, newědomostí-li či směšností, výtečné tlachání: „Řeholníci mají v rukou celou státní a občanskou správu, provozující nad obyvatelstwem největší despotismus. Ano tato moc se nezřídka opomazuje vzdorovati rozkazům světské vlády, všechny třídy občanstva snižující způsobem velmi záhubným. Soud inquisiční zde rozvínuje celou svoji hrůzu. Při tom sobě hovoří v největším rozkošnictví a nádheře atd.“ Glorěku se hnusi dále psáti, ale pokládali jsme za svou povinnost, nabrati aspoň tolik z tohoto řádu a postawiti to vůči hore uvedeným zprávám, aby slowanští mládež sobě povšimla, kterak úskočně tito pánowé úsudek její matou a blátem omítají muže, kteří tak vysoko vynikají nad ně, jak vysoko horuje apostol nad ledajakým čmarýfárem.

§. 2.

Misije na ostrowech Babujanských, Batanských a Bassijských.

Důležitost těchto ostrowův záleží v tom, že ony, od Filippinův jako ohromná 300 mil dlouhá hráz k severu a pak od Formosy více

východným směrem přes ostrovy Lien-Rien se táhnouce a vody australské a asijské od sebe dělíce, takřka činí přirozený most mezi Filipiny, Formosou a Japonskem, což za našich dnů obchodnou dráhou, jež z Ameriky přes ostrovy Sandvičské rovným směrem tyto výspy probíhá, obzvláštní důležitosti pro misie nabývá. Nejbliže Luzonu leží Babujany, tak nazvané od Babujanu, ostrovu asi pět mil v objemu majícího; vůkol něho rozptýleny jsou: Kalajan, Ramiguin, Tuga, Dalupiri a jiné. Plody jsou tytéž jako na ostatných ostrovech tichomořských: iguamy, banany, ořechy kokosové, želvy a t. d. mimo ony, které Španěléve Filippinští sem přesadili. Počet obyvatelstva nepřevyšuje 2000 duší. Druhá skupina, pojmenovaná dle hlavního ostrovu Batanu, spolu s ostrovy Bassistými, severně a jižně od Batanu ležícími, jsou dílem plochy útvary koralového, dílem vysokými horami pokryty, a vesměs podobny ostatným ostrovům tichomořským, které nenáleží k útvaru původnému. Obyvatelstva počítá se na 7000 duší. Tato trojí skupina působí jednu Španělskou provincii, podřízenou vládě Manillské. Mistodržitel sídlí ve sv. Dominiku, hlavním městě ostrovu Batanu.

Mořeplavec Dampier, jenž l. P. 1687 tyto ostrovy navštívil, popisuje zdejší obyvatelstvo právě tak, jak jsme ličili ostatné ostrovy tichomořské. Muži chodí bezmála nuzí, ženy odívají se známou látkou Tappe, ozdobeny jsouce náušnicemi a jiným šperkem. Obězky starší

na vysokých skalách, hledající ochrany proti nepřátelským náběhům. Ječ jejich není ani čínšé ani malajské podobna, blíží se více tagalčině. Z povahou liší se od Číňanů a Malajů, jsouce hostinní, přívětiví a upřímní, neznají útoků čínských ani ossemetnosti malajské. Dampier, neopozorowan chrámů, domníwal se, že nemají pražádného náboženství. Potkal se owšem zde s přívrženci náboženství Kamistého a padl w obyčejnou mnohým cestujícím chybu, kteří pohřessujice mezi těmito aino-skými kmenowci zjemné obřady náboženské, ihned se domníwali, že wůbec jsou bez náboženství. Z takowých nezralých zpráv vybírali pak „filosofi“ swou zbroj k jizlivým útokům proti wšelikému náboženství.

Roku B. 1783 osadili Španělowé Batan a wystawili zde město San Domingo. Ostrowané následowali příkladu Tagalů, pokřestanili se a zachowawsse swou národnost žijou spokojeně pod žezlem španělským. Zdá se, že Španělowé z počátku těmto ostrowům žádné důležitosti nepřipisujice toliko k vůli misíi je obsadili. Nyní owšak z důwodů hore udaných dobře pochopují politickou jich wáhu. Angličané od onoho času, co dobyli Hong-Kongu, nejednou již wládě španělské chtěli odkoupiti toto souostrowi, owšemže odesšli s prázdnou.

Nejprwé ujali se těchto we tmách pohanství pohřížených národů Dominikáni; misie zaražena na Malajanu, w níž pokřestanění Tagalci horliwě se podíleli. Dominikánům slíši

wzdáti čest, že oni přede wssemi se znali we způsobech, jimiž nejlépe dají se získati pro wíru diwoci národowé. Tyto způsoby nejsou sice tak důmyslně rozměřené, jako způsoby Jesuitůw, wšak wynikají přirozenou jednoduchostí; Dominikáni ponechávají národu wíce času k ponehlému se-wywjíení, aby semeno křesťanské, w útrobu jejich zaseté, samo dozráwalo, nežli aby se na kwap do ovoce hnalo. Odtud ona jistota a ono nezrůstitelné trwání misíí dominikánských. Réta P. 1600 byl již Kalajan křesťanský. Druhá misie na ostrowě Samiguinu nemensší činila pokroky a ze sw. Dominika vycházeli křesťanstí Tagalowé na ostatné wýspy co blahowěstowé. Celé souostrowí připojeno jest k dioecéši Nowo-Segorské.

Pokřesťaniwše tyto ostrowany zaměřili misíonáři k seweru, k Formose a Japonu. Obywatelstwo Formosánské patří ku kmenu ainoskému, jsouc příbuzné ostrowanům Babujanským, Tagalům a ostatním národům tichomořským; na západném pobřeží wšak, w neustálé spojitosti žijíc s Čínany, dílem přijalo mrav a wzdělanost čínskou. Bůwodné obywatelstwo nejprwé přijalo blahé poselství španělských a portugalských kněží, a zajisté by celý asi 1000 mil obnášející ostrow dlouho nebyl se protiwl milosti Boží, kdyby byl měl kdy se úplně probuditi ze spánku duchowého. Wšak, bohužel! přikwapili l. P. 1624 Hollandané a vyhнали misíonáře katolické. Pokřesťaněné ostrowany násilím donutili k protestantismu, ač uboží nemo-

hli pochopiti, co znamená? Následek toho barbarství čili raději trest za ně byl, že srdce ostromanů od nich se s ostřivostí odvrátila a pokojného přebývání jim nedovolila. Hollanďané vypuzeni jsou od čínských pirátů. Bouda neobnoveno na Formose misie katolické, aniž se nyní tak snadno podaří, ano obyvateľstvo bezpochyby mnoho stratilo z původné nešťastné, přirozené prostoty.

Mimo to podílejí se Dominikáni Filippinští v misích na pevnině východní Asie zražených. Podnes zastávají správu duchovní ve východním Tonkingu v zadní Indii o 180 000 věřících a ve Fo-Kien na půdě čínské o 60.000 věřících. Podotýkáme to, aby čtenář nahlídnul, jak důležitý vliv mohou mít Filippiny na misie východoasijské, které právě za našich dnů tak nadějně a mnohoběžně rozkvétají.

§. 3.

Misie Marianské.

Ostrov Marianské leží severo-východně od Filipinů, rozprostírajíce se skoro rovnoběžně přes 100 míl od jihu k severu. Patří ku tvaru sopečnému, podnes se tam nacházejí sopky, ač vyhaslé. Nejvyšší hora má ostrov Assumption zvýši 8000 stop. Na severu a severozápadu táhnou se ostrůvky a výspy nepřetrženou řadou až k pobřeží Japonskému na způsob přirozeného mostu. Na jihu leží ostrov Karo-

linské; na západě jest pobřeží Luçonské přes 300, Sandwichy na straně východné asi 700 mil vzdálené. Celá skupina skládá se z 20 ostrovův znamenitějších a z nepočetného množství malých výsep a zádor koralových. Všechny dohromady obsahují asi 60 □ mil s 9000 obyvateli; spojeny jsou v jednu španělskou provincii, přivtělenou k generálnímu kapitanátu Manillskému. Místodržitel sídlí v Aganě, hlavním městě na ostrovu Guahan, s 5000 obyvateli, kteří velmi rychle se rozmnožují. Tato skupina má výbornou polohu, přes ni jde obchodná dráha z Ameriky do východné Asie a nedávno vznikl živý obchod mezi Aganou a rozličnými skupinami Karolinskými, stávaje se denně důležitějším. Dřívě náležejí Marianny k nejúrodnějším a nejpěknejším ostrovům v tichomoří a uživilyby zajiště obyvatelstvo desetkrát větší, nežli jest nyní.

Z obyvatelstva Marianské jest původu ainoského; všude ve mravech, ve hrách a obvyklých jeví se jeho stopa; pozorovati však jest tu jakousi vzdělanost, Tagalcům zhora neznámou. Marianští se drží rovně jako Tonganští za květ celého člověčenstva, na všechny cizince, i na Evropany, s výsoka pohlédajíce. Oni sice uznávají, ač nerádi, převahu duchovou, avšak, sotvaže něčemu od mistra se přiučili, ihned používají toho ku vlastnímu sepomoznění, myšlénka, podniknouti cizí jarmo, jest hrdošti jejich nesnesitelná. Při tom pozorována mezi nimi velká nemravnost, jakáž

obyčejně zpomíná ku hrobu jistou vzdělanost, když působivé její živly se vyčerpaly. Tato vzdělanost pochází bezpochyby z Japonsu, hlawního sídla starého kmennu ainostého, rozšilajícího své obyvatelstvo a jím i svou vzdělanost na sever, jih a na východ. Ze pak Mariannyn národem podmanivým byly osazeny, dosvědčují prudké hádky o letopočet, obyvatelstvo nezřídka až k válkám občanským zavádějící; díl totiž počítá 12, díl 13 měsíců do roka. Zetováni, od Japonců a Číňanů zamržené, ani u Marianských nepozorováno. Blasy stihají na způsob Japonců a Číňanů, křtici toliko ponechávající volný vzrůst. Slechta bezpříkladně utiskovala nižší třídu. Čehokoli se dotknul Mató a neb Acháot (vyšší a prostřední šlechta), bylo Mangachangowi (člověku nešlechtici) tabu. Naproti tomu byl poměr manželský pohlaví ženskému příznivější než u ostatných Oceánanů, ano sem tam požívala manželka jakési přednosti v rodině nad manželem, což příčinou se stalo, že mnozí mladíci se neženili, přivtělujice se raději spolku Areoi, jenž, jak jsme již podotknuli, ducha smilnému volnou pouštěl uzdu. Větora Marianských jest newýslovně prudká; po čem vášnivou horoucností prahaou, již v nejbližším okamžení opět zamítají. Kdoby spatřil jejich řečníky, kterak divokými posunkami posluchače unéstí usilují, domnívalby se, že jsou smyslem pomínulí. Z této povahy dají se odvoditi také písně, chválu národních hrdin do nejsměšnějších bájeť vyháně-

jící; w ní flussi hledati jejich lakotnost po hluchých weselkách a k wíře nepodobnou hltavost při kvasích. Mstivost svou umí skrýwati pod roufistou přátelství celá léta, howice jí w příznivém okamženi dábelšskou rozkossí. Wálky wedou bouřiwou prudkostí, ale brzo ochabují; hroty swých kopí napouštějí jedem. Náboženství kamské s pohřebními slavnostmi pannaie i na ostrowech Marianských. Tabu wssudy we welké uctiwosti.

První Ewropan, jenž Marianny nawštíwil, byl Magellan, zakotwio se l. P. 1521 u Guahanu. Nazwal je Ladrony (ostrowy loupeživé), protože mu ostrowané z lodi odcizili něco kowu a nástrojůw. P. Gobien *) ale jich zastává a osvědčuje, že krádež mají w offliwosti. Později nazwáno je „de las Velas“ pro množství plachet, jimiž člunky své pokrýwati a krássliti w obyčeji mají. Konečně pojmenowal je ku počtě Marie Anny, choti Filippa IV., krále španělského, mučednický blahověst San Vittore Marianny. Ačkoli rozliční národové ewropejsští, obzwláště Hollanďané a Angličané častěji k těmto ostrowům zawítali, předce nikdy pewných sídel nezaráželi; šloť jim toliko o wydrancowání bohaté galleonny (korábu) španělské, která z Merika do Manilly a nazpět několikráte do roka cestu přes Marianny wážila. Teprwé l. P. 1668 uwázali se w ně Spanělowé. Za nejnowější doby

*) L' histoire des îles Mariannes.

počkousseli se sewerní Američané o zaražení osad na sewerných wýspách, čemuž ale rázným zakročením místodržitele Agaňského snadno překaženo. Za času, když Španělowé obsadili Marianny, počítali na nich misšionáři asi 80.000 dussí.

První misšii na Mariannech zřídil slavný Jesuita Don Diego de San Vittore. Pocházeje ze slavné rodiny španělské wstoupil hned zmládí do řádu. Z Merika, kde horlivostí apostolskou proslul, poslán byl do provincie Filippinské; l. P. 1660 ponejprw spatřil Marianské ostrowy, kdežto stálou misšii zaříditi pemně se odhodlal. Medocházeje w Manille žádané podpory, obrátil se k Filippowi IV. a choti jeho Marii Anně a byl wyslyssen. Bláda Manillská obdržela rozkaz, misšie Marianské wssemožně podporowati; mimo to wykázano z Merika 3000 dollarůw co ročný příspěvěk misšionářům. R. P. 1668 přišel San Vittore se swými společníky u Guahanu, od obywatelstwa wssude jsa přiwětivě přijat. Memesskaje křisťiti z dobrého přijeti, jal se na místě ostrowanům hlásati o wyšším směru swého příchodu. Warujíce se i jeho druhowé sáhali na dáwné zvyky ostrowanůw a na způsoby s jich přirozeností tak říkáje srostlé, získali brzo úplnou důwěru Marianských. Těžko bylo rozeznati urozence španělského (San Vittore) mezi ostrowany, an, přijmum jich kroj, wřelý podíl bral we hrách a tancech tuzemcůw, ledabychom po chvíli sobě powšsimli; kterať někdy la-

stávým slovem dává na jeho svou nelibost nestydatě mluvícímu neb jinak neslušně se chovajícímu, aneb žebychom jej poznali po libezném hlasu, když ostrovanům napnutou pozorností poslouchajícím zpívá písně překrásné, a zvukem guitaru vlévá pravdy křesťanské do rozkochané jich útroby. Se starším, pomzněšší duchového méně schopným, pokolením vidíme jej žertovati a hráti, uprostřed dítěte jako neodolatelným kouzlem k němu odemssud se hrnoucích pozorujeme ho co neunaveného učitele a moudrého pěstouna. Dětky a starcové nejlépe a nejdříve pochopili slovo Boží; když uplynul rok, spojili se noví křesťané v jednu osadu, mezi nimi 26 kmetův, z nichž každý měl přes 100 let. Pro dětky křesťanské zřízeno dvě školy v hlavním městě Agadna (později San Ignacio de Agaña), jednu pro chlapce, druhou pro děvčata. Druhové zatím se stejným požehnáním pracovali na ostrovech Rota a Tinian, počet věřících den ode dne zrůstal. Jak vysoce ostrované Marianští sobě nassich blahověstův vážili, dokazuje zřejmě okolnost, že se usnesli, zakopati vssechny ostatky svých zemřelých, o nichž vědomo, že pokládány jsou za věci nejsvětější, a že bezmála božská jim vzdávána úcta. Nejurputněji vzdorovali Marianští, když se jednalo o slušný oblek. Přijmouti troj evropejský, žádný by jich nebyl pohnul, mimo to odkud zaopatřiti tolik tisícův suknem a jiným stativem? Co učinila v této nesnázi láska k bližnímu? Smlekla svůj evropejský

troj a wnuřnula swým hlasatelům, odiwati se listím palmowým. I neodolala twrdossijnost takowé lášce, příklad misřionářům působil tak mocně, že ostrowané počali nawykati sobě slušný oděw. Bawlnowý keř, jež misřionáři pěstowati se pokusili, wýborně se dařil na půdě Marianšké, a látku z něho nabytou brzo se naučili spracowati tuzemci na potřebné šatstwo. I dobytek w Evropě zdomácnělý dobře prospíwal na zdejší půdě, obzwláštně owčí, podobně wšeho druhu owoce; jen pšenice se nedařila *).

Žať hluboké kořeny křesťanstwí zarazilo w myšli a srdci těchto ostrowanům, nejlépe došwědči následující kruté bouře, jimž na wzdory se zachowalo. Španělowé, nablížejíce denně jašněji důležitost ostrowům Marianšých co stanowiřka, spojení mezi Amerikou a osadami Filipinskými wýborně zprostředkujícího, jali se stawěti na rozličných wýspách četné twrze, jako na Rotě, Tinianu a Seipaně, osazující je zbrojným lidem, k čemuž nemálo přispělo obáwání, způsobené anglickými a hollandskými piraty, kteří, křižující neustále zdejšími wodami, kde jen s prospěchem se činiti dalo, osady španělské plenili. Čím wýšše wšak zrůstala moc španělská, tím hlouběji zakořenowala se nedůwěra a podezřiwost w srdcích ostrowanům, swobody nade wšechno sobě wážících. Krom toho měli Španělowé zde žhola jiné postawení, než na Filip-

*) P. Stöcklein: N. Welt-Bott, I. 7—12.

pinech; tam byli se zjewili jako oswoboditele Tagalůw, jichžto národnosti hrozila neodvratná záhuba, zde však wykoupiili co podmanitele národu, jenž cizého jarma nikdy nebyl zakusil. Připomínáme i škodlivý wliv, jehožto hubivé účinky, čím úžeji Evropané s tuzemci se spojowali, tím patrněji w oči byly, jewice se nemocemi ostrowanům posud nepowědomými a wšeho druhu nákazou. Což divu, že důvěra k cizincům klesala, podezřivost ale denně u širší kruby se rozmáhala? Předce ale Marianští posud činili přísný rozdíl mezi misijnáři a ostatními Španěly, ač pokroky prací apostolských znamenitou ujmu utrpěli. Nema-
lou překážkou jim byla k wíce nepodobná hrdost, jakou šlechta tuzemská k lidu pospolitému se chowala. Předně pokládali šlechticové blahověstům za zlé, že i neshlechtice w křesťanství vyučowali a s nimi wubec tak po přátelsku obcowali; za druhé domníwali se, že misijnáři aspoň pro ně wystawi zvláštní kostel, jehožby neshlechticům nawštěmowati zakázalo se. Konečně bylo jim zbola nesnesitelné patřiti, kterať ubohý Matóa nejen w tomtěž chrámě, nébrž i w tětěž křitedlnici, nicjinak než jako každý Mangachang, za dítko Boží se přijímal we swátosti křestu! Tím se stalo, že mezi šlechtou úcta a wážnost křesťanství napořád klesala, mezi tím, co ubohý zotročilý národ jeho dobrodiní počínal aspoň tuffiti, a čím ochotněji nižší třída k němu se hrnula, tím wíce ho šlechta sobě w osškliwost brala. Wnitřní této

zářiti, aby u zjevné nepřátelství vypukla, scházel toliko zemnitřní podnět. I o ten postaral se ďábel. Na ostrově Guahanu mřel kupec čínský, zarytý nepřítel wiry křesťanské. I jal se podtají rozdmýchovati plamen nenávisti, jež byl v srdcích sšlechticův proti křesťanům vznítati pozoroval, namlouvaje jim, že misijnáři jsou jich úhlavní sšúdcomé, kteří dítky jejich okouzluji, ve vodě křestné národ otravují a zamýšlejí, napřed sšlechtu pozbatí všech práv, pak swobody vůbec a konečně vydati ostrov v moc cizincův. Touto myšlénkou vzplanulo ještě jednou klešající pohanství u požár, bohužel! velmi záhubný. První obětí jeho stal se P. de Medina na ostrově Seipanu, usmrčen byv kyjemi od mstivých pohanův; dojem wšudy byl přebolestný. Poněwadž ale misijnáři pevně setrvali ve svých stanoviskách, zůstali i nowokřesťané více věrnými. Opět padl co mučedník sšlechtý San Vittore 2. dubna 1671, právě když dceři náčelníkově uděloval křest swatý, byv kopím proboden od jejího rodiče. Iwšak nadšsenost blahověstíw Chriřtůwch byla tak welká, že, kdekoli řady jejich nejvíce řídly, tam nejraději se ocítali. Widouce ale pohané, že dílo křmavé zůstává nepomstěno, zabili brzo po sobě Petra Diaze a Basilia a když ani tu odnikud nepozdwiženo warowného hlasu, usnesh se, že wšechny Spauěly najednou přepadnou a do jednoho wyhubí. Spiknutí rázem vypuklo na wšech končinách ostrowův. P. Monroy se wšemi osadníky

křesťanskými ufrutně mučen, zavražděn a na těle sšeredně zohaven, načež buřiči u welkém zástupu oblehli twrz Agañskou; posádka španělská, počet chatrný nahražujíc zoufalou udatností, sšastně a tak dlouho odražela prudké útoky ostrowanů, až došla slíbená posila, jejížto pomoci buřičové na hlavu poraženi a na všě strany rozplasseni jsou.

Wojenský welitel w twrzi Agañské, obáwaje se, aby ostrowané, zotawiwše se, konečně předce wrchu nedostali, wysílal posla za poslem do Merika a Manilly, žádaje neodkladné podpory, ale nadarmo; zdá se, že místokrálové americký a Šilippinský jaksi žárlivým okem dohlíželi na wzrůstající denně důležitost osad Marianských. Tyto nesnáze odstraněno mocným wliwem Jesuitů u tworu Španělského, Věta B. 1681 přibyl do Agañě Don Antonio de Sarabia co místodržitel Marianských ostrowů; správa z područí místokrále merického a šilippinského wzata a novému místodržiteli swěřena, z nížto odpowídati měl pouze dworu španělskému. Don Sarabia byl zajisté muž rázný, ale právě tuto ráznost, jakou záležitosti marianské ovládal, welmi těžce nesli bouřliví ostrowané. Kdyby byl činnost svou omezil opewňowáním twrzi a zásobowáním posádek zbrojí a střelivem, ostatek pak swěřil lafťawému působení misšionářů, mnohem lépe bylby pochodil. Již tím welmi pochybl, že, na wzdory všem prosbám, wrahy misšionářů pochyťati a katowi wydati poručil pro budoucí

wýstrahu, jak se domýšlel. Neznalť ještě powahy ostrowanůw. Rozmnoženo stanowiska misíonská, spolky nemanželské rozehnuáno, i wysláno 30 ozbrojencůw na ostrowy Rota, Algrigan, Linian a Seipan, aby proskoumali jich položení a vhodná místa k založení nových twrzí a kostelůw wywolili. Alwssak dle míry, jakou se upewňowala přewaha španělská, wzrůstala nenáwist Marianských. Z wypuřla nenadále obyčejnou prudkostí*). Tlupa buřičůw wrazila do kolleje jesuitské a potkawšši P. de Salorzano a bratra du Bois na místě oba zabila. Jiný kučz právě slouže Mssi sw., ač se domýšlel původu nesmírného lomozu, pokojně setrwal u oltáře.

Když ale buřiči, wedrawšše se do chrámu, ze wšech stran ho osuli, obrátil se proti nim se sw. Hostii, načež wšichni diwoce se rozkřiknuwšše prchli. Jiná tlupa po městě wražдила, koho zastihla, ženouc se diwočou wzteklestí na twrz nad přístawem panující. Hrůsta Španělůw a Tagalcůw bránila ji rečownou wytrwa-
lostí. Alwssak bez wydatné pomoci křesťanských ostrowanůw, w jichž čele stál wěrný náčelník Ineti, bylaby bezpochyby twrz padla do rukou buřičůw. Z dali sobě welmi mnoho práce, aby získali na swou stranu Ineti-ho, hrozbami, slibami i bohatými dary ho ku zrádě

*) Zpráva o těchto událostech we „Weltbott,“ I. od P. Turkotti-ho, misíonáře z Rakouska, obě dne 16. kwětna 1685.

přemlouvající. Vidouce však, že usilování daremné, hleděli se porozuměti s marianskými ženami španělských a tagalských vojákům, a skutečně jich působením získali některých pro svou věc. Útok čerstvou silou obnoven, ze 70 lodic na tvrz loučeno kamením a ohnivými věnci. Mezi tím i na jiných ostrovech páleno příbytky misijnářův, bořeno kostely a školy, ku př. na ostrově Rota, kde dva kněží: Augustin Strobach, Morawan, a Boranga (Baraga?), Styřčan, sobě zasloužili koruny mučednické *) Konečně zůstala toliko Algaña v rukou španělských, tvrz za tvrzí dobyta, pobubena a v požeh dána, na ostrově Seipanu drželi se 40 mužův pod vůdcem Quirogou v nedostupné tvrzí. I podařilo se těmto reškům, náhlými výpady porozprášiti ostrowany, a když, ženouce před sebou couvající, se octnuli z nenadání v okolí Algaňském, vyřítila se i posádka, widouc příznivý okamžik, ostrowané sražení jsouce v těsný dav hromadně padali aneb u divokém zmatku v útěku spásu hledali; veliké množství na jiné ostrowy se vystěhovalo **).

Kdožby upřímně nezelel zřázy národu, jenž

*) Viz životopis Aug. Strobacha ve „Hlasu Je-
dnoty katolické," ročn. 1851, č. 23.

**) Viz zprávy o té události ve „Welt-Bott," I.
od Pat. Cuculina, jenž zavřen byv v tvrzí
Seipanské radou svou Quirogowi, svému příteli,
mnoho prospěl.

pro swobodu wšeho se odvážil, krve a života nešetřil a raději vlast opustil, nežli by cizé jarmo byl podnikl? Powážíme-li wšak, w jaké hamizné zotročilosti dřepěl dřive národ, od wyšší třídy neslýchanou hrdopýchou neustále cuchaný, dále, že wálka tato nebyla zawiněna vládou španělskou, jež jako na Filippinech lastawě s obywatelstwem nakládala, nébrž že měla půwod w nedůvěře wyšší třídy, rovnost s Magachangy nade wšecko sobě ošklivici — bedlivě-li to wše powážíme, změni se značně náš úsudek w prospěch wítězné a často tragickými událostmi zprowážené civilizacie. Obrátme toliko na okamžení své zraký do sewerné Ameriky a wizme, kterať půwodně obywatelstwo před postupující tať zwanou civilizací buď do nedostupných hor prchá aneb setkawšši se s ní hyne a wymírá, a kterať pouze ruka katolických blahowěstuw umí ubohého diwocha wychowati a trwání jeho národnosti pojistiti. Jenom Cirkew umí wychowáwati národy, wrozenou jim jiskru božnosti a touhy nadzemské mateřským dechem rozwinajíc w čistý plápol názorůw křesťanských; jen na wýsluní této šwrchowané ošwěty sesílení nehynou pať wice. Ade ale civilizacie bez náboženstwi úkol přejme, tam ona jiskra hasne: nejwnitřnějšši život zakrsá, národ padá co obět podmanitelowých choutek a tělesná i duchowá jeho swart stává se neodwratnou.

Když byl na ostrowech opět pokoj se rozhostil, jali se misšionáři přede wšim sbirati ostatky rozptýlených osad křesťanských a wšsemožně

zacementi rány, obywatelstwu wálečnou pohromou zasazené, wšeho druhu podporou a zbuzowáním důvěry we zmalátnělých myslích. Léta P. 1695 dobyl místodržitel G u i r o g a poslední útočiště Algriganských buřičůw we skalnatých horách malé wyspy a na prosbu p. B o v e n s a udělil milost přemoženým a přesadil je na ostrow Guahanský. P. B o v e n s , zůstana na ostrowě Sejpanu, shromáždowal odewšud obywately a pod křížem lastawě wyučowal, těšil a co otec wšemožně pečowal o ně, awšak nemohl brániti, aby časem některé rodiny podtaji předce se newystěhowaly. Cofoli z těchto ostrowanůw zachowáno, za to vláda děkowati musí misijnářům. Ponenáhlu zotawowali se Marianští, wstupující we swazky manželské s příbuznými Tagalci, počet jejich množil se roč od rofu. Souostrowi, co do spráwy duchowné, spojeno s dioecésí Manillskou, protože za příčinou živého obchodu Manilla častější příležitost poskytovala do vzdálených osad Marianských. Když řád jesuitský byl zrušen, přejali Augustinové spráwu duchownou w misích opuštěných.

Nynější staw misii Marianských.

Léta P. 1840 *) počítalo se na ostrowech Marianských něco přes 10.000 duší; w hlawném městě bydlelo jich 3215 w 450 domech,

*) Annales 1841.

Ausland, 1840.

Agaña má pěkný farný kostel a klášter. Domy
všudy čisté a štěpnicemi obroubené; plodů
přírodných veliká hojnost.

W chledu na misie zasluhují Marianny
obzvláštně pozornosti. S jedné strany mohou
se státi středistém činnosti misijní pro blaho-
městý Japonské; s druhé pak poskytovat pe-
nou oporu misii Karolinským, od Filipinů
příliš vzdáleným. Obywatele Karolinských o-
strovů bez toho nyní zhusť dýchají do A-
ganě vyměňovat za plody evropejské své zboží
a mnozí usazují se na vždy na výspách Ma-
rianých, neboť Karoliny jsou přelidněny. Na
Sejpanu zřízeno pro ně již dvě osady. Při-
býváním lidnatosti mnozí se okresy farné a
kněžstva se nedostává. Rozmnožení ústavů
církvních a školních, přede vším ale zřízení
zvláštního biskupství sloužiloby ostrovům Ma-
rianým k velikému prospěchu.

S. 4.

Misie Karolinské.

Zeměpis podnes newí o těchto ostrovech
wice, než co misijnáři, kteří jich našli a pro-
skoumali, již před sto lety o nich věděli a na-
psali, a předce jsou ony jedním z největších a
nejdůležitějších souostroví celého tichomoří. Hlav-
ný směr těchto skupin jde od západu k východu
přes 400 míl, a končí se na západě skupinou
ostrovů Palawských, kteréžto jméno Angličané
dle svého velmi nechvalného zvyku přetroutili

u *Pelju* (*Belew*). Mnozí zeměpisci nečítají tyto ostrovy ke *Karolinům*, avšak berouce ohled na původ jich obyvatelstva a na současné jich nalezení máme za to, že na všecken způsob sluší zahrnouti je společným jménem *Karolinův*. Nejzáke k východu leží *Bunipet* čili *Ascension*. Vitke, který l. *P.* 1826 po nějaký čas se zde zdržoval, napočítal asi 400 ostrovův ku *Karolinům* patřících.

Hlavné skupiny tohoto souostroví jsou následující:

1) Skupina *Palawská*, od tuzemcův nazývána *Banlö*; skládá se ze sedmi větších ostrovův mimo množství menších: *Pelliliö*, *Koengal*, *Tagaetö*, *Kosseal*, *Jalap*, *Mogilibek* a *Nagarol*; všechny náležejí ku twaru *Koralowému*.

2) Skupina *Jap*, leží severo-východně od *Předesslé*. *Jap* jest ostrov hlavní a dle zpráv misíonářův větší než *Guahan*; kolem jest množství neobývaných ostrůvkův původu *Koralového*.

3) Skupina *Egoiská*, l. *P.* 1712 od *Egoie* nalezená, leží východně od *Japu*; mezi ostatními nejznamenitější jsou: *Talep*, *Mogmog*, *Gielop*, *Pig* atd., jsou dílem zalidněny, dílem nízké záduhy *Koralové*.

4) Skupina *Ulea*, jižně od *Mariannův*, nalezena od *Rodrigueza* l. *P.* 1696. Ostrovy k ní patřící činí bez mála trojhran; ostrůvky *Faroilep* a *Fahuö* leží nejbliže *Mariannův*.

5) Skupina *Cittaš*, nejvíce k východu le-

žící; nejvrhatečnější ostrovy jsou: Hogolö čili Torres, Nyao, Lis, Ramoil, Galalu, Ulalu, Magur, Söa, Pat, Sup atd. K nimž ještě slusí připočísti uomonalezený ostrov Punipet. Větší díl těchto náleží k tak zvaným vysokým ostrovům. Skoro každý drobet znamenitější ostrov měl svého krále.

Podaný přehled vyňali jsme z mapy od velkého uence a horlivého misiónáře P. Kantówa zhotovené. Angličané a Hollandané mají ten sšeredný nezpůsob, že ostrovy nalezené a určitým jménem již naznačené opět novým a obyčejně bezvýznamným jménem zaznamenávají, neberouce prажádného ohledu na názvy tuzemské, což zajisté působí zmatek ráramný a paměť tím více obtěžuje, čím ochotněji Němci, naši posawádní učitelové v zeměpisu, všechna jména nová, která cestujícím do denníku zapsati se oblíbilo, do učebných kněh na důkaz své učenosti skládají. P. Kantówa ale čerpal z úst Karolinských a nám neslusí, samozwaně přejinačowati jména národná; ohawnost takového zvyku doličowati příklady, Slovanům netřeba.

Za časůw P. Kantówa obnášelo obywatelstwo asi 40—50 tisícůw dusí; podobně nelze zewrubně udati, kolik králůw čili náčelníkůw tehdaž panowalo na Karolinských ostrovech; nyní náleží Španělům.

Podobní obyvatelé na těchto ostrovech byli negrowé čili Papuasowé. Kantówa určitě rozeznává rozličné kmeny mezi obyvatel-

stvem. Někteří byli černé pleti, majíce vlasů vládnatě, bez vousů, postavy pak malé a slabé; jiní měli pleť tmavohnědou a vous řidký, konečně byli tam lidé pleti bílé, těla mohutného. Tagalům nad míru podobné, tétovali se, majíce vous hustý a černé pečlivě uhlazené vlasy. Všude náleželi černochové k třídě služebné. Z toho již poněkud můžeme uzavírat, že Karolíny stejný když měli osud s Filippinskými, že totiž kmen ainoský od severu wnikl do bydlisť negrůw, s nimi se buď smíšil aneb je vytisťnul. Urciže řeč Karolinských značně se uchyluje od řeči Marianských, avšak příbuznost obou jazykůw nelze upírat a dlužno považiti, že Marianští nikdy w užší stýcnost s negry newessli, aniž tedy živly jich řeči we svou vlastní přijmouti mohli; na Karolínech ale smíšení obou kmenůw docela zjavné jest. Mimo to zůstaly Marianny a Filippiny i později wliwu čínskému a žaponskému přístupny mezi tím, co na Karolínech wšeliká spojitost se severem byla přetržena a na jižné a jiho-východné výspy, nejhustěji negerskými kmeny zalidněné, omezená.

Paměti hodné jsou zprávy, které nowější cestovatelé zasílají o welých zříceninách na ostrowě Ascenston, nejzápe k východu ležícím, nalezených. Bedlivější jich prozkoumání snad nám dokáže, že stejného jsou původu se zbořeninami Tinianskými, co památky dávno zaniklé vzdělanosti národůw ainoských, kteří za příčinou

osamotnělosti aneb politických rozruchům za dob stěhování národových vyhynuli.

Náboženství kamisté panuje i na Karoliněch. Skupina Ulea jest hlavním sídlem mytologie Karolinské; bůh nejvyšší slowe Tangalwa; rozeznávají také dobré a zlé duchy: Elys melafirs a elys melabyt. Kněží a kouzelníci skoumají vůli jejich. Mimo obřady pohřebné nemají jiných na náboženství se vztahujících. Ačkoliv náboženské názory, negrům vlastní, nezůstaly bez značného vlivu na kmenowce ainofské. Negrowé při svých obřadech vždy používají ohně, domnívajíce se, že kouř, spolu s plápolem k nebesům se zdvihající jest prostředníkem mezi lidmi a bohy. S vypravují Karolinští, která jiných Ulefat, bym rozhárán žádostí, státi se duchem nebeským, v dýmovém sloupu k nebesům se povznést, kdežto bůh, který z pozemské ženy jej byl zploдил, odemřitou náručí ho přijal. — Zřízení zemské jest podobné onomu na ostatných Oceáňany zalidněných ostrovech. Králové panují, náčelníci vládnou; šlechta, nazvaná Tamola, má všude velké přednosti, ačkoliv národ není tak opovrhovaný a zotročilý jako na ostrovech Marianských a Sandwichách.

První zprávu o ostrově jižně od Marianův ležícím donesl na Filippiny Fr. Vazeano, upozorowav ho na své cestě z Ameriky do Manilly l. P. 1696. Ke cti Karla II. nazván nový ostrov Karolinský. Blíže zprávy nabyto později od Karolinských, bouři mořskou

až k Filippinům zanesených na dvou chatrných člunech. Dobyvatelé osady Guiwanu, widouce čluny zápasiti s prudkým příbojem, přispěli ochotně a z nebezpečného úskalí dowlekli je do přístavu. Nemohouce porozuměti se s neznámými, přivedli misijnáře. Pozorujíce příchozí vysokou úctu, jakou všichni ostatní k němu se chováji, vrhli se k jeho nohám a domnívajíce se, že jest králem ostrowu, prosili o milost. S měl co dělati, aby plaché a bážlivé cizince upokojil; celowal jich dítky a všelikou přívětivost jim činil. S osadníci ujímali se jich, o závod je častujíce. Zotawisse se poněkud, wykládali dvěma ženám, které dříve již z Carolinů bouři sem bylo zaneseny, o své příhodě, misijnářům pak o své vlasti a že pocházejí z ostrowu Ulea, popisujíce polohu a rowahu celé skupiny. Přijawisse křest swatý, usadili se w Guiwaně, jsouce dohromady 30 duffi.

Jesuité brzo usnesli se, že na dalekých oněch ostrowech zarazí stanovistě misijnsté. R. 1700 zjednali loď potřebnostmi dobře opatřenou a pustili se z Filippinůw do oněch neznámých prostor. Alwssak loď se rozotala a potopila; k nové výpravě nebylo na Filippinech žádné náaděje, pročez wydal se P. Serrano na cestu do Říma a do Madridu, hledaje podpory pro novou misii. Papeži předložil mapu nově nalezených ostrowůw. Filipp V. powolil náklad na nové misie. S radostí pospíchal Serrano nazpět s listem papežským a královským, místodržitel Manillský ozbrojil

loď; mnozí Filippiňané nabírali Serrano-
vi své služby co dobromolníci. Aťšak i tato
výprava byla nešťastná, loď vrazila na úskalí,
Serrano zahynul ve vlnách i s komonstvem,
toliko dva Tagalci znikli smrti. Namzdory o-
pětovanému nezdaru horlivost pro obtížnou tuto
misii předce neuhaslá, neustále jsou povzbuzo-
vána vždy novými Karolíňany bouřemi k
Mariannům zanášeny. R. 1721 přistál
člun u Guahanu s 20 muži. P. Museati
ujal se jich láskavě. Třetího dne na to opět
zanessen ku Guahanu člun se 4 muži, s 2 že-
nama a dítětem. Oba čluny pocházely z ostro-
vu Farouilepu; jsouce na cestě do Ulley, bouří
byly uchváceny a ke Guahanu zanesseny. Si-
zinci tyto přestěhováni jsou do Uganě, vyučeni
a pokřesťeni. Brzo ale počali testuiti po vlastní
tať, že bylo se obáwati, aby nezemřeli. Usta-
noweno, poslati je nazpět, aťšak v průvodu
několika misijnářův. Slavný učenec, P. Ra-
tóna, vyhotovil dle udání těchto příchozích
mappu ostrovův Karolínských a teprvé na dlou-
hé prosby obdržel svolení, zarazit na nich no-
vou misii. Ač loď i tentokráte se rozkotala,
nedal se předce od svého předsevzetí odtrástiti.
Sotwa s životem nebezpečenství znikna pustil
se s P. Walterem na chatrné lodici opět
na moře, a tentokráte šťastně připloul k ostro-
vu Mogmog, náležícímu ke skupině Egoisté. Z-
zdálo se, že již časové se vyplnili, kdežto bez-
příkladné oběti, které misijnáři na pokřesťanění
Karolínův byli přinesli, dojdou žádoucí odměny.

Na ostrově Mognog wztýčen kříž a tuzemci hromadně scházeli se okolo něho, dychtivě poslouchajíce weseleho poselství. Brzo zakládáno křesťanské osady. Alesť nepřítel člowěčenstwa použil ostrowana, příslého z Mariannůw, ku zláze žiwetající misie. Bezpochyby že na Guahanu se byl sešel s některými nespokojenci a na nebezpečenství, swým krajanům od Španělska hrozící, byl upozorněn. Když později Marianští w celých zástupech na stupinách Karolínských se objemowali a powěst o událostech we vlasti přihodilých wssude se jali roztrussowati, počali Karolínští podezíratí misionáře a vyhýbali jim. B. Kantówa netajil sobě hrozícího nebezpečenství, a odeslal B. Waltera na Marianské ostrowy pro nové společníky a potřebnou podporu. Tohoto okamžení použili rozdráždění Karolínané; Kantówa, tento welký učenec a nadšený misionář, padl co obět jich zaslepenosti. Když Walter po mnohých nesnázích z Uganě se nawrátil, nenasseł swého wěrného druha wice, misie byla spustossena, nowokřesťané roptýleni.

Aynější staw misii Karolínských.

Oběti misii Karolínským přinesené jsou tak mnohé a velké, wytrvalost misionářůw tak šwělá a podiwu hodná, že bychom byli se nadáli požehnanějších výsledkůw. Alesť kdož nahlédne do úměrůw Prožřetelnosti? Zdá se, že tento národ posud nedozrál ku křesťanstwí.

Každý národ musí dříve dosáhnouti jistého stupně vnitřního vývoje, kdežto živilové, z nichž dosavadná vzdělanost jeho se vyprýstila, trati tvořivou svou působivost, nežli v útrobě své pociti nutnou potřebu nového vyššího živilu a, poznav ho v křesťanství upřímnou nadšeností v jeho náruč padne. Na tomto stupni nebyli Karolínští posud se octli; což misijnáři sami uznávali, spokojivše se, že vykonali svou povinnost. Velký misijnář San Vittore, jenž pro svou horlivost apostolskou sobě zasloužil jména druhého Kamaria, v tentýž smysl se prohlásil ku spoluřeholníkovi, který za zprávou, že jižně od Guahanu množství ostrovů nalezeno, ihned tam odejiti žádal: „Měj strpení, až tato role dozrá; nebo věř, že, až hodina jeho udeří, národ sám z oněch ostrovů k nám přijde a o učitele apostolské nás prositi bude.“ Toto paměti hodné proroctví již se vyplňuje, Karolínští hromadně přicházejí na ostrovy Marianské, přivykajíce obchodu s křesťany. Žeby vřelá památka wiry, Kantovou vřtípené, byla zmizela, nedá se mysliti již proto, že dosti krátké obcování s Evropany činí na národy oceanské obvykle hluboký dojem, jež po dlouhých letech ještě lze stopovati. Může býti, že Kantowa v myslích svých vrahův začal právě onen kvas, jenž urychlí vnitřní rozvoj v nich a ostrovany ku přijetí wiry křesťanské uschopní. Nech jen vláda španělská se varuje zbrojného obsazení Karolínů, křivě událostí Marianské mohlyby snadno se zde opa-

lowati. Nech jen usnadňuje ostrowanům wzájemné vyměňování plodin a zboží, nech jen hledí, aby svazky přátelské mezi ostrowany Karolinskými, Marianskými a Filipppinskými přirozeným během se denně více uzavřely, — duchovenstvo tagalské se pak postará o jich potřebu. —

§. 5.

První misie na Tahitě.

Mezi tím, co světlo víry křesťanské, na Filippinech ve spanilou záři se rozbleštnuvši, po dalekých ostrovech blahodějně se rozlévalo, vycházela dennice milosti Boží i nad národy podél amerického západního pobřeží od horné Kalifornie až dolů k Araukanii přes 1000 mil rozestřeny. Hrozilo původnému obyvatelstvu americkému nebezpečství, že fysickou i politickou převahou Evropanům uduseno a zhora vyhubeno konečně zmizí, i postavila se Cirkew mezi oboje co nebeská prostřednice a konala svůj úřad tak požehnaně, že nyní 20 milionů duší, které co rovnorodé děti s Evropany vychovala, ji co matku své tělesné i duchovní spásy synovskou oddaností velebí a oslavuje. Tím nade vše vyniká panství španělské v Americe, že velký díl zdejšího obyvatelstva zachovalo a jemu krásnou budoucnost pojišťilo, kdežto anglicko-protestantské osadnictvo původné kmeny všude na potkání dušilo a na pokraj záhuby přivedlo. S pobřeží západné

Ameriky rozbíhali se blahověstové po blízkých ostrovech s pochodní míry křesťanské. Mnoho práce jim dalo obrácení na míru obyvatelstva Chilovanského. Ostrov Chiloe leží jižně od Ameriky a považuje se za klíč k tichému oceánu. Jesuité zde založili město Castro a pokřesťanili znenáhla obyvatelstvo. R. P. 1831 počítalo se v městě 50.000 duší. Pro celý ostrov, 200 □ mil obsahující, zřídil Gregor XVI. biskupství, jehožto právomocenství podléhá i Araukanie. Ostrovy řečené Galapagos, obydlené asi 1000 duší, jakož i jiné menší, blíže pobřeží až k ústí Oregonu rozptýlené, všechny přiznávají se k náboženství katolickému.

K dalekým ostrovům, západně od pobřeží amerického ležícím, nesměli se blahověstové katoličtí odvážiti již tehdaž, neboť se moře hemžilo loupežnými loděmi anglickými a hollandskými. Kdekoli se zmocnili lodi španělské, vydrancovali a misijnáře katolické zpověšeli, mnohdykrát i ukrutně mučili a pak polomrtvé zvalokům, loď obyčejně zpromázejícím, házeli. Kde na ostrovech našli chrámy katolické, pálili a bořili. Teprve od polovice předěšlého věku odvykli Angličané a Hollandané tomuto barbarství. Wallis a Cook toho dosvědčují. Když l. P. 1774 Wallis zamýšlel ostrovy Brátelské prohlásiti za majetek koruny anglické; vyploul kapitán Bonechea z přístavu Pimanického, aby na Tahitě hájil právo Španělům, kteří ony ostrovy nejprve byli našli. Mis-

sionáři wstoupili na půdu Tahitičskou wztýčili
 sw. kříž, na němž bylo napsáno: „Christus vin-
 cit!“ Kristus vítězí! tím způsobem w ostrowy
 se uwazujiče we jménu Církwe katolické. Wy-
 stawiwoše sobě na Tahitě přibýtek, jali se wy-
 něwati národ. Alesťak tu jich překwapila ža-
 lostná wěšt o wyzdwižení řádu, načež Jesuité
 I. B. 1775 do Limy se nawrátili. Touto po-
 hromou zarazily se i další pokroky Španělůw
 w jižním moři. Hvězda tohoto welikého ná-
 rodu bledla spolu s ochabowáním a slabnutím
 žiwlu církewního w jeho vlasti a w osadách
 cizokrajných. Pokud žiwel církewní násilným
 přehmatům úřednictwa domácího a ukrutnému
 lakomství osadníkůw vítězně wzdorowati směl,
 bylo Španělsko slavné doma a půwodné oby-
 watelstvo w osadách prospíwalo pod záštitou
 misijnářůw, hájících neustupně jeho národnost
 a práwa člověcká; když pak Bourbonci we Špa-
 nělich přijmuli vládu, dostalo úřednictwo wrch,
 Jesuité padli a za nimi klesala sláva národu
 samého, žiwel církewní, w pouta kancellářůw
 lewřený, stratil předešlou sílu. Toto nepřiro-
 zené násilí samo sebe nejwice ztrestalo! Re-
 woluce jeho moc zlomila w Evropě, wliw jeho
 zničen w Americe odtržením-se tolíka zemí od
 Španěl a národowé, Církwi zachowání, dobyli
 sobě swobody. Úředníci a obchodníci španěl-
 ští za hříchy w Americe zpáchané těžkou ná-
 sseli pokutu; co ale Církew zbudowala, stojí a
 trwá podnes a bohda jestě Španělsku zásluhy
 jeho štedře odplatí. Nadarmo usiluje anglické

obywatelstvo w Americe wyhladiti půwodné kmeny, Cirkew ujímá se jich co nedochůdčat péči mateřskou a zachowá jich také s pomoci Boží. Duch katolický obrowskými kroky se rozmáhá w sewerných Dbcích, katolickým Terasem nowých sil nabýváje. Nelze pochybowati, že síly apostolské wssude w anglických, španělských a francouzských osadách denně u mocnější proud wzrůstající, přese wssechny možné bouře potrvají, připravující w tichomoří úplné vítězství pravdě katolické. —

S l a w a II.

Přewaha Anglická w tichomoří.

Misfie protestantské.

§. 1.

Založení osady Nowo=Jiho=Walešské.

Až ku konci osmnáctého století nebýwalo w tichomoří o protestantismu ani řeči. Teprwé když Anglicko w těchto swěta končinách nad mocí španělskou obdrželo wrch a čílost misfionfka na půdě katolické, ruchem rewolučním w Evropě bez mála napořád rozrýwané, na ten čas ochabowala — tu teprwé protestantismus pod záštitou panství anglického počal pohenáhu osazowati se w tichomoří. Založení osady pro zločince na východném pobřeží peniny austral-

ké zambalo první příčinu k činnosti jeho mis-
 sionské, V květnu l. R. 1787 vyploul kapi-
 tán Philipp s 11 loděmi z přístavu Ply-
 mouthského, odnášeje mimo úřednictvo a voj-
 sko 776 zločinců do daleké Botany-Bay. Co-
 roť opakovaly se podobné zášilký a znenáhla
 nahromadilo se tu obyvatelstvo, jakého, co svět
 stojí, posud newidáno. Jiného krom protestant-
 ského náboženství při tom netrpeno; několik kněží
 katolických, kteří z ostrova sv. Mauricia irským
 vězňům svou službu nabízeli, násilně odehnáno.
 Za prvních let byl stav této osady ovšem
 nad míru žalostný; když však počet i swobod-
 ných přistěhovalců po málu se množil a zlo-
 činců propuštěných a hned potřebnou výživou
 zaopatřených přibývalo, jasně se v této míře
 twárnost osady. Nejdůležitější osadou jest předce
 až podnes osada Novo-Jiho-Waleská čili Port-
 Jackson, počítajíc asi 130 000 obyvatelů.
 Hlavní město Sidnej má 36.000 duší. Kam
 nynější sbor zlatochtivých poutníků do nově
 nalezených bání australských powede, ukáže bu-
 doucnost. — Druhá hlavní osada nachází se
 v jižné Australii, obsahujíc vlastně tak zwanou
 jižnou Australii s městem Adelaidou (30 000
 obyvatelů) a Port-Philipp v nejjižnějším
 koutě. — Třetí osada jest na západním pobřeží
 s městy Perth a Treemantle na řece labutí,
 mimo jiné neustále se množící osady. — Čtvrtá
 hlavní osada leží na severním pobřeží v zemi
 Arnhemově, kde právě powstává město Vikto-
 ria na přístavu Esingtonském, zápasíc s mno-

hými obtížemi. Důležitá jest proto, žebý kdysi mohla zmocniti se obchodu, v zadném iudickém moři živě se rozmáhajícího. Toto čtvero území živi asi 200.000 dusí. Mimo to sluší se zmíniti také dvou osad ostrovských: Tasmanie a Norfolku. Tasmanie čili země Van Diemenowa leží naproti přístavu Filippowě na nejžhavším jihu N. Hollandu. Původně byla i ona místem deportacním pro zločince, nyní ale bývají zde i svobodní přistěhovanci, počtem okolo 50.000 *). Norfolk jest posud trestné místo pro nejtěžší zločince, majíc asi 6 mil v objemu, leží mezi N. Seelandem a N. Kaledonií, má lahodné, zdravé podnebí, jest úrodný a lesnatý ostrov. Zvláště paměti hoden jest pro jistý druh smrku, jež i 180' výšky dosahují. Počet trestanců okolo 1600—2000 dusí obnáší.

Bláda anglická hleděla tou měrou, jakou wyvirala wseliký wliv katolicismu, v území N.-Hollandském rozšiřovati protestantism. Během dobáněno katolíků do modlitebnic protestantských; wšude zaráženo školy protestantské a zřízeno brza zvláštné anglikantské biskupství pro N. Holland a Tasmanii. I nemešťsky spolky biblické a misijní rozdáwati mezi obyvatelstvo na tisíce biblií a spisů náboženských, ujmajíce se horlivě wnučování školného a náprawy zločinců. Wšak newhodné prostředky, kterých

*) Hlavní město jest Hobart-Town s 20.000 obyvatelů.

**) Annales, 1838.

při tom užívali, ku příkladu, oněch polossílených pomozbuzování methodistických, jak jim říkali, způsobili sice sem tam krátký paroxysmus, jak vidíme na mrtvolách tokem galvanickým doťknutých, o důkladném polepsšení trestancův níkde slychy; zláza mravná mezi nimi napořád se na způsob duchového raku dále rozžirala, zjmenovitě na ostrově Norfolk, všeliké péče duchovní zbola zbaveném, neboť se žádnému kazateli nechtělo, stále přebývati uprostřed myrhele společnosti lidské, kněžím katolickým ale zabráněn na prosto přístup k těmto stánkům hrůzy plným. Nedávno opět zřízeno dvoje anglikánské biskupství v Melaidě a na řece labutí, ale nemysliž čtenář, že na osobě činnosti misijní mezi tuzemci původními, nébrž proto, aby v osadách již ustálených řídili duchovníou správu. Teprvé když protestantismus pod ochranou britické zbroje pevně zarazil kořeny, jaly se rozličné jeho sbory všimati sobě černého obywatelstva, avšak, pokud doslýcháme, beze všeho úspěchu. Mimo žaloby, že černochové jsou docela tupí a všelikého pokroku duchového neschopní, nemáme žádných zpráv o pracích apostolův protestantských; žalobami na tupost původného obywatelstva zastírají neplodnost svých misíí. Klerus anglikánský nemůže se pomzněti ku wynešené obětivosti duchovenstva španělského, pod jehožto záštitou původní kmenové v amerických a filippinských osadách zachovali svou národnost a jistou naději pro budoucnost. Mení tomu dávno, co jsme v novinách četli

zprávu z Hobart-Townu, že pro krádež od černochoů zpáchanou několik osadníkůů se schopilo, aby na zlodějích se pomstili. I podařilo prý se jim, vyslediti černochoů, pokojně okolo ohně rozpoložené, a asi 20 jich postříleti. Podobnými ukrutnostmi omšem již se podařilo anglickým osadníkům, že původné obyvatelstvo na zemi Van Diemenově až na chatrné zbytky vyhnulo a že ubozí černochové ze sousedství osadníkůů skoro docela zmizeli. — O dalších osudech a vznikající naději původného obyvatelstva bude v oddělení třetím, kde o obnoveném působení Církve katolické na N. Hollandu pojednáme.

Nový život, na N. Hollandě zniklý, nemohl na déle zůstatí bez značného vlivu na ostatné ostrovy tichomořské, tím méně, an loď, jimiž spojení mezi Evropou a touto kolonií se udržovalo, nikoli z východné Indie čili okolo Afriky, nýbrž od východné strany docházely. Na tento způsob odemřena jest nová dráha do světa ostrovanského, vedlé dávné obchodné cesty z Kapulka do Manilly vedoucí, a opět znamenitý díl obyvatelstva tichomořského z uzavřenosti, v níž od nepamětných časůů byl dlel, v úzkou stýčnost s Evropou uveden. Přirozený následek byl, že tito od Boha wysoce nadaní a u vnímání nových ideí velmi bystří národové přátelským obchodem s Evropou z posavadné duchové koleje velmi brzo se vyssinuli, domácí náhledy o náboženských a občanských poměrech napořád opouštěli a úplný pře-

vrat ve svém myšlení a životě podnikli. Co Spanělowé před třemi sty lety pozorovali v Mexiku a v Peruvii, ozářalo se na konci osmnáctého století i mezi národy tichomořskými: ocitli se totiž v onom stavu vysílenosti, kdežto žily politické, jakoby jich životné prameny byly vyschly, vadnou a klesají, v celém pak životě duchovém rozhodná kriš se připravuje a jakási tesklivá nespokojenost s přítomností úplné proměně všech poměrů velmi napomáhá. Křesťanství vždy šetrnou rukou umělo sáhati v takové rozpoležení myslí a, přijímajíc rozchvělé národy v živý organismus Církve, nejen úpadku zachránilo celé kmenny, nýbrž i k vyššímu ještě životu, čerstvé síly v útrobu jejich vlévajíc, šťastně povzněslo.

Misionáři, kteří v národě kritickou tuto dobu a tím i úlohu svou pochopují a co důmyslní lékařové vhodnými prostředky k šťastnému konci přivodí, úplnou měrou zasluhují krásné a významné jméno *blahověstův*. Záhadu tuto Církve rozřešila světlým způsobem na ostrovech Filippinských; nyní uhlídáme, která tento úkol protestantismus provede na menších skupinách v tichomoří. Prostředky i způsoby, kterými misionáři protestantské úlohu svou podnikali, vyplývají z ducha jednotlivých sborů, k nimž se přiznávají; výsledky pak jejich apostolského úřadování, jak dalece z ducha protestantismu vyšly, nechť samy vynásejí úsudek, nikoli o osobnostech misionářských dělníků,

nébrž o povolanoſti či nepovolanoſti proteſtan-
tiſmu ſ úkolu apoſtolſkému.

Podníci ewropejſtí oſtrowanům donáſſeli
kow, wſſeho druhu náſtroje a zbroj, ſ kterou
zacházeti podimuhodnou rychloſtí ſe naučili. U-
žíváním zbroje ewropejſké naſtal úplný přewrat
we způſobech wálečných. Zeby tím wálky byly
ſe ſtaly krwawějſſími a ukrutnějſſími, nelze twr-
diti, ale čaſtěji ſe owſſem podnikaly, zvláſtě
od ctižádoſtiwých malých náčelníkům, kteří ſwé
panſtwí na okolné oſtrowy rozſſířiti práhli. Na-
učiwſſe ſe znáti wýhody lodí ewropejſkých ſ o-
pomržením brzo pohlédali na ſwé člunky. Ne-
ſmírně působily na doſawádný způſob jich ži-
wota lihové nápoje, kterých jim w hojnoſti do-
wážely lodě anglické, americké a francouzſké.
Krása a úrodnosť oſtrowům wábila marináře,
že ſ korábům ſwých prchali a mezi oſtrowany
proſtými wſſeho druhu proſtopáſſnoſtem howěli.
K nim ſe přidružowali zločincowé, kterým buď
na ceſtě aneb ſ místa treſtného uteci ſe zdařilo.
Norfolk a Botany-Bay ſtaly ſe propagandou
docela zvláſtného způſobu, a ſám Meinicke *)
ſe přiznává, že „ku proſpěchu anglických miſſio-
ářům kypřila půdu.“ Nebyloť wýſpy tať nepa-
trné ani chobotu tať ſkrytého, žeby některý ſ
těchto dobrodruhům nebyl ſe w ní nalézal.
Tato prohnaná, ſmělá a odwážliwá, we zbroji
wycwičená čeládka použíwala ſwé přewahy wſſu-
dy, aby ſobě mezi proſtými oſtrowany zíſtala

*) Die Südſee-Völker und das Chriſtenthum.

wážnosti a swrchované moci. Z považováno jich wssude za bohy, věci, kterých se dotknuli, byly ihned tabu. Králowé a náčelníci ucházeli se o jich přátelství, neboť s desíti nebo dwanácti těmito dobrodruhy pouštíeli hrůzu a úžas na celé ostrowy. Kdekoli se vyskytla příležitost, naučiti se něčemu nowému, nebylo pilnějších žáků nad ostrowany, mladí a staří hořeli žádostí wyrownati se we wssem swým učitelům, nešetříce namáhání, jednalo-li se o jejich řízení a pochvalu. Z takowé školy pocházejí mužové, jako Kamchancha I. a Dtu I., kteří uprostřed frajanůw znamenitě vynikli, ač beze wší mravné důstojnosti, jsouce jako miniaturné odlišky welkých historických charakterůw a spolu nejhorlivější příznivci ewropejské wydělanosti.

Tito marináři a úšťokowé tropili sobě žerty z nejsvětějších obřadůw modlářských, usmívajíce se úšľebně šetrnosti, s kterou ostrowané se chowali k osobám a wěcem poswátným (tabu). Z počátku hlasitou newolí na toto počínání patřili pohané, očekawajíce každou chvíli, že bohové se pomstí; jelikož ale rouhačům nic zlého se nedělo, mizela napořád bázeň bohům, obzwláštne mezi wyšší třídou, tak že konečně služba boží považována za coš nepohodlného a zbytečného, čeho při prwní příležitosti se zprostiti byli hotowí. Takowým způsobem dobrodruhowé razili cestu misíionářům protestantským *).

*) Meinicke prawi: „Na bíledni jest, že tito lidé

hanství dříve, nežli jediný missonář na nich se octnul, působením jich předchůdců již na samém zwratu, obrazů modloslužebných nikde více nenalezeno, šetrnost osob a věci tabu podléhajících docela již byla zmizela; kruté oběti a vraždy noworozeňátek před příchodem missonářů odstraněny, ano mnozí dobrodruhowé jali se sami za peníze kázati a křestiti, sbírajíce proselity tak dobře jako missonáři. Sluší však připomenouti, že krom toho wyvrhele ewropejské společnosti také mnozí ctihodní mužové mezi ostrowany stála sídla měli a o vzdělávání jich upřímně se přičiňovali. Král Ramchamcham wysoce jich sobě wážil, Angličané Young a Holmes řídili jeho nejdůležitější provincie. Glade wšse wynikal Španěl Marini blahou působností swou. Nejhubtější ušazovali se Ewropané na N. Seelandu, jehožto úrodnost a lahodné podnebí již tisíce přistěhowalců přiwábilo. —

ani newědouce značně přispěli k obrácení na wíru ostrowanů. Wšude razili cestu missonářům, půwodné obywatelstwo namykajíce na mrawy a náhledy ewropejské a twrdění lowcůw welryb, že znamenitý díl sláwy, kterou missonáři vzděláváním těchto národůw sobě získali, jim přísluší, není bez důwodůw." A na straně 128. neostýchá se doložiti: „Bátřime-li s tohoto hlediště na Ewropany hřebíky, pilky, sekery a perly smleněné, musíme i jim přisouditi podíl w civilisování ostrowanůw, ano i ty smutné dary, jako lihowé nápoje a příjice, nebyly beze wšeho prospěchu a užitku!

§. 2.

Počátek spolků protestantsko-missionářských.

„Borowáme-li,“ dí protest. spisowatel, „činnost missionářskou mezi námi (protestanty) s činností Církve římské, musíme se přiznati, že církev ewangelická welikýšwůj dluh w tomto ohledu pohanům posud nezaprawila *). Nejhorliwěji tento dluh spláceli Hollandané. We wsěch osadách, které Španělům a Portugalcům byli odňali, násilím brali katolíkům chrámy, missionáře pak vyhnanwsse vládným wynešením wsěchny ostrowany prohláswali za protestanty, ať swolowali či odpírali. Takový půwod má protestantismus na Kaplandě, Cejlonu, Formosě atd. W Evropě dá se podobné surowství ne-li wymluwiti, aspoň wyswětliti strannickou rozdrážděností, kterou boje náboženské právě tehdaž se wedly; považme ale, kterak záhubně muselo působiti mezi pohany a křesťanstwí samo w jich očích snížowati, když takovým způsobem jim se wnucowalo! Missionář protestantský **) líčí nám ho následujícími slowy: „Wkrečiw úředník mezi zástup jal se oznamowati: „Alfurowé! (obywatele hollandských ostrowů w zadné Indii) můžete státi se členy spolkowými, dáte-li se pokřestiti. Jakožto křesťané budete swobodnými občany, budete po-

*) Wegener: Geschichte der christlichen Kirche auf dem Gesellschafts-Archipel.

**) Röttger: Briefe über Hinter-Indien; Berlin, 1844.

živati ochrany spolkové, smíte nositi klobouk, šněvce a vůbec šat evropský, hráti w karty a budete připuštěni k našim zábavám; na nový rok ale musíte w šichni do kostela!" Písař, jenž při tom hlasateli stál po boku, sotwa stačil zapisowati do křesťanského registru množství defretovaných protestantů, neboť kazatel po celých tlupách je křestil, nad jednotlivými slow křesťných ani newyřknuw. "Tento způsob, udělowati křest, nazván od wtipkářůw „Brandsprigentaufe," křest střikáči udělowaný. Takowí křesťané, jichž počet owšem snadno na tisíce wzrůstal, obyčejně za krátký čas napořád se wraceli k pohanství. S rovným nezdarem potkávali se ostatné w Anglii a w Dánsku zaražené spolky misijní, jako: Spolek puritanský k rozšiřowání wědomosti křesťanské w cizích zemích zaražený l. P. 1647; anglická a šotská „Society for Christian knowledge" od roku 1698 a 1709 a jiné. Působnost Ochranských a Morawských Bratrů, ač w lůně protestantismu uznání nejhodnější, trati se w moři pohanstwa co nepatrná kapka; obrátíme-li pak zraků ku Gróniim, které rádi vyhlašují za forum své působnosti, poučují nás letopisowé, že před 300 lety, kdýž ještě wira katolická tam panowala, národ grónský w ohledu na wzdělanost a tělesný blahobyt daleko wynikal nade stam, w němž za našich dnůw se nachází.

Pro dějeprawce welmi zajímavo jest, pátrati po příčinách horlivosti misijní, která

koncem předeslého století w lůně protestantismu, jmenowitě w Anglii, jewiti se počala, od oněch časůw napořád zrůstala a nyní znamenitosti poměnnutí hodné dosáhla. Anglie náleží k oněm říšším protestantským, o kterých Církew, ač krutě w nich pronásledovaná, vždy se kojila nadějí, že newytrwají na dlouho w zarytosti sektářské. Dřewná historie Anglie, tolikere památky z dob katolických, w nichž dlužno hledati základy k swobodomyšlné ústawě nynější, welikolepá její literatura, ohromná neustále se wywinující moc — to všechno musí národ anglický znenáhla pomzněsti k názorům, již daleko přesahují nízké meze pouhé sekty. Ne tak učenci školy Orfortské a bádání jejich na poli vědy náboženské, nebrž raději jakási příbuznost duchowá mezi tímto welikým, w dějiny swěta welemocnou rukou sahajícím národem a mezi všeobsažným duchem Církwe všeobecné, urychluje nynější se-sbližování obou. Doba však, w které duch národu anglického počal se uwolňowati z pout sektářství, nastala revolucí francouzskou. Jakož všude tak i w Anglii widíme uprostřed bojůw tehdejších vznikati ruch ku prospěchu pozitivního náboženství. Mimo to známo, že církew anglikánská mezi všemi sbory protestantskými dosti bohaté dědictví odnesla z Církwe matere a posud z newěrných odpadlic nejšťetrněji zachowala. Nenadálý vznik neznámého posud horlení promiště w Anglii na sklonku minulého věku dlužno tedy wysvětlowati přede vším úsilnou snahou národu, rozdáliti, pokud možná, hranice swého

náboženstvého vyznání a hanu pouhé sekty v zapomenutí uvéstí, pak probuzením-se ducha pozitivnosti příznivějšího, kterýžto ve vlasti podnětu k náboženstým hádkám nenacházejí, celou silou se obrátil na dráhu činnosti misijní, práce nazbyt připomínající. Jakkoli o výsledcích této činnosti, nikoli my, nébrž nestranný dějepis soudí*), flussi předce vždy chváliti úmysl, z něhožto vyšla.

Tak zvaný Londýnský Spolek misijní zřídil se l. P. 1795. Kdo se zavázal přispívati ročně guineu, aneb složil najednou 10 sterlinců (100 zl. stříbra), stal se členem jeho; na vyznání náboženstvé mezi členy nebráno ohledu. Počet členův rychle se množil, brzo docílono znamenitých prostředkův peněžitých. Mimo tento spolek povstávaly rychle po sobě: skotsko-presbyterianský, wesleyanský, čistě anglikanský, americký; důchody všech obnášejí ročně 4—5 millionův dolarů**). Co v Německu, Holandsku, ve Švýcařích, v Dánsku na penězích sebráno, nepřevyšuje 400.000 zlatých. V Americe sehnáno 1½ millionu dolarův.

S počátku v Londýně nemohly se dohodnouti spolky, na kterou stranu by snahy mis-

*) Připomínáme, že pojednávajice o misijích protestantských čerpáme pouze ze spisův protestantských.

**) Dr. Klumpp: „Das evangelische Missionswesen,“ Stuttgart 1844.

šionské měly se obrátiti, novota věci rozpáčela členy; konečně rozhodnuto, že první pokus se učiní na Tahitě, o níž šla pověst, že má podnebí lahodné, že výživa tam snadná, řeč ostrovanův dle zpráv cestovatelův netěžká, že pokus žádně liché křesťanství nezastoupilo do ní cestu, že tedy nejméně překážek očekávati *). Větší ještě obtíže nastaly nedostatkem schopných misijnářův. Dva mužové, kteří hned na počátku byli se hlásili a po celý rok se vyučovali, majíce vstoupiti na loď kapitána Bli gha l. R. 1791 dají výpověď. Sestavil se výbor z 9 kazatelův a 2 laikův, aby čekance, k misii se hlásící, jak náleží zkoušel. Stenář katolický ovšem nepochopuje, odkud tak náhle se vzal znamenitý počet čekancův, že celá komise, aby jich zkoušela, zříditi se musela, máje na zřeteli požadavky, kterých Církve ode svých misijnářův pohledává. Avšak k poměrům protestantským v tomto ohledu nesmí se přikládati míra katolická. Církve pravidelně odesílá k misii muže vědecky vzdělané, mravně neúhonné a v každém ohledu spolehlivé, muže díl rodem, díl učenosti vynikající, kteří slávu a důstojnosti, k nimž vlast jim odemírá bránu, opouštějí hotovi jsouce, všechno i život obětovati z lásky k Bohu a bližnímu. Docela jinak mají se věci u protestantův. Větší počet jejich misijnářův vzat jest z třídy nevzdělané aneb řemeslnické; obzvláštně mnoho chuti k

*) Wegener, str. 227.

misíím dávají mladí tovaryši na jemo *). Četanci úřadu kazatelského dávají se na misíie obvyčejně proto, aby za několik let nawrátivše se při obsazování výnosnějších úřadův dosšli zvláštního ohledu. Bývají z větššího dílu ženati, aneb na stanovištích misíionských se jim naskytne příležitost, wstoupiti do stavu manželského. Spolky misíionské hojně jich podporují, že we své domácnosti welmi pohodlný, utěšený život wodí **).

*) „Quaterly rewiew“ č. 35. nepřiznivě se vyjadruje o nich: „Tito šfewci a krejci, kteří ššidla a jehly opouštějí, aby hlásali slovo Boží, w pádu nepřiznivějším powolují jakési nepromyšlené, temné nadšfenosti w útrečkě jejich se ozývající, která, jakmile wrazi na překážky, obvyčejně w ochablost klesá a w nechut se proměňuje; ještě častěji bývá to prázdná blouznivost we spolku s nechutí k práci, z nížto apostoľská horlivost jejich se zrodila.“

**) Wegener popisuje na str. 320 zpomenutého spíšu rodinný život misíionářůw takto: „Žilyť jsou tyto rodiny u wzájemné podpore, hojnou majíce náhradu a odměnu za wšseliké namáhání a starosti.“ A apostoľ pohanůw R ö t t g e r, mešřtaje za příčinou svého powolání mimo domácnost, poslal své choti následující milostnou básň:

„Dein sanfter Blick und Dein so holdes Herz,
Dein ganzes Bild erfüllet meine Seele!

Emilie! ja des Wiedersehens Schmerz

Drängt mich, daß ich die Stunden zähle.

Dich wiederseh'n verdoppelt meine Schritte,

Dich wiederseh'n ist täglich meine Bitte,

Dich wiederseh'n, Emilie! werd' ich bald!“

Tento rozličný způsob w zastávání úřadu missionského docela přirozenou nutností vyplývá z ducha obojímu náboženství vlastního, aniž obrazy podotknuté jsme zde vystavili na příkoř způsobu protestantskému; máť on w mnohém ohledu a w jistých okolnostech svou výhodou. Mezi mladými řemeslníky nalezají se neřídka lidé podnikaví a oštrovtipní, kteří jistého druhu obtížností buď vyhověti aneb odolati umí, an člověk mnohem vzdělanější pod jich břemenem klesá. K takovým náleží chasník zednický, jménem Mott, zajisté mezi Tahitickými missionáři nejráznější a nejšťastnější. S druhé strany jest tento druh blahověstíw věc tak záhadná, ano nebezpečná, že jimi celé dílo protestantsko-missionské ve velmi špatnou pověst uvedeno. Předně bývá velice nesnadno, zachovati pořádek a poslušnost mezi tímto lidem, o čemž se přesvědčíme, slyšíce mnohonásobné nářeky missionských ředitelůw na své podřízence. Dejme tomu ale, žeby úkol se dobře dařil a žádný neřád w něj se newmísil, tussim, že národ, jemuž

Sw. Frant. K a w. zase wyznával svou lásku takto: O Bože! já Tebe miluji, nikoli proto, aby's mne spasil, aneb proto, že nemilujících Tebe tresceš ohněm věčným. Ty's, můj Ježíši! snášel hřebý, ostrý hrot kopí, mnohou hanu, nesčíslné bolesti a úzkosti, pot krvavý a smrt; a to k vůli mně a pro mne hříšného. Kterakbych nemiloval Tebe, ó nejlastavější Ježíši? Jako Ty's mne miloval, tak i já miluji a milovati budu Tebe atd.

se dostalo podobných učitelům, předce jen jest politování hodným, zvláště sáhají-li w jeho správu politickou. Uhlídáme později, kterak právě tyto politické přehmaty nejvíce popudili veřejné mínění proti misijnářům protestantským a počátečný zdar misíi opět zkazily. Co se týče misijnářům ženatých, mohou i oni za dob pokojných uprostřed mírumilovného obyvatelstva spořádaným životem svých rodin mnoho dobrého způsobiti a pohanstvo ku přijetí víry křesťanské připravovati. Avšak pečlivost o zaopatření četné mnohočráte rodiny snadno zawádí na bezcesti lašomství a nespravedlnosti, jakož skutečně u misijnářům protestantských se dělo na způsob, jak se brzo dovíme, nad míru sjeřdný. Kterak by ale možno bylo ženatému misijnáři apostolovati ku př. w Sýtaji, kdežto blahověstové, jakmile vkročí na půdu, mají to pevné přesvědčení, že za nedlouhý čas s neukrutnější smrtí se potkají *). Zde není pole

*) Po několika rokůw mnoho w protestantských novinách opáláno jméno pomoranského Žida a protestantského obrátence Gücklaffa; slawily jej co apostola čínského, on pak obcházeje po Evropě mnoho řečnil o své působnosti a požehnaných snahách svých w „říši nebeské.“ Eotwaže však zemřel, přiblížily anglikansko-protestantské listy blíže k jeho čínské působnosti a wyucely rozhodný úsudek: že, wyjma několik Sýtajcůw, které byl pokřestil, w „říši nebeské“ praničeho kloudného ne pořídil a že na wzdory svým ustawičným nářkům na chudobu dosti hezké jměníčko sobě naštrádal! Takové jsou tedy náhledy anglických pro-

pro misijnáře protestantské! Můstať nepravíme toho jim na úkor; kde nadšenost náboženská nemá tolik síly, aby pro Christa opustila ženu a děti, tam nelze žádati, aby i život se obětoval.

Když konečně všechny přípravy byly skončeny, končil Spolek misijní zvláštní loď, která pod správou kapitána Wilsona s 29 misijnáři se vydala na cestu do tichomoří. Mezi misijnáři se nacházelo jen čtvero kazatelů, 1 kupec, 1 ranář, 23 řemeslníků, mimo ženské. Již v Portsmouthu opustila jedna panička s manželem loď, nemohouc snésti plavbu mořskou. Cestou radila se společnost o zřízení pro budoucí osadu, málem však byloby celé podniknutí pro rozličnost náboženských náhledů a pro prudké hádky z ní povstalé přišlo nazmar. W

testantů o p. G. B. Laffowi, o jehožto velikolepé činné působivosti, a apostolské horlivosti, evangelické chudobě a pračřesťanské obětivosti nowiny po několik let tak chlubná věděly hlásati slova. Konečně opustil docela dráhu misijní, když nastala otázka: má-li se obřici výnosného úřadu při Spolku východo-indickém, anebo výhošt dáti úřadu misijnářskému? P. G. B. Laff se rozhodl pro výnosný úřad a pro Spolek indický. Ve své: „Geschichte des chinesischen Reiches“ ani se nezmiňuje o hrůzství katolických mučovníků, dotýká se toliko povrchně „marných snah Jesuitů, nabýti opět půdy v Kytaji,“ kdežto předce světu vědomo, že tyto „marné“ snahy výše 2,500.000 katolických Kytajců do roku 1851 za výsledek měly.

březnu l. P. 1797 přistála loď k ostrovu Tahitě. Sedmnácte misíonářův zůstalo zde, te-
set odhodlalo se plouti k ostrovům Přátelským,
dva vymolili Markesy.

§. 3.

Misíe protestantská na ostrovech
Towaryšských.

Počátek misíe až k smrti krále Pomara I.

Když misíonáři došli na ostrovy Towaryšské, byly tyto rozděleny ve dva malé státy; jeden zaujímal ostrovy Tahitu a Timeo o 22 □ mílech, druhý rozprostíral se po menších sousedních ostrůvkách, dohromady asi 16 □ míl obsahujících. Prvním vládnul Otú, jenž sobě byl dal jméno Pomare. Zmocnit se násilně trůnu musel z počátku zapásl s mnohým protivenstvím, nežli pomocí uprchlých marinářův anglických na něm se upewnil. Jeho ctižádostivá a lstivá choť přinesla mu co věno nápadnictví ostrovu Timea, v nějžto přispěním marinářův bez prodlení se uvažal a usídlil. Zchytralost, jakou panství své na celé Tahitě ustáliti hleděl, jest obdivu hodna, ač nenávisť proti němu všude podtají doutnala. Marináři mezi tím od kapitána Edwarda se schválně na státní lodi sem vypraveného zlapání a z větššího dílu na stěžnách korábních zpověšeni jsou. Otú i jeho protivníci všemožně hleděli se zaopatřiti puškami a zísťati na

svou stranu spojencům evropejských. Dá se tedy mysliti, že Bomarowi příchod misijnářům byl velmi vítaný. Přivětivě maje se k nim uvedl do přibytků, častoval hojně a určitě důchody jim vykázal, hodlaje jich použít pro své záměry. Nezůsteli tito lidé nepozorováni osídel jím strojených; za nedlouho zaplitali se do všech válek a píslu Bomarových*). Sich prostřednictvím medl Bomare obchod s loděmi evropejskými a kupoval prach a olovo. Toto postavení misijnářů bylo úřadu jich zcela nedůstojno a účasti, kterou měli v píslích úskočného samozvance, octnuli se na dráze, pro nezvdělané a nezůstelé lidi nad míru nebezpečné. Jelikož žádný z misijnářů po Tahitičku mluvit neuměl, zastávali uprchlí marináři, Švédové Jaggerstein a Lind, službu tlumočnicků, když misijnáři jali se kázati**). Tuzemci rádi a pozorně poslouchali, neboť to považovali za divadlo; o mravném dojmu uíťde ani zmínky. Za to však tím více sobě chválili kladiwa, šekery a písky misijnářů,

*) Tito mužové byli všelike zůstěnosti a lidoznalství zcela prázdni, mimo to neměli prazádné známosti řeči a mravův tuzemských. Že celé podniknutí hned z počátku nepřišlo na zmar, pocházelo pouze z mnohých služeb, jimiž se Bomarowi zavdělili. Zaplítajice pak se v píslu vstrovanův museli vždy dáleji se ocítati od původného účelu svého." Wegener, str. 250.

***) Dba Švédové ale byli ničemníci. Wegener, str. 262.

zvlášť pak syn Pomarūw, nápadník trůnu, nadšeným všude jevil se býti jich obdivovatelem *).

Zatím ale přátelství, v jaké misijnáři se samowancem byli vešli, mezi odpornými straníky denně více rozbořčovalo mysle, s čímž misijnáři sami se netajili. I sestoupili se k poradě, v níž usneseno, že, kdyby na ně násilně doráženo, bez rozpačů uchopí se pusek **). Když právě v onen čas loď anglická „Nautilus“ u Tahity se zakotvila, všemožně se namáhali, aby ostrowanům palné zbroje neprodávala, slibující, že oni za to zásobí loď potřebnou strawou. Ale již tentokráte s velkou tíží dostali od ostrowanův tolik strawy, kolik lodníkům byli slibili; když pak později od misijnářův žádáno, aby vyhradili a zlapati pomáhali úřoky z lodí státních a tito skutečně v chytání se podíleli, museli od ostrowanův snášeti proto trpké výčitky a ússlebký ***). Jestli mnozí z misijnářův dříve již trátili trpělivost, touto příhodou pozbýwali i srdnatost. Jedenácte jich odploulo s „Nautilem“ do Sidneje, l. P. 1798; sedmero jich ostalo ještě, an posud zjevného nepřátelství nikde nebylo. Pomare nerád pouštěl odcházejících a, pakliby zůstali, tu bedlivě ochraně se zapřisáhal.

Mezi těmi, kteří zůstali na Tahitě, vypu-

*) Wegener, str. 254.

**) Wegener, str. 263.

***) Wegener, str. 266.

ta hádka velmi pohoršlivá. Uprostřed národu, jakým byli Tahitané, všude dívána příležitost hojná k prostopášnosti, pročez není, čemu se diviti, že misijnáři při chatrné své vzdělanosti, zvláště neženatí, neuměli odolati chtičím smilným. Razatel Lewis, jenž již delší čas pro nestydaté sechování ostatné misijnáře proti sobě popuzoval, najednou vytasil se s pevným předsevzetím, že pojme za manželku pohanské děvče. Když všeliké domluvy neprospěly, exkomunikovali (z církve vyobcowali) ho bratři, což nám velmi podivné býti přichází. Hádka byla o to tím prudčí, ani někteří exkomunikaci podepsati se zdráhali; Lewis však jim na vzdory pokojně žil s manželkou pohankou. Na ostrovany působil tento případ velmi nemile, ani misijnáři s Lewisem déle obcowati nechtěli, své domy před ním zavírali, ba ani ho nepozdravovali.

Několik měsíců po vyobcowání svém nalezen jest Lewis v lužku krví zbrocen; ostrowané veřejně ukazovali na vrahy, ač manželka o žádném násilí newěděla. Uprostřed jižliwých ústípků obyvatelstva ostrowanského zpravázeli ostatní misijnáři mrtvolu k hrobu *).

Podobné nepřijemnosti hojně jim nahražoval mladý Pomare svou přízni a přítulností, která ale bez mála by byla jich přivedla na pokraj záhuby. Manemane, vážný pohanský kněz, mladému Pomarowi a misijná-

*) Wegener, str. 274.

řům velmi nakloněný, spíkl se s princem proti otcovi; krmaré nastaly výstupy na Tahitě a Eimeo, až konečně odbojný syn přemluven, svého přítele, Manemane, podtají zavraždit, načež pokoj se navrátil a misijnáři opět volněji sobě oddychovati počali. Wiffat ne na dlouho; nové pohoršení selo rúznice mezi „hlavatelí čistého Ewangelia.“ Jeden z nich totiž, Broomhall, znepokojován býwaje po delší čas pochybnostmi o nesmrtelnosti duše lidské a o božství Ducha sw., opustil své družky a na sousedný ostrůvek se přesídlil. Upjatost ducha a roznicenost srdce, s kterou na počátku se octnul na Tahitě, domýšleje se dle zásad Kalwinových, že ono neobyčejné hnutí v jeho útrobě jest zvláštním darem Ducha sw., brzo popouštěly a přirozenou reakcí opánována ho i vnitřní suchota a nechuf ke svému apostolskému úřadu. K tomu ještě zamiloval se do mladého pohanštěho děvčete a wedl s ním pohoršlivý obchod. „Tu,“ dle naimně Wegerer, „widěla se církev býti donucenu, vykonati smutnou povinnost, a uweřejniti druhý ekommunikační list.“ Broomhall, spolčiv se s tlupou uprchlých marinářů, živil se lovením perel.

Dne 10. čermence l. P. 1801 dovezl koráb „Royal Admiral“ opět 8 misijnářů a všeho druhu zásob; kapitán Wilson přičinowal se dle síly své pojistiti jim na Tahitě dobrý byt. S gubernator Port-Jacksonský wešel ve smlouvu obchodnou s Pomarem,

wssemožnou podporu misíonářům připowídaje. Za to zawázali se tito na wzájem, že „kapitánu Skottowi pomohou sehnati jistý počet weprům pro osadu Port-Jacksonskou *).“ Wilson wystawil jim dům, pohodlným opatřil náradím, obdařil pak krále a náčelníky bohatě odploul. Musel ale s sebou wzíti jednoho z misíonářům proto, že pro swárliwost s ním nechtěli druzí obcowati.

Mnoho-li pak, táže snad se čtenář, až potud žiškali pohanům pro wiru? Několik rokům uplynulo, nežli některý z misíonářům aspoň poněkud dowedl po Tahiticku se wyjádřiti; teprwé w roce 1802 odwázili se Mott a Felder na několik mil do nitra ostrowu. Za to měli tím wíce příležitosti wyznačiti se na jiný způsob. Nespokojenost utýraného a osflivými nenemocemi, jmenowitě přijicemi, rozdrážděného lidu den ode dne zrůstala, konečně pak u wsseobecné powstání a krmeproliti wypušla, když Ot u obywatelům okresu Atehurusského sochu hlawního boha, Oro, lstiwě a násilně byl odňal. Ot u, wsšude od powstalcům byw poražen, chystal se již odejíti na ostrow Gimeo, jen misíonáři dodávali mu jessť smèlosti, že se k nowému pokusu wzmužil. Dni totiž, mužstwem rozkotané anglické lodi sesílení, proměnili misíonský dům w pewnost, obsadili odewšsud dělami, a kapličku překážející wýstřelům zbořili. Tato pewnost stala se středem a oporou utisko-

*) W e g e n e r, str. 279.

watele národu Tahitanského; odsud řízeno osu-
dy wálky, strassnou ukrutností wedené *) Pří-
jezd korábu „Nautilus“ domrssl wítězství Bo-
marowo; misijnáři slawili ho veřejnými ra-
dowánky. Alesak poměr jejich k obecnému lidu
napořád se horssl. „Národ připisowal jim
wssechny nehody swé, jmenowitě nakažlivé ne-
more; králowská rodina použíwala jich ku pro-
spěchu swé politiky; nelze upřiti, že tyto poli-
tické přehmaty jim w lidu wysoce sskodily. Když
kázali, připomínal jim lid wssechny wraždy a
násilnické skutky králowy, tázaje se: zdali jim
krále wyučuji? Když mluwili o spáse Christem
člowěčenstwem dobyté, poukazowali ubozí na swé
nemocné řkouce: „Wy mluwite o spáse, a hle!
kterak my hyneme! **) Dšud ubohých ostro-
waním byl nad míru žalostný a nebylo nikde
ochrance; o ssíření ducha křesťanského nikde
stopy.

Řeta P. 1803 zemřel náhle D t u, muž to newšedných wlastností, ale wšeho druhu náruživostí zhoła oddaný, misijnářům, kteří jej na trůnu byli zachowali, upřímně wšak přející.

P e m a r c II.

Pohlédneme-li na stav misie protestantské, v jakémž při smrti P o m a r a I. se nacházela, musíme ho nazvati velmi smutným. Misio-

***) Wegener, str. 285.**

****)** Meinike, str. 289.

náři byli sloužili za nástroje krwawému násilní-
kovi, jenž jich spolu s uprchlými marináři pou-
žíval k utiskování ubohého lidu a tu žláze
krásného ostrowu. Kterak hubeno obyvatelstvo,
soudiž čtenář z j e d n o h o případu, kdežto Otu
přepadna z nenadáni osadu svých odpůrcůw
kázal porubati přes 200 žen, dítek a starcůw *).
Pročež ostrowané, widouce misijnáře s ukrut-
níkem tak úzce spolčené, báli se sice jich ohni-
vých rour (puffet), osoby ale u sorchované
měli nenávisti. Scházelo jim ono vyšší po-
wolání, které blahověstům katolickým dodává
takové důstojnosti, že uprostřed divochůw všude
vystupují co poslanci Boží a od nepořázeného
lidu za také bývají považováni dříve, nežli
úřad apoštolský počínají. Protestanté kázali Ta-
bitanům o nejsw. Trojici, o zmrtvýchvstání,
o wywolencích Božích, národ pak — smál se **).
Jména Jehowa a Ježíš brzo w lidu zobecněla,
ale co jména — nadáwná ***). Když mis-
sionáři kázali veřejně, býwali vždy mezi poslu-
chači saskové, tropíce vždy směšné posunky,
až se shromáždění rozesmalo a hlasitě se chech-
tající rozběhlo. Když vyučovali mládež, přimí-
šili se dospělí a napowídali podtaji dítkám od-
powědi, jimiž misijnáři w posměch se uwodili.
Častěji činili obyvatelé kazatelům námítky, že
tito s odpovědi na rozpacích zůstávali. „Nač

*) Wegener, str. 284.

**) Wegener, str. 284.

***) Wegener, str. 298.

wšechno waffe kázání?“ říkávali; „Pomare umřel, my wšichni hyneme na waffe nemoce; čili wíte něčeho, jehož slowo waffe spasil?“ *) Mimo to zpomenuté rozepře a pohoršlivé chování-se mišionářům k pohlaví ženskému nebyly s to, aby národ hluboce kleslý zachránily od mravné zkázy.

Když Pomare II. přejal vládu, horšilo se postavení mišionářům protestantských čím dále tím wíce. Pomare zdědil sice wšechny zlé wlastnosti po otci, nikoli ale jeho schopnosti. S mišionáři nyní ještě úžeji se spřátelil, nikoli aby we wíře křesťanské, nébrž we wědomostech řemeslnických a jiných umělostech se wycwičil. Obzwláště ho zajímalo psaní. S dal sobě wystawiti domek wedlé přibytku mišionářského, w němž celé dny tráwil malowáním písmen — zajiště to příklad uceliwości diwochowy welmi pohnutlivý. W roce 1805, tedy sedmý rok po swém příchodu, přiwedli to mišionáři až k sestawení abecedy w řeči tuzemské; Nott složil slowník, dle kterého w Angličku sepsán a wytisštěn katechismus, kniha k čtení a kniha modlicí. Pomare psáwal z Gimea, kdežto sídlil, mišionářům listy, neopominaje nikdy podpíswati se: Jeho Weličenstwo, Pomare! Nawzdory tomuto přátelství utíškowal a olupowal swůj lid, po stech lidí obětowáno, celé okresy hubeno mečem a ohněm **);

*) Wegener, str. 298.

**) Wegener, str. 305.

ohavné nemoci čím dále tím vztekleji se rozžíraly, nebylo rodiny, kteráby aspoň jednoho ze svých milých nebyla oplakávala. Rozdrážděnost myslí proti misijnářům konečně přestla v zoufalství a vyrazila plamenem všeobecného zbouření; náčelníci postavili se v čelo lidu. Mimo Notta a Scotta všichni ostatní misijnáři prchli do Port-Jacksonu l. R. 1808. Pomare, podporován jsa Nottem a Scottem, nadarmo se namáhal udusiti zpouru; byw na hlavu poražen utekl na ostrov Gimeo. Dům misijnářský spálen, zahrady zpuštěny, z knih naděláno patron. Ještě jednékráte odvážil se Pomare s pomocí právě přibylé anglické lodi „Venus“ k útoku na povstalice, avšak opět byl poražen. Tu i ostatním misijnářům kleslo srdce. Jediný Hayward zůstal na ostrově Guahině, Nott pak, zahořev milostí k pohanškému děvceti, žil s ním na Gimeu u Pomara. Nebylo tu více církve, aby exkomunikačním listem, jež Nott sám dwaťráte byl proti jiným podepsal, zločin v její očích tak ohavný byla ztrestala.

Wida král na ostrově Gimeu, kde jako u vyhnanství mšštal, že posavádnou cestou stracené moci nenabude, odhodlal se přijmouti křest. Že Nott, který na Gimeu se zdržoval, původcem byl tohoto předsevzetí, není pochyby; že ale při tom žádnou mravnou myšlénkou se nesprawoval, i co křesťan weda život pohanšký, připouští sám Meinicke *). Zpráva o všech

*) Meinicke, str. 138.

válečných událostech misijnářům, do Port-Jacksonu uprchlým, zvláštním poslem zaslána a vyžhmáno jich, aby, an pokoj zjednán, opět se navrátili. I přišli a v Papetwaji se udomácnili. Reta R. 1812 prosil král o křest, ale misijnáři se štitili vyplniti jeho žádost pro šferedné žiwobyti, w němž pořád setrwáwal. Obřady pohanšými dávno již opomrhowal a stranu pohanškou tím proti sobě popuzowal, za to ale získal stranu, abychom řekli, swobodomyšlnou, která obchodem s úřky europejskými šice byla pohanštwím pohrdati se naučila, awšak o křestanstwí ani pojmu neměla. Tím způsobem rozstoupili se Tahitané w stranu křestanstwí, která wšak bez ducha křestanstského měla barwu čistě politickou, a w stranu pohanštwí wěrnou, která může se nazwati skutečně čistě národní. Tento obrat w záležitostech Tahitických sluší zajisté považowati za nejwětší pohromu pro ostrowany a za půwod částečného jich wyhynutí. Nebo tak zwaná strana křestanstká záležela z osob od jádra národního žiwota odpadlých a křestanstwí, aby je nowým žiwotem bylo nadchlo, neznajících; strana pať druhá, jež okolo oltářůw swých model byla se shlukla, sestávala z jádra národowcůw, pro zachowání národnosti swé za každou cenu zápasících. I mělaf k tomu swrchowané prámo a na misijnáře slušelo, swobodné jich přeswědčení získati pro křestanstwí poučowáním, na žádný způsob ale násilím. Misijnáři nazýwali wšak stranu národní „stranou satanškou,“ tak dlouho, až přispěním

zbroje a lodí evropejských buď ku přijetí křesťanství je donutili, aneb v neustálých pútkách a krve proléváních vyhubili a zničili. Že zde pravdu čistě historickou podáváme, nikoli však strašnickou vášní nezakalujeme, dokáže postup událostí samých; ostatně připomínáme opět, že zprávy o misijích protestantských čerpáme jen z pramenů protestantských.

Sesílno se král přátely nově s Port-Jacksonu přibylými odvážil se opět vstoupiti na Tahiti; pokud však chrabrý Tapa stál v čele zpoury, neměla výprava zdaru. Tapa slynul udatností po celém stupeni Společenském; co náčelník ostrovu Tahaa vládnul vlastně všemi západními ostrovy a tato jeho moc byla příčinou, že politici jeho sokové, jmenovitě náčelník ostrovu Guahiny, přilnuli k Pomareovi nakládali straně křesťanské. Po smrti jeho vznikly ruznice mezi stranníky národními a lihowé nápoje strážně řádily uprostřed nich. Zatím usiloval Pomare, aby co nejvíce poddaných získal pro křesťanství, což mnohem lépe jemu se dařilo, než misijnářům; i skutečně mnozí k vůli královi dávali na jeho smou ochotnost, stát se křesťany. S náčelníkem Guahinským spolčil se s misijnáři, načež odevšud scházeli se ostrowané na Timeo, křestu žádající, tak že nastala obava, aby mezi četnými poutníky newznikl nedostatek potravy *).

*) Wegener, str. 326.

Missionáři nyní měli práce plné ruky. Všechno, co barwu Pomarowu neslo, chtělo se pokřestiti; král však, jemuž byli křest odepřeli, zdá se, že missionářům zapověděl křestiti; snad že je chtěl tím donutiti, aby ho napřed pokřestili. Aspoň na prosbu missionářůw, aby povolil jim křestiti zástupy odewšud se hroucí, dosti schytrale odepsal: aby všechny ke křtu se hlásící napřed dobře zkoušeli, ale žádného dřive, nežli sám (Pomare) dojde, nekřestili *). Bylať to sice nemalá překážka pro missionáře, nicméně však všude klesalo pohanství samo sebou na ostrovech Huahina, Rajatea, Tahaa, Borabora atd. Poutníci nawrátivše se z Cimea jali se posmívati národním bohům, knězi u přítomnosti velikého shonu lidstva pálili jich sochy; missionářům nezbyvalo jen vyučowati Tahitany, w čemž knihy z Anglicka donesené jim velmi prospíwaly. Nawzdory všemu nebyl předce ještě nikdo pokřestěn. „Neboť Pomare chtěl naprosto prvním křestanem býti w své říši. Ačkoli w učení křesťanském dosti byl pokročil, stáwal se bohužel křestu denně nehodnějším pro neřádný život svůj, důvěrné domluwy bratři zhola sobě newšsimaje **). A hle! kterak požehnaným předce byl apostolem! Obywatelé jeho okresům bez přispění missionářůw získal pro „křesťanství,“ sám na vše strany ostrowu cesty konal a své poddané národních

*) Wegener, str. 327.

**) Wegener, str. 329.

bohům opustiti vybízel. Zastáváje úřad misijnářův nenechal těchto bez zaměstnání; muselť jemu stavěti koráb dle wzoru ewropejského. Apostolování královu popisuje Wegener takto*): „Král, poroučeje lidu wszude na své cestě wíru křesťanskou, nacházel radostivého possessenství; nemesskal misijnářům dáti o tom zpráwu těmito slovy: Slovo Boží se wzmahá, Jehowa sám jestť, jenž mu dává wzrůstu. Wszude zanášim se hlásáním slova Božího a hle! wszude přijimají Naatirowé (swobodní statkáři) s ochotou moje kázání, bohové wszude mizí. Kdyby Tito Naatirowé žádali ode mně, abych do registra jejich jména zapsal (jakožto katechumenům), kterak mám se při tom zachowati?“ Konečně dokládá Wegener: „Každým krokem, ježž král ku prospěchu Ewangelia učinil, blížil se také ku hlavnímu záměru svému, opanowati znou celý ostrow; neboť obdržela-li strana křesťanská přewahu, stálť on co hlawa její pevněji nežli kdy jindy.“

Národowci dobře nahlíželi, kam Pomare směřuje; sebrawšse tedy celou sílu svou k obraně svého náboženství jako jeden muž znou powstali, Pomara porazili, na Eimeo wytisfli a statky jeho na Tahitě hrozně poplenili. Wšak i w jejich řadách wznikaly různice, wůdcové sami mezi sebou jali se potýkati, přemožení pak brali útočiště k Pomarowi. Když jich počet značně se rozmnožil,

*) Wegener, str. 335.

přeplavil se s nimi opět na Tahitu. U osady Marii položil se tábořem. Brzo donessena věst, že nepřítel se blíží; kázal tedy vojsku pokleknouti k modlitbě. Když zočili nepřitele, schopivše se všichni hnali se u divokém hluku proti němu. Z počátku klouilo se vítězství k národní straně, když ale od zadu děla počala hřímati ze zálohy nepovšimnuté, nastal zmatek ve voji, šiky řidly, všeobecný útěk udělal konec krvávému divadlu. Přewaha Pomarowa a tudy i strany křesťanské domrsšena; moudly w počeh dány všude bez odporu, důvěra strany pohanské zlomena, oběti lidské zrušeny. Pomare odeslal své domácí bužky Londýnskému Spolku misijnímu. „Pokřesťanění“ ostrowův Společenských čili Towaryšských dokonáno.

Misijnáři zatím pokojně na Simen stawali koráb. Duch podivný, opojenosti ne nepodobný, byl najednou Tahitanům se zmocnil, jako duchová nákaza po všech ostrovech napořád se rozmáhaje. Všichni zahoreli žádostí učiti se čísti, psáti a modliti. Sotwa porozuměw několik píšmenům jeden, již vyučowal druhého, náčelníci stojce do kola, staří mladí, psávali w písňu holemi, psáci nástroje měli w tak vysoké vážnosti, že jeden z náčelníkůw, wida u krále tužku, wepře za ni mu podával, když ale žádost odmrsštěna, sobě předewzal krále usmrtiti, jen aby tužky se dopídil *). Beze vše-

*) Wegener, štr. 325.

Lutteroth, štr. 52.

ho vybidnutí stavěli ostrované modlitebnice, což ale nejpodivněji, probíhající tito nepokřesťení apostołové ostrovy na vše strany, bláslali všude zřázu pohanství. Misijnáři pozorující tak náhlý obrat ve smýšlení ostrovanův sami newěděli, co se s nimi děje.

P o m a r e II. jakožto křesťan.

Způsob, kterým pohanství na ostrovech Towaryšských padlo, byl docela mimořádný. Obvykle duch křesťanský silou od Boha propůjčenou znenáhla wnika w útrobu člověka a tou měrou, jakou w myslí a srdci do původné mravné a náboženské idey své kořeny zaráží, budí w něm touchu vyššího světa, a čím jasněji tato toucha se rozvíjí, tím více mizí w myslí lichá wíra a šroslá s ní nemravnost tratí půwabu, duse pak bludu očistěná na výsluní vyšších názorův jako znovu se zrozuje. Národ Tahitický ale cestou zcela nepřirozenou ku křesťanství weden, čili raději násilně wlečen. Wyburcowán byw z dosawádných názorůw přewahou ewropejské wzdělanosti, wýmětkem společnosti křesťanské nejšpatnějším jemu podáwané, stratil sice wíru lichou, wíry pravé ale od nepowolaných apostołów *), beze vší mravné důstojnosti nové učení blásajících, nabýti nemoha, octnul se na bezvěří, mysl maje bídným pozlátkem ewropejského umění jakž takž ulesťěnou, srdce pak prázdné, mravné opo-

*) Quomodo praedicabunt, nisi militantur?

ry nanejvýš potřebné. Pročez byla krisis, a niž stanul za Pomara II., velmi povážlivá, ano nebezpečná. Národ jewil schopnosti a welkou touhu poučiti se, dobře citě prázdnotu w útrobě rozehwělé; najda moudré učitele bezpochyby bylby se stal národem swobodným a šťastným. Další wyprawování ale okáže, že misíonáři protestantští welikému úkolu neporozuměli a národ od Boha štědře nadaný w záhubu uwedli.

Wliv misíonářůw protestantských na náboženstwmravný žiwot Tahitanůw.

Když bylo pohanství padlo, odemřelo se pro misíonáře pole velmi rozsáhlé. Dwa pády byly tu možné. Budto se wrhnul král úplně w jejich náruč, oni pak we jménu jeho wedli správě státu. Takového poručnictví my do konce nehaníme, wszude má duch panowati nad surowou silou; awšak sluselo misíonářům, swědomitě usilowati, aby panovníka co nejdříve k duchové samostatnosti wychowali a pak ustoupili w meze swého půwodného powolání. Aleb bylo možné, že král zamýšlel náboženství i misíonářůw použíwati co vhodných nástrojůw ku provedení politických choutek. Tu bylo powinnosti přední, držeti se pevně půdy pouze náboženské a mravné, rázně wzdorowati přehmatům vlády w obor duchowný a celou důstojností, jakou náboženství propůjčuje, wystupowati uprostřed národu a panovníka, kdyby překročili meze swých

práv a své moci. Obojí cestu nastoupili mis-
sionáři katoličtí dle rozličných okolností, obojí
cesta však požaduje mužů na duchu úplně
zralých a zcela neziskných, ozbrojených onou
mravnou důstojností, kterou toliko povědomost
vyššího povolání člověka opatřuje.

Král P o m a r e II., zmocniv se samowlá-
dy, předemšším zrušil dosavadně zřízení státní
a jal se vládnouti na způsob čistě despotický.
Dědičné důstojenství náčelnické vyždvihl a po-
zemky dle libovůle rozdával svým přivržen-
cům. Důstojníky, kteří pohanství posud ostali
věrni, složil s úřadů, a Raatirům (swobod-
ným statkářům) odnímal statky kus po kuse, jak
mile jich potřeboval pro své milostníky *).
Vždyť král říkával: „Jeden Bůh na nebi, je-
den král na zemi!“ zapomínaje, že vládnul
několikem malých výsep od několika tisíců duší
obhývaných; královi anglickému tykal, nazýwaje
ho bratrem. Celou půdu Tahitickou prohlásil
za svou majetnost, a kdekoli proti tomu despo-
tismu odpor vznikal, chladnou krví na hrdle
trestal. Přirozený následek tohoto řádění byl,
že půda se newzdělávala a všeobecné jítření
v lidu nastávalo; spiknutí proti životu králo-
vě wyzraženo a osoby v ně zapletené odpra-
weny. Daně vybíral jaké a mnoho-li chtěl;
dříve za doby pohanště aspoň se musel ošty-
chatí náčelníků, kteří nyní odporu klásti nemo-
hli a nesměli. Pouštěje se v ochodné swazky

*) Meinicke, str. 147.

S lodmi evropejskými býval naporád sřizen ;
chtěje nahraditi ztrátu utrpenou vyhlássel nej-
lepší plodiny poddanstwa za tabu, ač byl
křesťanem, a zplácel tímto lupem své dluhy.
Glysseli jsme, že již za otce jeho misřionáři
se byli zavázali, pro osadu Port-Jacksonskou
sehnati jistý počet nepřowého dobytka ; O tu
wsřak zakázal prodej usřipaného, vyhlásřw ho
za tabu. Kterak země při nespravedlivém
počinání králowě chudla, půda pustla a národ
se odíral, bije w oči. Při každém podniku ob-
chodném mířval král misřionáře za účastníky *).
Směšřná, ale welmi útratná pro lid byla jeho
libuřřka, opičiti se za králem anglickým, o němž
misřionáři byli mnoho mu wyřládali. Wystro-
řil sobě dwůr dle wzoru evropejsřkého, u weřej-
nost toliko w průwodu četného wojsřka wychá-
zeje. Zahorew chuti ku stawení zbudowal ko-
řtel 712' dlouhý, welmi nemotorný, sporářew k
němu mnořřtwi stromůw chlebowých, ale na
půdě poddansřké, neprohlédaje k tomu, že rusři
hlawní pramen wyřřivny swého lidu. Křstel
později, k řádné potřebě se nehodě, byl zbo-
řen **). Na slusřný národný kroj ani nepomy-
řřleno ; cestowníci liči nám barwami welmi
směšřnými ostrowany, polo nahé a sem tam ca-
partem dle způsobu anglického přisřřřženým wy-
strojené. Korunou wsřeho byl ale řákonník, od

*) Wegener, řtr. 279.

Meinicke, řtr. 262.

**) Cutteroth, I. not. 1.

vlády I. P. 1819 vydaný, N o t t e m, bývalým tovaryšem zednickým, wypracovaný. D poměru a powinnostech panovníka k národu není w něm stopy; za náhradu ale složena w něm sbírka zákonů k nejprísnejšímu swěcení neděle dle wzoru puritanského zamazujících, wsseliká památka pohanství hroznými pokutami stihána, národ swírán w pouta zewnitřných forem, ducha neznaje; weselost ustupowala trudemyslnosti, a z této vznikala newole a nechuf k náboženství nenáviděných cizincůw.

Spolek misíionský w Lond'ně, wida nezdar podniku na Tahitě a litujíc nákladu daremného, byl právě na tom, upustiti od dálšího pokusu, an ho došla zpráva o bitvě Nariiské. Ihned nowá zaslána misíionářům podpora. Přinesl ji Ellis, jediný posud, jenž poněkud mohl se měřiti s obyčejným misíionářem katolickým. Zsouce nyní podporováni s dvou stran, z domowa i od vlády Tahitické, mohli misíionáři pokojně vyučowati lid, jenž, ač nejsa pohanství wice, předce málo wěděl o wíře křesťanské.

I jali se přede wssim vyhlažowati z myslí wsseliké památky pohanství až na nejmenší stopu. Co P o m a r e byl učinil w ohledu politickém, činili tito w ohledu na duchowý život Tahitanůw *). Misíionáři byli přísní stoupenci

*) Dle wíry reformatcůw stratil člověk hříchem wsselikou schopnost k wěcem wyšším a nebeským. Důslední Kalwinisté na Tahitě powažowali wše-

Calwinowi *). Z wstěpowali w srdce ostro-
manůw hrozné učení, své o naprosté, bezedné
hříšnosti a zkaženosti přirozenosti lidské, malů-
jice jim bez toho žiwou obrazností nadaným
strápnými barwami hrůzy pekla. Domníwalif
se, že, čím hlouběji pohané pocítí svou hříš-
nost, tím horoucněji se budou pať důvěřowati
w krew Christowu, jakoby w duši člověka,
má-li porozuměti a wssemi silami oslawowati
wítězství Spásy Christowy, nemusela n a p ř e d

litý zjew žiwota pohanského za zlý a hříšný a
priori, mnice, že, pokud wsseliká stopa pohanství
nebude zničena, křesťanství w srdcích Sahitanůw
nezarodí. Dle této zbola nepřijchologické zásady
řídili se wssude w tichomoří misijnáři protestantští.
Z důsledného provedení této zásady pocházeli oni bu-
chowí zakrnělci, kteří, ač od loženu pohanského
žiwota obštipeni, se štěpem křesťanským přece
nesrořili, miza diwohá wyschla, nové do srdcí ne-
wlito. Misijnář katolický naproti tomu drželby
bezohledné zničení wssého býwalého za zločin na
národu spáchaný, wěda, že w žádném národu
ani člověku jiskra wyšších názorůw neutuchá a
hledělby tuto jiskru očistlowati od trusek bludu a
rozhojňowati nenáhlým wnášením jasných žiwlůw
křesťanských, aby národ w nitru chorém, nikoli
naprosto zkaženém, po stupních ozdrawěl a znou
se konečně зробil.

- *) Calv. Instit. I. II. c. 5. bí: „Stet ergo nobis
indubia veritas, mentem hominis sic alienatam
prorsus a Dei Justitia, ut nihil non impium,
contortum, foedum, impurum, flagitiosum con-
cipiat & moliatur; cor peccati veneno ita
penitus delibatum, ut nihil quam corrup-
tum foetorem efflare queat.

wzejíti skutečná spása a wyléčení vlastních duchových chorob, aby swobodným a důvěrným krokem mohl wstoupiti do života a vítězně zápasiti s tělem, světem a ďáblem. Zmrzačené toto křesťanství, ohlasu w útrobě nenacházejíc, nerozjasnilo myslí aniž zahřálo srdci, pročej Tahitané, sotwaže byli pokřesťeni, již toužili po bozích dřevnějších a dussích zbožnělých*), spoj mezi nebem a zemí prostředkujících. Mimo ostrowy tichomořské neni příkladu w dějinách Církwe, žeby národ, jenž swobodně jarmo pohanství shodil a křesťanství přijal, za tak krátký čas, jakoby nabytou zkuseností přesycený, po obřadech pohanských byl opět se roztoužil. Padlo-li wšak učení puritanské w mysl dráždivější, tu jewilo se wýbuchem ďábelské posedlosti podobným. Dimochowé sotwa pokřesťeni již twrdili, že Duchem sw. jsou nadšeni, probíhající pak ostrowy, na svou stranu sbírali učedníky, kázali věci nejpossetilejší a přiwodili celé ostrowy k odpadnutí od misíonářůw. Meinicke popisuje působení misíonářůw následujícími slovy: „Ani obsah učení ani způsob, jakým tuzemce k úkonům náboženským přidržují, nemůžeme chváliti. Wšeobecně hani se přísnost jejich w tom ohledu; to neustálé zpívání a modlení, předlouhé kázání, malicherná úzkostliwość, aby se nezneuctil den swátečný, nawštěwování školy, k němuž i dospělí jsou zawázáni — to všechno lid unawuje a polní práci

*) Viz díl úvodný.

překáží. Dřevnější zábavy, hry, tance a t. p. newčasnou a nepotřebnou přísností zakázány, což i příčinou, že bodrá a weselá mysl, kterou lid dříve ku příchozím na jero dával, ustoupila mračivé a zamilé zasmušilosti *).⁴ Chtěje však wmluwiti nemoudré počínání misíonářůw pokračuje: „Tance a hry a podobné z doby pohanště pozůstalé zábavy owšem se zapowídají, awšak kdoby žádal, aby trwati směly wedlé křesťanstwí, žádá spolu od misíonářůw, aby wlastní dílo zrušili, neboť obyčeje ostrowanůw byly s náboženským duchem pohanštwi tak srostlé, že již z tohoto ohledu je misíonáři wymititi museli **). Kdyby SS. Cyrill a Method asi podobně byli smýšleli, byl bychom již před 1000 let bezmála, přijmowše křesťanstwí, přestali býti národem sloíwanským, anebo by naši předkové, wýše stawíce lásku k wlasti a k národnímu řádu, křesťanstwí jakožto nepřirozené jarmo brzo byli swrhli a k Perunowi, k Radhošti a k Ladě se namrátili.

Neméně záhubná, jako tato neseetrnost národných obyčejůw, byla přísnost, kterou misíonáři swůj system puritanský promáděli a dosti nepatrné uchýlení od jeho předpisůw hned t ě=

*) Meinicke, str. 254.

**) W tomto rozumování panuje šeredný zmatek pojmuůw. Zábavy, tance a hry atd. nejsou zjewy p o h a n š t é, ale č i s t ě l i d š t é. Co w nich urážliwého, třeba wymititi, ne však, co čistě lidštého, kaziti a ničiti.

Le s n ý m i tresty pokutovati. Podobný staro-
zákonný trestný systém musel nemyhnutelně udu-
šňovati i s s e l i k é náboženství, v němž musí vlá-
dnouti duch svobody a mravnosti. V zákon-
níku, od misijnářů sestaveném, vyřčen byl
trest smrti proti rouhání, modlářství a návra-
cení-se k pohanství. Kdo se provinil proti
mravnosti a nezachovával obřadů nábožen-
ských, trestán byl palicí atd., z čehož patrně,
kterak málo misijnáři uměli vzbuzovati ducha
pravé nábožnosti a mravnosti. Vynucená tato
zewnitřná s s e t r n o s t k náboženským a mravným
předpisům mysl a srdce lidu zhola pokazila a
pokrytcům z něho vypěstovala a prostopášni-
ctví, žádným wnitřným ducha powznesením ne-
překonané a toliko násilím policejním z weřej-
nosti vypuzené, hledalo tajných s k r e i s s i, aby tím
ohavněji a záhubněji řádilo. L e s s o n v tom
ohledu dí: „Misijnáři přílišnou přísností proti
nižší třídě (ke králi byli s h o w i w a w ě j š í) z w ě t-
šili ještě pohoršení. Žensstina, která ponejpr-
wé s mužem nedowoleně obcowala, musí wy-
hotowiti jistý počet lofků Tappe pro misijo-
náře, její smůdce ale bývá odsouzen, wyrownati
silnici na 20—50⁰ kamením. Padne-li ženssti-
na po druhé, musí pracovati na silnici, dřive
ale musí na weřejném místě poslechnouti příš-
nou domluwu, někdy i na čele co padlá osoba
se naznačuje. Takto naznačená nikdy wice k
mravnému životu se newrací. Obzwlášť ne-
s p r a w e d l i w é, ano dokonce nemravné jest, že i
lidé, kteří sobě zatancowali aneb se tétowati

dali, tétěž pofutě podléhají. „Tanec jeſt zába-
wa oplzla a tétowáni rozněcuje diwoſé wáſſně,“
twrdí miſſionáři. Ale zápowěď jeſt příčinou,
že oſtrowané wyhledávají nejſſrtytějších míſt,
aby ſobě zatančili, ſebe wzájemně tétowali a na
noſowou flautu zapíſkali, neboť i tato docela newinná
zábawa ſe jim zakázala. Zdá ſe nám, že miſſio-
náři za krátký čas budou wyhnáni, protože z
oſtrowanůw nadělali napořád pokrytce a po-
krytſtwi z těchto lidí, nad půwodnou ſurowoſt
nehrubě wyniklých, opět nadělá diwochůw.“
Tať ſoudí muž, jenž na wlaſtní oči dílo miſ-
ſionářůw ſpatřil a nemáme příčiny popírati
prawdiwoſt jeho úſudku. E a c r o i e zaſlal do no-
win „National“ tuto zpráwu: „Uplně ſe ſrom-
náváme s muži, jať R o g e b u e, kapitán B e e-
c h e n, M o e r e n h o u t, konſul francouzſký na
Otahaitě, D u m o n t d'U r v i l l e, D u p e t i t
T h o u a r s (mybychom přidali prußkého učence
M e y e r a), kteří prawí, že oſtrowané této ſku-
piny, díky za to miſſionářům anglickým! pra-
žádne wíry nemají, owſſem ale jſou laťomi,
lžiwi, úſkoční, opilci a proſtopáſſníci. Že ſe
tať pokazí, dalo ſe předwídati.“ Glowa to
welmi úťorná, awſſať od proteſtantſkých ceſto-
watelůw napořád potwrzowána, jen že titi ne-
chtějí připuſtiti, že půwodem pokazeñoſti jeſt
lichý ſyſtém, jehož miſſionáři u wychowání o-
ſtrowanůw náſledowali*). Národ, obyčejných

*) „Ubohý Tahitan, jehož ſpatřiti toliť ſlowe co
litowati, doſti těžce již neſl jarmo ſwých tuzem-

zábam násilně zbaven, nemaje pak duchové potravny, jižto by v nitru svém se pozotavil, a klesaje pod jarmem duchamorného puritanismu, mdlel a hynul, životné jeho síly byly vyčerpány. Chtěje vyplniti nudnost a prázdnotu svého života, oddával se nestřídmosti tak náruživě, že král musel zničiti všechun palírny a zapověděti dovoz lihových nápojů. Sám

stých tyranů; což museli ještě přijíti protestantští misijnáři, utýrat ho dokonce svým železným bičem." Meyer. „Zdali tento vyžáblý, všechun radosti života ztracující protestantismus, se hodí pro tyto prostoduché ostrované? Elově-li to znáti tyto divky přírody, svolávají je, an své písně po denní práci prospěvují, k pietistickému nekonečnému modlení? Ani dětem nedovoluje se tančiti! V neděli ani člunek nesmí se hnouti, mrtvé ticho všude panuje. Není tedy divu, že ostrované většinou náklonnost dávají na jeno k Církvi katolické, která nyní má své misijnáře na ostrovech Gambierských. Takřka nevidouce, že Gambiersští novým náboženstvím ztratili dřevnější veselost, závistným okem patři na příznivější jich osud. Kdyby tito ostrované byli ráznější povahy, jako t. p. Malajové anebo Novoseelandští, hodiliby misijnáře k s jich mrzákým křesťanstvím do moře. Od časů Cookových prý obyvatelstvo velmi zřídlo, neobnáší prý ani desátý díl tehdejšího počtu. Všeho druhu nemoce zuří mezi nimi od onoho času, co Evropané je navštěvují. Jest obávaní se, že i tento kmen docela vyhyně; což ale na tom záleží? Angličané zůstají nové westonské sídlo pro své výlety do tichomoří!" *Australand*, č. 363, r. 1835.

ale, bez mála po celý den býwaje opilý, nechtěl postrádati pijáckých rozkoší. Příklad frálůw velmi záhubně působil na mravnost poddansiwa. Mimo to wyprázděn jest zákaz tajným domážením oblíbených nápojůw, podloudnictwí, na celém pobřeží se zmáhalo, cena se zvyššila, touha napřád zruštila, tělesná a mravná zhouba se zvěššila. Z wydán od misšionářůw zákon, jenž všem cizincům beze zvláštního dovolení přístup k ostrowům zapowídal. Tento zákon sám do sebe má již coś newlídneho, ač rouškon, že špatným wliwům nebezpečných dobrodruhůw zamýšlí učiniti přítrž, se zastíral; proswítá jim wšak docela zvláštní úmysl, kterého později se dowíme.

Smrt Pemara II.

Podivné musí přicházeti čtenářowí, že po úplném úpadu pohanství předce tak walný čas uplynul, nežli jediný ostrowan ku křestu byl připuštěn. Teprwé l. P. 1819 jali se misšionáři křestiti. Meinicke powrchně dotknuw se této ošolnosti rychle ji pomijí, jini, jako Euteroth, wykládá ji z pečlivé opatrnosti misšionářůw, aby pohané, defonalou známost křestanstwí nemajíce, nehodně Swátosti nepřijímali. Prostý wyklad události stačí wywrátiti chlubivé wýtočky Eutherothowy. Známoť nám, že misšionáři, po třech měsících wyučowáním na Cimeu stráwených, žádali křestiti své učedníky. Král ale, jemuž pro ušlawičnou opilst křest

nděliti se o stýchali, nedovolil, aby kdo před ním byl pokřtěn *). Missonáři octli se tím u veliké nesnázi. Neboť pokřtí-li ho, ač ohavné naruživosti se nebyl odřekl, zneuctívali sami vážnost náboženství a mravní dojem, jež na národ křeslem učiniti doufali, musel na čisto zmizeti; trvající ale v odporu nesměli křtiti vůbec žádného. Stalo se tak skutečně. Od bitvy Maaristé táhl se již pátý rok, král se opíjel jak obyčejně a posud nebylo ani jediného křesťance na Tahitě. Mezi tím dostaven již zmíněný chrám a práce Ottowa, nový zákoník, byla dožrála a měla se prohlásiti. Tu konečně missonáři ustoupili nutnosti. Dne 11. května 1819 kostel vysvěcen, dne 13. nový zákoník prohlášen a dne 16. Pomare pokřtěn a po něm velké množství poddanstva **). Alespoň Pomare v nejmenším se nezměnil; co Rogebue ***) o něm vypravuje, potvrzuji i jiné zprávy: „Dal se konečně pokřtiti a umřel v nejlepším věku následkem nestřdmého požívání lihových nápojů, jichž neodolatelnou žádostí neustále hořel, ačkoli s jich záhubnými účinky nikoli se netajil. Říkávalť v opilosti sám: „O králi! dnešby tvé swině lépe dowedli vládnouti, nežli ty!“

Jakým duchem při této vládě se Pomare

*) Wegener. str. 326—327.

**) Luttereth, str. 64.

***) Reise um die Welt in den Jahren 1823—1826; Weimar, 1830, I. Th.

sprawował, posloužíž ku konci úsuděk Meinickůw, ježž bez přídawku dalššihó podáváme: „Následek toho (libowůle Pomarowy) byl, že za posledných let jeho vlády pomázlivé wssude se jewilo hnutí. Již tehdaž, když byl prohlá= šel nový zákonník, prozradilo se spiknutí, awšak odprawením dwou púwodcůw šstastně udusšeno. Ješště pomázlivějšši byla nouze o peníze, w nížto král pro znamenitý náklad na stálé wojsko ustawičně wězel a která jej zaplí= tala w rozličné obchodné šspekulace š ewropej= skými kupci, které mimo to, že obyčejně w nich ššedowal, jej přinutily, zakázati poddaným pro= dej wššech plodin tuzemských. Nenáwiděný samo= prodej a libowolné rozdělowání pozemkůw způ= sobilo w roce 1821 nouou bouři, špiklici wššak byli odpraweni. Šnad to bylo pro něho šstěštim; že dne 7. prošince 1821, w nejbujněj= šších letech, jša teprwé 39 rokům stár, zemřel, jak se udává, následkem nemírného piti, náru= živosti to, které nad míru howěl, ač pálení a dowážení opojných nápojůw přísuě byl za= kázal *).

Štručný tento nářres o působení protestant= ských misšionářůw na Tahitě stačí, aby čtenář zpusoby, kterými na ostatných ostrowech tito blahowěštowe wíru křesťanšskou rozšširují, wěrně mohl sobě zobraziti. Jelikož historie těchto o= strowůw ničím znamenitějšším newyniká, podáme

*) Meinicke, str. 147—148.

toliko stručný její přehled, rozdělující opět přísně politické a náboženské děje od sebe. —

I.

Politická správa na ostrovech Comarňských.

Pomare II. zanechal syna teprvé 1¹/₂ roku starého. Ve jménu jeho vládnul Manaoa, důvěrník nebožtíků, vlastně ale panovaly matka princova a její sestra, obě bývalé manželky Pomarowy, z nichž jedna, když byl král se obrátil na víru křesťanskou, prohlášena jest za manželku zákonnitou. Dorozuměly se s Manaoaem vlády velmi směle a samostatně, žádných ohledů na missonáře a na jejich přání neberouce. Missonáři, jsouce dobře sobě povědomi, že vlastně jich přispěním vsselila moc v rukou králových se soustředila, těžce nesli newssimawost, kterou k nim na jemo dávala radda wladařská, widouce ovšem, že politický wliv jejich zničen a značný díl předesslých prací ztracen. Postavili se tedy v čelo nespokojenců a, rozjitřivše odporne strany bez mála až k wálce občanské, prorazili, že dána jest konečně zemi ústawa, radda wladařská a budoucí král wssat moci swrchované zbaven. Náčelníci, kteří přispěním missonářův bývalé moci v okresích opět dosáhli, rádi widěli vládu faktickou v rukou missonářův. Wssat kdo dal missonářům právo, použíwati nedospělosti králowy k zrušení poměrův státních a wnucomati národu ústawu dle vlastních

choutek zrobenou *)? Panovník byl nyní hříčkou misijnářů a náčelníků a toliko jim dlužno připisovati pozdější skázu malého státu. Dle vzoru sněmowny anglické zřídili misijnáři dvě komory parlamentné a složili v nich, co základný kámen budowny státní, svůj zákoník, novými pokutami, jimižby provinilci se směli stíhati, dle zásad starozákonných hojně rozmnožený **). Oloupiwše krále o wšechnu moc královskou určili den, w který měl slawně a veřejně slibiti, že danou ústavu wěrně a nezmenšeně chce zachowáwati a dle ní se we wšem řídit. Ott pomazal prince za krále Tahitického olejem kofusovým ***); pak se odebral do „Akademie

*) Rozebue, I. sw.

**) „Toto opíčení-se za parlamentem anglickým má coši směšného do sebe. Předstawmež sobě hodně žiwě polonahé pairy a deputované parlamentu Tahitického!“ Meinicke, str. 149.

***) Lacroie popisuje slawnost sice satyricky, ale w celku wěrně takto: „Byloť to dne 21. dubna 1824. Náčelníci sestoupili se okolo kamenného wýstupku, na němž zřízen byl trůn. Knížátko posazeno na něj, koruna pak čili coši koruně podobného, Píjmo a powěstný koder misijnářůw složeno na protější stolec. Jeho Welebnost, p. Ott, co starý přítel nebožtíka Jeho Milosti p. Otce, jal se tázati a to sice beze smíchu: „Slibujete-li, že spravedlivě chcete panowati, dle slova Božího se řídit a přikázaním Jeho we wšem se podrobiti?“ Načež malé Jeho Weličenstwo, lekcí dobře sobě pamatowawšši, podobnou příjností odpowídalo: „Chzi, s pomoci Boží!“ Načež tentýž p. Ott, pomazaw chasníčka ole-

tichomořské.⁴ Tímto chvastavým jménem nazvali misijnáři ústav na ostrově Gimeu k tomu účelu zřízený, aby se v něm vychovávali nynější nedospělý král a děti misijnářův. Nikoli matce, nýbrž tetě králově svěřeno prozatimné vládařství.

Mossak král, jehož misijnáři docela dle svých způsobův vychovávali, již v roce 1827 zemřel a záležitosti politické obrátily se opět misijnářům na škodu. Neboť vladařka, opírajíc se o stranu náčelníkův, obdržela převahu tím, že její dcera, co nevládní sestra nebožtíka krále, úmrtím jeho zdědila právo k trůnu. Mimatá chopila se žezla, co královna přijavši jméno Pomare a jala se vládnouti ve smyslu nejabsolutnějším, vedouc s matkou a tetou život velmi prostopášný a tak uštydatý*), že misijnáři matku a tetu z církve vyobcowati

jeni kokuřavým, ozdobiv jeho hlavu korunou, zvolal zvukem kazatelským: „Pomare! korunuji Tebe co krále Tahitického, Gimeoského atd.“ Uděliv mu ještě vážným vzezřením své požehnání odstoupil. Přiblíživ se misijnář Darling mluvil: „Králi! podáváme Vásemu Veličenství Bůho svatého, v němž složena jest všechna pravda; ono jest zákonem všech králův, neboť obsahuje neomylné výroky Boží. Blahoslavený muž, jenž v této knize čítá, blahoslavený jest, kdo slovy jejím rozumí.“ Načež by mužiček byl mohl odvětit, že posud k těmto blahoslavencům nepatří atd.

**) „Dům její stal se rejdištěm nejhanebnějšího smilstva.“ Meinicke, str. 151.

nuceny se widěli. Náčelníci ob onoho času, co misijnáři se jali obmezowati moc královskou, zmiáhali se proti všemu očekávání původců ústavy tak rychle, že počali zbuzowati žárlivost strannictwa královnina. Když královna w roce 1830 po delším pobytu na západných ostrovech byla se nawrátila a všeho druhu rozpustilostem bez nejmenšího ostychu howěti se jala, domlouváno jí ostře a důtkliwě a mnozí z komonstwa jejího weřejně trestáni. Královna, tím rozhořčena jsouc, svolala všeobecný sněm, aby .o síle svých stranníků se přesvědčila. Ale přívrženci w počtu dosti znamenitém byli okolo ní se shromáždili, neopowázila se předce sáhnouti na ústavu státní dobře wědouc, že wszelké snahy toho druhu by se rozrazilly o neustupnost různých náčelníkůw. Shromáždění po všech okresech bylo tak weliké, že strany odpornc se chápaly zbraně a jen prostřednictwím kapitána Sandillanda, s lodí anglickou právě přibylého, zjednan pokoj. Ale míchání-se misijnářůw w rejdy politické není na žádný způsob chwály hodno, předce bylo jich nynější postawení, an straně národní nakládali, dosti čestné. Ale na jednou je opět widíme mezi posobníky královninými, náčelníky pak bez obalu wystupowati co úhlawní nepřátely misijnářůw a všeho křesťanstwa. Odkud tak náhlá změna? Misijnáři docela mlčí a Meiničce, jakoby půda pod jeho nohama hořela, sotwa se dotknou nemilého místa tohoto w historii Tahitičké zamlouvá wszelijak nenadálý obrat. Zeby královna

napravením hnusného života byla je sobě naflonila, není pravda; ona zůstala starou prostopášnicí. Že náčelníci misijnářům se zpětili, poukazuje také na docela jiné důvody neočekávané změny. Příchod Sandillandůw naznačuje dobu, kdežto Anglie w záležitosti Tahitické hlouběji sáhati počala; pochopilať ovšem důležitost těchto ostrowůw pro svou politiku. W tentýž čas přesazení jsou na Tahitu obyvatelé ostrowu: Pitcairn, dříve již za poddané koruny anglické byvše považováni. Angličanům widělo se bezpochyby býti pohodlnějším, spolčiti se s královnou nežli s mnohohlavou a swobodymilownou stranou národowcůw, misijnáři pak museli jasně nahlížeti, že křesťanstwí, za této doby bezmála na zwratu jsoucí, mnohem snadněji se dá opět přivéstí aspoň k zewnitřné platnosti a vážnosti podporou mocné vlády, nežli dlouhým rokowáním různých stran w parlamentu; flowem, od nynějška spatřujeme misijnáře s královnou w nejužším swazku se zájmy vlády anglické, B r i t c h a r d a Angličana pak w čele vlády Tahitické, zastávajícího tedy trojí úřad: co jednatel anglický, co misijnář a co první úředník královniny P o m a r y. D touto muži wí powěst mnoho špatného, co wšak w ní prawdivého, nebudeme zpytowati; tolik jisto, že jeho dvojí charakter, co jednatele a misijnáře, stal se welkou pohromou pro misii protestantickou na Tahitě.

Mezi tím, co misijnáři wšemožnou práci sobě dávali, powznésti křesťanstwí aspoň k ze-

vnitřně platnosti prostředkem obnovených trestův proti přestupkům zákonů náboženských: nacházelo všude se-zotavující pohanství mocné podpory u strany národní. Na poloostrově Tajarabu, kde nikdy nebylo docela vyhaslo, misie protestantská rozehnána a povstání zosnováno; povstalci sice přemcženi (1833), kvasse=ni ale neuduseno. I na západných ostrovech vznikalo všude pohanství a mnoho krve prolito, nežli strana křesťanská poněkud se zmohla. Dna opojenost, která byla obywatelům hlavního ostrovu ku prospěchu křesťanského řádu dříve se zmocnila, byla i západné ostrovy zasáhla, avšak rovněž tak náhle, jako na Tahitě, i tu nastalo vystřízlivění, nechtě k zákoníku a pokutám misijnářům; ano, ukládáno jich životům, za to ale měli nyní opět převahu politickou a spiklci byli potrestáni *). Mezi spiklci byl i syn Mahirův, náčelníkua Guahinského, bývalého spojence Pomara II., jenž svou udatností vlastně byl rozhodl bitvou Mariiskou ku prospěchu králově. Tu kázala opatrnost, štetiti syna a nepodrobovati ho veřejným robotám v zákoně pro podobné přestupky stanoveným **). Druzí vytrpěvše své tresty chopili se znovu zbraně, majice Mahinova syna opět v čele; opět však jsou poraženi. Mahinův syn nepřechal své nové neštěstí. Bylť smatem Pomara II., pročej jeho dcera,

*) Meinicke, str. 158; I. č.

**) Meinicke, str. 158.

po smrti otcově narozená, vystoupila co trůnní sokyně proti královně P o m a ř e. Dstatek historie Tahitické jest nepřetrženou řadou vnitřních nepokojů, za jejichžto trvání vážnost missonářů, vždy hlouběji klesající, toliko zbraní se chránila úpadku. Misijské v rozličných okresech napořád pustly, díl vlastním rozpadáním, díl přemoci nově vzkrísšeného pohanství. Na ostrově T a h a a vztýčil vnuk chrabrého T a p o y veřejně korouhev pohanství, okolo něj stejně smýšlející odevšud se shromáždováli. Toliko H u a h y n e zachoval missonářům věrnost. Tito použili žárlivost náčelníků R a j a t e a n s k é h o a T a h a s k é h o k ozbrojení cobyvatelstva křesťanského a porazili pohany T a h a a s k é, čímž ovšem se zprostili nejráznějšího odpůrce, ale nenávisť proti nim kula neustálé píkle, rozjitření duchové nedalo se smířiti zbraní.

V takovém stavu nacházely se na počátku l. P. 1840 ony ostrovy, na kterých protestantští missonáři v okolnostech často velmi příznivých, jakých málo který missonář jinde nalézá, skoro půl století byli pracovali. Jen jedenkrát zdálo se, že získati náležité důvěry v lidu pravou zaměřili cestou, tehdaž, když byli s národní stranou se spojili. Kdyby za oné doby, ana ústava, byť i nuceně, byla přijata, správu státní byli ponechali náčelníkům, z většního dílu ráznou povahou vynikajícím, věnující se upřímnou vůlí křesťanskému pěstování národu: byliby zarazili v lidu pevné kořeny a znenáhla i náklonnost náčelníků, posud ovšem mravům

pohanstým přejících, křesťanskému duchu neomylně získali. Ale jakmile z čista jasna se přidružili k straně surové a rozpustilé královny, musela nynější jejich politická přemaha dvojnásobně rozhořčiti všechny různější muže tuzemské. Což divu tedy, že při své rozdrážděnosti počali náčelníci se ohlédati po spojencích vně vlasti? I našli ji! —

II.

Náboženský život na Tahitě.

Náboženský systém misíonářův protestantských, jak jsme se přesvědčili, již v základu svém lichý, beze vši znalosti srdce lidského a bez nejmenších ohledův na národnost lidu Tahitického provedený, nemohl jinak leda velmi záhubně působiti. Křesťanství, v něžto tuzemci, spásitelného jeho vlivu za mák nepocítili, jako v nový štát byli se oděli, muselo nemohutelně za krátký čas svrchovanou osflivostí je naplniti a zbuditi v nich touhu, při nejbližší příležitosti se ho zbaviti co nesnesitelného jarma; nemravnost pak, vnitřním ducha povznesením nepřekonaná a toliko palicí z veřejnosti vypuzená, musela ve skrytosti otráveně vespřevý život. Abychom ale i stínu strannictví se uwarovali, necháme za sebe raději mluvíti protestanta. *Meinicke*, jenž poklesty svých souvěrcův barvami, co jen možná, jemnými líčí, mluví pro soudného posluchače dosti zřejmě takto *): „V roce 1826 čítalo se po celé stu-

*) *Meinicke*, str. 150—151.

pině asi 10.000 pokřtěných ostrovanů. Že však značný díl těchto nových křesťanů pouze dle jména k církvi se hlásil a obřady zachovával, naznali misijnáři sami po čase (20 neb 30 let po jich obrácení-se na víru!) a slouží jim ke cti, že to upřímně vyznali, že v pravých pohnutkách dřevnější pro víru horlivosti se zmýlili, ač mohli předvídati, kteráou zbroj svým nepřátelům touto upřímností do rukou podávají. Mnozí sice zachovávali obřady křesťanské, ale beze vsí vroucnosti, jakž za dob pohanství činili; valná část však vselikou známku života křesťanského a tudíž vsého náboženství zjevně odhodila, nenavštěvujíc ani chrámu ani škol. Těmto zjevným nepřátelům křesťanstva přezdíváno: Tute auri (rezimé železo! sromnej čtenář známou nadávkou: strana satanská!) ...“

„Nevyhnutelný následek toho byl, že mravnost napořád klesala, a ačkoli spasitelný vliv křesťanství (rozuměj zákonnit a palice!) zjevnému řádění nestydatosti bránil, nicméně rozmáhala se neplechota podtaji, aniž zákonové ji domedli vykořeniti. V roce 1832 dováželi Američané za 12.000 doll. lihových nápojů, čehož následkové byli nad míru žalostní. Patý díl farníků vyobcován z církve pro opilství; v nejhlavnějším přístavu rozpustěna celá obec pro neustálé se opíjení.“ Na menších ostrovech vyblíželo to, možná-li, ještě smutněji. „Zelikož na nich nesídlil stálý učitel, rozdrobily se obce na rozličné strany kacířské, které, rozehnány jstone zde, opět jinde vznikaly. Zákon (zákaz

na domázení lihu) zde nestačil proto, že ostrov po odchodu misíionáře Williamse po několika let sobě samému ponechán byl a kázeň tak zmizela, že i jáhnové, za něž předce vždy nejnábožnější oudové církve se volívali, wyobcowání býti museli; čímž se stalo, že počet farníkům w obci Rajatee na 110, w obci Tahae na 15, w obci Boraboře s 300 až na 63 se stencil."

§. 4.

Misíie na sousedných skupinách.

"Na ostrovech sousedných," dí Meinicke, "podobnou ochotnosti přijato křesťanství. Král ostrovu Atiu obrácen na víru od misíionáře Williamse, avšak již následujícího roku navrátil se i s národem svým k pohanství." Na ostrově Mangaié vypukla mezi křesťany a pohany válka občanská, w níž strana pohanští poražena a chrámy bůžkům zbořeny; což všude se opakovalo, kde misíionáři politické moci nabyvše svůj zákonný lidu wnucovali. Ostrovy Gambierské, pod vládou jednoho krále Maputea sloučeny jsouce, stitily se pokusům z ostrovu Tahity od misíionářům na ně činěných, majíce bezpochyby dobrou vědomost o tamnějších rozbrojích. Pamětihodný jest ostrov Pitcairn pro zvláštní své osudy. Dobydlen byl od marinářům, kteří, když byli kapitána Bligha svázali a na člunu wlnám mořským za kořist vydali, s několika muži a ženami Tahitickými na tento posud lidu prázdny

ostrow se utekli l. P. 1789. Z nastaly mezi nimi hádky a w pračce wssichni marináři mimo *Adama Smitha* jsou byli pobyti. Tento *Smith* jest otcem celého obywatelstwa *Pitcairnského*, an ženy *Tahitické* z pomsty zase usmrtili wssichny muže *Tahitické*. W roce 1814 počítalo se na *Pitcairnu* 46 dussi, w roce 1821 již 100. R. P. 1831 přesadila vláda anglická celé obywatelstwo na *Tahitu*; awšak zdá se, že se jim zde nelíbilo, neboť weliký díl opět nawrátil se do wlasti. Důležitost skupiny *Markesé* naznávající misšionáři wyslali na hlavní jich ostrow své blahowěsty, awšak wsseliké opětované pokusy, získati jich, byly nadarmo. Příčina záležela w tom, že *Markesy* byly rozdrobeny na množství rozličných kmenůw, a získali-li také jednoho neb dwa náčelníky, předce politická jich moc nesáhala tak daleko a pro celek ostrowůw byla málo wydatná. „Protestantský misšionář, kterého zde nechali, dostal již za několik dní takowý strach, že musel, na polo ssilený, opět odwezen býti,“ wypravuje „*Handbüchlein der Missionsgeschichte*“ *). *Cannabich* we swém zeměpisu ale wykládá, že *Muka-Siwa* k *Markesům* patřící jest pokřesťaněná a kultura ewropejská prý tam denně wětší pokroky dělá. Dimná wěc, proč asi *Londýnský Spolek misšionský* při tak skvělých wyhlídkách w roce 1841 misšii na *Markesách* opustil a misšionáře své nazpět powolal? —

*) *Calw.*, 146.

§. 5.

Misie na ostrovech Přátelských,
Fidžijských a Plameckých.

a)

Přehled zeměpisný.

Toto troje skupení v ohledu na rozsáhlost a počet obyvatelstva daleko převyšuje předestlé ostrovy. Hlavní skupení záleží z ostrovům Tonganských a Přátelských, hranice jejich nelze udati s určitostí. Všechny skupeny jsou vůkol tři nejznamenitějších ostrovům. Nejjižnější z nich jest *Tonga tabu*, svatá Tonga; má v objemu asi 8 □ míl, obyvatelstva počítá se nyní 15.000 duší, ač za časů pohanských mívala mnohem více. Ostrov jest všude rovný, nejvyšší vrchy nemystupují přes 30° nad hladinou mořskou, nepřetržený pás korálových zádor chrání ho potopy. Celý ostrov jest ovocnými stromy posázen, podobaje se zahradě nad míru rozkošné a úrodné, v níž neustále vane čerstvý a zdravý vzduch. Ře oranžové dosahují velikosti našich jablek. Réva a fik, od katolických misíonářů sem donesené, daří se jako v Itálii. — Druhý ostrov slouže *Hapai*, 20 míl od Tongy k severovýchodu, má v objemu 3 □ míle, obklopený nescíslným množstvím malých výsep. — Třetí nazývá se *Vavao*, spolu s předestlým má toliko asi 10.000 obyvatelů. Jakožto hranice této skupiny klade se k severu obvykle ostrov *Amara*.

gura, Angličané k ní ještě kladou ostrovy
 Tokoské, Wallis (Uvea) a Futunu. — Ostrovy
 Fidžijské málo posud zkoumáno, ležící severo=
 západně od Přátelských. Složeny jsou z něko=
 lika skupin, z nichž ona nejvíce k východu ležící
 sloupe La f e m b a; mnoho Tonganských se na
 ní přesešlo. K jiho-východu leží Namuka, ob=
 klopená četnými výspami. Obyvatelstva čítá
 se na 200.000 duší. Blamba k těmto ostro=
 vům s velkým nebezpečenstvím se koná, an
 moře zde plno úskalí a koralových zábor. —
 Ostrovy Blawecké leží severo-východně od
 Přátelských, vynikající velikostí, krásou a úrod=
 ností. Nejznamenitější jsou: Savaj (Vola),
 Upolu a Tutuila; obyvatelstvo obnáší 60.000
 duší. Ostrovy: Wallis, Futuna, Rotuma s
 četnými výspami v okolí zahrnují se ve zvlášť=
 ní skupinu; mají asi 10.000 obyvatelů. Po=
 pis těchto ostrovů viz v oddělení třetím.
 Obyvatelstvo jest původem ainoské, toliko na
 hranicích západných a severo-západných vysky=
 tují se negrové. Mezi všemi skupinami vyni=
 ká Tonga co sídlo dávné vzdělanosti a roz=
 sáhlé moci politické; vliv její stopovati lze na
 Savaji, Vavau, a i na ostrovech Blaweckých;
 ostrovy Fidžijské bývaly kdysi rejdíštěm Tongan=
 ských rekvů a křižat.

b)

Misie na ostrovech Tonganských.

První ostrov, k němuž své snahy misí-

oně w těchto prostorách zaměřili protestanté, byla Tonga w skupině ostrowůw Přátelských. Na sklonku 18. století panowala na nich rodina, Fatafehi jménem, tak málo wážená od náčelníkůw, že Tugua ho, ond rodiny Tubo, neměšťal zbawiti ji panství. Právě w onu dobu, když půtky mezi obojí stranou nejwztekleji zuřily, přistáli k ostrowu první misijnáři protestantsští, počtem deset, které kapitán Wilson, založiv misii na Tahitě, sem dovezl. Ihned přidružili se k straně Tugua howě, mocnější a různější dle jich úsudku, nežli strana králowská. Počátek misie zdejší w ničem se tedy nelissil od onoho na Tahitě. Tonganský Tugua ho byl rovně Tahitický Otú, s tím toliko rozdílem, že nášilnický Tugua ho mnohem wice sobě wššimal úškokůw marinářských, nežli blahowěšťůw, marináři pak, porozuměwše brzo swému prospěchu, nedáwali misijnářům w lidu nikde wzniku. Zahnaný král Tonganský, Fatafehi, wzal útočiště k Finauowi, náčelníku na ostrowě Hapaji, který použiv zmatkůw Tonganských byl sobě nezámislosti dobyl. Finau ujal se krále, wtrhl wálečně na Tongu a zabil samozwance, nemohl wššak na déle se udržeti. Předstíraje práwo vyhnaného krále, podrobil ostrow Bawao a bezmála wššechny wyspy skupiny Přátelské; pak celou silou zase obrátil se proti Tonganským. Wrtkawě štěstí wojenské zmitalo misijnáři se strany na stranu. Přissedše na Tongu připojili se k wítězi Tugua howi; když přispěním Finauowým

strana královská opanovala, opustili rodinu *Tubo* a přidali se k *Finauowi* a králi. *Wossat* opět zmýlili se! Náčelníci *Tongaustti* pozdvihsse se wesměs wytisli *Finaua* i krále, rodina *Fatafehi* a mnozí její posobníci w boji padli a mezi nimi tři misijnáři. Už posud žádnému z protestantských dějepiscůw, kteří předce tak rádi o mučenicích mluwíwají, nezdálo se této trojici posaditi na hlavu korunu mučeničskou. Všichni mají welmi pilno, aby co nejdříve přes toto bolné místo se octnuli dále. *Wenger* praví, že byli od ostrowanůw usmrceni a čtenář musí souditi, že co blahowěstowé ne swém powolání padli. *Wossat* eni padli co političti stranníci, kteří swého powolání nedbajíce toužili po vládě. Ostatní misijnáři zastrašeni jhouce nemilým případem odplouli l. P. 1800 do *Port-Jacksonu*. Jeden toliko zůstal, o němž *Meinicke* dī, „že wýhostdaw powolání swému se oženil a konečně docela zdiwočel.“ Tak se skončila první protestantská misie na ostrowě *Tonga*.

Když w roce 1822 snahy misijnoušské na této skupině se obnowily, nenassla se důležitá změna w poměrech politických. *Tonga* rozdělena byla na tři od sebe neodwíslé okresy: *Bea*, *Niukalofa* a *Hihifo*; náčelníci užce byli spojeni proti ostrowům *Bavao* a *Hapaj*. W okrese *Niukalofa* měla známá rodina *Tubo* znamenité statky, žiwouc spolu w dobrém srozumění s náčelníkem *Hapajským*. Na *Bavau* panowali potomci *Finauowi*, na *Hapaji* pak

T u b a t a o, wnuk ukrutníka **T u g u a h a** z rodiny **T u b o**. Toto postavení naplnilo missonáře novou nadějí. Všdyt byli kdysi dobří přátelé jeho rodiny a wnuk **T u g u a h ů w** nyní náčelníkem **Hapajským**! Arci že **Hapaj** závil od **Bavaa**, avšak tamnější panovník byl slabý a nestatečný muž. Snadže by se dal vypuditi a pak by mohl wnuk **T u g u a h ů w** vytasiti se s právem k trůnu **Tonganškému** a pro missonáře státi se druhým **Pomarem**. Rodina **T u b o**, doslýchajíc, která **P o m a r e** přispěním missonářův na **Tahitě** nade všemi soty byl vrch obdržel, neměškala předcházeti sobě missonářův, a tito, majíce na zřeteli svůj prospěch, dali se snadno zaplésti v píkly této úskočné, krví a všeho druhu ukrutnostmi zprzněné rodiny.

Missionář **L a w r y** usadil se na ostrově **T o n g a** se svou rodinou v únoru l. **P. 1822**. „Náboženského dojmu neučinil mezi ostrowany žádného,“ praví o něm **M e i n i c k e** *). Nemoc manželčina donutila ho již následujícího roku navrátiti se do **Sidneje**, jež, jak vědomo, byla pro missonáře tichomořské oporou a spolu útočištěm. V tu dobu octnuli se na ostrovech **Tonganských** novopokřesťení ostrowané z **Tahity**, jakové „missionáři vysílali častěji na rozličné strany, aby tam evropejským blahověštům razili cestu **).“ Dva z těchto

*) **Meinicke**, str. 213.

) **Meinicke, I. c.

předchůdcům na Bavau opět se navrátili k pohanství, tři zůstali v domě rodiny Tubo. Celá tato rodina najednou se jala horliti pro viru křesťanskou, všude, kam ručka její zasáhla, pohanstvo potlačujíc. Sám Meinicke vysvětluje náhlou tuto horlivost rodiny Tubo pro křesťanství z pohnutek politických, jakož i nenávisť ostatních náčelníků k nové víře z odporu proti záměrům Tubowcům, po smrchované moci ve vlasti toužících.

Mezi tím byl i jiný náčelník, Ata jménem, k sobě povolal dva Wesleyanští misiónáře: Thomase a Hutchinsoa. Jakmile však prohlídnul obmysly Tubowců, zpětil se proti křesťanství. Všeliké usilování misiónářů, získati ho znovu, nedařilo se. Tubowci majíce přesvědčení, že bez cizí pomoci k vládě nedospějou, obrátili své zření na Hapaj, kdežto vnuk Tuguahů, statečný a rázný Taufaa-hu, ač od Bavaa odvíšlý, vládnul. S vyslali k němu člena své rodiny, druhého pak k Finauowi na ostrov Bavao a přemluvili tohoto skutečně, že počal jemu přiznávati křesťanství; sotva ale upozorowav, že celá záležitost by více jeho náměstkovi na Hapaji, nežli jemu samému prospívala, opustil stranu křesťanskou. Za to však Taufaa-hu nemohl se ani dočkati nových učitelů. Počínajíc sobě misiónáři velmi opatrně poslali napřed novokřesťaného Tongaňana a pak později Thomase. Všechun ostatné misie opustili misiónáři, jen aby ve všem vyhověli rodině

T u b o w c ů w. T h o m a s , přijda na Hapaj, shledal ostrow skoro na wíru již obrácený, owšsem we smyslu nám již powědomém. Jedním rázem pohanství zrušeno, chrámy zbořeny. Dobře prospívalo T a u f a a h o w i , že F i n a u na Bawau křesťany pronásledował; uměl z toho kořistiti pro svou stranu. Celé zástupy pronásledovaných hrnuly se k T a u f a a h o w i , hledajíce ochrany. Metrwalo dlouho a T a u f a a h u měl okolo sebe tolik nespokojencůw z Bawaa uprchlých, že newáhal pánu swému, F i n a u o w i , wypowieděti poslušensktwi. Neschastný kníže newěděl sobě jiné rady, nežli že na nowo se jal podporowati stranu křesťanskou. Náčelník Hapajský odeslal několik pokřesťených ostrowanůw na Bawao, aby prý lid wyučowali nové wíře. Tito ale počali swůj apostolský úřad metáním posměchu a nadáwet na wíru pohanskou, bořením chrámůw a pyšným se-wypínáním nad tuzemci. Vid tímto řáděním rozštědlený u welikou nenáwist sobě wzal newou wíru; owšsem nepochopowal, jaký ústok pod tímto drážděním se skrývá. I powstal s welkou newolí proti apostolům, wywoliw sobě za wůdce newlastního bratra králowa, T u a l a l u . Toho ofamžení toužebně byl očekáwal T a u f a a h u . Sebraw pole wyprawil se proti „straně satanowě.“ Aby tím lépe wítězstwím se ubezpečil, stawěl se, jakoby chtěl w pokoji wyjednawati o mír, wida pak wojsko nepřátelské za příčinou uzavřeného příměří beze stráží utábořené, zrádně ho přepadl, rozmetal a zni-

čil. Belmožowé a přivrženci starého řádu z
wlasti wypowězeni, statky w plen dány posob=
níkům wítězowým. Walná část národu, jenž
s bohy swými se rozloučiti nechtěl, w zajetí od=
wezena a pak mohlo křesťanstwí (!) bez překáž=
ky na Bawau wztýčiti wítězně swůj prápor.
Finau za krátký čas hořem zemřel a Taus=
faahu wstoupil l. P. 1833 na trůn, dítky,
zákonnitě dědiče trůnu Bawaoského, násilně z
posloupnosti wyloučil. Meinicke diví se
tomu náhlému štěstí samowance Tausfaa=
hua a dokládá naimně: „Zajisté za to k wel=
kým díkům zawázán jest křesťanům na Bawau,
které byl co uprchlíky tak laškawě přijímal do
swého okresu, jinak nedá se pochopiti, proč by
zákonnitě dědiče, dítky Finauow y, byli prá=
wa posloupného násilně zbawili.“ Kdo pak asi
dal těmto křesťanům práwo, zákonnitě nápadní=
ky trůnu zbawiti posloupnosti a kdo zmocnil
náčelníka Hapajského, man a Finauowa,
že přijde dle udání chránit swého krále, trůnu
násilím a zradou ho zbawil a sám na něj se
posadil? Žádná i sebe wytřelejší sofistika není
s to, aby se zločinu, pod zástěrou wiry křesťan=
ské zpáchaného, wěčnou tuto hanu sňala.

Tausfaahu, obdržew na křesťu jméno
Žiří, wydal zákonník Tahitickému podobný a
jal se sám učiti a kázati. Alwšak náčelníci Tou=
gansští, bojíce se budoucnosti, počínali sobě wel=
mi obezřele. Pozorujíce to nespokojenci a wy=
powězenci Bawaosští utíkali se k nim, i sám po=
hlawar rodiny Fatafahi, opustiw Bawao,

nacházel opět četných přívrženců. Tím se stala Tonga spojištěm všech nejen pohanů, nýbrž i přísně národních živelů. Jiří používal proti hrozící bouři svých dřevnějších ústků. Maje v okrese Ninkalofě své statky, navštěvoval častěji Tongu, vyhrožuje pochod tamnějších záležitostí a když byl docílil, že lid na těchto statkách působením Tubomců přijal křesťanství, i brannou mocí kolikráte přitrl, udávaje, že k ochraně křesťanův přichází, vlastně však, aby pomocí svých posobníků ostrovu pro svou rodinu dobyl. Nědy se mu zdálo, získati také v okresech docela pohanův náčelníkův některé osoby pro novou věru, ale vždy také na novo pomstávali pohané a vyhnaní křesťany za pomezí svých okresů. Tyto neustálé rozmršťky a věčně trvající nepokoje přivedly, jak vykládají pozdější misiónáři, Tonganů tak daleko, že se jim i žiti býti znechutilo. V jak žalostném stavu krásné tyto ostrovy za oné doby se nacházely, poučíme se z listu očího svědka, kapitána Dillona. Dillon jest protestant a měl za svého pobytu na ostrovech Přátelských hojnou příležitost, poznati smýšlení ostrovanův a apostolské způsoby misiónářův. Nemoha se ubrániti hluboké nemoce, kterou pohled na lid, ve jménu křesťanského náboženství tak hanebně týraný, v jeho srdci byl rozrušil, poslal misiónáři Thomasi list, aby jej, co hlavní příčinu zdejší politické osudy, na smutné následky jeho počínání upozornil. Dán jest ode dne 20. listopadu 1837

na ostrově Bavao. V tomto listu vyčítá Dillon Thomasi, že po smrti krále Bavaoského zákonitého dědice z poslouposti vyloučil a trůn odemždal padouchovi (Siřímu), jenž w jeho (Thomových) rukou se stal nástrojem tyranství a ukrutnosti. Načež takto pokračuje: „Národ tohoto ostrovu (Bavao) twrdí, že Vy jste půwodcem oněch hanebných pokut a trestůw, kterých tito, dříve tak šťastní a spokojení lidé, neznali. Toto, musím říci, mučení, kterým stiháte wšechny, již k stejné s Wámi wíce přiznati se nechtějí, záleží w tom, že jim hlavu do naha oholiti a pak žhavými klesťemi je stípati a do otroctwí odváděti poroučíte, ano, že slabé a newinné ženy z nej-přednějšších rodin prowazy dehtem napuštěnými mrskati nezřídka kážete*). Doslýchám také, že mladá a milovaná hodná dcerka krále Tonganského ke dworu samozwance Siřího přivezena, k sloupu přiwázána a do krve bičována byla a to jediné proto, že bez Wasseho powolení se pokusila dostati se k swému choti, což prý we Wassich očích jest hrozný zločin, an prý, jak Vy se wyjadřujete, jest zarputilý pohan a na Wasse wyzwání, přistoupiti k wíce křesťanské, ani nedbal. Ale, pro Bůh! pane Thoma se! což pak sobě pomyslí wrchnosti anglické, slyšsíce, že krew dcery knížecí, jejížto otec co do urozenosti se wyrowná nejpřednějším rodům anglickým, na veřejném místě rukou kate=

*) Viz o těchto trestech: Annales 1846.

rou se prolévá? !^a Mohloby se namílati, že ohavnosti, na Hapaji, Bavau a na Tongaňsku zpáchané, nikoli misíonářům, nébrž násilníkú Žiřímu dlužno přičítati; ale zdali tím již budou ospravedlněni rádcomé jeho, misíonáři? Ani nejhorlivější jich chválořečníci neopovážili se vymlouvati je z těchto hanebností, ve strojené jaťeš temno tuto částku historie misíonské zahalující.

Postavení misíonářůw na souostroví Prá-
telském nemohlo se pokládati za pojistěné, po-
kud Tonga-Tabu, co náboženský a historický
střed celé skupiny, nebyla „pokřesťaněna.“ Ha-
paj a Bavao napínaly sice všechny své síly,
aby ji podmanily, ale vždy nadarmo plýtváno
krví; pohanstvo rázně vždy odolalo opětoma-
ným pokusům *). Konečně naplnila misíoná-
ře právě připloulá loď anglická w roce 1840
novou nadějí. Kapitán dal se přemluwiti k
účastenství w nové wálečné výpravě proti
„straně satanské.“ Zporučil wywésti na ostrow
tři děla a sám postavil se w čelo branné
moci, lodníky rozmnožené, hnul se proti hlav-
nímu místu Tongaňskému, jménem Bea. Bea
byla již za doby rozbrojůw náboženských dobře
opemněna a hradbami skoro na způsob ewropej-
ských twrzí řádně opatřena. Nejméně 5000 pohanůw
uteklo se do ní se vším majetkem, pemného
jsouce předsewzeti, raději do jednoho padnouti,
nežli se poddati. Čehož nikdo nebyl se nadál,

*) Annales 1842; — 1845.

stalo se; pohané ani hřimání děl se nelekali, pevně stojíce jako „mury hradné.“ I odemřeli konečně brány a neodolatelným náwalem řítili se co rozmyšlení lwomé proti obléhajícím, bez milosrdenství ubíjejíce couwající u hrozném dawu a zmatku stranu „křesťanskou;“ weliké množství ostrowanůw padlo, kapitán a s ním jedenácte dělostřelcůw zabito, děla wítězoslawně do Bey odtazeno, misšionáři dali se na útěk. Meinicke tuto hroznou událost obarwil následujícími slovy: „Ryselosťi mezi rodinou Tubo a pohany nikdy neutuchaly, ano strany konečně tak se rozjítřily, že mezi nimi krwawá wálka vypukla a misšionáři sami u welkém nebezpečenství se nacházeli. Důstojníci wálečného korábu anglického, snažíce se wlídně sprostředkowati mír mezi stranami, usmrceeni jsou *). Tyto wlídné snahy ale podporowali dělami, ženouce se útokem na poslední útočiště žen a dítek utýraných pohanůw. — Od bitwy Beanské zmizela wsseliká naděje, zbraní podmaniti Tonganské pohanstvo.

W Anglii chowání kapitánowo veřejně haněno, listy wssech barew metaly jizliwé důtky proti misšionářům. Wláda wyslala loď wálečnou, aby dobrým způsobem hleděla nazpět požádati stracených děl. Kapitán síce hrozivým hlasem wyžýwal Tonganských, aby nawrátili děla, ale předce dokládal, že, pať-li bez průtahy uposlechnou, sstědře jich podaruje. Náčelníci

*) Meinicke, str. 219.

velmi rozumně sobě počínali, pro pokojné vydání děl se rozhodnuli; odpověď, kterou kapitánovi na jeho žádost zaslali, svědčí spolu o velmi slechetném smýšlení těchto divochů. „Vy jste přišli, abyste nás z naší vlastní půdy vytisfli, nespravedlivě na nás dorážejíce, an jsme my v hlubokém pokoji žili. My jsme se spokojili pouhou obranou, kdežto jsme měli mnohé příčiny k útoku. Podle práva zemského jsou děla naší krvi dobytá nyní naše; mohli bychom jich právem podržeti a proti Vám použiti. Ale bychom ale dokázali, že se Vás nebojíme, odešláme Vám jich nazpět. Prodati jich nechceme, neboť jsme jich dobyli krvi svou a nebezpečenstvím svého a svých žen a dětí života, začej není žádné náhrady. Vezmite jich a jděte *)! Jak důstojný to sebecit! jak slechetné to smýšlení!

Witězstvím u Bey obdrželo pohanstvo nepobíratelnou převahu a což náčelníkům ku veliké slouží cti, jest hluboký pokoj, jenž po celém souostroví se rozhostil. Mohli by své převahy snadno použiti ku potlačení strany křesťanské, ano tím snadněji, čím více ostrovy Savao a Sapaj od uvedení protestantismu hubeny bývají nakažlivými nemocemi a vypovídáním nejbohatších rodin a zanedbáváním orby. Dobyvatelstvo obou ostrovův kleslo až na 8000 duffi, i Tonga ztenčena na 15.000 duffi.

*) Annales 1845.

c)

Misie na ostrovech Sidžiských.

Když křesťanství naznačeným způsobem na ostrovech Havaji a Bavau se bylo upemnilo, jal se král Jiří, Pomara II. za vzor sobě vynvolim, po všech okolních výspách rozepisati pokřtěné ostrovany, aby jich pro „ewangelium“ získati všemožně usilovali. Sceny na Tahitě líčené i zde se opakovaly, známá nám duchová opojenost co nakažlivá závrť roznášela se v šíři a dále. Gogo, král ostrůvků Kokos a Niua, máje sotwa nejpovrchnějšší vědomosti o nové víře, sebral ihned své vojsko, aby za příkladem Jiřího jiné ostrovy podmanil a na víru obrátil. Zaměřil předně ku krásnému ostrovu Wallis, misijnářům ale sebou neměl, ačkoli pokřtění ostrované okolních skupin častěji k Wallisanům zabíhali a ku přijetí nové víry namlouvali. Gogo, stanuv na půdě Walliské, rozložil se táborem a bez odkladu jal se hlásati „Ewangelium.“ Král tuzemský z počátku sňoval, když ale wtíravost těchto vyslanců „weselého poselství“ již počínala ho depalovati, vzkázal jim, aby se na místě oddělili. Gogo odpověděl vyzváním na souboj, načež Wallisané shlukli se okolo tábora nepřátelského, ztekli ho a zajavše Goga i s družinou katovi odvezdali. Podnes okazuji se zbořeniny prvního tábora *).

**) Annales 1841.

Důležitější, nežli nepatrné okolo skupiny Přátelské rozptýlené ostrůvky, byly pro misie protestantské: ostrovy Fidžijské. Od nepaměti vodili obyvatele Fidžijské živý obchod s Tongaňany, mimo to bývající navštěmování od ústokův marinářských a kupcův amerických, které krása a úrodnost těchto ostrovův neustále k sobě vábila.

Konečně dostali se ostrowaustí horlitélé s „weselým poselstwím“ až k Fidžijským a našli přízně. To pohnulo missonáře Wesleyanské, že L. R. 1835 zde zarazili stálou misii. Groß a Gargil osadili se na Rakembě, kdežto již mnoho Tongaňanův přebývalo. Tito obzvláštně přáli missonářům a hleděli jim zjednati přístup k Fidžijským, kteří nejewili velké důvěry k cizincům. Za nedlouho zarazena druhá misie w přístavu Newaustém. Zpomenuto již, že na tomto souostrowí starý kmen Minosův se stýká s negry, od nichž mnohé živly we své náboženské názory byl přijal, zachowaw ostatně swůj půwodný ráz a dosti šťastně ho ochránil wliwu od západu a seweru neustále wnikajícího. Neobyčejný ruch, jenž od ostrowův Tahitických byl wyffel a obywatelstwo oceanské we své kruhy wol newol wtrhowal, zasáhnul toliko malé východné ostrůvky skupiny Fidžijské, u větších nepatrným ohlasem dozníwaje. Zádru národu na hlawních ostrowech posud jest pohanště. Wzrůstající wšak obchod s Ewropany a Ame-ricany a starý obyčej Fidžijských, sloužiti we woj-štu sousedných ostrowův a daleko rozbíhati se

za obchodem, musí pohenáhlu nashromážditi we vlasti tolik duchového kvasu, že řád domácí podnikne dříve neb později podstatnou proměnu. Tehdáž se i rozhodne, zdali Církvi katolické se podaří, zachovati četné tyto kmeny od záhuby, které jiní národové oceanští propadají vinou misijnářův protestantských. —

d)

Misie na ostrovech Plaveckých.

Mnohem vydatnější byly snahy misijní na ostrovech Plaveckých. Misijnář Williams, který posud byl apostoľoval na ostrovech Hervejských, obrátil nejprvé svou pozornost k výspám od časů La Perouseových pověstným. Politické poměry těchto skupin byly za onoho času, když Williams k nim zavítal, úkolu misijnímu velmi příznivé. Stalo se to v roce 1830. Náčelník Malietoa byl s jiným náčelníkem se spojil, aby obyvatelý ostrovu Upolu, kteří svého pohlavára byli zavraždili, potrestal. Právě, když Malietoa ostrov Upolu hrzně hubil a obyvatelstvo pobíjel, došel k němu Williams v průvodu příbuzného, jehož z Tongy byl s sebou vzal, aby mu u náčelníka Malietoy přístup zjednal. Malietoa, slyše od svého příbuzného, která vydatné služby misijnáři pohlavárům na ostrovech Přátelských činí, newáhal přijmouti křesťanství; jeho přístupem bylo pokřesťanění ostrovův v jistém smyslu tolik co dokonáno. Mei-

nické vypravuje ono pokřesťanění takto: „Na ostrovech Upolu a Savaji celé osady najednou k nim (učitelům Tahitickým) se přidávaly; i z jiných ostrovů docházeli lidé, žádající o učitele, tak, že někteří marináři, již mezi zdejšími lidem se potloukali, nenalézající pohodlnější výživy, za peníze křesťili a modlitbě vyučovali. Sam Williamš připouští, že tato touha po křesťanství neměla kořeny v čistém poznání vyšší pravdy, neboť málo kdo pochopoval, co asi křesťanství v sobě obsahuje; ale každý, přijímaje novou víru, rozličné sobě dělal naděje: živější obchod, méně nemoci očekáváno, ba mnozí považovali křesťanství za nový způsob pohanství *).“ O takovém rozšiřování křesťanství škoda tratiti slova! —

L. P. 1835 přibyl na ostrovy Blawecké z Tongy opět jeden misijnář Weslejanů a s radosti byl uvítán. Londýnská misijnářská shoda se s Weslejanými, že podrží pro sebe ostrovy Blawecké, Weslejanští pak že převezmou duchovní správu na ostrovech Tonganských a Fidžijských. V roce 1839 již pět šestin obyvatelstva obráceno na víru, ovšem ve smyslu a způsobu hore naznačeném. Nyní se ustanovil Williamš, zaměřiti s apostolskou svojí činností k N. Hebridům, avšak na ostrově Erromango její divochové zabili a bezpochyby snědli, l. P. 1839. „Williamš,“ dí Mei-

*) Meinicke, str. 170.

nické, „jest první protestantský duchovník, jenž na ostrovech tichomořských padl co obět své apostolské horlivosti, ačkoli jeho smrt následovala teprve na mnohonásobné týrání a trýznění, kterého obywatelé oněch ostrovů od mužstva korábův sandalové dříví hledajících již po delší čas byli zakoušeli.“ Opětované pokusy, rozšířiti křesťanství na N. Hebridech a N. Kaledonii, nepotkávaly se s vydatnými výsledky. Nebylo tu různých politických stran, aby missonáři, z jich rozbrojův kořistující, byli mohli doufati, že nakládáním straně nejmocnější se dopídí politického vlivu. Ostatně jsou N. Hebridy výběžek kmenu oceanského o světlé pleti, přes něžto ruch Evropany v tichomoří způsobený nikdy nesáhal.

Za to však zdálo se, že protestantismus na ostrovech Blaweckých hlouběji nežli kdekoli jinde v tichomoří se zakoření. vláda anglická všemožně podporovala své missonáře, aby jich prostřednictvím ostrovany připoutala k zájmům britickým; missonářům katolickým, kdykoli k ostrovům přistáli, přístup naprosto odepírá. Pod odeslána na ostrov Erromango, aby požádala ostatků Williamsových. Konečně ustanoven Bitchard, z Tahiti vyhnáný, za britického jednatele na ostrovech Blaweckých, kdežto od roku 1845 přebývá. Avšak zdá se, že tento muž jest k tomu odsouzen, aby svým druhům fanatickým horlením i

zde nadělal podobných ostud, jako na Tahitě. Neboť předesslá nadšsenost pro novou víru, v pevném přesvědčení zárodům nemajíc, všude ustoupá pomázlivé netečnosti a vlašnosti, mnozí ostrované docela odřikají se všeho křesťanství, všeobecná nejistota znepokojuje mysl a občanský řád po všech ostrovech se rozpadává. V tak truchlivém stavu nacházely se ostrovy, když Ritchard k nim přišel. Nejprvé Jewel svou jednatelskou činnost tím, že všechum náčelníkům svolal, a jim přimlouval, aby misijnářům katolickým, o nichž, že misii na ostrovech Blaweckých zaraziti se chystají, byl obdržel zprávu, naprosto odepřeli vodu a oheň. Náčelníci však naprosto se zpěčovali přistoupi k žádosti tak nevlidné a nebezpečné. Od této doby klesl Ritchard znamenitě v jejich vážnosti. Ale „Handbüchlein,“ od Spolku Kalvského vydaný, předce nebojí se o tuto vinici, neboť prý „Der Herr sitzt im Regimente!“ —

§. 6.

Misie na Novém Seelandě.

a)

Semě- a dějepisný přehled.

N. Seeland záleží z dvou velkých a z množství malých ostrovů; mezi posledními největší jest ostrov Stuartův, na nejzazším jihu celé skupiny ležící. Dva hlavní ostrovy mají v objemu asi 4000 □ míl. Sewerný

ostrow, *Ea h a h e i n o m a u e* (*Stana-Mavi*), menší jest nežli jižní, *Tavai-Poenamu*. První jest na pomorí velmi krásný a úrodný, poskytuje všude pohodlné přístavy v četných chobotech, v nitru však vypínají vysoké hory své zasněžené hlavy k nebesům. Nejvyšší vrch má hora *Egmontowa* na jiho-západním pobřeží. Bohaté lesy a hojnost novo-seelandského luu poskytují Angličanům, kteří ostrow sobě osvojili, výdatnou kořist, zvláště pro osadníky australské velmi důležitou. Jelikož ale krajiny podél pobřeží jsou jen jako těsné pruhy, uvnitř pak za příčinou vysokých hor orné půdy toliko po řídce se nachází: samo sebou vysvitá, že koloniaci s velkými překážkami musí všude zápasiti. Mimo to jsou všechny částky severního ostrowu od původných obyvatelů, byť i spore, zalidněny a veliký pokus, vytisknouti tyto právné držitele orné půdy z jejich statků, bylaby nelidskost do nebe volající. Jižní ostrow, od severního úžinou *Coofowou* oddělený, málo posud jest prozkoumán. Obyvatelstvo jest řídké a proto lépe se hodí ke koloniaci nežli ostrow severný. Pomorí všude pusté, jižná část vysokými sněžkami pokryta.

Počet obyvatelstva obnáší asi 100—180 000 duší. Jsouť to lidé mohutné, svalovité postavy, divokého a vzdorovitého vzrůstu, ducha velmi bojovného; mraw a řeč jejich dává na jeno, že N. Seeland byl z ostrowů *Tonganů* a *Fidžiů* zalidněn. Politické přemraty, jichž *Tonga* v takové hojnosti

zakusila, byly bez pochyby příčinou, že mnozí buď dobrovolně aneb nuceně po úpadku své politické strany se vystěhovali a na N. Seelandu novou vlast hledali a našli. Příkladem k podobným událostem na ostrovech tichomořských v hojnosti najiti možno. Dál se i mysliti, že smělí vůdcové, jimž co mladším synům rodin náčelnických manské zřízení ve vlasti nepropůjčovalo půdu dosti prostrannou pro odváživého a ctižádostivého ducha, nízké své postavení sobě zosklivivše sebrali okolo sebe rovně smýšlející dobrodruhy a do neznámých končin odplouli, aby v zemích ještě nezalidněných svobodnou domácnost zřídívše vlastenským pohlawárům se vyrovnali, aneb, byla-li krajina již osazena, nášlím nového domovu sobě a posobníkům vybojovali. Odtud bez pochyby přišlo, že právě četné choboty vůkol severného N. Seelandu a pomorí k ostrovům Přátelským obrácené, nacházíme zalidněné od rozličných, od sebe nezávislých kmenovců mezi tím, co k nitru země obywatelstvo značně řídne a opět tam houstne, kde ostrov tak se oují, že oboje pobřeží toliko na málo mil jedno od druhého jest vzdáleno. Srovnávají-li se tyto náhledy o původu obywatelstva N. Seelandského se skutečností, pak se dá velmi přirozeným způsobem vysvětliti válečnost a žárlivost, kterou N. Seelandané svých svobod ostříhají, při nejmenším sahání na nich samostatnost bouřlivě se pozdvihující a k zbrani sahající.

b)

Evropejsští přistěhovaanci. Missie.

Na wzdory špatné pověsti, v kterou N. Seelandané přepadáním a vydrancováním evropejských lodí byli wessli, nawštěwowali Evropané daleké tyto ostrovy předce dosti často. Na počátku nynějšího věku byliť jsou lowci tuleňůw a welryb první, kteří za příznivého lovu počasi v četných chobotech N. Seelandu se zdržovali. Ústřikové marinářští zarazili stálá sídla mezi obywatelstwem půwodným, zvykajícího na způsobu evropejské. Zemáky a pšenice, jimi do zdejší půdy ponejprvé přesazené, výborně se dařily. Nebude tedy sporu, že tito dobrodruhowé křesťanstwí razili cestu do N. Seelandu a protestantští dějepisci sami nezapírají, že lowci tuleňůw a welryb mají znamenité zásluby o pokřesťanění Nowo-Seelandanům*). Bonenáhlu wywíjel se živý obchod mezi N. Seelandem a osadami anglickými v Australii a N. Seelandští nezřídka nawštěwowali město Sidnej. Toho použil anglický duchovní, jistý Marsden, a pokusil se zaraziti misii na N. Seelandu. Misiónáři již se chystali na cestu, ale wěst, že loď Boyd od N. Seelandských přepadena, mužstvo pobito a snědeno bylo, tak je zahrozila, že z celého podniku šeslo, l. B. 1809. Po pěti letech odwážil se Marsden s třemi misiónáři plouti na N. Seeland a

*) Meinicke, str. 223.

založil první misie w chobotu, ležícím na východné straně onoho dlouhého, asi 10 mil širokého poloostrova, kterým severný ostrov k severo-západu se končí. Z této první misie, která více orbou nežli rozšiřováním křesťanství se zaměstnávala, více nic newzešlo; scházel jí mocný náčelník, aby svou politickou vážností byl podporoval její záměry dle vzorův Tahitických a Hapajských. Z dostalo se konečně misijnářům podobného Pomara. Když totiž w roce 1819 Marsden opět nawštívil N. Seeland, ubýl se w okresu Kerikeri, w němž panoval vážný náčelník Songi. Marsden byl s ním w Sidneji se oznal a w úzké přátelství wšel. Songi welmi přívětivě uvítal misijnáře, neboť jej podělili wšelikými nástroji řemeslnými, předewším chválil sobě ewropejskou zbraň. Balnou zbrojí předčil wšem sousedům, podařené výprawy pak tím více podněcovaly jeho ctizádost k novým výbojům. Za nedlouho tonuly okolné krajiny w krwi, celé kmemy wyhubeno. S misijnářem Kendallem cestoval Songi do Anglie a použil zwědawosti a přízně Angličanů k tomu, aby s hojným nákladem zbroje a nábitku do vlasti se nawrátil. Nadarmo namáhá se Meinicke swáděním wšeliké winy na Songia zastřítí podíl, jež misijnáři měli w záměrech ufrutníkowských. „Wěci se ještě zhoršily, když Songi a Waikato ze své cesty do Anglie, kdežto wšeobecnou pozornost zbudili a welkou chytrostí z ní kořistiti uměli, s hojnou zásobou

palné zbraně se navrátili. Prostředky, jakých jeho krajanům posud ani viděti se neudálo, všeho druhu zaopatření jsa, jal se Songi na novo hubiti a pleniti sousedné kmenný takovou zúřivostí, že zajisté podobného krveprolévání na N. Seelandě není pamětníka *).“ Tussim, že ta slova jsou dosti zřejmá. Možnáť ovšem, že Songi v Anglicku se přetvářoval a, o pokoji sliby skládaje, budoucí vojenské tažení v duchu osnoval, ale misijnáři dobrou měli vědomost o válečnosti jeho povahy a historie vydává svědectví, že právě o ni zášilký se zbraní palnou v misijnářském stanovisku Kerikeriškém z lodí evropských přijímali a Songia a spojence jí zaopatřovali. Na vzdory všeliké krvi v neustálých pútkách prolité nedošel Songi předce cíle, za nimž tak horoucně toužil, nestal se králem celého severného ostrova, zemřel l. P. 1828. Byl sice vždy věrným misijnářům ochrancem, avšak pouze proto, že v nich spatřoval zakladatele své politické přewahy mezi sousedními kmeny; křesťu nebyl přijal, jako Otua na Tahitě. Teprvé jeho syn stal se křesťanem.

Za Songia nečinila misie pokrokův povšimnutí hodných. Dkolní kmenové zvali misijnáře toliko co mocné přátely Songiow a obchodníky s nebezpečnou jim zbrojí; pakli kdo s nimi obcoval, nečinil toho z ohledův náboženských. Ano, přízeň Songiowa u-

*) Meinicke, str. 227.

wedla je w nenávist u ostatných N. Seelandum; sotwa jich došla zpráva, že Songi nebezpečně raněn, již se chystali opustiti ostrow; že však odnikud na ně neudeřeno, nabyli opět smělosti. Spolek misijní w Anglicku dobře nahlížeje, že cesta, kterou misijnáři posud kráčeli, k pokřesťanění N. Seelandu newede, odhodlal se učiniti značnou změnu w systému. Rendall powoľán nazpět a misijnářům přísně na poručeno, aby toliko wyučowáním půwodného obywatelstwa se zabýwali. D této změně soudí Meinicke: „Nespravedlnosti, které byly příčinou propuštění Rendallowa ze služby Spolku Londýnského, nejsou dostatečně objasněny (wiž na konci tohoto S.); tolik jisto, že wystoupením Rendallovým nastal obrat w záležitostech zdejší misie. Nezpůsob, jenž misijnářům (člowěk by tomu ani newěřil) w obyčej wessel, své potřebnosti zahrazowati prodáváním palné zbraně a nábitku tuzemcům, od této doby docela přestal *)“.

c)

Newý Seeland prohlášen za osadu anglickou.

Následky z tohoto prohlášení pro misie wzešlé.

Smrtí Songiowou nawrátil se stálý pokoj w utýranou zemi; ewropejských kolonistům roč od roku přibýwalo w takowé hojnosti, že židka kde který chobot nalezen, jenž byl nebyl

*) Meinicke, str. 229.

již měl osadníků. Bůda pilně se vzdělávala, v mnohých krajinách smísilo se obojí obyvatelstvo vzájemnými manželskými svazky a, zvedenost evropejská rozmáhala se. Působnosti misijní odemíralo se překrásné pole. Četné jejich rodiny mohly býti N. Seelandanům obrazem sporádané domácnosti, orbou, které horlivě se ujmaly, mohli vzbuzovati je k následování, an by otcové jejich, co poslové míru, byli urownávali vzepře mezi rozličnými kmeny zhuřta vznikající. Dělníků měli dostatek; mimo Anglikánce, kteří na východním pomorí pracovali, působili na pobřeží západním také Methodisté, počet stanic misijních vzrůstl na konci 1840 až na 35. Neustálým obcováním Evropanů s tuzemci vznikl mezi těmito konečně onen ruch, jehož jsme na jiných ostrovech tichomořských již byli pozorovali, a rozpoložení myslí tímto duchovým hnutím roznicených usnadňovalo úkol blahověstný. A skutečně bychom dle zpráv misijnářů měli souditi, že severný ostrov již pokřesťaněn býti musí; ale další pochod události nám okáže, že do nitra ostrovu nebyli posud vnikli.

Podivné bude přicházení čtenářům, povíme-li jim, že misijnáři protestantští s evropejskými osadníky nikterak nemohli se dorozuměti, v ustavičném sváru s nimi žijouce. Dalaby se tato kyselost sice vyložiti tím, že přistěhovanci na N. Seelandě usedli, podobně jako na Tahitě, byli dílem poběhlíci a ústřekové ze společnosti evropejské vymetení, kteří, všem rozpu-

stílostem hově, nerádi viděli vzrůstající vážnost misijnářův. Zito dobrodruhowé esobující sobě první zásluhy o vzdělanost N. Seelandských báli se o swůj prospěch a vyčítali misijnářům, že se jim wtírají do díla, chtějíce kliditi z roli, které oni byli oseli. Alwssak dostatečného swětla pro rozdrážděnost obojí strany tímto výkladem nenabudeme. Nebo hlas oněch nemrarcůw musel mezi půwodným obywatelstwem tou měrou se ztráceti, jakou blahoplnná působnost misijnářůw nabýwala uznání; blahowěstowé, odwoláwající se na swé skutky, mohli směle opowrhovati sočiwou žárlivostí newázané zběře. Důwodůw onoho nedorozumění musíme tedy jessťe jinde hledati a tím wražíme opět na jeden z podstatných nedostatkůw misijnářstwa protestantského, jenž welkolepé působnosti mezi nimi vzniku nedá. Borenáhiu totiž osazowali se na N. Seelandě také mužowé wsselike cti hodní, z Anglicka, z Nowo=Ziho=Walesu a z Francie, a to sice w tak hojném počtu, že wzrůstali na tisíce, a za nedlouho zmíněné uprchlíky decela z popředu wylisili. Ze potlukowé ztrátu panstwi swého těžce nesli, jest přirozená wěc, wssak nikdo nedbal na jich reptání. Z mezi tyto počestné osadníky a misijnáře za krátký čas wtroušilo se nedorozumění, a naporád wzrůstalo. Kolonisté, kdekoli se osadili, šířili mrawnost a vzdělanost, zúrodňujíce půdu a sázejíce nowé stromowí. Někloby se, že misijnáři, duchownou spráwu wedouce w nowých osadách, museli kolonisty powážowati za

přirozené spojení v úkolu misijním. Misijnáři právě naopak žárlivým okem patřili na vzrůstající kolonizaci, a báli se ztenčení svého politického vlivu, majíce na zřeteli události Tahitické a Havajské. Pročež všemožně kladli překážky pravidelné správě kolonizační, které osadníci neustále žádali, a která jediné mohla poskytnouti vydatné záštity proti nestálým a loupeživým tuzemcům. Ale pravda, že pořádná správa kolonizační by politický vliv byla zničila a základy pozemků, kterých v počtu k ujasnutí velkém a na způsob všelikou mravnost urážející byli misijnáři sobě osvojili, ve slusné hranice byla obmezila. Dlužno zde poznamenati, že tato důtka, proti nepravému osvojování pozemků metená, neplatí Metodistům, kteří v tom ohledu přísnějších se drželi zásad, než misijnářům anglikánským. Jednoukráte toliko Metodisté mezi svými přišli na stopu podobné neslusnosti a hned ji zamezili. Jednotlivý pád ale nemůže nikdy zawdati příčinu k obviňování celého Spolku *).

*) Bylibychom těžké toto obvinění rádi zamlčeli, dobře vědouce, že mravné vážnosti misijnářům protestantských velkou čini ujmu. Ale my katolíci dosti dlouho jsme mlčky snášeli útoky, proti panovitosti, lakomství a Bůh ví jakým nepravostem nasseho kněžstva od protestantův neustále metené, a svrchovaný čas jesti, abychom směle odhalili roušku, za kterou horlení pro „čisté Ewangeliium“ nezřídka se skrývá a dluží jsme nassemu národu nepopíratelné podati b ě je, nejen prázdné deklamování, aby sou-

Prohlášení N. Seelandu za majetek anglický následovalo teprvé r. 1839. Sessel se zvláštní novo-seelandský Spolek, jenž na vlastních lodích vystěhovalce do N. Seelandu přewážel a na osob jejich od náčelníkův znamenité polnosti skoupil. Ausland w tom ohledu praví *): „Anglie uwázala se konečně w N. Seeland. Kolonizací, kterou vlastně počali missonáři a to sice, wssemu odporu nawzdor, způsobem ne příliš nezísktým, obdržela od spolku k tomu cíli zřízeného řádnou správu, a bez pochyby udělá za krátkou dobu rychlé pokroky. Kolonisté sice již po delší čas w porozumění se zdejšími pohlaváry opětně byli žádali za ochranu britickou, ale vždy nadarmo. W parlamentu Londýnském seděli mnozí členové Spolku biblického a misionského, kteří záležitosti novo-seelandské vždy měli zaříditi podle přání missonářův, a tím způsobem vždy otáleno s ustanowením mocné authority na N. Seelandě. Obecnstwo, dostatečné znalosti o poměrech tuzemských nemajíc, mělo se k věci netečně. Když wšak Francie obsazením N. Seelandu počala

díl o osvětě, jakou protestanti a jakou katolici na půdě neutralné rozšitují. Opět podotýkáme, že všude w tom ohledu čerpáme z pramenův protestantských. Dstatně spis náš nemá účelu polemického (tu by padala jiná slova!), nébrž jest čistě historický; widě-li kdo w ubálostech, jež o misíích protestantských wyprawujeme, polemiku, nebráníme mu! —

*) Ausland, č. 362; 1840.

hroziti, muselo se konečně zakročití. V roce 1833 ustanoven Busby za konsula anglického na N. Seelandu. Busby ale nakládal straně misijnářské. Následně žaloba za žalobou docházela parlamentu od kolonistů; tím a denně vzrůstající důležitosti ostrovů samých vzbuzena a obrácena k N. Seelandu pozornost vlády a konečně učiněn krok rozhodný. Roku 1839 prohlášen N. Seeland za osadu anglickou a za místodržitele jmenován kapitán Hobson." Osada francouzská, která poněmáhlu na poloostrově Banks na východním pobřeží jižního ostrova byla se zřídila, musela, ač teprve po mnohém odporu, uznati svrchovanost anglickou.

Spolek novo-seelandský založil roku 1840 troji město: Wellington na úžině Cookově, Nový Plymouth v Taranaku, a Nelson na chobotu Tasmanově. Za sídlo místodržitelství ustanoveno město Auckland na západním pobřeží severního ostrova. Roku 1840 obnášel počet osadníků již 10.000 duší.

Uvážení-se Anglie v ostrov N. Seelandský slouží spolu považovati za obratník v záležitostech tuzemských tím důležitější, čím rychleji se rozmáhají pozorujeme od oné doby misie katolické. Meinicke jice tvrdí, že katolickým misijnářům prohlášení N. Seelandu za osadu anglickou nepřišlo velmi vhod; tím ale dává toliko na jeno, že stavu zdejších záležitostí nehrubě porozuměl. Právě naopak, katoličtí misijnáři s radostí uvítali tuto dobu, neboť, po-

kud misijnáři protestantské pravidlo vlády měli ve svých rukou, nesměli veřejně vystupovati s činností svou, ač s osadníky vždy v dobrém srozumění žili. Ale anglikánské misijnáři octli se touto událostí u velikém damu proto, že vláda anglická položila za zásadu: „že jen takové zákupy pozemků uzná za platné, kterým svědčí řádná listina, a že i tuto listinu jen pro tolik pozemků za platnou uzná, kolikby jich kdo za vydaný již peněz dle nejnižší od vlády určené ceny byl nabýti mohl.“ Anglikánské misijnáři, kteří posud na N. Seelandu sobě hráli na pány, museli nyní se vykázati se svými právně či neprávně nabytými pozemky a když dotýčná záležitost v parlamentě anglickém vzata na přetřes, způsobila v obecnstvu i v listech veřejných hlubokou proti anglikánským misijnářům roznicenost a newolt.

V zákupech misijnářův anglikánských obsahuje ode dne 27. listopadu 1840 „Ausland“ následující článek: „Žiž kolikráte jsme v těchto listech učinili zmínku, kterak misijnáři N. Seelandští rozmanitým a na díle ne příliš čestným způsobem sobě osvojili značné pozemky, aby své rodiny rozsáhlými zaopatřili statky. Tato záležitost dostala se nyní na veřejné světlo a my vyjímáme z listu v „Colonial-Gazette“ pod nápisem: „Letter to the Earl of Chicester, President of the church-missionary-Society“ dne 8. ledna 1840 uveřejněného tyto podrobnější zprávy, které spolu potvrzují, že misijnáři na ostrovech novo-seelandských hleděli založiti pan-

stwi, podobné onomu, ježto misijnáři američti promožují na Sandwichách.“ . . . „V roce 1837 proslýchalo se ponejprvé u veřejnosti, že misijnáři zakoupili znamenité pozemky na N. Seelandu.

Jistý F l a t t, světský misijnář ve Spolku anglikanském, udal celou věc, a byl od zvláštního výboru horní sněmowny vyslýchán. Zakupy pozemků, z nichž některé obsahují několik (anglických) mil půdy novo-seelandské, vytiskli misijnáři mnohé kmeny tuzemské z jich majetku, čímž přinuceni byli, chtěli-li nových polností získati, zbrani sobě dobývati půdy a sousedné kmeny bojem z ní vyháněti. Všechny zprávy z N. Seelandu, i ony od Spolku misijnského vydávané, shodují se, že v sousedství osad misijnských tuzemské obyvatelstvo značně se tratí, což arci misijnáři nazývají „tajemnými osudy Bane.“ Z toho vysvitá, že ani misijnáři ani ostatní zakupníci o to nepečovali, zdali jinému evropskému osadnictvu tolik zbude půdy, kolik stačí k jeho výživě, a že zálohy Spolkové nejen původním čistě náboženským účelům se odcizily, nébrž i k ponenáhlému vyhubení tuzemského obyvatelstva přispívaly.“ „Když byla celá věc tímto způsobem ku vědomosti obecnosti přišla, domníval se každý, že výbor Spolkový přísné vyšetřování zařídí; nikoli, on se snažil ututlati ji. Především hluboké zachovával mlčení. Po celé dva roky vydával obvyklé zprávy misijnské, aniž jediným slovem věci se dotýkáje, ačkoli

právě misie novo-seelandská největší bere důchody, neméně nežli 16.447 liber sterlinků *). Bina misíonářů tedy mlčky uznána. Z toho následovalo, že mnozí členové Spolku, jmenovitě zasílatel listu na Lorda Chiestera, neustále doráželi, aby výbor Spolkový zařídil nestranné vyšetřování u věci, a že dobrovolné příspěvky značný utrpěly schodek. Nyní bylo již nutností nemyhnutelnou, požádati aspoň misíonářů o bližší zprávy. Odpovědi sice docházely, ale — neověřeno jich. Zasílatel onoho listu, zdá se, že měl vědomost jich obsahu, neboť praví: „„Dněm, jimžto blahobyt Spolku na srdci leží, stačí vědět, že polnosti, kterých misíonáři sobě osvojili, dle vlastního jich se přiznání obsáhnou tisíce akrů **), v mnohých pádech až i několik mil země.““ Při vyjednávání parlamentním zastávali sice členové Spolku misíonářského všemožně věc misíonářů novo-seelandských, ale hlavní punkt obžaloby: hromadné zákupy pozemků za cenu poměrně nepatrnou, nepodařilo se jim vymáhati. vláda hrozila, že nemytázou-li se právem listinami doloženým, ony pozemky prohlásí za majetek státní a tím donutí konečně misíonáře, že zaslali výkazy pozemků, k nimž co majetníci se hlásili.

Podobná stať nachází se v č. 59. tohotož listu, z Londýna zasláná ode dne 15. února

*) Dělo 164.470 zlatých stříbra.

**) Také co „jitro.“

1840. Stojíť pak w ní: „Z druhé strany musí vláďe záležeti na tom, aby misie nesáhaly přes meze svého povolání, neboť vážnost Anglie stojí a padá tu s vážností, které misie anglické používají w tichomoří. Bědou-li však tyto w nenávist původnému obyvatelstvu, nebudou váhati misíonáři fracouzští, rozdělití pozůstalost jejich mezi sebou. Prospěch Anglicka vymáhá tedy, aby misie dobře spořádalo, mají-li podnikavosti katolických blahověstův šťastně odolati. Což není věci tak snadnou, dílem že obřady katolické Církve pro barbarské národy více půwabu do sebe mají, dílem i proto, že zasmušilý duch sektářůw, kteří misíi anglických se zmocnili, více jimi hlásané a politickému jich wliwu propůjčuje jistý ráz, jenž jim nikde oblíbenosti nezíská a konečně proto, že nade vše pomyslení těžší jesti, w pořádku slusném udržeti ženaté misíonáře, nežli katolické kněze. Všdyť učí zkusenost, na jaké bezceští zawádí misíonáře protestantské ostatně přirozená pečlivost o zaopatření dítek a rodin mezi tím, co kněz katolický mimo svou Církev nemá, oč by se staral.“ Noviny Augsburské: „Allgemeine Zeitung“ uweřejnily dne 10. kwětna, „Ausland“ pak w č. 173. t. r. listy z Londýna zaslané, které měly za účel wyvrátiti obžaloby proti misíonářům zadané, ale obrana zanášši se odmítáním powěstí zhola sem nepatřících: jako: že není prawda, co o ujmě na důchodech misíionských se roztrussuje; faktum o záfupech pozemkůw na N. Seelandu nezapi-

raji *). Stať, w „Auslandu“ otiskněná, wylouhá ony zářupy tím, že we stanicích misijních také jsou světskí misijnáři, kteří, promozující orbu, zvykali tuzemce na řádné obdělávání půdy. Ale wždyť právě tito nejprve pozdvihli hlas proti oněm neřádům; proč duchovní misijnáři neodporowali, kdežto museli nahlížeti, že jich působnosti náboženské z oné látkoty po statkách světských wzejde welká záwada? Dstatně wí svět, že misijnáři protestantskí za věci nepatrné, které omšem w očích diwochotných nesmírnou cenu mají, jako: sekery, kladiwa, pilky, bambitky atd. rozsáhlých nařoupili

*) Za příčinou jizlivých wýčitek chabosti w čas nebezpečnstwí, panowitosti a lakomstwi, které odporuit činí misijnářům protestantským, chwále s druhé strany blahověsty katolické, odpowídá zasílatel obrany: „Ač jsem protestant, s radostí wyznávám, že mnozí katoličtí misijnáři z čistého nadšení náboženského a nelíčené lásky k bližnímu smrt mučednickou podstoupili; ale spisowatel oné státi nezdá se ani pochopowati, žeby mohli býti lidé, kteří by, z wnitřného přesvědčení o spásenosných účinkách křesťanstwí pro čas a věčnost, wšeho i žiwota se odwázili — on wšude čije toliko etěžádnost a látkotu.“ S tímto náhledem se docela srownáváme, jřouce daleci toho, wšem misijnářům protestantským hned a priori podkládati lakomstwi a t. d. Zajiřtė mnozí mezi nimi milují Chřiřta; záhubné účinky, které z jich misijí národům tichomořským wzeřřly, nesmí se připisowati pokleřtům jednotlivcůw, něbrž raději lichému duchu sektářřskému, jeřž obkolėbky do sebe sřáli, a nepřiměřenosti protestantismu k ewangelisowání pohanstwa wůbec. —

polnosti. Pročez ještě v roce 1845 v parlamentě anglickém zuřivě proti anglikanským mis-
sionářům metáno výchitky a chváleno pro ne-
zisktnost missonáře katolické a weslejanské. „Jistý
Kendall,“ řekl Ch. Buller ve své řeči
parlamentní, „koupil za 36 seker od ostrowa-
nů 40 (anglických) mil půdy; mimo Ken-
dalla wedlo neméně nežli 23 missonářů
tento podvodný obchod, a tím se stalo, že od nich
parlamentu zasláno 186.000 akrů £ zákonni-
tému potvrzení: důst. p. Williams hlásí se
£ 11.000, důst. p. Forebrother £ 40.000,
důst. p. Taylor dokonce £ 50.000 akrům co
svému majetku.“ Tyto zákupy nazývá Mei-
nické, str. 262., pouze mírné (!) a dohládá:
„Wmyslíme-li se, jak náleží, v postavení těchto
mužův, kteří svůj celý život v tichomoří strá-
witi musí, nemajíce žádné naděje, ve vlasti ně-
kdy zaopatřiti své rodiny, bude nám snadno
pochopiti péči, kterou usilují wssemožně pojištit
budoucnost svých dětí; owssemže prostředky, kte-
rých v tom ohledu použili, s tíží kdo bude
chwáliti.“

Ačkoli na počátku roku 1840 křesťanství,
které missonáři protestantsí hlásali, po sewer-
ném ostrowu a po severním a sewero-západním
pobřeží N. Seelandu bylo se rozšířilo, nemo-
hlo předce panství protestantismu se považo-
wati za pojištěné. Wzrůstající síla kolonistů
přemáhala wliw missonářů; půwodné oby-
watelstvo wzdalowalo se newlídného jich učení
tou měrou, jakou poznáwalo jemnější mravy

ve spolkách vzdělaných Evropanů, kam moc misijnářův nedosahovala. Byloť předvídati, že, jakmile náboženství katolické, od znatelův přirozenosti lidské horlivě hlásané a rovně tak nejoswícenějšsimu Evropanu jako divokému Oceaniu přiměřené, wedlé zasmušilosti sektářské hlasu svého pozdvihne, že znamenitá proměna nastati musí v poměrách náboženských N. Seelandu. —

§. 7.

Misie na ostrovech Sandwičských.

a)

Scmč= a dějepisný přehled.

Sandwichy leží v severné části tichého oceanu, u velké vzdálenosti ode všech posud jmenovaných ostrovův. Celá skupina záleží z 11 vysokých ostrovův původu sopečného, obhrnutých množstvím koralových zádor a malých výsep, táhnoucích se na mnoho set míl k Mariannům a až k pobřeží asiatskému. Co do velikosti přemýšlují vyjma N. Seeland všechny od kmenu bílého zaliduňené ostrovy. Obsahují okolo 290 □ míl s obyvatelstwem poměrně velmi nepatrným, asi 120.000 duší; minvalyť ho dříve mnohem více. Počítají se k nejkrásnějšsim ostrovům v tichomoří; podnebí mají zdravé a ne příliš horké, protože vysokými horami a mořskými větry mírněné. Nejvýtečnějšsi ostrovy jsou: Savaj (Ovahi), 25 □ míl velký; Mauvi, 28 □ míl, Morakaj 8 □

míl; Dahu, 25 □ míl velký s hlavním městem Honolulu; Atovaj, 25 □ míl a jiné méně znamenité ostrovy.

O původu obyvatelstva pojednáno w dílu úvodném, dlužno však přidati, že značněji nežli kde jinde w tichomoří lze stopovati na Sandwichách pozdější politický a náboženský cizý vliv w obyvatelstvu ainoském a jeho původně kamském náboženství. Moc královská panuje po despoticku, národ, pouhé bezvolné stádo, jest bídný a zotročilý. Za posledných časův dělilo se troje panství o Sandwichy. Největší zaujímalo krom celého ostrovu Havajského také část ostrovu Mauvi. Druhé zaujímalo mimo ostatek ostrovu Mauviského menší wyspy Lanai a Molokaj. Třetí rozšířilo svou moc po ostrovu Dahu a po menších západných ostrůvkách. Nedlouho před založením první misie opanoval samozwanec Kamehameha větší díl skupiny násilím, jakož jsme i jinde pozorovali. Vzbouřil se proti králi Havajskému a porazil ho w krvavé bitvě, která celých osm dní trvala, zvláště pomoci chrabrého přítele svého Keaumoku, jehožto tři dcer byl pojal za manželky. Slouly Kaahumana, Kalakaa a Pija. Nejvýtečnější synové Keaumokowi byli: Kalaimoku a Boki. Opatřován byw palnou zbraní od obchodníků amerických a evropských rozdalowal ueustále meze svého panství, až konečně w podmanivém jeho duchu dozrála myšlénka, podrobiti sobě celou skupinu Sandwichskou; a slusí wyznati, že ji ve

skutek uvedl obdivu hodnou udatností a strategičností, ač nemenněi ufrutností a úškovností. Při tom uměl všech hlav schopnějšších, kdekoli se vyskytly, velmi obratně použiti k svým zájmům, a i z Evropanům, v jeho říši usedlých, pro své zámysly kořistil. Mořináře a úškovy, ač jim k vůli svému prospěchu přál, předce na uzdě držel, k lodem evropejským míval se vždy vlídně a spravedlivě, dobře uznávaje válečnou převahu; podporoval řemesla, obchod a i školy později zřizoval, ač sám vždy zůstal surovým divochem. Národ jeho vládou nepowznesen, ovšem ale docela vyšší a sedřen.

Kamehameha byl poslednou podporou klesajícího pohanství a pokud panoval, nedal mu padnouti; umřel co zarputilý nepřítel křesťanství. Již za jeho vlády mnozí velmožové, naučivše se obchodem s Evropany obdivovati umění a zvláště zbroj cizinců, vyselili důvěru k pohanství řádu byli ztratili. Hanbili se svých bůžků, obětím krvavým se vyhýbajíce; vlažnost a netečnost náčelníků nakazila pohnáhlu i obecný lid, tak že mravy z ducha pohanství vzniklé samy sebou napořád mizely. Když Kamehameha v roce 1819 zemřel, vystoupila strana pohanstvu nepřiznivá zjevně, a vůdce její Kalaimoku, důvěrník nebožtíka krále, žádal bez odklůků, aby mravy pohanství naprosto se zrušily. Stejného smýšlení byly dvě manželky Kamehamehovy: Keopulana a Kaahumana. Nástupce trunu, mladý Liholiho, a strana kněžská byla proti

nowotám a skoro by byla ze wzájemných ústr-
kúw se wzňala wálka, kdyby francouzský kapitán
Freycinet, jenž právě byl k ostrowu přistál,
nebyl zprostředkował mír, hledě při tom získati
krále pro náhledy Kalaimokowy. Na to
prohlásili se Kalaimoku a Boki veřejně
pro křesťanství a přijali od kněze lodního, de
Quelen, l. B. 1819 slavným způsobem křesť-
swatý. Freycinet, přislíbiv Sandwičským
odejti z Francie několik blahověstíw, odploul.
V listopádu 1819 stolowáno u krále ponejpr-
vé způsobem ewropejským a ku kwasu připustě-
no ženy proti všemu řádu pohanskému, jenž
tímto způsobem byl tolik co zrušen. Chrámy
a obrazy modlářské kázáno bořiti. Nowoty ná-
boženské, zde jako jinde w tichomoří obywatelstwu
beze všeliké hlubší mrawné příprawy a pohnutky
wnucené, rozdráždily stranu pohanskou tak we-
lice, že jako za náhradu, duchu pohanskému po-
winnou, wystrojila krawnou obět (posledná to
na Sandwichách prolitá krew lidská bohům po-
hanským), druh druhá k nastávajícímu boji připí-
jením obětné krawe se rozněcujice. U Kuamo-
swedena wražedná bitwa, w kteréž strana kře-
stanská (zasluhuje-li vůbec toho jména) úplně
zwítěžila.

b)

Počátek misie protestantské.

Celá tato proměna w životě Sandwičanůw
náboženském a socialném děla se bez přispění
misiónářůw, toliko wlivem ewropejských osad=

níků, kupců a úřadníků marinářských. Bratřé messianí francouzského kněze de Queleny na ostrově nemůže se hrubě ani klásti na váhu této proměny. Národ se octnul ve stavu, jež jsme dříve již líčili za velmi nebezpečný pro duchový vývoj celého kmennu. Much neobvyčejný v útrobě pocítiv tussil, že vyrůstá z těsných forem posavadných názorů, že pramen, z něhož dříve se napájel, vyschnul: dusse práhla po zdroji živějších vod, rozum toužil po rozsáhlejších rozhledech. Národ rozehvělý potřeboval zkuselé ruky vychovatelovy, měla-li krise pro náboženský a národní život šťastně se zakončiti. Missonáři katoličtí, které poslati Freycinet byl slíbil, opozdili se bezmála o celých sedm let, nepředvídanými nehodami zdrženi byvše a v úkol blahověstný uvázali se zatím missonáři protestantsí.

Bylo to na jaře l. P. 1820, když četná společnost missonářů amerických se svými rodinami přistála k Hawaji v průvodu několika Sandwičanů, kteří po delší čas v Bostonu byli messkali. Ostrowané ničeho newěděli o rozporu v křesťanstvu, ale evropejsí kupci a osadníci, jsouce pamětlivi žalostných událostí na Tahitě a bojíce se tedy škodlivých následků pro Sandwičské obyvatelstvo, newiděli rádi příchod missonářů, a hleděli zabrániti jim wstoupení na půdu Sandwičskou. Ale matka královna tak dlouho přimlouvala synovi, až připustil missonáře; tito pak, jakož jinde činiti byli uvyklí, ihned se přidali na stranu panovníka a

čelů i kůw, mnohé pudila žádost, i w ohledu náboženském wyrownati se obdivowaným cizincům, mnohé strhla móda u wír wsseobecné horlivosti." Na tétěž straně dokládá: „Stanice misijní sice byly četné a rozsáhlé, awšak misijnáři při práci se spoléhali na podporu pohlavárůw, jichžto národ slepě následowal."

Politický wliv, jehož misijnáři w raddě královské a mezi náčelnictwem za krátký čas byli se domohli, ani na Tahitě nezpůsobil tolik zlého národu, jako na ostrovech Sandwíčských. Králowna matka byla jim docela oddaná a její pomoci wládli králem, jenž sice za křesťana se vydáwal a modlitebnici misijnářůw nawštěwowal, ostatně ale wšem swým libůstkám a nejossklivějšsimu prostopášnictwí docela newázaně howěl *). Kterakou wážnořt a moc měli misijnáři na Sandwichách, wyswítá z toho, že na radu jejich král nařídil, aby wssichni jeho poddaní bez rozdílu stáří, pohlaví a stáwu nawštěwowali protestantské kostely; zwlářtní zákon w tom ohledu po wssech ostrovech weřejně ohlářsen **). Když matka králowna na deřřší čas se odebrala na ostrow Mauvi a w okresu Pahaina se udomácnila, následowali ji misijnáři Steward a Richards, aby každého kroku střehli. Awšak již na podzim l. P. 1823 zemřela jim příznivkyně, když před smrtí swou jeřřtě byla přijala křest. Po smrti

*) Meinicke, str. 195.

*) Meinicke, stc. 194.

své matky předemzal sobě král, vydati se na cestu do Angličan se svou chotí, která prý spolu byla jeho vlastní sestra. Což asi jej pohnulo, vlastní zemi a k tomu ještě nehrubě uspořádanou opustiti a podniknouti do ciziny tak nesmírně daleké cestu dobrodružnou a nad míru nebezpečnou? Daloby se říci, že zvědavost w něm tuto myšlénku zbudila, avšak postavení jeho k misijnářům a následky, jež z nepřítomnosti slabého a vrtkavého panovníka misijnářům vzestly, ani nám nedají pochybowati, že, byt právě nebyli k cestě do Angličan jej bezprostředně podněcovali, aspoň velmi rádi ho odcházeti viděli. Spolu s králem odesel Boki, Kalaimofu bratr, muž bez odporu nejrozumnější a lidu nejmilejší, misijnářům americkým ale nehrubě přející. Na cestě opjel se spolu s lodníky kořalkou, o závod s nimi klwaje a přísahaje w řeči anglické *), w Anglicku však uprostřed šlechty dosti způsobně se choval. Za nepřítomnosti jeho počínali sobě misijnáři co svrchovaní panovníci. Kalaimofu společně s Kaahumanou řídil správu státnou, avšak oba byli toliko nástrojové w rukou misijnářůw, kteří jich použíwali ku prowezení politicko-náboženského systému, je-li možná, ještě nesmyslnějšího a pro národ tvrdšího, nežli byl Tahitický.

Když král Kamehameha II. a jeho choť w Anglicku zemřeli (1824), prohlášení

*) Meinicke, str. 58—59.

jsou Kalaimoku a Kaahumana za poručníky dědice trůnu, jenž přijal jméno Kamehameha III., jsa bratr nebožtíka krále. „Tato událost,“ dí při té příležitosti Meinike, „velmi prospívala misijnářům proto, že celou státnou správu takorča vložila do jich rukou, neboť poručníci nedospělého nástupce trůnu ničeho bez jejich rady nepodnikali.“ Politická moc nyní jediné usilovala na to, aby se na ostrovech provedl nejzasmušilejší a nejnevolnější puritanismus a duch prostomilého národu v nejtěsnější pouta sevřel. Vydan zákon, jenž každého obyvatele, buďsi mlad aneb star, k navštěvování školy zavazoval. Jiný zákon zrušil všechny hry, zpěvy a zábavy, které veselí dříve ostrované tak měle milovali; třetím zákonem tlačeno na nejprísunější svěcení dne nedělného dle způsobu starozákonného. Tu zapovězeno připravování jídel, jezdění na voze a na koni, ani člunek nesměl se pustiti na vodu; největší bezpráví však bylo to, že toto politické řízení, z náboženského zbola stranného a nevolného názoru vyšlé, zasahovalo také četné osadníky, kteří na ostrovech staršími byli obyvatele nežli misijnáři, a bez nich pohanství byli vykořenili *). Každý přestupek těchto zákonův trestán rovně jako na ostrovech Tovařských přísnými tělesnými pokutami, které často nejen slusnost, ale i veselí lidský cit urážely **).

*) Meyen, Reise um die Welt, str. 122.

**) Meyen líčí co očité svědek podobnou exekuci na

Mezi tím, co misijnáři na tak nejen bezprávný, nýbrž i zcela nesmyslný způsob konali dílo blahověstné, rozmáhala se vůči hledě nenávisť cizého náboženství v národu; kde vsať bázeň trestu vynucovala zevnitřnou legalnost, strýkala se ona nenávisť pod rouškou protřelého lícoměrnictví. Ze mravní povaha ostro-

člověku polopitoměm, jenž se dopustil náramného zločinu tím, že lichou zprávu, jakoby oblíbený náčelník Boki se byl nawrátil (což misijnářům arci nebylo vhod), rozšířoval, tímto způsobem: „Zednoho jitra spatřili jsme na ulicích města Honolulu výjev velmi truchlivý. Člověk, na polo pitomý, s rukama na prsou spontánně přivázan na zad malého vozíku, na němž seděl úřední sluha s rákoskou v ruce. Vořík pohyboval se zvolna po ulicích a při každé zastávce jal se bičic oznamovati zločin trestancův, načež na jeho pokynutí lidé, kteří vořík táhli, trestance ohnuli a na obnažená záda sypaly se prudké rány od rákosy bičicovy. Museli jsme své zraký odvrátiti od žalostného divadla, když jsme zočili člověka, s jehožto rozštěpaných zad tekla krev dolů po nohách, a ježto na vzdory upěnlivým prosbám znova mrštati bičic se chystal. Tisíce lidí, mladých a starých, zprowázeli truchlivý průvod, jevíce na způsob nezvedených dětí svou radost, kdyžkoli ubohý pitomec bolestně se rozkřiknul. Uedlé vozíku kráčelo několik nahých vojákův, po boku své ženy majíce, v jedné ruce pušku a na druhé nahé dítě držíce. . . . Kdyžby lži, ježto paní misijnáři do světa wysílají, méně přísného došli trestu! Kteraká vina a kteraké odpovídání před Bohem, vlastním svědomím a před světem stíhati musí spolky, jenž t a k o w é lidi wysílali co apóstoly náboženství křesťanského!“

vanům tím zkázu brala, každý přisvědčí *). Ubohý lid nawštěmował sice, offlivých potut se boje, modlitebnice a sšoly, oštatně wšak ku prospěchu jeho nic se nedělo, ano miššionáři na místě toho, majíce welmožům wštěpowati laškawou wlidnost k nižšim třídám, zacházeli s nimi sami welmi hrdě a opowrželiwě, tať že křesťanstwim obecný lid mnoho ztratil, za ztrátu ale pražadné náhrady nenabyl. „Na cestě k přibytku p. Binghamowě,“ di Meyen, „pofkali jsme se s wšstupem welmi formoutlivým, jenž wážnost naši pro miššionáře hned na počátku hluboce snížil; widěli jsme totiž dvě paničky miššionářské, any sedíce na koleje, w niž několik oštrowanůw bylo zapřaženo, a wešele howořice práwě wyjížděly na procházku.“ Sojné platy, které od spolkům miššionských jim ročně docházely, wynakládaly na útratný přepych, zwykajíce wyšši třídu na ewropejské nářadí, nádherné powozy, na koňské dostihy, o nichž i we zprávách miššionských chlubně činiwají zmínky; ale pro rozššířowání řemesel a orby, kterou národ zbídnělý a zotročilý by

*) Meinicke nicméně udává rozdíł mezi proteštantskými a katolickými blahowěšty tať, že katoličtí wšude prý se spokojují zachowáwáním obřadůw náboženských, proteštanti ale prý hledí powzbuditi ducha a wnitřný wzkrísiti žiwot. Odkud pochází tento Meinickůw náhled? Zajisté obtud, že se mu, když ony řádky psal, w duchu udělaly mžitky, těmi se štalo, že maje psáti „wnitřný“ napsal „zewnitřný,“ a maje psáti „duch“ napsal „tělo.“

byl mohl pozvědět se k tělesnému a mravnému blahobytu, neučiněno od nich nic. „Tito řemeci a krejčí,“ praví jistě noviny protestantské, „kteří kopyto a dílnu opustili, aby hlásali Ewangelium, považovali by za věc nehodnou, vyučovati ony surové ostrované, kterak se zachází s jehlou a šídlem; oni se toliko pevně drželi zásady, že tím lépe bude, čím více času se promchá nudným kázáním, modlením a zpíváním *).“

*) Quaterly Rewiew, č. 35. Meinicke vymlouvá misijnáře lenosti a po zábavách bažirovosti tuzemců, ani nepozorujíc, že tím připouští sám úplnou neschopnost misijnářův. Vždyť misijnářovi právě se musí jednati o úplnou proměnu v duchu pokřesťaněného národa, takovou, jakou misijnáři katoličtí u nejlinějších národův La Platských a Baranaušských a právě u sousedných národův tichomořských blže misijnářův protestantských na tak škvělý, jak brzo uslyšíme, způsob provedli. K tomu ovšem třeba, aby misijnář znal povahu národa a s ní zacházení uměl, mimo to pak neustále sám sebe zapíral; ale těchto vlastností protestantský a jmenovitě anglický misijnář právě nemá! Na místě toho, máje snížiti se k divochovi, opustiti otce, matku, ženu a děti, aby ho získal pro Krista, putuje misijnář protestantský s ženou a dětmi do krajů pohanů, vystaví si na bezpečném místě dům, uspořádá ho pohodlně dle způsobu anglického, nejša nikterak s to, aby komfort, jenž mu doma k srdci přirostl, v nejmenším postrádal. Potom zbuduje vedle přibýtku svého kapličku a jme se konati dílo misijnské.

c)

Kolonisté a misijnáři.

Již na N. Seelandu jsme viděli, že kolonisté a misijnáři nikterak se nemohli porovnat. S podobnými ústrky potkáváme se i na Sandwichách. Mohlibychem sice spočinouti se pouhým na ně poukazáním, jelikož ale rozhořčenost tato pro misijnáře protestantské se stala příčinou úpadku jich prací misijních a hádky samy i pozornost celé Evropy na sebe obrátily, a děje posud pečlivě zastírané na světlo veřejnosti vynesly — máme za to, že historie misíí tichomořských bez vysvětlení těchto poměrův obejít se nemůže. Neboť nedá se upřít, že misie protestantské následkem neblahých těchto různých dřevnějšího úvěrku u vzdělaného obecnstva v Evropě z většího dílu pozbyly.

Jakož na všech ostrovech tichomořských, usadilo se i na Sandwichách množství ústředních marinářských a dobrodruhův; silná však ruka Ramehamehowa nedala jim získati politického vlivu, používajíc jich k stavění lodí a ku pracím hradebním. Že tato chasa misijnářům nehrubě přála a všeliké příležitosti se chápala, osočovati jich a v nenávist uvoditi celý jich úřad, není pochybnosti; rovněž však vysvitá, že podobné osočování nemohlo býti s to, aby vzdělané a učené cestovníky, k tomu ještě protestanty, kteří u misijnářův souvěrcův přirozeným způsobem vždy nejpřesněj-

ssích zpráv w životě tuzemském hledali, byli mohli naplniti předsudky proti mužům, jenž za úkol svého života sobě položili rozšířování křesťanské zvědenosti mezi surovými divochy. Učeni cestovatelé, navštěvující ostrovy, museli zajisté hleděti, aby s muži nepodjatými a zdravého úsudku schopnými předemssim učinili známost a teprve, když úsudky těchto s vlastními zkušenostmi porovnali, mohli sobě osobovati právo, posuzovati stav záležitosti ostrowanských, činite to s tím většší opatrností, čím lépe byli přesvědčeni, že jich úsudky za vlastní přijme celá Evropa. S není snad skupiny w celém tichomoří, na nižby tolik vzdělaných Evropanůw a Američanůw bylo se usadilo, jako na Sandwichách, z větššího dílu protestantůw. Jeden z nejznamenitějších byl Španěl *Marini*, jenž pilným vzděláváním půdy a pořádanou domácností velmi blahodějně působil na ostrowany. *Meyer*, jenž s tímto mužem častěji obcowal, líčí jej takto: „Na ostrowě Dahu rozprostírají se bohaté dvory *Františka Marini*a, takže sice obyčejné toliko vzdělanosti, avšak srdce a smýšlení velmi sšlechtného, jenž zajisté i tehdaž, když jméno misijnářůw již dávno bude zapomenuto, w letopisech tichomořských mezi prvními dobrodinci Sandwičanůw stkwiti se bude. *Marini* přesadil na zdejší půdu nejužitečnější rostliny ze všech dílůw světa, z nichžto nyní kořisti ku velikému celého obyvatelstwa prospěchu tuzemci a osadníci. *Kaowník Guatemalský*, jež *Marini* na svých

statkách pěstuje, vyrovnává se bezmála Manillskému, jenž pro přílišnou drahotu u nás ani se neprodává. Strom kávový, citronový, oranžový, výborná réva, datlík lesný, bavlna, nejkrásnější ananasy a množství nejrozmantějšího ovoce nacházejí se v hojnosti v zahradách Mariniových, jenž kdysi první místo zaujímal v radě krále Kamehamehy I. Dstatek několika výtečných mužův, kteří již od mnoha let se zde zdržují, ustoupili jaksí v pozadí, byvše od misijnářův neustále v podezření uvození, ba p. Stewart ani Marina neussetil. Pravdať ovšem, že Marini na Sandwichách velmi zbohatnul, avšak z jeho bohatství budou ještě wnukové nynějšího pokolení bráti úrok. Nezdá se, žeby Marini v hádky s misijnáři byl se wplítal a právě za touto příčinou kladli cestující největší wáhu na jeho náhledy a úsudky. W čele protivníkův, již proti misijnářům se pozdvihli, stál sám anglický konsul, Charlton, okolo něho pak se skupili Američané, ač krajané misijnářův, tak že o jakési národné rewivosti mezi Angličany a Američany nemůž býti ani řeč. Žaloby, kterými misijnáře stíhali, jsou dvojího druhu; předně, že násilím politického wliwu wnutili ostrowanům náboženství jich duchovému rázu zhola nepřiměřené a tím že sšlechtnou jich povahu půwodnou zkazili. Pak, že wážnosti z počátku nabyté použili k tomu, aby wšechnu politickou moc dostali do swých rukou, že ale národ pod jarmem zasmušilého

a newlidného puritanismu nápořád mravně klesá, pŕda pak se newzdělává a tím samým wsselikhý pokrok se zamezuje, ano nemožným činí. —

Po Evropě tyto náhledy rozssíreny jsou byly obzwláštne listem, od B o k i a, přibuzence rodiny králowské a místodržitele na ostrowě Dahu, do Angličan zasláným. Tento list, od muže rozmážílivého a w národě welmi oblíbeného psaný, obsahuje úwahy o záhubném wlasti Sandwičské působení misšionářůw; dojem welikhý jim učiněn na ewropejské obecnstwo. M e i n i c k e, nemoha wywrátiti stížnosti w listu uwe= dených, dí o něm: „Kolonisté pohnuli ho (B o k i a) podepsati list, jehožto obsah mu s tíží zemrubně byl powědom, který wssak s hlubokým účinkem w Evropě se neminul, an B o k i w Angličanech byl dobře znám *).“ M e i n i c k e zde bez nejmenssího důvodu w podezření uwádí list B o k i ůw co slátaninu některého kolonisty, ač wssemi známkami přesnosti jest opatřen. List obsahuje smýsslení a náhledy, k nimž B o k i nejen co muž soukromý wždy se přiznáwal, nébrž které i po wssěchen čas, co weslo státné w rukou držel, bez obalu proti misšionářům zastáwal. Mimo to není w listu ničeho, čeho= by množstwí cestujících, kteří záležitosti Sand= wičské z wlastní zkušenosti znali, nebylo potwr= dilo. Mchceme zde uwáděti zpráwy, které R o b e r t u e we swém spisu: „Reise um die

*) Meinicke, str. 197.

Welt in den Jahren 1823—26^a o Sandwichách podává. K o b e u e píše sice wtipně a zábavně, avšak i nespolehlivě, ač w celku s ostatními cestovníky dobře se srovnává. Welkou ale wáhu klademe na ipis, jež anglický kapitán B e e c h y (Voyage to the pacific ocean) o Sandwichách wydal. B e e c h y jest muž rozsáhlé zkušenosti a povahy chladné, k úsudku pak delším pobytím na Sandwichách oprávněn. Co protestant wystupuje wssude ve spisu, kde o věcech náboženských činí zmínku; w ohledu wšak na Sandwichy nazývá systém misijnářůw protestantských z k á z o u n á r o d a a z e m ě. „Snahy jejich,“ — di B e e c h y — „směřuji k tomu, aby celou zemi co nejdříve zpusťosili a obyvatelstvo w ustawičné boje strannické zaplitali. Welké prostory, které někdy byly kwetoucími níwami, leží nyní ladem, mnohé se w pouště proměnily. Ztrawíwo jest drahé, rybolow bezmála opusťtěn a mimo školy misijníské nic tu nefirete.“ Kommodore D o w n e doceluje zpráwy předešlé slovy: „Zpráwy, které misijnáři do Ewropy o pokrocích díla swého zasílají, nesrovnávají se dofonce se skutečným stavem ostrowůw. Uldávají sice jistý počet pohanůw na wíru obrácených, avšak dle nasseho pozorování není zde křesťanstwí posud ničím, nežli úřadným čili officialným náboženstwím.“ „My jsme sobě sice nikdy welkých věcí nepřipowídali od soudnosti a znalosti povahy lidské nassich misijnářůw“ — di „Quaterly Rewiew“ w č. 35. — „předce wšak

nám nenapadlo, žeby se tak velkému nesmyslu dopustiti mohli, wnucovati těmto národům svůj zasmušilý puritanismus.“ O nynějším stavu záležitosti Sandwičských soudí „Nusland“ w č. 316, r. 1842, takto: „Mezi příčinami, kterými se vykládá neustálé ubývání obyvatelstva zdejšího, stojí w popředí nestřídmost w požívání lihowých nápojůw, což wšak jest úkaz tak obvyčejný, že o něm šířiti řeči netřeba. Neméně důležitá jest jiná změna, která na fysický wýwoj ostrowanůw zajisté nad míru škodlivě působiti musí. Za časůw pohanských patřil tělocwík k nejoblíbenějším zábawám národným; zápasy, plowání, wšeho druhu tance, házení kopím býwaly wšude rozšířeny; nyní na rozkaz misíonářůw musely přestati, an přísným náhledům Kalwinismu jsou protiwny. Vid nyní toliko pro svou denní wýživu pracuje; wydělaw sobě za dwa dny tolik, co stačuje na týhoden, howí sobě ostatný čas spaním a pitím. Při tom nesmí se zapomenouti, že se tu jedná o lid, jenž od nepaměti w horčím pásmu žije, tedy s to není, aby bez mnohem wětší ujmy na silách tělesných tytéž podnikal namáhawé práce, které European aneb American beze škody zdolí . . . on potřebuje rozmanitých zábaw, bez nichž se stává mrzutým a newrlým, konečně onemocní a wleče se bídně trudným žiwobytím, až předčasně smrti za kořist padne . . .

Zdali tedy swětlo, které misíonáři ostrowanům rozžehli, ducha oswěcuje a obweseluje, či zdali to pouhá mlhowá hwězda, která bledou

položáři se mihá u životě národa, jemuž co dítka w lůně přírody sobě hrajícímu léta w rozkošném bezstarosti ubíhala — to jest otázka, na kterou soudný čtenář nebude váhati s odpovědí. Abychom dálších zpráv proti misijnářům svědčících nehromadili, uvedeme te konci pruského učence Meyena, jenž s kapitanem Wendtem se plawil okolo země. Wendt měl rozkaz, aby we jménu krále Fridricha Wiléma III. králi Sandwičskému Kamehamehowi III. doručil určené pro něho dary. Meyen použil této příležitosti, aby ostrov procestoval a jak s osadnictvem tak s misijnáři a tuzemci co nejčastěji obcowal. Úsudek jeho w ohledu na misijnáře zní takto: „Misijnáři jsou Američané, na něžto wšichni, tuzemci a kolonisté, welmi žalují. Majíce podporovati blahobyt země, uvedli ho na zřázu; co se na ostrovech octli, zmizelo hostinstwí, jedna z nejpěknějších vlastností ostrowanůw, veselá druhdy mysl těchto dítek přírody zaplascena násilně wnuceným náboženstwím, jemužto porozuměti Sandwičanům zhola nemožno. Svěcení neděle, kterého misijnáři žádají, hodiloby se spíše pro kárance w domech kázných, nikoli ale pro ubohé a prostoduché lidi, jací jsou Sandwičané. Nepřidáváme wíry powěstem, kterých jsme w Honolulu (hlavní město) se doslechli, neboť wíme, že pocházejí od lidí, díl ze wšech swěta koutůw sběhlých, díl od cizých kuncůw, kteří misijnářům wůbec nepřejou; awšak i lidé welmi powážliwí a wšeliké cti hodní nám

wykládali věci úžasné. D nemoci sestry králowy, která na ostrowě Mauvi w domě misíonistém bydlela, kolují powěsti welmi ohavné; již po několik měsícůw skrývá se oku nezasvěcenému atd.⁴ Ostatně to pro Meinicke charakteristické, že svědectwí Meyenowo we své historii misíi Sandwíčských docela mlčením pominul.

d)

Pokračování dějepisné.

D jak mělkých kořenech bylo celé apostolování misíonářůw protestantských, přišlo na jemo následujícími politickými ústrky. Posud Kalaimoku stál w čele vlády, trwala i wáženost jejich; jakmile však Kalaimoku pro churawost svou uzdu vládní popouštěl a králowna, slepý to nástroj w rukou misíonářůw, horlivěji záležitosti obecných se ujímala, jala se strana misíonářůw nepřiznává, majíc w čele nemálo welmožůw, denně zjewněji a důrazněji proti nim wystupowati. S Kalaimoku, jenž byl posud vždy misíonářům howěl, zdá se, že za posledných dob svého života jiného přesvědčení nabyl, sice by své místo w raddě králowské s tíží byl postoupil bratrowi svému Bokiowi, o němž, že misíonářům nepřejí, dobře wěděl.

Celý národ rozstoupil se we dvě strany: w čele první stála králowna s misíonáři, hlavou druhé byl Boki, maje po boku westřeré osadnictwo. Strana Bokiowa prorazila, že krá-

lowna přísné zákony, které z wnuknutí mis-
sionářů byla vydala, odvolati musela. „Rozkaz,
jímž všichni obywatele bez rozdílu bývali za-
vázáni, namstěnovati školy, obmezen na mlá-
dež, zápowěd všech zábaw a her národných zru-
šena, a mladý král, maje sám w nich velké
zálibení, milerád se přidružil ke straně, která w jeho
wlastních náklonnostech tak silného nacházela ohla-
su. Tímto způsobem sesouwala se budowa, od mis-
sionářůu přispěním moci politické wystawená *).“
Rozhodnější ještě krok učinil Boki tím, že
missionářům katolickým powolil přístup na o-
strowy Sandwičské, a ti za krátkou dobu sobě
uměli nakloniti přízeň tuzemcůw i osadníkůw.
Když wšak Boki na N. Hebridách, na něž
byl wálečně se wyprawil, k všeobecné žalosti
a škodě národa zahynul, stála králowna opět
co neobmezená panownice w čele vlády a mis-
sionářům tím samým wzessla opět příznivá hvez-
da. Králowna we všem jim howěla a widouc
stranu swou přewládati straně odporne, smrti
wůdcowou hluboce kleslé, domníwala se, že prá-
wě na čase, vyplniti nejwroucnější jejich přá-
ní. I obnowila a zosčila všechny staré, ne-
dávno teprwé zrušené, rozkazy w ohledu na na-
mstěnování modlitebnic a škol, zápowěděla na
nowo všechny hry a zábawy; blahowěstowé
katoličtí násilně z ostrowůw Sandwičských wy-
hnáni a odwezeni, ostrowané pak, kteří wiru
katolickou veřejně wyznáwati se osmělili, proná-

****)** Meinicke, str. 197.

sledování a nelidskou ukrutností trýznění, o čemž šířeji pojednáme později.

Královna *Raahumana* zemřela w roce 1832. Vládu přijala newlastní sestra nebožtíka krále *Ramehamehy II.*, jménem *Rinau*. Stejného síce byla s předesslou královnou smýšleni, nemajíc wšak stejných s *Raahumanou* schopností nedovedla mírniti výstřednost svých straníkůw, čímž rozhořčenost odporcůw naporád wzrůstala. W roce 1833 konečně dosedl na trůn *Ramehameha III.* Mladý tento král, od misíonářůw vychovaný, wšude se jení co člověk beze wšeho mravného rázu a důstojnosti. Dříve již byl podporowal stranu *Bokiowu*, nikoli proto, že pewné přesvědčení tak činiti jemu welelo, nébrž proto, že systémi misíonářůw rozpustilé jeho powaze se protivil. Meinické líči staw záležitosti w této době následujícím způsobem: „Příznivci wypovězených katolíkůw, kteří proto, že nechťeli opustiti wíru katolickou, k veřejným robotám byli odsouzeni, bez průtahy propuštěni na swobodu, přísné zákony dřewnějši vlády samy w sobě wyprázdňeny smrtí králowny *Raahumany*, ano tak hluboce klesla wážnost náboženství (rozuměj od misíonářůw protestantských hlásaného), že w radě králowské se směl ozwati hlas, aby křesťanství docela se zrušilo, což ale podpory nenasslo. Misíonáři octnuli se w postawení welmi truchlívém. Kázeň, dříve owšem prostředky násilnými zachowáwaná, na wšech stranách se rozpadáwala, dřewnějši prostopášnost,

ba i starodávné hry a zábavy, bez ostychu obnoveny, školy, dříve pilně, ač toliko ze strachu hrozících pokut navštěvované, napořád puštěly, při kterézto příležitosti vyšlo také na jevo, kterak málo posud byly prospěly; ano i v obce, které misiónáři sami spravovali, netřela se newěra a netečnost náboženská takovou měrou, že mnozí oudové, ba celé osady, jako Railua, se rozěšly *).

Dovšemže evropejsští koloniisté měli pravdu, že jediné lichý systém misiónářův smutným obratem náboženských záležitostí jest winen. Kterak šťastným mohl tento schopný národ se státi, kdyby po zrušení řádu pohanského na místě misiónářův protestantských byli blahořeštomé katoličtí převzali křesťanské jeho vychování! Na místě tohoto štěstí, jehožto plnou měrou byli hodni, dostalo se ostrowanům Sandwických žalostného osudu, že po dwacetiletém působení misiónářův protestantských, ač všemi prostředky, jakých misiónář křesťanský jen žádati může, hojně podporovaných, se octnuli na pokraji úplné politické a mravné zkázy. Král od nich vychovaný brodil se v kalu nejrozpustilejší prostopášnosti, welmožové a národ šli za jeho příkladem. Jeho vláda počínala sobě swrchovanou swévolí, wšeliký i nejuctiwější odpor stíhajíc ukrutnými tresty. Národ se jitril, nespokojenost denně šířeji se rozmáhala a, aby u veřejnou bouři vypukla, scházel ji toliko mocný

*) Meinicke, str. 200—201.

náčelník, v němžby co vůdci se soustředila. Král zatím opomítal veselivou radou pohlawárů, tito pak, uprostřed strannických zmatků v národu se sesílivosse, zjevně co protivníci vlády vystoupili a všechny nespokojence vůkol sebe shromáždili. S učiněn pokus, složit krále s důstojenství, avšak prostřednictvím evropských osadníků zmařen. Tu strana nespokojená obrátila své zření k misijnářům, kteří se naději, že spojením takovým nabude větší síly. Zsouce od krále opuštěni a politického vlivu zbaveni byli zatím misijnáři ustoupili v zátiší nehrubě čestné; jedni jich sobě newážili, druzí se jich více nebáli, působnost misijní v obcích bez mála docela přestala, an tu nebylo zákonů, které dříve modlitebnice a školy posluchači naplňovaly. Zatímle avšak nespokojená strana se s nimi spojila, ihned vzrůstala vážnost jejich a moc. Národ, pohlawárů ve všem následovati ode dávna namyšlý, opět jal se hlásiti do škol misijních a počet katechumenů, před krátkou dobou na málo dušiči stencený, pa novo vzrůstal na tisíce. Čeho jsme spatřili na ostrovech Tahitických, vidíme opakovati se i na Sandwichách. Ulekna se král vzrůstající přemahy náčelníků newěděl sobě jinak poraditi, nežli tím, že náhle misijnáře k sobě povolal, a s nimi se smířil. S úmyslu křesťanském nebylo při tomto kroku ani stopy; on zůstal vždy dalekým všeho náboženského povznesení, howě svým náruživostem, jako dříve byl uvyknul. Avšak misijnáři všemožně koristili

z jeho slabosti pro založení a upewnění nové nabyté moci na ostrovech Sandwických. První jejich péčí bylo, aby blahověstové katoličtí, o nichž Kalvský „Handbüchlein“ nábožně pozdechnum dí, že „den blühenden Weinberg Gottes zu verwüsten drohten,“ nad hlavu jim nenarostli. I vyšel rozkaz, aby všichni opustili ostrovy, zdrahajíce pak se násilím do Kalifornie byli odvezeni. Proti tuzemským katolíkům zákrešeno tělesnými tresty a na víru katolickou položena klatba a po všech ostrovech rozšířena. Staré zákony s celou přísností se nawrátily, i zdálo se, že také staré slavné pro misiónáře doby jim opět zawítaly. Ustawičné ale přehmaty politické, kterých král od misiónářův zbola opanovaný na příkoř welmožům dowoloval, odewřely pohlawárům oči, mnozí počali litowati kroku ku smíření-se s králem a misiónáři učiněného, newole ewropejských kolonistův proti šmejdu puritancůw jewila se ostrými důtkami w listech weřejných a národ wždy hlubší nenávisť zanewíral proti půwodcům duchového a náboženského útlaku, jenž w nesnesitelné jarmo ho swíral. Tyto okolnosti, ač samy w sobě velmi smutné, rovnaly náboženství katolickému, jež swůj wítězný praporek za této doby po tichomoří rozvíjelo, cestu k srdcím těchto národůw.

§. 8.

Uvahy o mravně a fysické působivosti misíí protestantských na národy tichomořské.

Podivný a na mnohých místech, jmenovitě na ostrovech tichomořských, pozorovaný jest úkaz, že protestantismus všude, kde svými misíionáři se rozšířiti hledí, docela zvláštným a to sice tak nesnášlivým a vyvíravým způsobem vystupuje, že skoro v ořamžení přívržence jiných protestantských vyznání k nejzarputilejšímu odporu popuzuje. Protestantismus, všeobecného dogma nemaje, nemůže ani míti pravé obecnomyšlnosti, ledabychom obojího hledali v jižlivé všech jeho odrůd nenávisti proti Církvi katolické. Vyslanci jeho k národům pohanským nezastupují nikde protestantismus co takový, v celku, nébrž na nejvyšš bývají to nosičové ducha jižté sekty aneb malých náboženských sborů, kteří pak tohoto zvláštného ducha na ony, jichžto získati jim se podařilo, lusílowně přenášejí. Odtud jde, že misíionáři protestantsí národům, které na víru obrátili, nikdy nedowedou wtlačiti obraz skutečných náboženských poměrů, v nichž sami byli odřojeni, nébrž toliko pitworu skutečnosti, které ostatní protestanti, na poměry ewropejsko-náboženské uwykli, pak se lefají a hrozí. Položení misíionářůw protestantských mezi národy pohanými dráhně selíší od postawení, v němž kdysi půwodové protestantismu se nacházeli w Evropě. Když Luther wystoupil, byli národové ewropejsí s

Katolickým názorem světa a všech poměrů lid-
ských tak frostli a v půdu Církve tak hlu-
boce vkořenění, že se z ní vyvrátiti nikdy ne-
dali. Pročez nucen byl Luther mnohé věci
„lassen stahn,“ jak říkával, ač s jeho osobný-
mi náhledy se nesrovnávaly; a jen tímto „las-
sen stahn“ možno bylo protestantismu upravit
se ve skutečné a historické vývojem zasvěce-
né poměry a ustáliti se v Evropě. Docela
jinak mají se věci, kde duch jistě ležky opanuje
všechny zevnitřné okolnosti a poměry a smí bez
překážky se pokusiti, kterakby jeho vzorové, přís-
mem osoblivých náhledů více méně přitlume-
ní, úplně ve skutečný život vtěliti se dali.
Podobné snahy stávají se vždy rodičkami oněch
pitvor, kterých co náboženských příssev srdce se
leká a hrozí. Či srdce nenaplnuje se trapli-
vým a bolestně svíravým pocitem, nedím pa-
tři-li, nébrž pomní-li jen na zasmušilé řádění
anabaptistů, Mormonů, Shakerů a sterých
náboženských blouznivců? A v takový směr
musí misie protestantské uhoditi všude, kde ne-
fráči za silným osadnictvem evropským a ne-
ní-li vláda dosti silná, brániti jich proti vlast-
nímu jim vrozenému duchu blouznivosti a fa-
natického posunkářství, které arci „Handbüchlein
der Missionsgeschichte“ *) nazývá „außerordent-
liche Erweckungen.“ Kde však samostatně se
pohybují mezi národy pohanskými, neopominou

*) Ob Spolku Galvského vyprávěný, ve Stutt-
gartě, 1846.

uchopiti se všech prostředků, aby ráž a ducha sekty, k níž samy se přiznávají, národům s celou její zvláštností vtiskly. Takovými aposto-ly stípeno bylo křesťanství na Tahitě i na Sandwichách, a živelové jeho byly: politické zákony, nucené navštěvování škol, rušení národních památek, nekonečné duchamorné kázání, nudné svěcení dne nedělného a předpisy mravné, jichž dodržování tresty tělesnými se vymáhalo; jiskra božnosti v národech duffena, rouháno se požadavkům lidské přirozenosti a náboženství stálo tu slzic nesmířené s životem.

Kterak náboženství a mravnost mohla v útrobě národům zarazit pevné kořeny a se ujmouti? Rozpustilost, trestnými zákony s veřejnosti vypuzená skryla se za roušku pokrytství a zespátala, ano docela zřadila povahu a ráž ubohých ostrovanů. Pročez pozorujeme, že po každé, když nastala politická změna, která misijnářům protestantským všelíhou moc politickou odňala, celá jejich pracně udržovaná budova náboženská okamžitě se sesula; dále, že misijnáři, ač dříve chvaštavé zprávy o přísném svěcení dne nedělného a o mravném chování se Tahitanů do Evropy byli zaslali, hned na to bolestné nářky vedou, kterak francouzský kapitán ostrovanům nebránil vstoupiti na svou loď, načež celé tlupy Tahitanek na vzdory zákazů misijnářů plavalý k lodi, aby s marináři a vojáky lodními se pelešily. Zajisté, jestli misijnáři po 25letém apostolování nedo-

wedli Tahitánkám wstipiti ani tak hluboko stud-
a mraw křesťanský, aby odolaly osidlům nej-
hrubšího druhu, jestli pouhá vyhlídka na těle-
sné beztrasti stačila, aby nejmocnější city žensto-
sti a slusnosti veřejně nohama sšlapaly — pro
Bůh! nač tedy celé to jejich křesťanství? Ba
ano, na potupu oněm národům, kteří, poznamšše
toliko zmrzačenou pitworu, nemohou než s o-
ssklivostí ho sobě připominati a snad na wždy
swé srdce spáse Christowě zawřiti*).

Je-li národ, jemuž wychowatelům libšče
přirozenosti tak málo znalých se dostalo, již z
příčin hore uvedených politování hoden: tož
musíme ze zvláštných ohledů na okolnosti a
poměry tichomořanům nazwati wliw, jehož miš-
ionáři protestantsští w jejich vlastech dosáhli,
oprawdowen pro tyto národy pohromou. Zistá
a ode wšech zkusselých lékařůw a fyšilogům
potwržená jesti wěc, že rozdílná plemena lid-
ská, ba již často i rozdílní kmenowé národ-
owí, wejdou-li u wzájemné duchowé a fy-
šické swazky, záhubně a jakoby jedowatou náka-
zou na sebe působí. Z této zkussenosti dá se
dílem wyswětliti půwod nakažliwých nemoci,
moru a pitomice, vznikajících za časůw we-
líkých a dalekých wálečných wýpraw, zde
slusší hledati počátek přijic od nalezení Ameriky
rozššřených. Tento wliw národa na národ býwá
tím zkáznějším a jedowatějším, čím mocněji du-

*) Die Völker der Südsee, von Eduard Michelis,
Münster, 1847.

chová přemaha jednoho se wtírá w útrobu druhého, a čím nespětrněji jeho posawádné náboženské a národní názory russi a ničí *). Národ, který posud, na těsný kruh svých náboženských ideí jsa obmezen, w odloučenosti od ostatního člověčenstwa se pohyboval, wystoupí-li náhle ze své osamotnělosti, musí tím nebezpečněji w nehlubších základech svého života se rozchvěti, čím obmezenější býval jeho duchový obzor až po tuto rozhodnou dobu. Zajiště musí se tu octnouti jako u vytržení, úplná závrať musí se ho zmocniti, w nižto všechno, weč doposud věřil a z čeho život svůj wážil, w sen se mu proměňuje a w nívec rozplývá, an mocnější rukou byw násilně dotknut se probouzí. Tím se vysvětluje neobyčejný ruch mezi národy americkými vzniklý za časůw objevení-se Evropanůw uprostřed nich; odtud ona duchová opojenost, w kterou tichomořané následkem wlivu ewropejského se ponořili, jako nákazu z ostrowu na ostrow u závratném wiru ji přenášejíce. Tímto ruchem ocitá se národ u nebezpečné křiži, která i nad fysickým jeho trváním rozhoduje; neboť, nahryznuto-li přemocnou působivosti cizou jádro duchového jeho života tou měrou, že se nad sebou samým zapomíná, že sám sobě více nerozumí: tím i zrušena jedna z podstatných výminek k dalšsimu jeho trvání nemohnutelných a by pak fysická národu takového síla byla sebe tužší, předce není s to,

*) Pathologie von Dr. Ringseiz, München 1839.

aby naproti přemocnému vlivu Evropanův se vzmožila k reakci, kteráby volnočinnost a vnímavost stačila uvést u vzájemnou rovnováhu. Zde hledati dlužno příčinu, proč národům americkým, čím hlouběji evropejské přistěhovalectví v nich vlasti vnikalo, tím větší hrozilo nebezpečí fyzického vyhubnutí. Ještě zřejměji bije v oči záhubná působivost Evropanův mezi národy tichomořskými, kteří přes obzor národních podání, ovšem nade vše pomyslení obmezený, očem svým nesáhali. Vlivem Evropanův z posvádné koleje náhle se vyssunuvše, pozbyli vnitřní síly, o niž by v boji proti hubivé fyzické působnosti byli mohli s prospěchem se opírat. Nemoce, dříve neslýchané a newidané, jaly se zuřiti mezi ostrovy, a jmenovitě příjice zachvátily celé kmeny. Životná síla v nejvnitřnějším jádru nahlodána; ženy přestaly roditi, celý kmen oceánský očividně hynul. Kde tu nalézt moudrého lékaře o rukou dosti zručných, aby nemocného, bylo-li jinak ještě možná ho zachovati na živě, upřímně a věle se ujal? Jenom v duchu křesťanském spočívala spása jeho, ano svatou povinností byl zavázán, za každou cenu vytrhnouti hrozící záhubě nedochůdce tichomořské. Aterak ale? Blahověstové, octnuvše se uprostřed tichomořanův, museli prozpytovat napřed národný a náboženský jich život a, kdekoli se vyskytala příbuzná duchu křesťanskému spojidla, šetrnou rukou jich používat k počátkům svého apostolování, a takových spojidel v náboženství

řamistém, jak w úvodném díle podotknuto, není nedostatek; ostatně není ani jednotlivce, tím méně národu, w němžby jiskra božnosti docela vyhášla. W ohledu na politické poměry sluselo misijnářům odstraniti toliko, co důstojnost člověka a křesťana uráží a snižuje, z národných obyčejů, her a zábaw sluselo pouze vymítiti, co čelilo proti mravnosti. Takovým počínáním nebylby ztratil národ sebe, křesťanství by bylo se dotklo stejně znějících strun w útrobě národa, a najdouc ohlasu w životných základech byloby zaráželo postupně hlubokých kořenů w jeho duchu, a nowokřesťané, ač rozechvělí w jádru nejhlubším, byliby z nitra se obnawovali a ponáhlu se powznášeli k rovnorodosti se swými ewropejskými mistry. J přiznáváme se, že katoličtí blahověstové wssude naznačenou obezřelostí sobě w díle apostolském počínali, a že hrdi jsme na to, slusí-li wůbec hrdým býti. Misijnáři protestantsští ale učinili pravý opak toho, co jim jakožto hlasatelům spásy křesťanské činiti náleželo, zawiniwše swým zmrzačeným křesťanstwím částečné wyhynutí národůw tichomořských. Sami přiznawaji se k zásadě, wsselike znalosti přirozenosti lidské zhola prázdne a nefilosofické: „že wsschno z ducha pohanského pocházející musí zničeno a wsselika památka dřewnějších časůw býti wyhlazena, nežli může býti řeč o wstípení ducha křesťanského*)." Rozechvělosti národůw, wliwem Ewropanůw způso-

*) Meinicke, str. 128.

bené, použili k bezohlednému ničení všech národních zvyků a památek; na místě náboženství kamského, spojidel jeho s učením Christovým sobě nepovšimnuli aneb jim neporozuměli, vnutili oceňaným zasmušilý, nelidný a bezbarevný Kalwinismus, jímž veselá radostivost, hlavní to pružina života dřevnějšího, naprosto vypuzena. Národní hry, tance a zpěvy považováno za hříchy, a policejními pokutami stíháno a vytvořeno národ, jenž věrou svých předků se sice pohrdati naučil, nerozuměje ale víře svých mistrů sobě samému pohádkou a konečně nesnesitelným břemenem se stal. Mohl-liž národ, tak zcuchaný, se kojiti naději na další budoucnost? Kdyby čas po čase byl nepřirozeného jarma násilně nebyl se sprostil a k dávnověkému řádu svému se mnohdy nebyl navracoval, již by ani památky po něm nebylo. Pročež pozorujeme, že čím úsilovněji misijnáři protestantští na ostrovech jimi opanovaných politickými prostředky tlačili na zevrubné provedení svého ducha sektářského, tím zuřivěji se rozžirala jedovatina mezi ostrovany a na vzdory zrůsným lidským obětím lidnatosti předce počáde ubývalo. Misijnáři sami dobře to nahlíželi, avšak s to nejsouce, aby původu formoutlivého úkazu se domyslili, nazývali ho „tajemným namštimením Bůh,“ newědouce sobě ani rady, ani pomoci, ani práve v blízkém sousedství na ostrovech, kdežto náboženství katolické se zakořenilo, hubivá nářaza nejen svých mezi nacházela, nébrž lidnatost bez mála ofanžitě vzrůstala.

Že obyvatelstwa na ostrovech tichomořských během 40—50 rokův značně ubylo, ano, že celý kmen oceanský úplným vyhynutím hrozí, jest úkaz, jenž všechun zeměpisce podivením naplňuje. „Že obyvatelstwa,“ dí Meinicke, „naporád ubývá, jest událost nepopíratelná, kterou misijnáři, přírodopytci a plavci mořští připouštějí a jejížto neomylný důkaz jest množství opouštěných příbytkův, stopy dřívě kmetoucích volů nyní zpuštěných a plevelem zanešvařených po všech ostrovech tichomořských. Tato událost budi všeobecnou pozornost důmyslníkův, vyžývajíc jich pátrati po příčinách žalostné této ujmy tím úsilněji, čím šířeji se rozmáhá ne bezdůvodné obávání, že za nedlouho obyvatelstvo celých ostrovův do konce vymře.“ Kterak hroznou měrou ujma tato pokračuje, vysvitne z následujících počtův. Co oť udával lidnatost ostrovův Tahitických na 200.000 osob; za našich dob klesla na 23.000 osob. Na Sandwichách čítalo se dřívě 400.000 duší. Reta P. 1824 udávali misijnáři počet jejich na 141.000. Dle nejnovějších zpráv nepřesahují počet 100.000 osob. Gluší zde připomenouti, že tato ujma právě počátkem misijní protestantských byla pozorována, ač na mnohých ostrovech, jmenovitě na pateru ostrovův australských, nebylo ani marinářských úřadův ani jiných Evropanův mimo misijnáře. K závěřku stůj zde, co Berghaus ve svém zeměpisu soudí o ubývání obyvatelstva tichomořského: „Bude-li touto měrou i dále obyvatel-

stvo se tenčiti, není pochybnosti, že za padesáte let ostrowané tito (Sandwičané) zhola vyhynou. Tato obava není bezdůvodná, dílem proto, že děti, ani druhého roku se nedočkají, napořád umírají, a tento smutný úkaz jeví se více méně po celém tichomoří.“ —

S l a w a III.

Obnovení katolické činnosti mis-
sionské v tichomoří.

§. 1.

Katolické Spolky misijní.

Rozruchy politické, kterými půda církevní na sklonku 18. a na počátku 19. století v celé své rozsáhlosti v Evropě i Americe se otřásala, velmi škodlivě působily na dílo misijní; tu šířivost ducha křesťanského docela zaražena, jinde bojováno toliko o zachování novo-křesťanův ve víře katolické. Řádové duchovní, kteří nejlepší své síly, hmotné i duchové, zámořským misijím byli věnovali, buď vyždviženi aneb tak se slabeni jsou, že oslabené působivosti misijní odřící se museli. Veliké jistiny, pro rozšiřování víry ve Španělsku, v Portugalech, ve Francii a v Americe naskládané, z většího dílu pohltla revoluce; bohaté pak zálohy Římské Propagandy, nedbalou správou znamenitě ztenčené, toliko neustálou usílo-

wnosti Pia VII., Leona XII. a Pia VIII. poněkud zachovány. Teprve pod Gregorem XVI. rozmohly se k oné velikolepé působivosti, které se nyní svět obdivuje. Historie tohoto pontifikátu velmi památné vyprává svědectví o nesmírné bohatosti všeho druhu prostředků, kterých Církve katolická i za dob nejžalostnějších vážiti může z obecnomyšlnosti a náboženské nadšenosti svých oudů. Gregor býval dříve, nežli se stal papežem, sám ředitelem Propagandy, a co hlava Církve neunámeně pracoval o povznesení tohoto velikolepého ústavu. Jeho snahám děkovati jest, že důchody Propagandy opět až na 300.000 študů *) se rozmnožily, co roč výše vzrůstající. Propaganda jest střediskem všeliké působnosti katolicko-missionářské. Ji poslouchají všichni apoštolské vikáři, praefekti a misijnáři, rozdělování peněžitých příspěvků jednotlivým Spolkům misijnským, má-li mít platnosti, musí od jejího ředitelstva býti schváleno. Obnovený život Propagandy vzkrísil předně v Itálii ducha misijnářského k nové činnosti; za nedlouho počalo se hýbati a probouzeti katolictvo evropské i americké, a kdekoli pramenky na osob rozšiřování víry z náboženské horlivosti se jaly prýstěti, duchem jednoty toliko katolicismu vlastním hnány jsouce, stíhaly se v Římské Propagandě. V Portugalsku, které druhdy slynulo horlivostí misijnářskou, ni-

*) Študo toliko co 2 zl. stř.

kdby sice nepřestala docela činnost pro rozšiřování víry, ač duch starých časů znamenitě ochábnul. Duchodny své váží dílo misijní, díl z příspěvků jednotlivých osob, díl z pozůstalých ještě záleh, i vláda vede náklad na misie v Angole a Mozambiku; Propaganda jich podporuje. Praví se, že výsledky misí v Angole, Kongu a v nitru Afriky jsou znamenité; bohužel, že určitých podrobností o nich nemáme, an tyto misie k područí Spolku Lyonského nepatří. Velmi neplodné naproti tomu jsou za našich dnů misie Portugalské v Senegambii, v Číně a ve východní Indii, zde bohužel i se směrem schismatickým. Na ostrově Makau mimo Timor, Flores a Sabrau stýkají se misie Portugalské s misemi tichomořskými. Správa duchovní, asi 100.000 duší obnášející, velmi jest zanedbaná, aniž lze dříve v církevním ohledu zde očekávati nápravy, až severní pobřeží N. Hollandu anglickými přistěhomalci úplně se zalidní, což bez důležitého vlivu na misie portugalské státi se nemůže. — I Španělsko za našich dnů opět se rozpomíná na svou bývalou slávu misijní. Nesoudiž ale čtenář o Španělsku z příspěvků, Spolku Lyonскому pro misie zasílaných; Španělsko krácelo vždy v tomto ohledu svou vlastní cestou, majíc své zření obrácené přede vším ke svým osadám zámořským, podporujíc pak misie v Syrii, Mesopotamii, v Číně; nedávno zarazilo misii na ostrovech Guineanských. I v Americe stará horlivost

pro misie powstává z hrobu netečnosti. Brasile, jež po dlouhý čas k Církvi netečně, ba nepřátelsky se chovala, ujímá se nyní co nejvřeleji katolických blahověstů w nitru svého území, vydawši w roce 1845 příznivé snahám misíonským rozkazy; národ horlivě sbírá příspěvky na osch díla apostolského. Důkaz této horlivosti podávají značné dary strážcům Božího hrobu z Brasile a z Araukanie ročně zasílané. W N. Granadě staré jistiny misíonské účelům svým wráceno a rozhojněno, we Venezuele španělskými blahověstmi misie obnovenō. — We Francii podobný ruch ku prospěchu misíi vznikl na počátku druhého desítiletí našeho století, stává se roč od roku vždy rozsáhlejším. W roce 1822 zaražen Spolek Lyonský, těše se z hojného účastenství; brzo wzmoohl se tak, že zřídil w Paříži filiálku, a znenáhla powstávaly pomocné spolky nejen we všech krajinách ewropejských, jmenowitě w Itálii, Německu a Anglicku, nébrž i w Americe a w ostatných dílech swěta katolického. Spolku Lyonskému zvláštně misie tichomořské jsou zawázány k welikým díkům. W roce 1833—34 obnášely jeho příjmy 364.056 frankůw *); w roce 1840 již 2,340.017 frankůw; w roce 1852 3,346.646 frankůw, ačkoli Spolek Baworský, který své almužny druhdy byl do Lyonu zasílal, od něho se oddělil. Celé ústrojí Spolku Lyonského jest wýborné, ředitestwo nežádá žádné

*) Frank tolik co 23½ fr. štř.

odměny, správa pak jest velmi jednoduchá a stojí velmi málo. Spolek uveřejňuje zprávy o pokrocích díla misijního od blahověstův zámořských zasílané, ročně šestero sešitků, které co do rozšířenosti nemají soka. V roce 1851 tiskáno 176.000 výtiskův v devíti řečích *).

V Rakousku vznikl v roce 1829 působením biskupa Detroitského, jménem R e s e, Spolek Leopoldinský, jenž v neurčitých lhůtách vydává zprávy o činnosti misijnářův jim podporovaných v sešitkách německých a českoslovanských **). Po vlastech rakouských sbírat se počaly od roku 1851 příspěvky pro misii v městě Chartumě ve střední Africe od Slavince K n o b l e c h e r a zaraženou, která černochům africkým, v srdci této pevniny obývajícím, má rozžehnouti pochoděn víry svaté. Má-li se šířiti politicko-náboženský vliv rakouské veleposti, přáteli jest, aby její činnost pro misie rok od

*) V jazyku francouzském 96.000 (dvoje vydání), vlasty 29.000, německy 18.000, anglicky 13.000 — polsky 500. Zdaliby se nevyplatilo i vydání českoslovanště? My nepochybujeme!

**) Opovazujeme se zde vznésti na slavné ředitelstvo uctivou prosbu, aby redakci vydání českoslovanštěho svědilo znalejšímu našeho jazyka osobám, neboť řeč, kterou zprávy misijní bývají až posud psány, jest člověku nezvyklému naprosto nesrozumitelná, vzdělancům ale tak odporná, že pro vstřícnost jich jistě kdo až ke konci přečte. Může se tvrditi směle, že co do řeči v celé českoslovanště literatuře není bídnejší knihy.

roku mohutněji vzrůstala. Známo též, že každoročně se činí sbírky u nás pro strážce Božího hrobu, které Widentský Spolek ku podporování misíí ve swaté zemi pak zasílá na určité místo. Mimo to jest ve Wídni welikolepý ústav Mechitaristůw, jehožto činnost zasahuje národy wýchodné, zvláště Armeny atd. W Baworsku powstal w roce 1840 Spolek misíionský Rudwíkůw, jehožto důchody již w roce 1844 přewyššowaly 100.000 zlatých.

Mnohem důležitější, nežli tyto owšem značné prostředky materialné, jsou síly duchowé, kterými Cirkew na národy pohanště působí. Hlavní páka w tomto ohledu spočívá w řádech duchowných, kteří z ochablosti, rewolucemi jim přičiněné, k jaré činnosti opět se wzmáhají. Jesuité wywinují na poli misíionském rof od roku důležitější působivost, na třech stranách: w Oregonu, w N. Granadě a w Araukanii již sáhající k pobřeží tichomořskému. D záwod s nimi pracují Lazaristé a Redemptoristé. W osadách španělských nezanišla nikdy činnost misíionská starých řádůw; i řády pannenské podílejí se nyní w úkole misíionském. Wedlé řeholníkůw působí také rozličné kongregace, od kněží swětských zaražené, w jichž čele stojí apostolští wikáři a prae-fekti. Wšechny tyto různé síly působí w jednóm duchu, hlásají j e d n u wíru a poslouchají j e d n é nejwyšší hlavy. Duch wsseobecne Cirkwe owládá, spravuje a ku stejnému cíli wodí jednotlivce a celé misíie, pročez tu není různění aniž jaké-

ho sektářství. Blahověst katolický umí wyhověti a zadošť učiniti vzdělancům i niewzdělancům, Evropanům i diwochům; nemaje starosti o rodinu doweđe snadno wprawiti se w rozmanité poměry národům zámořských, aniž proto wchází w odpor s duchem Církve.

Tato jednota Církve wsseobecné jest ono kouzlo, které odsťipencům, na stanovíšti sekty stojícím, vždy zůstane nepřístupným tajemstvím; jím toliko možno Církwi, nepatrnými w očích lidských prostředky docíliti nezřídka welikých výsledkůw. Dwssem že Církew posílá na misie jen muže přísně zkoušené a pro swaté powolání swé slusně připravené a wětším dílem vědecky vzdělané. Žádným poutem na swět vázání nejsouce obětují se powolání swému z čisté nadšsenosti náboženské, aniž kdy pomýšlejí na návrat do vlasti. Nepřekážce pohodlí a rozkoši života ewropejského podrobují se ochotně obyčejům národům, mezi nimiž apostolují, aby w tom, čehož jediné zapotřebi, tím mocněji na ně působiti mohli. I žádá-li toho konečně powolání, nezpouzí se blahověst katolický, jisté wydati se smrti, jakož i nejuowěšší letopišy toho četná wydávají swědectví.

Nesnadno jest odpowěděti na otázku: který národ ewropejský nejwětší dokázal způsobilst na půdě misionské? Za časůw dřewněšších sotwa který w tom ohledu wynikal nad Španěly leda snad Italiani. Za našich dob se Francouzové rádi nazývají předním národem misionským, a wěru nelze upříti, že znameni-

tých prokázali a posud prokazují Církvi služeb, ač národ italický bez mála jim se vyrovná. Počet blahověstův italských jest velmi značný; v roce 1830 — 1832 odploulo 150 italských Frantiskánův do misíí Peruvianských; v Asii a ve východné Indii platí podnes Italáni za nejvýtečnější misíionáře. A tomu jsou vytrvalejší a utužilejší nežli Francouzové. Pokud císařský dům rakouský v úzle stál spojitosti se Španělskem, vycházel i z našich vlastí dosti hojný počet misíionářův, obzvláštně z Čech, ze Styrska, z Krainska a z Korutan. Míšať slávu apostolských prací jejich dědili jiní národové, národ náš slowansko-katolický ani jmen jejich nezná, protože, nepíšíce jeho jazykem, nemohli utkvěti v jeho paměti. Když Slovinci, kteří nyní nejhorlivěji z národu našeho v misích se podílejí, své národovce, do Afriky a do Ameriky za úkolem apostolským se odebírající, swatým vždy zavazovali slibem, aby zprávy o pokrocích víry krajanům v národné řeči zasílali a tím příležitost poskytovali, uveřejniti jich dříve, nežli by jini k oslawě swého jména z nich kořistiti mohli. Ci pot se roní, či krew se leje, buďš na jakémkoli bojisti, tohož jméno nosíš i vítězství! — Od posledných patnácti rokův wstoupil do řady blahověstův národ, jehož posud w nich nepozorowano, o němž ale snad brzo doslechneme, že apostolskou činností wšsem ostatným se vyrovnawá, neboli dokonce předčí — národ britický, jehožto činnost misíionersko-katolická se píše od času emancipace katolíkův. —

§. 2.

Počátek činnosti misijnísko-katolické na N. Hollandě a na sousedných ostrovech.

a)

Doba před emancipací.

Podotkli jsme v II. oddělení §. 1., že vláda anglická všemožné překážky kládla vzniku Církve katolické v osadách australských, ač naproti tomu ve východné Indii mnohem šetrněji se k ní chovala. Irčané, ač mezi deportovaní činili třetí díl, předce všeliké útěchy a pomoci náboženské byli zbaveni. Bičem doháňeno jich na kázání protestantská, neustále strojeno osídla jich víře, aniž se chtělo dařiti náhlé proselitství. Konečně zakázáno jim mluviti národnou řečí irskou a každý přestupek v tom ohledu trestán 60 ranami bičem *). Pius VII., zpraven bym o vzrůstajícím počtu katolíků v těchto krajinách, spojil všechny osady australské v jeden vikariat a svěřil ho duchovní péči apostolského vikáře na ostrově sv. Mauricia na jiho-východním pobřeží afrického; misijnář Glinn odeslán do Sidneje, máje spolu moc a právo udělovati Svátost Břimování. V roce 1818 přistál u N. Hol-landu, prvním jím knězem katolickým, jenž na zdejší půdu vstoupil. Osadnictvo katolické s

*) Annales 1838.

radosti ho všude vítalo, protestantské horšilo se nad jeho smělostí. Již ale za několik měsíců byl zatknut a násilím do Angličan odvezen. Největější Svátost byl Flinn ponechal v domě měšťana Sidnejského a zde scházeli se katolíci a konali svou pobožnost v naději na příznivější dobu. Způsob, kterým nakládáno s Flinnem, v obecnstvu anglickém vzbudil slusnou newoli; i dovoleno l. R. 1820 dvěma kněžím anglickým usaditi se stále v osadách novo-hollandských. Connelly, jeden z nich, usadil se v hlavním městě země Van-Diemenowy, jménem Hobart-Town; druhý, Therry, wynvolil sobě Sidnej, odkudž procházel osady, donášše je rozptýleným katolíkům útěchu náboženskou. Sbírkami od irských katolíků sehnány mi jal se stavěti v Sidneji první katolický kostel na N. Hollandě, což se mu proti všemu nadání i podařilo. Kostel jest prostorný a vysoký, avšak prost i nejpotřebnějších ozdob; zasvěcen byl Blah. P. Marii. V roce 1829 přibyli opět dva misijnáři na N. Holland: Dowling a Encowe. Sotvaže došli, jali se stavěti dvě kaple, v Campbell-Townu a v Paramattě. Celá osada měla jen čtvero katolických škol, v nichž zdarma se vyučovalo. Ještě bíději stály věci v zemi Van-Diemenově. Vně města zbudována prkenná bouda, do níž se katolíci scházeli k službám Božím; zříditi školu nedovolil místodržitel. Zatím klesala mravnost mezi osadnictvem rok od roku hlouběji, zvláště v osadách trestných jevila se den

ode dne důtklivěji potřeba volinu náboženského, působení pak misijnářův protestantských zůstávalo bez výsledků, a mezi trestance žádnému knězi anglikánskému ani se vkročiti nezdálo; konečně úřadové, nemědouce prostředků, počali se ohlížeti po pomoci u blahověštův katolických. Stalo se to právě onoho pro anglické katolíky památného roku 1829, v kterémž veliký D'Connell prorazil v parlamentě s náboženskou svobodou svých souvěrcův. Blahočinné její následky ponenáhlu jevily se i v dalekých končinách N. Hollandu.

b)

Spojení N. Hollandu a země Van-Diemenovy v jeden apostolský vikariat.

Roku P. 1832 přibyl do Hobart-Townu muž, jehož jméno v letopisech Církve australské nezanikne. Glowe M l l a t h o r n e, náměstek biskupa a vikáře apostolského na ostrově sv. Mauricia; ustanovený v Římě za dozorce a generalného vikáře pro osady australské. Vidě nesmírnou mravnou zkaženost v těchto krajinách zafikal hořce v srdci svém a položil sobě za úkol života, zjednati všemožnou pomoc. Dojem, jež na něho trestanci novo-jihowaleští učinili, popisuje sám takto: „Často navštěvovával jsem jich na rozličných místech, i do Tasmanie jsem k nim zacházel, hledal jsem jich v žalářích, sprowázel ku práci do lesův a na nepřehledná pastviště, kam vyháněli stáda swá, na silnicích, na

rubifikách, všude jsem s nimi se pouštěl do řeci. Všichni swatou sloužival jsem w boudě z kory stromské sshotowené, pod stromem kaučukovým w ponížených úvalech i na horách, jejichžto vrcholy se trati w oblacích. Trestanci swěčující mně žalostnou osnou swých posetilostí a muk ulewovali swému swědomí. Ke mně utíkal se zajatec w oděmu swé hanby, okowy sewřen, s twáří zasmušilou z pralesow vycházejí. Srdce mé chvělo se w nejhlubší útrobě, když jsem odewíral dveře doupěte, w němž odsouzenec umírající mne očekával. Dwafráte plawil jsem se s deportowanci na ostrow Norfolk, toto poslední útočiště, které zbývá na swětě zločinu a zoufalosti. Příčina, jež tyto zpráwy sepsati mne pohnula, jest spolu i úkolem mého života. Dlouho choval jsem ho w útrobě swé, nežli dáno mi bylo uměsti ho w skutek, on mne sprowázel na cestách okolo swěta, on mi wnuknul myšlénku nawrátiti se k jeho prospěchu do vlasti, on byl příčinou, že jsem ji opět opustil. Tento úkol záleží w mravné nápravě bohopské této osady. Winíte-li mne z domýšlivé pýchy, odpowídám: Powážte toliko, čeho vlastně se domáhám, co chci. Badesáte tisíc zajatých hyne w otroctwí newídaném a neslýchaném! Okowy, které zdirají jejich nohy a ruce, ohlodávají svolu i jejich srdce; bič, jenž krví jejich se rdí, sháští i poslednou jistru blahého swědomí, že jsou oudové rodiny člověčí; každé sšlehnutí wíce stírá jim s ducha obraz Boží. Odwlečeno jich na wýstrahu jiným, ale rozmnoženo zuřivost

jejich; zamýšleno, napravití jich, ale naděláno z nich vzteklincům tisíckrátě zlomyslnějších, nežli býwali tehdáž, když vlast z lůna svého jich vymrhlá. Každého roku množí se počet nešťastníkům o 600 duší! Dejž Bůh, aby se naznal již nesmírný blud podobného hromadění tělesných a mravních útrap a nemýslowných hrůz, jimž propadají bez útěchy, bez úlevy, bez nejvyšší naděje ubozí odsouzcenci. Ano, hromovým hlasem volám: Tento způsob, trestati bližního, jest nelidský, bezbožný; vykal wpouštěte v kaluž, sřumowinu mísíte špínou, a když hnusná směs se jala kvasiti, učinili jste z ní hromadu zločincům, kteří, nebudete-li co nejdříve peřowati o nápravu, wás u národům křesťanských uwedou w ošklivost swrchowanou, a, pokud bídný život powlekou, wás proklínati nepřestanou. Od potopy swěta nepatřilo oko Páně na podobnou společnost, kde druh druhu nenávidí, účastníci stejného osudu wzájemně k sobě chowají zášť, soused souseda podezírá, kde společnost nemá jiného spojidla leda železného, kde mužové jsou wesměs zlomyslní, ženy wšeho študu prázdny a dítky newědí, co to jest: wážnost a úcta rodičům *).

Trestanci witali Ullathorna co posla nebeského; místopřítel uctiwě ho přijal a radil se s ním o prostředky, kterýmiby obywatelstwo z mravné škleslosti powznésti se dalo. I pomáhal mu ochotně stawěti chrámy a kaple, zue-

**) Annales 1838.

náhla zřizeno šestero nových školek. Neunaweně obcházel Ullathorne města a dědiny, kázaje a uče, hroze a prose, napominaje a těše. Š neměšťaly se jewiti za krátký čas následky apostolské jeho obětivosti. Brozpytowan zemrubně wssechny poměry zdejší uweřejnil welmi tklivé prowolání *) k anglickému a irskému ná-

*) Swé prowolání zawírá těmito w prawdě apostolskými slovy: „Owssem moji swěřenci jsou zločincové; awšak zdali nejsou dosti ztrestáni? owšsem, že ruffili řád společenstý; awšak zdali nebyli za to wyrženi? Dni snášejí tresty zasloužené, awšak zdaž nejsou i oni křowí Spasitelowou wykoupeni? Zdali již wyschly zdroje milosrdenství? Což toliko pro ně minula na wždy doba slitování a útrpnosti? Budí wina jejich sebe wětší, aspoň prositi za ně budiž dovoleno. O kž jest možna, okázati Wám ošuhlé obličejie našich swěřencůw, kterak se měni, kterak nabývaji wlidnějšiho wzegření, slyšsice nás mluwiti o rájstých dobách newinného jejich wěku! Kžbyste je widěli, když my jejich bolesti kójíme připomínkou utrpení Báne, odewírajice jim poklady nesčnčené slitownosti Boží, když my sami sebe jim wydáváme na důkaz, že, ač swět a wsseliká naděje jeho jich opustila, předce wssechno není ztraceno! O kžbyste spatřili milostný úžas na těchto zasmušilých twářích, a ty blahočinné slzy, jimiž se zaléwaji, kterak nyní proudem se linou po rozbrážděném tisícero strasti obličejt, roztápějice okoralé wášnemi srdce k citům jemnějšim, ode dnůw dávno zaslé mladosti nevtuseným. Kžbyste zaslýchali bolestné jich wzdechy a pozorowali, kterak duše jejich w nejhlubší útrobě se zachwíwá, když welká jakás prawda w ni zableskla, kterak spínají ruky, kterak se pokořuji, kterak celá twářnost jejich se

rodu, jenž všude radostného nacházelo ohlasu. S propaganda jala se od této doby bedlivější pozornost obracet i tyto končiny. Na podzim l. P. 1835 vkročil na půdu N. Hollandu první biskup katolický, dr. P o l d i n g. Jeho příchod do Sidneje naplnil obywatelstvo katolické newýslovnou radostí. Bez meškání jal se všude zřizovati školy, kněžstvo s ním přibylé pak rozestlal po krajinách rozsáhlého území, avšak potřeby daleko přesáhaly jeho síly. Zvláště pro pohlaví ženské posud málo učiněno. V káznici Baramattanské nacházelo se ženských osob okolo 600 a mravná zkáza byla mezi nimi, možná-li, ještě hroznější nežli mezi mužskými a vláda newěděla sobě rady, která proti ní zasfročiti.

P o l d i n g především zřídil v Sidneji

jemní a konečně zraků i nebi pozdvihnouše v tichou modlitbu se rozplývají — uznalibyste jistě, že milost Boží posud zářaků koná, widouce netečnost uštopati horoucnosti, vzdorovitost měniti se v poslušnost, zarytost přerazovati se u vnímavost dětinou. O! kžby sem zavítali mužové a postolští, kteří, pod praporem uctížovaného Krále žádných útrap se nehrozíce, umí trpěti a strádati pro Boha a pro bližního, jejichž nejvyšší slasti jest, pomáhati trpícímu spoluwykoupení nositi kříž, aby klesaje pod jeho tíží nezoufal, nébrž víru zachoval v lásku, které nás učil Syn Boží — mužové, kteří své bohatství cení podle počtu srdcí, jež útechou náboženskou s Bohem a člověčenstvem smířili, své poklady čítají podle duší, kterých cnoti a Bohu zjiřali!" (Annales, 1838, V. str. 60.)

kněžský seminář, v němž čtvero alumnův z Evropy s biskupem příslých se ubytovalo; v roce 1836 ponejprvé v N. Hollandě předse-
 vzato svěcení kněžstva. Zatím povoláním
 Ullathornovým vzbuzena neobyčejná v
 Irsku a v Anglii horlivost pro misie a ode-
 všud docházeli do Sidneje duchovní a semina-
 risté v počtu tak hojném, že již v roce 1840
 píše Polding Spolku Lyonškému: „Nasse mis-
 sie čítá nyní 23 kněze*)." Seminář vycho-
 vával tehdaž 9 čekancův. Mimo vyšší školu
 Sidnejskou zaráženo neustále v různých kraji-
 nách esady nové školy, v nichž zdarma se vy-
 učovalo, devět kostelův jedním časem se sta-
 vělo. Podpory od Spolku Lyonškého poskyto-
 vané mohou se nazývati znamenité. V roce
 1841 obnášely 45.000 frankův, v roce 1843
 již 83.000, v roce 1850 dokonce 131.536
 frankův. V roce 1840 dočkal se biskup té
 radosti, že najednou 12 milosrdných sester z
 Irsku přibýlo do Sidneje. Aterakou radostí
 plesalo jeho srdce při pohledu na značnou tuto
 pomoc, vysvitá z listu jeho do Lyonu zasláné-
 ho, v němž mimo jiná stojí slova: „Nasse
 wděčnost na věky toho nezapomene!" Bláda
 novo-hollandská všudy jim dávala na jemo
 uznalost, připouštějíc jich bez nejmenší překážky
 do trestnic. V Paramattě zarážena nemocnice
 a milosrdné sestry uvázaly se bez odkladu v
 správu ženských trestancův. Může se sméle

*) Annales 1841.

tvrdit, že tato místa tělesné a mravné zřádky záračnou v krátké době podníkla proměnu. Ubohé ženy widouce, že jest posud láska na světě, která na ně ač v nejhlubší opovrženosti tonoucí předce vzpomíná, snadno uvěřily opět v lásku Boží. Retopisové misijníští nám vykládají, že poslušností dětinou se vynuly k svým opatrovnícím, očividně k ctnostnějšimu životu se pomýšlejíce *). Druhá nemocnice zřízena v Sidneji, brzo vystaven i dům pro sirotky, v němž dvě milosrdné sestry vychovávají nyní 80 dítek. —

Neobyčejná vážnost, kterou osadnictvo vzdávati počalo blahověstům katolickým, vzbudila ovšem žárlivost protestantských duchovníků a misijnářů; čím více však tyto hleděli uvéstí náboženství katolické v podezření a v potup: tím horlivěji ujmalo se veřejné mínění jeho cti, na zjevné důkazy blahodějného působení kněží a sester katolických se odvolávajíc; mravná jeho přemaha den ode dne patroněji vysvítala. Trestanci protestantsí hledávali velmi zhusť pomoci náboženské u kněží katolických, mezi svobodným osadnictvem houště návraty k Církvi více a více. V. R. 1839 smířeno s Církví 250 osob. Z počtu obyvatelstva novo-hollandského v roce 1837 předsemtého dáváme se, že obyvatelstvo katolické obnášelo čtvrtinu, v roce 1840 třetinu celého osadnictva. Od oněch dob nedošly žádné zprá-

*) Annales, 1841.

vy o počtu duší na N. Hollandě, lze však právem se domýšleti, že počet katolíků od toho času znamenitě se rozmnožil. — Když záležitosti misijní na způsob výše vypravovaný byly se pořádky, mohl právem Bolding tvrditi ve svém dopise od roku 1841: „Církev má nyní pevné postavení na půdě novo-hollandské*)." Od této doby obrácen zřetel blahověštnů k ostatním osadám, i rokováno o pokřesťanění původního obyvatelstva.

c)

Misie v zemi Van-Diemenově či Tasmanii.

Kněz Connelly, jenž v této osadě byl převzal správu duchovní, zabýval se toliko upomínáním osadnictva katolického ve víře; rozsáhlejší působivosti přičila se neustále protestantská horlivost tamnějšího místodržitelstva. Biskup Bolding byl v roce 1835, dříve tedy, nežli do Novo-Jiho-Walesu se odebral, tento ostrov navštívil a všudy veřejné služby Boží konal. V Richmondu položil základní kámen ke katolickému chrámu, v Hobart-Townu zarazil školu, stavěti však kostel mu nedovoleno. Ačkoli ve městě Launceston přebývalo více nežli 2000 katolíků, zdráhal se předce místodržitel přispívati na udržování stálého duchovního. Odcházeje zůstavil Bolding v osadě druhého kněze, jménem Co-

*) Annales, 1841.

thone. V roce 1841 opět přibyl zde třetí kněz, ale nepřítel vlády zdejší proti katolíkům trvala ještě pořádě. Konečně vzniklo příznivější smýšlení z Evropy sem přinášené i do řad zdejšího vyššího úřednictva a příklad osady novo-jihowalešské nemohl na déle minouti se s dobrodějným vlivem na sousedné ostrovy. Nyní užívají katolíci stejných práv s protestanty; počet jejich neustále roste, dílem přistěhovanci, dílem častými návraty do Církve. Katolíci působí nyní třetinu zdejšího obyvatelstva. Město Adelaide v jižní Australii a osada na řece Labuti zaražená obdržely každá po jednom knězi, jimž mimo správu duchovní uloženo pečovati o zřizování nových misijních stanic.

d)

Misie na ostrově Norfolk.

Ostrov Norfolk s menším ostrovem Filipp leží v znamenité vzdálenosti od východního pomorí N. Hollandu, slouží spolu za bydliště nejtěžším zločincům osady novo-jihowalešské. Mimo vězně, vojsko a dozorce nesmí zde nikdo přebývati. Ostrov sám jest jakoby k účelu, k němuž ho užívají, zvláštně stvořen. Pro nesčíslné záhory koralové, jimiž ode všech stran jest obehnan, není tu nikde místa přístavného; toliko od ostrova Filippu mohou malé koráby a to sice s velikou obezřelostí blížiti se k němu. „Na pobřežné rovině, právě naproti ostrovu Filippu, stojí trestnice. Ona sestává z dvou rov-

noběžných řad budow, z nichž jedna, blíže moře ležící jest vlastně dům trestný, wedlé něho nachází se čtverhranná kůlna s kuchyní a prostrannou jízbou, pak žaláře, strážnice a jiné příslušenství. Na úpatí horny vypíná se druhá řada, sestávajíc z kasárny, zásobárny a několika nepatrnějších budow. Uprostřed obojího domořadí leží půda velmi úrodná, zvláště bystrým potokem a rozdělená na malé částky, které vláda podajnějším vězňům ku vzdělávání ráda ponechává *). Asi půl hodiny vzdálí nachází se hřbitov na nejvyšším konci pobřežné roviny, porostlý tak hustým stromovím, že paprsky slunečné jím až k zemi nikdy neproniknou. Nešťastníci, jejichžto ostatky zde se pochovávají, kterak hroznou a hanby plnou prošli dráhu, nežli se dopídili temného útluku, skončivše smutný, divokými bouřemi zmitaný život, na způsoby mořských vlků, které ode skal posledně jich útočivě obklopujících se hlučně odrážejí! V pozadí trestného ústavu vypínají se jako po stupních výše a výše hora nad horu, a nade všemi strmi kuželovitý vrchol horny Pittovy, poblížeje klidně dolů na bujné rostlinstvo v úvalech hojně zvláštěovaných věčně se zelenajícího ostrowu. „Všechno jest zde krásné a vznešené, toliko člověk jest tu ohavný, čili raději nejmírně nešťastný **).“

Nikdo by newěřil, kterak ostrowitným a

*) Annales, 1838.

**) Annales, 1838.

odvážlivým stává se zajatec, jak mile dostí daleká naděje mu zavítá, žeby útěk ze smutného přibytku mohl se zdařiti. Na chatrném člunku, na wetchem smoru pouštějí se w širé, rozčeřené moře, dobře vědouce, že na sta míl není w okolí ostrůvku, jenžby jim podával hostinského útulku. Jich wzezření značí ducha osuhlého, srdce zoufalé. W roce 1834 učinili pokus, zavražditi posádku a zmocniti se ostrovu; spiknutí ale prozrazeno a 31 hlavních původcům najednou k smrti odsouzeno. Ani jeden protestantský kazatel nedal se pohnouti, ač několi-kráte jich wyžhováno, aby itále wzal sídlo na ostrově Norfolk; misíonáři pak wesměš obra-celi celou pozornost k N. Seelandu; nebylo tu ani jednoho, jenžby odsouzeným s útěchou náboženskou byl se nabídnul. I podal se vládě na ten úkol kněz katolický — Mlathorne; státní loď přewezla ho l. R. 1835 na Norfolk. Wojsenský soud w Sidneji učinil mu tu radost, že osmnácti odsouzencům směl ohlásiti milost. „Když se byl uprostřed nich octnul, zdálo se to všem býti pouhým snem. Bůl roku již byli dřepěli w úzkém žaláři a hynouce nesnesitelným wedrem těšili se wzájemně blízkou — poprawou. Když byl Mlathorne oněm osmnácti odsouzencům oznámil prominutí ohavné smrti, jal se srdcem bolestně sevřeným ohlašowati ostatným smutnou zprávu. Kdo popíše ale jeho úžas, když všichni smrti propadli jakoby nejutěšenější nowinu zaslechnuwše padali na kolena a hlasem hluboce pohnutým Bohu dě-

řekli za brzké 'vyšvobození z hrůzuplného tohoto místa, mezi tím, co ti, jimž dána byla milost, svou žalost jevili pronikavým nářekem a hojnými slzami. Mezi 13 k smrti odsouzenými bylo tři katolíků; všichni i protestanti přijali útěchu náboženskou. V den popravy ještě jedenkrát poslechli křesťané výrok smrti. Sotvaže bířic jim sňal okovy, padli všichni k zemi a citem vděčnosti překonání jsouce líbali noby kněze, jenž byl slova míru a slitování nebeského jim hlásal. Pokojná jejich smrt učinila hluboký dojem na ostatné vězně *).

Dané jemu lhůty (8 dní) použil Ullathorne velmi svědomitě a práce jeho apoštolské potkaly se s převratným požehnáním. Neméně nežli 150 celoživotných složeno zpovědí, množství protestantů smířeno s Církví. Odcházeje rozdal mezi vězně knihy modlicí a vůbec vzdělávací, předepsal jim pořádek, kterého by zachovávali při pobožnostech nedělních a svátečních a ustanovil jednoho, aby modlitby předřikával, pak opět odploul na státní lodi do Sidneje. Příštího roku navštívil Ullathorne znovu Norfolk, vězňové s radostí vítali svého těšitele a velitel Anderson všemi způsoby dával mu na jeho svou vděčnost za blahodějnou proměnu, která ve smýšlení a celém chování zajatců působením Ullathornovým proti jeho (Andersona) nadání byla se stala. Podporovali nyní

*) Annales, 1838.

ochotně duchovního u vyučování vězňů a pomohl katolíkům scházeti se z rána a u večer ku společné modlitbě. Jeden ze zajatých byl za předeslého pobytí Ullathorna a twr= dossijně odmítal wsselikou jeho pomoc duchow= nou, načež blahověst přísně mu na rozchodu domlouval. Mlče odessel zatwrzelec, kdž ale Ullathorne po druhé s ním se shledal, na= ssel ho býti nejhorlivějšším ze wsslech, a i nej= zarytější, kterých Ullathorne sám získati ne= mohl, přemlouval a přiwáděl ke zpovědi. Wšše 300 vězňůw tenkráte wyzpowidáno.

Spasitelné tyto účinky konečně wywrátily předsudky, které úřadowé kolonialní až posud byli chowali proti Církwi katolické. Welitel Norfolkský Anderson přijal ochotně návrh biskupůw, aby totiž dva kněží, z posladnice stát= né obdržující wýživu, na ostrowě Norfolku stála sídla zarazili; w přípisu k sekretáři kolonialné= mu wřele poroučel záležitost tuto jeho péči, potřebu a wýhodu spráwy duchowné pro tre= stance z nepopíratelného jich polepsšení dowodě. Nyní má Norfolk pěkný chrám katolický a dva neustále tam přebýwající kněze, a toto místo nářeku a zoufalství mnoho již stratilo od oné hrůzy, která druhdy o jeho jména býwala ne= rozlučitelná.

e)

Missie mezi půwodními obywatelstvem.

Půwodní obyvatelé penziny australské a tasmanské jsou negrowé, ač w rozličné kmeny

se rozpadající a v ohledu na tmavost pleti rozmanitých dělidel připouštějící. Na severu měšťají kmenové, jejichž pleť nehrubě se liší od pleti Malajův. Mení krajiny na této pevnině, ježby vřelí lidé stopy naprosto byla prázdna, ovšem ale mnohé končiny jen tehdaž bývají navštěvovány, když řeky a potoky mají dostatek vody: jakmile pak rostlinstvo vedrem hyne a řeky vysychají, pustnou i krajiny. Vcelku jest velká tato pevnina velmi skromně zalidněna a uvnitř mizí původné obyvatelstvo bez mála docela. Nejhusťěji obydleno jest severo-východně pomorí, pro vlhkost podnebí bujněmu rostlinstvu nad míru příznivé. V sousedství osad britických velmi pořádku bytují kmenové negerssti, a ti naporád vymírají. V zemi Van-Diemenově čili Tasmanii vyhynulo původné obyvatelstvo až na 150 duší, díl sřkodlivým vlivem Evropanův na slabší národy vůbec, díl následkem nelidského nakládání s nimi strany britického osadnictva. Na celé pevnině nově-hollandské newystupuje počet původných tuzemcův nad 400.000 osob.

O mravech, o správě života původných Novo-Hollandanův píše očitý svědek, jenž dlouhá léta mezi nimi měšťal a bedlivě jich domácí a veřejný život prozpětoval, následujícím způsobem: „Chatrná lidnatost N. Hollandu dá se velmi nenuceně vysvětliti řidkostí prostředkův potravných, k zachování života newyhnutelných. Půda zdejší neplodí ani ovoce, ani jídelných zelenin, negroměl živi se nejvíce

masem dvou zvířat: Kaenguru a Opossum; from těch požívají jistých červů, po stromech jistého druhu lezoucích. Hlavní jejich zaměstnání jest lov; neustále probíhají lesy, na těle mimo opasek z kory stromské zhotovený a okolo beder ovinutý jiného šatstva nenesouce; w krajinách chladnějších přikrývají se krátkým pláštěm z kože zvířecí připraveným. Málo kdy budují sobě přibytky, zvláště w teplejších krajinách řídka jich stopa: při nejvyšším chrazení se proti dešťům střechou, z kory stromské sestavenou, která na způsob stanů bez mála až k zemi sahá, a do nížto jen čtvermo lze se dostat. —

Až po dnešní dobu ani z daleka nedali na jemo, žeby obvyčeje a způsoby evropejské přijmouti sobě žádali. Celý jejich průmysl záleží w hotovení zbraně, totiž: kopí, kyjů, dřevěných štitů a zvláštěního, velmi podivného nástroje, jemuž říkají Boomerang. Boomerang jest těžký kus dřeva, který se končí w ostrý a zahnutý hrot; celý nástroj jest asi tři stopy dlouhý, dva palce široký. Nowo-Hollandané jím mrští až na 40 kroků daleko; nástroj rukou vymrštěný zabuči letem, obrátí se a toutéž dráhou wrací se a padne k nohám onoho, z jehož ruky byl vymrštěn. Zákony přírody nemohly mně až posud rozřešiti dostatečně příčiny podivného tohoto účinku. U náčelníků zavedeno jest mnohoženství. Mužové jednoho kmenu zasnubují se obvyčejně s ženami, které co kořist druhému kmenu násilím byli u-

nesli. Sousledný kmen z nenadáni překvapují, ženy kým omračují a pak u vítězoslávě domů unášejí. Ostatně mají ženy za twory velmi nepatrné, nafládající s nimi swrchovanou libowůli, často i hroznou ukrutností. Widěl jsem ženy, od paty až k hlavě zmrskané a z nesčíslných ran krvácející polomrtvé ležeti, aniž kdo sobě jich všiml. Tito národové jsou lidožrouté; přede mnou sice strhávali mnozi maso člověčí, avšak jiní bez ostychu sami, že ho požívají, se přiznávali *).

W ohledu na jejich náboženství soudili kwapně mnozi cestowatelé, twrdíce, že pražádných ponětí náboženských nemají. M l l a t h o r n e zminiw se o tomto předmětu píse takto: „Není u nich sice ani chrámů ani model, za to však tím více powěr; zvláštně bojí se zlých duchů a tento strach činí jich život nad míru traplivým. Když jest měsíc w úplně, shromáždují se w lesích, aby provozowali náboženské tance, jimž říkají R o r o b a r u s ; mimo tyto provozují také bojowné hry a nápodobují až k nerozeznání wřeskot zvířete Kaenguru. Wěřící w kouzla a stěhowání duší, majíce pewné přesvědčení, že duše jejich předků opět se zjewují buď w podobách zvířecích aneb že wessly w lidi pleti bílé, kteří z Evropy do jejich vlasti se přistěhowali. Zewrubnou určitostí posud nemožno udati, kterať sobě představují nejvyšší Bytost, Prozřetelnost a kterať naděje spojují se životem záhrobným,

*) Annales, 1838.

to něžž ostatně pevně věří; vůbec není věci snadnou, přivéstí jich k tomu, aby o svých náboženských náhledech netajenou upřímností se vyjádřili *). Tyto a podobné zprávy blahověstů vydávají nepopíratelné svědectví o přibuznosti náboženství prastarých národů novo-hollandských s náboženstvím křesťanským. V tomto důmnění potvrzují nás i obyčeje Novo-Hollandců, jmenovitě na východním a severním pomorí usídlených, kteří s mravy ostrovanů Karolinských, Fidžijských a i jiných tichomořanů úplně se srovnávají. S Novo-Hollandci se tétují, červenou a žlutou barvou se malují, obětují duchům uříznuté malíky, aby hněm jejich ukrotili a je smířili atd.

Při náboženských obřadech nemohou se nikdy obejítí bez ohně. Italský misijnář Bisciaroli, na ostrově Denwich na severo-východním pomorí N. Hollandu apostolující, podává o tom následující zprávu: „Dne mají naši divochové vždycky pohotově, neboť to je jejich mrav, neřku-li, jejich přesvědčení náboženské sebou přinášjí, aby nikdy bez hořící pochodně v ruce na cestu se newydávali. Pakli pochodně náhodou neb nepozorností zhasne, neprodlévají ani na okamžení rozžehnouti jinou. Tato náboženská úcta, kterou naši divochové vzdávají ohni, zdá se při pohřebních slavnostech obzvláštný mítí význam, neboť nikdy neopominou medlé svých zemřelých, s nimiž i jejich

*) Annales, 1845.

oblíbenou zbroj zakopávají, položiti z druhé strany i hořící pochodeň. Zdali tím nedávají na jeho svou míru v nesmrtelnost duše? Za-
 což plamen ztrávív věci zápalné vzhůru se
 pne: podobně měří i Novo-Hollandané, že i
 oni do oněch krajův, kdežto duše u věčném
 hodování na strasti v pozemském živobytí za-
 kuffené zapominají, z tohoto světa se povzne-
 sou *).“ Čtenář porovnejž laskavě, co jsme
 pověděli o náboženství ostrovanův Karolin-
 ských. —

Čím dále postupuje osadnictvo britické,
 tím hlouběji v srdce pevniny této skrývají se
 původní obyvatelé. Ullathorne o tom píše
 takto: „Ubozí tito tvorové zakusili od uprchlých
 z trestnic káracův nezřídka do nebe volajících
 kříd a úkorův; lhono jich jako divoké zvěře,
 střeleno a ubíjeno jich pro utrácení dlouhé chví-
 le. Vyučováno jich nejhanebnějším, zvláště
 k tomu cíli vybraným, průpovědkám naší (an-
 glické) řeči, dáváno jim příklady nejšerednějších
 oplzlostí, s ženami jejich tropeno hovorův
 prostopášnosti — což všechno mělo za následek,
 že původné obyvatelstvo z krajin Evropy
 obydlených bez mála úplně se vytratilo. Amen
 okolo Sidneje pozůstalý zmizel až na 10 osob,
 kmenové Tasmanští ztenčeni na 150 duší,
 které nyní na útraty vlády se vydržují na o-
 strově v úžině Bass ležícím. Na takový

*) Annales, 1845.

způsob. vyhynul tento kmen za dwadcet ro-
tům *).

Wětšší díl cestowatelůw wydávají Nowo-
Hollandany za lidi docela tupé a wsseliké wzdě-
lanosti neschopné, ale zpráwy blahowěstůw ka-
tolických naprosto jim odpírají. Biskup B o l-
d i n g, jenž častěji s nimi obcowal, wydává o
nich to svědectwí, že jsou „rozumní, myslí čilé
a zwědawé **).

Paměti hodné jesti, že negro-
wé australsští mezi tím, co wssedy Ewropanůw
úzkostliwě se strání, k blahowěstům katolickým,
byť i ponejprwé jich spatřili, hned důwěrně se
chowají. Makawým toho důkazem jest misio-
nář T h e r r y, jenž w roce 1820 mezi nimi
apostolowal; důwěra a přitulnost, které za
frátkou dobu u nich získal, ani za mnohá léta
newyhasla; chowalif jméno jeho u wděčné pa-
měti, až opět mezi nimi se octnul. Před do-
mem biskupským scházěji se hromadně celé kme-
ny, aby buď za dobrodiní jim prokázaná swé
dity složili, aneb swému duchownému otcí od-
zpěwowaním národných písní swou úctu na jowo-
dali. Takowéto zastaweníčko nazývají R o r o-
b o r a r e f. „Zpěwy jejich,“ di B o l d i n g,
„jsou smutné, byť i city radosti jimi na jowo-
dawali. Když za nočného času se dají do zpě-
wn, neusne zajisté nikdo w sousedstwí ***).

T h e r r y wyučil a pokřestil prwní Nowo-Hol-

*) Annales, 1838.

**) Annales, 1841.

***) Annales, 1841.

landany. Pokřesťanění činilo mezi nimi rychle pokroky, zvláště když biskup sám mezi nimi se objevil; rodičové sami donášeli své děti do města, aby je „veliký otec“ obmyl „zázračnou vodou.“ Bydleli-li některý kněz na blízkém kmenu, k němuž patřili, doručil jim biskup list, aby ho misijnářovi odemždali, jenž pak pečoval o křesťanské vychování dětí, od biskupa pokřesťených. Mnohem rychleji, nežli v osadě novo-jihowalešské, pokračovalo dílo apostolské mezi původními kmeny na řece Labutí usedlými, kdežto mravy osadníků evropských nebyly tak pokazené a původné obyvatelstvo mnohem četnější. Zde působil misijnář Smith velmi požehnaně, nade všechny ale vynikal Brady, jež za krátký čas kmenové údolím Wellingtonovým až do nitra pevniny se rozprostírající nejinač nežli „dobrým otcem“ nazývali.

Ještě v roce 1840 nařikal sobě biskup v listu do Evropy zasláném, že ani jediného kněze mu nelze věnovati výhradně vyučování negrův, správa duchovní mezi osadníky evropskými byla ovšem důležitější. S druhé strany nahlížel, že kmenové negerští newynnutelně záhubě za kořist padnou, jestli mezi nimi kněží stálá sídla nezaráží a jich nechrání „morového ducha civilizace, duchem náboženským ani nepočaté ani nespravované.“ Aby obojím potřebám vyhověl, neustával obraceti se k obětivosti kněžstva evropského s nejvřelejšími prosbami, aby nad ubohými ne-

gry se ustrnuli a jejich časné a věčné spáse se obětowali. Otcovské prosby Boldingovy našly příznivého ohlasu v Itálii; celá řada misijnářův odploula l. P. 1842 do dalekých končin australských toužíc spojití své snahy apostolské s horlivostí britických blahověstův. Obzvláštnou ochotností podílel se ve spasitelném tomto úkolu řád Passionistův, v Itálii od anglických katolíkův k tomu cíli založený, aby o nawrácení-se Anglie a Skotska do lůna Církve modlitbami a pracemi apostolskými všemožně se zasazoval. Aterak mohli tedy Passionisté, chtějící ve skutek uvéstí wznesšený záměr svého řádu, váhati na okamžení a neposlechnouti hlasu, volajícího jich od osad vlastenských ku práci duchem řádu samého vytknuté? Šťastná tedy byla myšlénka, s kterou se poradil biskup Bolding, žádaje řád Passionistův o spoludělnictví jejich na vinici novo-hollandské. Aby jim usnadnil přiučování-se řeči negerské, odeslal jich čtvero na ostrov Denwich, ležící naproti chobotu Moretonskému. Dům, v němž dříve zavřeni bývali káránci, nyní na polo sesulý, znova uspořádán pro misijnáře, kteří pak vyučovní se řeči negerské měli odebrati se co apostolé do srdce málo známé doposud pevniny *).

Abý čtenář mohl sobě zobraziti život a strasti misijnářův v těchto pralesích a měl příležitost dle zásluhy oceniti apostolskou obětivost a náboženskou nadštenost jejich, podáme-

*) Annales 1845.

žde vyňatek z listu L. P. 1848 psaného jedním z blahověstů. P. Romualdo Salva do popisuje svůj život mezi negry novo-hollandskými takto: „Wíte, že na jaře L. P. 1846 jsme se odebrali do nesmírných pralesů australských: P. Serra, jeden nowic francouzský, jeden katechista irský a já. Tento Irčan, od jehožto horlivosti jsme očekávali mnoho dobrého, bohužel klesl pod břemenem strasti našich; francouz pak, nemoha snésti obtíže, jimiž Prozřetelnost náš ztoussí, nawrátíl se do vlasti. Zůstaliť jsme tedy sami dva: P. Serra a já. Oblek náš záleží z jedné kleriky pro každého, z dvou plášťů a dvou párů střevíců. V červnu a červenci, kdežto velmi často pršíwá, skrýwáme se w hustinách lesných a spáwáme na hromadě listů přikrýwající se pláštěm. Již jsme sobě také zbudowali chýžku z kory stromské o koly a tyčky podepřenou, mezery jsme wycpali listím. Nasse ztrawa výborně odpowídá přibytku. Žijeme planým owocem a podaři-li se přístrojiti z jistých zelin nějakou jichu hustému kleji podobnou, pak máme h o d y. Nejwíce nás ale při tom hněte, že ničím nemůžeme přispěti nebohým negrům, hladem trpícím jako my. Nežli jsme k nim došli, rwali a ubíjeli se wzájemně o nejmenší kousek ztrawiva, rodičowé nezřídka snídali své děti. Tyto hrůzy ale nyní, Bohu díky! přestaly.

Zatím se blížila zima. Obuw nám spadla s nohou, prádlo bylo rozedráno, ostatek našeho šatstwa byla pouhá flátanina neustále se-

šívaná a hustý vous lemující blede a vychrtlé tváře dodával našemu vzezření cosi příšserného, tak že jsme často pohlednouce druh na druh nemohli se zdržeti smíchu řkouce: Kdyby nás někdo z Evropy zočil a nás se otázal: kdo jste? zdali by nás udržel za lidi smyslem pominulé slyše odpověď: My jsme apostolsští misíonáři a zanášíme se civilizováním ubohých negrův. Tuto můj druh jest welko-wikář těchto krajin a spolu vrchný dozorce budoucích kláštěrův na západné straně pevniny australské; já pak jsem jeho pobočník a vrchný správce tuhle jeho domu.

Měliť jsme tedy úplný nedostatek všeho k životu nejpotřebnějšího. Usnesli jsme se na tom, že zajdu do města Perth, asi 120 mil (anglických) vzdáleného, pro nějakou pomoc. Dossed šťastně postavil jsem se ke dveřím chrámu a prosil ucházejících o almužnu. Za peníze nažebnané koupil jsem dva pláště a něco prádla a ztrawiwa, načež plesaje vrátil jsem se do naší chýže. Zedenkrátě nawrátivše se z výletu mezi kmeny divoké učiněného našli jsme chýžku wydrancowanou, ztrawiwo bylo ukradeno, naděje naše zničeny. „Nechť!“ zvolali jsme; „začneme znou, jakobychom právě dnes ponejprvé zde byli se octli!“

Wěru, milý příteli! kdyby někdo za oné doby, když jsme we vlasti w našem kláštěře přebýwali, mně byl prorokowal swizly a strasti, kterých jsem zde již podnikl, bylbych nebyl uwěřil a za nemožnou věc, jich přetrpěti, poklá-

dal. Jenom pomoci Boží dá se vyložití, že posud živi a zdraví jsme; nebo třeba byloby možná pochopiti, aby dva lidé po dvě leta brzo hor-
kem, brzo synchroným deštěm trpíce, bez mála ustavičně hladem se mořice, nocující na stro-
mech mezi haluzím, from chatrného a promoklé-
ho pláště přikryvadla jiného nemající — kte-
rať možná pochopiti, čím, aby tolika strastem
nikdy nezakusným a nyní najednou na ně se
shrnuvšim nepodlehli? Kolikráte bývali jsme
nuceni na oné půdě, kterou jsme vzdělávali a
která svou tvrdostí bosé naše nohy zdírala tať,
že krvácely, pustiti rýč položaražený a wysile-
ni jsouce až do mdloby wrávorati nazpět do
našší chýžky, abychom poněkud se pozotawili a
nahnílymi w popeli pečenými kosskály smrti
hladem se ubránili! Běřte, že my sami často
jsme tomu se obdivowali.“ —

f)

Založení církevní provincie australské.

W roce 1830 přetřásala se w Anglii
welmi živě otázka: Má-li se povoliti čili za-
brániti Církwi katolické přístup do Nového Hol-
landu? Kterať se změnily věci za deset let!
„Nynější (1840) doba jest pro náboženskou bu-
doucnost Austrálie rozhodná, neboť se jedná o
to: kterať Církew má zde panowati *)?“ Wida
biskup Bolding budoucnost katolicismu poji-

*) Annales, 1841.

stěnou, vydal se na cestu do Říma, dilem aby
 swaté Stolicí sám donesl podrobné zprávy o
 radostných pokrocích záležitosti misijních, di-
 lem aby nové síly na jejich zdar sbíral. Při-
 byl do Říma l. P. 1841 *). Gregor XVI.
 velkou úctou přivítal apostola N. Hollandu,
 povýšil ho za arcibiskupa sídlem v Sidneji a
 podřídil jeho pravomocenství dvoje biskupství
 prozatím. K područí jeho patří Novo-Ziho-
 Wales, osady po východním pobřeží rozptýlené
 a Norfolk. Diocese Van-Diemenská, jejíž biskup
 sídlí v Hobart-Townu, zaujímá Tasmanii a
 okolické ostrovy a výspy. První biskup slowe
 Wilson. Třetí diocese rozprostírá se po jižní
 Australii, Přístavu Filippově a po sousedných
 ostrovech. Sídlo biskupské nachází se ve městě
 Adelaide, biskup první slowe Humphry. O
 potřebné důchody tohoto biskupství postarala se
 Prozřetelnost sama. Bohatý Angličan zakoupil
 znamenitý statek v jižní Australii, z něhož vy-
 mezil 400 jiter pozemkův k potřebnému nadání
 pro anglikanský kostel od něho vystavený. Kuch
 však Busejity ve vlasti ku prospěchu katolicis-
 mu způsobený jal se právě šířit i po osadách;
 nábožný boháč navrátil se k Církvi a daroval
 500 jiter nejlepších půdy mimo 2000 liber ster-
 linkův novému biskupovi katolickému. K těm-
 to třem biskupstvím za nedlouho přidružilo se
 čtvrté. Misijnář Brady, o němž jsme po-

*) Na cestě zpátečné přes pevninu evropejskou viděli
 jsme jej v Brně.

wěděli, že welmi šťastně působil mezi původ-
ným obyvatelstwem, odploul w roce 1844 w
záležitostech své misie do Říma. Zřízeno čtvrté
biskupství pro osady jiho-západné a Brady,
za biskupa nové diocese ustanowený, wywolil za
sídlo své město Perth, wystawené na řece Ra-
buti. Obywatelstwo, asi 4000 duší počítající,
ještě z polowice katolické. Brady přibyl dne 8.
ledna 1846 do Perthu w průvodu 20 nových
misijnářůw a 10 milosrdných sester. Bez
průtahy rozcházeli se blahověstové po ohromné
diocesi, obsahující okolo 600 mil, 2,000.000
pohanůw a toliko 10.000 osadníkůw ewropej-
ských. P. de Serra píše w ten čas o podniku
nových misíí tatto: „Za několik dní odebere-
me se do nitra naší pevniny w ty strany, kte-
ré zvláduje řeka Moore-River. Důslemže jsme
toliko tři, avšak doufáme, že brzo náš přibude.
Bláda nám ponechala dwadcet jiter země na
vně řece; bohužel ale nemáme mimo vlastní
žádných pracovních rukou. Máš úměr w ohle-
du na pokřesťanění divochůw ještě následující.
Spojme se s prvním kmenem Nowo-Hollanda-
nůw, s nimž se potkáme a budeme s ním ločo-
wati tak dlouho, až se nám podaří přiměti ho
k zaražení pevného sídla na prospěšném místě;
načež doufáme, že dobrým příkladem mu před-
cházejíce ponenáhlu ho přesvědčíme, že půda
na náš způsob wzděláwaná mnohem lépe užijí
člowěka, nežli hledání čerwikůw a nejistý low.
Jakkmile divoch sobě zamiluje půdu od něho
zúrodněnou, pak počneme mluwiti o věcech ná-

koženských, dítky schopné poručíme výšše a výšše, až z nich, dá-li Bůh, vychováme misijnáře jejich vlastních bratrův. Zdá se nám to býti jediný způsob, jímž u kočujících těchto kmenů něco poříditi možno. Dostane-li se nám nových sil z Evropy, odemzdáme jim založené již osady a kmenný pokřesťanění, sami pak pustíme se opět hlouběji a pokusíme se získati Pánu Ježíšovi nové kmenný pohanské. Bude-li Bohu se líbiti, obklopíane pohanstvo celým kruhem osad křesťanských a pokřesťanění země nebude pak podrobena nejmenší pochybnosti *).

Zřízení zvláštního biskupství pro negry australské, pro něž osadníci nejen posud ničeho nečinili, nýbrž hanebným způsobem je týrali a utiskovali, sluší považovati za událost předuležitou; zajisté může se nazvati svítající zori na temné posud obloze tělesného a mravného jich života. Biskup Brady sepsal první mluvnici a slovník řeči novohollandské; tištěny byly v Římské Propagandě v roce 1845.

Sarazinskí Circo katolická pevně křesťen na pudě novo-hollandské a podporována jsouc peněžitými příspěvky z Římské Propagandy, z Syonu a nyní i od vlády koloniální z předsudkův bývalých se vyžoumající, počíná již vystupovati u veřejnost s jakousi svělostí Nový

*) V roce 1849 stal se P. Serra biskupem a obzploul v záležitosti své misie do Španěl, odkudž najednou 39 kněží benediktinských s ním do Nov. Hollandu dne 9. října t. r. se vydalo

metropolitný chrám w Sidneji jeſt doſtaven a poſvěcen a wyjma chrámy na oſtrowech Filipinſkých jeſt nejkrásnějſí koſtelná budowa w tomto dílu ſvěta. Nowiny politicko-literarné: „Sydney-Australian-Chronicle,“ w duchu katolickém wedené, značně přispívají k wykořenění předſudkůw mezi obywatelſtvem anglickým proti katolíkům jeſtě pozůſtalých, iſouce mimo to jako howornou miſſionářůw nejen novo-hollandſkých, nébrž wſſech po tichomoří rozptýlených ſil církewných. Welká Jednota ſw. Patricia, od Irčanůw zaražená, rozkládá ſvé wětwe po wſſech oſadách pevniny auſtralſké a země-Van-Diemenovy, w pravidelných ſchůzkách ku ſpolečným poradám zaeſedajíc. Měſto Sidnej jeſt hlawní oporou a ſtřediſtěm ſuah miſſionſko-katolických pro weſſſeré oſtrowy tichomořské, w němž činnosť britických a francouzských blahověſtůw ſe ſtýká a ſpojenými ſilami k jednomu cíli pracuje. Dne 11. ledna 1845 ſlawena prwní ſynoda auſtralſká, w níž čtvero biſkupůw a weliký počet kněží a oſob ſvětſkých ſe zúčastnili, z weſſſerého ſvěta oſtrowſkého, žádných na daleké ceſty obětí nezelece, ſe ſhromáždili. Zde podával biſkup Pompaſſier zajímavé zpráwy o pokrocích křeſťanſtví na N. Seelandě a o ſlawu záležitoſtí miſſionſkých na oſtrowech Tonga, Wallis, Futuna, Rotuma a jiných we ſtředné Oceanii roztrouſených, které na welké wiſitačné ceſtě ſvé byl nawſtíwíl. Biſkup Adelaidſký wyprávěl, kteráž zázračně Prožřetelnosť byla o wznikající jeho winici ſe poſtarala nawrácením-ſe do Cír=

kre bohatého anglikánce, jenž tak štědře jeho chrám nadál. Ziní zdělovali podrobnosti o misích mezi původním obyvatelstvem zaražených. Velikolepý to zajiště pohled poskytovali sněmovníci Sidnejští, které nejvyšší záměrowé ducha a srdce lidského: náboženství a věda, zde u blahou sírornost smíření, železným charakterem a obětivostí i mučednictví schopnou podporování byli imolali! — Domníváme se, že tito církevní sněmowé za příkladem biskupstwa severo-amerického w Baltimore budou začasté obnawováni, což zajiště oceanské církevní provincii velmi mnoho prospěje.

Štenářowé bezpochyby powšimnou sobě podobnosti, kterou počátek a wzrůstání Cirkwe nowo-hollandské s dobou apostolskou postotuje. Z nepatrného seménka horčičného během málo rokůw wzrůstl obrowský strom, jenž blahoděnný svůj stín dále a dále po australské penwině a po ostrowech tichomořských rozprostírá, potomka přewrácené civilizacie konečného zoufalství w žaláři chrání a kmenowce půwcedného na vlastní půdě záhubou zahroženého mateřským třídloma zassfituje *). —

g)

Misje na ostrowech Gambierových.

Bo wsech ostrowech, we východné polo-
wici tichého moře jižně od rovníka rozprostře-

*) Tablet, str. 232, duben, 1852.

ných, upewnil se protestantismus a podporován
jsa od vlády anglické hleděl se udržeti ve svém
panství. S ostrovy Markeské byl zasáhl a v
Evropě následkem lichých zpráv, z Anglie roz=
šířovaných, panovala domněnka, že misijnáři
protestantští na Markesách s podobným zdarem
jako na Tahitě se potkali. Dostal ještě jedna
skupina, které ruch od ostrovův Prátelekých v
šíři a dále se rozmáhající posud nebyl zasáhnul
— ostrovy Gambierské. Mělo-li toto souo=
stroví dobrodini wiry katolické státi se účast=
ným, sluselo na blahověsty katolické popliti s
obsazením jeho, aby pak jako z posvátného ohni=
sta po ostatních skupinách se rozžehala pochodň
wiry naší.

Ostrovy Gambierské skládají se z pěti o=
strovův a z množství malých výsep a zádor.
Hlavní ostrov slowe Mangareva, obsahuje asi
5 □ míl; ostatné ostrovy jsou: Atenu, Tara=
vaj, Atamari a Kamaka. Obvyčejně čítá se ke
Gambierum také ostrov Krescent, asi s dvě
hodiny dlouhý, mající uprostřed nádrž sladké
vody. Mimo Krescent patří všechny ostrovy
k útvaru sopečnému. Hora Duffova na Man=
garevě vypíná se až k výšce 3.500 stop.
Ostrovy pokryty jsou nejbujnějším stromovím.
Uzké pokraji, zúrodnění špatné, kterým ostrovy
wokol jsou lemované, jest z většího dílu moř=
ským rákosím porostlé, a za času, kdy misijnáři
přibyli na Gambieru, sahalo již k úbočí hor,
v dolinách a úvalech pak v neproniknutelné
chrastině se zaplitalo. Obyvatelstva čítalo se

tehďáž na 3000 duffi. Děd panujícího nyní krále *Maputea*, *Mapurura* jménem, poraziv na počátku minulého století sofa svého *Matairu* v králové bitvě na ostrově *Mangarev*, zmocnil se trůnu a znenáhla podmanil celou skupinu *Gambier*skou. Strana v bitvě poražená, vidouc nezbytí, opustila vlast a přestěhovala se na malý ostrov koralového původu, na *Krescent*, kdežto dosti bídně se větila. Jednotlivé ostrovy a okresy měly v čele dědičné pohlaváry, kteří vážnosti svou obmezovali znamenitě moc královskou, ač dle jména se považovala za neobmezenou. Jvolim duchovenstva byl velmi mocný v radě královské. Glava celého duchovenstva, již říkali *Tapua*, byla od krále docela nezávislá. *Tapua*, požívaje vážnosti bez mala královské, panoval v dědičných okresích a slovo jeho v ohledu na státní záležitosti více vážilo nežli královno.

Mangarevané jsou lidé postavy vysoké a mohutné; hustý vous lemuje okrouhlé a výrazné jejich obličej, vlasy dlouhé a uhlazené rozplývají se po širokých plecích, celé tělo bývalo za časův předkřesťanských vrstými a vobdanými figurami ozdobeno (tétováno). *Mangarevané* vynikají udatností a vítězně vždy uměli se hájiti proti cizímu násilí. Na sklonku minulého věku zmocnila se národu newěšlowná jakási touha velkých převratův a proměn, které na *Mangarev* diti se měly. Za panování *Mapurury* totiž vystoupila na ostrově

Ukamaru prorokyně, jménem *To a p e r a* a jala se chlassowati nastawající zřázu pohanství. „*Bohomé nassí*“ — hlásala — „jsou poraženi! hle, již přichází bůh z ciziny, hle! kterať vlast nasse jeho vláde se podrobuje. I dáno muě bylo widěti ho; kde se ocitá, tam wssechno naplňuje swětlem, wrchný jeho ret sáhá k nebi, spodný pak propasti se dotýká!“ Budž že *To a p e r a* pohledem na první koráby ewropejské, jež wždy hluboký dojem w myslich Oceānanuw zůstanuwji, ku proroctwi enomu se roznitila, aneb že Prozřetelnost ji použila ku powzbuzení předběžnému ostrowanuw Gambierských — tolik jisto, že slova její utkwěla na wždy w paměti národa, což z toho patrno, že, kdykoli lodě ewropejské zočili Gambiersští blížiti se k ostrowům, wsichni chystali se jako ku weliké slawnosti *). *Mapurura* zemřel l. P. 1803. Syn jeho *druwe* již pohlcen od žraloka. Wnuč jeho *Maputeo* byl při smrti dědowě jessťe nedospělé dítě, pročez ujal se vlády *Matua*, strýc jeho, jenž co hlawa kněžstwa welké měl statky a wysoké požíwal wážnoosti. *Matua* měl sice welmi dobré wlastnosti, ale byl také ctižádostiwý a panowitý. Nedospělost králowa byla mu whod, namáhal se wssemožně upewniti swou wáznost a politický wliv, a to s takowým úspěchem, že, když konečně král, beztoho nehrubě nadaný, uwážal se w moc swou, národ sobě toho ani nepowssimnul. Nastaly ústřky mezi

*) Annales, 1842.

králem a Matuem, a právě tedyž strany protivné sáhaly k zbrani, a válka občanská vypuknutí hrozila, přistála loď s blahověstí katolíckými k Mangarevě, dne 7. srpna 1834*). Blahověstové vystupující na vůdu prozpěvovali krásný hymnus: „Salve Regina,“ poroučejíce ostrovy pod ochranu královny míru.

Dle úměru, jež tehdejší přednost Římské Propagandy, kardinál Cappelari, ku pokřesťanění celého tichomoří byl předložil, mělo Oceánium vzejíti světlo víry z ostrovu Bourbonského; apostolský praefekt, pan de Solage s, byl obdržel pravomocenství pro celou Oceanii. Jelikož ale, ani dila nenačam, na Madagaskaru zemřel, wznesena jest misie tato wynešením Propagandy ode dne 20. května 1833 na misijní Spolek Picpus**). Ostrovy severně od rovníka ležící se Sandwichy měly patřiti k područí apostolského praefekta Sandwičského, ostrovy jižně od rovníka ležící k područí druhého apostolského praefekta, oba pak praefektové byli podřízeni apostolskému náměstkovi. Apostolský praefekt pro jižné tichomoří jmenovaný, Chrysoptom Piansu, člen Spolku Picpuského, odebral se w prosinci l. P. 1833 na místo svého určení ve společnosti dvou kněží: Fr. Careta a Honoria Kavala a jednoho katechisty, Columb. Murphya,

*) Annales, 1835.

**) Picpus flows ulice w Paříži, w níž dům Spolkový se nachází.

a po šťastné plavbě přistál dne 23. dubna 1834 k Valparaisu. Zde jich odemřenou náručí přijal starý Frantisskán Dndřej, jeden z oněch zbožných duchův, kteří celý svůj život byli rozšířováni království Božího měnawali a na které zvláště klerus španělský býval kdysi tak bohatý. Zde se radili missonáři, na které ostrovy by měli obrátiti svou činnost apostolskou. Kapitán francouzský Morue učinil je pozorny na ostrovy Gambierské, podotýkaje spolu, že se dobře mohou považovati za bránu k ostrovům Tahitickým. I ustanoweno, zamířiti s činností missonistou ku Gambierům. P. Dndřej radil apostolskému praefektowi, aby se missonáři neodebírali všichni najednou, aspoň jeden aby zůstal ve Valparaisu, maje dílem starati se o zasílání věcí nové misii potřebných, dílem udržowati stálou spojitost s Evropou. Návrh přijat a Liansu chtěl již se vydati na cestu; P. Dndřej ale, jenž byl zatím s Caretem dlouho rozmlouval, vyjádřil se určitě, že Caret musí odplouti, Liansu však zůstatí ve Valparaisu. Dbywatele města, weliké účastenství jewíce pro podniknutí, o závod podporowali missonáře, P. Dndřej zaopatřil jich všeho druhu semenem, nástroji řemeslnými a t. d. Dne 16. července 1834 odplouli Caret a Caval s katechistou Murphyem na lodi Peruvianě. Celé zástupy měšťanův zprowadily blahověsty až ku přístavu, dobrého zdaru a požehnání Božího celým srdcem jim přejíce. Jakmile loď se hnula, o=

zwal se zvon na kapličce P. Ondřejowě, s nímž okamžitě smísily se zvuky zvonů po ostatných klášterech a we všech chrámech města Valparaisa konány vroucné modlitby za blaho-
věsty. Dne 7. srpna šťastně doplouli k ostro-
vům Gambierským.

Dva Oceānané, jeden z N. Seelandu, druhý z Tahity, kteří byli spolu na lodi Peru-
vianě, vysláni jsou, aby o připuštění misíoná-
řů se smluvili s Gambierskými. Jistý Nobš,
Angličan, nawštíwil misíonáře a přivětivě s
nimi rozmlouval. Nebyl sice členem misíon-
ského Spolku w Londýně, awšak od kapitána
Sandillanda na cestě z ostrowu Pitcairnu
na Gambierách ponechán, aby ostrowany wyu-
čowal. Nedostáváje ale platu od Spolku při-
slíbeného nedbal hrubě o misii swěřenou, a
brzo po příchodu misíonářů katolických opustil
docela Gambiery.

Caret a Laval wkročiwše na pemninu
bez meškání šli nawštíwit krále. Zwědawým
zástupem jsouce sprowázeni octli se u přítom-
nosti Maputea. Přijal je velmi chladně,
z pěkné rohožky, na nížto odpočíwal, ani nepo-
wstaw. Když se misíonáři nabízeli, žeby rádi
jeho poddané wyučowali, zněla jeho odpověď:
„Nepotřebuji Wás; odejděte!“ Podobným
způsobem odbyl iich mocný pohlawár, ač den
před tím hostinsky iich byl přijal a zvláštný
příbytek jim wykázal. Newěduce sobě radny
odplouli na blížký ostrůwek Akenu, kdežto lowec
perel cchoťně jim dal přístřeší. Brzo na to

nawssiwil je zmíněný pohlawár, když byl z Ta-
hity zatím se nawrátil. Měl se k misíonářům
mnohem wlidněji nežli z počátku a žwal je k
sobě, wsselikou ochranu jim připowídaje. To
pohnulo i náčelníky ostrowu Akamaru, že do-
cházelí častěji k misíonářům, tito pak střídawě
přebýwali buď na Akenském aneb na Akamar-
ském ostrowě. Předě wssemi přál jim náčelník
Ma p u t a u, wssude jich chwálu hlásaje a
proti nepřiznivcům horliwě zastáwaje. Car et
a L a v a l zatím se snažili, aby co nejdříve se
přiucili národní řeči; za pět měsícůw tak dalece
se oblomili, že mohli již se dorozuměti s Gam-
bierskými. Sotwaže ohlásili počátek wyučowá-
ní, hrnuli se ostrowané ze wssech stran do chýž-
ky misíonářůw; díky obzwlášttnou wyníkali schop-
nosti. Jakmile kdo uměl delati kříž, hned se
jal wyučowati jiného a bylo po ostrowech wi-
děti tlupy ostrowanůw, druh druhá horliwě wy-
učujících, a když wssichni, čemu od misíonářůw
se wyučili, dobře již uměli, pospíchali wesměš
opět k misíonářům, aby nových wědomostí na-
byli. Netrwalo dlouho, uměli se modliti Otče-
naš a Zdrávaš, Desatero Božích přikázání a
Snessení apostolské.

Mezitím neopomínali Car et a L a v a l
častěji nawssětowati Mangarevu, aniž wssak
Ma p u t e o se kdy ošazowal příznivějším, ba
jedenkráte s tíží zachránili životůw swých. Když
byli totiž wstoupili na ostrow, wysšlo jim množ-
ství Mangarevanůw w ústrety, práwě k jisté
slawnosti shromážděných. Ostrowané nepozoru-

jíce nikdy u misſionářů žen, usnesli se, že jich zkusí, zdali odolají půwabům krasawic Gambierſkých. Misſionáři widouce, že na jemo dáwaná oſſklivost toliko popouzí oſtrowany a pozorující, že mnozí welmi drze k nim se chowají, dali se na útěk a hledali úkrytu w podotknutém rákosí a chraſtí na úpatí hory Duffowy. Lid rozdrážděný hnál se za nimi, a nemoha najíti ſtrýſſe, zapálil suché rákoſíſtě, kteréž, jakoby bleſk do něho byl udeřil, w okamžení u wyſoký plamen se wzňalo. Uprostřed ſſlehajícího na wyſſe strany požaru utíkali Caret a La val wzhůru po úbočí, aſi o půl noci octnuli se na wrchole a časně ráno opět ſlezli k břehu, a utrmácení a popálení nawrátili se na ſwém čluně na Afenu*). Botawiwſſe se poněkud nawſſtiwili oſtrow Taravaj, z něhožto král bral ſwé důchody. Maputeo jeſtě zpurněji se k nim měl a misſionáři počali se obáwati nejhorſſího. Co měli činiti? I předſtoupili ſměle a odhodlaně, důtkliwě líčíce ſprawedlnost Boží, která odměňuje dobré a zlé trefce, podotýkající ſpolu, že nepřijme-li ſpáſy, kterou co wyſlanci Boží jemu podávají, hroznému ſnad propadne trefſtu. Král byl hluboce tou řečí dojat a mluwil mnohem wliďněji nežli obyčejně. Lid obdivowal se odwážliwosti blahowěſtůw a měl se k nim důwěrněji. I nemeffſali misſionáři obnowiti náwſſtěwu u krále. Učení křeſtanſké o trefſtu wěčném, o blaženosti nebeſké, o wtělení Syna Božího,

*)Annales, 1836.

o z mrtvých vstání, které misijnáři, kde se dalo, u spojitosti s příbuznými náboženskými náhledy *) ostrowanům přednášeli, neminulo se s hlubokým dojmem na mysl a srdce posluchačů. Na vzdory tomuto spasitelnému účinku jali se ostrowané po odchodu blahověstů slawiti swůj obyčejný Tira u **), a když misijnáři nemohouce pro nepokojné moře odplouti, opět na Taravaj se vrátili, byli od pohanů s nelibostí přijati; zdálo se, že obdivované cizince neměli rádi za swědky při swých náboženských slavnostech a s nimi spojených prostopášnostech; avšak w ničem tenkrát jim neublížili.

Na ostrowě Ukeně zatím wzrůstala den ode dne wáznost misijnářům jak u náčelníkům tak w národě, což z toho patrno, že jeden z náčelníkům, jemuž dítě, od Murphya pokřtěné, bylo zemřelo, newáhal žádati, aby dle obřadu křesťanského pochováno bylo. Nadarmo odpíral bratr náčelníkům, chystaje obyčejný pohřebný kvas Tira u; národ a druzí náčelníci stáli na straně otcově. Dřevěný kříž zdobi hrob prvního křesťana na ostrowě Ukeně ***). Zeště wětší naděje w srdcích blahověstům zbuzeny na ostrowě Ukamaru. Ukamarští chtějíce přetwapiti misijnáře podtají chystanou radostí nemohli se již ani dočkati jich návštěvy. I

*) Viz Díl úvodný.

**) Pohřebný kvas; viz o něm w Dílu úvodném.

***) Annales, 1837.

wyslali náčelníka s člunem pro ně mezi tím, co lid hromadně na břehu se sbíhal. Gotwaže Careta a Lavala zočili, jali se jewiti swou radost weselým jásaním. Aterak se podiwili misſionáři, když zástup u wsseobecném plesání jich přiwedl k malé kapličce, dle tuzemského způsobu z dřewa a rákosí pěkně wystawené! Kaple bez odkladu wyswęcena a Materí Boží wěnowána. Ostrowané při obřadu zpíwali církewnou píseň, od misſionářůw w řeči Gambierſké složenou; načež Caret kapli wyswęcenou prohlásil za tabu*). Od toho okamžení jen s uctiwou bážní pohlédali na místo Bohu zaswęcené, tážíce se blahowěštůw, smějí-li wšročiti, aby se tam pomodlili, čemu od nich již byli se naučili. Žádost, dojíti sw. křestu, hustěji se ozýwala. Dle příkladu Alamarſkých wystawili Ateňané také pro sebe kostel, awšak mnohem wětšší a pohodlnější, chtějíce tak předčiti sousedům. Misſionáři wyswětili ho, wzýwajíce jméno sw. Rafaela. Jen ještě na Mangarevě, hlavní m ostrowu a sídle vlády duchowné a swětſké, dílo spásu posud wázlo. Nejwýšší kněz Matua ohlížel se po pomoci ewropejské; touže po samowládě na ostrowech wáhal posud mezi misſionáři katolickými a protestantskými. Želikož dojem, jež na jeho ducha a srdce byli učinili Caret a Laval, byl hlubší, rozhodnul se konečně pro katolické blahowěšty. Chtěje zísťati jich na swou stranu ode-

*) Wiz w Díle úwodném.

bral se k nim na Afenu dne 10. února 1835. Misiónáři uctivě ho uvítavše odpovídali na rozmanité otázky, politickým jeho narážkám ale uhýbajíce. Matua po této rozmluvě dával veřejně na jeho vysokou vážnost, kterou jemu vynutili mužové, kteří beze všech zisťných zá-
měrův svou vlast opustili, aby se oddali služ-
bě lidí jim zcela neznámých. Právě v ten
čas umřelo královi dítě několik měsícův staré.
Ku pohřebné slavnosti pozváni jsou všichni
náčelníci, mezi nimi též Mapuka z Aka-
maru, obzvláštný příznivec misiónářův. Tito
měli rozhodnouti, má-li pozvání přijmouti či li-
nit. Misiónáři uderili u velmi rozumných pro-
středků říkouce: „Jdi ke královi, a vyjádřiž mu
uctivě své soustrasti s neštěstím, které potkalo
jeho rodinu, avšak neměj žádného podílu v
obřadech pohanických.“ Mapuka sřetřil svě-
domitě příkazu blahověstův. Toho se král
nebyl nadál, i řekl náčelníkovi na rozchodu:
„Dobře tak; vyříd misiónářům, aby ke mně
přišli.“

S nemesřkali s příchodem, avšak krále již
nezastihli na Mangarevě, on byl odploul na
pahipahu (člunku) na své statky Taravajské.
Matua i veškeren lid nadarmo usilovali pře-
mluviti misiónáře, aby zůstali na Mangarevě;
odcházejíce za králem pravili: „My jsme přišli
na rozkaz králův, avšak nemáme od něho po-
wolení, abychom zde se usadili.“ Což král poz-
ději, když mu to vykládáno bylo, misiónářům
velmi schvaloval. Když Ra val druhého dne

sloužil Mssí sw., uhlídal, jda k oltáři, kráče mezi přítomnými. Když tučz poznamenaw se sw. křížem počal se modliti žalm wstupný, přistoupna k němu král tágal se: „Co děláš?“ Lavál odpověděl: „Konám welkou modlitbu!“ „Proč zavíráš oči?“ ptal se opět král. „Ticho!“ odbyl ho Lavál, přísně na něho pohlednuw. Wida při obětowání tučeze pozdwihowati kalich rychle přiskočil král, a mermomocí chtěl podiwati se do něho, awššak Lavál silnou rukou ostrčiw ho takowou wážností pohleděl na zwědawce, že bážlivě odstoupil, a potom swatý kon trwal, již docela pokorně se chowal. Tim způsobem uměli misšionáři s wážností, kterou králi wzdámali, i tehďáž wystupowati, jednalo-li se o úctu jim co wyslancům Božím powinnou. Po Mssí swaté nawšštiwil král školku a žádal býti s ostatnými wyučowán.

Nawrátiwše se misšionáři na ostrow Mangarevu nassli obywatelstwo u welkém šformowení. W jednom chobotu přistálo 26 mužůw z ostrowůw Nebezpečných. Byliť wyslání od misšionářůw protestantských; wystupiwše z lodic swých na Mangarevu hrozili, že budou tak dlouho drancowati a ostrow hubiti, až jim ostrowané přislíbí, že nebudou wíce klaněti se bohu Aruinowi, že nebudou choditi nazi a že přijmou misšionáře protestantské. Dojem, jež těchto 26 osob bylo na ubohé Mangarevany učinilo, kteří owšem dříve o mocném wliwu misšionářůw Tahitických na své oči byli se přesvědčili, byl k wíce nepodobný. Wšichni bez rozdílu, ani

Matuu nemyjímajíc, jako zahrožené dítky tlačili se okolo Careta a Lavala, úpěnlivě o pomoc prosíce. Tito bez meškání v průvodu Mangarevanův pospíchali k chobotu, v němž nepřátelé na odpověď čekali, a lafťavými slovy je přiměli k odchodu. Druhého dne hned časné ráno ale ztrhnul se najednou divoký pokřik na všech stranách ostrovu. Nepřátelé opět vystoupili na pevninu a jali se všude loupiti a pleniti. Kde kdo byl, chápal se zbraně, avšak bez misijnářův nechtěl žádný se odvážiti na lupiče. Jakmile Caret a Laval se octnuli uprostřed lidu, hnul se celý zástup, ženy a dítky, dohromady asi 1000 osob, táhli proti 26 nepřátelům. Misijnáři opět lafťavě přimlouvali vůdci, aby loupež v dobrotě vydal, což se i stalo; s obou stran skládáno zbraň a snášeno v pokoji, kde kdo co naloupil. Avšak sotwaže misijnáři na několik krokův se vzdálili, vrhli se nepřátelé na bezbranné Mangarevany, tito pak zlostně se rozkřiknuvše sáhali k odložené zbroji, a v okamžení nastala krvává putka. Neohroženě vrazili Caret a Laval mezi rozjitřené soupeře, vytrhli Mangarevanům dva nepřátele právě, když již zdvihali ruky k ráně smrtelné, a probíhající řady potýkajících-se usilovali, tu slovy lafťavými, tam hrozbou, utišiti jejich zuřivost a ukliditi spor. Nepřátelé dali se na útěk, hledíce dopřiti se svých lodí; ženy a děti hnaly se za nimi u divokém hluku a křiku až k chobotu, kde již několik Mangarevanův bylo zadrželo

jednu loď nepřátelskou, wlekouce ji k břehu. Bůdce nepřátelský, jehož byla loď, wida mis-
sionáře opět pospíchati k chobotu, spínal k nim
prosebně z daleka ruce. Přichwátawšce poručili
Mangarevanům, aby ho pustili; tito pak zlost-
ně hodili swázaného k nohouni missonářům,
již z křiští odesli.

Tato případnost znamenitě zwýšila wážnost
missionářůw mezi ostrowany. Jako k wyšším
bytostem k nim od této doby pohlédali a usnesli
se, že jim jeden ze swých chrámůw odewzdají.
Zsouce o tom usnesení poslem zpraveni nawrá-
tili se na Mangarevu, neboť byli zatím mestsali
na Ukeně. Na břehu očekáwal jich Matua.
Wstoupivšce na ostrow pozdrawili ho a sli s
ním w průvodu četně shromážděného lidu k
onomu chrámu, u něhož jich sám král přiwí-
tal. Wejdouce w chrám spatřili w něm čtvero
welkých a nemotorných bůžkůw. „Donešte se-
kyru!“ ozwal se Caret. „Nemám žádné,“
řekl král. „Nejste-li králem? Poručte, ať se
doneše!“ S donešseno sekyru. Caret podal
ji králowi a přimlouwal, aby jednoho z bůžkůw
roztříštil; král se zdráhal. S wystoupil muž
z prostřed lidu a chopiw sekyru mohútnou ru-
kou řal směle w obličej nemotory; ještě něko-
lík silných rázůw a modla praskotem se řítila
k nohouni žasnoucích ostrowanům. Widouce,
že bůh se nemstí, jať z počátku se obávali,
nabýwali opět srdce a samowolně missonářům
se nabíдали k rozkotání druhých model. Poně-
wadž ale tyto byly tuze wysoké a na jakémś

lesseni postawené, doneffeno na rozkaz misijná-
řům prowazy. Omotawsse je modlám okolo
krům strhli tyto dolů, načež chrám poswěcen
a sw. Michalowi wěnowán. Ma tu a den ode
dne zjewněji oswědčował swé přátelstwi misijná-
řům, wystawěl jim zwlášttný domek na ostrowě
a často je nawsstěwowal, ale král se mrzel.
Podtaji poručil porouchané bůžky schowati we
swém bytu, domníwaje se, že zkáza národných
bohůw musí býti newyhnutelně i zkázou jeho
moci. Brzo se dowěděli misijnáři, že král jim
strojí pomstu.

Misijnáři wšak pokojně zatím wyučowali
ostrowany w náboženstwi a radowali se z rych-
lých pokrokůw, jimž lid odměňował jich spasitel-
né snahy. Zsouce nyní dokonale řeči tuzemské
mocni skládali nábožné písně, jichž obsah
mimo modlitby záležel z článkůw wíry. Brzo
rozléhaly se náboženské zpěwy po úwalích a cho-
botech z úst prostomilých ostrowanůw. Poně-
wadž touha katechumenůw po křestu sw. denně
wzrůstala, žádali misijnáři obywatelům Akka-
marských, aby dobrowolně spálili swé modly.
Wšichni swolili mimo jednoho starce a jeho syna.
Wystawili hranici a podpálili, načež mladí a
staří metali swé bůžky w požár wysoko se pnou-
cí. Mezi tím, co modly doháraly, modlili se
misijnáři s národem wyznání wíry, Otčenáš a
Zdráwa's, a pak odzpíwali píseň k této slawno-
sti zwlášttně složenou. Den následující shro-
máždili se wesměš tu společně hostině; jídla
warili a pekli paliwem od wčerejší slawnosti

zbylým. Sotwaže zpráva, co na Atamaru bylo se stalo, na Atenu došla, způsobila podobný převrat; i na Mangarevě chystali se ostrowané, majíce Matuu w čele, výhost dáti řádu pohanstému, ale král protivil se, odploul na Taravaj a sbíral pole.

h)

Příchod apostolského náměstka na ostrowy Gambierské.

Dle wynešení Římské Propagandy od r. 1833 ustanowen byl kněz Lyonský, Stěpan Rouchoze (čti Russúz), za apostolského náměstka pro misie tichomořské a spolu za biskupa Nilopolského in partibus infidelium. Z Říma wydal se s několika knězy a katechisty na cestu a přistál dne 19. února 1835 k Valparaisu, kdežto, jak jsme porředěli, byl zůstal apost. praefekt Chrysoptom Liansu. Přiznivá misijní tichomořským poloha města a horliwost obywatelůw pro zájmy katolické pohnuły biskupa k tomu, že zde založil zminěný již w Uvodu dům a skladistě, z něhož by misijnářům po Oceanii rozptýleným se do dávaly věci z Evropy zasílané: paramenta, nářadí kostelná a jiné podpory. Spolu měl dům přijímati misijnáře z Evropy přichozí a podávati útočiště blahověstům w misijních onemocnělým atd. Zřídil a spořádal tuto záležitost we Valparaisu wstoupil Rouchoze na tutěž loď Peruvianu, na niž minulého roku Caret a Laval byli odplouli, a přistál

šťastně po veliké noci k ostrovu Gambierškému, k dobře nám povědomé Ateně. Radost, kterou misijnáři pocítili v okamžení, když se spatřili s náměstkem apostolským, byla nemýšlná. Hned druhého dne sloužil biskup, jelikož právě připadal den sv. Josefa, slavným způsobem Mši sv. v oděvu biskupském, Caret, Laval a přibylí ostatní misijnáři mu přisluhovali. Tato slavnost učinila na ostrovanů nesmírný dojem. Nouchouze pak odebral se na ostrov Mangarou, kdežto veliká panovala rozjítřenost mezi stranami královskou a Matuowou; předce však neopominul král namoštiviti slavné služby Boží, které opět konal biskup. Vid jásal, a sotvaže služby Boží se skončily, rozběhl se, aby dle zvyku tuzemského svou radost biskupovi osvědčil rozličnými dary odemšťud horlivě snášenými; podobně učinili král i Matua, nemohouce se ubrániti všeobecné nadšenosti, kterou westkerý národ nelícenou upřímností na jeho dával. Dary sestávali z bananův, ořechův kokosových, z úrody stromu chlebového, ze třtiny cukrové, a bylo všeho takové množství, že Nouchouze a průvodci jeho museli se míti na pozoru, aby ostrované skládající vůkol sedící společnosti jich nezastýpali. Biskup poručil složiti celou zásobu na bezpečné místo, aby v čas nouze z ní se mohli podělovati chudobnější.

Misijnáři rozešli se po okolných ostrovech, aby pokračovali u vyučování lidu a biskup uděloval zatím na Ateně a Atamaru sv. křest

oněm, kteří nejlépe vyučenými býti se ořazovali; neboť posud pokřtěno toliko čtvero dětí w nebezpečení smrti postavených. Na Mangarevě vyučovali Laval a Cyprian Liansu 450 ostrowanů, a odevšud sbíhali se noví katechumenové k nim, prosíce toužebně o připuštění do školy misijní. Jenom král se pořád ještě vzdíral, a čím více blížil se Matua misijnářům, tím více proti náboženské proměně zanevíral. On sice považoval biskupa za bytost bez mála nadzemskou, ale nemohl se nikterak přesvědčiti, že se tu neukládá světské jeho moci, a tato obava tím více ho znepokojovala, čím zřejměji na vlastní oči byl na ostrovech Tahitických podobné úklady pozoroval. W onen čas zemřela teta králova, která až do své poslední nemoci zjevnou nepřítelň wždy k misijnářům chovala, ale widouc konečně, že smrt se rychlým krokem blíží, předce křestu žádala a dosáhla. Biskup sám odebral se na Mangarevu, aby ji pochoval. Když počaly služby Boží, přimlouval královi a Matuovi, aby w kostele se posadili vedlé sebe; pak sloužil Mši swatou. Přečta Ewangelium obrátil se k oběma sokům, jejichžto rozepře politické hrozily ostrowanům zkázou a krve proléváním, a napomínal oba k zachování swornosti a lásky wzájemné. „Jakož král musí se obětovati celým srdcem národu swému, protože blaho národa zakládá blaho královo: podobně náčelník i sebe mocnější musí obětovati se královi swému;“ těmito slovy zawřel řeč. Bohnutí jsouce

až k slzám pohledli sokové na sebe a padli sobě v náručí u přítomnosti svého lidu, vyšli pak z chrámu smíření na vzdy. Tím spolu rozhodnuto vítězství ducha křesťanského na ostrovech Gambierských; veliká misie pokoje a míru se úplně podařila.

Matua obdržel na křesťu sw., jehož i s rodinou brzo na to podosáhl, jméno Maria Štěpan. Král vystavil na důkaz svého upřímného smýšlení pěkný kostel, a tak příkladem svým učinil konec všemu odporu několika straníků pohanských smýšlejících. Misijnáři nemohli stačiti novému katechumenům, přes 1000 osob připravovali najednou ke svátosti křesťu. Šerlivost, kterou Mangarevané dávali na jeho pro víru křesťanskou, zmocnila se i ostrovanům Taravajských, kteří posud vzdorně odpírali se milosti Boží, nyní však zdálo se, že nadšenoští chtějí nahraditi dvojnásob, čeho posud byli zanedbali. Při tom vydává okolnost, že misijnáři s ostromany, kteří od pohanství upuštěti nechťeli, v dobrém srozumění trvali, zajisté pěkné svědectví o lafawém jich duchu a snášlivosti v pravdě křesťanské. Takové však zbroji neodolal nadlouho pohan; uctivost a přítulnost, kterou ostrované k misijnářům se chovali, musí čtenáře Petopišův často až k slzám pohnouti. Nepřislibychem ani ke konci, kdybychom chtěli vyprávěti všechny příklady dětinné přítulnosti a něžné lásky, kterými nepokažená ostrovanův útroba až do nejhlubšího jádra duchem křesťanským proniknutá zarozuměla. Zalepáno v pozd-

né noci na dveře domku misijnského; misijnář odemíraje vidí množství lidí, a dává na jeho své podivení. „Co děláš, otče? proč nespíš? Jsi-li nemocen, že tak pozdě ještě svítíš? My jsme upozorovali Tvé světlo, a nemůžeme sami usnouti, až nám povíš, že se dobře máš.“ „Já jsem se modlil za Vás, a přemýšlel jsem o Slově Božím, které Vám zítra hlásati hodlám, dá-li Bůh.“ „O, kterať Ty's dobrý, milý otče! Pojdme do chrámu a pomodleme se za otce Car eta, on vždy jen na nás myslí.“ „Ale vždyť chrám zavřen!“ „Votklekneme venku, tam v tu stranu, kde přebývá Pán Ježíš; odpočiň sobě již, milý otče, my se pomodlíme za Tebe!“ Zindy tážali se E a v a l a : „Máš-li ještě doma otce!“ „Mám, a i matku a dvě sestry.“ „A zdali Tobě nezbraňovali odejiti tak daleko a nikdy snad více nenawrátiti se?“ „Blakali sice všichni na rozhodnutí, ale nebránili mně odejiti k Vám, když Pán Ježíš mne wolal!“ „Řekni jim, milý otče! až jim budeš psáti, že my je celým srdcem milujeme jako Tebe, a že, až se v nebi u Pána Ježíše uhlídáme, vroucně jim budeme děkovati za tu lásku, kterou k nám měli, že Tebe nezdržovali odejít na naše ostrovy.“ Zetopisy Lyonské plny jsou podobných výjevů.

Král přijal při křestu ke cti tehdejšího papeže jméno G r e g o r. Když l. P. 1836 celé obyvatelstvo na wíru bylo již se obrátilo, wzpoměli sobě Gambiersští na ony své krajiny,

kteří, bezmála již před 50 lety z vlasti bywšse
wyhnáni, na bídném ostrowu Krescentě nuze
se žiwili. Biskup sám doplawil se k němu,
aby wyhnance k návratu do vlasti wybídnul;
awšak nové pokolení nechtělo opuštiti místa,
na němž spečiwaly kosti drahých otcůw. Ro-
u-
chouze sice s nepořizenou se nawrátit, ale po-
nechal mezi nimi dwa Krescentany, kteří na
Gambierách byli na wiru se obrátiti. W roce
1838 již okázowal kříž od kostela křesťanského
na zbrčeninách pohanských model wystaweného
Krescentanům k uctění; tito pak toužebně očeká-
wali příchodu biskupowa, jenž pokřestiw jich la-
skawými přimluwami měl k návratu do vlasti.
Když pak doplouli k Mangarevě, přijati jsou
láskou bratrskou a pozwáni ku společné hostině
k tomu cíli uchystané.

Mezi tím, co ostrowané pod dozoršiwim
misijnářům pilně budowali kamenné chrámy,
wydal se Caret na cestu do Evropy, aby
jak Spolkůw Piepskému tak Jeho Swatosti ze-
wrubnou podal zpráwu o radesných výsledcích
misie Gambiersté a o nowou podporu pro swou
misii poprosil. Papežowi, jenž přiwětiwě ho u-
wítal, doručil břížky Mangarevské, které do mu-
sea Římské Propagandy později se sležily, a list
od krále Gregora psaný. Papež poručil zho-
towiti pro neho oděw královský dle způsobu
orientalského, a pro Matu u jiný bohatý oblek;
mimo to darowal ostrowanům krásnou sochu
Banny Marie jakožto patronky a opatrownice
ostrowůw Gambierských. Král francouzský, End-

ník Filipp, poslal panovníkovi švestný korb, dámy Pařížské pak naplnily několik beden šatstvem a plátnem pro ostrovanky, ode všech stran snášeno misijnářům rozmanité příspěvky pro misie Gambierské. Na konci května 1838 odploul Caret s třemi knězy Spolku Picpušského z Bordeaux, a přistál dne 20. prosince t. r. k Akamaru *). Co milého otce vítali ho Akamarští, ba na Mangarevě dosáhla nadšenost takového stupně, že na vzdory všemu zdražení lid ho na ramenou donesl až k bytu králově u všeobecném jásání, což lodního kapitána Dudoita, jenž Careta doprovázel, až k slzám pohnulo. Rozdělování darův zadalo příčinu k památné slavnosti pro všech čtvero ostrovů; biskup posvětil sochu Panny Marie, nynější Patronky ostrovů Gambierských, a pak ponechal lid volným příjemům srdce přetékajícího radostí a nadšeností.

i)

Náboženský, občanský a politický život na ostrovech Gambierských.

Rozumí se samo sebou, že zrušením model a pokřtěním ostrovánů nebylo dílo misijnářů dokonáno; nyní se o to jednalo, aby rozdílenosti národu dali patřičný směr, a aby víra v ducha a srdce novokřesťanů čím dále tím hlouběji vnikala a s celým životem ve-

*) Annales 1840.

řejným i domácím a soukromým co nejúžeji fro-
stla. Především zasazovali se blahověstové
proti přestupkům šestého přikázání, neboť ostro-
vané byli nad míru posud hověli prostopáš-
ností pohlavným. Používali k docílení toho
neobmezené lásky a důvěry, kterou Gambiersští
se k nim chovali; nejdůrazněji ale ostrovanům
hlásal čistotu pohlavnou — coelibat knězi ka-
tolicích. Již dříve byli se obdivovali bezžen-
ství misiónářů, a kolikráte již byli od nich
žádali, aby jim pověděli jeho příčiny; vždyť za
časů pohanských, jak víme, zkoušeli misióná-
ře, zdali působím ostrované odolati domedou.
Jediný poklesek v tom ohledu bylby stačil při-
praviti je o všelikou důvěru a působnosti je-
jich snad navždy učinil konec tak snadno a
rychle, jak snadno a rychle příklad neúhonné
cnosti a mravné čistoty misiónářů dojímá
mysl a odvíral srdce těchto dětí přírody mli-
vu spasitelné víry. Po předběžné přípravě
jali se blahověstové vysvětlovati ostrovanům
šesté přikázání, co požaduje od křesťanů a co
jim zapovídá, a hle! slovo neminulo se s bla-
hodějným účinkem. Obzvláštní obtíže způso-
bilo misiónářům pořádání poměrů manželských,
nad něžto snad nikde není spletenějších; řídili
se při této práci dvojím ohledem. Ostrované
totiž navzdory divokému souložnictví dobře roz-
lišovali manželské dítky od nemanželských, což
misionáře vedlo na stopu pravé a zákonité
manželky; s druhé však strany tvrdili Gam-
biersští, že vstupující v stav manželský nikdy

sobě věrnost až do smrti jednoho neb druhého neslibovali, aniž kdy manželství za svazek nerozlučný byli považovali. Missonáři tedy v tom pádu, kde buď jedna aneb více manželů ještě nepokřesťených byly propuštěny, prohlásili dřevnější manželstva za neplatná, přítomná však za platná a zákonitá. Missonáři těžký tento úkol provedli moudrou obezřelostí a láskyplností, ostromané pak podrobovali se vůli jejich jako poslušné děti. Aby však mravní přísnost, které duch křesťanský v ohledu na manželstva setřítí měl, ostromanům nenaplnila znenáhla nechuť a omrzelost, hleděli missonáři sbližovati vzájemně členy rodiny a celému rodinnému životu propůjčiti vnaď Gambierským posad neznámých. Manželstva veřejně a slavně v kostele uzavíráno, celá obec svolána, aby přítomna byla posvátnému konu, když Sirkew manželům k nerozlučnému svazku udělovala svého požehnání. Nauštěňování škol toliko od dětí požadováno, vyučování pak nikdy netrvalo déle čtveř hodinu denně, aby děti, za časů pohanských skoro docela rodičům od cizené, více přivykaly domácnosti, a pak rodičové a děti vzájemně se vyučovali. Ku veřejným zkouškám zváná rodiče a tázáno se jich, kterak děti doma se chovají, aby tudíž vážnost rodičům, již dříve u dětí pramálo aneb zhořá žádné nebývalo, zvýšena a podporována byla. Chtějíce obzvlášť ženám a pannám představití živý příklad čistého života, jenž nikdy z pouhých předpisů a pravidel suchých nezchází,

přiměli misijnáři několik neúhonných pannen sestoupiti u swobodný spolek, kterýžby ostatným sloužil za wzor života pracovitého a pobožného, z něhož ale byl výstup wolný. Spolek řídily klášternice francouzské, a aby podobné ústavy w misijních tichomořských, kde by potřeba nastala, snadno mohly se zarážeti, wystawen we Balparaisu mateřinský dům, z něhož po tichomoří se učitelkyne rozepisaly. V roce 1841 žily na Mangarevě w domě filiálním již 53 pannen právě na úpatí oné hory, na kterou Caret a Paval se byli utekli, kdž Mangarevané k smilstwu jich pokoušeli. Panny se zanášejí zahrádnictwím, obzvláštně však tkadlcowstwím, šitím a předením, přijímajíce učence, jež pak po ostrowech rozšiřují, čemu w domě byly se vyučily. Mimo tento dům nachází se na Mangarevě ještě pět dívčích školek, z nížto jedna slouží za wychowací ústav dcer královských a uácelnických. Nikdy nezdálo se blahověstím sáhati k nutcím prostředkům aneb trestům tělesným, jedinou jich mocí byla důvěra ostrowanůw a náboženství, a toto dvojí konzlo stačilo wychowati národ k mrawnosti a vzdělanosti. Kterakým zdarem Bůh požehnal apostolské jejich práce, patrnó z toho, že, ač dosti často rozpustilá chasa lodnická z korábůw ewropejských na ostrowy Gambierské wystupowala, nikdy tu předce newidáno a neslýcháno neřádůw, jakých na Tahitě jsme pozorowali *).

*) Viz misije protestantské na Tahitě.

Katolické služby Boží působí na ducha a srdce žalostným náboženským sporem nerozermánné moci tajemství plnou. Dny ducha neumrtvují aniž v záduščívou zasmušilost ho sňžují, vždyť v životě katolickém srdce, lítosti nad hříchem rozbolestněné, vzpomínkou na spásu a mír Christem daný a Církví neustále prostředkovaný opět se rozžvučí ve swatou radost a plesání. Tuto bolest a tuto swatou radost střídavě katolíkovi představují slavnosti církevní, jež jsou spolu i slavnosti přírodní a společenské a knězi katolickému srdce plesá, vidí-li svůj národ kochati se v posvátných slavnostech Církve. Není tedy divu, že Oceňané Gambierští, tento národ o duchu tak čilem a srdci tak hlubocitým, celou duší v náboženství katolické se ponořili, a nebylo se obáwati, že po počátečné roznícenosti následovati bude přesycenost a chabost netečná; kdyby pak někde se vyskytala, bylo náboženství přebohaté na prostředky, jimiž služebníci jeho mohli v čas předejiti hrozícímu nebezpečství. Chrámy bývají vždy plny nábožného lidu, a v roce 1836, tedy asi tři leta po obrácení ostrowanův na wíru, ani jeden obywatel Gambierský neopomenul vykonnati svou povinnost welikonočnou. Nyní mají misijnáři po boku i učitelé a kněze Gambierské, kteří ve školách učí mládež čísti, psáti, počítati pod dozorstwím kněží ewropejských; obzvláštnou pilnost věnují zpěwu, ručním pracím, orbě, zahradnictví, šitěpařství. Vyučuje se také kámenictví, tesařství, stavitelství; o pracích ženské pleti již

učiněna zmínka. Pro schopnější mladíky zřízena škola latinská, v níž pěstují se učitelé a kněží tuzemští. Tiskárna zásobuje školy a národ potřebnými knihami. Kněz Mosblech vydal v roce 1843 mluvnici a slovník řeči oceanské.

Wellého namáhání bylo zapotřebí, nežli se podařilo blahověstům zvyknouti ostrovanův nad vše pomyslení jiné na pilné a pracovitě zaměstnání; jako ve všem tak i v práci museli jim předcházeti s dobrým příkladem, počínajíce od prací zábavných a lehkých přecházeti znenáhlu k namáhavějším a těžším. Aby uabyli více půdy úrodné, jali se trhati a pletí bejlí a pýř, jímž úvaly a nížiny hustě byly zarostly, načež do čisté půdy sázeli chlebovníky a jiné ovocné stromy, při práci pak zpíváno vždy veselé písně. Nejtužší dílo však jich teprve očekávalo na pobřeží, o němž jsme již pověděli, že skoro neproniknutelným rákosím a paláším co rok šířeji se rozmáhajícím bylo pokryto. Stálo několik týdnů práce nad míru mozolné, nežli dosti nepatrnou prostoru od hustého a sem tam na dvě stopy do půdy zahrblého kořání vyčistili. Za to ale, cokoli nasázeli: zemáky, cukrovou třtinu, banány, všechno výborně se dařilo. Netrvalo dlouho, měli hojnost bavlny, z které pak od ostrovanův zpracované zhotoveno důstatek šatstva pro celé obyvatelstvo. Misijnáři totiž důrazně tlačili na slušný oblek, a žádný pokřtěnec nesměl choditi více nahý; tato zápowěď nemálo přispěla

k horlivému třání a předení po ostrovech. Obchod s plodinami a výrobky tuzemskými byl smobodný, vyjma úrodu chlebovníků, kterou z ostrovův vyvážeti nebylo dovoleno proto, že velmi snadno na těchto ostrovech povstávala nouze a hlad, jakmile chlebovník, hlavní to pramen výživy tuzemské, buď nezarodil aneb se vyvážel. Dříve lomili zde pouze cizinci perle, a ostrowané za velmi chatrnou mzdu jim pracovali, nyní ale návodem misijnářův na svou ruku jali se ostrowané lomiti perle, čímž rozhojněny znamenitě prameny výživy, zvláště té třídy chudobnější. Podobným usilováním zachránili misijnáři ostrovy hladu, jímž dříve neřídka na sta osob pomíralo; podobnými prostředky i docílili, že ani pohroma roku 1841, kdežto bouře neslýchaně prudká, již nebylo pamětníka mezi obyvatelstvem, ostrovy zpustotila, celá stavení odtrhla a poválela, stromy i s kořeny zomracela a jako křehké palásky rozlámala, valně neusskodila; za krátký čas nebylo nikde její stopy pozorovati.

Uč misijnáři národ k práci pilně přidržovali, přáli mu předce obyčejných národních her a zábav; Mangarevané jsou posud, čímž dříve bývali, národ veselý a zpěvný. O moudrosti, kterou misijnáři uměli zacházeti s Gambierskými, svědčí spanilý obraz, jež biskup Pompallier, na cestě do N. Seelandu navštíivši nasse novokřesťany, v listu svém o jich životu podal.

„Když jsme vkročili na ostrov, přivítali

náš ostrované radostným daleko se rozléhajícím jásaním; pak všichni padli na kolena, žádajíce mně o požehnání, kteráž jsem srdcem hluboce pohnutým jim udělil. Nelze mi popsat tu radost, to veselé hemžení zástupů; ze všech očí jsem tam slzami zarosených zářila prostomilá důvěra a nejupřímnější nadšenost. Nemohli jsme se nikterak dostati tu předu, ze všech stran náš vítáno, žehnáno, všemožným přáním obsypáváno, nejčastěji ozývalo se volání: „Vítej nám, otče Epifopo! Král mně co nejsrdečněji stítl rukou a vedl mne k blízkému kostelu; lid následoval po stranách a tiskna se ke mně tágal se na moje jméno, vlast, rodiče a příbuzné. Potud jsem na ostrovech meškal, měl lid prázdniny, král uspořádal veřejné hry a zábavy. Na dva tisíce osob rozložily se po stupinách ve stínu stromů kokosových a chlebových, veselě se hovořilo a zpívalo, a co kdo kde nové buď zpozoroval aneb uslyšel, vykládáno. Bože! jaká to radostná proměna v tak krátké době s tímto národem se stala! Jak dojímavý to pohled na tyto horlivé křesťany!“

V politice ponechán dřevnější řád, Matua odřekl se dobrovolně moci neprávne sobě osobované a smířil se s králem tu blahu vlasti; tím ovšem zvýšena vážnost panovníkova. Náčelníci podrželi své dědičné důstojnosti a rádi popouštěli chudobnějším potřebné k výživě pozemky. V záležitostech duchovních a školských vládlí misijnáři neobmezeně, ve věcech světských rozhodoval král v radě s náčelníky slo-

žené. Samostatnost státu Gambierského od cizích mocí uznána, lodě mají bílou a modrou vlajku s pěti hvězdami (dle počtu hlavních ostrovů). Král neopíčí se za mocnými panovníky evropskými, nemá stálého vojska, ani policie, není zde děl ani tvrzí, jako na Tahitě jsme k záhubě zotročeného národa pozorovali. Ma p u t e o dobře nahlíží, že malým toliko jest králem.

k)

S á w ě r e k.

Wšude po ostrovech vztyčili misiónáři na pahorkách blize pomorí swaté kříže s 30 stop vysoké, kterých plavci mořští již z daleka pozorují; vždyť od ostrovů Gambierských mělo světlo wiry rozlévati spásu po celém tichomoří. Z počínajíc skutečně události Mangarevanské již všude po okolných ostrovech, kam zpráva o nich došla, mocně dojímali Oceánany a w jejich srdcích buditi touhu po náboženství, jež tak šťastně umi vychowati národy. Jeden z misiónářů Gambierských již odpočívá uprostřed oněch, jež pro Christa byl získal; odplata nebeská neminula zajiště věrného služebníka. Musíme tu konci ještě se zmíniti o jiném Evropanu, jenž pod jedním z podotknutých křížů očekává vzkříšení. Jest to M i c h a l G r o a n b e k, rodič z Bornholmu, kapitán dánského korábu „Klementiny.“ On byl kněze B a c h e l o t a, jenž následkem útrap na Tahitě od protestantů zakoušených na jeho lodi zemřel, wlí-

dně byl přijal a mrtvolu mučeníkovu v propast mořskou nepohroužil, nébrž uctivě na ostrově Bunipetu pochoval. Později sám na smrt onemocněv povolal k sobě důstojníky lodné a v jich přítomnosti slavně odřekl se lutheranství a do lůna Církve se navrátil. Maje věku svého 38 let zemřel dne 15. března 1840 na lodi „Klementině.“ Rodníci z lásky k zemřelému vůdci neumrhli mrtvolu do moře, nébrž doplawivše se k Mangarevè dle obřadu katolického dali pochovati a misijnáři křížem vysokým hrob, v němž odpočívá, ozdobili. —

§. 4.

Misfie na ostrovech Markeských a Towarňských.

a)

Založení misfie na ostrovech Markeských.

Mezi tím, co misfie na ostrovech Gambierových radostně pokračovaly, nespustili Car et a Laval ostrovův sousedných s očí, jmenovitě Tahity a souostroví Markeského, očekávajice toliko příhodné doby, aby své snahy apostolské i v tyto končiny rozšířili. S došly jich zprávy, že ostrowané Markesanstí, misijnářům protestantským nepřejíce, posud urputně setrávají v pohanství.

Ostrowy Markeské lze dělit na skupinu severnou a jižnou. Jižná sestává z pěti ostrovův, z nichž znamenitější jsou: Sw. Christina

(Tahuata); lidnatější nežli předešlý ostrov jest Hivaoa, pak Fatuiva, Motane a Fetugu. Dobromady mají 8000 obyvatelův. Severná skupina záleží z osmi ostrovův, mezi nimiž Nukahiva, 12 mil dlouhá, jest nejdůležitější. Počítá asi 10.000 duší, jest velmi kopčitá a četnými úvaly jako páskami protkaná. Poněkud vzdálenější jest ostrov Vapu o 2000 obyvatele. Celé souostroví má asi 20.000 duší. Půda nejvíce hornatá nepřeje příliš orbě. Získané ostrovy rozděleny jsou v četné velmi malé okresy; některé neobsahují přes 100 obyvatelův. Avšak na ostrově Nukahivě cdedávna jednali rozliční náčelníci bez obalu své suahy výbojné. Mezi nimi vynikal obzvláštně náčelník kmenu Teji na východné straně ostrovu usedlého, hledě podmaniti svému panství kmenu Taipijův; kommodore severo-americký, Porter, jenž přes pět čtvrtí roku na skupině Markesk s 500 muži se zdržoval, všemožně jeho suahy podporoval. Avšak Taipijové, ustoupivše na čas přewaze zbroji nepochopitelné, vzdorujíce směle dělům Porterovým. Američané odplouli a Reatanui, náčelník Tejův, obmezen na předešlé svoje panství. Syn jeho vládnul toliko krátký čas; wnuk jeho, Temoana, nastoupiv vládu v roce 1829, byl teprvé deset let star. Za této doby přibyli misijnáři protestantská na ostrov Nukahivu, doufajíce, že vychováno bude Temoanu dle smyslu svého zřítí, čeho se jim posud nedostávalo, politické opory. Unesse ho

na Tahitu vychovávali mladíka w akademii tichomorské, kojíce se nadějí, že, až do vlasti se nawrátíw své nápadnictwí na trůn dědůw tu platnosti přivede, snadno pak ostrowůw pro sebe získají. Za nepřítomnosti nedospělého pánovníka dle wůle zatím řádily náčelníci, druh druhu wálečně přepadajíce *).

Mezi tím založena první misie katolická na ostrovech Maršeských. Příležitost k ní zawdala cesta francouzské fregatty „Venusse“ w tyto končiny. Kapitán její, Dupetit Thouars, maje rozkaz, nawštíwiti některá stanowiska francouzských lovcůw welryb po tichomoří rozptýlená a ochraňowati obchodníky vlastenské, zastawil se na několik dní we Valparaisu. Zde nawštíwil skladisté a filialku Spolku Bicipuského, a swolil na prosbu wrchného dozorce Christopha Viansu, aby dva misijnáři dotčeného Spolku, Desvaut a Borgella, na jeho lodi ke skupině Maršeské odplouli. Stalo se to l. P. 1838. Dupetit Thouars přistanuw k ostrowu Tahuatě (Sw. Christina) zásobil oba blahověsty nejpotřebnějšími věcmi, poručiw pak je přízni náčelníka Toteta, jež bohatě obdarowal, odploul. Misijnáři osadili se na Tahuatě w sousedstwí náčelníkůw. Bezmála w tentýž čas nawštíwil kapitán Dumont d'Urville z rozkazu své vlády ostrow Mufahivu s loděmi „Astrolabe“ a „Zelée,“ načež w roce následu=

*) Annales, 1841—1843.

jičím na řečeném ostrově druhá misie zaražena od B. Matěje Gracia.

Misie Tabuatanská, spoléhajíc se na přízeň náčelníka Toteta, zklamala se ve svých nadějích, avšak proto doufajíc v pomoc Boží neztratila dobré myšli. V ten čas měškali na ostrově dva protestantská kazatelové a několik uprchlých marinářův. Dne 15. srpna 1838 sloužena první Mše svatá na ostrově a pak jali se misijnáři stavěti kostelík ze dřeva, jež proutím oplotili. Právě v tu dobu ostrov přepaden obyvateli Hivaoanskými; Totet se vypraviv se proti nim porazil je. Když pak vítězně se k břehu přiblížil, přáli mu misijnáři štěstí, a používše příznivého okamžení rozestli se hlouběji do četných úvalův ostrovských. Čím hlouběji vnikali do srdce ostrovu, tím příznivější se okazovalo se býti obyvatelstvo; všudy uctivě byli přijati, ostrované zvědavě poslouchali novou věst a při obřadech náboženských velmi slušně se chovali. Navrátili se z cesty nashli k nemalému potěšení Careta, apostola Gambierského, s několika pomocníky na Tabuatě. Ač síly se množily, pokračovalo dílo misijní předce váhavě proto, že ostrované Markšští, jsouce velmi suroví a divocí, vedlé pověrčivosti k víře nepodobné v nejobyčejnější mravné zřáze takměř tonuli. Znenáhla však předce podařilo se zříditi v úvale Hanateně malou obec křesťanskou, v nížto svou horlivostí náboženskou nade všemi vynikali Rana, rodič z ostrovu Vapu a syn kněze po-

hanstého a Kofau, jenž na welkonoc 1840 byl pokřtěn, awššat za to od své rodiny wyhnán a prouásledován *).

Na ostrowě Nufahivě množil se počet nowých křesťanů welmi zdlouhavě. P. Gracia působil mezi kmenowci Tejišými na východné straně usedlými. Jelikož král nedospělý od protestantů byl odwezen, maje dle náhledů kalwinských býti wychován, počínali sobě zvláště náčelníci dle swrchované libowůle na rozličných stranách ostrowu; kazatelové kalwisti očekávali zatím příznivějších časů. P. Gracia zůstal napřed a pokřtěl Pufutuaru, synowce náčelníkova. P. Gracia totiž byl ho w těžké nemoci lastawě opatrowal a vyučil, načež Pufutwara blížej ša smrti sám sw. křestu žádal. Misiónáři wystrojili mu slavný pohřeb, jenž na sběhlé odewšsud ostrowany hluboký dojem učinil a všeobecneu přízeň misiónářům zůstal **). Počet katechumenů zrůstal; brzo zaražena obec křesťanská a kostel spojenými šilami wystawen, w němž k službám Bžim se shromáždowala. Náčelník Paťoko, powěstný to lidožrout, slyše mnoho dobrého o nové obci, nawštíwil misiónáře, a žádal býti přítomným Mši swaté. P. Gracia wlidně ho přiwital, awššat prohlásil Swatyni za tabu, do nížto lidožrout wfročiti nesmí, načež Paťoko přede dveřmi zůstana státi

*) Annales, 1842.

**) Annales, 1840.

malým otvorem hlídal do kostela, pokud posvátné úkony trvaly.

Auſſat pokojnému pokroku misie hrozila velká pohroma; čeho P. Gracia se strachoval ode dávna, stalo se znenadání. V roce 1839 navrátil se král Temoana na Nukahivu, pobyt pět let na Tahitě. Ač jeho vychování protestantům zholo se nepodařilo v ohledu na mravnou jeho povahu, naplnila se za to jeho hlava podmanivými myšlenkami a ctizádostí, vyrovnati se Ramehamewi a Pomarowi. Missonář anglický, Thompson, zprowázal ho do vlasti a usadil se v jeho domě, bývalé na Tahitě jeho nejhlavnějším pěstounem *). P. Gracia přišel bez meštfání pozdravit nového panovníka, přijat byl wſſak nemilodně, ano surově. Čtvero náčelníků přišlo přikázat se Temowanowi, co pánu svému, ve jménu kmennu Tejiského.

Sotwaže byl na půdu vlastenskou wšročil, prohlásil se mladý král: že vládnouti hodlá na způsob Tahitických panovníků, wſſichni kmenové aby jeho panství se podrobili a modlitbu (náboženství) protestantských missonářů přijali. Kdyby se proti vůli jeho zpouzel, toho že zbývá k poslušnosti donuti, chvastavě přitom se vypínaje připověděnou pomocí jistě evropejské welemoci **). Této řeči snadno jest porozuměti, auſſak nedomnívejž se žádný, žeby

*) Meinicke, str. 175.

**) Annales, 1843.

T e m o a n a skutečně od vlády anglické jakési
 tajné sliby byl obdržel; misijnáři protestantští,
 zvláště angličtí, mluvili a chovali se obvykle
 tak panovitě, jakoby aspoň polovice loďstva
 anglického toliko na jejich pokynutí čekala, proti
 komu se měla obrátiti. Řeč králova způsobila
 hlubokou newoli mezi západními kmeny, kteří,
 ač dříve chtěli uznati jeho svrchovanost, nyní
 velkou rozhořčeností sbírali pole. T e m o a n a
 neměškaje přepadl náčelníka sousedného, jenž ka-
 tolickým misijnářům byl daroval chýži k zalo-
 žení nového stanoviště, a celé údolí hrozně po-
 hubil a zpustossil. Znenadání ale přikvačili
 spojení kmenové a porazili krále, jenž sám byv
 těžce raněn dal se na útěk. Newida nikde bez-
 pečného úkrytu hledal i nassel útočisti w chýži
 katolických blahověstů, jichžto majetek právě
 byl wztekle hubil. B. G r a c i a w lidně ho
 přijal a rány zawázal. Zatím jewily se žalost-
 né následky nerozwáženého kroku králova. Na
 wssch stranách ostrowu rozléhal se ryč wálečný,
 wssichni kmenové zbouřili se a probíhající úwa-
 ly wraždili a požírali odporníky. Za čtyry mě-
 síce swedeno dwadcet pútek. Ženy, děti a star-
 ci hromadně se utíkali k břehům mořským a
 skrýwajíce se w puklinách a doupatech skalných
 žili zde mezi nadějí a hrůzami smrti.

Konečně i cizinci počali se strachowati o
 své žimoty a utekli se na své koráby k odplutí
 wždy hotové.

Uprostřed wssého nebezpečnstwí a neustále
 brzo na tu brzo na onu stranu se klonícího sstě-

sti válečného pevně vytrvali naši misijnáři; nežádka museli patřiti na kannibalské slavnosti divochům, tu počtě bůžkům zajaté nepřátely zabíjejících a požirajících. Kdyby ale stanovště misijnské na Nukahivě mělo vzíti zkázu, hodlal P. Gracia odebrati se na sousedný ostrov Vapu, na němž za hrozné této doby hluboký panoval pokoj. I odeslal tam PP. Saturnina a Františka de Paula, podržew u sebe toliko jednoho kněze a katechistu. Nowá tato misie úplně se podařila; za krátký čas zřízena třetí obec křesťanská na ostrovech Marqueských. V dubnu l. r. 1840 navštívil vseschny tři obce biskup Rouchoze*). Na Tahuatě nassel biskup misijnáře u velké bídě, obec křesťanská byla velmi skromná a ostatné obyvatelstwo nechtělo ani slyšeti o nové víře. Za to byl Rouchoze na ostrově Vapu slavně přivítán od samého krále a od ostrowanům, misijnáři zde stáli ve vysoké vážnosti; zdálo se, že zde radostné události Mangarevanště se budou opakovati. Dne 24. dubna odploul biskup z přístavu Sw. Marie k ostrovům Sandwichským.

Mezi tím schylowaly se záležitosti Nukahivanště ke konci od nikoho neočekávanému, hluk válečný utichl, obojí strana byla ustoupila, neboť se jí nedostávalo prachu a olowa. Temoana konečně nahlížel nadržemnost svého zámeru. Tu vyslytla se válečná loď francouz-

*) Annales, 1843.

ská, vedená kapitánem Bernardem, w pří-
stavu Sw. Unny. Temoana bez průtahu k
němu se obrátil, žádaje, aby zprostředkoval po-
koj aneb aspoň příměří. Bernard máje pil-
né poselsství w jiné krajině tichomořské donésti
smolal naspěch sporné strany ku vzájemnému
rokování o pokoj, jehožto uzavření ponechal
druhému kapitánovi, o němž, že w brzce přistane,
roklíjícím připověděl a odploul *). Od toho
času nerušeně trvání misie katolické, ano,
Temoana stal se jejím ochrancem; misijnáři
protestantsští widouce, že jejich naděje jsou zma-
řeny, opustili ostrovy Markeské.

b)

Misie na ostrově Tahitě.

Na Tahitě trvaly pořádě boje strannické;
neustálé třenice a ústřky překážely pokojnému
pochodu ducha křesťanského, powaha národu na
místě toho, majíc se sšlechtiti wnímáním w sebe
žiwlůw ze swrchowaného náboženství Christowa
se prýstících, zesspatila se wlivem násilně jí
wnuceného seltářství protestantského. Slyšeli
jsme, kterak na počátku roku 1830 po smrti
Pomara II. stará národní strana mohutně
wystoupila, aby zřízení čili ústavu státnou libo-
wůlí Pomarowou z předešlé koleje wyssi-
nulou opět ku platnosti přivedla a rozkolísané
politické a socialné poměry spořádala. Wůdcem

*) Annales 1843.

těchto snah byl Tati, mocný náčelník okresu Paparanského, muž bez odporu na celém ostrovu nejschopnější a potomek starých králův Tahitanských. Jemu po boku stáli místodržitel Atehuruský, Otomi, náčelník Tetahanský, Itoti, o něco později přidružil se k nim bratr jeho Paofaj. Tati wida missonáře vzdorowati libowůli rozpustilé králowny celou svojí wáhou podporowal jejich snahy, a jeho neustupnému rázu děkowati bylo, že králowna aspoň na oko základné ústavy státné ještě sšetřila. Tati byl spoluzakladatelem spolku střidmosti, jimž zamýšlel hrozně se zmáhajícímu pijanstwí položiti hráze. Těto strany držel se také Moerenhout, rodem Belgičan, jenž w roce 1829 na Tahitě byl se usadil, a od té doby mocně přispíwal k rozšířetu wzdělanosti mezi ostrowany; za krátký čas oznal se a wessel w přátelstwí s Tati. W roce 1834 podnikl Moerenhout cestu do Ameriky a do Evropy a meškál w záležitostech obchodu nějaký čas na ostrowech Gambierských, kdežto blahowěstůw katolických tehdáž ještě nebylo.

Za jeho nepřítomnosti stala se w záležitostech Tahitických pamětihodná proměna, jejížto počátky a nejhlubší příčiny nelze jinde hledati nežli we strachu missonářůw protestantských z obnovené činnosti katolicko-missionské w tichomoří powstalém a w úsilowném wtírání se politiky anglické w záležitosti ostrowanské. Prvé stopy památné proměny we smýšlení a tudy i postawení missonářůw protestantských nastalé po-

činaji se patrněji jewiti od roku 1831, w kterémžto obyčejnou ostrosti proti královně již ne-
 vystupowali, aniž ale ještě s národnou stra-
 nou byli proto se rozpadli. Kapitán Sandil-
 land, který w roce 1831 byl ostrowany Pitcairn-
 ské, za poddané formy anglické považované,
 na ostrow Tahitu přesadil, zdá se, že převzal
 prostřednickí úkol w této době mezi královnou
 a missonáři, a že při této příležitosti své kra-
 jany a souvěrce, aby budoucně we smyslu po-
 litiky anglické se chovali, ovšem snadno naklo-
 nil. Když pak l. P. 1834 misie katolické na
 ostrowech Gambierských neočekávanou rychlostí
 se podařily a chwalná jejich pověst všeobecnou
 pozornost sousedných ostrowanůw wzbuzovala:
 tu počínali protestantsští missonáři nahlížeti, že
 i pro ostrow Tahitský rozhodná se blíží doba:
 má-li jejich „modlitba“ déle panowati čili ustou-
 piti „modlitbě od kořene,“ jak w tichomoří mezi
 Oceánany vůbec nazýváno katolické náboženství.
 Zbrojili se missonáři protestantsští všemožně
 k boji rozhodnému. Opustiwše tedy zjevně
 národné strany spojili se s přívrženci vlády a
 všemi způsoby hleděli opanowati slabou královnu,
 jsouce w tom podporowáni wlivem anglickým.
 Britchard, missonář anglický we městě Pa-
 petě, ustanowen za jednatele anglického, čímž se
 pojednou stal nejmocnějším mužem na ostrowě,
 ač teprwé o několik rokůw později skutečným
 konsulem britickým byl jmenowán, a za tou pří-
 činou s missonářského Spolku Londýnského zdán-
 livě wystoupil. Náradou missonářůw vydala krá-

lomna celou řadu nových zákonů, směřujících k tomu, aby vážnost náboženství protestantského napořád klesající opět pozvedli, naproti tomu ale misijnářům katolickým možnost, usaditi se na ostrově, zcela odňali. Jako za dřevnějších časů bývalo, opět nyní všichni obyvatelé bez ohledu na stav a na stáří zavázáni k navštěvování škol protestantských, zapovězeno jim poslouchati jiných učitelů mimo ony, které vláda oprávnila; žádný cizinec nesměl se osaditi, ba ani k ostrovu přistanouti, leda máje výslovné k tomu od vlády dovolení. Čímž však nejzjevněji proskaují záměry misijnářův protestantských, jsou nejsurovější nadávky a nejměšnější předsudky, které všudy ve školách roztrusovali proti katolickému náboženství, proti papežovi a kněžím. Nejsouce s to, aby náboženství rozlišili od politiky, jali se misijnáři protestantsští kněze katolické u ostrovánův zotuzovati co Francouze. Přirozený následek těchto smejdův byl, že mocní náčelníci Tati, Otomi, Toti a bratr jeho Paofaj, místodržitelové nejdůležitějších ostrovův a okresův, co věrní obhájcové starého nyní násilně zahroženého politického řádu, zjevně opustili stranu misijnářův, nyní protivné od nich samých nedávno osočované straně nakládajících, a vidouce královnu spoléhati se na pomoc anglickou, neměškali i oni rozhlédati se po cizí podpoře.

Zatím navrátil se Moerenhout z daleké cesty své na Tahitu. Byl se oženil s

katolickou Španělkou, a přijal důstojenství amerického konsula pro ostrovy Towaryšské. Bodiwil se zajisté proměně, která za jeho nepřítomnosti w záležitostech Tahitických byla nastala; spojiv pak se s dávnými přáteli svými, náčelníky Tatiim, Otomim a Itotim, pevně uzavřel, že každému proti práwům mezinárodným čelícímu zákonu, za jeho nepřítomnosti jiným národům na příkoř z pouhého náboženského fanatismu vysslému, nejtuzší odpor klásti neopomine *).

Missionáři katoličtí hned na počátku svého příchodu na ostrovy Gambierské zanášeli se myšlénkou, odeslati Rolumbana a Murphya,

*) Meinicke při té příležitosti mluví o dvou cizích konsulech, kteří proti novým zákonům brojili, o americkém a francouzském, an předce tehdaž žádného konsula francouzského na Tahitě ani nebylo. Eutteroth zase hledí zjistiti charakter Moerenhoutův tím, že jednotlivé události z přirozené spojitosti vytrhnuvy čtenáře w ohledu na jednání a jednotlivá vyjádření se amerického konsula z úmyslu offemetného klame. Aby pak své obviňování aspoň poněkud odůvodnil, vymýslí a wnučuje svým čtenářům věci, kterých leda we fantasmie spisowatelově, nikde wssak we skutečnosti, nenajdou. Tak na př. odvádí horlivosť, kterou Moerenhout se ujal katolických missionářův, z tajné smlouvy, we kterou prý Moerenhout w ohledu na low perel, na ostrovech Gambierských welmi vydajný, byl s nimi wessel, o čemž předce nikdo newí atd. Ostatně zde málo platí pohutky, kterými konsul americký se řídil, nébrž zde přijde na to co činil.

který byl vyučený tesař, na Tahitu, aby
 o stavu tamnějších záležitostí podrobnější
 zprávy sebral a přezvěděl, zbaliby s prospě-
 chem o zaražení katolické misie se mohli poku-
 siti; zatím ale věc bedlivěji rozvážímsse pře-
 svědčili se, že lépe učiní, když dříve, nežli k roz-
 sáhlejšímu podnikům se odhodlají, na ostrovech
 Gambierských o pevné postavení se zasadí *).
 Když však ostrowané Gambiersští byli na víru
 se obrátili, rozkázal biskup Rouchoze Ko-
 lumbanowi, aby na ostrovy Tahitické a
 Sandwické bez odkladu se vypravil a pak o
 tamnějších poměrech spolehlivé zprávy podal.
 Tuto cestu podnikl bratr Kolumban za let-
 něho času 1835 **), nikoli ale, dle udání Lut-
 terothowa, 1836. Na Tahitě wrazil na
 prvou překážku, nedovoleno mu wstoupiti na
 ostrow, a toliko na úsilowné přimluvy několika
 náčelníkův obdržel konečně přístup na pevnou
 zemi, kdežto ale co podezřelá osoba při každém
 kroku se ocítal w průvodu policie. Moeren-
 hout ještě nebyl w ten čas se nawrátil ze
 své cesty, misijnáři nestáli s ním w žádném
 spojení a o zaražení misie na Tahitě byli o
 své ujmě se pokusili. Kolumban, po-
 měrům Tahitických zcela neznaje, psal bisku-
 powi, že se doslýchá, která cizincowi zvlášt-
 něho královského pomolení zapotřebí, aby na

*) Annales, 1838.

**) Annales, 1837—1838.

Tahitě osaditi se směl *). Powěst ale o zbaru misie katolické na Mangarevě že tam wssude rozšířena, a kterať ostrowané jsou žádostiwí uhlídati některého Gambierského missonáře. Mnozí náčelníci že již častěji nawstíwili Kolumbana a jewili své přání, aby na Tahitě misie katolická se zarazila, wsselíkou pomoc a ochranu jí přislubujice **). Není nejmenší pochybnosti, že dotčení náčelníci slouli Tati, Otomi a Itoti, o nichž wíme, že s missonáři protestantskými proto, že se národní straně zpronewěřili, w ueswornosti žili ***).

Dne 29. srpna l. P. 1835 opustil Kolumban ostrow Tahitu a odploul na Sandwichey, odkudž z hlavního města Sandwičského, Honolulu, sdělil biskupowi Rouchozowi swá pozorování, načež ustanoweno, zaraziti misii na Tahitě.

K nesnadnému úkolu tomuto wywolil biskup apostoły Gambierské, Careta a Lavala, kteří skutečně dne 6. listopadu 1836 na anglické lodi „Alžbětě,“ od kapitána Hamiltona wedené, na místo určené odplouli †). Na cestě

*) Annales, 1837.

**) Annales, 1837.

***) Prosté wyprawování události těchto rozwinuje velmi přirozeně celou osnovu báji a smýšlenek Luterových, jenž mermomocí blahověsty katolické splítá s Moerenhoutem, na jehožto poznamnutí prý náčelníci jich na Tahitu powolali.

†) Annales, 1838.

zdrželi se noc a den na ostrově Anae, z celého souostroví Nebezpečného nejdůležitějším, jehožto obyvatelům dobře povědoma byla misie Mangarevanská. I oni byli již Bismu obdrželi od kazatelův Tahitických a jakousi nejasnou věští ve své víře se rozechvěli; nicméně však posud vzájemně se ubíjeli a požírali *). Spatřivše misijnáře osuli je ze všech stran a žádali sobě slyšeti písně, o nichž tak chvalná až k nim byla se zanesla pověst, snažně prosíce, aby zde misijnáři zůstali; ovšemže misijnáři žádosti po tu dobu vyhověti nemohli **). Dne 20. listopádu přistáli u poloostrova Tajarabu, nepřiznivým větrem k němu byvše zaneseni. Srdcem radostnou nadějí plným pozdravili Caret a Laval novou vinici. Zatím byla zpráva o brzkém příchodu misijnářův katolických jinou lodí na Tahitu se donesla, načež Britchard u královny prorazil, aby po všech přístavech ostrovských se rozestavily stráže a, pakli by Caret a Laval skutečně v některém se zakotvili, přistupu na půdu Tahitickou jim naprosto odepřeli ***). Dva strážcové skutečně s rozkazem tímto přistoupili ku blahověštím, avšak

*) Annales, 1838.

**) Teprvé v roce 1849 odebral se P. Laval z ostrovův Gambierových k hore zmíněným ostrovům nízkým či nebezpečným, také Pomotu nazvaným; cíl jeho cesty jest ostrov Faité; P. Fouquet ho zpovídá. Zdáli a také pokroky nová Misie od té doby učinila, posud se neproslýchá.

***) Annales, 1838.

osloweni bywosse newyřídili, proč jsou posláni, nébrž po jakémś chasníkowi vůli králowninn jim rozkázali. Newssimajice sobě nemilé zprávy pustili se přes ostrow do hlavního města Papéty, kamž třetího dne w dobrém zdrawí dorazili. Cestou neustále byli zastawováni ostrowany zvědavě se tážajícími: „Jste-li Wy missonáři z Mangarevy? Máte-li modlitbu od kořene?“ Wedete také obchod? Nemáte žen?“ Mermomoci žádali sobě, aby C a r e t a L a v a l zazpíwali aspoň jednu píseň, a welkou pozorností poslouchali, kdykoli blahověstové na četné otázky odpowídali. Náčelníci přijali missonáře wlidně a uctiwě, nabízejíce jim hostinské přístřeší. Celé město příchodem jich takorťka pobouřeno, mnozí přiwětiwě pozdrawowali, jiní opět mlčeli, jiní reptali. C a r e t a L a v a l přímo zaměřili k domu amerického konsula M o e r e n h o u t a , aby mu list od biskupa N o u c h o u z e doručili. Přijati jsou welmi wlidně.

P r i t c h a r d onoho dne třikráte běžel ke králowně, právě w jiném asi 2 hodiny od města vzdáleném sible messkající, aby ji proti missonářům popudil, o swé pak ujmě napřed zapowěděl jim wyprawiti z lodi doneffené sebou věci. Wlssak náčelník okresu Tetahanského, I t o t i , poručil, aby zawazadla bez odkladu z lodi byla missonářům, kam by chtěli, doneffená, králowna pak dowolila, aby C a r e t a L a v a l ji se představili. Po celý čas odpoledný byl dům konsula amerického, w němž missonáři se ubytowali, zvědavými ostrowany obklopen,

z nichž mnozí se také mezi jiným tázali: „Braw-da-li, že Wy Panně Marii se klaníte?“ Mis-
sionáři přívětivě odpovídali, a dle možnosti
hleděli vykořeniti předsudky ze srdcí ubohých
Tahitanů. Za ochotnou tlumočnici propůjčila
se missonářům, tuzemského jazyka posud nedo-
konale znalým, choť *Moerenhoutowa*. „Ale
papežovi se předce klaníte?“ zazněla odjinud
otázka. Když věc náležitě vysvětlena, zmoc-
nila se hluboká newole posluchačů, a jako je-
dním hlasem se všech stran voláno: „*Brit-
chard* jest osfemetný lhář!“ Druhého dne
zpromodil jich americký konsul sám ke královně,
u nížto již *Britchard* a mnoho náčelníků
se nacházelo. Prosíce o lastawé pohostinství
podali královně své dary, pěkný *shawl* a 60
piastrů. Královna přijala, ale *Britchard*,
obávaje se, že přijetí darů by snad missonáři
považovali za povolení usaditi se na ostrově,
odeslal jim jich nazpět. *Caret* a *Laval*
však v průvodu dvou náčelníků neprodleně
se navrátili ke královně, která tentokráte, jsouc
sama doma, velmi milostivě se k nim chovala
a dary opět přijala. Shon ostrowanů okolo
příbytku missonářů napořád wzrůstal a nej-
výtečnější pohlawárowé neustále přimlouwali,
aby ostrowu na žádný způsob neopouštěli.
Všelike směšné báje o modlářství, které
missionáři protestantští na potupu katolíkům
byli ostrowanům wstipili, brzo uznány za utr-
hání na cti a národ den ode dne wětší při-
chylností klouil se k našim blahowěstům tak,

že Britchard dobře nahlížel, že, měla-li jinať mrzutá pro něho případnost skončiti se tu prospěchu protestantismu, i nejhoršího se odvážiti musí. Opět tedy svolána hromada, a Caret a Laval k ní obestáni. Tu jeden ze soudců, od Britcharda nawedený, vystoupna jal se tázati misijnářův: „Proč jste přišli na tento ostrov, Carete a Lavale? My máme již své Dromedy (vlastně kněze pohanské), kteří nás ode dáwna w slově Božím vyučují, Vás tedy nepotřebujeme. My máme zákon, podle něhož jste ani neměli wstoupiti na naši půdu, navraťte se na Mangarevu.“ Caret ohrazoval se proti tomuto zákonu co nově danému a i konsulowi americkému nepowědomému. Morenhout pak zrowna k Britchardowi se obrátiv řekl: „Tento zákon čelí přímo proti právu mezinárodnímu a já jakožto konsul americký přísně proti němu se ohražuji; dříve nežli zákon podobný by nabyl platnosti, muselby ostatním národům se napřed oznamiti.“ Hromada bez výsledku se rozešla a náčelníci jako po obdržení wítězství wyprowázeli nasse blahověsty domů. Paofaj louče se s nimi doložil: „Netraťte dobré myslí a na žádný způsob neodcházejte!“ Dne soudce pak, jenž z národu Britchardowa byl w hromadě proti nim wystoupil, přišel se k nim omlouwat. Zatím všichni katolíci, na Tahitě usedlí, zadali ke kráľowně prosbu, aby jim náboženství jejich swobodně wyznáwati powolila; wážnost Careta a Lavala neustále se wzmáhala. Dne 30.

listopádu sloužili první Mši svatou. Domě-
dům se toho Pritchard dorážel na králov-
nu tak dlouho, až podepsala rozkaz, jímž Ca-
ret a Laval z ostrovův Tahitických jsou
vyobcováni. Tito však nedbajíce rozkazu zů-
stali v domě konsula amerického. Pritchard
chopil se poslední desky. Dne 12. prosince
přišlo k domu Moerenhoutově 6 bířicův;
vidouce ale dveře zavřené wlomili se do při-
bytku misijnářův a nassli jich na kolenou se
modlících. Právě když násilím byli vlečeni
přes město, přichvátal Moerenhout a wida,
co se děje, zvolal slzy roně: „Pánové! násilí,
které se Vám činí, nemohu Vás sice chrániti,
avšak doufám, že přijde doba, kdežto se zde
pozná, že jsem konsulem swobodných Dbcí se-
vero-amerických *)!“

Dne 31. prosince přistavili Caret a
Laval, ještě na cestě od kapitána Hamilt-
ona mnohou surowost zakusivše, k ostrovům
Gambierským, kdežto od obyvatelstva s plesá-
ním byli přivítáni. Na Tahitě za to namáhali
se Pritchard a druhové jeho utrhačnými
řečmi uwéstí náboženství katolické národu v o-
ssklivost, a tím oslabiti a možná-li docela wy-
hladiti příznivý dojem apoštolů Gambierskými

*) Annales, 1838.

Lutteroth, ač událost wšelijak omlouvá,
předce dodává: „Volno jest každému twrditi, že
násilné odwezení obou kněží jest ostudný skutek, při-
mo proti mezinárodnímu právu čelící.“

způsobený. D Francouzſku potupně mluvice roztrussowali, že jest zemí nepatrnou, od nížto není čeho se obáwati atd. Nejvíce ale osočovali Moerenhouta, a sám Rutterott dáwá dosti zřejmě na srozuměnou, že ustawičné hany a potupy, od Britcharda pod pláštěm horlivoſti protestantské na něho kydané, konečnou se staly příčinou, že vláda ſwobodných Dbcí jej s konsulſtwí ſložila. Avſſak náčelníci Tahitičtí pewně stáli při věci nespravedlivě nařknuté, jsouce odhodláni, ſtůj co ſtůj wzdorowati libowůli Britchardowě. Přistání wálečné lodi anglické právě jim přišlo w hod; zaſſli ſe kapitánowi žalowat ho za příčinou učiněného náſílí, o němž wſſichni oſtrowané že toliko s oſſkliwoſtí mluví. Kapitán nemohl jinak nežli haniti půwodce jeho, Britcharda *).

W lednu 1837 již opět nacházeli ſe Carret a Laval na lodi plawící-ſe k Tahitě. Neměli wſſak w úmyslu zůſtati na řečeném oſtrowě, nébrž toliko hledati příležitosti do Valparaiſu, kamž w záležitostech ſwé miſſie ſe ubírali. Na ceſtě zaſtawili ſe opět na některých wýſpách ſouoſtrowí Nebezpečného, jmenowitě na oſtrowech: Hao (de la Harpe), Rueru a Anuaa (oſtrow řetězowý). Wſſudy přijati byli příznivě a proſeno jich, zaraziti miſſii. Snadže tato přízeň B. Lavalowi, o němž jſme hore powěděli, že w roce 1849 na mnohooſtrowí Pomotu ſe odebral, uſnadni práci apoſtolſkou

*) Annales, 1838.

mezi tamnějšími ostrowany. Dne 26. ledna dorazili k Tahitě, vystoupiti z lodi jim však opět zabráněno. Náčelníci Tati, Paofaj a Paraita přišli na loď a vykládali, že lid Tahitický posud ve svém příznivém smýšlení setrvává. Odplulše pak na americkém korábu „Colombo“ přistáli šťastně 22. března 1837 k Valparaisu. Caret, poradiv se s Chrysoptomem Liansu-ém, říditelem Prokuratury misijní, uznal za dobré, v záležitostech misii oceanských pustiti se do Evropy.

Zatím hleděli angličtí misijnáři všemi způsoby rozjitřiti Tahitany proti katolíkům a Moerenhoutovi, což se jim tou měrou dařilo, že skutečně nebyl již svým životem; v noci byl přepaden a spolu se svou chotí smrtelně raněn. Chot zemřela, on ale předce po dlouhé nemoci ozdravěl*). Postavení však

*) Lutteroth ve své úzkosti, aby vysvětlil vinu v ohledu na úklady o bezživotí Moerenhoutova s Pritcharda šňal, utíká se k tomu výtočce, že prý Dumont d'Urville sám jednoho z vrahův vydává za Španěla, druhého za Francouze. Předně nebyli vrahowé nikdy vypátráni, za druhé pak mohli mezi Španěly a Francouzy, zvláště mezi uprchlými marináři, tak snadno býti nalezeni pedouchové zločinu se nehrozící, jako mezi Angličany a Tahitany. Dále víme ze IV. svazku cestopisu Dumontova, jenž onu hroznou událost na místě vyšetřoval, že „angličtí misijnáři pro své urážlivé a popudlivé řeči neustále proti Moerenhoutovi metané v onom úkladu neprostředného podílu mají.“ Podobně vyjádřil se

jeho bylo tím nebezpečnější, an mu důstojnost konsulská odňata, *Richard* ale, úhlavní jeho protivník, nyní co anglický konsul tím směleji sobě počínal.

c)

Prostřednictví francouzské.

Mezi všemi evropskými národy, kteří plavbou na moři se zanášejí, nejslaběji posnd byli v tichomoří zastoupeni Francoužové. Počet francouzských lovcův velryb nedá se ani porovnat s množstvím lovcův anglických a amerických. Velikolepé záměry, od času cesty *Bougainvillovy* ve Francii chované, zničila revoluce, v které i loďstvo francouzské bez mála úplnou zkázu vzalo; teprve *Fren-cinet* obnovil jich památku a vzkrísil mezi frajany ducha plaveckého, načež počátkem l. P. 1830 nová činnost v loďstvu francouzském se jeviti počala. Duch misijní mezi duchovenstvem francouzským souvisí toliko způsobem ne-

Dupetit Loxars v II. svazku, str. 396: „Domníváme se, že po onom úkladu o jeho (*Morrenhoutova*) bezživotí, z příčin více politických nežli osobních poslé, bylo svatou povinností, opatřiti ho mravnou záštitou (důstojností francouzského konsula), ježby ho chránila budoucích útokův a nedala jemu padnouti co oběť vládnosti pro něho velmi čestné a velikomyšlné podpory, kterou našim surově pronásledovaným spoluobčanům byl v truchlivé době poskytnul.“

přímým s novými záměry vlády francouzské, byw přímě Propagandou Římskou wzbuzen; nebude ale sporu, že vláda francouzská s vážností, které její misijnáři w tichomoří sobě ziskali, pro sebe ráda kořistila a co witané podpory pro budoucí svůj politický wliv ponžiti nikdy nemesškala.

W roce 1837 dán kapitánu Dumont d'Urville rozkaz, aby s dvěma loděmi, „Astrolabe“ a „Zélée“, na cestu k rozličným ostrovům tichomořským se wypravil; zvláštěně měl poručeno, nawštíwiti ode dáwna powěstné stupení Gambierské a zaopatřiti tamnější misijnáře vším, čehoby právě potřebowali. W kwětnu 1838 doploul do Valparaisu, kdežto od francouzského konsula Gázotta a od řiditele domu misijnského byl zpraven o událostech Tahitických, o nichž powěst zatím i w Evropě proskakowala a národnou hrdost francouzskou k nemalému hněwu popouzela. Na ostrowech Gambierských sděleny Dumontowi další podrobnosti o příhodách Tahitických jakož i o nepravém způsobu vlády ostrowanům od misijnářůw protestantských wnucené. Nechtěje se w jednání svém přenáhliti předewzal sobě, že sám na Tahitu se odebere, aby zewrubnějších zpráv na místě, kde ony nesuslnosti se zběhly, nabyl dříve, nežliby určité náměsti o nich své vládě zaslal. Zastawiw se na Marquesách *)

*) Zde prý domolil d'Urville svým lodníkům páchatí všeho druhu rozpustilosti, načež Eutteroth

odploul počátkem září k Tahitě. Nežli se tam doplawil, byl již kapitán francouzský, Dupetit Thouars, dle výslovného rozkazu své vlády k ostrovu přistál. Thouars byl dílem za příčinou nautického zkoumání rozličných končin mořských, dílem, aby francouzským lovcům velryb potřebnou ochranu poskytoval, na konci roku 1836 do tichomoří se vypravil. Bobyn na Kamčatce a na ostrovech Sandwických nawrátil se w roce 1838 do Valparaisu, kdežto ho výslovný rozkaz vlády očekával, aby bez průtahů na Tahitu se odebral, a za urážku poddaným francouzským proti všemu mezinárodnímu právu učiněnou od tamnější vlády zadość učinění žádal *). Dne 27. srpna octnul se w přístavu města Papeety, a šel přímo k Moerenhoutowi, u něhož dowěděl se wšech podrobností s hlubokou newolí se prohlásil: „Toto pronásledování znectiloby i nejsurovější národy!“ Odebral se na svou loď zaslal dne 30. srpna královně Tahitické list, w němžto ji wyžýwal, aby s násilí na apostolských missonářích Caretowi a Yavalowi a ostatných poddaných francouzských spáchaného odpowěděla, pak za věci w plen wzaté missonářům 2000

katolickým missonářům na příkoř welikou wáhu klade. Dostí možná, že francouzští marináři při té příležitosti dle slušnosti se nezachowali, jakož angličtí jinde rovněž tak kádíwají — kterať ale mají za nezbednou chasť odpowídati zde katolictí, onde angličtí missonáři? --

*) Eutteroth, str. 154.

Španělských piestrů co záštkodné složila, konečně francouzský praporek 21 ranami z děl pozdraviti poručila *); nemohou-li za 24 hodin jeho žádosti, že bez odkladu válečně zakročí. Však Pomara nemohla učiniti žádost; načež dne 4. září mezi Francií a Tahitou uzavřena smlouwa, kterou poddaní francouzští zároveň s Angličany stejně oprávněni jsou, městati svobodně a provozovati obchod na ostrově, Moorenhout pak z nebezpečného postavení svého povýšen za konsula francouzského. Právě když tyto záležitosti přivedeny byly ke konci, zakotvil se Dumont d'Urville s dvěma válečnými loděmi v přístavu. Schwálimoffe, co Thouars zařídil, šel složit svou úctu královně a pak navštívil i Pritcharda, jemuž bez obalu se wyznal, že náměstěwa jeho platí anglickému konsulowi, nikoli však kazateli protestantskému a Tahitickému sudimu, a že, kdyby toliko poslední hodnost zastával, bez probleni by ho zatknouti poručil a w okovech do Francie odvezl. Dne 16. a 17. září opustili d'Urville a Thouars ostrov Tahitu.

Mezdá se, že misijnáři Gambierští o zběhlostech bezprostřednou vědomost měli; ovšemže Carot na jaře 1837 byl do Evropy se odebral, aby mimo jiné záležitosti také bezpochyby u vlády francouzské wedl stížnost na příkoří zakusšené w Papetě, avšak způsob, kterým kapitan spor ukončil a smlouwa, již byl uzavřel

*) Eutteroth, str. 156—157.

o swobodě náboženstvé ani nejmenší zmínky nečině, vydávají svědectví, že rozkazy od vlády francouzské obdržené toliko k tomu směřovaly, aby dáno bylo zadostučinění za urážku cti národné způsobenou. Odtud asi poslo, že, ač smlouwa dle žádosti *T h o u a r s o n y* byla uzavřena, předce misie na Tahitě se neobnovila a síly misijní k *Marquesům* a *Sandwichům* se obrátily.

Zatím ale doba pro rozšíření náboženství katolického na Tahitě velmi příznivá bez mála zmizela, nebo smýšlení ostrowanů, příčiny násilného odvezení *Careta* a *Lavala* dobře pochopujících, bylo tehdáž ku prospěchu víry katolické se naklonilo, dílem proto, že *Caret* a *Laval* mnohé předsudky od protestantův proti katolíkům rozšířené byli vykořenili, dílem proto, že loďstvo francouzské s takovým důrazem bylo k obraně svých krajanův vystoupilo, čímž misijnáři katoličtí v očích Tahitanův nemálo povzneseni. Z rozstouplo se obyvatelstvo ve dvě strany; jedna nakládala misijnářům katolickým, majíc za vůdce mocné pohlawáry *Tatia*, *Otomia*, *Itotia* a *Paofoje*, druhá shlukla se okolo misijnářův protestantských; obojí měla spolu i barvu politickou. V tuto dobu by misijnáři katoličtí, používše příznivého smýšlení ostrowanů, wálnou část Tahitanův byli získali pro wíru. Když misijnář *Baty* na cestě do *N. Seelandu* w roce 1839 byl na Tahitě se zastavil, nebylo tu ani jedi-

něho kněze katolického *), on pak máje jiný cíl před sebou snažné žádosti ostrowanům, aby mezi nimi zůstal, vyhověti nemohl; toliko w tichosti sloužiti směl Mssi swatou. Caret, jenž w r. 1838 opět Gambiery opustil, nezastavil se na Tahitě, nébrž přímo pleul na Markesy, kdežto chtěl očekávati výsledkův prostřednictwí francouzského na Tahitě a na Sandwichách.

Bláda francouzská wšak s porážením swých kapitánůw na Tahitě se nikoli nespokojila, nébrž, usilujíc proraziti se swobodou náboženstwi w tichomoří proti bezprávným snahám sektářůw, rozkázala kapitánu Laplaceowi, aby, když na swé cestě okolo koule zemské w oněch končinách se cctne, na ostrovech Tahitických a Sandwichských zakotwiti se neobmeššal **). W Sidneji

*) Annales, 1840.

**) Bláda francouzská počala nablížiti, kteraž důležitou pákou pro založení politické moci mohou se státi její misijnáři: horlivost tedy, ktera misijnářůw se ujímala, s tíží pocházela z čistých pohůtek náboženských, ač při tom žádná křiwda swobodě a práwům protestantských misijnářůw se neděla. Náhodou se zde shodují zájmy wtrý katolické s prospěchem politiky francouzské. Ze stížnosti Caretovy w Paříži nemálo přispěly k rozkazu, jež Laplace k zakročení obdržel, nelze pochybowati, ale diwiti se musíme zlosti Lutterothowě, když na něco co půwobce prostřednictwí francouzského hanlivými slovy zehře, wždyť Caret i tehdáž, kdyby i půwodcem onoho zakročení byl, wždy úplné práwo na swé straně měl. O míšení se politiky w misie tichomořské co newidět širěji promluvíme.

ho ony rozkazy došly, načež dne 19. dubna 1839 v přístavu města Papety se zakotvil. Maje loď, na níž byl připloul, značně porouchanou, poručil rozbiti stany, v nichžby chasa mezi tím, co se loď spravovala, se ubytowala. Ze tu mnohých rozpustilostí natropeno, snadno se každý domyslí, ale toho zajisté nikdo, že Lutteroth je klade na účet katolického náboženství *). Když loď byla spravena, šročil La-

*) Lutteroth, str. 166, bi takto: „Počaliti pak římskou bohoslužbu na ostrově urádeři prostopášnictvím.“ Taková slepou náruživostí soptící řeč, jsouc příliš směšná, sama se odsuzuje. Taká wedle této směšnosti nestoudná a potměšilá drzost v těchto slovech se ukrývá, posoudiž čtenář sám, slyše, že na Tahitě a na Sandwichách pod vládou Kalvinců veřejná prostituce nejen trpena, nýbrž zákonem tak byla uspořádána, aby ostrowanky, tělo své prodávající, jistou daň odváděly buď v penězích aneb v tkaninách. V roce 1844 vynášela 4000 dollarů na Tahitě, a v tento důchod dělila se Pomara s misijnáři kalvinistými! (Galignani, Messenger, 1844.) Redaktor protestantského Denníka „Westland“ v Bremenu vydávaného, Dr. Andree, v I. jeří IV. sv., r. 1852 líčí chování-se kalvinců na ostrovech Sandwichských tak šerednými barvami, že jimi cit našich křesťanských čtenářův urážeti se zdráháme. Hlubokou newolí rozhořčen bí na konci: „So ist es denn gekommen, daß in diesem Momente sämtliche Inseln nichts Anderes sind, als abscheuliche Diebshöhlen, daß man sie einem einzigen großen Harem vergleichen kann, worin die Prediger als göttliche Großherren schwelgen.“ „Handbüchlein der Missionsgeschichte,“ herausgegeben vom Calurer Verein, nejmenuje svých

pláce královnu a náčelníctvo do domu vynaučovací a tu předložil dvojí žádost: 1) aby náboženství katolické s protestantským stejně oprávněno bylo, a 2) aby královna vytkázala místo k vystavění katolického chrámu. Jelikož v obojí žádost se svolilo, odploul Laplace dále k ostrovům Sandwichekým.

Když tím způsobem náboženství katolickému opatřena svoboda na Tahitě, svolal biskup Rouchoze všechny kněze, kterých koli postrádati mohl, ponechal na Gambierách jen dva misijnáře, ostatné pak stanice jen nutně obsadiv vydal se na cestu do Evropy pro nové pomocníky. Nedostatek dělníkův apostolských nedovolil obsaditi ostrovy Tahitické, čehož používá Pritchard všemi i nejhanebnějšími způsoby dráždil ostrovany proti Francouzům. Tak tu př. ostrovanům v jakési kouzelné lucerně ukazováno papeže a kněze katolické, kteří v kotle, pod nimž plápolá oheň, smaží a mučí protestanty atd. *). Mysle Tahitanům denně více rozhořčováno, takže P. Caret, jenž v ten čas meškal na skupině Markské, častěji se dovídal, že jestli se zaražením stále

kazatelův na oněch ostrovech jinak nežli — diese Gottesmänner! Ostatně co na doklad k neplodnosti misii protestantských upozorňujeme čtenáře na: „Leben und Wirken Rudolf's von Nodt, weiland Missionärs der Londoner Missionsgesellschaft in Indien,“ von Dr. Karl Wilhelm Bouterweck, Direktor des Gymnasiums in Elberfeld; 1852.

*) Annales 1840

mišše ještě déle bude otáleno, ustavičným rýpáním strany protestantské na budoucnost kněží katolickému vsselité působení ano i přebývání na Tahitě zhola nemožným učiněno bude*). Nemoha vssak P. Caret opustiti svou obec křesťanskou právě nadějně vzkwetající na Marquesách, odeslal zatím na Tahitu P. Columba a P. Armanda s katechistou, jménem Nil; po několika měsících pak sám jich následoval na snažné prosby mnohých Tahitanů. Vstoupiv na ostrov dne 31. prosince 1841 pozoroval brzo, že dřevnější ostrovanů ke katolické víře příznivost značně popustila, avšak na vzdory vssemu brzo založena obec z Tahitanů katolických, slovem Caretovým rychle vzrůstajíc. Za to tím vztekleji bouřily se myšle protivníků.

d)

Objazení ostrovů Marqueských a Towarnských
Francouzskem.

Nastala doba, kdežto Francie své dlouho chované záměry, pevnou nohu zaraziti v tichomoří, konečně ve skutek uvéstí se odhodlala. Mení sporu, že výprava Dumontova a Thoursowa do tichomoří přede vssím měla ten účel, aby vláda zevrubných zpráv o tamějších okolnostech nabyla a pak doby k opanování některých ostrovů nejpríhodnější ssetřiti věděla. Žárlivá Anglie, dobře tu-

*) Annales, 1845.

ffic záměry tyto, popílila s obsazením N. Seelandu pro sebe; Francie pak nemohla uvážati se w ostrovy Markéské, kdežto oba kapitánové: Dupetit Thouars a Dumont d'Urville již dříve s tamnějšími pohlaváry w politické svazky byli wessli a stanowiska obchodná a wojenská zarazili *). Jest na jewě, že brzo na to zprá-

*) Při této příležitosti nezná Lutteroth w své wápnutosti více žádných mezi a vydává Francii za nástroj Propagandy. Domnívá se, že ostrovy Markéské jen k vůli Spolku Piepuského a jmenovitě na žádost P. Gracia byly obsazeny. Ste-
 raká to zpozdllost! Záměry francouzské, pewně se usaditi w tichomoří, jsou daleko starší, nežli misie tichomořské, a osazení se Francie na Markésách úzce souvisí s dalšími záměry k úžině Panamské prohlédajícími a s budoucím osvojením sobě ještě jiných ostrowů w sewero-západním tichomoří rozptýlených; směřno tedy vydávati Spolek Piepuský za střed politických osnow Francie. Důwodnějši zdá se býti domněnka, zdali Spolek tento úspěch Francie s úspěchem vlastním neztotožnil a w politických snahách je nepobilal? A zde sluší ovšem vydati svědectví, že Spolek s radostí přisvědčil obsazení ostrowů Markéských a Tahitických, a že na něj padá podezření, jakoby Francii w uskutečnění politických snah pomáhal, z čehožby dílu misíonstému, jak dálece blahověsty katolickými se koná, na déle wzejiti musela welká ujma a u ostatných národůw nebůwěra. Není třeba zlehčowati zásluby, kterých vláda francouzská dobytím stejného práwa pro blahověsty katolické na některých ostrowech sobě o Girkow získala; nicméně ale i stinu, žeby misíonáři již za nástroj se propůjčowali, sluší Spolku Piepuskému se warowati. Wždyť snad ještě úžeji souvisí po-

wami od obou kapitánův zaslauými vláda Pařížská snadno dala se nakloniti k obsazení několika jiných ostrovův tichomořských. Nawrátivše se kapitánové do vlasti povýššeni jsou oba na admiraly. Dumont d'Urville zahynul s wojwodou Orleanským na železnici Versailleské. Dupetit Thouars opět wydal se do tichomoří, byw opatřen rozkazy velmi rozsáhlými. We Valparaisu dal se prohlásiti za vrchného velitele francouzského loďstva po celém tichomoří, načež w roce 1842 odploul k ostrowu Tahuatě (sw. Christina), ležícímu w jižné skupině Maršské. Dkoloosti mu přály. Náčelník Totete nacházel se u weliké nesnázi, neboť marináři rozkotané lodi americké právě za oné doby hráli sobě na pány na ostrowě, odporu Totetowa málo sobě wšimajíce. Snadno tedy bylo admiralowí, přiměti ho k tomu, aby

troky věci katolické na N. Seelandě s úspěchem britické kolonizaci nežli s francouzskými snahami w tichomoří. — Tim ale, že warujeme Spolek Pícpuský rejdůw politických, nemíníme, žeby který misijnář francouzský kdy za nástroj politiky byl se snížil. Není toho nikde ani jediného příkladu, a kdyby jediný se byl kde wystytnul, neopomenuliby Eutteroth a Meinicke nám ho nejostudnějsími barwami předstírati. Nejlepe doswědčuje neodwislost misijnářůw katolických ode wšech politických záměrůw historie N. Seelandu, kdežto, ač jsou Francouzové, neobmezené důvěry vlády anglické požijwají, a předce světu známo, že Francie N. Seelandu zmocniti se obmýšlela. Viz Michelis, str. 390.

pod ochranu Francie se utekl; ve Baitohu vztyčen trojbarevný praporec francouzský. Podobně spořádány záležitosti na Nukahivě. Král Temoana, vychovanec misijnářů protestantských, na vzdory pokoji kapitánem Bernardem zprostředkovanému, nacházel se u veliké tísně za příčinou neustálých nábehů, kterými sokové jeho okres vždy v užší hranice svírali. I neměšťal tedy uznati svrchovanost francouzskou a ochranu přijal od admirála sotwa nabídnutou. Dokonáno obsazení Markesanův zaražením vojenského stanoviště na Tahuatě a Nukahivě; osady francouzské zřízeny na obou ostrovech. Toto obsazení může pro ostrovy, od národův ustavičnými a ukrutnými pútkami rozermáných obydlené, zajisté se nazvati velikým dobrodiním, nebo dobrodružové ewropejsští a američtí by na déle tyto národy v jistou záhubu byli uvedli. Největší úkol misijnářův nyní jest, aby Francouzové na národnost Markesanův urážlivě nesáhali a úplnou wolností se wywinowati jim nepřekáželi. Všeliké v ohledu tom přehmaty wedlyby k roztržkám, které krve proléváním a wyhubením půwodného obywatelstwa by skončiti se musely. Ani s pokřesťanováním nesmí se příliš náhliti, národ jest velmi divoký, surový a tone takorča u wiru strasné nemrawnosti; tichého a přirozeně postupujícího wywoje štetiti tu třeba, aby národ k názorům křesťanským se powznesl. O surowosti Markesanův powíme dva příklady. Když w roce 1844 umřel náčelník Tahuatský, přechová-

wala choť jeho mrtvolu 30 dní we své chýži a na vzdory nesnesitelnému puchu zanášela se odíráním jeho kůže a to vlastními nehty. Proč? Aby zrušila wšelikou stopu tétování, siceby bohyně Upua, newidouc ho čistého, zawřela před ním svůj ráj a nedowolilaby jemu koupati se w rájském jezeru. Jeho nástupce jest již křesťan, s welikou slávou u přítomnosti francouzského welitele co kmotra byw pokřesťen. Národ odewšud se hrne k misíonářům a horlivě se učí. W prosinci tohotěž roku umřel na Nukahivě náčelník. Dle dáwného zvyku mělo se na jeho hrobě obětowati šestero lidí a to sice netétowaných proto, že náčelník sám posud nebyl tétován. P. Escossier obáwaje se, aby snad jemu oné cti se nedostalo, wyprawil na kwap posla k weliteli francouzskému, a když tento ku pomoci přitřhl, nassel kněze již swázaného, ana smrt z ruky obětníka pohanského již nad ním se wznášela.

Když w roce 1849 P. Laval, ubíraje se na nowou již zmíněnou misii ke skupině Pomotu, se zastawil na Nukahivě, nebyl Temoana ještě pokřesťen, a národ, unwklý následowati příkladu swých welmožůw, wšude se prohlássel: „My se dáme pokřesťit, ale musíme počkati, až Temoana bude křesťanem.“ Powožowaliby to za urážku pro swého krále, kdyby mu w něčem předessli. — Jak utěšené owoce přinássi duch křesťanský, když jednou w útrobě diwochomě se zakořenil, dokazuje Rud-

w i t, na wiru obrácený w roce 1849 náčelník Bapustý. P. Laval hovoře s ním prohledil, že na ostrově Mangarevě se obávají hladu, an hrozná wichřice chlebowé stromy jim zvracela, roli zpusťossila a jinak mnoho škody způsobila. „Sotwaže jsem domluvil, ujal se Ludw i k řeči: „Otče! já mám na poli jámu plnou starých kořenůw tárowých; může toho býti dohromady asi 200 soudkůw dobrého pokrmu. Co říkáš, abych to všechno poslal Siř i mu Ma p u t e o w i pro jeho národ? Zdali není král Gambierský křesťanem jako já? Kterakbych mohl dopustiti, aby se svým národem mřel hladem mezi tím, co já sám oplývám hojnými zásobami? Otče! já všechny tyto zásoby odemzdám Tobě a Ty piš Ma p u t e o w i, aby pro ně poslal; piš mu také, že já jsem jeho přítelem, a že, má-li mnoho synůw, já přijmu rád jednoho z nich za svého dědice, neboť wiš, že nemám děti.“ „Dobře tedy, odpověděl P. Laval, „já přijímám ve jménu krále Siř i ho sšlechtný dar, kterým ho i s národem zbawuješ úzkostí aspoň po nějaký čas; za to wšak nepohrdej darem, ježž já opět ve jménu jeho Tobě podám. Slibuji Tobě krásné rohožky pro Twou domácnost a několik soudkůw matice perlowé, z nížto se dají zhotowiti wýborné udice k rybolovu, a k tomu ještě několik šucek předené a tkané látky pro Tebe a pro křesťany Twého okresu.“ Dobrý náčelník vykopal hned své zásoby a každodenně vycházel na břeh ne-

trpělivě vyhlídaje w onu stranu, odlud měla loď připlouti pro ně*).

Mezi tím, co *T h o u a r s* záležitosti *Maršesánské* pořádal, byla strana protestantská na *Tahitě* na chlumu svých žádostí se octnula. Slabá králowna řídila se we všem wůli *Richardowou*, a *Pritchard* ochranou anglickou se vypínaje všemožně hatil působivost misijnářůw katolických, neustávaje spínati a w podezření jich uváděti a ostrowany proti Francouzům wůbec drážditi. Sotwaže byl *Paplace* opustil město *Papetu*, zpětíla se králowna proti uzavřené smlouvě, jmenowitě zdráhala se vykazati místo k wystawění katolického chrámu. Zatím přišla zpráva o uwázání se Francouzůw ostrowy *Maršeské*, stranu protestantskou nemálo zarazivši. Uleť proměnil se w hrůzu, když admiral francouzský náhle wjel do přístavu města *Papety* a neprodleně žádal zadostučinění za křivdy poddaným francouzským učiněné. Cizí konsulové dne 8. září zpraweni, že, patli bez dlouhého otálení 10 000 piastrůw vláda *Tahitická* nesloží, wálečně zakročí. W přípisu králowně zaslauém stěžowáno na urážky práwa domácího, na násilné zatýkání Francouzůw a odsuzowání bez řádného soudného wýroku, na plenění jich statkůw, russení dřewnější smlouwy atd. W těchto okolnostech zaslali náčelníci *Tati*, *Itoti* a *Otomí* admiralowi následující osvědčení: „Uważujice, že w nynějších

*) *Annales*, 1851.

okolnostech s to nejsme, abychom svou zemi spravovali sami a s cizými mocnostmi v dobrém rozumění trvali, vynášíme na Váš snažnou prosbu, abyste nás pod ochranu krále francouzského přijmouti ráčili. Avšak vymínujeme sobě: 1) aby vážnost našeho krále neb královny i náčelníkův zůstala nezměněna; 2) aby zákony ve jménu krále neb královny se vydávaly a platnosti pro veškeré poddanstvo teprve jeho neb její podpisem nabývaly; 3) aby jmění královny a její poddaných bylo chráněno a wszelké rozepře v tom ohledu vznikle bez prostřednictví cizincův se vynášely; 4) aby každý své náboženství bez překážky vyznámati směl a stejných práv bez ohledu na jeho náboženství požíval; 5) aby bohoslužebné ústavy anglickým misijnářům ponechány a jim nebráněno i dále povinnosti svého úřadu vykonávati. Budou-li povoleny tyto podmínky, že se utíkají pod ochranu krále francouzského *). Ač královna z počátku podepsati se zpěčovala, předce konečně, vidouc nezbyti, svolila. Vzhýčen praporek francouzský, a ustanovena prozatímná vláda; v čele její stál Moerenhout co královský kommissar.

Toto obsazení ostrovu Tahitického, budiž si s jakékoli strany považováno, jest skutek náfilnický, jenž nikterak ospravedlniti se nedá. Francie byla úplně oprávněna žádati zadostiučinění za křivdy proti poddaným francouzům zpá-

*) Lutteroth, 190—191.

chané, i svědčilo jí dobře hájiti swobodné wyznávání katolického náboženství; na žádný způsob jí ale nesluffelo, sáhati na samosprávu swobodného státu za příčinou stížností několika svých poddaných a slabou králownu zbawiti koruny. Na jewě jest, že králowna toliko z donucenosti svolila, a w přípisu k admirálowi dobře lze stopowati cizou rukou. S druhé wšak strany dlužno uznati, že Tahita nikdy své samostatnosti by nebyla stratila, kdyby mocný panovník wnitřný rozpor strany národné a protestantské byl na uzdě držeti a smířiti uměl. Wšak slaboduchá Pomara, misijnáři anglickými jsouc wedena, nebyla s to, aby národ svůj, zablesknutím nové idey w nejhlubším jádře rozehvělý, vlastní silou byla spořádala. S byloť snadno předwidati, že když strana, w jejížto čele stáli misijnáři, ku pokoření odpůrcům se ohlížeti počala po cizé pomoci, ani druhá strana, kterou wedli náčelníci, nebude líknati, ucházeti se o zahraničnou podporu.

Náhle zakročení Thonarsowo zdá se, že Angličany překwapilo; nebyliť na tak násilný skutek připraweni, ač nikdy nepřestali brojiti aspoň podtají proti Francouzům. Kapitán Thomps on wymohl na králowně, aby z ostrowu Gimea, kdežto po oné události byla w tichém ústupu messkala, opět na Tahitu se přelawila, pozdrawiw její člun 21 výstřely z děl. Dne 8. února 1843 sročen celý národ k všeobecné hromadě, jižto melitel anglický, cizí konsulowé a misijnáři byli přítomni. Všude roz=

trussowáno, že Anglie swrchomanosti francouzské neuzná, ostromány pak všemi prostředky proti Francouzům bouřeno; kdyby ale samostatnosti Tahitické na déle hájiti bylo nemožno, ať prý raději britické koruně se podrobí. Z podobalo se, že Angličané s Thouarsem, jenž za zpravou, že právor francouzský na Tahitě byl swinut a zneuctěn, opět w přístavu se zakotwil, newyhnutelně se nyní srazí. Jelikož králowna, na pomoc britickou od misijnářůw ilibowanou se spoléhajíc, i odpověděti odpirala a podněcování lidu strany misijnářůw protestantských nejvyššího stupně dosáhala, tož Thouars složil králownu s její důstojností, kázal Britcharda zatknouti a na válečné lodi francouzské do Gwr.p.) odvésti. Všichni nyní očekávali, že Anglie, skutek admiráluw za rusšení pokoje berouc, Francii wálku wypowí, a we Spolku misijnářem w Londýně nemešťáno popouzeti k ní vládu anglickou zuřiwými wýbuchy slepé wáswiwości; avšak vlády na tom se shodly, aby králowna Pomara podržela důstojenství své; školy a modlitebnice protestantům pojištěny, Thouars z tichomoří nazpět powolán, naproti tomu ale Anglie uznala swrchomanost francouzskou na ostrowech Tahitických. Britchard nesměl více wtročiti na pudu Tahitickou, obdržel ale za utrpenou škodu náhradu wyměřenou na 20 000 frankow. Zpráva o úmluvě mezi Anglií a Francouzským neuspokojila ani králownu ani misijnářůw protestantských, rozhyňrawšši nemálo osadníků anglické na

Tahitě, kteří mnějíce se býti jistými přisvědčením své vlády, byli nenávisťi své na Francouzích dříve příliš uprostraňovali. Angličtí misijnáři, místo coby pokojně na svých stanoviskách byli zůstali, odesli s královnou na ostrov Rajateu, hledající útočiště v opemněném táboře; tohož byli důmnění, že pod vládou francouzskou učení jejich žádného trvání míti nemůže, kdežto předce smlouvou svobodné uznávání každému náboženství bylo pojistěno. Francouzové obsadivše posádkami pomorí Tahitické, pokoušeli se opětovanými vpády o menší ostrovy, ale přívrženci králové statečně a jmenovitě na ostrově Huahine velmi šťastně odrazili podobné pokusy. Zdarem nabývše směrlosti odvážili se i na ohrady města Papeety, ale posádka ostrovany, francouzsky smýšlejícími, byvši sesílená vyrazila na ně z města a úplně rozpráslila. Vladař francouzský Bruart pronásledoval jich až do pevných táborů, ztekl a rozbořil tyto, načež nepřátelé po horách do nedostupných vojku doupat se rozutíkali. Dva angličtí misijnáři v čele buřičů polapeni a do zajetí odvezeni jsou.

Tato válka smutné zajisté měla následky pro ostrovy Tahitické, z kterých přede jinými odpovídati musí angličtí misijnáři proto, že na vzdorů uznané od vlády britické smrchovanosti Francie a pojistěné svobodě náboženské ve zpourě se urputili, swá stanovišta opustili a ostrovany k braunému odporu popouzeli. Když vláda francouzská mimo politický vliv ničeho jim ne-

odňala, působení náboženskému newadila, a jejich školám a chrámům bezpečnou ochranu byla připověděla. Krom toho zdali newěděli, že válka s Francií předce konečně w záhubu uwěsti musí ubohý národ?

Pokud válka zuřila, nemohlo owšem dílo míru wystoupiti s blahoplobnou činností svou. Missonáři katoličtí museli se obmeziti na osady jim buď příznivé buď na místa wojštěm francouzským obsazená. Dům missonský a kaple, od Thouarse wystaweny, w požeh dány od nepřátel, a tím bohužel i práce missonářůw o řeči a dřewnějšším dějepisu ostrowůw Tahitických zmařeny. Loď, která na ostrowy Tova-ryšské domázela nové missonáře, rozkotala se a missonáři utonuli, o čemž bude níže obšírněji powědino. Missonáři angličtí z wětšího dílu opustili ostrowy, králowna se nawrátila do Papety, činnost pať blahowěstůw katolických nyní se obírá mířením protivných stran, wypracowáním předsudkůw od Methodistůw proti katolické wíře roztrousených a horlivým wzdělawáním národa we školách.

Končíme své wyprawowání zprávou, již missonář B. J o n b o n n e ode dne 15. března 1850 o stawu záležitosti Tahitických těmito slovy podává: „Ostrow Tahita má w obvodu asi 30 mil (francouzských) a ořolo 6000 obywatelůw. Tahitané jsou národ powahy mírné a jemné; s druhé strany ale (směšno to sluchu) jsou tito lidé obrowště postawy a udatnosti nade wšší pochybnost wymyšlené tak bágliwi, že noč-

ným časem sobě netroufají vykročiti z domu a to pro strach Tu=Papaha, strassidla. Nestřídmosti v pití nad míru hoví, ano naschval opijejí se pro rozkoš, jižto v opojenosti nacházejí; že při tom smilstvu se oddávají, netřeba dohládati. Tanec jim jde nade všechny ostatné zábavy a může se říci, že jako smyslem pomínuli při něm sobě počínají. Obyvatelstvo Tahitické není sjednoceno jednou toliko národností, nébrž po rozličných kmenách rozptýleno, jímž jednotliví pohlavárowé panují. Tito pohlavárowé scházejí se tu všeobecné hromadě, v čele majíce královnu; místodržitel francouzský, nyní p. Ravaur předsedá. Pomara ničím se nemyšluje mezi ostatnými ostrowankami, leda že mívá obyčejně v průvodu svém dvě služby, z nichž jedna swínuje malé, woňawé smotky pro královnu, druhá pak je zapaluje a podává své welitelce. Bozorowal jsem též jakousi kytku na její hlavě, nad korunu, z pyatu *) zhotowenou, wysoko wynikající. Časem projíždí ostrowy, a tu každý poddaný donáší jí své dary; nedávno wrátila se s 300 kusy usřipaného dobytka a wystrojila Papéfanům hlučný kwas. Každý dospělý ostrowan platí jí jeden frank ročně; ostatně žije v tichém ústupu uprostřed své rodiny, sestávajíc z pěti dětí, které pak obyčejně, bývající přijaty od pohlavárům za vlastní, důstojnost náčelnickou dědí.“

*) Pyat jest stromek, z jehož kůla se připravují vlákná wytečné bělosti a. pak nejtenčí tkaniny se robí.

„Strom chlebový jest nejhlavnější pramen zdejší výživy; dle osoblivé chuti připouje se k jídlu kořání rozličného druhu: taro, ignam, banana, sem tam i ryby viděti. Bylo mi podivné, proč Tahitané posud neobrátili bedlivější pozornosti k želvám, jimiž zdejší moře jen se hemží, zvláštěně v onu dobu, když přicházejí na písčiny blíže břehu vyhrabat své mladé sluncem vylihnuté. Nejednou obdivoval jsem se prozřetelnému pudu těchto zvířat. Zahrabávají totiž svá vejce do písku tak, že moře k nim se nedolévá, ale slunce svými paprsky neustále je zahřívá. Po padesáti dnech a to sice ani o den dříve ani o den později namracují se opět a octnuvše se na určitém místě dají se do hrabání. V okamžení, v kterém se vaječek dotknou, roztrhnou mláďata svou skořápku a jedno za druhým jako po řádě ubírají se za matkou až k vodě, tu obsypou matku, která, když cítí, že všechny mladé se pevně drží jejího břicha, na jednou s nimi se potopí.“ —

Methodisté přeložili Bibli do řeči tuzemské a hojně po ostrově rozšířili. V neděli shromáždí se posud Tahitané protestantští v modlitebnicích a rozstoupnuvše se mužští a ženské ve dva sbory zpívají střídavě několik žalámů; avšak v tom záleží také celé jejich náboženství. Nadarmo hledalibyste mezi nimi protestanta, jenžby dowedl odpověděti ze své víry jasné a určitě. Slyší-li nás mluvit, ke všemu přisvědčují a chválí naši nejistnost a

bedlivost u vyučování, zvláště pak obdivují se krásce a velebnosti naší bohoslužby. Glorweth, obcuje-li s nimi, podiví se, že všude, kde se domníval vraziti na samé protestanty, nachází smýšlení katolické. Čím se tedy děje, že nejsou pošud, čím se všude býti zdají? Nečetnosti a tím, že nám předessel protestantismus; nech ale mocný náčelník se veřejně přihlásí k Cirkvi, hromadně budou následovati jeho příkladu. Tyto dny položil mně jistý náčelník mnoho otázek, na které se zdálo, že jsem k úplné jeho spokojenosti odpověděl; tiskl mi vřelým citem ruku a pravil tussim uřimně: „Bapisto! (jinak od Methodistům nás nazývati se nenaučili) prawda jest w Twých ústech, pojed se mnou na ostrow, aby lidé moji poznali učení Twé.“ Co mně zde nad míru potěšilo, jest mravné sechování všech Francouzům zde usedlých. Wojensští důstojníci, kupci, marináři, řemeslníci, všichni pořádně nawštěmují služby Boží. Choť wladařowa denně nawštěmowala w měsíci kwětnu chrám Páně a we společnosti asi 20 ostrowanek odřikávala modlitby k Panně Marii, načež zpívány písně k účtě Bannenřé Máteře Boží. Tento dobrý příklad nemůže se minoriti s blahým účinkem na Tahitany.“ —

§. 5.

Katolické misie na ostrovech Sand-
wičských.

a)

Založení misie.

Učinili jsme již zmínku, že kdýž francouzský kapitán Freycinet po nějaký čas na ostrovech Sandwičských meškal, P. Duelen použil této příležitosti, aby ostrowanům hlásal Krista. Kalajmoku a bratr jeho Boki obrácení na wíru a pokřestění, načež Duelen odploul příslibem, že se nawrátí s několika misijnáři. Teprvé za sedm let vyplněn slib Duelenůw, zatím ale již američtí kalwinisté byli katolíkůw předessli. W roce 1827 wkročili první misijnáři na půdu Sandwičskou, P. Bachelot, Francouz, P. Short, Angličan, a katechetista Bondu. Papež Leo XII. byl wybídnul Spolek Pícpuský, aby na Sandwičách misii zaraziti se pokusil, načež B. Courdin w roce 1825 k tomu úkolu odhodlal tři kněze, Bachelota, Armanda a Shorta mimo několik bratří laikůw *).

P. Bachelot, w roce 1825 byw powýssen ku praefektu apostolskému pro ostrowy Sandwičské, odeploul ke konci roku 1826 na místo sobě wykázané. Doba, w kterou na Sandwičách se octnul, byla podniku jeho dosti přízni-

*) Annales, 1835.

wa. Náčelník Kalajmoku, o němž jsme pověděli, že po smrti krále Liholiha s královnou Kaahumanou a s protestantskými misijnáři řídil záležitosti státní, byl v únoru 1827 zemřel a co nástupce svého bratra, mírného a a věhlasného Bokea, zanechal. V národu patrně se jevila newole proti útlaku systému náboženského, kalwinistů ostrovanůw nuceného, a pomáhala svobodomyšlnému Bokeovi rozmnožiti stranu protestantůw nepřiznivou tak značně, že přívrženci králové po nějaký čas v pozadí ustoupiti museli. Boki povolil Bachelotovi a Shortovi usaditi se na ostrově Oahu a vykázal místo k vystavění chrámu. Marné byly vseschny pokusy misijnářůw protestantských zabrániti katolíkům přístupu, cizinci, v Honolulu se zdržující, a z většihó dílu američtí a angličtí protestanti, dávali apostolskému praefektovi na jeho úctu, misijnářům kalwinským povždy odpíranou a nižší třída ostrovanůw, až posud bez mála nasrže zanedbávaná, pozorujíc lafťakou wšimavost nových blahověstůw, důvěrně k nim se toulila. Nejvydajnější podporu jim poskytoval Španěl Marini, muž na ostrově nejzámožnější; přiwětivě jich uwítanw snažně žádal, aby četné jeho čeledínstwo we wíře katolické wyučowali. S kterakým prospěchem a požehnáním toto wyučování se potkalo, přesvědčíme se později.

Daloť se snadno předwídati, že náboženství katolické, ač nebudou-li se klasti prawidelnému jeho rozwoji nepřemožitelné překážky, za

krátký čas zuamenité rozšířenosti dojíti musí, an povaha ostrowanů hned na počátku větší obliby w něm nacházela nežli w bezbarevném kalwinismu. Což pozorující misijnáři protestantští všemi způsoby jali se domáhati ztracené převahy politické, doufajíce, že katolické blahověsty pak tím snadněji, a kdyby jinač se nedalo, i násilím vytisknou. Skolnosti měnily se k jich prospěchu, když Boki proti ostrowanům Novo-Hebridským (1829—1830) se wypravil a s návratem messel, an w jeho nepřítomnosti oddaná jim ve všem králová sama nyní poroučela. Již za Boki byli misijnáři protestantští ostrowanům wnutili zákoník dle wzoru Tahitanského sestavený, královna wdowa na wzdory tuhému odporu mnohých pohlawárů svolila, aby ústavě státné sloužil za základ; nyní pak, an Boki jí uebylo více se ostýchati, wzdala se své vůle docela ku prospěchu misijnářůw. Stará nařízení o nawštěmowání škol a modlitebnic opět nabyla platnosti, majíce škliciti a, možnoli, zhola překaziti působivosti blahověstůw katolických na národ; obnoweny zápowědy národných her a zábaw proto, že Bachelot a Short ničeho proti nim nenamítali, pokud owšem ducha křesťanského neuráželi, začej jim a katolíkům wůbec zpíláno pohanůw. Přesje všechny tyto překážky wzrůstal denně počet katolíkůw, kteří tím horoucnější láskou se winuli k nové víře, čím živěji sobě připomínali jalowost kalwinské bohoslužby, k níž politický zákon jich doháněl, a prázdnotu srdce nejšími-

ženého, kterou do modlitebnic dříve byli donášeli a z nich opět odnášeli.

b)

Pronásledování katolíků. Vyhnání blahověstů.

Katoličtí blahověstové jasně předvídali hrozící bouři, avšak pevně byli odhodláni, nebroziti se jejího výbuchu. Od roku 1827 byli pod ochranou zákona na Sandwichách působili, a za ten čas nejen vážnost cizincům, nýbrž i náklonnost sobě získali; pročež nepřátelé sobě netušili vystoupiti proti nim násilím. Wydáno tedy množství zákonů docela libovolných, jimiž zřetelně prozírál záměr původců, odejmouti totiž Cirkvi katolické naprosto možnost všelikého pokroku. Teprve, když tajné úklady neprosplivali, chopila se nenávisť sektářská násilných prostředků, které politická moc, již beztoho v rukou měli, jim poskytovala.

Nařízení o navštěvování modlitebnic a škol, které králová z pobídnutí amerického missonáře Bingham a byla vydala, v ten rozum bylo vykládáno, že i katolíci mají býti zavázáni, navštěvovati protestantské učení v modlitebnicích a ve školách. Ceho Bingham, jenž asi podobnou roli zastával u králové, jako Pritchard u Pomary *), očekával, stalo se; všichni katolíci zdráhali se. Tím dáno znamení ku všeobecnému katolíkův pronásledo-

*) Annales, 1840.

wání; nemalý počet jich zatknut a k veřejným robotám odsouzen. Ani žen neshetřeno. Jedna z nich, která na křestu sw. byla jméno Alodie obdržela, umřela ve vězení následkem nelidského trápení; před smrtí svěřila své dítě, které teprve kojila, jiné spolu uvězněné křestance, prosíc, aby mu byla matkou *). Jeden toliko katolík, jménem Andronikus, zhroziv se nebezpečenství denně vzrůstajícího, přislíbil, že bude navštěvovati učení protestantské, avšak brzo litoval své chabosti. Návalem citův falcích roztklivěný uložil sobě za pokutu doživotné mlčení a po celý rok zachoval svého slibu; všichni měli ho za smyslem pominulého. Když kazatelové protestantské mu připomínali, aby

*) Krásný příklad Alodie bezděky připomíná mučednice z prvních věkův křesťanských. Při těžké robotě mořeno jich hladem a žízní. Jednoho dne podařilo se bratru Melchiorovi, poskytnouti jim pod rukou kořen tarový. Ale všichni trpěli hladem, předce jednomyslně se usnesli, že ho popustí Alodii, protože ona, majíc dítě u prsou, nejvíce posily byla potřebna. Když později onemocněla a namýdory tomu ku práci byla donucována, převzali spoluvězňové ochotně její úkol. Když potom ani na nohou se udržeti více nemohla, donášeli ji s pozorlivou šetrností k místu robotnému a, vykonavše denní úkol, zase nazpět do žaláře. Sam žalárník newídanou touto něžností byl pohnut a dovolil, aby apoštolský pracfekt Bachelot Alodii k smrti připravil a zaopatřil, načež uprostřed spoluvězněných, okolo ní klečících a se modlících, radostně se usmívajíc v lepší život se odebrala. Annales, 1838.

dle připovědi s nimi šel do modlitebnice, pokusy dával na jeho svou oslavitost. Z poručili sepnouti jej v okovy na rukách i na nohách a umrhnouti v temné vězení, ale štěstí jeho u mýře nezvůli více*). Zatím donešena zpráva, že šlechtý B o k i na N. Hebridech v púte zahynul, načez A a a h u m a n a, widouc se zbaveni nepohodlného dozorce a ve své moci upemnění, tím ukrutnějším stíhala katolíky pronásledováním. V roce 1831 kázala uvězniti B a s i l i a s manželkou G á t o u, T h a i d u a jistou w d o w u M o n i k u se synem D i d y m e m od narození slepým; brzo na to w z a t a u w a z b u jedna z nejwážnějších ostrowanek, jménem U h e t a (E s t h e r); služby dobrowolně ji následowaly do žaláře. Když sliby a hrozby na nich zmařeny, odsouzeni jsou wšichni, ani žen newyjímajíce, k veřejným robotám; jedni museli lámati kameny, druzí rownati sílnice. Prosíce o wodu k napití, an nesnesitelným wedrem při těžké práci jim wyprahala ústa, býwali odmíršťowáni úsměškem: „Nech Bůh, kterému sloužíte, wás krmí a napájí!“ Mimo to přikázáno biřicům od B i n g h a m a, aby zajatých k odřeknutí-se wíry katolické wšsemi způsoby wábili a, pakliby wyznali wíru protestantskou, hned propustili. Wšak nadarmo uwáděno jich w pokusení; nadarmo jim vyhrožowáno plenem statkůw, ani smrti se

*) Annales, 1838.

nelekali, ano žádali ji sobě. Někteří z dozorců a strážců žalářných přáli katolíkům a nebránili kněžím uauštěwovati úkřadmo zajaté, jichž počet den ode dne se množil. Náboženská horlivosť těchto wyznamacůw Christowých byla tak welká, že i w žalářích a při těžké robotě širé každého příznivého okamžení použíwali k tomu, aby obci katolické nových údůw získali. Nade wssechny vynikala lheta swou nadšseností pro wíru, w níž teprwé w žaláři úplně wyučena a pak pokřesťena byla. Andronikus konečně po mnohých přimlawách Bachelotowých opět promluwil a co horlivý katechista wěci katolické wytečné služby činil.

Mezdarem wsseho proti katolíkům usilowání rozjitřená tím zuřiwěji se wztekala strana protestantská. Chrám katolický zawřen a ostromanům, kteříby dům misšionský uauštěwovati nepřestali, přísnými pokutami vyhrožowáno. Za nočného temna tedy přicházeli nowokřesťané na služby Boží, které kněží při zawřených dweřích w skrytosti konali. Awšak nawzdory této prozřetelnosti přetwapili jedenkráte nábožné shromáždění dwa wládní biřicowé a palicemi rozehnali, hauliwými pak slowy dotírali na misšionáře, aby tuzemcům do swého přibytku nepřipouštěl. Odpowěděl, že i pro budoucnost žádnému, kdoby ho nawštíwil, přístupu neodepře *). S neshítitil se Bingham sáhnouti na misšionáře samy. Dne 2. dubna 1831 obešláni jsou

*) Annales, 1840.

Bachelor a Short před soud královský. Přisedše shledali všechny náčelníky ostrovu. Dahu již shromážděné, uprostřed nich královnu, mladého krále tu nebylo; schon zvědamého lidstva byl náramný. Bachelorowi doručen list, podpisem královým a náčelníkův opatřený, v němž slovy velmi urážlivými misijnářům katolickým se poroučelo, aby ve dvou měsících ostrovy opustili, siceže násilím budou vypuzeni, a jmění jejich v plen vzato. An Bachelor četl list, panovalo hrobové ticho vůkol a všech zraků obrácený na čtenáře. Tu zavzněl hlas Bachelorův, nikoli náznakem obžalovaného, nébrž žalobníka, a obrátiv se k náčelníkům důtklivě jim vytýkal nespůsobilost toho, že misijnáře katolické v listu od protestantského kazatele psaném dopustili nazývati „Ripaťu“ t. j. zběh, holotu. Všichni zarděvše se svěsili hlavy. Bachelor pak k nejvyššímu pohlavárowi takto jal se mluvit: „Ty tedy posud newíš, že já nepatřím světu? Já Bohu patřím a všechno, což mého jest, náleží Jemu. Přissel jsem k Vám, abych Vám oznámil vůli Boží a abyste dle Ni se v živobytí svém spravovali, tať jest jediná touha má! Wezmite, takli Vám libo, jmění mé, najdete ho tam v domě misijnářském; nebudu želeti ztráty jeho, neboť to všechno jsou jen věci tohoto světa. Vy mně vyhrožujete okowy? Přineste jich a wizte, zdali se jich lefám! Ze mne umrhnute do žaláře? Čiňte dle libosti své! Bůh, jenž zde nás widí a slyší, bude i v za-

láři se mou. Dstatně vězte, že já málo dbám o své tělo! Zdali newíte, že prach jest, který snad zítra w prach se obrátí? A snad i Vy zítra umřete a i já; kterakbych se mohl strachovati Bassich hrozeb?" Dojem těchto slov patrně jewil se na twářích celého shromáždění, wssichni w tichosti se rozessli. Gizin-cowé hlasitě chválili misšionáře, i náčelníci obdivowali se takowému smýsslení, toliko králowna a, řečlibychom u nás, kamarilla kypěla žlučí. —

Tato příhoda posloužila proti wssemu nadání Binghamowě znamenitě wěci katolické. Až po tu dobu byla wíra katolická jen mezi tak zwanou nižší třídou se rozssířowala, nyní ale získali jedním rázem misšionáři swým chowáním veřejné mínění; wssude s úctou mluweno o náboženstwi, které takowými wyznawači se honositi může. Důkaz toho podal náčelník, jehož králowna odeslala k blahowěstům s rozkazem, aby neprodleně opustili ostrowu; ostýdal se ho wyříditi. Konečně smutnou úlohu přewzal Kuakini, králownin bratr a wladař ostrowu Ovaibi; awssak welmi zdwořile chowal se k misšionářům prose jich, aby w pofoji odešli. I odpowěděli jemu, že odcházejíce dobrowolně by jednali proti swému swědomí, pakliby ale králowna w rozkazu swém se urputila, aby se jim zaopatřila loď, na nižby měli odplouti. Když právě w tu dobu loď pruská, na niž často zmíněný učenec Meyen se nacházel, k městu Honolulu přistála, aby mladému králi Sand-

wiěštemu we jměnu krále prusského doručila dary, kojili se Bingham a stranníci jeho naději, že kapitán svolí wzíti misíionáře s sebou. Kapitán ale, doměděw se od P. Bachelota pravdy u wěci, zdráhal*) se tímto způsobem zneuctiti prápor prusský, a kdž P. Bachelot, opětownanému dotírání Kuakinowě ustoupaje, předce žádal o přijmutí na jeho loď, cenil přewozné poměrně tak wysoko, že náčelníkowi zassla chuť, obouzeti kapitána swou žádostí. Z angličtí kapitánové zpěchowali se přijmouti na swé lodě misíionáře, jakmile doslechli, že příčinou jich wypowědění jest pouhá sočiwost a nesnášseliwost náboženstá.

W onen čas wystytl se w Honolulu jakýsi Hill, který plnomocníkem vlády britické býti se stawě welmi hrdě a panowitě s P. Shortem, co anglickým poddaným, zacházet a tím misíionáře do mnohých rozpakůw přiwodil. Wšak se později pronešlo, že byl toliko

*) „Za nedlouho zpozorowali kazatelové, kterakou zhoubu w jich oboru působí nowě přišlí (blahowěstové katoličtí). Wšlemi u dworu zosnowanými hleděli tedy wšsemožně překaziti jich činnosti a prorazili konečně, že kněžím francouzským zakázáno konati služby Boží, jim pak samým přibytel učiněn wčezním. Sotwaze jsme se octnuli w Honolulu, doléháno na nás, abychom strassliwé soupeře na loď přijali a do vlasti jejich odvezli. Wšak ctihodní tito kněží přiznali se mi podtají, žeby rádi zde zůstali a jen z douucení ostrow opustili.“
Meyen.

jednatelem biblického Spolku Pondýnského, Ale domnění B. Bachelota dala on vláde Sandwické radu, aby misiónáře katolické, pakliby cizí kapitánové k tomu se propůjčiti nechtěli, na státní lodi odvezti dala. Ale pohlawárowé Havajský a Utovajský netušili sobě odpowídati z takového násilného kroku; konečně nabídnul je k tomu Kuanoa, welitel twrze Honolulské, muž to uctnými smějdy wšelijak nařikany. Se starým anglickým marinářem, jenž na ostrově Dahu nuzně se wětil, ujednáno, aby na státní lodi Sandwické „Bawerley“ nenáwiděnc soupeře do Kalifornie odwezl. Wida tedy B. Short blížiti se rozhodnou dobu hledal u anglického konsula Charltona ochrany. Z neměšťal tento zastati se o pronásledowaného welmi důrazně, proti wšelijákmu násilí w ohledu na B. Shorta, jakožto anglického poddaného, protestujíc. Neméně wlidně a sšlechtně zachoval se k pronásledowaným konsul americký; psal zajisté merickému wladari do Kalifornie, zdaliby kněží, kdyby násilím ze Sandwichůw byli wypuzeni, tam bezpečného útulku nassli? Odpowčeno w každém ohledu uspokojiwě; spolu dossel misiónářůw list od přednosty řádu frantiskanského w Kalifornii, w němž jich prosil, aby nikde jinde útočiště nehledali, jen w jeho kláštere.

Násilníci Sandwičtí zatím, žádného ohledu neberouce na protestaci konsula anglického, chystali loď, a doba rozloučení-se pro misiónáře nastala. Křesťané katoličtí osuli jich se wšech

stran úpěnlivě hořekující; i některým pro viru zajatým podařilo se vymoci sobě dovolení, na málo hodin odejiti, aby se ještě jedenkrát s nimi v kapli misijní pomodlili a požehnání z rukou svých milovaných blahověstův poděsíhli. Andronikus, přilnul k Bachelorovi, neustal prositi, až mu dovoleno odplouti spolu do Kalifornie. Ano většina katolíkův usnesla se, že z otčiny docela se vystěhují a wděčnější vlasti, kdeby svou viru svobodně mohli vyžnámati, sobě budou hledati; teprve po dlouhých přimlouvách misijnářův pustili myšlénku tuto mimo se. Mnozí, nebysse pokřestěni, doprášeli se snažně této milosti na misijnářích a ještě v noci, která předcházela odchodu do vyhnanství, vyučování a do Církve přijímání jsou *). Bachelor byl sepsal katechismus a modlicí knihu v řeči Sandwické a do Číny rukopis k tisku zaslal; prokurátor domu misijního v Matau, kněz Le Gregois, zaopatřil tisíc výtiskův a odeslal jich pět set do Honolulu. Bachelor obdržel jich právě jsa na odchodu a horlivým novokřesťanům rozdělil **).

Předvídajíce misijnáři, že kazatelové protestantsí, aby násilnický svůj skutek před světem ospravedlnili, jméno jejich pomlouvami a na cti utrhaním čáletí neopominou, obrátili se k americkému a britickému konsulovi s prosbou

*) Annales, 1838.

**) Annales, 1835.

o písemné vysvědčení, že pro wiru katolickou ostrovny Sandwičské opustiti byli donuceni. Dychotně se tomu oba propůjčili; opatřiwše listiny podpisem swým a úřednou pečetí vysvědčovali, že jedinou příčinou jich wypowiedění ze Sandwichům bylo vyhánění wiry katolické *). Dne 24. prosince 1831, právě po skončených službách Božích, přišel náčelník v průvodu několika wojáků do domu misijního a chopiv Bachelota za rameno strojí se užiti násilí. Bozorující knězi nezbytí vzali brewiář, flobout a hůl a odebrali se uprostřed bířiců ku přístavu. Shon diváků byl náramný; stromy a zdě zlezali, aby okolojdoucích spatřili; wzežření jejich jewilo wážnost, ano smutek s málo wýminkami. Nowokřesťané plačiče wyprowázeli své otce duchowné k břehu, hledíce ještě naposledy jich pozornost k sobě obrátiti. Potud lod w dál docela nezmizela, neopustili břehu.

Kapitán lodi „Bawerley,“ obávaje se nehrubě přivětivého uwitání w lidnatějším některém přístavu Kalifornie strany katolických Mexičanů, wysadil misijnáře po tříměsíčné plavbě na pustém pobřeží. S wyžádal sobě od nich písemné vysvědčení, že dobře s nimi nakládal, maje ho ale w rukou neostýdal se odepřiti jim dosti skromné potrawy; zanechaw jim toliko dvě lahve wody sladké, opustil jich na břehu nehostinném. Na štěstí našli misijnáři po mnohém bloudění osamotnělý domek spa-

*) Annales, 1838.

nělského osadníka, jenž máje vědomost o zběhlotech Sandwičských jména missonářův dobře znal a později jim svědčil, že příspěvky, které z Merika na misie Sandwičské docházely, on sám sbíral a zasílal. I pospíchal ochotně do nejbližší asi 20 hodin vzdálené osady se zprávou o přibytí missonářův; alkald (starosta) a missonář u Sw. Gabriela bez meškání napravili posly s potřebnou potravou a se srdečným pozváním do domu missonářského. Všudy cestou witáno missonářův co milých hostův; když pak se blížili k osadě, vyslo jim obyvatelstvo v ústřety, zamzněly zvony a u všeobecném plesání ubírali se do domu missonářského. Bachelot podporoval Frantiskány v obtížné správě duchovní, Short pak na wyzwání vlády merické uwázał se v ředitelství nově založené vyšší školy; oba však horlivě sobě dopisovali s katolíky Sandwičskými, jimž byli bratra Melchiora jakožto katechistu ponechali.

Strana protestantská tedy dosáhla, čeho sobě byla žádala, hledíc nyní pojistiti sobě samowládu politickou a zahladiti všelikou památku náboženství katolického *). Avšak veřejně

*) „Dohládání-se missonářův, že světská moc zde jediné zakročila, nikde a nikdy nebude wíry a odpowidání z pohodlného arci způsobu, zhostiti se nebezpečných sokův, na věci se neubrání. Tím sobě zasadili ránu tím nebezpečnější, any uářeky na jich nejnáštělnost nyní zjewnými skutky se dolíciti dají.“
Meinicke.

minění přičilo se, nemohouc zapomněti dojmům,
 které násilnický skutek na misijnářích katolických
 spáchaný v jeho paměť nezrušitelně byl vryl.
 Evropejsští osadníci stonali pod jarmem libo-
 volných náboženských zákonů, toužíce na ně v
 listech evropejských i amerických velmi tesklivě;
 nejvíce stíhalo toto jarmo malou obec katoli-
 ckou, která, vůdcům jsouc zbarvena, všem vý-
 buchům nesnášlivosti sektářské bez obrany za-
 kořist padala. Dudové její, již dříve pro viru
 svou uvěznění, stali se nyní dokonalými mu-
 čeníky; zmíněná dříve Hata ubita až do smrti,
 manžel její, Basilius, ač svědek nelidského
 s ní nakládání, toliko přesvědčením, že vytr-
 penými strážemi nebe sobě zasloužila, svou ne-
 moli ukájel. Slepyš Didymus bičem dohá-
 něn k robotám, aniž matce jeho domoleno pra-
 covati za něho, a kdýž denní úkol byl doko-
 nán, oznamovali bříčové po každé, že na svo-
 bodu propuštěn bude, kdo viru protestantskou
 vyzná; pakli by se však zdráhali, že mužové
 odsouzení budou lámati kámen v bahutých fra-
 jinách, ženy pak zavřeny s veřejnými neměš-
 tami. Tato surovost naplnila Uhetu, až po-
 sud ostatné trpitelky z hojnosti vlastního nad-
 šsení silivši, nemýšlounou hrůzou. I vypra-
 vila schvalného posla k bratru Melchioro-
 vi, žádajíc útěchy v soužení svém. Melchi-
 or ozkázal, že bude-li násilně zavřena se spat-
 rnými osobami, nejen nezhrěši, ano že bude míti
 příležitost, budití hříšnice ze spánku svědomské-
 ho, načež mysl její upokojena bez odmluvy se

podrobila novému trápení. Jakýsi Simeou, jenž zastával službu opatrovníka nemocných v žaláři, tichým a nábožným se=chovááním katolíkům jsa dojat, wyznal wíru a mnohé pohnul učiniti totéž. Ale kazatelové, doměděwše se toho, právě byli na tom, wyžádati sobě na frá=lowuě jeho urěznění, an wdowa šlechtetného Bofia, jakoby jeho pomoci potřebovala, na své statky ho powolala a tím hrozícího nebezpečí zbawila *). Uctna se na swobodě za nej=přednější powinnost sobě pokládal, zísťati Cirkwi nové wyznáwače. Kdekoli wypátráno katolíky, násilím wlečeno jich do modlitebnic protestantských a usilowáno znepokojowati jich swědomí, awšak zdravý rozum nedal se uvěsti w blud: „My jsme tam dobrowolně nessleri, my na wzdory tomu zůstaneme katolíky!“ říkávali. Lidmilowný konsul anglický, Charlton, wida nezřídka zajaté hynouti hladem, poručil svým domácím, kdykolibý okolo jeho domu wedeni byli, nasytiti lačné dobrým pokrmem; wice pro ně učiniti nemohl **).

Tato hrdinská stálost nepatrného sboru katolického u wíře zničila docela úmysl Binghama, jenž se domýšlel, že násilnými prostředky straně katolické, zvláště ale wyhnáním mis= sionářům, zasadí smrtelnou ránu. Přes to wšechno wíra katolická nejen neudusena, nébrž i na okolné ostrowy, Owaibi a Atowaj, se rozná=

*) Annales, 1838.

**) Annales, 1840.

ffela. Ani vynucené roboty, jež každého jim podrobeného w očích ostrowanům velmi zneuctiwají, ani potupa, kterou odsouzení od nepomážíliwé chatry zakouffeli, nezbowily katolíkům úcty a wážnosti, které veřejné mínění jim bezděky wzdáwalo. Naproti tomu wzrůstala nenáwist proti přehmatům strany protestantské. Králowna Kaahumana zemřela 1832, ani slze nenásledowala ji do hrobu; Kinau, wdowa a spolu newlastní sestra Kamehamehy II., společného s nebožkou jsouc smýsslení, ujala se wesla státného, awssat ne nadlouho. W roce následujícím dosedl mladý král Kamehameha III. na trůn, čímž hospodaření Binghamowě učiněn konec. Dne 26. srpna 1832, w kterýžto den pronásledowání katolíkům nejwýssšího dosáhlo wrchu, zajatým ohlásseno, že, newyžuají-li wiry protestantské, domy jejich zbořeny, statky w plen wzaty, oni pak sami nejtuzšíim trestům podrobeni budou. Slyšíc smutné wěsti Uheta uskočila s některými spoluwězněnými a utekla se do domu konsula britického, hledajíc pomoci. Charlton wykročiw proti buřicům, uteklých následowawssim, jal se mluwiti k dozorci velmi hněwivě: „Jsí-li ty to, jenž ubohé trýzniš toliko za příčinou wiry? Aneb král tobě porouči, nakládati s nimi tak ukrutným způsobem? Nikoli, Bingham jest oním tyranem, jenž w okowy je spoutal, a ty, ničemníku, nejsi ani o wlas lepssim. Promluwim co nejdříve s králem, aby tebe potrestal!“ Odehnaw bírice poslytl wssem wěznům přístřeští

a po krmu, zakročím pať u 'wlády wymohl wšsem swobodu; dne 11. září 1832 odejmuty jim otkomy *). Mnozí brzo potom zemřeli následkem zatvorených útrap w žaláři; tak Helimu, tak Filipp; za nedlouho následowala jich Uleta, ona hrdinná wyznawatelkyně, pať Helena, Eugenia a jiné jich w mukách společnice; žádná nedočkala roku.

Dne 15. března 1833 zrušil král Ramehamaha III. wšsechny zákony, z ponuknutí missonářůw protestantských dané a ponechal každému ostrowanu, dle libowůle nawštětowati čili straniti se modlitebnic a škol kalwinských; pronásledování katolíkůw přestalo: A hle! najednou stály protestantské kostely prázdné. Král oddal se rozpustilému žiwobytí, ač dlouho dosti od kazatelůw byw wychován, rád dosawádny nemá, mimo násilí policejné, hlubších základůw wůčihledě rozpadal se, mrawnost, nejsouc založeněna w náboženství, rázem klesla, ano množství ostrowanůw k pohanství se nawrátilo. Zediné obec katolická, ač pastýřůw zbawena, stála pewně, nedadouc se nakwasiti wšseobecnou zřázou **).

c)

Obnowení misie. Opětné pronásledování.

Gotmaže záležitosti Sandwičské příznivější nabyly twárnosti, odebral se Melchior do

*) Annales, 1840.

**) Annales, 1840.

Kalifornie, aby misijnáře o obratu věci zprávil a k obnovení misie u nich rady a pomoci hledal*). Doneš jim spolu psaní od konsula britického, v němž proměnu v záležitostech Sandwických jim oznamoval a spolu radil, aby návratu svého odložili, ažby vášně, rozuzlením rozjitřené, se poněkud upokojily**). Mimo to doručil Melchior Bachelotovi a Shortovi více šedesáti listův od katolíkův Sandwických. Misijnáři odpověděli otevřeným psaním, které bratr Leonard ve jménu jich novokřesťanům doneš; Melchior pak ještě zůstal v Kalifornii. Avšak pokoj, z jehožto dobrodiní Církve Sandwická se tolik radovala, neměl stálosti. Estimá Kinau smířila se s králem slabým a prostopášným, a znenáhla pomocí její vetřeli se v přízeň jeho i kazatelové protestantsí. Kdožby čta misie na ostrovech Tahitanských a Sandwických nepozoroval jakousi shodlost v událostech? Zde v Honolulu stýká se nejhlubší příčina vzrůstajícího politického vlivu misijnářův protestantských s šířením-se činnosti katolicko-misijní po tichomoří. Právě v oné době, kdežto vítězství víry katolické na Mangarevě se rozhořdlo, octnula se reakce na Tahitě a na Sandwíchách na chlumu svých žádostí a netuše sobě předstoupiti boj proti šířivosti Církve katolické rovnou duchovou zbraní, chápala se politických

*) Annales, 1835.

***) Annales, 1835.

prostředků a policejného násilí, čímž ale tu i tam v jeduání docela nerozważlivé a nebezpečné zabředala.

Obnoveny jsou opět staré zákony o nawištěwování škol a modlitebnic a od roku 1835 katolíci Sandwičtí wyrozuměli z pronásledování, že kalwiniště opět wedou pravidlo státné. Protestanté zajiště cítili, že, kdo w této púťce obdrží wrch, rozhodne také nábožensskou budoucnost ostrowanůw Sandwičských, pročez denně přimnožowali obci katolické nátišťům, které ona, nemajíc obrancůw ani pastýřůw, owšem těžce nešla. Usilujíce ji zhola zničiti, zatkali napřed jistého *Luťáše* a spontačno do twrze zawřeli; přátelé wšak 25 piastry wybawili ho. Ze zadlouho umězněny jsou dvě již obstarlé ženy: *Kilina* a *Uahina*; přislibováno jim a opět vyhrožováno, i sypano do mysli jejich rozličných námitek a rozpakůw náboženských, jen aby wíra jejich se zvyklala. Boněwadž ale stály pewně we swém náboženství, odšoudila jich rozhovřčená *Kina* uť tomu, aby w twrzi *Honolulu*ské lejna a wšelickou neplechotu káracůw vlastními rukama sbíraly a w nůssích do moře donášsely*). Po ulicích tropila sobě luza z nich úsměšsko, čímž tatolíci měli u weřejném mínění býti zničení; nebo Sandwičan, jsa pln hlubokého citu pro čest, raději by smrt podnišť, nežli podobnému zneuctění se podrobil. Slechetné ženy ale, připominajíc sobě utrpení *Žáně*, wšelickou

*) Annales 1840.

hanu mlčky snášely. Přivrženci kazatelů kalwinských neostýdali se zpílati trpitelkám pohanek a „co takové prý zasluhují onoho trestu *).“ Však jiní ostrowané divili se mravné síle, která z wíry katolické se prýští, trátíce důvěru ve spravedlivost věci kalwinské. Anglický a americký konsul zakročili dne 8. srpna ku prospěchu oněch žen, avšak ničeho nepořídili, neboť Bingham jim bez obalu řekl, že nedopustí, aby ostrowané w náboženství se dvojili. Nejzvrhověji proti katolíkům sobě počínali učitelové protestantsští, tak řečení Rumusové, z většního dílu tuzemci. Wyzwidajíce, kde katolíci k modlitbám společným se scházejí, bouřili luzu proti nim a pak, rozehnawsse nábožný zástup, jímali jednotlivce a násilně do svých škol a modlitebnic zavlekali, k odřeknutí-se wíry katolické všemi způsoby donucující. Tak stalo se Dorothee, Justině a jejímu manželci Ignaciowi, tak i jiným osobám. S tíží podařilo se ztuffelejším oudům obce katolické, upokojiti svědomí těchto z většního dílu nowáčků, kteří, že museli býti přítomni učení protestantskému, se domnívali býti wyloučenými z obcowání Církve. Rozprchnuwsse se po ostrowě skrýwali se katolíci w skalných doupatech aneb u příbuzných, ale Rumusové Binghamowi brzo wyvátřali útočiště jejich. Dne 29. října 1835 přetwapili Simeona, an právě dewět katechumenů wnučoval, swázali a k tétéž ohavné robotě jako

*) Annales, 1840.

Kilinu a Rahinu odsoudili. Zároveň a hlad umrhli rekowného wyznawače na lůžko. Když katechista, který nemocné obyčejně podtaji nawšťěwowal a u wíře silil, k němu přišel, našel ho, an na wlhké slámě ležel, maje řetěz okolo krku a pouta na rukách a na nohách. Dne 2. února 1836 přišli k němu protestantsští učitelové, aby mu přimlouwali wyznáwati „pravé křesťanství“; nemohouce ale zlomiti pewnost jeho bili nemocného ukrutně a pak ze žaláře k offliwé jeho práci wyhnali *). Wywlečna se na ulici potkal swou manželku Marii, ani biřicové ji právě k tomutěž úkolu wedou. Náčelník Kanahina posmíwal se Simeonowi nazývaje katolíky modláři. „Jeden toliko jest Bůh!“ odpowědel směle Simeon; „náboženství wassich Kumusum mění se dle libowůle wassi, ale náboženství nasse zůstává na wěky totěž.“ Obrátiv pak se ke Kumusum doložil pewným hlasem: „Darmo se pokouffíte o mou wiru; uložte mi jakoukcli práci, wykonám ji; hodte mne do moře, nebudu se zpouzeti, ale náboženství swého neodřeknu se na wěky.“ W měsíci čerwenci odepřeno jim wsselike potravu, čímž zdrowí Simeonowo podkopáno. Powážujice protestanti Simeona za wůdce katolíků wsseho se odwážili, jen aby pewnost jeho zlomili; marné ale byly wssechny snahy. Ano, stálost katolíků wzbudila wseobecnu pozornost takowou měrou, že mnozí ostrowané pod-

*) Annales, 1840.

tají docházeli k zajatým, aby ve víře katolické se vyučili, jiní pak, kteří od kazatelů byli pokřtěni, sobě žádali složití vyznání víry a pak sami za katolíky se udavše umřítí s umězněnými. „Národ rychle porovnával prázdne ač zpuštěné deklamace protestantských kazatelů s posvátnými a útěchy plnými obřady katolické Církve, světskou vypínavost a maholné žití oněch s pokorou a obětivostí blahověstů katolických a nemohl váhati s úsudkem *).“ Zeň dozrávala, toliko ženců nebylo s doptatě. —

Zatím byla víra katolická na Mangarevě tmu pohanů rozplásla a zarazivši pevné kořeny v jednom koutě tichomoří jala se rozhlédati vůkol po rozsáhlejších poli pro činnost svou. Blahověstové Gambiersští nemohli déle neujmáti se katolíků Sandwichských tak bolestně zkoušených. I rozkázal biskup Rouchonze katechistovi Murphymu, aby na Tahitu a pak na Sandwichy se vypravil a, bude-li možná, s tamnějšími křesťany katolickými až posud zhola opuštěnými v užší spojení wessel; o wsech pak událostech věrně zprávy podal. O cestě Rolumbanově již jsme podotkli v historii katolické misie na Tahitě. Dne 21. srpna 1835 přibyl Rolumban Murphy v Honolulu a neměšťal představití se jakožto poddaný britický anglickému konsulovi. Charlton i konsul americký volně k němu se měli, poptávající se

*) Annales, 1840.

na biskupa Rouhouze a o Bachelorovi a Shortovi s velikou úctou a vážností se zmiňující. Z toho Kolumbanovi, až posud nesmělému, přibýlo srdce a odvahy, i tážal se po domě misijnském a sám konsul zamědl ho k němu. Melchior nemohl se ani probrati z radosti, kterou srdce jeho, když poznal Murphya, oplývalo. Murphy vytládal o vítězství wiry katolické na Mangarevě, a Melchior neměšťal touto milou zprávou potěšiti katolíky Sandwichské a posilniti jich v trápení novými nadějemi. Reprošiv se žádného o dovolení složil Kolumban své věci u konsula anglického. Ne zadlouho uslyšewšši Kinau o cizincovi poručila zavolati ho, Charlton šel s nim. Kinau tážala se Kolumbana, coby na Sandwichách dělal? „Co mu libo!“ odpověděl za něho Charlton. „Doslýchám se, že již jinde zarazil misie,“ pokračovala Kinau. „Zde zamyslí učiniti podobně.“ „Předce sluselo se, aby náš byl dříve namoštěn.“ „Kdo má ve svých rukou průvodný list pečeti krále anglického opatřený, může cestovati a jiti, kam chce; aniž mu potřebí komu se představití mimo krále.“ „Boměšťka zde pán dlouho?“ „Jak dlouho bude chtít!“ Potom namoštěnili krále a widouce přivětilost jeho prosili o dovolení k zaražení vyšší školy, král ale odvětil, že k tomu zapotřebí svolení pohlawarů. Oba konsulové radili, aby Bachelor a Short zatím se nenawracovali, na místě svém ale jiné kněze pod ochranou anglickou a francouzskou poslali.

Strana protestantská pozorujíc, že o obnovení katolické misie se zde jedná, stihala obec katolickou tím tužším pronásledováním. Aby účelu svého, totiž odcizení jednotlivých osob víře, tím snadněji dosáhla, zřídila v domech katolických školy protestantské; katolíci ale časné ráno přibytky své opustivše až pozdě na noc teprve se navracovali, aby veselivému sledování se s Kumusy vyhnuili. Dále domýšleli se kazatelové, že pro namnadení posluchačů nebude se škodou, když suché bohoslužbě kalwinské jakýmsi ceremoniemi větššího půvabu dodají; avšak nezнали ducha Církve katolické! Nejsouť to obřady Církve samy v sobě, co duffi při bohoslužbě katolické takowcu moci dojíma, takowou útechou kojí, nébrž duch, kterým Kristus, ve Swátosti přítomný, chrámy a obřady katolické promívá. Dá se tedy uhodnouti, že veselivé snahy kazatelů, úzeji připoutati srdce Sandwičanů k bohoslužbě kalwinské, s úplným nezdarem se potkávaly. Malý sbor katolíků, pevně v Boha doufaje, že předce konečně k nim zawítají dnové míru a oddechu, snášel zatím rekownou myslí všeho druhu úkory a nátičky, po dlouhá léta jim od nepřátel činěné — příklad to zajiště stálosti ve víře tak wzneseň, že přirovnáwati ho k podobným výjemům za prvních časů křesťanstwa ani na okamžení newáháme.

Mezitím mešťak Bachelor ještě pořádě w Kalifornii. Ale w duchu welmi často se zanášel te svým těžce zkousseným nowokřesťanům,

které v Christu byl zrodil, ač horoucně toužil, přispěti jim radou a útěchou náboženskou ku pomoci, obával se předce odplouti na Sandwichy, aby snad přítomnosti svou odpůrcům ku většší ještě zuřivosti nepopudil. Když ale l. P. 1835 ho došlo Breve od Gregora XVI., aby k novým podnikům se osmělil *), nerozmýšlel se déle a s nejbližší příležitostí odploul k Sandwichům. Short spoléhaje se na smlouvu, kterou Lord Russell byl nedávno s vládou Sadwickskou k tomu kanci uzavřel, aby poddaným britickým svobodně na ostrovech přebývali se nebránilo, pevně doufal, že bývají protivníci ho nechají v Honolulu s pokojem. Schlipin široký svůj klobouk na oči vystoupil z lodi, ale poposed sotva málo kroků byl poznán a ostrowany, o nichž se byl domýšlel, že ho již odeznali, se všech stran obklopen a ulicemi Honolulušskými doprovázen. Nelepe vedlo se Bachelorovi, jenž namzdory různému zakročení anglického konsula, sotvaže z přístavu byl vykročil, obdržel písemný rozkaz, aby na místě k lodi „Klementině“ se navrátil. Tato loď patřila Dudoitovi, rodiči francouzskému, avšak poddanému anglickému. Vědouce misijnáři, že Angličané větších svobod na Sandwichách užívají nežli Francouzi, usnesli se, že se docela od sebe oddělí, aby aspoň jednemu se podařilo zůstat na ostrově. Dudoit přečta rozkaz proti Bachelorovi vy-

*) Annales, 1840.

daný prohlásil se, že nikoho proti vůli na loď svou nepřijme. Kinau nabízela mu darem domy katolických katechistů (Melchiorů a Leonardů), svolili odvézti zase misijnářů; Dudoit ale s ošklivostí odepřel se toho. Dne 19. května misijnáři násilím vzati jsou na člun, 24 vojáky osazený, přístav hemžil se zvědavými zástupy. Ale kapitán lodi, který od Dudoita přísue měl poručení, nepřijímati osob leda na výslovnou jich žádost, odepřel člunu přístup; musel tedy s nepořizanou nazpět. Ještě ale v tentýž den přístav vojskem sfličen, děla po břehu rozsázena a proti „Klementině“ namířena. Tu poručil Dudoit chasé lodnické opustiti koráb, do něj pak oba misijnáři násilím jsou odvezeni. Ve dne v noci, jsouce v přístavu střezeni, obývali nyní sami podivné vězení. Dudoit pak sňal potupený prápor anglický a odevzdal konsulowi, který ho u přítomnosti amerického konsula a jiných Evropanů zpáliti poručil *).

Že tento krok, jehož se odvážili, nedobrý konec vezme, snadno byliby mohli nahlížeti misijnáři protestantské, ale wássen jich zaslepila. Nyní i konsul americký přísněji jal se vystupovati a dorozuměm se s Charltonem šel ke králi. Tento ščítal winu na Binghamu, jenž pod záštitou úřadů, svých nástrojů, se opovážil v listu Dudoitowi zasláném velmi urážlivě dotknouti se osoby konsula britické-

*) Annales, 1840.

ho. Tak asi měly se věci, když dne 8. čerence v přístavu Honolulu se zakotvila loď válečná „Sulphur“ pod správou kapitána Belchera. V závěti jí následoval Dupetit Thouars s fregatou „Venus“, jsa na cestě do Kamčatky. Oba kapitánové ihned žádali, aby misijnáři propustili se na svobodu; ano, Belcher prý Binghamovi hrozil, že ho dá pověšiti na plachetné žerdi svého korábu. Na lodi „Klementině“ opět vztyčen praporek anglický a misijnáři ze svého žaláře, pobývše v něm bezmála dva měsíce, osvobozeni. Na břehu jich slavně uvítali oba konsulové; anglické a francouzské náčelnictvo a množství cizinců i ostrovanů; vážnost a úcta blahověstům tím mezi tuzemci značně zvýšena. Na vzdor všemu tomu nedomohli se předce svobodného přebývání na Sandwichách, oba kapitánové toliko prorazili u vlády, aby Bachelor a Short směli v Honolulu očekávati nejbližší příští příležitosti do Manilly anebo do Valparajsu. Dudoit poctěn jest důstojnictvím francouzského konsula.

P. Short odplul dne 2. listopadu 1837 na anglické lodi z Honolulu a doplaviv se do Valparajsu přijat jest do tamnějšího Spolku misijnského; Bachelor zatím čekal na příležitost k ostrovu Nanebewstoupeni čili Ascension (Punipet), který v Římě byl určen za východistě nových misíi *). Avšak tělo jeho pod

*) Annales, 1838.

břemenem tolika strasti klesalo. Sotwaže Short byl odploul, onemocněl těžce Bachelor; zdraví jeho neustálými cestami, pracemi a všeho druhu úkory na Sandwichách zakoussenými bylo podkopáno. V ten čas přibyl do Honolulu nový misijnář, B. Maigret, náměstek biskupa Rouchoze. Přicházel z Valparajsu na americké lodi „Europe“, kamž byl z Mangarevy přes Tahiti ve společnosti Caretowne odebral *). Mezitím, co Caret se dal na cestu do Evropy, odeslán jest Maigret na Sandwichy. Nové toto podniknutí misijnské nikterak nespočívalo se snahami předešlých dvou blahověstů; byloť jistě následkem zprávy Kolumbanových předsevzato. Když jsme řekli, že konsulové britský i americký radili Kolumbanovi, aby na místě Bachelor a Shorta, mešťáků tehdy u vyhnanství, jiné misijnáře sebral, pod ochranu Anglie a Francie postavil a na Sandwichy odeslal. Kolumban tedy, povoliv radě této, neodploul do Kalifornie, ač z počátku to měl v úmyslu, nébrž do Valparajsu, aby k nové misii potřebné přípravy uchyštal. Dva knězi, Maigret, rodem Francouz, a Walsh, rodem Irčan, ustanoveni jsou pro ostrovy Sandwičské, učež oba ne zdlouho po sobě vstoupili na loď k Sandwichům vypravené. Maigret, přijda do Honolulu, nassel Bachelor a nebezpečně onemocnělého. Poradiv se s ním zakoupil ma-

*) Annales, 1838.

lou loď za 3000 piastrůw, aby jí jediné k účelům misijnímu používat mohl, vyřídilo pak obci katolické vzkázání rozličná od biskupa jemu poručená odploul na své lodi dne 23. listopádu 1837 k Punipetu, kdežto s biskupem Pom-pallierem, nově jmenovaným apostolským wikářem západné Oceanie, setkali se doufal *). Bachelot, zotaviv se poněkud, domníval se, že pomoršským vzduchem dokonale vřeje; sotwaže vstoupil na moře, zmocnila se ho nanovo horečka. V nápadech horečných ocitl se ustavičně uprostřed svých odpůrcůw, kteří mu život tolik zhořčovali, opět napomínal a těšil své novokřesťany, jež otcowskou wroucností miloval. V dobách pokojných podával svůj život Bohu za obět. Dne 5. prosince usnul w Pánu w náručí Maigretowě. Kapitán, Michal Groanbec **), rodič dánský z ostrowu Bornholmu, z uctivosti k němu neponořil mrtvolu jeho w hlubinu mořskou. Dne 13. prosince přistála loď k Punipetu. Tuzemci vykopali hrob, dva Tahitané a šuda Sandwičanůw nesli mrtvolu na místo odpočinutí. Nad hrobem vystawili smutečnou kapli na památku, že zde odpočívá první blahověst tichomořský ***).

Alexis Bachelot narodil se w St. Cyru we Francouzích dne 22. února 1796 a dosáhl toliko 41 let věku svého. Skvěl se

*) Annales, 1840.

**) Viz Missie Gambierské, str. 300.

***) Annales, 1840.

wssemi vlastnostmi, jimiž duchowenstwo francouzské nad jiné vyniká: čistotou srdce, ryzostí náboženského smýšlení, obětivostí a podnikavostí. Dráha jeho apostolská, dwanácte roků trawossi, byla nepřetrženým řetězem strastí a pronásledování, které jeho zdraví podkopaly a konečně smrt jemu přičinily. Jméno jeho historie Církwe tichomořské chowati bude u věčné památce. —

d)

Swebeda Církwi. Urychlé wzrůstání obce katolické.

Urputné pronásledování blahověstův katolických budiž nám měřítkem jwáhy politické, které misijnáři protestantsští na ostrowech Sandwičských w roce 1837 byli dosáhli *). Po wyhostění obou blahověstůw wydán jest zákon, dne 18. prosince 1837 od R a m e h a m e h y pode-

*) Meinicke, jenž předce prawi, že kniha jeho obsahuje dějepis misji tichomořských, ani slowem se nezmiňuje o dotčených událostech, nébrž jako mimochodem díná str. 203—204 toliko: „Žat wysoké wážnosti duchowní (kalwinští) požíwali, patrně přede wšim (1837) s násilného wyhostění 2 katolických kněží, kteří na základě domnělé mezi anglickým kapitánem Russelem a wládou uzavřené smlouwy na ostrowě Dahu se usaditi chtěli.“ W ohledu na tu „domnělost“ velmi podiwno se nám býti widí, že Meinicke mohl newěděti o skutečné smlouvě, kterou Lord Edward Russell pro swobodné obcowání poddaných koruny anglické na ostrowech s wládou Sandwičskou byl uzavřel.

psaný, kterým náboženství katolické z obvodu území Sandwičského naprosto se vylučovalo. Hlavní články jeho zní takto *): 1) „Náboženství papežskému na ostrovech Sandwičských nesmí žádn ani vyučovati, aniž ho vyučovati; 2) kněz papežský, u vyučování postižený, zůstane vězněm, pokud jistě od náčelníkům určené summy nesloží, načež bez odkladu odstavit musí zemi; 3) podobnému trestu propadne cizí řemeslník, kupec a kdokoliv se opováží učiti náboženství papežskému; 4) loď, kteráby na půdu zdejší dovezla kněze papežského, i s nákladem vzata bude w plen, a from toho kapitán 10 000 dollarů pokutován; 5) onen úředník, kterýby cizímu kapitánovi hned w přístavu wýtíšť tohoto zákona doručiti opomenul, zaplatí 100 dollarůw atd.“

Tímto zákonem jako čínskou zdí obehnané své říši protestantismus domýšlel se, že mu nyní snadnou bude práci potříti a vyhladiti malou obec katolickou. Jedním časem sáhnul na šestero její členůw; dne 17. června zatčeni jsou: Hilarion s manželkou, Rudwík a Pawel s manželkami. Odloudivše ženy od mužůw vybízeli jich k odpadnutí od víry katolické; neporadivše ničeho odsoudili k doživotné robotě. Mužové museli lámati a hasiti vápno, dostávající jen třetinu obyčejné ztravy**).

*) Annales, 1840, kdežto w celé rozsáhlosti se ho lze dočísti.

**) Annales, 1840.

Ženy zapřiháno do nákladných vozů a vidáno je, kterať potom a prachem i horkem bez mála se zadýchajíce těžké vozy wlekou, an we-
dlé nich panický kazatelův protestantských na
pětných kolešách, od jiných tuzemcův tažených,
sedíce a wesele howoříce se projíždějí *). Mar-
né wšak byly wšelike pokusy, zwiřlati katolíky
u wíře. Mimo to podařilo se knězi jednomu
wniknouti do města a na wzdory wšelike pa-
trawosti Kumusův přebýwati brzo na tom brzo
na onom ostrowu a donášeti sužovaným wy-
znawačům útěchu náboženskou, a to sice již od
podzimku l. P. 1836. Byl to wýtečný mis-
sionář Robert Walsh. Odebrav se 21.
srpna 1836 z Valparajsu na lodi kapitána
Seymoura dostal se na ostrowy Sandwičské
dne 30. září. Úřadníci přístavní sice wzali ho
sobě hned w podezření, awšak kapitán, ujam
se ho co poddaného koruny britické, rázně wy-
stoupil proti policii, dožadujíc se pomoci a o-
chrany konsula anglického. Wšak to wšechno
máloby Walshowi bylo pomohlo, kdyby brzo
potom nebyly připlouly a přimluwám důrazu
dodaly dvě wálečné lodě: francouzská korwetta
„Bonite“ pod kapitánem Vaillantem a ko-
ráb anglický pod kapitánem Edwardem Rus-
selem. Tento poslední právě proto na Sand-
wichy dojel, aby vládu we jménu krále angli-
ckého wybidnul, učiniti zadosť za mnohé křivdy

*) Annales, 1840.

Wiz také Meyen, Reise um die Welt.

podaným anglickým přičiněné, a nepřestával nastupovati na uzavření smlouvy, moci kteréž by anglickým krajanům svoboda, zdržovati se na ostrovech, pojistěna byla *). I svolila konečně vláda ve smlouvu společnou a tudy mohl *Walsh* na *Sandwichách* zůstat, předce ale nesměl dáti na jevo svůj kněžský charakter. Oně to byl zajisté, jenž krajana svého *Shorta* v *Kalifornii* o smlouvě *Russel*em uzavřené zpravil a jemuž svědčilo vzkázání, které *Mairet* na podzim 1837 křesťanům *Sandwichským* od biskupa *Rouchouze* byl doneš. Ve zprávě *Walsh*em v roce 1837 **) podané z ostrovů *Sandwichských* čteme, že přese všechno pronásledování, pořád ještě trvající, katolíkův předce přibývá a obecné smýšlení ostrovanův *Církví* denně příznivějším se stává. Kterakou ukrutností násilníci katolíky proti katolíkům zuřili, vysvitá z článku, v novinách *Sandwichských*: „*Sandwich-Island-Gazette*,“ dne 29. června 1839, vytištěného. Stojí tam zajisté výslovně takto: „V minulý pondělík ráno přivlečeny jsou dvě ženštiny, jedna asi 30, druhá asi 50 rokův majíce, před palác vládařčin, v němž byli náčelníci se shromáždili, aby obě osoby zločinem katolické víry nařknuté soudili. Stojíce po celý den ve dvoře paláce, tážány jsou od úředníků mnoho ve věcech víry jejich; k

*) *Annales*, 1840.

**) *Annales*, 1838.

večerů došel rozkaz, mučiti žensstiny tak dlouho, ažby své víry se odřekly. Tu daly se věci tak hrozné, že nám při zpomínce na ně krev v žilách stýdá, za jejichžto děsnou skutečnost ale se zaručujeme a každému, kdo by nás ve lži stíhal, očitými svědky dokázati můžeme. Bila právě pátá hodina s poledne, když ubohé ženy na tvrz odváděly; tam opět dotíráno na ně, aby víry katolické se odřekly a k náboženství Binghamově (kalwinského kazatele) dobrovolně přistoupily. Ženy odpověděly, že raději vslechny muky, ano i smrt podstoupí, nežli by víru svou zradily. Na to postavili starší z oněch dvou žensstin pod suchý strom, železa pak, jimiž ruky její byly sevřeny, na kmen zaměřili a tak ona mučenice pněla v povětří, neboť nohama nemohla dotknouti se země. Druhého domedli k domu, jehožto střecha bez mála až k zemi se klaněla; tu ovinuli ruce její okolo krovnice z podstřeší vynikající a ve výšce 6 stop železnými pouty připevnili, nohy pak sepjali řetězem. Takto více musela ubohá obličej svůj obrátiti vzhůru ke střesce, ale trní slámou promíchané rozdíralo jí tváře, takže celé se zakrvácely. V noci šel se na obě žensstiny prudký dešť, a když druhého dne slunce v celé své kráse vzešlo a s výšce nebeské celou svou horoucností k zemi sesílalo, padaly žhavé jeho paprsky kolmo trpitelkám na obnažené hlavy, takže síly jejich pod tolikými a tak dlouhými mukami konečně klesaly. Osoboženy jsou od několika cizinců, kteří o polednách při-

šli chledat tvorz a widouce ženy w ukrutném trápení o své ujmě jim pomoci se odhodlali. Když jich zprostiti želez, padly na zem, majíce ruce rozedrané a twáře krwí podlité, i dlouho nemohli jich wzkrísiti ze mdlob. Muža jejich trwala 18 hodin, a není pochybnosti, že bez lastawého prostřednictwí oněch cizincůw za krátký čas by byly skonaly *).

Uwšak již se blížila rychlým krokem doba, kdežto ukrutná a zpupná nesnášeliwość kalwinských kazatelůw dle úměru Prozřetelnosti měla konečně wziti za své. Dne 9. lipna 1839 přistal na Kaplance k břehu Honolulskému s fregatou „Artemise.“ Přicházeli z Tahity, kdežto byl vládu k zadosťučinění za násilné vypuzení Careta a Ewala přinutil a pro tamnější katolíky swobodné wyznáwaní wíry wymohl. K cestě na ostrowy Sandwické pohnul ho přede wšim zákon od 18. prrosince 1837, jenž náboženski katolické úplnou klatbou sňhal a korábům, do přístawu Honolulského wcházejícím, welmi urážlivé wýminky předpisowal. A co nejwíce k hněwu popouzelo zwláštně lednictwo francouzské, byl sloh, kterým oznámení onoho zákouu sepsáno; kdekoli zmíněno katolíkůw, na pořád jich nazýwáno: „tito Francouzi, tito mudláři, tito náhonči papežowi;“ čímž se prozrazowala řeč Binghamowa a společníkůw jeho. Kaplace zaslal králowi list, w němž čtyř wěcí žádal: 1) Swobodné wyznáwaní kato-

*) Annales, 1840.

lického náboženství a rovnoprávnost před zákonem pro všechny národy; 2) příhodné místo k vyslání katolického kostela; 3) okamžité propuštění osob pro míru uměruňených; 4) složení 20.000 dollarů jakožto rukojemství, že vláda výminek věrně bude šetřiti *). Vláda Sandwická, pakliby w žádost tuto svoliti se jí nezdálo, chystejž se k válce. Však se nezpěchovala. Laplace i chasa lodnická vystoupili na pevninu, kdežto na břehu jich očekávali král a náčelníci, cizí konsulové a náramné zástupy ostrowanů. Katolíci plesajíce vzdávali Bohu nábožné díky a se slzami wděčnými welebili Laplace za pomoc, kterou tak neočekávaně strastem jejich učinil konec. W rychlosti na břehu připraven oltář a P. Walsh konal slavné služby Boží u přítomnosti kapitána a lodného wojska a velikého zástupu ostrowanů, lodná kapella zvýšila slavnost hudbou, že konci zamznělo z důuplných srdcí welebné Te Deum. Nežli Laplace ostawil ostrowu, wessel w přátelskou a obchodnou smlouwu s králem Sandwickým we jménu krále francouzského **). Ne-

*) Annales, 1840.

**) Lutteroth a za ním Meinicke hořce nejsou uzavření smlouvy obchodné, která prý k swobodě náboženské špatně depadá. Meinicke neostýchá se doložiti: „Šanebná klauzule we smlouvě (aby se totiž katolickým blahověštím za utrpené šfody dosti odestalo), kterou na vládu wynutil, že nikdy více nebude přefážeti dowozu lihových nápojů, dofazuje“ atd.; jakoby tato klauzule we smlouvě o swo-

jen katolíci, nébrž i všichni cizí přistěhowalci, bez rozdílu národnosti a vyznání náboženského, zprowázeli odcházejícího vroucnými dikami. Čím důtklivěji jsme w podobné příležitosti dali na jemo svou nelibost z počínáním Francouzůw na Tahitě, tím větší ochotnosti pilíme, zakročení jejich na Sandwichách w každém ohledu schwáliti co sšlechtné a národu francouzského důstojné *).

Uprostřed nenadálého obratu, jenž w záležitostech Sandwičských nyní nastal, octnul se *Walsb* co samojediný kněz, citě bolestně ne-

hodným vyznávání katolického náboženství se nacházela, a jakoby *Meinicke* newěděl, že teprve později, a to od první smlouwy docela neodmysle, obojí strana se dohodla o smlouwu obchodnou, w nížto jeden článek swobodného dowážení lihových nápojůw se týkal. A pročby dowoz nápojůw, pod obyčejnými výminkami powolený, tak jízlivých ústíptkůw zaslubowal? Wždyť pouhý zákaz nepřekazí jich zneužívání (čehož vláda Sandwičská dávno měla přesvědčení), nenaučí-li se jinak lid rozumnému jich užívání.

*) „Historie bude trnoucím potomkům vykládati, kterak lidé, kteří služebníky „čistého křesťanství“ se nazýwati nikdy neopomínali, w 19. století, vůči nebes a země, odsoudili křesťanské ženy vlastními rukama sbírat i každodenně wynášseti neřád vojenské posádky. Bylť swrchovaný čas, aby se těmto hanebnostíem konečně učinila přítrž. We jménu přirozeného práwa, we jménu potupovaného práwa národůw, svědčilo zvláštně katolické welemoci žádati zadostučinění: Francie to učinila.“ *Annales*, 1841, III., 56.

dostateč svou v duchovní správě četného obyvatelstva, jež dávno podtají víře katolické se příznivě naklonivši tím ochotněji o poučení se blásllo, čím násilněji své city tajiti až posud zemnitřnými překážkami bylo přinucováno. Již hned 30. října 1839 píše Walsh, že kaple Honolulu bývá neustále plna nábožných věřících, a kteraž ze všech ostrovů hromadně k němu docházejí ostromané, žádajíce křestu katolického. V některých vzdálenějších okresích, do nichž za dob pronásledování věřící buď se utíkali aneb vypovídání bývali, celé obyvatelstvo najednou*) se blásllo k Církvi katolické, takže Walsh sobě tussil vysloviti jistou naději, že za krátkou dobu nebude se katolíků počítati na sta, nýbrž na tisíce. Ačkoli Walsh nepřestával nastupovati na newynutelnou potřebu nových blahověstů, nemohl biskup Rouchoze až teprve po roku vyhověti pilné jeho žádosti. Konečně dne 5. dubna 1840 odploul z Managarevy a zastaviv se na ostrovech Markesových zavítal dne 19. máje k Sandwichům s třemi blahověsty: Maigretem, Desvaultem a Hurtelem, v průvodu několika katechistů a ostrovanů Gambierských. Walsh a konsul francouzský očekávali ho na břehu, pak se ubírali přímo do kaple, v níž obec katolická, 300 duší počítajíc, byla pohromadě. Zpíváno Te Deum, načež biskup wessel do dworu domu misíonského, kdežto celá obec ho přivítati sobě vy-

*) Annales, 1841.

žádala. Tu stáli mužové, na jejichžto nohou a rukou jizvy, od těžkých okovům vytlačené, nebyly posud se zacelily, tu stály ženy, které za ruky železuými kruhami sevřené po celé dny na stromech byly pucly aneb neřádem všeho druhu pospíniti se bývaly donucovány, avšak své svědomí zachovávaly čisté — tu stál onen zástup hrdinský, jenž byl po celých deset rokům se zpuštěným nepřítelem se potýkal a svou neohrožeností naděje plnou budoucnost Církvi Sandvičské dobyl a pojistil *). Biskup, slzy svaté rozkoše roně, objímal jednoho po druhém, i přetřela všech srdce radostí nevyšlovanou. —

Všichni konsulové skládali biskupovi své poklony a všichni cizí přistěhovalci, katolíci nekatozíci, dávali jemu všemožně na jeho svou úctu. Smýšlení ostrovanů, hrozbami nebývajíc dále mýleno, ku prospěchu víry katolické se tříbilo a čistilo, i náčelníci, kteří až posud nejúhlavnějšími odpůrci při každé příležitosti býti se oswědčovali, všelijak nyní své dřevnější chování vymlouvali, upřímně neslůsnost jeho uznávajíce. V sobotu před Božím Ho-
dem Svatočinným křestil biskup 200 katechu-
menů od Walshe ve víře vyučovaných,
jiní, okolo 300 v počtu, posud se připravovali. Když málo potom francouzská loď „By-
lades“ v přístavu Honolulu se zastavila,
navštívil i král s kapitánem v průvodu lod-
ného důstojnictva a mnohých náčelníků slaw-

*) Annales, 1841.

né služby Boží, a od té doby vždy vládně se katolíkům se chomal. Poněvadž kaple nedostačovala více obsahnouti všech měřící, odhodlal se biskup stavěti prostranný chrám, složil k této potřebě 16.000 dollarů. Nejen ale v hlavní městi, nýbrž ve všech okresích ostrovu Dahu, množil se počet katolických křesťanů. Nebylo osady, v nížto by několik měřících nebylo se nacházelo, kteří pak své příbuzné a známé horlivě vyučovali. Brzo množil se malý hlouček a jak mile vzrostl v obec, jal se o své ujmě stavěti kapli a sst. lu, a pak vyzval biskupovi, aby přijda započaté dílo dokončil *). Misionář Desvaulx, jenž dříve na ostrovech Marketých apostoloval, obcházel všechny okresy na ostrově Dahu, uvodě nové obce v náležitý pořádek. Koncem roku 1840 obnášel již počet katolíků na řečeném ostrově přes 2000 duší **). Okolo misionářů protestantských a domů jejich, uvnitř ostrovu vystavených, vznikaly obce katolické takovou rychlostí, že v některých krom učitele neb kazatele již v roku 1844 nebylo žádných protestantů; obyčejná jich zbraň, zpívání katolíků modlárů, otupěla přecastým užíváním, a bystrozrací ostrované brzo pozorovali lichost podobných nadávek. Stalo se jedenkrát, že P. Desvaulx, přijda do nové zřízené obce katolické, se došel, která kalvinistický misionář

*) Annales, 1842.

**) Annales, l. c. 38.

Emmerson byl katolíkem spítal modlářům. Ale jich hleděl uspokojiti o křivdě jim činěné soukromě, nepřestávali předce doléhati naň s prosbou, aby zasedl k Emmersonovi a dokázal jemu, že křivě katolíky posuzuje. V čele velkého zástupu ostrowanů odebral se tedy Desvault do domu Emmersonova. Manželka jeho, vyjdouc jim v ústřety, vymlouvala ho všelijak, on pak sám nechtěl se okázati. Pozorujíc to Desvault jal se řečniti ke shromážděnému zástupu, v němž také mnoho protestantů bylo, a tím přinutil kazatele, že vyšel mezi ně. Anž předstíral mu bezpráví, které katolíkem činí, nazývaje jich modlářemi a vyňam ze záprsi kříž cifr tágal se ho: „Zdali to ona modla, které že se klaníme, nám modlářům zpíláte?“ „Může býti, že ano; může také i býti, že ne;“ rozpákoval se Emmerson. „Od koho pochází tato kniha?“ ptal se dále Desvault, okazujiíc protestantskou modlicí knihu, v níž vyobrazen byl Ukřižovaný. „Od náš bezpochybn nepochází,“ odtušil kazatel s jakousi úzkostí. Sotwaže byl tato slova prořekl, jali se ostrowané plným hrdlem ho okřikovati: „Ty lžeš! Ty jsi již školným dětkám tuto knihu rozdával *).“ Tento výstup podává nám spolu věrný obraz povahy těchto ostrowanů, kteří sice snadni bývají v uznání převahy duchové, avšak hned odpadají svých důvěrníků, jakmile v sebe menší lži jich postihli. Utržky a fle=

*) Annales, I. c. 40.

wety, kterými kazatelové, míry w nich neznajíce, blahověsty katolické osočovali, škodily jim samým tím více, ani ostromané, z čisté horlivosti pro pravdu, s každým toho druhu obviňováním na místě přibíhali k blahověstům katolickým a veřejné hádání obojí strany za nenynitelný prostředek, pravdy se doviditi, vydávali. S největší pozorností pak poslouchali hádajících se, a která strana zvítězila, od té dávali se vynucovati i w náboženství. Bylť ale mezi protestantskými kazateli i mužové mírnější a povážlivější. Jeden z nich, jmenem Bishop, byl katolíkem předhazoval, že se obrazum flání. Ostromané nabíhali na Desvaulta tak dlouho, až Bishopa k veřejnému o té příčině jednání wznwal. Desvault wložil učení katolické o uctě svatých obrazů. a Bishop, i za smýšlení šlechtěného, u přítomnosti celého shromáždění přiznal se, že katolíkům ufrimdil, napominaje spolu protestanty, aby w tom ohledu katolíkům nikdy více netýrali. Když pak i Desvault svou stranu k podobnému sechování wznwal, přistoupil k němu kazatel a oba podavše sobě ruce co dobří přátelé se rozloučili *). Zini protestanti, pozorujice ne nadále pokroky náboženství katolického a čisté mravy jeho wznawacům, nepouštěli se w žádné hádky o wíru „želice upřímným srdcem esudu ubohých římských katolíků, kteří by bezmála

*) Annales, 1842.

mohli slouiti ctnostnými, kdyby jen těmi medlářemi nebyli *).⁴

Dotčeno dříve, že z ostrovu Oahu miera katolická na ostatné ostrovy se šířiti počala. Když věst o svobodě náboženské tak nenadále po Sandwichách se rozběhla, nastal mezi ostrovany tak mocný ruch ku prospěchu katolicismu, že biskup prosbám, se všech stran o missonáře ho docházejícím, ani vyhověti nemohl. I předemzal sobě, že po Sv. Duchu 1840 sám navštíví napřed ostrov Mauvi a Havaj, hlavní ostrov celé skupiny. Všudy působila jeho přítomnost nad míru blahodějně, zejména na Havaji, kdežto ze svých čtyř kněží dva co stále duchovní správce ponechal. Kdyby každému ostrovu aspoň jednoho kněze bylo se dostalo, již tehdyž bylaby miera katolická ve všech dílech skupiny se upemnila. Dne 20. června 1840 odebrali se Walsh a Gurtel na Havaj; Maigret pak, povýšen byv na apoštolského praefekta ostrovů Sandwichských, usadil se v Honolulu, na ostrově Oahu. Desvaulx obcházel neustále jednotlivé okresy. Dvanáctero ostatných ostrovů zatím docela opšaveno. Biskup vydal se na cestu do Evropy, aby co nejdříve opatřil potřeby krásně vzkvetající misie.

Zatím již v roce 1841 rozmnožil se počet dělníků na vinici Sandwichské o čtvero kněží. Ač všichni příkladnou horlivostí se vy-

*) Annales, 1841.

značovali, nebyli předce s to, aby přibývajících práci zdolili; neboť ze všech ostrovů, bez pomoci duchovních ostavených, přicházeli obyvatelé v zástupech do škol misijních; až i na daleké výspy Mau a Marokaj zanesla se pověst o pravých misijnářích, kteří mají víru od kořene, jakož Oceánané namykli nazývati náboženství katolické. Zvláště rok 1841 vynikal bohatou žní, neméně nežli 5000 Sandwiciánů pokřtěno, takže počet všech katolíků koncem tohoto roku přesahoval již 7000 duší *). Při tom sluší podotknouti, že všechněm nátišť, pod nimiž Cirkew až do roku 1839 na Sandwichách úpěla, v následujících letech nikoli nepřestal. Bravě naopak: čím vyšší důležitosti náhlé vzrůstání víry katolické nabývalo, tím více newražili na ní nepřátelé; nemohouce však hučmu svému uprostráňovati zjevným násilím, ana smlouwa s Laplacem uzavřená v tom překážela, hleděli všelikými ústky zawazeti pokrokům víry katolické. Posud byla toliko nižší třída, od velmožů utiskovaná a od protestantských misijnářů zanedbaná, k náboženství katolickému se hlásila; naproti tomu stáli náčelníci, bývalá vladařka Rinau a král, jenž, pro svou osobu všeho náboženství nehrubě dbalý ve všem homěl vladařce, až posud vždy věrně ku prospěchu protestantismu. Jelikož národ posud v tuhém poddanství dřepěl, strojili náčelníci všemožné záwady těm,

*) Annales, 1843.

kteří na víru katolickou se dáti zamýšleli. Vy-
stavěl-li sobě katolík dům, prohlásil náčelník
půdu a místo, na němž stál, za svou majetnost,
a dům musel se zbořiti; podobně nakládáno se ško-
lami a chrámy od katolíkův zbudowanými. Do-
nucováno katolíkův poddaných nejen penězy při-
spívati k účelům protestantským, uébrž i praco-
wati na modlitebnicích a školách protestantských,
čímž sypáno w jich svědomí rozpaky nábožen-
ské; při nejmenším zdráhání hrozeno žalářem.
Nejbolestněji ale nesli ono nařízení, kterým za-
vázáni jsou navštěwovati školy Kumusův. Ve
městě totiž Rahaině na ostrově Mauvi, kdežto
již po několik rokův sídlil král, zarazili kazate-
lowé jakousi vyšší školę, w nížto se mělo wy-
chowáwati učitelstwo. Ode dne 15. října 1840
nadána tato škola výsadami tak rozsáhlými, že
celé školstwo ostrowské k jejímu područí se po-
tahovalo. Žádný učitel nesměl na ostrowech
otewřiti školu, ledaby ho ředitelstwo Rahainské
bylo k tomu zmocnilo. Tímto úřokem ale byla
smlouwa, swobodu náboženství zaručující, sama
w sobě tolik co wyprázduěna, neboť nyní wiselo
celé wyučování katolické na libowůli protestant-
ského školského dozorstwí w Rahaině, které owšem
místa školská obsazovalo učitelý ze své fabriky.
Ale apoštolský praefekt, spoléhaje na smlouwu,
w kterou vláda s Laplaccem byla wessla,
nedal se zahroziti, a jak byl posud činíwal, do-
řazowal na místa w katolických obcích uprázdne-
ná učitelý katolické. Řistina, již nowě ustano-
weným učitelům do rukou dával, zněla takto:

„Na základě smlouvy od 13. června 1839 uzavřené a na základě zákona dne 15. října 1840 od náčelníků Sandwičských veřejně prohlášeného ustanovuji Tebe za učitele katolického v obci N. N.“ Proti tomu ale vystoupila vláda, předstírajíc, že škola Lahainská není školou některého náboženského vyznání, nýbrž pouhým ústavem státním. V skutku byloť to semenistě protestantské, prozrazujíc povahu svou tím, že na prosby katolických učitelů nejen ohledu nebralo, nýbrž školy od Maigreta zřízené zavírali, ano mnohé i zbořiti poručilo. Tím donuceni jsou kněží, aby sami vyučovali, majíce za to, že vrchný školdozorce Lahainský ne tak snadno se opováží odvírati jim schopnost zastávání úkolu a povinnosti učitelské. Rozdělivše tedy ostrovy na školské okresy převzali jednotliví misijnáři dvě, tři až i pět škol dle blízkosti aneb vzdálenosti jedné ode druhé*). Tímto způsobem ovšem získaly školy na dočkalosti a obcím dostávalo se pečlivějšího a důkladnějšího poučení v náboženství, avšak s druhé strany museli misijnáři pro nedostatek dělníkův apostolských obmezovati své působení v úzké hranice, vzdálenější pak obce docela opustiti bez pomoci duchovní. — Velikou závadou pro katolíky byl také vládní zákon o manželství, jenž snoubencům vsselijaké, protestantismu příznivé, výminky klada katolíky účinně obouzel. Když apostolský praefekt zákon-

*) Anuales, 1842.

pil něco pozemkům, určim je co nadání pro nové vystavený kostel a spojenou s ním školu, odepřeno mu vládné potvrzení. Takovéto zkracování katolíkům namýzdory a vůči smlouvě ode dne 13. lipna 1839 nezdálo se vládě francouzské snáseti děle. V srpnu 1842 připlavila se fregatta „Embuscade“ s kapitánem Malletem do přístavu Honolulu. Dne 1. září zaslal kapitán králi list, v němž sobě stěžoval na ustavičné týrání katolíkům, obzvláště ale toužil na zboření několika chrámům a škol, v ohledu na školské záležitosti žádaje, aby se za příkladem kolleje Lahainské i pro katolíky zřídily vyšší školy a učitelové katolíci se postavili pod dozorství katolických dohlížitelům (Kahufula); dále vycházejí povolení k snatkům manželským od katolického úředníka, od faráře jmenovaného, a od krále potvrzovaného; přisně pak budiž trestán, kdo se opováží sáhnouti hruškovou rukou na kostel neb školu katolickou, zneuctiti kněze a t. d. Ale Mallet s žádostí svou úplně neprorazil, dány jsou mu sliby dosti uspokojující a slouží králi ke cti, že jich do držeti upřímně se vynasnažoval; že však jich zevrubně nemyplnil, v tom byla mu nešťastnější závadou veliká moc, kterou náčelníci ve svých okresech od vlády bezmála nezávisle provozovali, katolíky napořád utiskující a veselé pokroky díla misijního i násilím dušice; mnohý kostel a mnohá škola za nočního času v požeh dány*). Aťšak netoliko Francouzům

*) Annales, 1845.

dály se podobné křivdy. Slavní podporou věci katolické byla hned z počátku strana anglická a bez mocné ochrany konsula Charltona s tíží byliby katoličtí blahoměstové se upewnili na ostrovech. Proti Angličanům tedy misijnáři protestantští ještě prudčím hněvem zanevřeli, nežli proti Francouzům. Slabý král, jenž, chtěl-li jinač zachovati své koruny, misijnářům kalwinským a náčelníkům, ač proti vlastní vůli, nakládati musel, nebyl s to, aby surové zwůli této strany odolal. Přisslo tak daleko, že konsul anglický veřejně zneuctěn a jeho majetek wydrancován jest byl. Tu wšak wploula fregatta britická „Carysfort“ do přístavu Honolulského. Belitel její Lord Jiří Paulet žádal, aby majetek Charltonowí se nawrátil a pro anglické poddané zvláštní soud se sestawil rovným počtem z Angličanů a z tuzemců Sandwičských; dále budtež wysšetřeny wssechny stížnosti poddaných britických samým králem a konsulem Charltonem, námištěk uraženého konsula přijmiž se na dwore králowském slavným způsobem u veřejném slyšení a prápor anglický budiž pozdrawen 21 wýstřely dělowými. Wida tudy král, že při rozjitřenosti domácích stran žádosti Paulettové wyhowěti nemůže, složil dne 25. února 1843 korunu svou do rukou Lorda Paulettoových s wýminkou, aby, pokud wylanci, kteréž byl sám do Angličan wyprawil, se newrátí, vláda w jeho rukou pozůstala. Tohotěž dne wztýčen prápor britický. Vláda anglická

rošak odepřela se obsazení Sandwichům, královi fortuna ponechána, a Paulett, pořádkem záležitosti poddanstva britického, opět šel praporem anglickým. Touto případností královi značně přibýlo moci a ráhy, z vůle náčelníků ale ne slusné hranice sevrěna jest, katolíci pak pod záštitou mírného krále opět volněji sobě oddychovali.

c)

Zřízení apostolského Vikariátu ostrovů Sandwichských.

Misie katolická na ostrovech Sandwichských konečně ze všech útisků a bojů šťastně vynikla, hledíc naděje budoucnosti vstříc; aršak říše měla ještě podniknouti tuhou zkoušku. Tři roky již byly uplynuly, co biskup Noucheux se do Evropy se odebral, maje na Tahiti a Sandwichy dorážti nové misijnáře, učitele a milosrdné sestry. Nemohouce dočkat se jeho návratu, počali blahověstové oddávati se všeho druhu úzkostem. Dne 15. prosince 1842 jistě byl edploul z Brestu v průvodu sedmi kněží, tolikéž katechistů, desíti milosrdných sester a tří mladíků Sandwichských, v Paříži již po několika letech na osob misii vyučovaných. Po obtížné plavbě dostala se loď, „Maria Josef“ nazvaná, do brasílského přístavu Senhora de Desferro, kdežto jeden z mladíků Sandwichských zemřel. Později pozorována jest loď na východné straně mysu Hornova, ona s hroznou bouří zápasí, dále zmizela

roštilá její stopa. Vyslána jest sice w sledy její loď francouzská, avšak w žádném přístavu jiho-americkém nedohledala se o ní nejmenší zprávy; úzkostlivé touhy proměňowaly se we smutnou jistotu, že biskup s nábožným průvodem w rozvzteklých wlnách nassel hrob svůj. Nejvíce škodna ho byla misie Sandwičská, která, nedostatkem dělníků ewangelických trpíc, roštilou naději na toužebně očekáwaný návrat biskupů skládala. Na štěstí byl Spolek Pípuský již tou měrou zmohutněl, že škodu za krátký čas mohl uhraditi; dne 29. lipna 1845 odebralo se najednou třiadwadcet misíonářů do rozličných končin tichomoří *). Papež rozdělil příliš rozsáhlý Vikariat východo-oceanský we dvě. Apostolským Vikářem jižní části, skupinu Tahitičskou, Gambiery a Marfesy zahrnující, jmenován Fr. Baudichon a spolu biskupem Basilinopolským i. P. Za Vikáře ostrowů Sandwičských ustanoven Duboise, spolu za biskupa Nrathianského i. P. Jelikož ale o smutném osudu Rouchozowč tehdáž ještě se pochybowalo, měl zatím dle rozkazu papežského Baudichon říditi církevní záležitosti Sandwičské co jeho Coadjutor (biskup pomocný **).

*) Annales, 1845.

**) Annales, 1845.

f)

Uspěšší stav misie katolické na ostrovech Sandwichských.

Jestě dříve, nežli hore dotčení misijnáři na Sandwichy přibyli, rozmnožil se počet dělníkův apostolských z ostrovův Gambierských a Markesových. Počet novokřesťanův neustále vzrůstal; koncem roku 1843 počítáno na celé skupině 12.500 katolíkův; nejvíce bylo jich na hlavním ostrově Havaji (přes 7000), ostatní po různu bydleli na ostrovech Dahu a Mauvi. Počet ostrovanův nerozhodlých aneb ještě pohanských obnášel 50.000 duší, protestantův okolo 30.000. Dle nejnovějších zpráv dosli konečně cíle svého dotčení blahověstové v dubnu 1846 a spolu dovidáme se blíže podrobnosti, z nichž nabýváme radostného přesvědčení, že ostrované hromadně k Cirkvi se hlásí. Jihuá část Havaje jest bezmála zcela katolická, okolo 15.000 duší, ostrov Mauvi čítá 3000 novokřesťanův. Všechny ostrovy mají 40 katolických kostelův a vyučují se v 110 školách; misijnářův po sedmi ostrovech Christa blásajících jest šestnácte *). Král v každém ohledu činí spravedlnost katolíkům. Za tou příčinou poručila vláda francouzská admirálu Hamelinovi, aby k Sandwichům odploul a královi uznání a spokojenost vlády francouzské za věrné dodržení smlouvy, v kterou byl s La-

*) Annales, 1851.

placem wessel, oznámil. Hamelin připlawil se w dubnu 1846 do Honolulu a odemzдал Ramehahamewi we jménu krále swého skwošnou zbraň a nawrátil mu oněch 20.000 dollarůw, které Laplace co rukojemství od vlády Sandwichské byl obdržel. Král wystrojil náčelnictwu lodnému hlučný kvas a nawštíwil fregattu francouzskou. Pocta, která mu zde činěna, jakož wůbec poslanství Hamelinowo rozweselilo krále u weliké míře a zajisté nemálo přispěje k rozplassení wsselikh pochybnoští jeho w ohledu na blahověsty katolické, kterých odpůrci mu w podezření uwodili co náhancí vlády nepatrné. —

Naposledy podáme čtenářům stručný obraz obtížnoští a nesnáží, které správa duchowná po tolika ostrowech rozšířená misijnářům ukládá.

„Právě jsem se nawrátil,“ piše apostolský Biskup Maigret *), „z wíšitačné cesty po welikém ostrowu (Havaji). Prvý misijnář, k němuž jsme zawitali, P. Martial totiž a já, byl P. Lebre, jenž nás pak prowodil po nesmírně rozsáhlem okrese, jeho duchowné péči swěřeném. Máť zajisté we swé misiji 22 kostelůw a kapli a tolikéž obcí křesťanských. Ně- které z nich nacházejí se w úvalech a kotlinách, ode wssech stran nebetyčnými horami tak skličeni, že jen úzkým průlomem od strany mořské do nich wníknouti možno. Obec Honopue náleží do jich počtu. Chtějice ji nawštíwiti sedli

*) Annales, 1851.

jsme na čluny t. pouhé podlouhlé špalky, na způsob širokých koryt vydlabané. Na štěstí panovalo na moři ticho, sice bychom byli nárůstě svou odložiti museli. Přístup k úvalu Honopustému zavřen jest ohromnou písečnou spoustou, o níž příboj moře náramnou prudkostí i při úplném bezvětří se rozráží. Jakmile náš ostrované zočili, rozstoupili se proti sobě do dvou řadů a chopivše se našeho člunu posouvali ho na břeh. Malá tato vísta jest docela křesťanská. Úval, v němž leží, jest tak úzký, že má sotwa 600 stop zšíř. Vlevo i vpravo strní dvě nesmírně vysoké hory, čerstvou zeleností jako čalounem pokryté, což oku přemile lahodí. Oblaky hustě táhnou se od jednoho vrcholu k druhému, číníce nad úvalem jakoby závoj, jímž slunce napolo pronikajíc podivnými barvami paprskuje. Asi na míli ode břehu, uvnitř úvalu, hrčí překrásný vodopad: jestiž to potůček, jenž z temena skal padá a zvlažuje tento ráj pozemský. My jsme přímo zaměřili ke kapličce, snadno poznatelné po malém dřevěném křížku nad kalenicí chudického stavení strmícím. Potěšivše horlivé novokřesťany útechou náboženskou přenocovali jsme uprostřed nich v malém domku misijském, vedlé kapličky zbudované.

„Čtrnácte dní obtížné nade vše pomysleni cesty potřebovali jsme, nežli jsme dorazili k misi B. Soachimowi svěcené. Zastihli jsme ho uprostřed svých farníků, které k welonočné sv. zpovědi připravoval. Tato farnost rozprostírá se v dvou okresích: Puna a

Rao. Není snad bídnější krajiny nad tyto dva okresy; nikde ani stopy pudy úrodné, roviny lávou a vápnatou sopkwinou pokryté, na úbočí hor newiděti jen náramné spousty kamena sopečného, jak uhl černého a jako skli ostrého. Dbuv nasse, za málo dní rozedraná, spadla nám s nohou. Eli jsme ať míli bosky, awssak brzo nám nohy křwácejší wypowěděly služby; zaobalili jsme jich tedy do kusůw plátna a sušna na způsob tuzemcůw a pak to šflo lépe. Nawzdory wssemu newděku této pudy umějí z ní ostrowané přece kořistiti. Uprostřed kamení wykopávají totiž malé díry a nahromadivše do nich listí ze stromu bananowého nechávají zhuiti a do nabyté z tohoto hnoje prsti sázejí zemáky a kořání tárowé, jež wýborně w ní se daří. Po celé cestě nenassli jsme sladké wcdy mimo we dwou místech; wssude newiděti jen louže bahnaté, tuzemci pomáhají sobě destkowkou, pečlivě sbíranou."

W okresu Rao nachází se powěstná sopka Rilauea, snad newětší na celé zemi. Ztráwivše noc na blízku jejího ohnišťa měli jsme pohodlnou příležitost obádati její wýbuchy. Jestli to nesmírná wýheň, majíc w obvodu bez mála čtyry míle, w niž náramné balwany roztopeného kamení wrou, na wsse strany střelbítč se mihají a praskotem hromu podebným wybuchují. Dříwe každého wýbuchu slyšeti w ohromné této níštěji jako hrochot dalekého střelení z děl aneb dozníwajícího hromu, načež z tisícerych otvorůw, okolo krateru rozpuťaných, se wyze-

wuje dusný kouř w hustých kotoučech, popel roz-
 prassuje se po okolí, kamení s nesmírné výšce
 padající ohlusuje a wšelikou rozprávku čini
 nemožnou, láwa jako mohutný weletok se roz-
 léwá po bokách sopky — my wšak trnouce w
 hluboké potůře klaněli jsme se wšemohoucímu
 Stworiteli. Ostromané, na hrozné toto diwa-
 dlo nawykli, wykládali nám s úsměchem, že
 jsouce pohané následujícím způsobem sobě wy-
 swětlowali pustotu sopky w těchto krajinách způ-
 sobenou. Bohyně P e l a, těžce nesouc urážku,
 kterou dáwní otcové zanedbáwáním její úcty
 byli jí přičinili, předewzala sobě opustiti ostrow;
 chtějíc ale napřed pomstiti se nad nemoděčnými
 rouhači rozžehla střewa oné hory neuhasitelným
 plamenem, jenž nyní, neustále wyslehuje, hubí
 krajinu a obywatelstwo nuzně žiwiti se nutí.
 Mnohý myslilby, že w sousedství tohoto náram-
 ného požáru panuje nesnesitelné horko; nikoli,
 panuje zde zima tak třeskutá jako zimného času
 w sewerné Francii. Ač jsme sobě udělali w
 chýžce notný oheň, nedala nám zima přece u-
 snouti, a ráno, wydawšse se na dalšší pouť,
 měli jsme wšichni dokonalou chřípku. O! kte-
 rač to milý pohled na ty křížky, kterých wšude
 w obcích, jež jsme potom nawštíwili, nad ka-
 plicíkou k nebi ukazujících jsme spatřiwali! Kte-
 rač milo bylo nám slyšeti u wečer modlitby,
 jež otcové, uprostřed rodiny klečící, konali [a
 nabožným zpěwem končili dříve, nežli se na
 lůžka swá odebrali! Zrána ode wšech stran
 pospíchali malí welcí do škol, do zpovědnic a

ř swat. Přijímání a to s takovou horlivosťi, zkrousseností a mrroucností, že málo obcí budete mítí we Wassi Gwropě, kterécby se jim wyrownaly. Po skončených službách Božích modlíti jsme se wssichni dohromady zwláštěné modlitby za celcu Cirkew swatou, za Swatého Dtce, za Francii, za obrácení na wíru wssech Sandwichim, za Spolsky misíionské a za wssechny nasse dobrodince.“

„Tak žijeme uprostřed těchto ostrowanůw co otcowé we swých rodinách; my je milujeme a oni na wzájem odměňují se nám nejsrdečnější přítulností a nejswědomitějším poslusenstwím.“

„Nepowedu Wás,“ říše P. Marchal, „po celé své farnosti; irwalaby nasse procházka tuze dlouho, snadbyste se naposledy nudili a tomu nechci. Moje duchowná správa zaujímá 12 kostelůw a tolik též škol, rozprostřených na 60 mil daleko. Kdyby se muě zachtelo nawrátiti se do Francie (nepokládejte mi za zlé podivnou tuto myšlénku!), zdaliby jste mne mohli učiniti děkanem rozsáhlejšího okresu? Kdyby ostatně některému z Wassich farářůw se zdálo, že farnost jeho nestačuje jeho horlivosťi, rcete mu, aby jen přišel na Sandwichy; já mu odewzdám polowici své farnosti s 6 kostely a tolikými školami, a dílo Páně při tom značněji bude pokračowati.“

„Wassi odpůrcowé, protestantští kazatelowé, oplývají hojností prostředkůw, které nám, bohužel! z wětšího dílu práwě scházejí. Předně nás počtem daleko přewýšňují, pak mají své

tiskárny, z nichž nejen že dostatkem kněh modlicích a školských zaopatřují, ale i znamenitý zisk berou. Kdybychom my jenom polovici těchto pomůcek měli, tussilibychom sobě za krátký čas nejen s nimi závoditi, nýbrž jich přestihnouti. Nemyslete, že na našich Sandwichách vědy a umění na váhu se nekladou. Arciže jsme v tyto daleké končiny nepřišli proto, abychom z ubohých divochův nadělali učencův; ale kazatelové protestantsští, počtem a bohatstvím nám předčice, hledí cpatřiti svých škol všeho druhu nástroji a jakousi zevnitřnou ozdobnou úpravou, my pak, nechtějice zadati své a svého úkolu cti a vážnosti, musíme býti nejen duchovními správci našich novokřesťanův, nýbrž také jejich profesory. Už podnes jsme přese všechnen nedostatek prostředkův vždy se jim vyrovnali, ba někdy předčili. Velitelové a důstojníci válečných korábův, kteří v čas veřejných zkoušek nasse a protestantské školy svou přítomností potčili, nech Vám dovědčí, že se nechlubím marně.“

„Stůjž zde malá anekdota, která se přihodila za meškání válečného korábu „l' Heroine“ na Sandwichách; bylo to právě v čas zkoušek. Velitel korábu s důstojnictwem, ano sám král v průvodu mnohých pohlavárův, nás navštívil. Důstojníci sami kladli otázky našim žákům z počtův a dějepisu; však díl našich chovancův počínali sobě dosti obratně k nemalé ovšem radosti jich učitelův. Po zkoušce

vybídnul král celé náčelnictvo lodné, aby ho následovalo do školy amerických Methodistů; neopomenuli jsme zajíti tam také. Všedše do světnice zočili jsme chlapce, an stojí u početné tabule a pracuje o úloze, náramně se potě. Za dobré půl hodiny, v kteréžto čas nepřestával psáti a mazati a opět psáti, tázal se p. Armstrong, protestantský kazatel, ostatných žáků: „Co se vám zdá o této úloze? Zdáli jest dobře rozřessena?“ Žáci odpověděli: „Není ještě ukončená!“ Chasník se dal opět do díla a my jsme opět asi čtvrt hodiny trpělivě se na něho dívali, avšak výsledek úlohy nepřicházel.“

„V tom okamžení požádal jsem p. velitele, aby se poptal pp. kazatelů, zdaliby domolili předložiti svým školákům tytéž úlohy, z kterých naši žákové odpovídali. „S radostí!“ odtušili zdvořile pánowé. Jeden z lodných důstojníků napsal na malou břídlícomou tabulku dvě úlohy; jednu P. Maigret přeložil do řeči anglické, druhou jsem já přednesl po sandvičsku. Armstrong dlouho a pozorně se na tabulku díval, pak po hezkou chvíli se svým p. kolegou rozprávěl: najednou obrátiv se k hostům ohlásil k nemalému všech přítomných podivení, že, jelikož ditky již jsou unaveny, zkousska se tímto končí. Hodnou chvíli zůstali jsme druh na druhu se dívati, nežli jsme k odchodu se měli, ponechavše obě úlohy pp. kazatelům na památku.“

„Zde Vám podávám přehled předmětů, kterým v našich školách vyučujeme: 1) Čtení, rozbor mluvnice, pravopis, psaní; 2) počty a zeměměřictví; 3) zeměpis a kreslení; 4) hudba, v níž ostrované obzvláštně sobě libují a i vynikají. Avšak knihy a nástroje nám scházejí naprosto, pročez býváme nuceni sami hotoviti předpisy a vzorky. Prosíme Vás o hojnou zásluhu těchto potřeb, přede vším ale o knihy a nástroje. Bohlawárowé zdejší domnívají se, že v ohledu na vědy a umění v celém světě není nad protestantské jejich kazatele; bohdá, že za nedlouho jiného nabudou přesvědčení. Mnozí z nich prý se doradili, že prozatím bedlivě chtějí pozorovati pochod a vývoj obojího náboženství a pak přihlásiti se k onomu, v kterém prý více přednosti najdou. Museliby ale již nyní býti zcela slepi, aby nepozorovali, že vlast jejich i co do blahobytu pozemského panstvím kazatelů protestantských pramálo získala. Dle posledního trojího součtu duší, na rozkaz vlády vyšetřeného, obnášel počet obyvatelstva na všech ostrovech Sandwických l. R. 1822 okolo 142.050 duší; l. R. 1832 toliko 130.319, a l. R. 1836 klesl až na 108.179 osob.“

„Dovolte ještě, abych ke konci svého listu poopravil omyl, na jehožto rozšíření a ustálení kacířům jak v Evropě tak i ve zdejší vlasti zdá se býti mnoho záleženo. Čteme ve zdejších a v evropských veřejných listech, že Sand-

wičané celou svojí vzdělaností a občanskou zve-
 deností, vůbec svou civilisací, obdrželi od pro-
 testantů. Pravda jest, že misijnáři protestantská
 učili Sandwičany čísti, psáti, počítati a kresliti,
 a to v hojném počtu ve svých školách, které
 malí welcí nawištěmowati zákonem byli zawa-
 záni; ale za to, že zmizely krwaré války, kte-
 rými drubdy kmenové se wzájemně hubili, za
 to, že po celém souostrowi jeden zákon platí a
 jeden král panuje, ne ale libowule zpupných
 pohlawárů své nezřídka ukrutné choutky pro-
 vodi, za to, že zlodějství vyplněno, slowem,
 za to, že wšeobecný mír a řád tou měrou se
 upewnil, že dítě v kolébce, poutník bezbranný
 a stařec šedlý bezpečně mohou sobě odpočinouti
 na cestách v chládku lesném, aniž potřebují se
 strachowati nápadu vražedného — za wšechny
 tyto znamenité výhody komu jseu Sandwičané
 zawázáni k díku? Stejte se ostrowanů!
 Oni Wám jednohlasně odpowí: „Nikoli kazate-
 lům protestantským, nébrž mohutnému duchu a
 ramenu starého krále Kamehamehany, který
 panowal na Sandwichách za posledních roků
 předšlého wěku a zemřel teprwé l. P. 1819;
 onť to byl, jenž wšeliké neřády občanské wymý-
 til a wzpeuru mocnou svojí rukou potlačil.
 Napřed podmanil swému panstwi Havaj, pak
 ostrowy Maui, Molokaj, Oahu; nejdále wzdo-
 rowal Keaj. Metrwalo wšak dlouho a král
 čili náčelník tohoto ostrowu wida, že wšeliký
 odpor proti spojené síle tolika nepřátel jest mar-
 ný, sám konečně přissel přikázat se Kameha-

me h o w i co pánu swému. Wůči hroznému zákonu *R a m e h a m e h o w ě*: „Kdo postížen bude w krádeži, budiž pečen na ohni, až umře“ — zmizelo zlodějství, vraždy a loupežnictví. Bůž ději dwadceť let teprwé přišli misijnáři protestantští *).

*) Právě nám lašťavošti p. hraběte Bedřicha Tarouccy doručen: *Steen Bille's Bericht über die Reise der Corvette Galathea um die Welt in den Jahren 1845, 46 und 47; Leipzig bei C. B. Lord, 1852.* Všechno, co jsme o neschopnosti kalvinských kazatelůw ku vychování oceanických křesťanůw, o newlídném a zmrzačeném jejich křesťanství, o pronásledování blahověstůw a ostromanůw katolických wůbec a o rychlém množení-se katolíkůw na Sandwichách powěděli, potvrzuje *Steen Bille* w celku, ačkoli co protestant všemožné wýmluvy stoupencům Kalwinovým ku pomoci snáší. Blahověstům katolickým, o jichžto horlivosti apostolské a při všeliké chudobě přece nikdy nestýšající obětivosti ostatně pochwalnou činí zmínku, pokládá jediné za zlé, že raději k jiným končinám pohanště Oceanie se neobrátili, widouce Sandwichy již w rukou jiných křesťanských apostolůw. Lašťavý čtenář wtz odpověď na tuto wýčitku w Dile Uwodném, str. 20. O platu misijnákůw kalvinských poznamenal *Steen Bille*: „Swobodný má 1500, ženatý 2000 španělských piastrůw (à 2 zl. stř.). Jeli rodina četná, dostává přídavek; obydlí, vychování dítě, litý, pomoc lékařská misijnáře nic nestojí, jiných domácích potřeb zabrazuje za lewnější cenu zaopatřowna Spolkem misijnostého.“ „Jestli mně pohádkou,“ dí *Steen Bille*, str. 224, sw. II., „proč zdejší kazatelové, ku příjnému swěcení due nedělného tak úzkostliwě přihlídacíce, w ohledu na swatá místa tak lehkomázně sobě počínají. Kazatel

§. 6.

Misie na Novém Seelandu.

a)

Zřízení apostolského Vikariátu pro západnou Oceanii.

Tento Vikariát zřízen jest od papeže Gregora XVI. vynesením Propagandy l. R. 1836. Ku pravomocenství Vikáře západo-oceanského patří: 1) Nový Seeland s okolními ostrovy; 2) Skupina Kermadec; 3) Tonga-Tabu s ostrovy Prátelešými; 4) Ostrovy Fidžijské; 5) Ostrovy Blawecké; 6) Ostrovy Wallis, Futuna a Rotuma; 7) Nová Kaledonie; 8) Nové Hebridy; 9) Ostrovy Salomounovy; 10) Skupina Sw. Kříže; 11) Luisiada; 12) Nová Britanie, Nové Irsko a Admirality; 13) Nová Guinea; 14) Karolíny a skupina Bunipet (Ascension). Gluší zde podotknouti, že Karolíny a N. Guinea vlastně sahají v obor misí španělských, avšak přijde na to, kteří národové evropejské této posud opuštěné vinice se ujmou a Christu získají. Jednotlivé pokusy, které misijnáři španělské z Filipinův a Mariannův v tyto končiny činili dříve ještě, nežli

vstoupil na kazatelnicí, jako u nás asi profesor na katedru: v dlouhém kaputě a se španělkou v ruce, na niž, počna kázati, zavěsil svůj flobouk. O dva dny později tutéž modlitebniční proměnili titěž kazatelové v koncertnou síň.“ —

ostatní národové evropejsští pravidelně jich navštěvovali, nemohou se posud pochládati za rozhodné. Později usadili se v jižní části Vikariátu, zejména na N. Seelandě, na ostrovech Přátelských, Fidžijských a Blaweckých, misijnáři protestantská, usilující odtud směrem severozápadním wníknouti v hlavní skupiny na obou stranách rovníku rozptýlené, čehož však zameziti v Římě zamýšleno zřízením Vikariátu západo-oceanského. K čelné této myšlence dlužno neustále obracet zření, má-li pochod snah misijnsko-katolických jinak potřebného nabyti světla.

Muž, na nějžto úkol tento obrovský vyznaščen, slouže Jan Pompallier, diocesan Lyonský ve Francouzích. Gregor XVI. jmenoval jej apoštolským Vikářem pro západnou Oceánii a spolu biskupem Maronejským i. P., načež dne 30. června 1836 od kardinála Franzonia, přednosty Římské Propagandy, byl v Římě posvěcen. Pompallier byl členem Spolku Marianského, v Lyoně zaraženého, jež muž od papeže uloženo zaopatřovati nový Vikariat misijnářstvem *). V prosinci 1836 vstoupil Pompallier se 4 kněžími a 3 bratry v Havru na loď a strádav na cestě mnoho bouřemi přistál dne 28. června 1837 v Valparajsu. Jeden z misijnářův, P. Le Bret, zemřel na moři. Slavně byv přivítán od bratří Spolku Picpuského a od obyvatelstva, jež u velkém zástupu jemu vstříc se vysulo,

*) Annales, 1836.

nawštíwil biskupa we městě St. Jagu, aby s
ním o welikém podniku se poradil. W Evropě
sice bylo ustanoweno, aby w Kalifornii zarazil
Brofuru (seminář a sklad misijnský) pro Exo-
let Marianský, jež by mu sloužila za oporu a
útočiště w budoucích snahách misijnských, awšak
zdejší poměry swědčily pro jiné mnohem důle-
žitější místo *). Předně obrátil zření své k
Punipetu, skupině od Sandwichůw jiho-západně
ležící, neboť až k ní dosahowala činnost misio-
nářstwa protestantského od ostrowůw Sandwič-
ských. Byltě tedy Punipet jako hraničná stráž-
nice Biskariátu západo-oceanského, hledíc k Sand-
wichům, a za tou příčinou místo welmi důležité.
Ustanoweno tedy, zříditi tam misii katolickou.
Stenářowé se pamatují, že Maigret we Val-
parajsu s biskupem Pompallierem se byl
shledal a pak w průvodu Bachelota, je-
hož na Sandwichách nemocného zastihl a sebou
wzal, na Punipet se přeplawil, a že Bache-
lot, zemřew na cestě, na ostrowě k Punipetu
řádně pochován jest byl. Tam Maigret
po delší čas meškal, očekáwaje den ode dne
přibytí Pompallierowa, ale nadarmo. On
zatím užiw lodné příležitosti odploul z Valpa-
rajsu k ostrowu Rotumě, odtud pak k Wallisu
a Futuně, neboť tyto ostrowy mimo úzké histo-
rické swazky, kterými s Tongou a s jižními sku-
pinami se spojují, pro něho zvláštní důležitosti
měly proto, že právě na rozhraní misii prote-

*) Annales, 1838.

stantůch, hledíc k jihu, leží. Byltě zajisté již náčelník ostrovu Niun, jménem Gogo, na Wallis braunou mocí se vypravil, chtěje ostrovánům vnutiti protestantismus násilím *). Vyprawa se ovšem nezdařila, avšak pozornost Wallisanům, zvláště oněch na ostrovu Blawecké za příčinou obchodu zabíhajících, předce již k protestantismu se jala obracet a nebylo pochybnosti, že činnost misijnsko-protestantská dříve neb později i k těmto ostrovům kola swá rozvede. Nedyhnutelná potřeba, zaraziti na těchto ostrovech, severným a jižným skupinám za spojidlo sloužících, stálou misii katolickou, vysírala nad bílý den. Compallier doplawil se na Wallis okolo Všech Svatých 1837. Lodný kapitán a jeden marinář doprovodili **) ho ku králi, který wlidně jich přijal a dovolil, aby na ostrově zůstati směli. Dwa misijnáři bez meškání usadili se w chýžce pro ně připravené, biskup ale odploul k Futuně, kdežto zase jednoho kněze zanechal. Po třidení plavbě přistál k Rotuně, ostrovu velmi krásnému a lidnatému. Ochotně nabídal král biskupowi domek pro misijnáře, avšak malý hlouček průvodcůw jeho byl již tak se ztenčil, že této laskavosti použiti nemohl. Rotuma a Bunipet zatím ostaveny jsou bez pomoci duchowné. Dne 17. listopádu dal se biskup na cestu do Sidneje. Už po tu dobu bylo

*) Viz str. 205.

**) Annales, 1841.

město Sidnej vždy považováno za východiště misí protestantských, a na vlada britická s celou svojí politickou vahou stála tu prospěchu věci protestantské. Isa Pompallier tohotéž přesvědčení, nemálo byl překvapen, když, vystoupna na půdu Novo-Hollandskou, všudy pozoroval stopy znamenité pokročilosti Církve katolické. Nejen biskup Polding, nébrž i sám místodržitel britický po přátelstvu měli se k Pompallierovi. Polding mněl, že opatrnost welí, aby nebral všechny zásoby, k misii Novo-Seelandské příslušicí, sebou najednou, ale jednu částku prozatím w semináři Sidnejském složil; dále radil Pompallierovi, aby w Sidneji zarazil Prokuru *) Spolku svého, slibiv spolu, že nazatím úkol dopisowatele přewezme. Z neměšťal Pompallier psáti w tom ohledu do Lyonu, a když odtud schválení nárady došlo, zřízen jest dům prokuračný w Sidneji, pro misie tichomořské z dvojího ohledu nad míru důležitý. Předně stýkají se zde misie francouzské s anglickými, mohouce wzájemně se podporowati radou a skutkem; za druhé dostávají se misijnářům nemalé výhody tím, že dvojí cestou trwají w neustálé spojitosti s Evropou. Sporádaw tím způsobem záležitosti Sidnejské, chystal se Pompallier na cestu do Nového Seelandu.

*) Zaopatřowna.

b)

Počátek misie na N. Seelandě.

Osadnictvo evropejské a Spolek Novo-Seelandský.

Za oné doby, když P o m p a l l i e r na N. Seelandu se octnul, bylo zvláštné odvahy a síly ducha potřebí, pokusiti se o zaražení misie katolické na onom ostrově. Předně byli misíonáři protestantsští již všechna hlavní místa severného ostrovu opanovali, jsouce spolu majitelové rozlehlých pozemkův a požímajíce znamenitých důchodův z vlasti. Anglický konsul B u s b y, spolu také velitel posádky britické, byl Spolku Londýnskému, odcházeje na N. Seeland, se zapsal, věrně státi ku prospěchu věci protestantské. Vážnost tedy, které požívali kazatelové u Novo-Seelandanův, byla velmi vysoká, ač jim nebyla vzessla z blahé působivosti jejich co apostolův křesťanských, nébrž z hojnosti všeho druhu prostředkův a z mocné ochrany vlastenského konsula. Pak bylo nemalou biskupovi závadou podezření, v které odpůrci uváděti ho nepřestávali, jakoby ne tak pro rozšířování víry katolické, jako pro uskutečnění dávných záměrův francouzských na N. Seeland byl došel. Francie tehdaž skutečně zamýšlela obsaditi aspoň některou částku těchto ostrovův; Francouz T h i e r r y na severném ostrově, francouzský kapitán V a n g l o i s na poloostrově Banksu na jihu, všemi způsoby hleděli

získati vlády francouzské přízně a průchodu mezi ostrovy, s úmysly svými nic se nestýchajice. Objevení-se tedy blahověstí katolických na N. Seelandě přimnožilo straně anglické nemálo strachu a kazatelům bylo velmi snadno, oslovovati jich u konsula co náhončích choutek francouzských. Pompaillier však, maje o vládu anglickou lepší zkušenosti nedávno v Sidneji nabyté, nedal se odstrašiti těmito píklými a společnými na pomoc Boží chutě přitročil k úkolu svému. Někteří Novo-Seelandané a mezi nimi vážený náčelník, mnohokráté váživše již cestu do Sidneje, znali poněkud náboženství katolické a setkali se na N. Hollandě s biskupem horlivě byli se mu zakazovali, že, podnikne-li misii v jejich vlasti, co nejvíce se přičiní k jejímu prospěchu. Mimo to byli mezi kolonisty, neustále se množícími, angličtí a irští katolíci znenáhla u malé obce katolické se spojili, hotoví jsouce k všemožným obětím, pakliby kněz katolický se odhedral, konati uprostřed nich správnou duchovnu. S sami osadníci protestantské, stávající sobě ode dávna na panovitosť svých misijnářův, sotvaže jich zpráva o přibytí biskupově na Nov. Holland byla dosla, vyslali zvláštní poselství k němu, aby na N. Seeland se přeplaviti dále neotálel. Pompaillier tedy, jezuž z těchto okolností přibýlo smělosti, opustil hned po vánocích 1837 Sidneje a opatřiv se doporučeními listů úřadův britických, odploul s B. Servantem k N. Seelandu, kdežto dne 10. ledna 1838 u ústí řeky Sotiangy na

západném pobřeží severného ostrovu se octnul. Sotiana je dosti znamenitá řeka, která, padajíc do moře, činí chobot, v němžto některé osady tuzemců a evropských přistěhovalců se nacházejí; hlavní osada slouže Newark. Nedaleko řeky leží osada Totara, obydlená od 60 katolických Angličanů a Irů. Slyšíce o příchodu biskupově dávali sobě mnoho práce, aby mezi nimi se usadil; jeden Irčan zřídil pro něho svůj nejlepši dům; sál proměněn v kapli, uspořádán oltář a zde ponejprvé sloužena Mše svatá v těchto končinách. Z toho byla katolíkům po různu usedlým velká radost; kteřížto doměřovali se, co v Totare bylo se dalo, ode všech stran po suchu a po moři se scházeli k sídlu biskupově, aby svatých Smátostí opět jednou přijali a při Mši svaté se pomodlili. Avšak dalo se očekávati, že reakce na straně protestantské vůči horlivosti mezi katolíky vzniklé leněti nebude. Kazatelové žasli nad opovržlivostí misijnářů katolických, bez opovědění vystupujících na půdě, kterou až posud zvykli byli považovati za svou; i chopili se bez rozpaků oblíbené své zbraně a všude vyhláškovali katolíky za modláře. Následky hanebných útržek brzo se jevily; dne 20. ledna osulo asi 20 divochův dům misijnský ze všech stran a hrozili, že ho zboří a do řeky vedle něho tekoucí hodí. Na dlouhé přimluvy mnohých vážených mužů, nakvap přichvátavších, upustili od svého předsevzetí. Když bylo se podařilo ukliditi spor, nastal teprve mnoho hodin trvající hovor

mezi divochy a misſionáři, osadníci katoličtí zaſtávali úkol tlumočnicků. Divochové, odproſiſſe blahověſtů, ſ náhledy velmi rozdílnými od oněch, ſ nimiž byli přišſli, nawrátili ſe do ſvých okreſů. Čím neſtoudněji proti nim brojili misſionáři proteſtantſtí, tím výſſe poſtupovala wážnoſt jejich mezi oſtrowany, chomání ſe ſokům byſtře pozorujícími. Z neuſſlo jich oku, kteraſou úctu wiſſichni koloniſtė P o m p a l l i e r o w i wzdávají. Úřadowé agličtí, jať w Sidneji tať w chobotu oſtrowſkém, wřeſe ſe ujímali katolíkům, i ſluſſí uznati, že bez mocné jejich ochrany ſ tíží byloby ſe podniknutí hned prwým rázem biſkupowí zdařilo *).

Ziſtý anglický katolík darowal biſkupowí 10 jiter půdy, na niž bez meſſání předewzato wyſtawěti kapli a přibytěk pro misſionáře. Okolní osadníci odewzdali na tu potřebu 1500 frankůw, zawedſſe mezi ſebou ſbírku. Malá obec katolická nawſſtěwowala horliwě každodenní ſlužby Boží a i divochové hromadně přicházeli, zwědawě okolo kaple ſe tlačíce. Zwlaſſtné nacházeli oblíben w líbeznyh písněh katolických, jichžto powěſt chwálná pať jimi w ſſíř a dále rozneſena a za nedlouho wídány jſou četné záſtupy z daleka putowati ke kapli katolické, aby užili radosti, do wůle poſlouchati zpěwu tať wyſoce chwáleného. Mnozí, zwlaſſtně kteří již w Sidneji byli bližě poznali wíru katolickou, dali ſe pokřěſtiti; náčelník, jenž hned na N. Hollandě

*) Annales, 1839.

byl o zaražení misie katolické tolik usiloval, obdržel na křestu sw. jméno Gregor, dcera jiného náčelníka nazvána Maria. Mezi evropejskými osadníky sdáno církevně dwanáctero manželstev a na hrobě křesťanského dítěte, od biskupa pochovaného, postaven první kříž. Tyto byly počátky katolické Církve na Novém Seelandu.

Jakmile základy k misii katolické tímto způsobem byl položil na řece Šofianze, pilil biskup nawssitiwiti asi 20 hodin vzdálený chobot ostrowský, kdežto úřadové britičtí swá sídla měli. Zde doručil Thierrowi listy od francouzského ministra námořnictví. Thierrow stál zde we veliké vážnosti, pročej hluboká úcta, kterou všude veřejně k biskupovi na jeho dával, nemálo přispívala k rozplášení wšelikých lichých domněnek, které misijnáři protestantská katolíkům na úkor mezi ostrowany byli roztroušili. Z úřadové agličtí wšelikou uctivost činili biskupovi. V květnu 1838 nacházíme ho po druhé w chobotu ostrowském. Dčekawali korábu francouzského, který ponechané w semináři Sidnejském věci jemu přivezti měl. Kapitán Cecilie, zočiw Pompalliera blížícího se ku přístavu, kázal pozdrawiti ho střelením z děl, kteréžto počtě Nowo-Seelandané nad míru se divili. Přísti neděli konány u přítomnosti lodnictwa, množství kolonistůw a tuzemcůw, na korábu slavné služby Boží, jejichžto krásu a welebnost ostrowané potom swým krajanům nadšenými slovy popisowali. Zde w chobotu o-

strowstém zřízena druhá misie, tím ale síly Bompallierovy docela jsou vyčerpány. Neopomenul zaslati do Evropy prosbu nejdolehamější o nové dělníky evangelické, ale nesmírná vzdálenost nedala se mu dočkatí brzké pomoci. Žádal o 14 duchovních a o 7 bratrů, avšak načekav se již dlouho a po každé, když nové lodi do přístavu připlouly, naději, že snad žádoucí pomoc přinásejí, zmařenu wida, spouštěl se konečně wšeliké čaty na rozmnožení pracovníků a hleděl působiti, seč byly stromné jeho síly.

Konajíce správu duchovníou mezi osadníky ewropejskými učili se blahověstové co nejhorlivěji řeči tuzemské; za půl roku tolik se oblomili, že mohli počnouti vyučování školské, a za krátký čas získali sobě mezi ostrowany důvěru takowou měrou, že domek misijní od Božího rána až do tvrdé tmy býval učedníky přeplněný. Celé dny tu strávěny odpovídáním natísčící otázky o náboženství a o záležitostech svědomí se týkajících. Obrazům w kapli po stěnách rozestaweným nemohli se dosti wynadíviti, bylyť pro ně zajisté němým kázáním; powěst o obrazu, představujícím klanění se pastýřůw noworozenému Spasiteli, tak se rozhlásila, že ostrowané, i na 50 hodin vzdálení, nelitowali cesty ke kapli, aby ho spatřili; nawrátivše se pak mezi kmenowce s vysokou úctou o nových misijnářích mluvili. W ohledu na tuzemce tedy nad miru prospíwala misie, slibujíc žeň přebohatou, jakmile by počet žencůw ble po-

třeby se rozhojnili. Jedna však okolnost jejímu rozkvětu velikou se stala závadou. Ač v Hobotu ostrovském sídlil konsul anglický, spočívala veliká moc politická předce vlastně v rukou misijnářům protestantským, a tito neustávali zahrožovati postavení biskupovo na N. Seelandě, kladouce činnosti jeho všemožné překážky, v Anglii pak za náhončího zájmům francouzských ho vydávajícíce. Avšak z tohoto nešťastného chování-se anglikancům, zvláště pak z jejich strachu, aby Francie N. Seelandu se nezemecnila, urodil se misii katolické nejeden prospěch, jehož arci nepřátelé nejméně se nadáli. Stenářové zajiště se pamatují z historie misie protestantské na N. Seelandu, že četné osadnictvo, z většeho počtu Angličané a Irčané, již dávno nastupovali na to, aby vláda britická v N. Seeland se umázala, dále, že i mezi tuzemci ponenáhlu se utvořila strana od misijnářům nezávislá a s kolonisty stejné sdělující smýšlení. Z v Anglii usilovali mnozí státníci, zvláště ale obchodnictvo, o konečné obsazení ostrovům, ale veliké jejich snahy až posud vždy se rozrážely o mocné zastupnictví mnohých členův parlamentních, misijnářům Novo-Seelandským nakládajících*). Nyní však, kdežto se podobalo, že vláda francouzská odesláním kapitána Cecilia k N. Seelandu dávno své záměry ve skutek uvéstí zamýšlí, přibýlo misijnářům protestantským z toho strachu ná-

*) Viz na str. 216.

ramně, a majíce za to, že, uwáže-li se Anglie w ostrowy, menšší předce ztrátu podniknou, podávali sami ruce ke konečnému obsazení N. Seelandu Anglickem, což stalo se w roce 1839. Působením misijnářůw protestantských uzavřena jest s náčelníky smlouwa, kterou tito se zavázali, postoupiti na osob plánůw kolonizačních jistou část pozemkůw. Jednání o tom dále se we Wabitangu u welkém shonu náčelníkůw, kteřížto, majíce p-twarditi smlouwu, ač wětšší díl z nich ani čísti ani psáti neuměli, wšseliž se rozpačowali. W nesnázi swé utekli se k Pom-pallierowi, právě we Wabitangu messkajicimu, aby se s nim o důtklivé záležitosti poradili. Biskup ale upřímně jim řekl, že politické záležitosti k jeho úřadu nepatří *). Až posud domníwali se misijnáři protestantsští, že p-nstwi jejich na N. Seelandu pevně stojí. Wážnost a wliw jejich nebyly se zmenšily mezi ostrowany, konsula nyní w Aucklandě na západném pobřeží jižně řeky Sotiangy sídlícího nebáli se; moc jeho stačowala sice chrániti jich proti přehmatům francouzským, awšak nebyla s to, aby wliwu jejich, ač ewropejským esadníkům nemilému, hrubě škoditi mohla. Zatím již wtírala se mezi obě strany moc třetí, powolaná k tomu, aby postawení soupeřůw docela zjinčila a swětškému panowání misijnářůw anglikanských smrtelnou ránu zasadila. Sotwaže Anglie byla w N. Seeland se uwázala, zřídil se současně

*) Annales, 1840.

w Anglicku Spolek Novo-Seelandský, jenž obral
 sobě za úkol, přewážeti do nowě nabytých ostro-
 wůw osadníky ewropejské. Jakmile činnost svou
 započal, hnuli se přistěhowalci wšseho druhu k
 jeho lodím a N. Seeland plnil se denně při-
 býwajícími osadníky a kupci; zvláště užína
 Cookowa a západné pomorí ostrowu sewerného
 lidnatěly wůčihledč. Dříve-li již wzdělaní Ew-
 ropané těžce nesli zpupné panství misšionářůw
 protestantských a za tou příčinou welmi často
 s nimi se nesnadili mezi tím, co k misšionářům
 katolickým wždy ssetruč, ano příznivě, se cho-
 wali, tož nyní wzájemné ústrky kolonistůw den-
 ně se množících a misšionářůw popustiti se zdra-
 hajících nabýwali tím wětšší hořkosti, čím wice
 swětiské zájmy obojích se zaplitaly. Kolonisté
 nařikali na neprávne zákupy pozemkůw, které
 misšionáři drželi; žaloba žalobu stíhala k par-
 lamentu anglickému, veřejné listy po celé Ew-
 ropě přetrásaly záležitost tu weliké ujmě wáž-
 nosti misšionářůw, žádajíce přísného wyšetřo-
 wání od parlamentu, až konečně misšionáři do-
 hnáni jsou k uweřejnění wykazůw rolí, které
 drželi, a listin práwo k pozemkům doličujících.
 K tomu sluší sobě powšimnouti, že, čím wýše
 wzrůstal počet kolonistůw, tím hlouběji přiroze-
 ným wěcí během musel klesati wliv misšioná-
 řůw mezi ostrowany. Welmi pochopitelná tedy
 jest nenáwist, w kterou misšionáři protestantsští
 hned na počátku Spolek Novo-Seelandský sobě
 wzali. Množením-se kolonistůw wybarwil se kon-
 sul anglický z dosawádné passivnosti své, auto-

rita jeho nyní jediné hladla se na wáhu vzniklých rozepří, misſionáři trátili se w pozadí. Za to wſſať tím pečlivěji hleděli sobě pojiſtiti přízeň tuzemcůw, aby wliwem jejich přetazili ſſíření-se koloniſace. Spolek Novo-Seelandſký ſplácel jim ſtejnou měrou, veřejné mínění proti nim popouzeje a ſtutečně nade wſſechnu ſluſſnoſť jich pomlouvaje. Uprostřed pohorſſlivých těchto hádek činila miſſie katoličká znamenité pokroky, jať mezi přistěhowalci, tať mezi oſtrowany. Při- bylí Ewropané, nalézající u blahowěſtůw ducha rovně tať wzdělaného jať ſnáſſeliwého, rádi ſ nimi obcowali, ač z wětſſího dílu byli proteſtante; půwodní obywatelé zaſe pozorující, že beze wſſech zíſtůných ohledůw konají dílo apoſtolſké, brzo ſe domítipili rozdílů mezi katoličtými a proteſtantskými miſſionáři. Spolek Novo-Seelandſký, jemuž přede wſſím na tom záleželo, aby odpor miſſionářůw anglikaňských co nejdříve zlomil, podporowal wřele ſnaby miſſie katoličké, uznáwaje z ohledůw arcíže naproſto ſwětſkých, že kněží katoličtí, byť na poli náboženſtém i doſáhli wrchu nad ſoťy ſwými, zámcům Spolkowým předce nebudou na záwadu. Z ſlíbil konečně Bompallierowi, že miſſionáře katoličké z Ewropy bezplatně přewážeti bude na N. Seeland, kteroužto wýhodou ſe ſtalo, že Marianſký Spolek jeſtě toho roku značný počet blahowěſtůw w ony končiny wyprawiti mohl *).

*) Annales, 1840.

Ze všeho, co jsme o převratu v záležitostech Novo-Seelandských posud pověděli, patrně vysvitá, že uwážení-se vlády britické v ostrovu Novo-Seelandské byla událost pro budoucí osudy misie katolické nad míru důležitá a prospěšná. Anglie musela důvěřovati v čisté úmysly biskupa katolického tím pevněji, čím ochotněji on dříve byl na jevo dal důvěru svou k její velikomyšlnosti a nestrannosti, postaviv pod její ochranu dům misijní v Sidneji. Jest nade vši pochybnost vyvýšeno, že pojistěnost a bezpečnost misie katolické se píše od oné doby, v které Anglie Nový Seeland za majetek svůj prohlásila.

Misionáři protestantsí arcí roztrusovali dema a v Evropě, že knězi „francouzští“ brojili“ a i původné obyvatelstvo popuzovali proti svrchovanosti Anglie, avšak tyto útržky dají se snadno vysvětliti z mrzutosti nad vlastní porážkou a nezdarem, s nimž práce jejich apostolské se potkávaly. Mimo to mohly přátelské poměry mezi Bompallierem a úřady britickými v Sidneji i na N. Seelandě každého přesvědčiti, kteráť liché jest ono obviňování. Ale že Meinicke *) tak nedomyslně ony flety opisoval, ač Listy Lyonské s nejurčitějšími zprávami od biskupa samého zaslany již tehdáž, když historii Novo-Seelandských misí spisoval, musel míti v rukou — to s tíží dá se vymluviti. My sobě vážíme jeho prote=

*) Meinicke, str. 275.

stantně horlivosti, kterou svých misíonářů se ujímá, ona jest nám stokráte milejší, namzdory wšeliké její přikrosti proti katolíkům, nežli ne-
tečnost náboženská wůbec, která držíc se zásady, že „wíra jako wíra,“ hněwivě pohlíží na misí-
sionáře, že těch ubohých diwochůw nenechají „s
rokojem.“ A wšak žádáme právem od této hor-
livosti, aby se warowla wšelikého upřilíšení
w zastávání svých souwěrcůw a w ohledu na
soky své jednala počestně. Prawí-li Meinicke
dále, že uwázaní-se vlády britické w ostrowy
Nowo-Seelandské zmařilo zámysly P o m p a l l i e-
r o w y, ano že ono zničilo naděje katolíkůw na
delší trvání jejich misie na N. Seelandu, o-
mlouáme poněkud nejapně toto prorocké sta-
rodáwným mezi protestanty zobecněným domně-
ním, že prospěch politiky anglické od prospěchu
protestantismu se nedá ani rozloučiti. Mei-
nicke psal w roce 1843, W e g e n e r w roce
1844; my w roce 1853; kdežtoby dle zmině-
ného prorocké nyní o wíře katolické nemělo
býti na N. Seelandu wíce ani stopy, dowídá-
me se z posledných zpráv misíonářských, že celé
kmeny obywatelůw půwodných, opustiwše misí-
sionáře anglické, k nábožensktví katolickému se
hlásí, a že, kdyby protestantůw z Ewropy na
N. Seeland nepřibýwalo, dávno by tam i pa-
mátka misíonářůw protestantských již byla wy-
hynula. —

c)

Anglické potřeby náboženství katolického za prohlá-
šením Nového Seelandu za osadu britickou.

Jak hospodář, když v čas žni až do omdle-
ní se byl napracoval, uprostřed bohaté úrody
postojí a toužebně po nových dělnících se roz-
hlédá, boje se, aby, čeho Bůh štědře nadělil,
na zmar nepřišlo: v podobném asi stavu na-
cházel se Bompallier v létě 1839, když ho
dávila radostná zpráva, že tři kněží a tři bratři
Spolku Marianského v chobotu ostrovském se
zafotvili. Kterakou radost tato zpráva muži
apostolskému způsobila, vysvitá ne lépe z listu,
ježž brzo potom zaslal přednostovi Spolku Lyon-
ského, P. Colinovi: „Představte sobě bo-
jovníka, jenž namáháním a vítězením již již kle-
saje najednou spatří přátely své, ani ku pomoci
jeho pospíchají; jaká to rozkoš! jaké to prou-
dění nových sil v umdlévajících oudech! Po-
dobnou blaženost pocítil jsem i já ve svém
srdci, když zpráva o přibytí nových aposto-
lů na N. Seeland mně došla. Přichvátam do
domu kupce anglického, jenž měl tu lastavost,
dát jim přístřeší, planoucím zrakem hledal
jsem těchto bratrů. Kde jsou? „Zde, u Wa-
ssich nohou!“ odpovídají, roníce slzy radosti.
„Poďte, vy požehnání Otce mého, a vezmíte frá-
lowství vám připravené!“ byla první má slo-
va *). Však byla nesnáž biskupova velmi

*) Annales, 1840.

doléhavá. Neboť náboženství katolické bylo na
 ostrovany učinilo tak hluboký dojem, že celé
 kmeny najednou opouštěli misijnáře protestant-
 ské a biskupa, jehož pravým vyslancem Wel-
 kého Ducha jmenovali, suzně prosili, aby do
 lůna Církve jich přijal. Pompaillier a B.
 Servant ve dne v noci sice vyučovali,
 avšak nemohli vyhověti nesmírnému náwalu
 čekanců, kteří až z nejvzdálenějších končin o-
 bojího ostrovu, své náčelníky majíce v čele,
 co den v nových zástupech k nim se hrnuli.
 Kterak bolestně muselo se svíratí srdce blaho-
 věstů, když přichozím nemohli jiné útěchy dáti
 mimo naději, kterou v budoucí příchod nových
 misijnářův skládali! Když lhůta, v nížby
 byli přijiti měli, vypršela, hemžily se břehy
 řeky Sofiangy novými ostrovany na budoucí
 časy odkázanými; avšak na otázku: Zdali mis-
 sionáři došli? nemohl biskup jen s bolestí od-
 povědět, že nikoli, a novými nadějemi těšiti
 pro budoucnost.

Tohoto otálení s pomocí použili misio-
 náři protestantští, úskočně obviňující biskupa
 mezi ostrovany ze lži. „Konec jest Církvi
 Římské, přežila se, nemá síly více; až nynější
 biskup umře, nepřijde více žádný katolický mis-
 sionář na N. Seeland!“ „Kdykoli,“ píše Pom-
 paillier, „která loď vběhla v ústí řeky So-
 fiangy, pozoroval jsem ostrovany, ani v zá-
 stupech se shromažďují na břehách, nedočkavě
 se tážíce, zdali přiváží slíbené blahověsty, aby
 nasle nesnáz a zároveň ústíky nepřiznivců

tpor *). Rdyž w ten čas powěst se roznesla, že strana protestantská zamýšlí rozehnati a zničiti misii Marianskou na řece Sofianze, osuli ostrowané u welikém množství přibytel biskupů a po několik dní wytrwali w okolí bdice, aby snad biskupowi příkoří se nestalo. „Weliký Otče!“ oslowil náčelník P o m p a l l i e r a, „Tyš opustil vlast a rodinu svou, abys nám rozžehl swětlo Welikého Ducha; wiž, my wssichni jsme hotowi, brániti Tebe proti nepřátelům Twým, a dříwe, nežli kdo sáhne na Tebe zbrojnou rukou, musí nás wssechny usmrtiti zde na prahu domu Twého.“ Mússak powěst o zamýšleném násilí byla na štěstí lichá **). P. S e r v a n t wyučil a pokřestil kmen Wirinaki, 300 dussí počítající. Rdyž po druhé tyto kmenowce nawštíwil, uwedli ho do pěkné kapličky, kterou za jeho nepřítomnosti byli sami wystawěli; nyní na tomtéž místě stojí prostranný chrám. Amen Moto=Tabu, ke 200 dussí obnášející, obrácen na wiru přičiněním pohlawára, jemuž na křestu dáno jméno F r a n t i s s e k. Tento muž proslul mezi swými rodáky abyzwlástnou schopností učitelskou, staw se později jedním z nejšťastnějšich blahowěstůw. Kterak hluboce byl pojal učení katolické, toho dal důkazy obyzwlástně w polemických hádkách s protestanty. Kaza-
telowé zpílali katolíkům modlárům. Chtěje roz-
paky a pochybnosti w tom ohledu mezi katoli-

*) Annales, 1841.

**) Annales, 1841.

ctými Novo-Seelandany powstałé wywrátiti, řečnil w shromáždění kmenowcůw swých takto: „Náčelník *Sinemati ora* (známý wýtečník w dřewnějšší historii N. Seelandu) měl dvě dcery, které wšak brzo po sobě náhlá smrt mu wzala; aby milou jich památku častěji w duchu swém obnowiti mohl, kázal udělati dwa obrazy swých dítek. Mluwte: Zdali byl proto modlářem? Podobně máme my katolíci kříže a obrazy Swatých, awšak neklaníme se jim, nébrž toliko w uctiwošti chowáme co drahé památky Christa Pána a těch osob, které swými cnostmi sobě zasloužily přebýwati s Ním w nebi.“ Touto řečí získal najednou přes polowici onoho kmenu pro wíru katolickou *). Protestantští kazatelové, kteří se domníwali, že již mají celý kmen na své straně, brzo na to přišli k *Moto-Tabuškým* a slyšíce, kteráou spouštěk *Frantisek* w jejich winici byl způsobil, jali se zoskliwowati jim wšsemožně wíru katolickou. Na N. Seelandu mají obyčej, dáwati i swiním zvláštná jména; užiwše toho kazatelové nazýwali některé kusy řečeného dobytka „*Bompallier*.“ Tim ale rozhořčili ostrowany welice a sami sobě náramně usškodili. Jednoho večera přišel *B. Servant* se swým průwodčím ku kmenu *Maravae*, nedáwno teprwé pokřesťaněnému. Ameowci právě konali pospolu večernou modlitbu; misijnáři zastawili se a poslonchajíce z daleka nábožného zpěwu až k nim dozníwajícího, jenž

*) *Annales*, I. c.

jakoby z hlubokosti mořské se povznášel k Bohu nedávno ještě neznámému, ronili slzy radosti a sladkých důvě. Nejdostupnější divadlo ale poskytovali ostrované katolíci v neděle a svátky. Ze všech stran ostrovu putovali zástupové již v sobotu po polednách k misií Sv. Marie na řece Šofianze; ztrávivše pak den sváteční na službách Božích rozcházeli se na vše strany, opět naplňující zemi a moře nábožným prozpěwáním.

Jiná hlavní misie katolická nacházela se v často zpomenutém chobotu ostrovském na severovýchodu ostrovu Škanamavi; sídlo misijní bylo v osadě jménem Kororareka. Zde býval obvykle biskup sám, protože odsud spojitost s městem Sidnejem, s jižními ostrovy tichomořskými a s ostatními okresy pobřeží novoseelandského byla nejsnadnější a taťorka hlavní střed života tuzemského. Zde byl hlavní tábor činnosti protestantsko-misionářské, okolní kmenové podléhali zde nejvíce záhubnému vlivu evropejských přistěhovejců. Sotvaže biskup byl po nějaký čas zde sídlil, počaly již jeviti se známky blahé působivosti po okolních krajinách. Jistý Francouz utrpěl znamenitou škodu loupežností sousedního kmenu; všeobecné hnůti nastalo mezi ostatními jeho rodáky, viněný z loupeže kmen chápal se zbraně. Boje se krvavých následků, odhodlal se biskup k raznému kroku, aby, možná-li, sražení se rozjitřených stran předešel. Sedna na člun odebral se v průvodu několika veslařů k zátoce, v nížto asi 300 di-

wóchům již prozpěwowało wálečné písne diwo-
kými hlasy, hrozivě zbrani máchajíce. Sotwaže
wsšak zočili biskupa, rozkřikli se wsšichni rado-
stným jásotem, rychle w ústřety jeho weslujíce.
Biskup, wstoupna na hlavni jejich člun, obflo-
pen jest se wsšech stran od diwohrůzrě malo-
waných bojowníkům; wsšichni trwali w uctiwém
mlčení. Několik slow stačilo zjednati pokoj a wypu-
diti hněw z jejich srdci; náhrada bez prútahu dána
posškoděnému, soupeřowé podali sobě ruce a smí-
řili se. Podiwné jesti, že mezi tím, co kme-
nowci, k protestantismu se přiznawající, welmi
hustě na chobotu ostrowském promírali, z katolí-
kům po šest měsícům, které biskup w této fra-
jině stráwil, ani jeden nezemřel *). O příči-
nách tohoto welmi zhušta se opatujícího úfazu
w tichomoři již dříve jsme pojednali; wsšak i
ostrowané ho sobě brzo powšimli. Dcerka je-
dnoho z nejwážeučšich pohlawárům byla na
úmor. Wida otec, že pomoc lékařská pranic ne-
prospíwá, řekl ke swým domácím: „Jděte pro
biskupa, aby přissel a uzdrawil dceru mou!“
Biskup přissel, zaopatřil nemocnou Swátostmi, a
hle! děwče na místě ozdrowělo. Mnoho dítek
rodicům pohanských w nebezpečí žiwota pokřesťe-
ných opět zdrawi nabýwaly, i zdálo se, že zá-
zrakowé časům apostolských w této misi se ob-
nowuji. Důwěra, která z těchto podiwuhodných
připadností blahowěstům katolickým mezi půwod-
ným obywatelstwem wzessla, byla w skutku ne-

*) Annales, 1841.

ořmezena, působíc nové zážrky w pospolitém životě. Zprávy, které misijnáři w ohledu na zážračné toto ozdráwnutí tolika osob podávají, jsou tak nelícené a wsselité domýssliwosti prosty, že není důvodu, bráti je w pochybnost; ostatně jsou nespřýchaně rychlé pokroky wíry katolické mezi Nowo-Seelandany samy zážrakem, nám mnohem milejšším a rozhodnějšším nežli dotčené nepochopitelné ozdráwnutí sebe wice nemocných.

W prosinci roku 1839 připlawilo se opět několik kněží a bratří do chobotu ostrowského. W Londýně byli w měsíci čerwnu wstoupili na loď Spolku nowo-seelandskému patřící, na cestě pak mnoho laškawosti od kapitána užili. W lednu 1840 dovezla francouzská korwetta opět dva kněze a dva bratry na N. Seeland *). W tu dobu učinil biskup první pokus, wniknouti do nitra ostrowu sewerného; mnozí nowo-křesťané, mezi nimi i náčelníci, nabídli se mu za průwodčí. Výsledek apostolské cesty byl nade wsse očekáwání šťastný. Necht biskup mluví sám: „Nejmótečnější pohlawárowé nacházejí se w mém průwodu. Jeden má pod ochranou nosící oltář, druhý opatruje bednu s kostelným rouchem, třetí pořádá celou společnost asi z 20 osob sestávající. Býwá mně druhdy hodně do smíchu, pohlednu-li wůkol sebe na své towarysse a pomocníky, kteří, býwali to lidožrouté, diwohrůzně tétowaní, chatrně offaceni, wesele a statně o hůl aneb nějakou ewropejskou zbraň se

*) Annales, 1840.

podpírajíce wedlé mně kráčeji. Snadby nás někdo držel za loupežníky, avšak jsouť ti moji druhové prostoduché ovecy, jež laskavě se tišťnou okolo muže, kterého Pán Ježíš za pastýře jim ustanovil. Činí mně milerádi wse-
likou službu, majíce u wysoké wážnošti důstojen-
stwí, které z milosti Boží zastávám. Připra-
wimšše jídlo postawi ho přede mne, z uctiwošti nechávaji mne jísti osamotě. Dlužno-li břísti se potokem neb bahništěm cestu zamezujícím, nesnadněji se o čest, kdo z nich by mne přenesl na druhý břeh, atd." Rdykoli na cestě wrazili na různé kmeny ostrowanůw, tu spolucestowníci biskupowí záwodili horliwosti pro wíru mezi se-
bou, welebíce pohanšým rodákům nowé nábo-
ženstwí a neunaweně wyučujíce, kde se jewila wůle dobrá. My sobě nelibujeme příliš w ci-
tliwůstkách, avšak pohledneme-li na tyto kanni-
baly nebeským dechem náboženstwí jako z nedo-
jípky w útlocitné opatrowníky duchowého
jich dobrodince proměněné, patříme-li na tyto
surowé diwochy jako zázračnou rukou na wyssi-
ny nejwznessenějšího žiwota, žiwota apostolského,
jedním rázem pozdwižené a pro welikou krásu
idey, jež w útrobě jejich se rozblestla, wsechno,
weč po dlouhá léta duch jejich býwal ponořen,
za nic pokládati, náruživosti, w jichž náručí
řrdce mocnými pouty sewřené tak dlouho dři-
malo, jakoby wetchy šat šwolícati, widíme-li tyto
otroky nejnečestnějších mrzkostí najednou jako
orly horowati w nebesém wzduchu nejwyšší
wolnosti a swobody, swobody mrawné, — tu

se nám bezděky srdce rozplývá w citech nejšťastnějších, duch klání se w nejhlubší pokoře božskému Původci křesťanství, věda spolu, že w pokoře před Ním pravá wznesenost jeho záleží.

Wyhlídnuv Pompallier nejprůměřenější místa k založení nových stanic misijních nawrátíl se k chobotu ostrovskému, kdežto nově přibylí blahověstové ho již očekávali. Přisli právě vhod, neboť sotwaže powěst o návratu biskupově po sousedních krajinách se roznesla, přicházeli neustále vyslancové nejznamenitějších kmenů k němu a prosili o misijnáře. „Wždyť ještě nerozumějí naši řeči, musíte mítí nějaký čas strpení, až se poněkud jí naučí,“ namítal biskup. „To zhora nic newadí, weliký Otče! wšak my je naši řeči brzo naučíme, jen nám je dej,“ poráželi námítku ostrowané. Kterým se podařilo dojítí, čeho žádali, jako u wítězoslávě odváděli svého misijnáře, wesele pokřikující. Tímto způsobem zaražena jest, hned po příchodu misijnářůw, dne 4. ledna 1840, nedaleko Kororareky misie třetí w osadě Bangaroe, w nížto duchownou zpráwu přewzali P. P. Epalle a Petit-Jean. Bangaroe byla spolu jedno z hlavních sídel misie protestantské na sewerovýchodném pomorí, netřeba tedy šířiti slow o wšeobecném hnutí, které strany protestantské při této zprávě se zmocnilo. Stálý zde proti sobě dvě strany, majíce každá w čele svého pohlawára. Kuara byl přivolal blahověsty katolické, mocnější Ururoa nakládal misijnářům protestantským. Dne 13. le-

dne 1840 oběhl Ururua své podnáčelníky
 ku společnému rofu na pobřeží blízke zátofy moř-
 ské; zde uzavřeno zdvihnouti válku proti kme-
 nu Kuarowě. S wydal se Ururua na
 cestu k stanici katolické, aby blahověsty z kraji-
 ny vypověděl, avšak pohomořim s nimi ode-
 šel co věrý jich přítel, wyznaw později, že li-
 chými zprávami byl oklamán. Ve schůzce dne
 13. ledna, která po celý den u velikém rofu-
 jících hluku trvala, usnesli se účastníci, zvláště
 příčiněním Ururowým, že odloží zbraň a
 katolíkům své přesvědčení wnucovati nebudou.
 Ururua wypravil pro biskupa svou nejpěk-
 nější loď, prose ho, aby do Bangaroy své sí-
 dlo přeložil. Pompallier, použiv příznivé-
 ho okamžení, wydal se bez meškání do Bangar-
 oy, na cestě zrůstal počet jeho průvodčích tou
 měrou, jakou se k osadě přibližoval; zde již ho
 čekali všichni kmenové sousední, jedni o knihy,
 druzi o misijnáře prosíce. Na žádost biskupo-
 vu jali se oštrowané stawěti kapli a domek pro
 misijnáře; jiná kaple zbudována w osadě kme-
 nu Mongonui, a první, jenž w ní pokřtěn,
 byl syn náčelníkůw, jehožto bratr, Almo to, ob-
 zvláštěnou horlivosť pro wíru wynikal. Příbu-
 ženstvo neustále nastupowalo na to, aby dítě
 na křestu swatém obdrželo jméno biskupowo:
 Jan Křestitel. Tím způsobem zaráželo nábo-
 ženství katolické pewné kořeny mezi všemi kme-
 ny Bangaroanskými, tak říká se w samém táboře
 misijnářůw protestantských, na prostředky po-
 zemské mnohem bohatších, nežli byli blahově-

stomé katoličtí. Alesť co nabbývalo počtu a bohatství u oněch, nahražováno energií a obětivostí u těchto. Katolíci byli v učení svorní, přisědše do sousedných osad ocítali se v kaplích jako v domově; protestanté naproti tomu různili se naporád; čemu vyučován jeden kmen, tomu odpíral druhý, vše tu záviselo na smýšlení jednotlivých misíonářů, čehož brzo povšimli sobě ostrowané. Protestantismu také mnoho škodila jakási přikrost misíonářů jeho, která v rázu národu britického beztoho již leží a výlučností sektářskou ještě větší urážlivostí nabývá. Není se čemu diviti, že opravdu apostolská lahoda biskupa katolického prvním pohledem ostrowana získala; mezi jinowěrce evropejské přístupu našla vytřelostí mravů francouzských, vzdělaností pať meze sekty přesahující, a toliko mužům, v duchu katolicismu odchovaným, vlastní, všeobecnou sobě vynutila úctu. Tyto dotčené okolnosti nemálo přispívaly k podivuhodné rychlosti, kterou víra katolická, již ovšem pravda a milost Boží největšího dodávala dojmu, od jednoho břehu k druhému po ostrovech novo=seelandských se šířila.

Čtvrtá misie založena jest na řece Kaipáre na západném pomorí ostrowu. Okres ostrowu severného, nejvíce k jihu ležící, slowe Taranaka, okres k severu se rozprostírající a náčelníkem Songiem zpustosený jmenuje se Baikáto. Řeka Kaipára má své žídlu v horách, prostředkem ostrowu se táhnoucích, při svém vstoku do moře činí jeden z nejlepších

přístavům západného pobřeží. Mnozí ostrowané, na břehách Kaipáry a Baikátu bydlící, byli již misíi na Šokianze namoštěnili, někteří pak co křesťané z pouti se do vlasti navrátili. Chtěje doléhavým prosbám o stálou misíi w oněch končinách konečně vyhověti, odeslal P o m p a l l i e r w lipnu 1840 kněze P e t i t a a B o w r a s bratrem J o s e f e m do krajin jiho-západných, aby na řece Kaipáře, kdeby místo misíi nejprospěšnější se jim býti widělo, se usadili. Strádamše mnoho obtížnou cestou přes hluboké pralesy a příkré hory octnuli se konečně na břehách Kaipáry, známých wšak ostrowanům nenalezli. Wyšsedše na wýzwědy zabředli w bahnité rowně, a když u večer unáwení, nasrže promoklí a hladem zmoření konečně na twrdou půdu se dostali a nowo-seelandští průwodčí P e t i t o w i již na myslí klesati počali: tu w rozhodné době potkali se s K a v e r i e m, od P o m p a l l i e r a w misíi Šokianské pokřesťeným pohlawárem, jenž s welikou radostí jich mezi kmenowce domedl. Jiný pohlawár, B a j a t a, rovně již pokřesťený, slyše o přibytí misíionářůw, hned druhého dne přišel je pozdrawit, a jistý Irčan, nedaleko své hospodářství mající, poslal P. P e t i t o w i wšeho druhu zásoby a zwal, aby w jeho domě se ubytowal, ale misíionářowi widělo se býti prospěšnější, usaditi se uprostřed kmenu B a j a t o w a. Zřízená tedy misíie w osadě Ake-Ake na řece Kaipáře, asi 65 anglických míl od jejího ústí vzdálené, kmenowci jali se stawěti kapli,

missionáři počali vyučowati a tak wíra w srdci ostrowu zarážela kořený *).

Mezitím chystal se biskup, z první cesty do nitra pevniny se nawrátim, nawštíwiti kmeny na východném pobřeží rozrůzněné. Ač missionáři protestantsští w tyto končiny nebyli posud se odvážili, předce již obywatelé znali nadávky, jimiž kazatelové blahověsty katolické sštědře nadíleli. Biskupowi od nich tak často zpíáno antichristům, že mnozi ostrowané, významu slova owssem powědomi nejsouce, biskupa při prvním setkání, welmi zdwořile se twařice, pozdrawowali: Wítej nám, antichriste! „Biskup, přijdeli k wám,“ strassili kazatelové, „podrobí sobě wáš kmen, ženy wasse unese co kořist, muže ale buď usmrtí aneb spáli.“ Wssak marné byly tyto útržky a úškofy! Kdekoli se octnul „weliký Otec,“ otwíralo se mu srdce ostrowanům, s plesáním ho wítajících. Jako wítězoflawný kníže procházel krajinu za krajinou, ubíral se w průvodu četného zástupu od jednoho kmenu k druhému, wssude chwalná wěst razila mu dráhu. Jesli, konaje cestu po moři, do nowého chobotu wploul, hemžily se břehy ostrowanstwem, nedočkawě, kdoby ho nejprwé užřel, do wody wstakujícím; plowající wedlé člunku jeho wyprowázeli až ku břehu, tu pak, chorivše se ho, na ramenou unášeli do své osady u radostném jásaní krajanům. W každé osadě pomesskal biskup několik dní, uče a wykládaje

*) Annales, 1841.

Sněšení apostolské, modlitbu Páně a jiné hlam-
ni články wiry; neopomenul nikdy zpívatí s
N. Seelandany některé nábožné písně w řeči
národné. Přikázal jim světiti den nedělný, a
slíbiv jim stálého missonáře, jenžby u wyučo-
vání pokračowal a pak křest swatý udílel, ubí-
ral se dále. Tímto způsobem procestowal bez
mála celý sewerný ostrow, nawštíwil 40 roz-
ličných kmenůw, dohromady asi 15.000 dusí
počítajících, wssudy kypře půdu semenu ewange-
lickému. W kwětnu 1840 nawrátil se do cho-
botu ostrowského a wyzwal katolíky w Evropě
w dojímawém listu, aby nové dělníky na winici
nowo-seelandsko:u poslali a za obrácení ostrowa-
nůw se modlili: „O, wy prworozenci Církwe,
Wy národowé, kteří od tolika let se těšíte z
dědictwí mučeníkůw, těchto hrdin wiry Spasi-
telowy, modlite se wroucně za zdar prací na-
ssich! O Ty duchowenstwo vlasti drahé a Wy
wssichni nábožní, učení a horlíwí kněží katolické
Evropy! Říchnyste nám tu pomoci přispěti!
Tisíce dusí přijalyby Wáš otemřenou náručí
a Wasse snahy splácelyby Wám nejupřímnějšší
láskou, synowskou oddaností a nejsvědomitějšším
poslussenstwím a nebe by Wám wyprofily *)!

Asi 50 hodin cesty od chobotu ostrowského
zarazil biskup pátou, welmi důležitou misíi.
Tam, kde sewerný ostrow nejvíce k východu
wybíhá, moře pak hluboko w pemninu zatíká,
nachází se přístaw, Turanga nazwaný a četnými

*) Annales, 1841.

kmeny, zalidněný. Tento přístav určil biskup na zpátečné cestě za sídlo nové misie a světil ji nově přibylému knězi, P. Viardowi. Celá tato misie zaujímá patero kmenů, kteří co do ráznosti a bystrosti ducha uade vslechny Novo-Seelandany vynikají. P. Viard ubytowal se uprostřed kmenu Tumoetai; vůkol něho bydlí ostatní kmenowci: Matamata, Motuhua, Matafana, Munga-Tabu (swatý kopec.) Kmen Matamata dříve pokoušeli se misiónáři protestantská, avšak bez úspěchu. P. Viard za nedlouho získal sobě důvěru ostrowanů a vyučil a pokřestil jich u velikém počtu, toliko nejvyšší pohlavár protivil se milosti Boží. Z umřela mu mladá dcera, kterou misiónář bezpochyby podtají byl pokřestil; zarmoucení rodičové odebrali se dle národního zvyku s mrtvolou na osamělé místo, aby utrpenou ztrátu oplakávali. Otec z přílišného hoře onemocněl těžce, avšak proti všemu nadání náhle se pozdravil, docela uspokojil a jakoby nad sebou se rozpomenutím o křest žádal. Od té doby horlí všemožně pro wíru a druzí náčelníkové následují jeho příkladu *). Misie tato brzo hluboko do nitra ostrowu zasahovala, stýkajíc se na západě s misíí Raipárskou. Na rozhraní obojí misie leží veliké a krásné jezero Rotorua, okolo něhož četní kmenové obývají. Z k nim byla již pověst o pravých misiónářích se rozšířila, všeobecná žádost vznikla, náležeti k původné

*) Annales, 1842.

Cirkvi. P. B i a r d obcházel břehy jezera sice pilně, vyučil a pokřestil mnoho kmenovců těchto, ale pohlawárowé nabíhali ustavičně, aby stála misie mezi nimi se zřídila. Žádost se jim vyplnila na jaře 1842, nová misie nazvána: misie Rotoruanská *); sídlo misijní se nachází v osadě Maletu, s půl hodiny od jezera vzdálené. Když B o r j o n, pro tuto misi ustanovený, přijat ještě od obyvatelstva co laškový otec, dávno očekávaný. Když brzo potom nastaly sváry mezi kmenovci Rotoruanskými a kmenem sousedním, jenž také již pro wiru katolickou byl se prohlásil, tu odebral se zástup oděnců již k boji vystrojených k B o r j o n o w i prose ho, aby zprostředkoval mir mezi stranami. Když vydal se s vojskem na cestu. Spatřivše druhého dne nepřítele, podél protějšího břehu jezera rozloženého, sedli dva náčelníci na člun, uprostřed majíce misijnáře a weslowali proti odpůrcům; tito nemohli učiniti podobně. „Kterak by dítky Welitého Ducha mohli prolémati vzájemně svou krev pro věci, které mohou se wyrownati láskou a pokojem?“ Tato slova stačila smířiti obě strany, zbraň se odhodila a ruce sepjaly se k modlitbě společné, litanie Mariánské zavřely pobožnost a okamžení, v kterém B i a r d pozdviženým hlasem zvolal: „Královno pokoje!“ a bojovníci na odhozené zbrani kličce odpovídali: „Drodiu za nás!“ bylo zajisté rovně tak wynešené jako

*) Annales, 1844.

dojímavé. Tato misie nyní jest pořádná
fárnost a neustále se rozširuje novými obra-
cenci. —

Zatímle přibýlo nových sil z Evropy, pod-
nikl Pompallier opět cestu mezi různé kme-
ny na východním pomorí, hodlaje potom zanešti
působnost svou i na jižní ostrov: Tava-Boe-
namu. Někteří kmenové, válkami z posvádných
bydlišť na severním ostrovu vypuzeni byvše,
soustředili se v úžině Cookově, oba ostrovy od
sebe dělící a přeplavivše se pak na jižní ostrov
hledali nových lidí. Krajiny na obojí straně
úžiny Cookovy se rozprostírající nabývaly tudíž
obzvláštní důležitosti. Spolek novo-seelandský,
zpozorovan dotčený ruch mezi kmenovci původ-
nými, obrátil k jihu svou pozornost. Brzo se
okázalo, že jižní ostrov více výhod poskytuje
záměrům kolonizačním nežli severný; v roce
1840 založeno na jihu trojí město: Wellington
na úžině Cookově, Nový Plymouth více k zá-
padu v Taranaku a Nelson na jižním ostrově
v chobotu Tasmanově. Návalem kolonistům
evropejských vnikla i víra katolická v tyto kon-
činy, jednalo se jenom o to, aby v čelnějších
místech se zařídily pořádné misie. Bez mála ze
středu východního pobřeží sahá poloostrov Banks
daleko do moře, poskytujíc všude hojnost bez-
pečných přístavův loďům. Půda všude úro-
dná, roviny dosti rozlehlé, jakoby čekaly na
pilnou ruku oráčovu, v pozadí teprve vypínají
se postupně hory nad hory, majíce vrcholy věč-
ným sněhem pokryté. Množství horších živel

a pramenův prýští se z těchto hor, podnebí jest sice lahodné, avšak povětrnost již velmi proměnlivá, k jihu pořáde chladu přibývá; vslech-ny díly ostrowu jsou sice zalidněny, ale po řídku. Na poloostrově Banksu osadila se malá kolonie francouzská, doufajíc, že se někdy stane hlavním středem osad, ažby Francie v ostrowy novo-seelandské se umázala. V roce vsšak 1839 musela uznati swrchowanost anglickou a to zajisté ku prospěchu náboženství katolického, neboť různé zájmy politické bylyby nemálo překážely sjednocení sil katolicko-missionářských na obojím ostrowu. Ostatně zůstala osada Akaroa na poloostrově Banksu až podnes stanovistěm pro loďstvo francouzské k N. Seelandu přistávající; obyčejně bývají zde zakotweny dvě válečné lodě. Biskup Pompallier nawštívil Akaroa na podzim 1840. Jelikož loďka missionářská se značně porouchala, pozwal welitel francouzský biskupa prozatím na koráb svůj, na jehožto palubě velikou slávou konány služby Boží na Wsse Swaté. Kolonisté francouzští wystawěli kapli a domek pro missionáře a P. Tipe přewzal zdejší zpravu duchownou. Na počátku podobal se P. Tipe více ewropejskému farářowi nežli missionáři novo-seelandskému, any meze jeho fárnosti přes osadu francouzskou a loďnictwo nesáhaly; teprwé později rozdálily se na okolné kmenný půwodné. Na podzim roku 1841 zawítal Pompallier podruhé do Akaroa; zde vsšak očekávaly ho zpráwy velmi důležité z ostrowůw Futuny a Wallisu, kamž i bez odkladu odploul na

wálečné lodi „Allier.“ P. Tipe ho zprovázel, místo pak jeho zaujal P. Comte. Když potom následujícího roku se k němu přidružil P. Regnier, rozšířil činnost svou až do nitra ostrovu. Dimochové, zočiwše ponejprvé Evropany, zvědavě tlačili se okolo misíonářů a pozorně poslouchali novou věst o Belikém Duchu. Uprostřed pralesů, do nichž noha žádného Evropana posud nebyla wnikla, zvěstowali wesele poselství pohanům a potřeštili zvláštně mnoho dětí. Za nedlouho zaražena druhá misie s podobným úspěchem. P. Regnier, jenž později na zpátečné cestě z pralesů k tamnějšsimu misíonářowi zawítal, pomáhal mu zpowídati nowokřesťany počtem 60 duší *). Letopisy Lyonské, ač zmiňují o nowě založených křesťanských osadách, neudávají bohužel podrobnějších zpráv ani o poloze ani o počtu jejich.

Pompallier zatím konal dalekou wisitačnou cestu po nesmírném swém Wikariatu, pobyl na ní 13 měsíců. Počet misíonářů nowo-seelandských zwýšil se znenáhla až na 20 osob, awšak požadavkům misíonským předce nestačil. Náčelníci, přes 100 hodin cesty wzdálání, přicházeli prosíce o kněze, aniž se dali uspokojiti pouhými sliby. Jeden z nich, jenž byl již dwafráte nadarmo konal 90 hodin dlouhou cestu pro misíonáře, opět přišel a takto se jal wyčítati biskupowi nedodržení slova dauého: „Beliký Otče! Ty's mne a naffince otlamal.

*) Annales, 1844.

Před rokem slibil's mi kněze, o němž jsi řekl, že za 9 měsíců z Tvé vlasti dojde, a hle! nebylo to pravda. Já jsem svému a i sousednému kmenu s radostí oznámil, že otec brzo přijde; vystavěli jsme pěkný domek pro něho a všeho druhu zásoby shromáždili, a hle! otec nepřichází. Kteraký zmatek panuje v srdci mém! a tuto hanbu Ty's mně u násincův přičinil *)! Když biskup opět nemohl vyhověti žádosti jeho, předemzal sobě, že neodejde leda v průvodu missonáře; když konečně donesena zpráva, že noví blahověstové již ze Sidneje odplouli k N. Seelandu, neustále dlel na břehu neb v přístavu. Sotvaže loď na dalekém obzoru se zjevila, potaždě zajásal ani neměda ještě, zdali to ta pravá. Jakmile missonáři se zakotvili v přístavu, pospíchal na loď, tiskl všem přichozím ruku, jevě svou radost po novo-seelandsku nejživějšími posunkami a chtěl mermomocí na místě věděti, který z nich jeho kmenovcům jest určen. Avšak musel ještě po celý měsíc cvičiti se v trpělivosti, protože biskup za dobré uznal, nepoustiti ho bez potřebného poučení. Prozatím odebrala se jeho choť k domovu, aby radostnou zprávu krajanům donesla a ku slavnému přijetí missonáře slusné přípravy zařídila. Avšak biskup sám vypromodil plesajícího pohlavára s knězem do daleké jeho vlasti, aby uprostřed nově získaných kmenovcův vítězný praporek Christův rozvinul.

*) Annales, 1845.

d)

Vnitřní rozbroje.

Rychlé pokroky náboženství katolického na ostrovech novo-seelandských patří jistě k nej-památnejším událostem historie církevní. Poč-nouce šířiti se vlastně l. P. 1839, když Anglie v N. Seeland se umázala, bylo již v roce 1842, tedy ve čtvrtém roku, k takové proslu-losti mezi původním obyvatelstvem dospělo, že přewaha Církve katolické na N. Seelandu v pochybnost bráti se ani nedala. Spolky prote-stantisko-missionářské přičiňowaly se dvojásob za této doby, rozmnožily značně počet dělníků a-postolských, zvláště pak hleděli tak říkaje za-plawiti N. Seeland překlady Pisem swatých a spisky polemického obsahu; kde wšak v okrese messal kněz katolický, ničeho jimi nepořídili. Kdyby biskup na místě 20 kněží byl mohl v ostrovech jich rozeslati 200, bylby kazatelům bezpochyby malý hlouček přívrženců byl zůstal. Direktorům Spolku Londýnského slíbilo se, za-ložiti na N. Seelandě anglikanště biskupství, aby věci protestantské přibýlo z něho vyšší wážnošti (1814); v pravdě ale tím wysšla na jemo neswornost různých sborůw nekatolických. Neboť missionáři, kterým prohlášení N. See-landu za osadu anglickou bylo tak welice ne-whod přišlo, zdráhali se uznati právomocenství anglikanště biskupa v okresech jimi pokřes-taných. Když tedy nový biskup na N. Seeland přibyl, wrážel wšude na překážky, až konečně

pohoršlivé hádky do veřejných listů se dostaly *). Biskup Pompallier naproti tomu vynasnažoval se, aby vztkvetající misie především v hlavní osadě anglické pevně zarazila kořeny a, sesilivši se v centru života novo-seelandského, posloužila za oporu ostatním. V roce 1845 odploul do Sidneje, aby v prvním provincialném sněmu Církve tichomořské se zúčastnil; odtud pak zamýšlel odebrati se do Evropy.

Ž zdálo se, že národům novo-seelandským, vlastními rozbroji a špatným nakládáním s strany evropejských přistěhowalců utýraným a co do počtu obyvatelstva znamenitě ztenčeným, předce konečně radostná se otevřela budoucnost a že co nemidět v řadu národů křesťanských se postaví; avšak víchřice vnitřních válek a rozbrojů nových chmúrami zahalila vznikající blahé naděje. Už podnes historie uzná příkladu, žeby kolonisté britičtí v zámořských osadách wedlé původného obyvatelstva pokojně žili; obvyčejně původné kmenowce buď násilím zumyřně hubiwají, aneb fysickým a mravným tlakem zlázu jeho zawinují. Ž na N. Seelandě nesnadily se již od několika roků obě strany, newole wzájemně wzrůstaly, až konečně 1844 a 1845 v krwaré rozbroje vypukly. Podozřeli jsme, kterať protestantské misijnářstwo po dlouhý čas zarputile se wzpíralo proti úplnému obsazení N. Seelandu wládou anglickou. Mis-

*) Ausland, 1845.

sionáři hleděli dle wzorů Tahitanského, Sand-
 wičského a Tonganského pojistiti sobě wliw po-
 litický mezi půwodnými kmeny, wypracowali
 zvláštnou zákonnou knihu a zemské zřízení a ra-
 dili Nowo-Seelandanům, aby koráby své zvláštnou
 wlažkou ozdobowali. Zmínili jsme dále, že
 později jenom strach, aby Francie ostrowů se
 nezmocnila, jich dohnal k podrobení-se wrcnosti
 z wlasti dosazené, že wšak i s tou často se ne-
 snadili, osobujíce sobě rozhodný hlas w záleži-
 tostech politických a záměrům kolonisačným wse-
 možné zárady strojíce. Opírali se zajisté dí-
 lem o mocnou přízeň oudů Spolkových w
 parlamentu britickém, dílem o přivržence své
 mezi půwodnými kmenowci, jimž, že tu běží o
 politickou samosprávu, namlouwali. Úmysly
 tyto ale rozbily se o mohutný výwoj rychle
 wzrůstajícího osadnictwa, jehož přewaha již w
 roce 1844 politický wliw misíonářůw prote-
 stantských úplně zničila. Naproti tomu jali se
 právě ti kmenowé, kteří misíonářům protestant-
 ským až posud nejhorlivěji nakládali, welmi
 hrozivě wystupowati. Býwalí zajisté wyučo-
 wání, powažowati kolonisty za přirozené své
 nepřátely, proti nimž wšech svých sil napínati
 bylo powinností. Wšak i tito kmenowci po-
 nenáhlu z poručnictwí misíonářůw se wyhawili
 a w řádnou opposici se shlukli a protestanté,
 ač půwodowé politického jich smýšlení, nedowe-
 dli déle owládati rozbujněných žákůw. Scházela
 na oboji straně wěhlasná autorita, kteráby
 zájmy národu nowo-seelandského s národností

britickou, nyní již nezbytnou, byla smířiti věděla, a tudíž stalo se, že Nowo-Seelandané, láskou k dřevnější své divoké nevázanosti rozvícení, slepě se řítili v boj záhubný. S druhé strany zavdávaly přistěhovanci britičtí dosti příčin k žalobám, ač vyžnati dlužno, že zde mnohem šetrněji zacházeli s původním obyvatelstwem, nežli v ostatných zámořských osadách. Opposice, kterou misijnáři protestantská proti jejich přehmatům pozdvihli, neměla nejmenší mravní váhy, protože kazatelové sami pro nepravé zákupy pozemkůw všeobecně byli nenáviděni a ve veřejných listech nade vši slusnost zneuctiváni *). Kolonisté osobovali sobě tolik pozemkůw a tístli původné kmeny tak nelítostně z dědičné jich půdy, že Tito museli nahlížeti, že za nedlouho rodinná jich vlast jim se stane cizinou. Staříkajíce na zjevné toto násilí, býwali poukazováni na články smlouwy, kterou náčelníci, ještě před osazením N. Seelandu, s kolonisty byli uzavřeli a podepsali. Proti této smlouvě ale obražowali se náčelníci, namítajíce, že podpisujíce smlouwu žádným způsobem nemínili, postoupiti cizincům tak rozlehlých pozem-

*) Připomínáme zde opět duchovenstvo španělské v Americe, které, uprostřed vyhrůbkůw osadnických a utlačeného lidu stojíc, zcela jinak pochopilo úlohu svou. Jsouc samo bez úhony hřímalo proti lakotě Evropanůw, původné obyvatelstvo zastitujíc autoritou náboženství, vládu pak vlastenskou vyžývající důrazně k ochraně nebochůbcat amerických. Viz článek: „Las Casas“ v „Morawanu“ ročn. 1852.

nosti, jakých oni nyní požadují, a že, pakli skutečně listina jim svědčí, podvodem a klamem podepsali smlouvu, jejížto úplného obsahu ani povědomí nebyli. Od této doby vzrůstala vzájemná nedůvěra, ústřety se množily mezi kolonisty a původními kmenovci, pokojné dorozumění ustoupilo zášti a nenávisti a právě mezi protestantskými kmenovci zosnováno spiknutí, čelící k podvrácení panství britického a ku vyhubení všeho cizinstva *). Byloť na jevě zřejmé, že válka s Anglickem nejen vzkvetající osadnictvo na pokraj záhuby uvede, nýbrž že původné obyvatelstvo, vrhnuv se v nerovný boj, samo sebe zničití musí. Majíce toto předsvědčení blahověstové katoličtí, všemožně namáhali se, aby především své novokřesťany zachovali v poslušnosti vlády anglické, kmenům pak u vir válečný strženým hleděli dokázati nemožnost odporu trvajících a výhody z pokojného uznání svrchovanosti britické jim vyplývající. A jak velikým díkem nejen kolonistě, nýbrž i sama vláda britická misijnářům katolickým jsou povinováni, ještě patrněji vysvitne z následujících událostí.

Bouře vypukla ve Vaimatě, ústředním sídle misíí protestantských. Vaimata jest osada a spolu lidnatý okres, ležíc u stejné vzdálenosti

*) Kdožby v těchto událostech nepozoroval hroznou Nemesis proti protestantským misijnářům, kteří blahověstý katolické vinili ze zrady roztrussující, že původné obyvatelstvo bouří proti anglické vládě a Francii nahánějí!

od chobotu ostrowského a od ústí řeky Šofiangy, tedy asi s 12 hodin jak od východního tak od západního pobřeží. Zde byli misijnáři protestantská v roce 1831 zřídili hlavní misi a mezi okolními kmenovci všudy kaple vystavěli. Po celém okresu rozprostíraly se polnosti jejich a původní obyvatelé, všeliké stýčností s kolonisty náradou misijnářův se střezíce, patřili takorča k jich čeledinstvu. Vlady kolonialné sobě newssimajíce, řídili misijnáři samozvané záležitosti rozsáhlého okresu. Mezitím co náboženství katolické, od ústí řeky Šofiangy po západním pobřeží, pak od chobotu ostrowského po východním pobřeží se šíříc, až nejzáje k jihu zasahovalo v šíři a dále se rozvětvujíc: vybíhali misijnáři protestantská z hlavního sídla svého ve Vaimatě do okresův severo-západních ostrovu Tlanamavi. Když tedy nával osadnictva z chobotu ostrowského a od řeky Šofiangy konečně i v tyto kraje se úsilně tlačil, vznikala mezi tuzemci tím větší newole, čím horlivěji se jim hlásala samostatnost N. Seelandu. V čele nespokojencův stál Jan Heke, náčelník kmenu Raj-Rohe; bezmála všichni severní kmenové sbíhali se pod jeho praporek. Heke jest potomek Songiův, o němžto, že v přátelském svazku žil s protestantskými misijnáři, jsme již pověděli. Byl horlivý ctitel a žák jejich, naučil se dokazovati z Bibli právo N. Seelandův k politické samostatnosti. Dva jiní náčelníci, Rauperaha a Rangiheta, dorozuměvše se s Hekeem, přeplavili se na již-

ný ostrov a učinivše vpád do osady anglické zabili kapitána Wakefielda a 18 Angličanů, zabité pak dle starého zvyku snědli. Slabý a misijnářům přes míru příznivý vladař Fignon zapomněl se tak dalece, že při příležitosti Kaurerahowi veřejně ruku podal, vražedného nápadu ani slovem nepokáram. Z toho přibýlo původním kmenovcům smělosti velice a pověst, že všichni osadníci buď pobiti aneb vyhnáni budou, hustěji prošťakovala. Kolonisté veřejně reptali proti vladařovi a vsselickou vinu bouření-se ostrowanů skládali na misijnáře protestantské. V těchto okolnostech považoval Bompallier za svou povinnost, pokusiti se vssemožně o zjednání pokoje mezi rozhořčenými stranami. Nemaje jiné zástity mimo vážnost, kterou důstojenství biskupské jemu poskytovalo, odebral se k rozdrážděným náčelníkům, kteří, ač skoro všichni byli protestanté neb pohané, velmi uctivě ho přijali, avšak na jeho přimluvy, aby práva svého nedobývali zbrojí a krve proléváním, nébrž raději pokojným vyjednáváním s vládou aneb přímo s královnou anglickou, sworně odpověděli: „Nač mařiti čas daremným psaním a mluvením? Nech Angličané swinou prápor swrchowanosti cizinské a wztýčí starodávný nowoseelandský po vlasti nassí, pak jim dáme pokoj*)."

Podan vládě zprávu o výsledku své cesty, obrátil se Bompallier k jihu a k východné-

*) Annales, 1846.

mu pobřeží, aby tamnější kmenowce křesťanského účastenství v odboji waroval. Na severu zatím již zúřila válka, kmenové mezi chobodem ostrowským a Šokiangou usedlí činili kolonistům škodu velmi doléhavou, ba Seki, vraziv do osady Kororareky, opovážil se po třikráte strhnouti a nohama sřlapati praporek britický. Po byw nějaký čas v chobotu ostrowském, dal tamnějšímu faráři katolickému na jeno, žeby s biskupem ještě jednou mluwiti sobě žádal. Už posud šťastně s Angličany wálčiw, nebylo podobno, žeby prostřednictwím biskupowa k míru vyhledáwal, zdálo se raději, že přítomností nejwáženíjšího muže na ostrowě w táboře swém chtěl dodati své straně větší wáhy, míre spolu tu kmenowcům katolickým, kteří posud křesťanského podílu we wálce se odpírali. Rozwážiw toho Pompallier nepřissel k rohu, nébrž poslal Sekiowi z Kororareky list ode dne 31. ledna datowaný, jež tu do slova w překladu podáme proto, že předně potřebné swětlo wrhá na tehdejší poměry nowo-seelandské a pak nám platiti může za důkaz smýšlení opravdu apostolského, kterým Pompallier za těžkých a rozhodných dob těchto se řídil. Zníw w tato slova:

Pozdravení Janu Sekiowi!

„Poslyš, co Tobě řeknu! P. Petit-Jean mně prawil, žebyš rád se mnou mluwil, a toto slovo mne velmi potěšilo; awšak na ten čas nemohu Twé žádosti wyhowěti, zatím Tobě posílám tento list, z něhož poznáš mé smýšlení.

Především věz, že slova má neobírají se záležitostmi tohoto světa, nejsemť náčelník světský; pak budiž přesvědčen, že slova má nehleď Tebe oklamati. Já miluji všechny Novo-Seelandy, jak ony, kteří k protestantismu se přiznávají, tak ony, kteří posud se přidržují svých model. Já miluji také všechny cizince a prosím každodenně Velikého Ducha, aby mravně a počestně se chovali, aby všichni obywatele tohoto ostrovu pokojně se snášeli a šťastně živi byli. Za tou příčinou bolí mně srdce náramně, pohledám-li na truchlivé následky krvavých rozbrojů, které nyní krásný ostrov hubí. Přijda w tento okres dowěděl jsem se, že již w Kororarece zneuctil prápor britický. Gle! nyní bezpochyby naplní se vzduch ohněm*) a Maurisové budou klesati hromadně na twáře své.

Pozoruj nyní, co Tobě řeknu! Vy nemůžete odolati Angličanům, kteří za mořem mají tisíce vojáků. Brzo scházeti Vám bude prach a mimo to nejsou všichni náčelníci mezi sebou švorní. Nejlépe sobě poradíte, zadátele k vládě kolonialné písemnou prosbu a wyprawíte-li ku královně za moře vyslance, hledíce práv svých ne moci, ale dobrowolnou úmluvou. Jestli ale setrváš w předsevzetí svém a vláda anglická také nepopustí, t. j., jestli wojna nastane: pak učin mně tu lásku a neužívej zbroje své proti Angličanům, kteří Tobě přírody neučinili, aniž proti jejich ženám a dítkám; nedrancuj jejich

*) Tak naznačují Novo-Seelandané střelbu.

hospodářství, sice by jsi těžkého hříchu dopustil se před Bohem a v očích národů evropských bylby's považován za surového divocha a stratilby's jejich soucitu. Kdybych já byl Angličanem, aneb že bych Vám byl radil, abyste postupovali na Vásem ostrově postoupili cizincům, mohliby's právem pochybovati: zdali má rada jest dobrá a upřímná; Ty ale víš, že já k jinému národu patřím, aniž jsem Váš kdy vybižel, abyste cizí moci se podrobili, buďti anglické, francouzské aneb americké; neníť to moje povolání. Já nepřisílám jsem k Vám ve jménu některého krále pozemského, pořádat mezi Vámi záležitosti tohoto pomíjejícího světa; přisílám jsem k Vám z rozkazu nejvyššího náčelníka Církve původně, pracovat o spáse duší Vášich. Snad se posud pamatuješ na má slova, která jsem na suěmu ve Vaitangu *) pronesl: „Na Váš slouží rozhodnouti, kdo panovati má na ostrově, nikoli na mne; nechť postoupíte práva panovníci cizímu národu, nechť jich podržíte za sebou, to Váš jediné se týče, nikoli mně, já vždy jsem hotov, pečovati o spásu duší Vášich, ať již smrchovanost anglickou uznáte, nebo se zasadíte o samostatnost Vášeho národu. Péče života vezdejšího patří k područí Vášemu, mně ale uloženo, starati se o věci nebeské.

Považ, *Jene Heke*, že můj příchod

*) Místo, kdežto náčelníci smlouvu o postoupení pozemkův no osob kolonizace byli předepisali.

na N. Seeland jest nejlepším důkazem, kteráš miluji, Wasse ditky a ditky Wassich dítek. Moji kněži, moji katechistové a já budeme se neustále modliti, aby černá mračna, která nad Wassi vlastí se stahují, opět se roztrhla a spravedlnost, pokoj a opravdový blahobyt na N. Seelandě se rozhostily. Konečně opakuji: Pokus se ještě jedenkrát o pokojnou domluvu s vládou, nežli počneš válku; slovo a písmo lepší jest, nežli křivý meč! Končím list svůj. Zene Heke! vyjeto mi své myšlenky, nechť jsou dobré či zlé. Pozdravuji Tebe a Tvé druhé!“

Mossak ani tento list, ani dřevnější ústně přimluvy nezastavily pochodů žalostných událostí. Po několika nepatrných potyčkách přitrhlo vojsko Hekeho dne 10. března 1845 náhle před Kororareku na chobotu ostrovském, kde právě angličtí úřadové a Pompallier se nacházeli. Dvě tvrže, na pahorcích okolo osady vystavené, chránily místa; v přístavu očekávaly 2 lodě válečné dalsších rozkazů, na břehu stálo 50 mužů vojska pravidelného, 80 marinářů a 100 ozbrojených kolonistů, k ochraně města z okolí příslých. Dne 11. okolo 4 hodin ráno učinil Heke v čele asi 400 mužů útok. Poděšení z prvního výbuchu hrubých kusů a pravidelné střelby počali ostrowané sice couvati, ale brzo opravivše se opět hnali neodolatelným proudem k městu, a když o 10. hodině prachárna, vznawši se, vyletěla do povětří, nedalo se město hájiti déle. Evropané

utekli se na koráby, i biskup přesídlil se na svou loď misijní. Z daleka patřili uprchlí, kterak Kororareka, v požeh daná, na mnoha místech hořela. Když město vydrancované leželo popelem, kázal Hekei zhubiti a zničiti všelikou stopu a památku panství evropského; jediného domu toliko usetřil mstivý Kanak — přibytí s kaplí katolického biskupa, jenž co hlasatel lásky a míru v stejné stál vážnosti mezi protestantskými i pohanými ostrovy. Pompallier slyše, co v Kororarece bylo se dálo, neměšťal navrátiti se. V listu, jejž v tyto doby zaslal do Sidneje, píše v tato slova: „Břebýváme zde uprostřed zřícenin, avšak požud nestalo se nám nic zlého.“ Kolonisté a vojáci angličtí odebrali se do Aucklandu, města na chobotu Šorakinském ležícího, které za hlavní město N. Seelandu se považuje.

Prospívalof zajisté biskupovi velmi, že hned z počátku všech politických rejdů se byl vystříhal a, pamětliv jsa vyššího svého povolání, nikdy mezi oboru svého nebyl překročil. Pročež i uprostřed obojího tábora mohl nyní konati dílo spásy. Vladař anglický, znamenaje hluboký dojem, jejž slovo biskupovo mezi ostrovy povždy působilo, žádal sobě přítomnosti jeho v Aucklandu; avšak Pompallier na žádný způsob nemohl svoliti v tuto žádost, neboť by misie byla osířela a důvěra původného obyvatelstva k nestrannosti jeho rázem zmizela. Když tedy vladař Fitz-Roy k němu poslal kapitána Hona s uctivým a zdánlivě

nezíštným pozváním, aby sebrav celou obec Kororareckou na státní lodi do Aucklandu se přesídlil, odpověděl Honowi w následující krásná slova:

„P a n e B e l i t e l i !

Wděčně uznávám láskavé nabídnutí, které w jménu svém a w jménu Jeho Excellenci p. vladaře F i z - R o y e mně činíte, že byste mne a mou malou obec na bezpečné místo zawezli. Ať však pochybuji, žeby na N. Seelandu dalo se vyhledati místo útočištné pro osoby, kteréby neměly jiné ochrany, nežli oné, kterou válečné síly Wassi kolonie skutečně mohou poskytnouti. Mé štádce záleží bezmála ze samých tuzemcůw, kteří w rozbrojích, jimž přičítati dlužno žalostný pád města, žádného podílu neměli; tito kmenowci pak dali mně na srozuměnou, že jim nelze spoléhati se na ochranu Angličanůw, pokud oni sami s to nebudou, aby svým vlastním krajanům zjednali bezpečný útulek.

W ohledu na mne, mé kněží a katechisty wědomo Wám, pane Beliteli, že jsme wšechno: své rodiny a vlast opustili, abychom tohoto národu nebi získali; nemáme ani žen ani dětí, ježby nám, padnem-li za oběť svého powolání, činily cestu k ní příliš trpkou, mimo to jest řádný pastýř swatou powinností zawázán, položiti život za owce své; nežádám tedy býti přewezzen na jiné místo, útočiště naše w nebesích jest, tam se nese wšeliká touha naše.

Želím celým srdcem rozbrojům, které w

této zemi mezi původním obyvatelstwem a Jeho Excellenci, p. vládařem, vznikly. Užil jsem všemožných prostředků, aby tu prospěchu Europeanů a N. Seelandanů válka newypukla a pokoj se zachoval, a buďte ujistěn, že teď budu učiním, abych strany opět smířil, ale do politických rozmrštěk wkládati se, nestlussi služebníkům náboženství, nébrž toliko hlásati lásku a mír, wždyť náboženství neobírá se statky pozemskými aniž sobě osobuje rozhodovati záležitosti občanské mezi národy, poukazujíc jich na svědomí a na krále králů, jemuž jedenkráte budou skládati účty ze svých skutků a způsobů, jimiž opatřili práva národům a sšetřili požadavků přirozenosti a swatého Ewan-gelia.

Ač mnoho útržek na úkor míry katolické zde roztrouseno bylo, nahlídli předce Nowo-Seelandští, že my nehledíme zisku swého, patrný důkaz toho podawšše tím, že uprostřed rozuzděných náruživostí wálečných usšetřili osoby mé, mých spoludělníků a mého skromného majetku. Této uctivosti k biskupowi katolickému, jehožto úřad tak nesseschetně až posud býwá tupen a podezírán, jest děkowati, že 15 anglických domů, okolo přibytku mého rozestawených, nezapáleno a nerozbořeno; nechtěli jich w požehdání, bojíce se, aby požár i mého přibytku nestráwil. Bydle uprostřed sutin, těšim se z pohledu těchto domů, neboť, že posud stojí, za to mají co děkowati katolickému biskupowi. Takovým způsobem dává náboženství katolické p.

wládařowí na jowo w mé osobě swou uznalost za ochranu, kterou obywatelstwu nowo-seelandskému poskytuje. Kžby pro budoucnost Emropané wyzuli se z předsudkůw, jimiž až posud podjati byli proti katolickému náboženstwu, které, co mohlo, zachowalo uprostřed zřícenin, jichž nebylo zawinilo!

Již osmý roč se táhne, co w této zemi konám swatý swůj úřad a pozorujete, pane Weliteli, že nehodlám odřici se ho; nestrachujit se ani wydrancowání, ani ohně, ani smrti, jen když wolno mně bude, napomáhati zdaru stádcе mého, toliko jediného se hrozím — hříchu. Co mně konečně jestě Kororareky opustiti nedá, jest veliký počet dobrých a sšlechetných dussi, které mezi Nowo-Seelandany, mezi nimiž owšem také dosti zlých jest, na mne swé naděje skládají a tyto zajisté zaslubují, aby misšionář za ně swého žiwota se odwážil. A třebaš i wssichni byli zlí, slussi předce na pastýře, býti dobrým a milosrdným, a kdyby až na poprawissťe, kde jich zafřoužená pokuta očekává, jich musel doprowoditi; snadže by se mu w poslední hodině zdařilo, roznititi w prsou jejich jiskru kajicnosti a tak spasiti dussi, pro nižto tak dobře jako pro dusse nasse swou krew cedil božšťý Spasitel...^a

Mám tu čest, p. Weliteli, žústati atd.

† František Pompallier,
apost. Wikář západné Oceanie.

Pro wssечny podrobnosti záhubné této wálky není w historii misšii dostatečného místa,

spokojíme se vyložením výtečnějších toliko událostí. Angličané po porážce na břehách chobotu ostrowského utrpené netužili jobě za dlouhý čas podstoupiti nepřitele poleh, žalostný pád Kororareky přimnožil okolným krajinám strachu náramně. Teprvé když nové vojsko z Novo-Ziho-Walesu přibýlo na N. Seeland, osmělili se k novému útoku. Okolo 600 mužův hnulo se k Waimatu, pokus však, dobytí pevného tábora (Bah) Novo-Seelandských, zaplatili ztrátou 56 mrtvých a raněných. Když opět z N. Hollandu posíla došla, přitrhli zase k Waimatu. Čtyry dny odolala pevná ohrada novo-seelandského Bahu hrubé střelbě, pátého dne podařilo se Angličanům prostřeliti zdě, a dne 1. lipna 1845 hnali se průlomem do tábora; tu ale přijati jsou drobnou střelbou tak husto padající a tak dobře mířenou, že i pravidelné vojsko posedl zmatek, načež s velikým klopotem, 200 mužův ztrativši, se rozběhlo. S e k i, opustiv obořený tábor, vrátil se do hor a pralesův, sbírat na novo pole mezi kmenowci spojenými. Pozoru hodné jest, že angličtí důstojníci veřejně obviňovali misijnáře protestantské z dorozumění s odbojci tuzemskými. Archidiacon Williams, jenž w okresu Waimatském měl krásný statek, několik tisíc jiter půdy obsahující, a jehožto syn zaopatřoval vojsko porážným dobytlem, zatknut jest na rozkaz plukovníka Desparda a teprvé k výslovnému poručení vládařově propuštěn na swobodu. — Novo-Seelandané, opustivše tábor Waimatský, soustředili

se w Bahu náčelníka Kawitia, spojence He-
 kiowa. Proti němu vytáhlo w provincii 1845
 okolo 700 mužům pravidelného vojska, 300 o-
 zbrojených marinářům a 600 spojených koloni-
 stům; poležewsse několik dní na řece Kawě jali
 se pak dobýwati dobře ohraděného Bahu. Dne
 10. ledna počali střeleti do tábora; druhého dne
 donesli wyzvědači zpráwu, že nepřátelé na pro-
 tější straně Bahu jsou shromážděni k službám
 Božím, načež Angličané, wraživsse bez odporu
 až do prostřed tábora, opanowali většii část
 pevnosti, ač nikoli bez znamenité ztráty. Z toho
 vznikla mezi Nowo-Seelandany neswornost, na-
 stalo jednání o pokoj, awšak nepřivedeno ke
 konci žádoucím. Nowý wladář anglický, Gren,
 ujímal se mnohem důrazněji veřejných záležitostí,
 nežli Fitz-Roy. Obcházel zajisté osady nej-
 wíce zahrožené, zejména krajiny na obou stra-
 nách úžiny Cookovy ležící a znepokojované ča-
 stými náběhy náčelníkům Rauperahy a Ran-
 gihaety. Sotwaže wšak byl opustil města
 Wellingtonu, přepadeni jsou dne 16. kwětna
 1846 Angličané w údolí řeky Hultu a, utrpěw-
 sse značnou škodu, zahnutí jsou do města. Ko-
 lonisté okolní utíkali se na lodě a do pevných
 měst, nechávajíce půdu ležeti ladem, zahrady a
 winice zpustofšeny jsou od nepřitele, nowo-žee-
 landský Spolek, stíhán jsa neustále pohromami
 a škodami nenahraditelnými, musel se roze-
 jíti. Kolonisté ale, widouce se na své síly
 jediné obmezenými, sešli se we walném poč-
 tu a o své ujmě hájiti svých životům a stat-

tím sworně se zavázali, i zdá se, že síly jejich s to budou. Dle nejnovějších zpráv dána jest N. Seelandským ústawa, zvláště působením mladařovým. Ostrowy záleží nyní z dvou provincií, jednotlivé okresy, Evropany obydlené, volí sobě své zástupce k walnému sněmu, jenž w Nuflandu ročně zasедá a půwodné obywatelstvo má se we swých okresech spravovati dle vlastních zákonů pod swými pohlawáry. Jest na jewě, že powolení ústawy dowrřilo přewahu osadnictwa na N. Seelandě.

e)

Nynější stav Církve a národu nowo-seelandského.

Krwavé rozbroje mezi vládou britickou a půwodným obywatelstwem lze považovati za zkoušeci kámen pro oboje misšionářstvo. Mezi tím co misšie protestantské napořád puřly a ostrowané na mnoze k pohanřkým obyčejům se nawraceli, ba i masa člowěčího zase požíwali: zůstali nowo-křesťané katoličtí swému uáboženřtwí wěrní a chowali se pokojně. Bompallier piřse wřřlowně, že nawzdory wřřeobecné rozhořčenosti jemu wolno, rozesílati misšionáře po ostrowech, a že wřřřudy ochotně přijímáni břwají. Ano, takowá byla a jest wážnost blahowěřřtů katoličřých mezi půwodnými kmenowci, že mírumilowným jejich přimlouwám se konečně podawřře náčelníci, s vládou pokoj uzavřřeli. Namitá se wřřřak otázka: zdali tito rázní a wřřřoce nadaní národowci předce již co národ řřmrti ne-

propadli? Šetrnost divocha schází naprosto o= sadnictvu anglickému; Novo=Seelandané naproti tomu nedají se na žádný způsob dobromolně wytisknouti z území svého, k tomu jsou příliš ráz= ni a svobody milovní. Nebude trvati dlouho a vzájemné ústřky opět nastanou, a newloží-li se v tyto různice vyšší autorita, nad obojí stranou horující, nelze o konečném jich výsledku se rozpácti: za 30 let nebude o národu novo=seelandském na obojím ostrovu ani stopy. Je= diná mocnost na světě toliko může ho zach= wati — Církev katolická, a to jen s vynalo= žením wšech sil svých. Předewšim musí po= čet misijnářůw znamenitě se rozmnožiti, aspoň troje biskupstwí se založiti, dwoje pro sewerný a jedno pro jižný ostrow. Politické okolnosti požadují, aby aspoň jeden z biskupůw byl rodič anglický, pročez nám velmi milo bylo čísti w listech Lyonských 1849, že mezi 12 kněžími a 10 sestrami milosrdnými, které Pompaillier toho roku wzal s sebou z Evropy na N. See= land, dwadset jmen anglických jsme četli. Dále byloby přáti, aby se přikročilo bez prodlení k zaražení seminářůw, w nichžby mladíci novo=seelandští k úřadu kněžskému se vychowávali, neboť křesťanstwí nemá w národu perwých ko= řenůw, pokud se duchowenstwo nedoceluje z jeho vlastních národowcůw. Pro každý kmen musí se zříditi aspoň jeden ústaw klášterský, jenž we= dlé spráwy duchowné obírejž se orbou a wyu= čowáním školským. Angličti a Irští Benessi= né, kteří w osadách Novo=Hollandských tak po=

žehnaně působí, posloužiliby zde výborně. V městách musí se zříditi vyšší školy, domy sirotčí, nemocnice a výchovaci ústavy pro mládež ženskou. —

Jakmile pokoj zjednáán na N. Seelandu, odploul Pompallier na podzim 1845 do Sidneje, kdežto s P. Viardem, v misii novo-caledonské apostołowamssim, shledati se měl. Papež Gregor XVI. byl totiž P. Viarda jmenoval Coadjutorem Pompallierovým a spolu biskupem Orthosianským i. P. Dne 4. ledna 1846 posvěcen jest P. Viard w Sidneji velikou slávou, načež oba biskupové na N. Seeland se odebrali. Pompallier brzo potom podnikl cestu do Evropy. V Římě přijat jest apostol N. Seelandu velmi uctivě a srdečně; nastalo rokováni, kterakby nová církevní provincie nejprůspěšněji se dala zříditi a uspořádati *).

Jak dalece požadavky misie novo-seelandské se zabírají, jaké pokroky víra katolická w dalekých oněch světa končinách činí, jaké podnikla změny organizace církevní a kteraký byl výsledek porady římské, o tom nejlépe náš zpravuje list P. Petitjeana, z N. Seelandu zasláný ode dne 15. srpna 1850 **).

Po rozdělení N. Seelandu w dva apostoľské Vikariaty usídlil se Pompallier w chobotu ostrowském, Viard pak w městě Wel-

*) Annales, 1849.

**) Annales, 1851.

lingtoně, na jižním ostrovu, v úžině Cookově. Příchodem nového biskupa nastal mezi katolíky jižního ostrovu, jak evropskými tak původně novo-seelandskými, čilejší život. Bellingtonští, ač jich není více 400, sebrali dobrovolnými příspěvky, k nimž i okolní osadníci milerádi snášeli své trochy, bez mála 15.000 franků k vystavení druhého kostela; byloť ho veliké potřebí pro obyvatelstvo, po rozsáhlé prostora nově vznikajícího města rozrůzněné. Prozřetelnost pečovala o nás dříve, nežli jsme sem došli. Několik anglických a irských rodin, horlivosti náboženskou a rodem výtečných, usadilo se ve Bellingtoně; pomáhají nám nemálo získati veřejné mínění ku prospěchu věry katolické. Nášši bratři angličtí a irští vynášují se vešměs velikou štedrostí, jedná-li se o zřízení nábožných ústavů; zajisté že tento duch lásky a obětivosti u nich se ustálil a tatořka zdomácněl staletým pronásledováním, kdežto nejen potřeby Církve, všeho statku zbavené, zahrazovati, nebž i vysoké daně, které jim co katolíkům nepřiznivá vláda ukládala, zapravovati bývali přinuceni.^a

„Pomoci této velikomyšlné štedroty povstávají naše chrámy tak rychle, že se tomu celý svět obdivuje. Dne 1. září (1850) uvedeme čtvero sester do nově zřízeného kláštera, s nimiž škola pro ženskou mládež jest spojena. Mnoho jiných a podobných ústavů připravuje se v rozličných okresích po různu. Na řece Gultě, několik mil od

Wellingtonu, buduje právě nyní tamnějšší mis-
sionář chrám a školu. Totéž zamýšlí se v
Nelsonu a v Afanse na poloostrově Banksu.
Nesmím mlčením pominouti zajímavou osadu,
v níž obývají 400 Seelandanů, která co ne-
vidět bude mítí vzeřízení spořádané obce euro-
pejské; máť již svůj chrám, svého faráře a učí-
tele, jeden z našich kněží zakládá tam se svými
farníky vinice, rozměruje a vzdělává pole, znač-
ný díl polnosti již zasel a nyní staví na řece
mlýn pro budoucí úrodu."

"Školní tmenové, pozorující spokojený ži-
vot našich katolických farníkův, docházejí k nám
a žádají křestu. Nemine den, žeby jich několik,
dilem příbuzných, dilem jinak známých, naši
horliví novokřesťané nepřivedli. My jich vy-
učujeme a pak pokřtěné mezi své rodáky ro-
zesíláme, majíce pevné přesvědčení, že kolik o-
sob, tolik apostoľův na nich jsme získali."

"Brawdat owšem, že protestantismus nám
předessel a dráhu naši koufolem předsudkův a
útržek zanešwařil; awšak sám nikde upřímných
obrázcencův nezískal. Ač jsme přišli teprvé o
třetí hodině, podnikáme již nyní s ním boj o
vládu duši; onť dobře cítí, že denně trati více
půby náboženské. Ostatně zdá se, že kazatelům
více záleží na tom, aby „udělali své štěstí“
nežli na úkole misíoniském; teprvé nedávno
musel Spolek anglikansko-misíoniský, ku pohor-
šení souvěrcův, wyobcowati z lůna svého je-
dnoho ze svých apostoľův pro neprávny zákup
pozemkův, jemuž nestačily 2500 jiter úrodné

půdy! Takovým způsobem kořisti katolicismus ze svých nepřátel; kontrast, jenž soudnému oku z porovnání sokův vysvitá, jest výmluvnější, nežli obrana sebe důvtipnější. Neméně pěkně vědecky vydal pro Církev tyto dva zločince k smrti odsouzený. Wyllysem výrok smrti žádal kněze katolického, složil wyznání víry a pokojně zemřel na popravišti, poznamenav se w okamžení posledním svatým křížem⁴.

„Gle! drahý příteli, sotwa přisedše wssudy vítězíme! Wšak musíme býti pilni, neboť kolonizace rozmáhá se nelslychanou rychlostí, jsouc popouzena obrovským náwalem anglických kapitalistův. Kde před desíti lety nebylo stopy života, tam nyní jako kouzlem pomstávají velká města s četnými podměstími. Wše sem wábí průmyslníky: doly, bohaté na měď a kamenné uhli, kořistný rybolow, daleké a úrodné rowiny, tučné pastwy po úwalech dobyt看 pokrýtych. Protestantismus zasílá sem po zástupcích své stoupence z Anglie. Mezitím, co presbyteriáni blíže Otaka zřizují obec, wystupuje jakoby ze středu země, ohromné město nákladem boháčův anglikanských, nazvané velmi významně: Nowý Canterbury. Taková tedy jest půda, w níž dlužno Církwi zarážeti kořeny a uprostřed sokův, Ji wyloučiti usilujících, ospravedlnowati wznesený názew: Církwe wsseobecné.

§. 7.

Missie ve středné Oceanii.

Dalo se předvídati, že nesmírný Vikariat západo-oceanský za nedlouho v několik samostatných okresů misijních rozvržen býti musí, neboť bylo na bledni, že Vikář apostolský, na N. Seelandu bydlící, všech k jeho područí patřících ostrovů ani přehlednouti nemůže, tím méně tedy náboženské jich záležitosti obstarávat. Prvá část, která z oboru jeho se vyloučila, byla středná Oceanie, obsahující ostrovy Prátele, Fidžijské, Blawecké, Wallis, Rotumu a Futunu. Tato místa rozprostírají se po oněch ostrovech západné Oceanie, v které, mimo N. Seeland, protestantismus byl se již vetřel. Zvláštné zření měli kazatelové k ostrovům Wallisu a Futuně, protože spolu s Rotumou se považují za články, kterými velké skupiny, severně a severo-západně okolo rovníka rozptýlené, se spojují. K těmto skupinám nebylo tedy jiného přístupu, ledaby přes dotčené menší ostrovy k nim zamířil. Wallis, Futuna a Rotuma měly pro ostrovy Prátele a pro okolné skupiny tutéž důležitost, která druhdy Gambierům pro Tahitu a Markesy se přičítala.

a)

Missie Wallisanstá.

Ostrov čili raději skupina Wallis slouží původnému obyvatelstvu lvea. Hlavní ostrov

leží uprostřed celé skupiny, záležící z 15 malých věčně se zelenajících ostrůvků, které z daleka pohledajícím se zdají býti jako jeden ostrov, na způsob květinového kofe po moři plouvající. Celá skupina náleží k útvaru koralovému; hlavní ostrov má znamenité pahorky a dělí se v několik údolí, v nichž sem tam se uacházejí potoky sladké vody. Objem hlavního ostrova obnáší 10 francouzských mil; na všech ostrovech asi 3000 obyvatelů *). Vleč tuzemcův jest barvy měděné, vousy řídké, vlasy černé; dítkám stříhají vlasy do hola, ponechávajíce toliko kšticí na způsob čínských. V robení zbraně, stavění lodí a přibytkův ano ve vzdělávání půdy vynikají Wallisané snad nade všechny Oceánany. Půda jest neustále vážká a hvoří nad míru bujnému vzrůstu bylinstva, avšak jest spolu příčinou mnohých neduhův mezi ostrovany zdomácnělých; odrostlejšším často otíkájí ruce a nohy, dítky trpívají mnoho na hlavu, kteréžto nemoci zde říkají Tesa.

Od nepamětných časův žili Wallisané a Tongaňané v přátelském srozumění; v roce 1822 usadila se tlupa sandwičských a amerických dobrodruhův na Wallisu. Znamenajíce cizinci, že Wallisané k nim co tvorům nadzemským pozírají, opanovali násilím ostrov, avšak za několik měsícův zaplatili opovážlivost smrti. Od té doby vznikla mezi ostrovany velká nedůvěra k cizincům, a když málo po tom lodnictvo

*) Annales, 1847.

korábu anglického sšeredným způsobem se jalo promoditi svou z vůli mezi nimi, vypukla w zuřiwou nenáwist; prostopášníci, dohromady 25 osob, padli jí za obět. Kterak náčelník ostrowu Njua životem zaplatil svůj pokus, násilím wnutiti Wallisanům wíru protestantskou, již hore jsme wyložili. Wšsem ostrowům vládnul jeden král, jehožto moc ale dědičnými náčelníky byla značně obmezena.

Dotčeno již, kterak biskup Bompallier okolo Wšech Swatých 1837 na Wallisu prwou misíi Vikariatu západo-oceanského byl založil. Král Lavelua domolil, aby dwa muži směli se na ostrowě ubytowati a řeči tuzemské se přiučowati. Nwššak již druhého dne prohlásil se jistý náčelník proti cizincům, žádaje, aby byli wypovězeni. Proti tomuto powstal jiný pohlawar, na něhož biskup příznivý dojem byl učinil, a ujmál se misíionářům tak wřele, že král slowa svého nejen nazpět newzal, nébrž i we svém přibytku, pokudby vlastního sobě, nezbudowali, misíionářům bydleti dowolil. Tak se stalo, že P. Bataillon a bratr Josef zůstali na Wallisu.

Šned w prwých dnech svého pobytu bylby P. Bataillon od jednoho ostrowana byl kez mála zabit. Roznesla se totiž po ostrowě powěst, že w jistého ostrowana wessel bůh; lidé, majíce ššílenost jeho za nadššení bohem wnutné, vyhýbali mu toliko, šškoditi mu netroufali sobě, ač, kdekoli se octnul, zuřiwě wšším tloukl a ubíjel wšse živé; ani král nebyl ho bezpe-

čen. Misiónáři odebrali se na malý ostrov, jménem Nufutea, pod ochranu mladého pohlawára Tahangary, jenž hned z prvního setkání jim přál a horlivě jich mezi svými krajaný zastával; zde zanášeli se učením-se řeči tuzemské. Za nedlouho povolal jich král opět k sobě, dal jim vystavěti domek na blízku svého příbytku a činil jim všemožnou laskavost. Za pět měsíců mluví po tuzemsku tak dalece, že mohli dva nemocné před smrtí ve víře vyuciti a pak pokřestiti. Potom obcházel ostrovy na vše strany, všudy ochotně přijati bývajíce. Angličan, ode dávna na Wallisu se zdržující, žádal jich, aby noworožené jeho dítě slavným způsobem pokřestili. Jelikož i náčelník Tahangara, padna do nemoci, s P. Bataillonem počal mluvit o náboženství, domníval se misiónář, že přišla doba, dáti na jeho, proč vlastně na Wallisu-meská. Uživ příležitěho okamžení, kdežto král se nacházel u Tahangary, svěřil se jim bez prodlení co učitel víry Velikého Ducha, doloživ, že toliko důvodné obávání, aby za kazatele protestantského nebyl od nich držán, posud jemu zamýkalo ústa. Král odpověděl: „Milujete-li mne, neopouštějte našeho ostrovu. Já pozoruji, že vaše modlitba (víra, náboženství) lepší jest, nežli modlitba kazatelů. Poněvadž jsem ale dal odpravití ony, kteří nám cizou modlitbu vnucovali (náčelníka ostrovu Njua), nemohu nyní sám přijmouti vaše učení. Vyčkejte až do mé smrti, pak můžete svobodně vyučovati náš národ. Ostatně

jsme my s našimi bohy spokojeni; dávajíť nám zajisté kofosy, chlebowníky a kávu, kterých lidé bílí ani ve své zemi nemají, i bojíme se, aby bohové, paklibychom se jich odřekli, naši vlasti hladem netrestali.“ Na tom zůstal zarputile, a ostrowané nejewili mnoho chuti poslouchati učení křesťanské. Mŕšťak hrozný, kotoučový wichor, jenž w roce 1838 ostrowy zpustossil a mnoho lidí usmrtil, pokládán za trest na krále milosti Boží se protivícího šeslaný. T a h a n g a r a klesl w okamžení, když dům jeho wichrem zachvácený se bořil, na kolena a wroucně Boha křesťanského wzhýwal, a hle! on i rodina jeho uprostřed zřícenin zachováni jsou na životě. Sotwa zotawim se poslal pro B. B a t a i l l o n a, prose o křest. Misijnáři tedy opět přesídlili se na jeho ostrow, kdežto obyvatelstvo za příkladem náčelníkovým jich s radosti přivítalo. Znamenajíce, kterať Wallisané rádi zpívají, složili blahověstové w řeči jejich některé písně, dávajíce jim za obsah hlavní články wíry křesťanské, čímž i vyučování welmi usnadněno. Slyše ale král, co na sousedním ostrowu se děje, rozhněwal se a hrozil, že wsechny katechumeny dá odprawiti; toliko wčasným stáwením díla misijnského nebezpečenství odvráceno. Když ale král, těžce onemocněw, se tázal svých hadačůw: ktera by byla příčina jeho nemoci? a tito odpowěděli, že hněw bohůw ho stihá, protože domuluje jich rouhačům mészati we své zemi: tož na místě rozkázal misijnářům, aby ostrowy opustili. B a t a i l l o n ale,

znaje povahu jeho, odebral se k moři, kdežto stála lodice několika lovcůw velryb. Král, wida odcházejícího smutně ku břehu, nesnesl tohoto pohledu, i powolal ho nazpět a mnohem wlidněji od té doby k němu se choval *).

B o m p a l l i e r, jenž byl welmi příznivým dojem na Wallisany učinil, byl odcházeje slíbil, že ať za 5 měsícůw se nawrátí. Když tedy lhůta se chýlila ke konci, jal se B a t a i l l o n připravowati ostrowany ku slawnému jeho přiwitání; awšak neočekávané překážky nedowolily biskupowi dostáti slowu swému, a tato okolnost bylaby bezmála zmařila wssechny naděje misie Wallisanšké. Půl druhého roku ztráweno marným čekáním a do srdcí ostrowanůw wloudila se nedůwěra, pročez welmi whod přišla B a t a i l l o n o w i loď, která w kwětnu 1839, wezouc misijnáře na N. Seeland, u Wallisu se zastawila, důwěra ostrowanůw opět se wracela. B a t a i l l o n odebral se s touto lodí na ostrow Futunu, aby we společnosti tamnějššího misijnáře, B. C h a n e l a, drobet se pozotawil. W jeho nepřítomnosti ale počal král na Wallisu pronásledowati křesťany, zejména proti ostrowanům Nufuteanským zuřil, neboť oni netajili se s náklonností swou k nové wíře. K tomu i protestanté namáhali se překážeti snahám blahowěstůw, aby se wira katolická na Wallisu nezakořenila. Přijíti osobně na ostrow netuffili šobě sice, na místě sebe wšak wyprawili několik

*) Annales, 1841.

rodákům Wallisanským, kterých na jiných ostrovech byli získali, do vlasti s hojným nákladem biblií a drobných spisů, v nichž víru katolickou a kněžstvo všemožně tupili a v podezření uváděli. Nussak Wallisané namýzborny nepřiznávající smýšlení králově a přese všechny útržky protestantů den ode dne zjevněji se hlásili k víře katolické tak, že P. Bataillon konečně se osmělil, stavěti na ostrově Nufatee kostel a konati veřejné služby Boží. Wallisané hromadně jich nawštěňovali, zvláště času nedělného, kdežto vyučováno přichozích i ve zpěvu; počet věřících vzrůstl pohnáhlu k 800 duším*). Na štěstí přibýlo Bataillonovi nových dělníků; Pompallier totiž, nemoha pro neodkladné práce N. Seeland opustiti sám, odešel ku konci roku 1839 P. Chevron a bratra Attala, aby missonáře na Wallisu a Futuně podporovali. Cestou zastavili se schvalně na několika ostrovech Fidžijských, aby jich poněkud obádali, nawštivili Tongu a přistáli dne 9. května 1840 k Wallisu. Radost z příchodu jejich byla ostrowanům nesmírná, pozdravení, které Chevron jim od biskupa vzkazoval, až k slzám jich pohnulo, i pokřtěno jich v onen den výše 200. Po krátkém pobytu na Wallisu odploul P. Chevron s Attalem k ostrovu Futuně, pomoci jejich mnohem potřebnějšímu.

*) Annales, I. c.

b)

Misie na ostrově Futuně.

Ostrov Futuna, od zeměpiscům Alufatu *) nazývaný, leží jiho-západně od Wallisu u vzdálenosti 40 francouzských mil, tak že loď tam z Wallisu za den stihne. Hlavní ostrov má v objemu 10 francouzských mil; od něho úzkým toliko průlivem oddělen jest ostrov Urofi, s polowice tak velký jako Futuna, oba pak jsou se všech stran úskalím a záborami obehnaný. Pobřeží Futunské sem tam jen poskytuje příležitost ku vzdělávání půdy, uvnitř mimo hluboké a úzké úvaly pokryt jest lesnatými horami, které v příkrých srázích dílem až do moře vbíhají, nikde ale znamenité výšky nemají. Kol kolem neustále hučí prudký moře příboj i v čas úplného bezvětří, krom jediného chobotu není zde místa větším korábům přístupného **). Na ostrově Urofi žijou hadi znamenité velikosti; obojí ostrov náleží k útvaru sopečnému, zemětřesení není úkaz řídký. Dobywatelstvo mnoho má podobnosti s ostrowany Fidžijskými a novo-seelandskými. Za dřevnějších dob obnášelo 5000 duší, avšak vnitřními půtkami a lidožroutstvím kleslo až na 1000 osob. Otec nynějšího krále Niurikia chlubil se, že sám

*) Alufatu totiž co: alofa atu, značí po oceanstu: Lásta (budíž) Tobě — pozdravení, kterým Futunští přichozích oslovují.

**) Annales, 1843.

1000 lidí snědl. Po jeho smrti shodli se náčelníci, že, aby celé obyvatelstvo nemynulo, žádného člověka nechť více ani bohům obětovati ani jísti. Mossak tím jen s polowice pohromě odpomoženo; ode dáwna stály na Futuně dvě strany proti sobě, z nichž jedna měla hlavní své sídlo w osadě Poi, druhá přebýwala w Sigavě; wítězové nazýwali se Maro, podrobenci slouli Lava a museli Marium otročiti. Slovo Lava bylo ostrowanům protivnějšší nežli sama smrt; toliko naděj, že se opět wzmožou a titulu Maro dobudou, oslazovala jim krutý život, wítězové wšak se své strany hleděli slabiti wšemožně sily Lavůw. Za posledních dob přálo štěstí straně Poi, Sigawa lkala pod nenáviděným jarmem názwu Lava. Král wítězůw, Niuriki, byl w roce 1837 přijal nabídnutí Pompallierowa a domolil dvěma misijnářům, P. Channelowi a bratru Nizierowi, wystawěti sobě chýžku na ostrowě. Neustálé potřízky stranníkůw nedaly misii zdarného zniku; obyvatelstvo, nemajíc utištěné chvíle, nedbalo hrubě wyučování a napominání blahowěstůw. Mimo to zakládala se přízeň králowa w ohledu welmi zisťném, doufalk, že straně jeho z přítomnosti wážených cizincůw značný prospěch wzejde. Když l. P. 1837 rozbroje na novo wypuřly, odploul P. Channel k Wallisu, aby s Bataillonem, coby w těchto okolnostech činiti bylo, se poradil. Král, domědew se, že Channel opustil ostrow, kázal věci jeho zanést do svého příbytku, obávaje se bezpochyby, aby

k nepřátelské straně se nepřidal. Když brzo na
 to Ch a n e l se navrátil, měl se k němu tím
 přívětivěji a wystavěl vedlé přibytku svého
 pro misijnáře domek dosti prostranný, ale
 homorům náboženským vyhýbal a misie w celku
 mnoho neprosplwala. Poněkud onačeissim stalo
 se postavení Ch a n e l o w o w roce 1839, když
 Bataillon s oněmi 10 pro N. Seeland
 určenými misijnáři na krátký čas Futunu na-
 wstřiwil. Bataillon, jsa řeči úplně mocen,
 jal se kázati we walném shromáždění krále a
 ostrowanůw, a mnoho srdci získal pro wiru;
 důkazem toho bylo spálení množství wěcí za
 swaté pokládanych, které Futunští sněsse sami
 doručili misijnářům. Tiiní ostrowané, widouce,
 že bohové se nemsti, stratili důwěru w jich moc,
 a po zástupech hlásili se o křest. W ohledu
 na záležitosti politické zachowávali blahowěsto-
 mé přísnou nestrannost, nawstěmujíce beze stra-
 chu tábory soupeřůw. Z této šetrnosti te stra-
 ně podmaněné urobil se misii mnohý prospěch,
 zvláště an mladý a mnohoslibný její náčelník
 Keleton swou přízeň blahowěstům zjewně a
 při každé příležitosti osvědčowal. Za to ale
 zrůstala nedůwěra králowa proti nim, wássen
 politická brzo ji proměnila w neuhafitelnou ne-
 náwist. Z měltě Niuriki u sebe dwa hada-
 če, o nichž sšla powěst, že bohové w nich pře-
 býwají; i připisowána jim přewaha králowa a
 dosawádné jeho wítězení nad stranou sigawskou.
 Chtějíce jich dostati na swou stranu, wyprawili.
 Sigawští wyslance k hadačům a podávali jim da-

rem 10 pečených meprům. Zatkli se pověst se rozběhla, že oba bohem nadšeni mužové odešli do tábora nepřátelského, rozléhaly se ostrohy okamžitě rykem válečným. B. Chane l pospíchal z tábora k táboru, namáhaje se smířiti odpůrce, i podařilo se mu pohnouti krále, že pro pokoj se prohlásil, avšak strana druhá, domnívající se na vzdory své slabosti býti vítězstvím jistou, zpuštěně odmítala prostřednictví missonářům. Dne 10. srpna podstoupily se strany polem; slabší síce prvému útoku mužně odolala, ale druhému podlehnouti musela. Padl král a s ním většinou náčelníkům, jeden z dotčených hadačům a Angličan, nedávno přistěhovaný a věrný přítel strany podrobené. Královi kopím prokláno mezi plecí; namáhav se nadarmo vytrhnouti kopí zlomil ho a opět vřít se v nejhustější dav bojujících, až pak nepočetnými ranami bym zjizven, klesl. Missonáři jali se zavazovati rány padlých a odnáseti do blízkých domům, třem udělili křesť swatých, mezi nimi byl bratr zabitého krále. Příbuzní pečlivě sbírali do rukou krev padlých a buď lili sobě na hlavu aneb, ústa přiloživše k otevřeným ranám, sřáli hltavě, jen aby některý nepřiznivý bůh se ji nenapil. Když se smrákalo, potlekli missonáři, práci unavení, pod palmu na bojisti se vypínající a modlili se za 50 padlých; z daleka k nim znássel vítr nářek a pláč příbuzných obojí strany, nad ztrátou otcům, manželům a bratři bolestně hořekujících. Druhého dne pochováni jsou mrtví v hlubokém úvalu, vyjma krále,

jehož mrtvolu byla manželka na jiné místo odnesla; Angličana pochováli misijnáři na místě, na němž byl padl v bitvě *).

Jeden z nejráznějších náčelníkův poražené strany, Keleton, muž obrovské síly tělesné, jenž byl jako lev bojoval, wida nezbytí ucouvl se zbytkem svých posobníkův do hor, kdež co možná nejpewněji se ohraditi hleděl. Oceania-
nům slowe' taková ohrada Bah. Dotčeno již hore, že Keleton vždy příznivě k misijná-
řům se choval a v nich dobré naděje pro budoucnost wzbudil. Chanel tedy ho nawští-
wil w Bahu, kdežto se svými bojovníky a pří-
buzníky za ním uprchlými w žalostném stavu ho nassel; P. Chanel znamenaje smutné jeho postavení nemohl se ubrániti slzám. Keleton každé chvíle očekával útoku králewa. Chanel radil mu, aby ostrow opustil a na Wallisu nové vlasti hledal, k čemuž i svolil. Sigava podrobila se po odchodu Keletonowě králi a tak Futuna pod jedním panovníkem spo-
jena **).

P. Chanel jal se nyní, an pokoj po ostrowech panoval, obcházet Futunu na všech stranách, misie počala činiti pokroky walnějši, obzvláštně když P. Chevron k ní se připo-
jil. Misijnáři owšem nahlíželi, že, pakliby král se dal na wíru, celý ostrow jeho příkladu w brzce bude následowati; pročez wynasnažo-

*) Annales, 1841.

**) Annales, l. c.

wali se neustále obrátiti jeho mysl ku wěcem náboženským. Muriki ale, celou duši Ina ku pohanství, dával blahoměstům wymyšlené odpovědi, maje se den ode dne chladněji k nim; sprostiti se odporníkům newšimál sobě déle cizincům, od nichž dříve byl wydatné pomoci se nadál. Mimo to stála královi po boku mocná strana pohanská, nowému náboženství nad míru nepřiznivá. Wůdce její byl Musu, prvý náčelník po královi a spolu nápadník trůnu, pakli by král umřel bezdětek. Musu obával se, že misiónáři pro jeho horlivosť pohanstvou odpor klasti budou jeho dosednutí na trůn, a proto ustanovil u sebe, wšsemožně hatiti jejich snahy. W horší ještě nesnázi octla se misie, když P. Chevron w prosinci 1840 od Bataillona na Wallis powolán nazpět. Musu wystupowal den ode dne hrozivěji, král pak newšimál sobě piklům proti misiónářům a straně jim oddané osnowaných. Dowědew se ale, že vlastní jeho syn se kloní ke křesťanům, rozpálil se hněwem náramným. Poručiw syna, jenž boje se hněwu otcowa do vzdálené osady byl odesšel, předwolati, wšsemožnou horlivosť mu přimlowal, hrozil a slibowal, že okamžitého poblouzení jemu ničím zlým zpominati nebude, jestli budoucně wšselikého obchodu s P. Chanelem se odřekne. Nadarmo! Mladík sice slibowal, býti wždy a we wšem otce swého nejposlušnějším synem, ale w ohledu náboženském že chce míti wůli swobodnou. Tu strana pohanská uzavřela wykonati, čeho dávno již obmýšlela.

Tusse poněkud její úmysly, neměšťal syn králůw zpraviti P. Chanela, čeho se obává, vezma pak kříž misijnářůw zavěšil ho sobě okolo krku a přísahal slavně, že náboženství křesťanského, i kdyby smrt mu hrozila, se neodřekne *). Když několik dní po tom bratr Mizier s jistým Angličanem, který býval u misijnářůw, do osady Sigavy oděšel nawštíwit několik nemocných, přišel ostrowan do domu misijnářského žáda je, aby mu P. Chanel zavázal ránu. Shýbaje se, aby ránu ohledal, udeřen jest kyjem do hlavy, klesaje zočil tlupu ozbrojencůw, ani dveřmi a oknem do světnice se řítí; prvý, jenž wrazil do ní, byl Musu. P. Chanel, moudle se utíral sobě s čela krev walem se proudící z hluboké rány, wrahové probhali prsa jeho kopím; Musu ale, znamenaje, že ještě dýše, ostrým nástrojem stolařským rozrazil mu lebku. Mrtwolu mučeníkowu zahrabali w osadě Gonowě. Smrt Chanelow a padla na den 28. kwětna 1841 **). Syn králůw s tíží zníkl smrti jemu chystané. Bratr Mizier a zmíněný Angličan našli ochrany u náčelníka Sigavského, Mataty, za nedlouho pak se smutnou zpráwou odplouli na Wallis.

Od onoho dne, kdežto wylita krev mučeníkowa, jakási děsná testnota rozhostila se na Futuně. Wětší díl pohanůw i proti-křesťanský smýšlejších umlknul, křesťané utíkali do hor,

*) Annales, 1844.

**) Annales, l. c.

a jeden z náčelníků, kteří ve vraždě podílu měli, náhlou smrtí zemřel. I přibýlo ještě těstnoty, když i král Niuriki náhle se rozstoval. Ač byl velmi tělnat, spadl se za krátký čas své nemoci tak velice, že sám sobě nebyl více podobným. Sotva dočkal roku zemřel neozelen a hlavní původce vraždy mučeníkovy, Musu, zmecnil se odumřeného pauství *). Podivné jest, že o synu králově a příteli křesťanů misijnáři dalších zpráv nepodávají. Možná že Musu i jeho vraždou se zbavil, avšak v tom pádu neopomenuliby blahověstové zmíniti se o něm co mučeníkovi. Zdá se, že byl dítětem nemanželským a tudy práva k nápadnictví trůnu neměl. Musu však nedošel všeobecného uznání; strana přísně pohanští sice věrně při něm setrvala, jiní divokosti jeho zastrašení netroufali sobě dáti na jeho své smýšlení, avšak Sigavští opět se bouřili a válka mezi stranami Maro a Lava na novo hrozila vypuknutí na Futuně. —

c).

Obrácení na wiru ostrovů Wallisu a Futuny.

Na stupině Wallisanště stal se malý ostrov Nufutea kolébkou wiru křesťanské pro ostatné ostrovy; král však pořádě ještě trval na rozpacích, bratr jeho P o o h i, spolunápadník trůnu, nechtěl ani slyšeti o nové víře, a hleděl

*) Annales, 1843.

shromážditi okolo sebe všechny pohanský smýslející, aby moha se opíratí o mocnou stranu tím důraznějši odpor kladl nenáviděnému duchu křesťanskému. Bataillon byl hned na počátku misie slibil, že za pět měsícův přijde na Wallis veliký misijnář (biskup P o m p a l l i e r); poněwadž ale již čtvrtý rok se táhl, aniž biskup se wracel: tož P o o h i, chytře užív této okolnosti, vydával Bataillona za lháře, což s hlubokým účinkem na národ se neminulo. Král se misijnářům vyhýbal, a musel-li s nimi obcovati, choval se nevlídně a na otázky jejich odpovídal patrnou hořkostí a mrzutostí. Sam lid vychladal z dřevnějši své horlivosti, ba někteří katechumenové zakázali se P o o h i o w i k násilnému vyhnání blahověštův. Z roztroušena po ostrovech pověst, že misijnáři jsou zločincové, z vlasti vyhnání a na Wallis jen proto dovezení, aby svým krajanům déle sškoditi nemohli. Užív P o o h i tohoto myslí rozkwasšení získal dráhně přívržencův, s nimiž jednoho dne vytáhl proti domku misijnímu. Znamenajíce nepřátelský úmysl jeho, ozbrojili se na kwap ostatní ostrowané, a obklopili se všech stran v počtu znamenitém milé sobě otce. Po tři dny stály strany proti sobě zbraň v ruce, až konečně laskavým přímiluvám misijnářův se podařilo, že prozatím bez krve proliti se rozešli. Bataillon nakwap povolal B. Ch e v r o n a z Futuny; ač jeho příchod dobře působil na Wallisany, wšak stará důvěra předce nenawrátila se. P o o h i, nezdařením svých zá-

mýslům rozmrzený, opustil w provincii 1840 Wallis se swými posobníky. Bataillon jal se obcházetí osady ostrowské, napominaje a těše málomyslných novými nadějemi, že biskup z nenadání jich snad překvapí, že konečně předce přijíti musí a t. d. W osadách, kde ostrowané nepřizniví bydleli, několikráte octnul se u velikém nebezpečenství, vyhýbatí jim ale nechtěl, aby na jeho danou bážlivostí nezawdal příčinu ku větší ještě nedůvěře. „Kde jsou naši příbuzní?“ woláno na misíonáře; „kde jest váš biskup, o němž jste pravili, že za půl roku přijde? Gle! čtvero roků uplynulo a ještě nepřichází! Kdybyste co dobrého byli, neopouštěliby vás!“ Tu ale dne 30. prosince 1841 okázala se na obzoru loď, tisíce ostrowanům vysuli se na břeh, a Bataillon žiraje dalekohledem ku nesmírnému potěšení poznal, že to válečný koráb francouzský. Biskup Pompallier wšročil na půdu Wallisanskou.

Apostolské práce nebyly biskupowi dowolily, opustiti N. Seeland, a tak se stalo, že, mimo řídké zprávy, podrobnějších vědomostí o misíích Wallisanské a Futunské po čtyry roky neobdržel. Právě byl na podzim 1841 do Akarou na poloostrově Banksu přišel, tu ho stihla zpráva o mučennické smrti P. Chanela, svého náměstka. Pompallier obrátil se k veliteli loďstva francouzského w Akaroe s prosbou, aby mu jedné z nezaměstnaných lodí na krátký čas použití dowolil. Ochotně propůjčil se k tomu velitel Lavaur a poručil kapitánu Bouse-

to wi, aby biskupa na válečném korábu „Allier“ k Wallisu dovezl. Pompallier vzal s sebou from jiných i P. Viarda a Servanta, uprázdněná místa obsadiv, misijnáři nově z Evropy přibylými. Koncem listopádu odploul z Akaroy a dne 30. prosince dorazil k Wallisu. Právem mohl Pompallier říci o změně, příchodem jeho na ostrovech způsobené: „Ecce ego nova facie omnia!“ Král, náčelníci a nešťastný počet ostrowanův pospíchali na břeh, když biskup v průvodu svých kněží a lodnictva na pevninu vstoupil. Radostnému pořítování rebylo ani konce, všeliké podezření zmizelo rázem, útržky ukázaly se býti lži, kříž zvítězil konečně nad pohanstvem. Mezitím co Pompallier se zaměstnával na Wallisu, odebral se kapitán Bousset s korábem svým a lodící misijníkou k Futuně, dílem aby tamnějším různicem učinil konec, dílem aby požádal ostatkův Chanelových a na Wallis odwezl. Nežli však odploul, musel biskupovi čestným slovem se zavázati, že Futunských ničím zlým stíhati nebude. Spolu s Viardem a Mizierem navrátili se také vyhnanci Futunští do vlasti, 30 duší, se svým náčelníkem, známým nám Keletonem. Teprvé dne 18. ledna 1842 vstoupili na ostrov, i doměřeli se, že král Nuiriki již zemřel. Bousset vyslal několik mužův ku králi, aby mu vydal mrtvolu Chanelovu, ujistoval ale, že, vyplní-li se bez prodlení jeho žádost, v pokoji opět odejde. Navzdory mírným těmto slovům uleklo se neschťeré

ostrowanſtvo náramně, wyſtanci kapitánowi měli co dělati, aby osad ſwých neopnſtili a do hor a leſůw neuprchli. Žáden nechtěl donéſti mrtwolu na loď, konečně nabídnul ſe k této ſlužbě náčelník Mapig, jenž, ač byl důvěrníkem předeſſlého krále, předce wždy odpíral wraždě P. Chanelowě. Dne 19. ledna doneſli oſtatky mučeníkowý na koráb „Allier,” kdežto baſamowány a na N. Seeland odwezen býti měly. Mapiga ſpromázeli náčelník Sigavský, Matala a okolo 30 býwalých katechumenůw Chanelowých. Báživě přitoupivſſe podávali kapitánowi ohromnou bamboli káwowou, proſíce tímto darem o miloſt. Bouſet přijal a žádal, aby wſſeckny věci, P. Chanelowi patřící, zejména knihy a předměty bohoſlužebné, bez průtahů ſe wydaly. Druhého dne časně ráno weſlowali již náčelníci ua ſwých člunách k lodi, donáſſejíce pokrácený talár, kalich, malý křížek a několik obrazů. Toliko Muſu nedal ſe pohnouti, aby wſtoupil na loď. Pať žádal Bouſet, aby wyhnance opět na oſtrow přijali a Keletona co náčelníka w bývalý jeho okreſ uwedli. Nastalo obecné míření-ſe býwalých ſokůw, a kapitán toliko želel toho, že biſkupa tu nebylo, aby, použiv příznivé doby, i záležitosti náboženſké uſpořádal. Oſtrowané ſuažně proſili o miſſionáře, ale Pompallier byl již Biarda a Nizirea k jinému úkolu uſtanowil. Korwetta wyhowěwſſi tímto způsobem žádosti biſkupowě odploula nazpět k N. Seelandu.

V i a r d plavil se na lodici misijnské k Wallisu, aby biskupa v pracích 'apostolských podporoval. Celé obyvatelstvo, ode čtyř let B a t a i l l o n e m ve víře vyučované, doprášelo se tu najednou sv. křesťu, tak že za pět měsíců 2300 ostrovanů byli pokřesťaněni. Krom hlavního chrámu Sv. Josefa založen druhý, asi 3 hodiny vzdál, po různu pak v znamenítejších osadách vystaveno čtvero kaplí. V roce 1844 opět rozmnožen počet kostelů o dva nové. S král konečně zvítězil nade všemi dosavadními rozpaky a pochybnostmi v ohledu na novou víru a odhodlal se k ráznému kroku. V průvodu všech náčelníků odebral se na lodici misijnskou a přiblíživ se k B a t a i l l o n o w i řekl u velikém pohnutí: „Děkuji Ti za lásku, kterou jsi mně prokázal. Já jsem velmi nemoudrý, často jsem Tě urážel, ano násilím chtěl jsem Tebe se sprostiti; Ty ale miloval jsi mne, snášelš mnoho křivd, a nikdy jsi nereptal; děkuji Ti upřímně.“ Při těchto slovech trásl se mu hlas a veliké slzy stály mu v očích. Pak obrátil se k náčelníkům a oslovil jich pevným hlasem: „Věřte, že všechny poklady bílých cizinců nemáží u mně tolik, co jejich náboženství; toho jediné sobě žádám.“ P. B a t a i l l o n ho vyučil a dne 23. května 1842 pokřestil ho P. C h e v r o n spolu s mnohými náčelníky.

Dokončil dílo spásy na Wallisu uzavřel P o m p a l l i e r, ponechati nazatím V i a r d a s P. B a t a i l l o n e m zde, sám ale navštívi-

witi w průvodu Servanta, Chevróna, Roulleaura a tři bratrů Futunu, odtud pak odplouti na Tongu a na ostrovy Fidžiště. Z král Wallisanšský wšedl s ním na loď, doufaje někde se shledati s bratrem Poohiem a přiměti ho k návratu do vlasti. Byltě w prosinci 1840 z mrzutosti nad zmáhajícím-se na Wallisu křesťanstwim w průvodu asi 60 Wallisanů a několika Tongaňanů wydal se na dobrodružnou cestu k ostrowům Fidžišským. Podobá se, že král se obával, aby Poohi někde s misijnáři protestantskými we spolky newessel a pak Wallisu w rozbroje náboženské nezapletl. Když dne 27. kwětna společnost se chystala odplouti, jali se ostrowané bolestně hořetowati; pakud loď nezmizela z obzoru, wytrwali na břehu mořském. Již druhého dne přistála loď misijnská k Futuně. Sám král Musu wyjel přichozím w ústrety. Důvěrně přistoupil k biskupowi, neboť se neobával wice pomsty, awšak jen krále Wallisaušského pozwal ku slawnosti nedělné do osady Poi. Bylat totiž od oné doby, kdežto kapitan Bousset odwezl ostatky Chanelowy, podimuhodná se stala na ostrowě proměna we smýšlení obywatelstwa. Místo, kde Channel byl zavražděn, považowáno za swaté, národ toužil po wyučowání křesťanském. Keleton, znamenaje příznivý obrat we smýšlení krajanů, přewzal sám úkol blahowěsta, napominaje poddanstwo své, aby se odřeklo řádu pohanšského. Když tedy biskup wšročil na půdu Futunskou, byl tak říkaje ostrow již jeho. Ná-

čelnictwo mermomoci wnutilo biskupowi swrchowanou moc nad ostrowem. Sledě přede wšim wymýtiti wšeliký podnět k rozbrojům občanským, swolal Pompallier ostrowany k obecnému rofu, kdežto jim radil, aby z ohledu na malý objem wlasti na místě dwou králůw toliko jednoho sobě wýwolili. Z stalo se: wšichni náčelníci podrobili se Keletonowi co králi swému; Musu pak uznaw, že zákonného práwa k trůnu nemá, spokožil se žiti po boku nowého krále co mocný náčelník. W následujících dnech pokřestěn Keleton a choť jeho, pak 200 ostrowanůw. Na místě, kde byla krew Channelowa tekla, založen prwý a hlawní chrám Futunský, druhý wystawen w osadě Sigavě; po různu zbudowáno několik kaplí. Servant a Roulleaur zůstali s Mizierem zde, Pompallier ale wydal se na dalšší cestu k ostrowům Tonganským a Fidžijským dne 9. čerwna 1842 *).

Missionáři měli nyní práce plné ruky. Brzo pokřestěna jest i rodina Musuowa, sama choť nebožtíka krále Niurikia, která někdy B. Chanela wšsemožně pronásledowala, onemocněwšši prosila o křest, jehož i dosáhla. Američan, na Futuně usedlý, nawrátíl se w ten čas do lůna Církwe mateře. Wšak misie nebyla ještě wšeho nebezpečenstwí znišla. Několik neděl po odchodu biskupowě přitrhl k ostrowu mladý náčelník w průvodu 2—300 pří-

*) Annales, 1844.

vrženců, maje v úmyslu vyhrbiti křesťanství aspoň na Futuně, jelikož na Wallisu vítězství jeho přelaziti nemohl *). Z jal se podněcovati na novo starou zášť bývalých politických stran, doufaje tím nabýti váhy a moci na ostrově, i není nepodobno, že Musu podtají jemu nákladal. Zbytek příznivců řádu pohanského neváhal přiraziti se k jeho straně, a věci nabývaly denně hroživější tvářnosti; toliko známá ráznost Keletonowa, okolo uěhož veliká většina ostrowanů byla se shlukla, odstrašovala ctizádostivého dobrodruha, že se k útoku neměl. Missonáři, jimž hlavně záleželo na tom, aby osady k područí Musuowě patřící rýpalův odcizili, odnesli celé kostelné nářadí z okresu jejich do jiného údolí, a to rozhodlo. Dobrodružný Wallisan brzo pozoroval, kterať zástúp Futunských jeho přátel denně prořídá více, i odhodlal se konečně opustiti ostrov s nepořizenou. Tak poražen nebezpečný nepřítel, který zbrojou rukou byl přišel zrušit dílo blahověstův, aniž vítězství stálo jediné frupěje krve **). Ostrowané, aby missonářům poněkud, s jejich obojetností nespokojeným, dobrou svoji vůli tím patrněji dali na jemo, všemožně hleděli nyní zase je udobřiti. Z jali se s

*) Mybychom tohoto náčelníka drželi za bratra krále Wallisanského, známého nám Boohia, kdyby okolnost, že missonáři jména jeho nikde neudávají, s tímto domněním se nepotýkala.

**) Annales, 1844.

melikou horlivoostí stavěti chrám v osadě Poi, i synové Musuowi pilnou k dílu přikládali ruku. Nadarmo namáhal se nepřítel překaziti stavbě; wida kostel bez mála dokonáný odesšel mrzutě se svou tlupou. Servant shromáždil náčelníky do nového kostela a důtklivě jim předstíral nerozhodlanost a obojetné smýšlení, které v ohledu na úhlavného šfudce vlasti za posledných dob byli prozrazovali. Všichni sčítali winu na Musua, jenž sklopiv hlavu s počátku mlčel, pak ale, přiblíživ se k Servantowi, odprosíl jeho i ostatných; smíření rozestli se, lid plesal a blahoslawil misijnáře, kteří již tolikráte byli odvrátili od vlasti bouře zřázuu jí hrozící. Léta P. 1844 byl ostrow úplně pokřesťaněn a obywatelstwo, tolikerymi pohromami utýrané, počíná opět zotawowati se a wzkwetati. „Uduatosti wůčihledě přibývá,“ píše P. Servant*); „nowé pokolení, wěrou katolickou přikájené wesele dorostá i doufati jest, že rodiny, lidožroutstwím a občanskými wáfkami na mnoze prořidlé, brzo se opět docelí.“

Wšak ani na Wallisu neobesslo se mladé křesťanstwí bez nowých zkoušek. Powěděli jsme, že král we kwětnu 1842 sám šel hledat a k návratu do vlasti přemluwit bratra swého Poohia, jenž byl s několika Tongaňany a Wallisany opustil ostrow a na dobrodružstwí se wydal. Poohi zatím skutečně spojil se, jak bratr se obával, s protestantskými kazately a

*) Annales, 1846.

shromáždil okolo sebe všechny Wallisany, kteří na ostrovech Prátelešých a Blaweckých za příčinou obchodu se zdržující k protestantismu byli přilnuli. Zdá se ale, že král bratra svého do vlasti se navrátiti předce pohnul, neboť již dne 25. srpna 1842 vyskytnul se opět na Wallisu v čele 60 protestantských smýšlejících ostrowanů *); nepodobá se ale, že byl pokřtěn, neboť zbytek Wallisanů posud ještě pohanůvch neměšťal přikázati se jemu co hlavě své, pročež i odpor, jež Poohi kladl Církvi katolické, pocházel zajisté z důvodů čistě politických. Byloby ovšem misijnářům, k nimž král a deset Wallisanů věrně stáli, bývalo věci snadnou, rázem učiniti konec všemu rýpalství posobníků Poohiových, tím více, ano oděvšud nařikáno na křivdy a urážky katolíkům činěné, nikdy však neslycháno, žeby násilím se jich sprostiti byli se pokusili. Protestanté směli v pokoji konati své služby Boží, ba ani pohanůvch nehleděno moci, nébrž přesvědčováním a laskavými přimluhami získati pro křesťanství; jenom tehdaž, když katolíci náčelníci nad úkony od protestantův jim neustále činěnými rozhořčení sáhali k zbrani, vystupovali blahověstové důrazněji, chlacholice hněvem rozžypělé mysle **). Laskavá tato showivavost při úplném vědomí nepopíratelné přemahy tak mocně působila, že mnozí protestanté, kteří bez toho jen z haneb=

*) Annales, 1843.

**) Annales, I. c.

ných útržek anglických misíonářův byli čerpali svou známost wíry katolické, do lůva Církve se nawrátili, ano i ti, kteří w osadách Poohiomých bydleli, jali se ho hromadně odpadat. Znamenaje tuto ujmu opustil Poohi opět ostrow, awšak o silách welmi ztenčených.

W říjnu 1842 přistál k Wallisu francouzský kapitán Mallet, o jehožto pobytí na ostrowech Sandwičských jsme příležitě již učinili zmínku. Neustálé rozbroje, kterými Poohi ostrowy Wallis a Futunu znepokojoval, přiměly zajisté oba krále, že pod ochranu vlády francouzské se dali. Ač nikde zřejmě o tom se neprosýchá, důvodná předce jest domněnka, že rada blahověstův mocně padala w útek a wáhu důležité této události. Nebude-li Francie míšiti se do wnitřných záležitostí obojího ostrowu a spokojí-li se, jakž posud činila, pouhým ochranníctwím a wýhodami, z něho vyplýwajícími: tož dlužno uznati, že ostrowům, jímž posud mnoho politického kwasu z předešlých dob zbylo, z ochrany mocné vlády ewropejské se urodí mnohý prospěch. Král Wallisanův spravuje svůj národ podnes w úplné wolnosti a samostatnosti, ani, co do nápadnictwí trůnu, nečiněna jaká změna, ač nám wědomo, že Poohi jakožto domnělý nápadník ku straně protestantské se kloní. Blahověstowé zatím pečují o rozmnožení hmotného blahobytu nowokřesťanův, rozširujíce a šízejíce užitečné byliny po ostrowech. Obzwláštne daří se jim pěstowání bawlny, z níž náwodem bratra Josefovým sobě

zhotovují ostrowané potřebný oblek. Citrony, oranže a réwa, které blahověstové hned s počátku svého příchodu byli zasadili, výborně prospívají na všech ostrovech.

d)

Zřízení apostolského Vikariátu pro střednou Oceanii.

Když papež Gregor XVI. obdržel zprávu, že trvání víry katolické jest pojištěno na Wallisu a Futuně, ustanovil B. Bataillon za apostolského Vikáře středné Oceanie t. j. ostrovů Wallisu, Futuny a Rotuny, dále ostrovů Přátelských, Fidžijských a Blaweckých — okresu to, mimo Wallis a Futunu, jenom protestanty a pohany obývaného. Sídlem nového Vikáře měla býti Tonga, do níž víra katolická sobě musela teprvé raziti cestu. Dotyčnou listinu odevzdal Bataillonowi biskup Amatanský, Donarre, odebíraje se přes Wallis do N. Kaledonie. Bylo to dne 1. prosince 1843, když válečná loď „Bucephalus“ stanula blíže ostrovů. Břeh byl pokryt zvědavými diváky a Bataillon wzl se na čluně naproti biskupowi a jeho misijnářům. Když společnost se blížila zase k ostrovu nazpět, zůstal čluněk mezi záporami trčet; tu skočila tlupa mladých ostrowanů do vody a jali se na způsob báječných Tritonů posouvatí ho ku předu. Když ale čluněk na novo umázl, wyzdvihli ho s celou společností na ramena swá a teprvé u domu

missionářského složili uprostřed jášajícího lidu. Zpráva, že P. Bataillon se stal biskupem, rychlostí blestu rozprchla se po ostrovech a způsobila obecnou radost. Dne 3. prosince konán obřad jeho posvěcení, a právě v tentýž den byl Bataillon před 6 lety sloužil prvou Mši svatou *). Rod „Bucephalus“ však byla velmi vhod přišla novému biskupovi, neboť mimo často již látaný talár neměl ani flobouku, ani střevíců, ani prádla. Den posvěcení jeho slaven všemožnou nádherou ode všech ostrovanů. Douarre sobě nejvíce liboval ve veselé, prostomilé povaze Wallisanů, která nejvěrněji se jevila obzvláštnou jejich náklonností k zpěvu. Zamýšleli libezný zpěv, ocitají se jako u vytržení, nikdo i sebe zatvrzelejší neodolá dojímavému jeho kouzlu a této milostné stránky v povaze Wallisanů uměli misijnáři užiti na osob svých prací apostolských. Bez mála všechno vyučování dělo se v rhmovaných verších, které katechumenové zpívajíce odříkávali. Zpěv kostelný byl a jest Wallisanům rozkoší. Tím zbuzeny schopnosti básnické v národu; mnozí jali se sami skládati písně o své ujmě, vymýšlejíce k nim nápěvy dle vlastního způsobu. Pěsníček, úkazy přírody popisujících, vlastnosti Boží, papeže Gregora, biskupa a misijnáře oslavujících, složeno veliké množství. Skončivše denný úkol, shromáždují se při západu slunce před svými domky a ne-

*) Annales, 1845.

dbají na svou unavenost webrem a prací, jen když se jim vyskytne příležitost ku zpěvu. Za čarokrásných nocí, tropickým toliko krajinám vlastních, spočívají pod klenutím kokosových palm, ve dva sbory jsouce rozděleni, a zpívají střídavě své podivuhodnou snadností skládané plody básnické, aniž se dají myšliti potleskem či výsměchem posluchačům vždy w počtu hojném přítomných, blahol pak horami a dolinami se rozléhající vydává svědectví, že národ šťastný zde přebývá.

Biskup Douarre, pobym na Wallisu deset dní, odploul ke Kaledonii, P. Viarda s sebou wzav *). Zpráva ale, že P. Viard jich opustí, roztklivila všech ostrowanům myšle nesmírně, neboť ho milovali velmi. Král a náčelníci přišli k biskupovi a tázali se: zdalibý je dopustili hříchu, kdyby P. Viarda unesli? „Což zamýšlíte?“ ptal se Douarre s podivením. „Mýbychom ho zanesli do lesa a tam k stromu přivázali, ažby loď odploula.“ „Bůli Boží nesusí protiwiti se!“ I odesli hořekující a po celou noc slýcháno na ostrowě bolestné wolání: „Otec náš Viard umřel, pojďme a oplakávejme ho!“ „Wýsse 300 mladíkům,“ píše Douarre, „sprowázeli P. Viarda přes dvě hodiny cesty, nesouce každý koš s potravou pro něho; awšak doba loučení-se konečně nastala. Když jsme wstoupili na člun, osuli nás se všech stran, na břehu zdwihl se

*) Annales, 1845.

pronikavý nářek, mnozí omdlévali přílišným hořem. Již jsme hodně daleko se nacházeli na moři, tu najednou vrhli se mladíci do hlubin a bystrostí delfinů plouvající okolo naší lodi profili, aby milovaný otec na palubu vystoupil, a jim požehnání svého ještě na poslední udělil."

Posledné zbytky pohanství na Wallisu sešly se konečně obrácením na víru prvního rádce krále, muže to starého a zářputilého odpůrce křesťanství, jehož pro divoké vzezření kapitán lodi „Bucephalus“ byl nazval „starým tigrem.“ Na křesťu sv. obdržel jméno *Honorius*. Od té doby choval se k misijnářům velmi uctivě a ve schůzkách napomínal mládež důtklivě, aby poslušností a čistými mraví dávala otcům na jevo svou vděčnost za práce jejich apoštolské. „Co se mně týče,“ říkával, „já jsem wetchá haluz usychajícího stromu. Dávám jsem vám dříve špatný příklad; však zde máte vůdce, kteří člnou vás do přístavu nebeského upravit.“ Svého bratra krále *Boohi* opět přitáhl se svou družinou na Wallis a činil katolíkům v okresu jeho bydlícím mnohé příkoří. V listopádu 1843 jal se katolíky nutiti, aby v tentýž den jako protestanti světili den nedělný, neboť protestanté, s jiné strany a dříve nežli Francouzové v tyto končiny přišli, světovali neděli, když misijnáři katoličtí teprve měli sobotu. Bratr *Josef* ovšem protivil se, a když protestanti, srotivše se okolo domu misijnského, počali mu vyhrožovati zbraní, tož

katolíci, odehnawšse napřed násilíky, usnesli se, že protestanty wesměš wyženou. Nemole jejich byla tať welká, že teprwé po mnohých přimluwách ob předsewzeti swého upustili. Král předwolal P o o h i a důtkliwě mu wytýkal nestrussnost počínání sobě jeho přimrzencům, biskup zase líčil mu křwawé následky, kterěby ze wzájemného sražení-se obou stran wzejíti musely, kdežto předce protestanti, - ač počtem u porownání s katolíky nepatrni, pražádných stížností proti katolíkům umoditi nemohou. Mlčky odesel P o o h i. U wečer, an biskup konal swou modlitbu, zaklepáno na dveře. Byl to P o o h i, žádaje mluwiti s biskupem. Wessed prohlásil se, že ze wssého, co posud bylo se dalo, zwláštěně ale z ducha laskawosti, jež náboženstwi katolické w ohledu na swé protivníky na jemo dává, dobře poznává, že jest w skutku, jať o něm powěst jde, to prawé náboženstwi, protestanté ale jen haluze od půwodného kmenu ukaté; dále že, bedliwě již po delší čas wsschno rozważowaw, nyní se odhodlal, přiznati se k míře katolické. P o o h i a wssichni jeho posobníci pak namštěwowali sskolu misionskou a brzo se zbawili dostawádných předsudkůw, které z obcowání s anglikanskými kazateli jim proti katolíkům byly pozůstaly.

Dne 17. kwětna 1844 přibýlo na Walis opět několik missonářůw z Ewropy, mezi nimiž se nacházeli kněži: C a l i n o n, F a v i e r a B r e c h e r e t; poněwadž pakžatím M a t h i e u a R o u d a i r e byli se naučili mluwiti po wal-

listu, tož biskup jim svěčil správu duchovním mezi zdejšími obyvatelstvem, sám však, pojava s sebou blahověsty nově přibylé, podnikl cestu po nesmírném svém Viskariátu, hodlaje, kdeby s prospěchem se dalo, po ostrovech středo-oceanských zarážeti nové misie. Majav loď francouzskou „Adolphe“ opustil dne 11. června 1844 ku velikému zármutku obyvatelstva ostrov Wallis.

e)

Nynější stav misie na ostrovech Wallisu a Futuně.

„Sotwaže jsme vstoupili na pevninu,“ píše P. Verne do Lyonu *), „osuli nás Wallisané se všech stran, radostně nás vítajíce. V průvodu P. Mathieua, faráře u Sw. Josefa, pospíchali jsme složit svou úctu Nejdůst. P. Bataillonowi, který přebývá u kostela Matky Boží. Srdečnou láskavostí byvše přijati ubytováni jsme se w Jeho domě. Potud jsme zde messkali, pozorovali jsme, že we dne w noci nábožný zástup ostrowanůw trwal na modlitbách před Belebnou Swátostí; sotwa skončil svou pobožnost jeden, následowal ho w zápětí druhý. Časné ráno nezamešká ani jeden ostrowan přijíti na Mši sw., chrámy rozléhají se nepřetrženě zpěvem věru velmi libezným. Na soumrak, čili jak Wallisané se vyjadřují, „když křísowé zapějí,“ wali se odemšud ostrowané do chrámůw k večerné modlitbě. Když

*) Annales, 1850.

potom celá rodina zase doma se sešla, pokleknou všichni okolo otce a modlí se růženec, pak se odzpívá večerná píseň. V tomto okamžení zaznívá celý ostrov, jako jediný zpěvácký sbor, chválou Hospodinovou, i nemožno neroztkliviti se city nejsladšími. V sobotu po skončené práci odpoledně ozdobují se oltáře překrásnými věnci z květů v Evropě posud newidaneho umytými. V neděli po službách Božích shromáždují se ke společné zábavě; buď zpívají národní písně, kdežto sbor sboru poněkud vzdálenému odpovídá, aneb provozují hry válečné, plavací a jiné. Obě farnosti na Wallisu podobají se dvěma rodinám, v nichž náboženství jest řídícíkou domosprávou, pod jejím žezlem pak všudy přelévá pokoj a mír, radost newinná a čistota mravů; mně aspoň zdá se býti Wallis pozemský ráj."

"V sobotu, která připadla po našem příchodu, událo se coš velmi charakteristického pro naše novokřesťany. Hrozná wichřice byla totiž ostrov Tokelaj, od Wallisu s 300 míl (francouzských) vzdálený; náramně zpusťovala, stromy chlebové zvyracela, domky počácela a mnoho obyvatelův usmrtila. Malý počet ostrovanův pustil se na člunech k sousednému ostrovu, doufajíce najíti na něm úživky; avšak na moři překvapila jich prudká bouře a mnohé člunky, byvše přefoceny, zahynuly v bezedných propastech. Dva člunky zmitala bouře půl druhého měsíce po moři a konečně ku břehu ostrovu Uvey zanesla. Ubozí lidé, kteří po

celý ten čas hladem a úzkostí náramně byli strádali, podobali se živým kostlivcům. Wallisané zočiwšše člunky, wyjeli jim naproti, zwouce jich na ostrow, awššak tito nikterak přijmouti nechtěli hostinské nabídnutí, bojíce se padnouti do rukou lidožroutům. Náhodou čili raději řízením Prozřetelnosti Boží stalo se, že mladá žena, na Tokelaji zrozená a na Wallisu již po několik let meššající, newím, za jakou příčinou, popuzena bywši zvědavostí také na břeh byla wyběhla a k nemalému podivení cizince bouřt dohnané w mateřské své řeči mluwiti zaslechla. Kdo wššak wypočí její radost, když, bliže přistoupivši, mezi nešťastníky poznala starého strýce svého, pohlawára Tokelajského! S vykřikem wrhá se w jeho náruč a zarosňuje twář jeho radostnými slzami a pak srdečnými slowy wybízí, aby wystoupil z člunu na ostrow, ničeho se neobáwal, že Wallisané ho nejen neušmrtí, nébrž dobrodiním obšypou. Jakmile Tokelajští wššročili na pevninu, ai! tu ostrowané deřou se o ně, kdoby jich nejvíce dostal do domu svého co milých hostům. Jedni přinášejí jídla, druzí šatstvo, třetí roztomilým kwapem přikrývají jejich nahotu; kněží, biskup i starý král o závod lastawě jim přimlouvají a strachy rozplassují. Mezi tím, co nápoj kawový na důkaz přátelského smýšlení se jim rozdává, nabíjí 60 Wallisanům své pušky, aby při prwém připitku vystřelením přichozí pozdrawili. Sotwaže ale vystřelili, padají Tokelajští na zem, domníwajíce se, že přichází poslední je-

jich hodina, starý pohlawár objímá kolena fráloma a prosí úpěnlivým hlasem, aby se slitoval nad ssedinami jeho. Všichni se vynasnažují uchlácholiti jejich bázeň, ujistňujíce, že mezi přátely a bratry se nacházejí; konečně sobě dodali srdce a rozestli se co hosté po domkách.“

„Zelikož den na to připadala neděle, sloužil Rejdúst. B. biskup Mssi sw. s asistencí. Chrám se dle možnosti ovrátil, my pak nejšťastnější ssatstvo jsme vybrali; o osmé hodině počaly služby Boží. Přisedše Tokelajští do chrámu kvitím a swětlami se zářícího, widouce kněžstvo biskupovi přísluhující a slyšíce tisíce hlasů nábožných zpěváků malými marhanami sprowážené — stáli tu ubozí uprostřed těchto divů jako we snách pohřížení. Když potom při Pozdwihowání, ani zástupové w hluboké pokoře a swaté tichosti Bohu přítomnému se klani, w přistawu najednou zaradoce wýbuch lodných děl a země pod nohami zaduní: tu hosté, hrůzou na smrt blednouce, opět klesají na twáře, netroufajíce sobě pozwednouti oči swých. Nyní wšak usmívají se swé předešlé lestamosti a blahoslawí osud swůj, jenž tak podivnou cestou jich přiwedl ku poznání wiry křesťanské. Až budou pokřesťeni, nawrátí se do vlasti a stanou se zajisté horlivými předchůzci apostolskými misijnářů katolických.“

„Kterak Wallisané planou pro wiru, sudte z následujícího. Když se rozhlásilo po ostrowě, že já se mám odebrati na ostrow asi 150 mil od Wallisu vzdálený, zakládat nowou misii:

tož hned se mně množství ostrowanůw nabídko za průvodčí. J wyvolil jsem si za katechistu Filipa, protože mimo některá nářečí oceanšá mluví anglicky a francouzsky. Měli ište widěti jeho radost! On jest ženat a má 3 děti, a Wy snad se domníváte, že mladá jeho žena se protivila. „Jdi, můj milý!“ řekla mu na rozloučenou, „pomáhej učiniti Notunské tak blaženými, jako jsme my, o mne a o děti se neboj, vždyť zůstaneme mezi bratry a sestrami.“ „Wšak já ho así za půl roku odeslu nazpět.“

„Nyní následujte mně w duchu k Futuně. Až s 20 mil jsme ještě vzdáleni od ostrowu a vysoké vrcholy hor Futunských vystupují na obzoru jeden za druhým — tu již pozorujeme dalekohledem, která břehy lidstvem se hemží. Mnozí sedají na člunky a weslují nám w ústřety; poznawšše loď misionskou radostně jášají. Přiblíživšše se prosí, abych na jejich pirogu wstoupil, což když se stalo, chopí se znovu wesel a poznamenawšše se sw. křížem ubírají se nazpět a člun letí s takowou rychlostí, že člověk ani nemá kdy powážiti, že w chatrné ze špalu stromského wyroubené kocábce nad bezednou propastí se nese. Wstoupna na ostrow nejprvé jsem zaměřil ke kostelu, jenž na místě, kde P. Chanel obdržel ránu smrtelnou, k nebesům se wznáší. Dno místo zdobí we Swatyni kříž, s 6 stop vysoký, od ostrowanůw květným wěncem každého dne z čerstvého kwití pleteným ozdobovaný. Myslim, že není na zemi farnosti, kteráby wěrněji nám zobrazowala mra-

my prvních křesťanů, nad obec Futunskou. Otcové Xavier a Servant vidí se nezhřídka donucenými, mírniti průjemy nábožné horlivosti mezi ostrowany. Vizte tyto lidi, tiché a krotké jako beránky! oni kdysi, a není tomu dávno, hltavě požírali své bratry, vlastní rukou zabité. Vizte, kterať stojíce u dveří chrámových pokorně prosí vycházejících, aby se za ně modlili k Bohu, w jehožto Smatyni wstoupiti za nehodné se pokládají pro poklesky, z nichžto se zpovídati ewropejským křesťanům ani nenapadá, které ale Futunané za hrubé urážky zákona Božího považují. Víte-li, kdo býwali tito horlivci, kteří se Vám zakazují, že milerádi by krev svou cedili pro svého Spasitele? Byliť zajisté divoci bojovníci, kteří krví lidskou sobě připíjeli z lebeč zabitých nepřátel!" —

Na Wallisu mají nyní pěknou tiskárnu, kterou řídí jeden z misijnářů; ostrowané sazují, tisknou a korigují spisy, jakoby jaktěžiwí w tiskárnách byli pracovali. Knihy po tichomoří rozefílané: mluwnice, knihy modlicí a zpěwníky, katechismy a jiné pocházejí wšechny z tiskárny Wallisanště. Mají také dílnu stolařskou a tesařskou. Škola misijnská jest velmi prostranná, po ewropejsku wystawená, do níž 2000 osob se vejde. Jakmile zwoneť na kapličce zawzuí, tu widěti wesskeré ostrowanstwo pospíchati do šskoly, knihu w jedné a lampičku w druhé ruce, nebť dospělí wyučují se w řemeslech a w jiném pro obecný život užitečném umění teprwé po denní práci před wečernou modlitbou.

Končíme své wyprawování o zajímavých těchto ostrovech listem, jež mladý Wallisan svým rodičům z Francie zaslal a v němž popisuje, co byl newidaneého a neslýchaného na své cestě zkusil *). „Totot jest psaná kniha, kterou Vám posílám, milí rodičové. Dvosssem Vy mne milujete a já Vás, awssak milujme přede wssím Boha, pať bude pro Vás a pro mne wssечно dobře. Nyní Vám mluwiti budu o tom, co jsem we Francii zkusil. Byl 11. den měsíce čerwence roku 1849, když jsme připlouli do jednoho koutu země francouzské, jenž se jmenuje Havre. Byl jsem tam tři dny. Tehdáž tam wystrojili welkému náčelníkowi (Napoleonowi) welký den (slawnost), a on tam přišel se podíwat na své wojáky a ti seděli na welkých zwíratech, kterým říkají koně. Wssechny koráby okázaly své wlaiky. Pať naplnili tlusté pusty prachem a wssechny najednou wybuchly. Těch wojákůw jsem widěl, kterať prudko, prudko na těch welkých zwíratech se huali, a byli wssichni zawřeni okolo prsou w pěkných železných místách; potom wstoupil welký náčelník mezi ně, a bylo těch wojákůw million (welmi mnoho). I přišla noc a welký náčelník nawrátil se do svého koutu (přibytku), a já jsem zůstal s Marceauem (kapitánem) w Havru ještě až do neděle. Potom šel jsem do osady (města) a widěl jsem tam kostely a domy tuze, tuze krásné. Marceau odessel a já jsem oštal sám

*) Annales, 1851.

w osadě; pak mně psal, abych přišel za ním do velké osady náčelníka francouzského (do Paříže.) I jel jsem sám w ohnivém domě (po železnici) a ten ohnivý dům jest věc velmi pěkná a jde velmi prudko. Já jsem myslil, že ti lidé, kteří na břehu mořském obývají, jsou již všichni Francouzové a že jich není více, ale když jsem přišel hlouběji do velké země, tu jsem teprve oněměl úžasem, wida pořáde více lidí a ještě více. Potom nastali domové velmi, velmi chladné, i uhlídal jsem věc, které jsem se zhrozil, totiž wodu a ta byla ztvrdlá jako kámen, a já jsem se procházel po té ztvrdlé wodě."

"Tuto jest konec mé psané knihy; widěl jsem sice ještě mnoho věci velmi, velmi podivných, avšak já Vám některé doneju, abyste jich sami poznali. Milujte mne a prosť Boha, aby mně dal moudrost a štěstí."

f)

Missie na ostrowě Ictumě.

Rotuma leží západně od ostrowu Uvey (Wallis) asi 150 mil; obywatelstwo obnáší k 6000 duší posud ještě pohanských. Starý král Rotumský byl 2 kazatelům protestantským odepřel přístup k ostrowu, udávaje, že on i jeho poddanstwo očekává co newidět misíonáře Církwe původné, kteří hlásají pravou modlitbu nyní na Wallisu. W prosinci 1846 odebral se P. Verne w průvodu P. Villiena a katechisty Filip-

**

pa k Rotumě; za šest dní připlouli k ostrovu. Národ přijal missonáře velmi příznivě; náčelník okresu Sao vyslal mu v ústřety, však na otázku: zdalibych domohl missonáři katolickému usaditi se v jeho území? dával vymykané odpovědi. P. Verne ubytoval se tedy u příbuzných Filippových v osadě Sangautě a zde domeděl se pravé příčiny rozpatků náčelníkových. Starý katolíkům příznivý král byl již zemřel a na Rotumě nacházelo se šest protestantských kazatelů, kteří, slyševše o smrti králově, s Tongy se svými rodinami byli na ostrov se přestěhovali. Počátek svého apostolování učinili dle zvyku svého roztrusováním hanebných útržek proti katolíkům mezi ostrovany. Dále vykládal příbuzník Filippův, že ostrov rozdělen jest ve dvě strany: vítězům a podrobencům, kteří mezi sebou neustále válčí, a že náčelník, s nimiž nejprvé byl se potkal, stojí v čele podrobenců a že má u sebe protestantského kazatele.

Sned druhého dne po svém příchodu na ostrov odebral se P. Verne do Dinasy, v kteréžto osadě sídlil král a přední hodnostáři Rotumští. Přijetí jeho bylo velmi chladné, počajejic z tisícových báje, které byli kazatelové katolíkům na úkor po ostrově rozšířili. Chtěje nabyti zevrubných vědomostí o rozpoložení myslí, odhodlal se P. Verne procestovati ostrov na vše strany. Zasedl tedy do okresu vítězů, v jichž čele stál Tokanua, pohlavár velmi vážený. Šel se tento vytykáti Ver-

n o w i, že nejprvé nawštíwil náčelníka strany podrobené, což w jeho očích bylo arci provinění hrozné. B e r n e owšem namítal, že nikoli jemu (B e r n o w i), nébrž lodnému kapitánowi sluší wyvoliti sobě přístaw a že on (B e r n e) přicházejíce ponejprvé na ostrow nemohl wěděti, kterať záležitosti tuzemcůw stojí — amšak tím nespokojil se hrdý wítěz. Ještě w tétěz noci wzkázal R o n a u o w i, náčelníku podrobencůw, že, neopustí-li koráb misíionský na místě chobotu Saonského, bez prodlení boj se obnoví.

Kapitán R o m i e u wploul do přístawu Dinasského, a B. B e r n e, ponechaw dwa katechisty u R o n a u a, odebral se sám do Dinasy. Na cestě wšudy mu zpíáno „daremných“ misíionářůw, wejda pať do Dinasy pronásledován jest tlupou mladých a starých uličníkůw, kamením a blátem B e r n o w i dávajících na jemo, kterať dalece náwodem kazatelůw we wíře a w duchu křesťanském již pokročili. Slavnost Wánočnou konali misíionáři w domě T o f a n u o w ě; dvě trublice představowaly oltář, lodnou plachtou pokrytý, lodnictwo zpíwalo píseň mešnou. Bohané, pokud swaté obřady trwaly, chowali se tiše a uctiwě.

Jelikož vláda posud w ohledu misíionářůw nic nebyla rozhodla, zassel B e r n e k T o f a n u o w i a oznámil, že, poněwadž loď déle zdržeti se nemůže, nucena se widí, hledati jinde přístřeší. Náčelník pospíchá ke králi, náčelnictwo se radí, kterať s misíionáři naložiti. B. B e r n e, dowědew se, že někteří pohlawárowé

zamýšleji zbawiti se ho vraždou, neměšťal odebratí se mezi rofující a vykázati se průvodným listem, doufaje, že tímto způsobem zahanbí nesmyslné útržky kazatelstwem rozšířené. Na darmo! Po dlouhém rokowání pozdwihl se prvý náčelník a prohlásil usnesení raddy královské, a to znělo, že misijnáři katoličtí z ostrowu Motumy jsou wypovězeni. P. V e r n e newššimaje sobě výroku pokojně odesšel. Dne 28. nawrátila se loď do chobotu Faonského, kdežto P. V e r n e wystoupiv z lodi se zastawil, ažby katechistowé, které u náčelníka strany podrobené byl prozatím ponechal, přibyli k lodi. Alwššak proti wšsemu nadání neokázalo se ani živé dusse na břehu, neboť pohlawár byl se odebral na wýročný low. Těto okolnosti užil P. V e r n e a ubytowal se w opuštěné osadě se swými katechisty, dobře wěda, že stranapo drobencůw za přítomnosti misijnářůw od wítězůw wálkou stihána nebude, protože bez jejího wědomí co hosté w osadě se ubytowali. Loď misijní odploula a blahowěštowé, důwěřujíce se ochrany Boží, zůstali sami uprostřed nepřátel a soků swých. Ronau nawrátiw se z lowu neodepřel misijnářům přístřeší, ale lidé jeho hrozili se následků, ba mnozí jali se skrýwati swůj nábytek a mluwiti o útěku do hor. Jestě w týž den zpráva došla od strany wítězné, že Faugankané se chystaji k wálce. P. V e r n e těšil Ronaua, že se toho neodwáží, ana wina padá na misijnáře, nikoli na něho. Ronau uzavřel, že se poradí s náčelníkem sousedným. Zdouce s nim

potkali misijnáři známého příbuzníka Filip-
powa, který jim donášel zprávu, že skutečně
vítězové se připravují k boji na druhý den.
Místo, na němžto tato rozmluva se dala, bylo
poseté lidskými kostmi; bylo to bojště, kde v
posledné válce s 800 ostrovanů zahynulo.
Přisedše k náčelníkovi ostali misijnáři přede
dveřmi, Rona sám wesel k němu. Nácel-
ník hanil Rona a nazýval kroť jeho posle-
stým, tento pak stěžoval sobě na to, že hostin-
ství pokojným cizincům poskytnuté se jemu po-
kládá za zločin. I usnesli se na tom, že Ro-
na, nemoha bez osobného nebezpečí zpro-
voditi misijnáře dále, do svého okresu se na-
vrátí, tito pak, opatření jsouce průvodným li-
stem, opět ke králi přijdou.

Gotwaže misijnáři vkročili do přibytku
králova, sbíhali se ostrované u velikém množ-
ství okolo domu, i kazatelové se dostavili. Ně-
kteří smáli se raddě královské, že se dala od
misijnářů tímto způsobem podskočiti, jiní zase
zúřili proti nim. Nesnáž v raddě z návratu
misijnářů wzešla odstranit Tokana sli-
bem, že do svého okresu jich přijme a o výži-
vu se postará. B. Verne ubytowal se v o-
sadě Noatě, nejznamenitější v okresu. Osad-
níci mají svého zvláštného pohlawára, wseo-
becně váženého, u něhožto misijnáři se uho-
stili. Za nedlouho získali jeho důvěru, i osad-
níci počínají býti přívětivějšími a tak switá
blahá naděje, že z Noaty počne šířiti se svě-
tlo wíry po Motumě. Powěsti wálečné docela

umlkly; P. Billien zůstal w osadě podroben-
cům, P. Berne apostoluje mezi wítězy a
tato okolnost jest rozhodná, neboť žádný z obo-
jích stranníků nebylby přijal náboženství své-
ho sofa.

Na neděli promodnou 1847 šel P. Ber-
ne nawštívit svého spolubrátra; na cestě za-
stawił se wedrem a chůzi unawen w chůzi, w
níž nassel člověka na bídné rohožce ležícího.
Wida P. Berne, že pleť a powaha jeho ráz
docela rozdílný od Rotumského obywatelstwa
prozrazuje, ptal se ho: jaký by byl krajan?
„Já pocházím z Madrasu w Indii.“ „Zdali
jste slyšel kdy o náboženství katotickém?“ „Wždyť
já sám jsem katolík.“ P. Berne obrátiv se
Filippowi prawi po francouzsku, kterak we-
lebí Prozřetelnost za to, že jim tohoto muže
najiti dala, tu ozwal se Madrasan též w řeči
francouzské: „Otče, já rozumím, co pravíte;
ano jsemť zajiště katolík a wěřím w Boha jedi-
ného, Stvořitele nebes a země, i wzhvám ho
každodenně we svých úzkostech.“ Pak se jal
wyprávěti, že w Madrasu byl pokřtěn a že
missonářům tamnějším sloužil při Mši sw.
Z prosil Berna, aby jej k sobě přijal, že za
šťastného se pokládati bude, wzděláwati mu za-
hrádku a přísluhowati w kaplicce. Tento muž
bezpochyby dobré služby konati bude misii Ro-
tumské, neboť umí čísti a psát, mluví indicky,
anglicky, španělsky a rotumsky. Beztoho blížil
se čas, kdežto katechista Filipp se měl na-
wrátiti na Wallis, Antonín z Madrasu ho

wice nežli nahrabí. Tak pečuje Prozřetelnost o své apostoły. Dalsších zpráv o Rotumě nedošlo.

W roce 1847 nacházelo se na ostrově 22 katolíkův dospělých; nemalý počet dětí, které P. Verne w nebezpečení života pokřestil, náhle se pozdramily, což na ostrowany učinilo hluboký dojem. — „Snad se tážete,“ píše P. Verne, „mnoho-li kazatelůw protestantských již získali ostrowanůw pro wíru? Kž celých dewět rokůw mšištaji na Rotumě, nepokřestili ještě ani dewět osob.“ —

g)

Mišie na ostrowech Tonganských.

Právě za oné doby, když strana protestantská na ostrowech Tonganských, ač podporovaná kapitánem Crockerem a jeho lodnictwem, u Bey úplnou porážku utrpěla, prospíwaly misie katolické co nejzdařileji na N. Seelandu a na Wallisu. Biskup Pompallier dowědew se později, že Wallisané stojí w úzkém spojení s Tongou, odeslal na sklonku 1839 P. Chevrona s bratrem Attalem na Wallis a nařídil mu spolu, aby neopomenul cestou zastawiti se na ostrowech Fidžijských a Tonganských, kterýchto rozkaz misijnáři wěrně wyplnili. Přistedsse na Tongu našli ostrow u welikém pobouření. Strana protestantská a pohanští práwě se hotowily k boji. Když později zpráva o porážce protestantůw u Bey na N. Seeland

dostla, měl Pompallier za to, že nastala doba, kdežto by misie katolická na ostrovech Tonganských s prospěchem se zaraziti dala. Sporádám na Wallisu a Futuně záležitosti misijní, odploul s P. Chevronem a Attalem ku svatému ostrovu (Tonga-Tabu) v průvodu několika katolických Tongaňanů a Wallisanů. Chevron hned druhého dne navštívil s Attalem náčelníka Beanského a byl přívětivě přijat. Avšak pohlavár Niukalofanský, protestant, ještě v tentýž den poslal do Bey list, v němž válkou hrozil, pakli cizincové bez prodlení se neodklidí. Náčelník Beanský byl na rozpacích, nikoli žeby moci pohlavára Niukalofanského byl se strachoval, nýbrž proto, že král Vavaoský na stranu jeho se klonil; nicméně avšak uzavřel, že bez příčiny misijnářům nevyponí. Tím spokojiv se Chevron ubytoval se v Bee a misie Tonganská byla posílena. Pompallier slibiv, co nejdříve rozmnožiti síly její, odploul nazpět k Novému Seelandu *).

Čeho protestanté Tonganští ode dávna byli se obávali, misie katolické na ostrovech Prátelešských, stalo se tedy skutečně. Zvybívali neustále náčelníky pohané, aby vypověděli blahověsty katolické, hrozba stihala hrozbu, tak že Beansští se jali opravovati hrady svého Bahu. „Kdybychom my co pohané hrozili křesťanským Tongaňanům válkou,“ řekl náčelník Beanský přečta

*) Annales, 1843.

taťowý wýhružný list, „pakli newyženu swých kazatelůw, tož by to bylo pochopitelné; že ale křesťané nám hrozí ohněm a mečem, protože jsme pravé misijnáře přijali, kteří z lásky k nám wšeho se odwázili, aby nás naučili znáti Boha, jemuž i oni se klaní — to jest zhola nepochopitelné *).“ Protestantismus byl od mnoha let w úplné wolnosti na ostrowech Tonganských působil, nemaje ani sokůw aniž jakých domácích překážek, awšak mimo křowawé pŭtky a wšeho druhu nátižky nebylo widěti blahých účinkůw, které mělyby následowati snah apostolůw křesťanských. Za tou příčinou nacházelo tiché a laskawé chowání-se blahowěstůw katolických wšudy příznivého ohlasu, sám Fatafej důvěrně obcowal s P. Chevronem. Tento kníže opět mešťkal mezi pohanskými Tongaňany, ač rodina jeho zrádou krále Tiřího z panství ostrowu Bawa byla wypuzena; poněwadž pak i náčelnictwo jakousi přednost we společné raddě jemu dávalo, nazýwá ho P. Chevron we swých zprávách wždy „wrchným pohlawárem.“

W říjnu roku 1842 přibyl P. Grange z N. Seelandu na Tongu a ubytowal se w domě misijnském. Wíra činila jen řídke pokroky. Tongaňané jsou národ welmi hrdý, pohledajíce s wysoka na wšechny cizince. Neboť ostrow jejich jest středem celého swěta, cizinec, jenž se k nim přistěhuje, považowán za newzdělance, surowce. Mimo to naučili se znáti Cw=

*) Annales, I. c.

ropany způsobem velmi úforným pro ducha křesťanského, mrzácké křesťanství kazatelů kalvinistických nebylo s to, aby sobě příznivý úsudek mezi hrdými ostrowany vynutilo. Blahověstům katolickým neodepřeli ochrany proto, že hostinnosti co cnosti národné štětiti pokládali za svou povinnost. Častočráte musímali misijnáři slyšati: „Cizinci tito přicházejí k nám, aby, co máme, nám snědli a pak se nám wysmáli, a konečně země se zmocnili.“ Dětinná přitulnost k cizincům oswícenějším, kterou na ostatných ostrowech tichomořských wssude pozorowati, zde dočista zmizela, jakož celá powaha Tongaňanůw winou ewropejských přistěhowalcůw wrůbec se pokazila. Nawzdory wssemu byli tito ostrowané předce lidé rázni a bystrého ducha, od nichžto, pakliby pro wíru katolickou samowolně se rozhodli, mnoho dobrého se dalo očekáwati. Pročž blahověstowé předewšším hleděli wynutiti jim úctu a wážnost pro swůj úřad, a Tongaňané brzo činili přísný rozdíl mezi nimi a kazateli protestantskými. W okresu Beauském shromáždili první katechumeny we swém domku i netrvalo dlouho, získali již w ostatných okresích četné příznivce. Dobrá powěst razila jim cestu mezi kmenowce pohanské, jenom kde wládli kazatelowé, jako w Niukalosě, házeno po nich kámením. Předce wšak podařilo se jim, ozuati se s náčelníkem Tub o e m, jehožto důwěru tak dalece získali, že přikázal swému protestantskému poddanstwu, aby uctiwě ku blahověstům se chowali. Za nedlouho wnikla powěst o nich i na

ostrowy Savaj a Bavao. V roce 1843 vzrůstl počet katolíků na 30 osob, k nimž brzo na to získáno po různu 60 katechumenů, kteří přesídlivše se do jedné osady, položili základ k nové obci katolické. Zřídili kostel v Bee, pomáhali novokřesťanům i pohané; jest dřevěný a má 72 stop délky a 30 stop šířky; dvanáctero sloupů podpírá klenutí 30 stop vysoké a dle tuzezemského způsobu ozdobené. Při posvěcení jeho bylo 600 Tongaňanů pohromadě; památný tento den skončil se slavným požehnáním. — Nemálo úcty a vážnosti přibývalo blahověštím z následující příhody. Veliká kometa, která v roce 1843 se ukázala a za krásných nocí v krajinách tropických čaromnou září se škvěla, způsobila mezi Tongaňany strach a úzkost. Z tážali se ostrowané kazatelů: co by tento úkaz znamenal? avšak tito newěděli ho vysvětliti. Marináři a ústřední z lodí evropských radili ostrowanům, aby šli k misijnářům katolickým, kteří, jsouce prý mužové učení, zajisté neopominou, věc ku spokojenosti jim vyložiti. P. Grange ukázal zvědavým hostům nebemid, poučil jich dle možnosti o jeho významu a užitku, a konečně určil dobu, v kteréžto kometa na obzoru úplně bude viditelná. Ostrowané nemohli se ani dosti vynadiviti výkladům blahověštovým; po 14 dní trvaly námštěny zvědavých Tongaňanů do domu misijnského, všichni chtěli slyšeti vysvětlení úžasného úkazu a viděti kometu v knize misijnářově. Nenadálá tato příhoda velmi bylaby přispěla ku zdaru

misie katolické, kdyby jiná okolnost nebyla vážnosti, která z výkladu neobyčejného úkazu nebeského misijnářům vzešla, velikou činila ujmu. Tato, ač nezaviněná okolnost, byla jejich k vůle nepodobná chudoba. Šat měli neúhledný a chatrný, nezřídka trpěli hlad; žádati tuzemců o pomoc nebylo radno, neboťby jich v důvěrnosti, že misijnáři jsou bídní vyhnančové, ba dokonce zločincové z vlasti uprchlí, byli tím sami potvrzovali. Náčelník, jenž jim dával přístřeší, považoval jich bez mála za své otroky, - žádaje od nich služeb pacholských. Právě, když nouze počínala býti nesnesitelnou, připlavil se biskup Donarre na lodi „Bucephalus“ k ostrovu. Jeden z průvodců píše: „Widouce velikou chudobu a k vůle nepodobnou nouzi našich bratří nemohli jsme se zdržeti slzi,*!)“ Biskup zaopatřil jich dle možnosti věcmi nejpotřebnějšími a navštívil v průvodu lodního důstojnictva bez mála všechny pohlawáry. Když tito na vzájem přišli na loď biskupovu, prohodil Tubo mezi jinou řečí: „My nejsme posud dosti vyučeni, abychom sobě troufali rozhodnouti, které náboženství by bylo to pravé; přáli bychom, aby oboji misijnáři tu veřejně rozmluvě se častěji scházeli, aby každý dle náhledu svého buď pro ty neb ony se mohl rozhodnouti.“ Katolíci odpověděli, že nejednou podobné příležitosti již hledali, že však kazatelové, pozorující úmysl jejich, na krap do přibytí

*) Annales, 1845.

svých se zamírají. Přítomnost biskupova rozmnožila značně vážnost blahověstů, novokřesťanů přibýlo o 70, čelauců počítalo se v roce 1844 ke dvěma stům. Naproti tomu chopili se kazatelové své staré zbraně, na cti utrhaní a roztrusování nejnechutnějších bájí o kněžích katolických. Přítomnosti lodi francouzské použili k osfemetnému ústoku, že prý kněží francouzští jsou političtí wyzwědači, kteří vládě své připravují cestu ku zmocnění se ostrovu. Toto podezření náramně působilo na Tongaňany, svobody a národnosti své bez toho žárlivě o střihající a překáželo nad míru pokrokům víry katolické mezi ostrovany. Nejlépe dařilo se dílo apostolské katolíkům Wallisanským, které misijnáři sebou na Tongu byli vzali. Znajíce povahu tuzemců z dřevnějšího obchodu, věděli nejlépe porážeti pochybnosti a námitky protestantů, mezi nimiž po různu přebývali. Zatímle obrátili na víru jednu rodinu, usadili se u druhé. Tak postěstilo se novopokřesťanému manželstvu znenáhla získati pro víru katolickou veskeré osadníky v obci, v nížto bydleli *). Stalo se, že náčelník Beanský jistého dne, kdežto Tongaňané konali národní jakousi slavnost, samozvaně všem novokřesťanům zakázal tančovati, pohanům ale dovolil, ač dobře věděl, že misijnáři katoličtí nezbraňují křesťanům, podílet se ve slusných tancích a že toliko Kalvinisté pokládají tanec za hřích smrtelný. Znamenajíc to

*) Annales, 1846.

Chevron a Grange vystoupili proti zářazu a vůči celého shromáždění odpírali náčelníkovi všeliké právo, rozhodovati, co na křesťany sluší a co nesluší. Tento ale vyskočil zlostně ozval se hněvivým hlasem: Čeho se domýšlejí tyto dva cizincové? Zдали moře jich nemyhlo na naše břehy? Kdo jim učinil hostinství? Kdo je živí?⁴ Tu jeden z blahověstů odvětil neohroženě: „Dovšsemže u Tebe bydlíme a za to povinné Tobě vzdáváme díky; avšak věz, že nejsme zde proto, abychom Tobě otročili, nébrž Tobě a národu Tvému cestu k nebi ukazovali. Rážeš-li nám odejiti, dobře, přijmou nás jiní náčelníci. Jiným cizincům rozkazuji dle libosti, nikoli však nám, kteří máme poslání své od Velikého Ducha. Požehnání a blaho, které jsme Tobě a národu Tvému připraviti doufali, odneseme a zanecháme Tobě hněv a zlořečení Boží.“ Náčelník sklopiv oči zamlčel se, u večer pak přijda padl misijnářům k nohám a prosil, aby mu odpustili; oni však obyčejnou laskavostí ho těšili. „Nasli předkové,“ řekl náčelník pohnutým srdcem, byli zlí a my nejsme lepší, avšak budoucně se přesvědčíte, že we všem, cokoli poručíte, poslechnu Vás *).⁴ Z této případnosti viděti, že přese všechnu poňazenost předce ještě mnoho ryzosti se zachovalo w duchu těchto ostrowanů a že křesťanství, zvítězivši zde nad pohanstvem, přirozené jejich schopnosti povzbudí k mohutnému rozvoji pro budoucnost.

*) Annales, 1846.

Jest welmi zajímavow pozorowati chowání se katolických a protestantských Tongaňanů w obcowání společenstém. Že bez hádek náboženských w podobných schůzkách se neobejdou, jest wěc přirozená. Protestanté obyčejně počínají útok nadávkami od kazatelůw proti katolíkům rozšířenými, katolíci wyznačují se wětšší mírností a hlubššími náhledy w ducha křesťanské wíry. P. Cheyron zachowal nám mnohé hádky toho druhu, z nichž podáme čtenářům jednu na příklad, která ostrowané w takowé připadnosti rozumují a swého přesvědčení náboženského hájí. „Od toho času, co jsi opustil naši wíru, nemám Tě více rád; která jsi mohl přijmouti náboženství papistůw, kteří se klaní Marii?“ wytkal kalwinský Tongaňan katolickému příbuznému. „A já zase,“ odvětil tento, „od toho času, co jsem se stal katolíkem, ještě více Tebe miluji, toliko mám lítost nad Tebou, že mezi tím, co se chlubiš swou oswíceností, z náboženství křesťanského bez mála něčeho newíš a od swých učitelůw, mimo nadávati katolíkům, jsi ničemu se nenaučil.“ A pak jal se rozumowati w tento podivný způsob: „Druhdy jsem čítal w Biblii a ničemu jsem nerozumíwal; w náboženství katolickém se mně wyjasnila mnohá wěc, která dříve mně byla nepochopitelná. Tak čteme u sw. Lukáše, že angel je zjewil Zachariášowi za oltářem a wssude w Písmě mluví se o oltářích. Prosím Tě, kde máte Wy w kostelích oltáře? Wždyť Ty ani newíš, co jest oltář! Jdi ale do Bey ke katolíkům, tam na-

jdeš oltář a pak porozumiš Písmu a ještě mnohým jiným věcem, o kterých čítáš v něm.“ Protestant se na chvíli zamlčel a pak odpověděl: „Dobře jsi řekl! a proč bych já měl zůstat v nevědomosti? Půjdu s Tebou *)!“ —

Když se vytykaly hranice apostolského Biskupství pro střednou Oceanii, ustanovena jest Tonga za sídlo biskupské. Nový biskup Bataillon, posud na Wallisu apostolowavší, navštívil všechny stanice misijní, k podruží jeho patřící. Opustiv Wallis na francouzské lodi „Adolphe“ dne 11. června 1844 dojel za 22 dní na Tongu **). Přítomnost jeho neucínila onoho dojmu, jež v zápětí velikého misijnáře (biskupa) na jiných ostrovech tichomořských jsme kráčetí pozorovali. Příčina byla dílem ta, že misie Tonganská nebyla posud dosti pokročila, dílem ji hledati dlužno v nenávisti, v kterou ostrované od oné doby, co Francouzové byli Tahitu a Markezy sobě osvojili, jméno Francouz — byli sobě vzali. Angličtí i američtí kazatelové, uživše úskočně této okolnosti, rozdmychovali co nejpilněji tuto nenávist, aby šíření se víry katolické aspoň v těchto končinách tichomoří překazili. Navzdory tomu měla přítomnost biskupova na ostrovech Přátelských předce mnohé a dobré následky. Některých Tongaňanům získáno pro víru, novokřesťané jsou potvrzeni v náboženství, misijnářům přibýlo vážnosti,

*) Annales, 1848.

**) Annales, 1846.

bludné důmnění, jakoby byli z nouze opustili vlast svou, rozhlášeno. Bataillon, pobyt na ostrově tři neděle, vydal se na další cestu po svém Vikariatu; osada Mua, uprostřed pohanstva ležící, zvolena za sídlo biskupské. Bataillon nahlížel, že, aby misie Tonganská mohla důrazněji vystupovati, přede vším potřebí, zjednati blahověstům důstojnějšího postavení v ohledu materialném, neboť Tongané, majíce chudobu za trest od Boha na hříšníky poslaný, s druhé pak strany vidouce kazatele oplývati všelikým pohodlím, blahověstí ale katolické trpěti nouzi, nezhřídka i hlad, odvraceli se opovrženlivě od víry katolické, zvláště třída zámožná, a jen chudobní, za láskavost blahověstí wděčnými se ukazující, přáli jejich snahám apostolským. Misiónáři se domnívají, že vyměňovacím obchodem nejlépe by zahradili své potřeby, avšak v tom ohledu mnohé se namítají rozpačky a pochybnosti, o nichž šířeji promluvíme v závěrce tohoto spisu. Jiné veliké potřebí jest, aby se na ostrově zbudovaly, pokud možná, pěkné chrámy a služby Boží se všemožnou svělostí se konaly. Tonga jest pro katolicismus příliš důležitá ve střední Oceanii, na ní zajisté rozhodne se převaha té či oné strany v těchto končinách tichomoří, což protestanté sami uznávají tím, že nejtuzší odporem proti rozmáhání se katolicismu na ostrovech Přátelských se zasazují. Počet katolíkův Tonganských obnášel v roce 1848 okolo 600 duší. Od onoho času musela misie učiniti znamenité

počty, o nichž náš ale posud bližší zprávy nedošly. —

h)

Misie na ostrovech Sidžiských.

O pomaze půby a obywatelstwa těchto ostrowů pojednali jsme již na straně 192. Dopládáme toliko, že ostrowané tito, co smíšenina Ainosů a Bapuů, na patero od sebe neobwislých kmenů se dělí, kteří w neustálých rozbrojích trvají, wzájemně se vraždíce a šírajíce. Divokostí a ukrutností snad jenom Kale-donská jim předčí. Již jejich wzezření hrůzou naplňuje srdce Ewropana. „We strejsích ležných a w doupatech skalných číhají na okolojdoucí a co divé šelmy wrhají se na cestovníka neopatrného. Zawraždíwše ho, podrží tělo pro sebe, srdce wšak, jazyk a játra zabitého musejí odvesti co lahůdku králi neb náčelníkowi. Když jsme přišli na ostrow Vanuu, byli kmenowci právě shromážděni při národném kwasu. Tělo lidské, zcela upečené, leželo před hoddowníky ještě nedotknuté. W pozadí najednou zawzněl zpěw a čtvero mužůw přinášelo hlavu, olejem kofusowým napuštěnou s wlasý pečlivě přičesanými a jali se připínati ji k trupu. Kdo widěl tygra požírati kořist swou, může sobě předstawiiti hltavost, jakou wšichni, když hlava k tělu byla konečně připewněna, swého krajana požírali *).“ Protestantům razili dráhu k těm-

*) Annales, 1847.

to ostrowanům někteří dobrodruhowé, kteří na ostrowy Přátelské častěji zabíhali. Imenovitě na ostrovech východných podařilo se kazatelům zarazití stanice misijní. V roce 1840 zastavili se P. Chevron a bratr Attalus, jsouce na cestě k Wallisu a Futuně, na ostrovech Fidžijských; misie ale založiti nezdálo se, dílem z nedostatku dělníků, dílem proto, že, nemajíce nikde potřebné opory, se obávali, aby nadarmo divokým lidožroutům za kořist nepadli *). Jakmile však misie Tonganská byla pojistěna, uzavřeli bez prodlení pokusiti se o misii Fidžijskou. Biskup Bataillon, konaje wšitácnou cestu po svém Biskariatu, oznal se w Bee s 4 ostrowany Fidžijskými, které P. Chevron byl na wíru katolickou obrátil a ty wzal s sebou, když w roce 1844 i skupinu Fidžijskou nawštíwiti a obádati se odhodlal. Nejprwé přistál k ostrowu Namuce, jehožto obywatelstwo, ač kazatelové již po několik let mezi nimi misionovali, snažně katolických misionářůw žádalo, tak že biskup konečně svolil, ponechati zde PP. Roulleau a Brehereta s tím však dokladem, aby, kdyby jiný ostrow misii prospěšnějším se býti okázal, na něm osaditi se newáhali. Zůstali s nimi dva katechistové Wallisanští, bratr Annet a dotčených čtvero nowokřesťanůw Fidžijských; na těchto dewíti osobách spočíwala naděj Církwe katolické pro budoucnost ostrowanůw Fidžijských.

*) Annales, 1842.

Missionáři brzo pozorovali, že Namuka neposkytuje misii oněch výhod, kterých z počátku byli se nadáli; přesídlili se tedy na Lakebu, nejhlavnější ostrov celé skupiny a spolu sídlo královské. Zde však počaly se trpké zkoušky pro missionáře. Methodisté od té doby, co Rouleaur a Brecheret se osadili na ostrovech, rozšiřovali nejhanebnější lži o nich mezi obyvatelstvem, zejména ale krále hleděli popuditi proti nim. V neblahém dile věrně jim pomáhal pohlawár Tonganský Finau, který jako vyslanec vlády Tonganské na ostrovech Fidžijských se zdržoval a nad obchodem, jež Tongaňané s Fidžijskými ostrowany ode dávna vodili, bděl. Blahověstové tedy přisedše na Lakebu našli tuhý odpor. Finau chtěl mermocí a násilím se jich zbaviti, avšak P. Rouleaur neohroženě vystoupil a tak důraznými slovy mu vytkal, kterakže ani práva nemá vypovídati pokojných osadníků, kteří ani jemu ani komu jinému ničím neublížili, že, pakli se opováží užiti násilí, hořce toho pykati bude, tak že prozatím od zjevného pronásledování upustil. Za to ale ve srozumění s Methodisty podtají hleděl co nejvíce rozjítiti mysl ostrowanů a tak všemožné překážky klasi působnosti jejich apostolské. Zuřivost odpůrců sfla tak daleko, že ostrowany, kteří nawštěmowali školu katolickou, bitím donucovali odřici se víry. Missionáři nemohli dostati od ostrowanů ztravy, protože jim vyhrožováno smrtí; stalo-li se kde neštěstí, umřel-li kdo náhle, zpu-

stossila-li wichřice úrodu polnou, zahynula-li loď na moři — sčítáno winu na misřionáře katolické (Si fames, si pestis irruerit — christiani ad leonem). Zdaliby předce konečně nebyli museli ustoupiti tolikere zlobě a opustiti půdu newděčnou? Wssak Prozřetelnost, widouč mužný zápas jejich, učinila konec rýpalství zlomyšlnému smrti Finauowou w roce 1845. Gotwaže zpráva o smrti jeho se potwrdila, přicházeli ostrowané hromadně ku blahověštům, ujisřtující, že hanebnému nadýmání na úkor jejich nikdy wiry nepřidávali a že toliko strach pomřsty Finauowy jim bránil, veřejně se prohlásiti pro wiru katolickou. Mezi nimi byl i nástupce Finauow a spolu náčelník Tonganský, kterýžto misřii prokázati může služby znamenité a mimo to působiti na své přibuzenřtvo Tonganské. Pozdějšřich zpráv o této misřii není; listy Lyonřské (1847) toliko prawi běžně, že učinila od času swého založení až po tuto dobu (1847) znamenité pokroky, blíjšřich podrobnosti wssak nepodávají.

Užijeme této příležitosti, abychom čtenáře listůw Lyonřských upozornili na dwoji wadu, která nám aspoň we studiích dějin misřionřských w tichomoři welice znesnadňowala jasný náhled do osnowy událostí, swou rozmanitostí bez toho zapletených. Prvá wada listůw Lyonřských záleží w tom, že redakce na wzdory wsselické hojnosti materialu, že wssech končin swěta zámorřského jí zasílaného, toliko řřestero malých řessitkůw ročně wydává. Tim se děje, že o některých ostrowech,

jako na příklad *Fidžišťch*, čtenář teprvé po několika letech se dovídá, která *misšie*, o jejížto založení byl zpraven, pokračuje. *Misšie Fidžišťká* zarazila se L. P. 1844, v roce 1847 dovídáme se jen, že *misšie* činí znamenité pokroky, a od té doby nezmiňuje se redakce ani slovem o ní! Proč ať redakce se tolik ošťídá s podrobnějšími zprávami? *Listy* vydávají se o 160.00 výtiskách; kdyby na místě šesti *sestitů* se jich vydávalo aspoň dvanáctero, zajisté by tím i *důchod* *Spolku misionského* se značně rozmnožily. Když potom za dlouhý čas o jisté *misši* opět se činí zmínka, vráží čtenář na samé mezery, powstałe z vynechaných po celá léta zpráv, a události později vypravované musejí mu zůstatí temnými. Nedoví-li se čtenář, kdy a jak tu př. vzaly počátek *misšie* na ostrovech *Blaweckých*, z jiných pramenů: v *listech Lyonských* se toho nikde nedočte. *Glusfeloby* aspoň na redakci, aby, nezdá-li se jí vydávati obšírnější zprávy, mezery, v osnově událostí vynecháním mnohých listů se vyskytající, vyplnila krátkým poznamenaním a, kde potřebí, stručným přehledem historickým.

Druhá vada záleží v tom, že redakce mnohé listy, které prozatím byla odložila, mezi zprávy, třebaž o 2 roky později došlé, klade, a w s s a k b e z w r o č e n í, čímž čtenáře zbytečně mate a jasný náhled v pochod událostí nad míru a beze w s s í příčiny stíží. Mám se podobá, jakoby redakce považovala své listy za pobožné toliko čtení pro katolické jejich odbírately a zapomí=

nala, že co prameny k církevní historii tichomořských a vůbec zámořských národům snad ještě větší mají důležitost a váhu. —

i)

Missie na ostrovech Plaveckých.

Ostrovny Plavecké leží severně od ostrovů Přátelských a skládají se z několika skupin, mezi nimiž nejznamenitější jsou: Djoláva čili Opulu, Tutuila, Manua, Samoa mimo menší ostrovny Rosa, Kokos a jiné. Francouzský mořeplavec La Pérouse nazval tyto ostrovny Plaveckými za příčinou velikého množství pirátů (lodě), kterých zde nashel a pro obzvláštnou umělost plaveckou, jižto ostrované vynikali. Chobotu Kokoskému, v němž se zakotvil, dal jméno: chobot vražedníků, protože 13 lodníků jemu v něm od ostrovanů bylo zavražděno, kterážto vražda jistě byla zaviněna; rozpustilostí chasy francouzské, neboť zprávy od misiónářův zasláné líčí nám ostrovany co lidi pomalý nad míru jemné a pokojné. Sotvaže misiónáři se přiblížili k Tutuile, vyslal jim v ústrety sám král a přivětimými slovy jich zval na ostrov. Obyvateľstvo má vysoký vzrůst, vlasy vlnité a kadeřavé, pleť nahnědlou; oblíbené či národní barvy jejich jsou červená a bílá. Projeví se obzvláštním vkusem. Okolo beder ovinují tělo širokým pásem, z barevného listí velmi pěkně upleteným, tak že mužové, červeně a bíle malovaní a

čerstvým listím vyšperkovaní, bez mála se podobají vodným bohům klasického pohanstva. Ženy přidávají k popsané úpravě ještě dlouhý šat z tappe zhotovený, kterýž lze přirovnati k pluvialu. Co se mravné povahy ostrovanův dotýče, vydávají o nich blahověstové svědectví velmi čestné. Ačkoli, přišedše na loď misijnskou u velikém množství, tisícové předměty tu viděli, o nichž by se zdálo, žeby v srdci jejich mohly snadno zbuditi žádost, podtají jich odciziti, předce nezpozorována na lodi ani jediná krádež. Obdivovali se sice, tážíce se zvědavě, k čemu a nač ta, ona věc se užívá, na způsob dítek svou radost tleskáním jemice, amfak weždy o povolání žádali, chtějíce dotknouti se něčeho rukou. O jejich v tomto ohledu přisnosti svědčí i ta okolnost, že kaple misijnská ve dne v noci bývá otevřena; kalich, oděv kostelný krom jiného příslušenství obřadného uikdy se neschovává pod zámeč, přibytí misijnští neustále přichozími se hemží, aniž by utrpeno jaké ztráty.

Ostrov Djoláva jest sedm mil dlouhý a má v objemu bez mála 80 mil; lidnatost obnáší k 50.000 duší. Krása a úrodnost jeho půdy jest nesmírná. Jestli obehnán korálovými zádoorami tak hustě, že moře, an prudký jeho příboj o přirozenou jejich hráz se odráží, jako tiché jezero břehy ostrovu objímá. Nábřeží pokryto jest palmami kokosovými a chlebovníky, které jako ku pohodlným procházkám upravené a nepřehlednými řadami se táhnouce lemují o=

strom. Věčné jaro zde panuje, stromové neustále se zelená, v jehožto stínu se skrývají domky tuzemců. Za stromořadím rozprostírají se role, zavlažované malými potůčky a úrodnost půdy jest tak velká, že ostrovan pro výživu své rodiny děle, nežli hodinu týhodně, nepracuje. Za rolemi vypínají se ku středu ostrovu newysoké pahorky, bujným stromovým porostlé; okolo kassianův, hibiskův, ceder a jiných stromův omítnuti se překrásné květiny, v Evropě posud newidané; po haluzích a větvičkách pak až ku kloukům sáhajíce proměňují stromy u velikou květu z nejrozmanitějšího kvítí uvitou. V těchto rozkossných hájích poletuje tisícové ptactvo a kloktání slavkův, cukrování hrdliček, štěbot pestřích papouškův nikdy neumlkne; pozvedne-li poutník oči vzhůru, hemží se vzduch rojem kolibriův, na způsob kvítku větrem uneseného se třepetajících.

Misíje katolická na ostrovech Blaweckých vzala počátek v roce 1844, když biskup Bataillon po střední Oceanii svou misijní cestu konal. Opustiv ostrovy Fidžijské připloul k Djolávě na konci toho roku a byv od náčelnictva příznivě přijat zanechal zde B. Roudaira. Následujícího roku navštívil ostrov B. Verne, ubíraje se na novou misii k Rotumě. Jakmile loď jeho se zakotvila v zátokách Djolávských, osuli ji ostrované svými člunky, srdečně vítajíce misijnáře. Mnozí jali se dělati kříž, dávajíce na jeno, že jsou již buď křesťané, nebo katechumenové, všichni tlačili

se okolo Berna, po přátelstvu ruky jeho tisk-
nouce a po křestném jménu jeho se tážice. Jako
w procesi wedli ho pak k P. Roudairowi
a když Berne se jal chváliti čistý a úhledný
domek misijní, dali se samou radostí do hla-
sitého smíchu, vykládajice, že oni mu ho wy-
stavěli. U večer shromáždili se Djolávané
okolo přibytí misijnářů a počili hosta dí-
lem národnými, dílem nábožnými písněmi. P.
Roudaire vyprávěl, že po celý rok svého
pobytu na ostrově žádného nepožádal o potra-
vu, a že posud nebyl uplynul den, aby ostro-
vané dobrovolně, čeho potřeboval k výživě,
nebyli w hojnosti jemu donesli.

Na skupině Samoa čili Hamoa aneb i
Kamoa zanechal biskup Bataillon tohotéž
roku dva misijnáře a to sice w chobotu Ap-
piauském, kdežto má sídlo své konsul anglický,
powěstný z ostrovů Tahitických Pritchard *).

*) Právě podává biskup Bataillon w letopisech
Lyonských 1853 zprávu, že syn Pritchardůw
řídí co kapitán loď misijní-katolickou we střední
Oceanii; ano, jde chýr, že sám Pritchard s
celou svojí rodinou do lůna Cirkwe se nawrátil.
Dosti možná. Pritchard přišel do Oceanie s
perným domněním, že toliko w anglikanismu pra-
vé se nalézá křesťanství, wida pak zmáhati se po
ostrovech wíru katolickou, za swatou sobě co horli-
vý No-Boperysta počládal powinnost, nedati wzni-
ku „bludnému Romanismu.“ Hojná wšak příleži-
toš, pozorowati misijnářské školy, jich se-čhowání a
působení na půdě nové s jedné, s druhé pak stra-
ny blahá proměna w žitostě Oceaniánůw wšude se

On sice přístupu biskupově na ostrov kladl tuhý odpor, avšak tuzemské náčelnictvo, šetříc práva hostinského co národní cnosti, nedbalo na podezřivé řeči, jimiž proti katolíkům jich pobouzel, a s radostí přijalo blahověsty. P. Bouillon, jenž v prosinci 1846 na cestě z Tahiti k ostrovům Sandvičským bouří mořskou se skupině Samoanské byl zanešen, vykládá, že misie, ač teprve nedávno zaražena byla a missonáři přiučováni se řeči tuzemské posud nejvíce se zanášeli, značné pokroky činí, že však, mají-li útržky protestantskými kazateli rozšiřované jako rázem učiniti se neschodnými, počet missonářů co nejdříve se musí rozmnožiti, aby na ostrovech po různu bydlíce mohli wyvracet předsudky a podezření, které proti kato-

lůvici, kde katolicismus opanoval, to všechno nemohlo se minouti s hlubokým dojmem na upřímného jinak i v odporu ducha Pritchardova; vůči dalším ztluštělostí mizely předsudky, až se konečně octnul u svého Damassku, kdež i jemu nemožným se stalo další zpěčování se proti ostnu. Potvrdili se tato zpráva, urodí se z hlubokého dojmu, jež tak důležitá událost na Oceánany učiniti musí, nejen pro Cirkvi Oceanickou. Z dopisovatel „Tabletu“ potvrzuje radostnou tuto zprávu a dokládá, že Pritchard se chystá procestrovati všechny ostrovy, kde byl dříve proti katolické Cirkvi brojil, aby hlásal pravdu dříve tak urputně osočovanou. Kýmby výsledek jeho snahy brzo se octnul na rovní s nynější zajisté upřímnou horlivostí, která, byla-li sloužíc bludu velká, nemůže ve službě pravdy jinač nežli zdvojit se! —

lířím w myšle ostrowanům byly se již sem tam wtrousily.

Na zpátečné cestě zastawila se loď u malého w roce 1832 nalezeného ostrowu, který posud ještě ani jména ani obywatelům nemá. Wstoupivše lodníci na břeh, hledat sladké vody, našli na ostrowě nesmírné množství ptactwa. P. Bouillon vykládá, že nejen na každé haluzi stromů, něbrž i wssude po zemi k wíře nepodobný počet ptáčích hnízd tam widěti. Když se k hnízdům blížili, ptáci nikoli neodletali, něbrž pokojně sedíce na vejcích neb mladata křídla zabřívajíce očekávali příchozích; odvážil-li se kdo sáhnouti na ně, neohroženě jali se křinouti rukou ruffitele odvěčého jich pokoje zobákem, jež někteří měli na pul stopy dlouhé. Lodníci owšem neměškali, mimo sladkou wodu, zaopřiti se hojnou zásobou těchto ptáků na dalši cestu k Sandwichům.

„Stanice misijnská,“ píše P. Bachon z Djolávy *), „kterou wys. důst. P. Bataillon mé duchowné péči swěřil, nachází se w ofresu, jenž až posud se považowal za střed a ohnišřo protestantismu. Z počátku se mně kmenowci báglivě vyhýbali, ano některé rodiny utekli do lesů, jen aby se nesetkaly s člověkem, o němž byly slýchali, že, kdekoli se ocitá, hněw a klatbu Boží w zápětí swém mívá. Kolikráte jsem bolestně slzy ronil nad zaslepeností tohoto ubohého lidu, ač winu její nesli ti, kteří,

*) Annales, 1850.

majíce w dušši jeho wstěpowati lásku, jedem nenáwiši otrawowali mysl a srdce ubohých nevědomcům. Však sobě tímto rozššířowáním předsudkůw proti nám nejwice usškodili; národ brzo zpozorowal, že za strassáky úskočně wyměšsenými se skrýwala zášť žárliwého strannictwí. Gotwa pobyw několik měsícůw na Djolávě rozplassil jsem s pomoci Boží wšsechny strachy mezi ostrowany. Nyní mně tím přitulnějššimi se býti ukazují, čím úzkostliwěji před nedáwným časem se mně sštitiwali, tak že nezřídka diwiti se musímám proměně, která tak náhle w myslích jejich se stala. Chcili nawšštiwiti swého spolumiššionáře aneb odebrati se na čas do jiného okresu, bývám nucen, odejiti pobtaji, fice ostrowané, widouce mne na cestě, obklopují mne ze wšsech stran, tážíce se starostliwě: kam pospíchám, zdali na dlouho odcházím? a když odpowídám, že za dwa neb tři dny se opět wrátím, sšěžují sobě naivně, že to tuze dlouho, že jim bude teššno, prosíce snažně, jen abych co nejdríwce se nawrátíl."

"W čerwnu 1848 poměli w tom ohledu nemalých strachůw. Dwa okolní kmenowé wzklázali mně toho času, že hodlají přijmouti wíru katolickou, abych tedy k nim přiššel a w náboženstwí wnučil, sšibujíce spolu, že, pakli bych mezi nimi se usaditi šwolil, pěkný domek mně wystawí. Jakmile tato zpráwa w mém okresu se roznesla, přichwátal bez mála celý kmen ke mně a se slzami w očích prosil, abych jich neopoušštel a jen ješště po krátký čas šhowíwal,

dohládající: „My všichni hodláme se obrátiti na viru, avšak domníváme se, že ve věci tak důležité musí jednati s bedlivou rozvahou, aby obrácení naše bylo tím upřímnější a dokonalejší.“ Podivnáť to zajiště změna! Právě ti, kteří před několika měsíci se mně štítili co smrtelného hříchu, doléhali na mne nejvřeleji, abych mezi nimi zůstal, zakazující se ze všech nejhorlivěji, že všechny mé potřeby milerádi zahradí.“

V srpnu 1848 vypukly rozbroje mezi některými kmeny, obecný strach zmocnil se ostrovanů ne tak pro válku jako pro nedostatek a hlad, jenž obvykle w zápětí jí kráčí. Chvalné svědectví o blahověstech katolických vydává zajiště ta okolnost, že ostrowané své nepatrné poklady skládali w domku misijním, majíce ho za místo proti drancovníkům nejlépe ubezpečené; ba i kazatelové protestantsí neshlítili se užití podivného tohoto práva útočištného, ujistňující blahověsty, že, kdo a cokoli pod ochranu jejich se postaví, nemá čeho se obáwati ani od strany vítězné ani poražené. Válečníci častěji přicházeli k misijnářům na radu w ohledu na vzájemné rozbroje; avšak po každé dostávali za odpověď, že oni vůbec z celého srdce ostrowanům přejí svornost a pokoj, a že lepšími prostředky znají, vyrovnati rozepři, nežli jest meč a oheň a pustošení vlasti, dále že nikdy a na žádný způsob w politické jejich záležitosti vkládati se nemíní a t. d. Rozumné

a moudré toto chování-se misíonářům chváleno od obojí strany.

Mezitím co pozornost ostrowanům více k osudům válečným se obracela, jali se blahověstové mýtiti část lesůw vůkol stanic misíonářských a upravovati půdu w úrodné roli. Sázeli stromy olivové, fíkové, révy, granáty, melony a kukuřici; nové tyto rostliny nad míru prosperovaly. Kukuřice vyhnala pruty na 12—15 stop vysoké, každý prut měl 4—6 klasůw na 1½ stopy dlouhých. Jedno zrno kukuřičné vydalo dvanácti- až i šestnácti-terb užitek. Ostrowané počínají pochopovati užitek vzdělávání roli, k čemuž nemálo přispívají lodníci evropejsští, kteří za granáty, melony, fíky a jiné ovoce, které sobě pro wýtečnost jeho velmi líbují, wšelivé zboží evropejské na wzájem dowážejí. Chuf k polné práci mezi ostrowany wzníká, což mnoho přispěje ku blahobytu hmotnému i mravnému těchto kmenowcůw. „Misíe protestantská,“ dí B. B a c h o n, „naučila jich sice pohrdati národnými bohy, do swatyně náboženství křesťanského ale brány jim neotewřela; octnulil se uboží na úplném bezwěří. Kazatelové, býwající z domowa wšemi potřebnostmi hojně zaopatřováni, newššimají sobě nedostatku a nouze ostrowanůw. Krom toho mívají tuzemci častou příležitost, horššiti se nad životem mnohých kazatelůw. Nedávno jeden z nich, jehož druhové pro moudrost a dobré chování wššudy na slowo bráwali, podřezal sobě křbřitwou.“

Kazatelové protestantští hleděli usfkoditi blahověštím tím, že jich ostrowanům vydávali za vyhnuance z vlasti ewropejské. Kterak tedy podivili se tito, wídouce, že welicí náčelníci korábůw (tak nazýwali tuzemci lodné kapitány) nessesřili cesty, aby opowrhované „wyhnuance“ we chatrných dvě a i tři míle od přístawu vzdálených domkách bydlici swou náwssťewou pectili! „Zpozorowasse to nassi Oceaňané,“ prawi P. B a c h o n, „nemesskali rozumowati takto: Odkud to pochází, že welicí náčelníci lodí anglických nawssťewují misšionáře katolické a welikou ssetrnosti k nim se chowají? Nejsouť oni tedy lidé tak bídní, za které nám jich wydáváno. Z těchto náwssťew misšionářům katolickým mnoho přibýlo mezi ostrowany wážnosti a mnoho jimi wywráceno lži a předsudkůw.

Mimo to rozssřila se chwalná blahověštím powěst okolnostmi docela mimořádnými. „Často musím zastáwati úkol a službu lékaře proti swé vůli,“ řiše P. B a c h o n. „Tuzemci, pozorujíce, že několiť nemocných ode mně opatrowaných opět nabyli zdrawí, nedají sobě wymiluwiti, že mám moc uzdrawowati nemocné, jakýmkoli neduhem stížené. Mnozi náčelníci, kterým kazatelové protestantští wšelikou nadějí na opětné ozdrowení již byli odňali, přišli ke mně jako k nějakému diwotworci. Newím sám, kterak se to dělo, ale pobýwše málo dní w mém přibytku nawrátili se zdrawi domů. Od té doby býwá domeť misšionský obkliččen nemocnými ze wšech uhlůw Djoláwy suássenými; za půl r. ku opa-

trouval jsem jich okolo dwanácti set, asi deset mně jich zemřelo, ostatní všichni se pozdravili. Z toho stručného nákresu mého života vidíte, že nejsem pouze missonářem, nébrž i polařem, zahradníkem, lékařem, šopatrovníkem nemocných, a čeho jsem posud ani nepowěděl, také wycpa= wačem ptákůw, kterých lodní důstojníci po kaž= dé, když mne nawštíwí, na mně wyžadují.“

W měsíci listopádu 1848 stáwalo na o= strowech Blaweckých čtvero stanic misionských, dwě na Djolávě a dwě na Saváji. „Počet wě= řících není posud znamenitý,“ píše missonář Pelour*). „Nejmíce překážek působí pokro= kům misie předsudky, od kazatelůw protestant= ských mezi ostrowany roztrousené, kterých dříve odstraniti dlužno, nežli wzejde naděje na walné přislupowání ostrowanůw k wíře katolické.“ Dne 22. dubna 1849, na bílou sobotu, připlawila se k Djolávě loď francouzská: „Hvězda moř= ská“ a způsobila blahowěstům nemalou radost; domáželat do Číny sedm kněží Lazaristůw a dwanácte milosrdných sester. Na místě jali se činiti slussné příprawy k Božímu hodu weliko= nočnému. „Sestry dle možnosti ozdobilý náš ko= stel na slawnost Wzkříšení Páně, kterou jsme konali na úswitě Božího hodu. Ostrowané wal= ně se shromáždili, katolíci w kostele, protestanté zwědawě hlídali okny. Průwod w nejlepším pořádku postupowal po břehu mořském, ubíraje se we stínu kossatých stromůw kofusowých okolo

*) Annales, 1850.

chrámu; w radostné nasse zpěwy mísil se hukot wlnobití mořského. Ostrowané byli radostí jako u wytržení, my wšak vzdávali jsme Bohu srdečné díky, že nám přáno bylo, slawiti Wzkříšení w tak znamenitém počtu a tak důstojným způsobem. Hlavní částě Mše swaté ohlasowalo po každé z přístawu čtvero wýstřelůw dělůwých; po celý čas swatého konu wlál na lodi národní prápor francouzský. — O dalších pokrocích misie wěsti posud nedošly. —

§. 8.

Misie w Nowé Kaledonii. Zřízení apostolského Wikariátu.

a)

Powaha ostrowanůw. Počátek misie.

Když z nesmírného apostolského Wikariátu západo-oceanského ony části, w nichž misijnáři protestantscí již dráhně let pracowali, byly wyloučeny a we troje biskupství skupeny (jižní a sewerný N. Seeland a středná Oceanie: Biard-Bompallier-Bataillon): tož činnost katolicko-misijní se jala obracetí své zraký k ostrowům k seweru se rozprostírajícím, jejichžto obywatelstwo posud wězelo we tmách pohaných. Tyto ostrowy zalidněny jsou kmenowci negerými, jinak Papuasy, wyjma Karolíny a Mulgrawy, w jejichžto smíšeném obywatelstvu mají přewa-hu kmenowci původu ainoského, kdežto na zá-

padných a jižních ostrovech převládají všude Papuasové.

První ostrov, k němuž Spolek katolickomissionářský svou pozornost obrátil, byla Nová Kaledonie, dílem proto, že stanicím katolickomissionářským ve střední Oceanii jest nejbližší, dílem že polohou a rozsáhlostí svou obzvláštnou má do sebe důležitost pro budoucnost víry katolické v tichomoří. Byloť zajisté na jevě, že postupováním kolonizace na východním pobřeží N. Hollandu okolné ostrovy a v nejbližší budoucnosti i Nová Kaledonie v podrobnější známost evropských přistěhovalcův vejíti musí, neboť mimo přístavy některé byly země i obyvatelstvo novo-kaledonské posud Evropanům docela neznámy. Missonáři katoličtí jsou první Evropané, kteří trvanlivá sídla zde zarážili a zevrubnější zprávy o této vlasti a jejím obyvatelstvu podali; ani ústkové z lodí evropských, kteří předce po westerné Oceanii, bílým kmenem zalidněné, se rozhnizdili, netroufali sobě osaditi se na N. Kaledonii.

Nová Kaledonie má asi 300—360 mil v objemu, obyvatelstvo cení missonáři na 50.000 duší. Původ své vlasti vykládali missonářům takto: „Jednoho dne zastavil se na své cestě velemocný muž u N. Kaledonie, jehož jméno bylo Geren. Bylť v něm vsať skryty dvě bytosti, jedna dobrá — Marita, druhá zlá — Tudur. Právě tak jako Kaledončané a ostatní obyvatelé na ostrovech Salomounových, na N. Hebridech, na Woodlarku,

na Christowalu a okolných měl G e r e n pod ložtem swůj S i a s i r, t. j. široký náramek. Zastawim se u Kaledonie lítostivým okem pohlížel na ostrow sotwa z moře vynikající, wodou a blatinou náplawou pokrytý, neúhledný, bídný. Sáhna do swého náramku vytáhl malou tobolku a hodil ji do powětří; kudy přes ostrow letěla, wssude zarůstalo korali pěkným zeleným trawníkem, nahé úskalí pokrýwalo se úrodnou prstí, w nížto okamžitě pučely ignamy, palmy fokusowé a jiné stromy a byliny potrawodarné. G e r e n, maje velikou radost nad účinkem swého mocného slova a zážračné swé tobolky, chtěl jessťe dále pokračowati we sšlechetném díle swém a učiniti, aby stwořené od něho stromowí beze wssí práce a příčinliwosti lidské samo sebou dorostalo a owoce wydávalo, awssak moudrá M a r i t a naprosto odpírala, živými barwami líčíc nebezpečenswí a záhubné následky zahálky. Z zalíbil sobě ostrow spanilomyslný dobrodinec takowou měrou, že na čas mezi obywatelstwem se osadil, moudré zákony jim dal, jistě modlitby předepsal, sšatstwo zhotowiti naučil a masa z jistých zwířat požíwati zakázal. Sporádam na tento způsob společenský život ostrowanůw odebral se na dalssí cesty. Přiida k ostrowu Woodlarku zočil podobnou bídu tuzemcůw. Wytáhna druhou tobolku obnowil zážraky na N. Kaleddonii wykonané, awssak obywatelstwo neshledal býti ani tak poslussným, ani tak wděčným, jako na předesslém ostrowě. - D. pustiw poněkud rozmrzený newděčnky, zawítal

ť Langlanu, kóje se nadějí, že tuzemci lépe jemu porozumí a dobrodiní jim beze wšší zásluby prokázané s wětšší ochotností a uznalostí z diwotworné jeho ruky přijmou; ale zklamal se. Langlanští sobě sice libowali w nenadálé a zároveň prospěšné proměně nuzné své wlasti, awššak slyšíce o pilném wzdělawání půdy a opatrowání stromůw, jali se newděčníci reptati proti Gerelowi a tupili celé jeho dílo co polowičaté, nedokonalé. S roznitím se diwotworce sprawedlivým huěwem kopnul nohou ostrow a zatlel hrozně, a hle! sotwaže klatba z úst jeho zamzněla, rozdrobil se ostrow na osmero malých, nepatrných wýsep a stromowí, ježto pilné ruky požaduje, uschlo náhle, a obywatelům nezůstaly ě wýživě jenom stromy kofusowé, které žádné opatrnosti nepotřebuji.

Po smrti dostane se dusse lidská na ostrow Tum, oplýwající hojností bananůw a jiného owoce u těchto národůw nad jiné oblíbeného. Nikoli ale každý, komu se zachce, ocitá se bez wýmínky na rozkossném ostrowě. U wchodu, jenž ě ostrowu jest toliko jediný, stojí na stráži hrůzyplná bohyně Dikiniána. Po boku jí leže široké kruhy rozwábi nesmírný had, jenž, jakmile která dusse lidská se přiblíží, po celou svou délku se natáhne a od bohyně až na břeh blaženého ostrowu sáhá, čine svým tělem most, přes nějž dusse, nalezla-li milosti w očích Dikiniániných, wchází z údolí pozemského do říše nebesťtanůw; nenassla-li milosti u hrozné bohyně, swine se had, když dusse na hřbetu jeho

se octla, ona pak spadne dolů do rozštěbené tlamy čekajícího již na ní žraloka aneb kaimana. A jaká jest ona výminka, které Dikiniána požaduje od nebožtíků do ráje se hlásících? Dvě malé známky, na pravém ramenně vyryté, stačí ukrotiti bohyni jinak neuprošitelnou!

Slunce a měsíc povstaly následujícím způsobem. Dobrá, laskavá staruška-znala na světě jediná tajemství, kterať se oheň rozžehuje; ona jediná požívala jídla vařená i pečená, ostatní lidé museli se spokojiti surovou ztrawou. Mělť syna, jemuž se jedenkráte welice zachtělo jídel vařených anebo pečených. S přistoupena k materi řekl: „Zdali Ty nejsi welká ukrutnice, widouc, kterať twrdé kořání tarowé nám požeradla až do krve zdirá, aniž toho sobě k srdci připouštíš? Rozžehni i pro náš oheň, abychom ho i my užili a kořání tarowé sobě upekli.“ Staruška skoupá wšak ani w nejmenším sobě newssimala proseb synáčkových. Když wšak usnula zapoměwši uhasiti oheň, ukradl syn doutnající opalek. Probudiwši se staruška a widouc, co se bylo za jejího spánku přihodilo, rozlobila se náramně, přikročila k ohništi a uchopíc jediný opalek, jehož byl syn ukradl, mrstila jím, na dvě zlomeným, do powětří. Dba kusy wyletěly welmi, welmi wysoko; wětší proměnil se w slunce, menší učiněn jest měsícem.

Dřowané Kaledonsští, jakož i obywatele na ostrowech Salomounových, na M. Hebridách a menších skupinách, jsou bez odporu nej-

divočejší a nejsurovější mezi všemi Oceánii. Poslyšme zprávy blahověstů!

„W N. Kaledonii,“ píše P. Rougeryon*), „a na okolných ostrovech panuje všeobecná wira w kouzla a čary, kdo však w podezření kouzelnictví upadne, jisté propadne smrti. Kdo vypátrá a zabije kouzelníka, domnívá se, že nemalou službu prokázal svým krajanům a že skutek sšlechetný a bohumilý wykonal. W osadě Boebu nedávno veřejně odpraveno patero takových ubožákůw, mrtvolý na místě popravném poneháno na postrach a wýstrahu všem, kteříby podobným nebezpečným řemeslem se zanášeli. Nikomu ani z daleka na mysl nepřichází, tázati se udavače, z jakých důvodůw někoho winí z kouzelnictví. Jakmile kdo touto nepravostí jest uářknut, ihned celé sousedstvo jedním hrdlem wolá: zabte ho! Tyto dny wedrala se tlupa divochůw do přibytku ženy, která, kojíc právě své noworozeňátko, se nenadála hrozného osudu, jenž ji co kouzelnice očekáwal. Wraziwše u nesmírném hluku do domu, wywlekli ubohou ženu a všichni zespolka jali se ji trýzniti, konečně uřízli jí hlavu. Zsouce pať na rozpacích, co počiti s dítětem, radili se wespoleť; tu jeden z wrahůw se ozwal, že neschůzí odlučowati dítě od matky, ihned se rada všem slíbila; dítě za živa pochowáno s matkou w jedné jámě.“

„Kdykoli zemře náčelník, neopomine jeho

*) Annales, 1848.

přibuzenstvo hledati kouzelníka, jehožto čaráni smrt připisuje. I mají Kaledonané zvláštné vyšetřovací způsoby, kterými osoby, zločinem kouzelnictví nařknuté, zkouší, zdali winny či newinny jsou. Záležít pak zkouška w tom, že osoby podezřelé tlustou lanou několik sáh do výšky wyzdvihují a pak celou tíží opět k zemi padnouti nechávají. Kdo sobě pádem neuštkodí a vůbec úrazu newezme, býwá prohlášen za newinného, kdo ale se poraní dost málo, jest winen smrti náčelníkovou a musí na místě umříti.“

„Zajaté nepřátely vyfukají za živa, srdce a ledwinu obližou a pak jako lahůdku, jižto požívati sprostým zakázáno, dávají náčelníkům. Hlava se uřízne a trup na rožni upeče. Ostatné zajaté krmi we zvláštních posadách pro budoucí národní slavnosti.“

„Náčelník Tindin měl ohradu okolo swého domku z tyček a ráhen wystawenou; na každém ráhně trčela hlava zabitého, jehož byl sežral, a mohu říci, že bylo těchto hlav mnoho set. Kolem domku bylo widěti celé hromady lidských kostí. Jeden z tuzemcůw, kteří mne wyprowázeli, ukazowal prstem na poprsí pohozené w koutku a řekl slyš roně: „To byl můj otec, kterého Tindin nedávno zabil.“ Druhý obrátil pozornost nassi na lebku na ráhně wyžtyčenou na znamení, že to místo jest tabu, a doložil zarmouceným hlasem: „Tato lebka patřila mé matce, kterou Tindin zabil a sežral.“ Newýslovná hrůza zmocnila se mého srdce tak, že

mně přišlo zle až k omdlení, a moji průvodčí, ani netušíce příčiny náhlé choroby, pospíšili se mnou k blízkému potoku, jehožto čerstvým pramenem jsem poněkud opět se zotavil." K čemu těch citlivůstek? Kdybys, milý misijnáři, byl ve Francii (však tam také podobní pramenové tekou) se raději pozotavil ze studnice pravé náboženské moudrosti a osvěty, v níž různé potůčkové náboženství se propadají, ani chutí, ani barvou se déle nelisíce: tožbys o Tindinovi docela jinak byl soudil. „Wíra jako wíra!“ bylbyš chladně a rovnodůšně vůči Tindinových obřadům a slavnosti náboženských se vyjádřil; Tindin zajiště „upřímně a veřejně před světem wyznává, co také v srdci svém potají věří, a to jest pravé náboženství.“ Tindin věří, že požívaje masa člověčího spolu i podstatu a sílu zabitých v sebe vnímá a dusí svou pomýšlivi znenáhla k důstojnosti bohové, a co v srdci podtají věří, před světem neohroženě wyznává; zdali tedy není Tindin skutečně „pravověřící?“ Škoda, věčná škoda bude těch „naivních, prostoduchých a interessantních“ mravů a obyčejů, o nichž, bohužel! se proslýchá, že pod hubinou rukou misijnářů katolických napořád mizí! Opravdu želeť jest, že žádný z našich „pravověřících“ osvícencův mezi ony „od matky přírody posud neodpadlé“ kmenowce se odvážíti nechce, snadžeby těch „interessantních“ mravů v celé rylosti zachovati jemu se podařilo. Mybychom radili misijnářům, aby, pakli nehodlají déle če-

katí a neodvolatelně nad oněmi „zajímavými“ obyčejí vyřol smrti již pronesli, aspoň jednoho z našich náboženských rovnoprávníků na pohřeb nejdůslednějšího a nejupřímnějšího jich souvěrce Tindina pozvatí neobměšťali. —

Papež Gregor XVI. spojil ostrovy novokaledonské ve zvláštní apoštolský Vikariat a svěřil w něm úřad apoštolský knězi Douarrowi, oudu Spolku Marianského. Stalo se to l. P. 1843. Douarre vysvěcen dne 4. května 1843 w Římě za biskupa Amatského a bez prodlení odploul z Toulonu na fregattě „Uranii“ na místo jemu určené, maje w průvodu znamenitý počet misijnářůw. Celý Toulon bez mála wysul se z bran městských, když Douarre w průvodu duchovenstwa k přístavu se ubíral, tisícové pokleknoussse žádali jeho požehnání na rozloučenou. Dorazivssse k Valparajsu přijati jsou misijnáři obvyklou srdečností od měšťanůw; w zaopatřowně misijnské (Procura) se ubytowali. Zde udělil Douarre 5000 osobám Svátost Břimování a pokřestil mladého Oceañana z ostrowůw Marfeských. Odtud plawil se k Nukahivě, k nejhlavnějšímu ostrowu skupiny Marfeské, kdežto misie katolická nadějně rozkwetala. Admiral Dupetit-Thouars wystrojil biskupowi jinou loď na další cestu a svěřil správu její kapitánu La Ferriero-wi. Na slavnost Nanebewzeti P. Marie zafotwili se w přístavu Tonganském a zaopatřivssse zdejší blahověsty: Chevrona a Grangea

wssemi potřebnostmi odplouli na Wallis. Zde wysvětil Douarre misíonáře Bataillo na k biskupu Enostému a chystal se na cestu do N. Kaledonie. Na Wallisu zůstali tři kněži z průvodu biskupova, za to wšak wzal s sebou Douarre na N. Kaledonii P. Viarda, protože měl neobyčejnou sběhlost w řečích tichomořských. Celá společnost záležela, mimo biskupa, z PP. Viarda a Rougeyrona, pať z bratří Tavagnata a Marmoitona. Dne 21. prosince 1843 stanula loď misíonářská w přístavu nowo-kaledonském, jménem Balláda *). Douarre, wyfročiw z lodi a posleknuw uprostřed ostatných blahowěstíuw uwázal se w nowou winici we jménu Cirkwe. Na slavnost Narození Páně sloužena w sřím poli prvá Mše swatá w neznámých těchto swěta končinách. Chasa lodnická zpíwala: Sláva Bohu na wysostech a pokoj lidům na zemi! Zástupy Kaledonáníuw, stojíce pozdálí, trwali po celý čas swatých obřadíuw w hlubokém mlčení.

Náčelník osady Balládské, jehož Douarre nawštíwil, dowolil misíonářům usaditi se w jeho okresu a wystawěti kapli a domek. Lodnictwo ochotně přikládalo ruce k dílu, misíonáři jali se bez prodlení wzdělawati zahradu a sázeti réwy; mimo to byli z Ewropy donesli rozličné druhy semen. Slyše biskup, že uwnitř pewninny, w Budetu, sídlí wrchný pohlawár, wydal se na počátku ledna 1844 na cestu k němu.

*) Annales, 1845.

W průvodu P. Rougeyrona a několika Kaledonův pustil se Douarre do neznámé této země. Čím hlouběji k srdci ostrovu vnikali, tím vyšší hory na cestě nacházeli, široká údolí rozprostírala se do nedohledné dálky, roli všude po řídku a to nehrubě vzdělaných, rostlin užitečných velkých nedostatek, zvířat čtvernohých nespatriili bez mála žádných. W dlouhých sem tam se křížujících úvalech vinuly se nenepatrné řeky, z čehož uzavíratí lze na hory znamenité výšky. Jednu řeku, přes kterou museli se plawiti, přirovnává Douarre k Seině u Paříže. Přijetí u vrchného pohlavára bylo dosti laškové; Douarre zůstal na žádost jeho P. Rougeyrona we hlavní osadě Budetu, sám pak navrátil se we společnosti několika divochův do Ballady, kdežto misiónáři právě dostavovali dřevěný svůj domek.

Neč novo-kaledonská dělala blahověštům nemalé překážky. Mimo to, že neměla žádné příbuznosti a podoby s řečmi ostatných Oceánův, nebylo tu tlumočníka, jehožto pomoci by se misiónáři byli mohli s ostrowany dorozuměti, pročez každý jednotlivý význam jim činil velké obtíže, nežli se ho dohádali. Teprve po půl druhém roku mohli poněkud poustěti se u vyučování náboženské. Brzo také seznali, že povaha Novo-Kaledonův co do mravnosti a přirozené neporuffenosti ani z daleka se nedá přirovnati k ostrowanům světlejší pleti, s nimiž až posud jim činiti bylo. Nač přišli, fra-

dli napořád, tak že neminul den, aby blahově-
 stové nebyli nějaké ztráty w domfu mis-
 sion-
 ském utrpěli. Bůda ležela ladem a národ
 mřel hladem; zahálka a spánek považovaný
 nejen za obzvláštnou rozkoš, nébrž za jakési
 weledůležité zaměstnání. „Malo e mohe!“ Ne-
 trap se a spi! pozdravovali se wzájemně na
 potkání. Sklizené owoce ztrávilí za čtvrt roku,
 o zásoby pro budoucí časy ani dosti málo ne-
 dbali. Již čtvrtého měsíce počali třiti nouzi, která
 pak čím dále tím bolestněji na ně doléhala.
 Po celý ten čas požírali nejostříšší a nejne-
 záživnější věci, konečně je doháněla nouze a
 hlad k útokům na sousedné kmemy; číhající na
 pocestné we skalných doupatech a w hustinách
 lesných, vraždili a sžírali se wzájemně. Přepa-
 dající sousedné osady, nespokojili se wítězové
 vražděním lidí, nébrž i krajinu a zahrady owoc-
 né, ani vlastní sstody nejsouce pamětlíwi, do
 čista fazili a pustosili. Missionáři, kteří tako-
 vě, k wíce nepodobné, tuposti a divokosti nebyli
 se nadáli, octli se sami za krátký čas u weli-
 kém nedostatku potravy. Zásoby, které loď mis-
 sionistá jim zůstawiła, padly za kořist loupeživým
 tuzemcům — a potkáním, jiniž příbytky lidstvé
 se jen hemžily. Nouze dosáhla takového stup-
 ně, že missionáři za perly, z kalichům messných
 wylámané, wyměňowali potravu od ostrowa-
 nůw; když pak i těch wíce nebylo, hotowili se
 umříti hladem. Na den sw. Františka Xawerského
 1844 pomodlili se wssichni pospolu a wyzpovídaw-
 šše se druh druhu chystali se k smrti; neboť po 2

dny již ničeho nebyli ofusili. Tu však zatle-
 páno na dveře; B. Rougeyron jen s tíží
 vyvlekl se, aby otevřel. Několik ostromanů
 stálo před domkem, přinášejíce blahověstům pět
 kořenů tarových. Když, vstoupí do jizby o-
 stromané, kořani hodili na zem, pohledl B. Rou-
 geyron na biskupa, i zalily se oči jejich wděč-
 nými slzami. K nedostatku potravy přidružilo
 se i jiné nebezpečství. B. Rougeyron je-
 denkrát těžce poraněn od zákeřníka, za šťastné-
 ho se však pokládal, že předce života svého
 zachránil; biskup toliko útekem ušel zlomyslnosti
 tlupy vyhladovělé, která ho ukamenovati a bez
 pochyby snísti chtěla. Jednoho dne přinesl ostro-
 man misijnářům velkou rybu, z čehož ovšem
 nemálo se radovali. Sotvaže ale z ní něco
 snědli, náramně se ulekli pozorující, že jsou o-
 tráveni. Zbaveni všeliké pomoci a od celého
 světa opustění jsou, vzali útočiště k modlit-
 bě; na štěstí odbyli strach pouhými bolestmi,
 avšak teprve za čtyry neděle se poněkud po-
 zotavili. Dne 28. září 1845 překvapila jich
 korveta francouzská právě, když bída, nemoc a
 neustálý strach smrti nejdůtklivěji viru a stálost
 jejich zkoušely. Radost jejich ovšem byla ne-
 výslovná. Kapitán Bernard zaopatřil jich
 čerstvými zásobami potravnými, chasa lodnická
 jala se opravovati kapli a domek misijní.
 Blahověstové přestěhovali se z Mahamaty, v
 přístavu Balládském ležící, do osady Bája, kte-
 rá asi hodinu cesty hlouběji do vnitřku země se
 nachází; v Báje sbudována druhá kaple. Zsouce

nyní řeči tuzemské mocni, pouštěli se blahověstové do okolných krajin. Na jedné z těchto apostolských cest našli několik Wallisanů, kteří za příčinou politických rozbrojů z vlasti se vystěhovali a na N. Kaledonii po dlouhém a nebezpečném bloudění bouří mořskou byli zanešeni. P. Viard, promluviv na ně v národní řeči, získal na místě dobrou jejich vůli. Přispěním jejich zdokonalili misijnáři svou známost řeči novo-kaledonské, a P. Viard brzo sestavil malý slovník a přeložil Otčenáš, Zdrávas, Čtení apostolské a Desatero Božích přikázání; druzí jali se skládati písně v řeči novo-kaledonské, jimiž pozornost i nejtupějších divochů se zbudila. Od té doby činila misie znamenité pokroky. Manželka náčelníka Balladschého, na smrtelném lůžku pokřtěná, obdržela jméno Maria, dítě její, též na smrt nemocné, sotwaže dosáhlo sv. křestu, ozdravělo. Nanebevzetí P. Marie slaveno již poněkud radostněji, 30 ostrovanů pokřtěných zpívali pěkné písně při službách Božích ve své národní řeči.

Už 15 hodin hlouběji do země bydlel bojovník kmen Zeugienský; náčelník jeho chystal se k válce proti sousednímu kmenu. P. Viard odebral se k němu, chtěje, možno-li jinač, zprostředkovati mír mezi stranami. Slyše pohlawár, že misijnář se blíží, vyšel mu v ústřety v čele 700—800 bojovníků, hrůzných to postav, kopími a kyjemi ozbrojených, a velmi laškově ho přijal. I podařilo se blahověstovi, zjednati pokoj. Pohlawár pak pozval

P. Viarda do přibytku svého, asi dvě hodiny cesty vzdáleného; na prahu přivítala přichozí choť náčelníkova a P. Viardovi podala kojence svého, jehož vezma do náruči missonář přivětivě celoval a s dovolením rodičů pokřestil. Potom se všichni, domácí a hosté, posadili na rozestřenou uprostřed domku rohožku a důvěrné rozmlouvání o věcech náboženských počalo. Ž žádáno na missonářovi, aby zazpíval písně, o nichžto šla pověst, že na ostrově posud něco líbeznějšího neslycháno. P. Viard zpíval a posluchači ani newěděli, jakým způsobem by nejlépe dali na jeho radost, kterou jim způsobil svým zpěvem. Ukazující na kříž, jehož na prsou missonářových zpozorovali, chtěli věděti, co by znamenal? P. Viard jal se jim vykládati ze života Spasitelova. Mezitím zapadlo slunce a P. Viard žádal společnost, aby mu dovolila na chvíli se pomodliti ku velikému Duchu a prositi Ho o požehnání pro celý kmen Teugienský. Potud se modlil, nikdo ani slovem nezrušil hluboké ticho. K večeři doneseny banány, ořechy kokosové a jiné ovoce; pak opět rozmlouváno hluboko do noci. Když Viard ráno procitnul, spatřil v koutku pohozené zbytky člověčího stehna; když pak pohlavárowi nad tím svou ošklivost projevil, vymlouval se, že newěděl, žeby masa člověčího jísti nejlustelo a slibil spolu, že budoucně nikdy více se to nestane. Potom provedl missonáře po celém okresu svého kmenu, při kteréžto příležitosti P. Viard všechněm ne-

mluvňátům udílel křest swatý. Na rozloučnou vypromodil ho pohlawár s četným zástupem kmenowcůw, nesa na rukou swého synka; když mu Biard podával ruku na rozloučenou, stály mu slzy w očích. —

P. Biard odebral se na ostrow Bolarbi, kdežto vyučoval dospělé a mnoho dětí pokřestil. Na tomto ostrowě vypíná se do oblakůw přewysoká hora; její wrchol pokládají Kaledoňané za trůn onoho boha, jenž kdysi souditi bude dobré a zlé. Bohužel powolán jest Biard, jenž zajisté k nejschopnějším a nejšťastnějším misijnářům se počítati může, w roce 1845 do N. Seelandu, kdežto dříve byl apostolowal. Francouzská korwetta „Le Rhin“ odvezla ho do Sidueje; biskup Bolding wysvětil ho k biskupowi Orthosianskému dne 4. ledna 1846, načež do dioecése swé (jižný ostrow novo-seelandský — Poenamu) odploul.

Douarre a Rougenron zatím pokračowali mužně w díle apostolském; swětlo wíry šířilo se po wšech končinách ostrowu, obywatelstwo zvědawě poslouchalo blahou wěst Christowu, 270 katechumenůw očekávali s toužebností milosti křestné. Počet blahowěstůw rozmnožen w roce 1846.

„Žádáte sobě bez pochyby wěděti,“ píše P. Montrouzier*), „kterak w díle apostolském pokračujeme. Wyhowím této žádosti málo slovy. Čtyřikráte za týhoden po Mši swaté

*) Annales, 1847.

a wykonawšše zvláštnou modlitbu k anděli strážci vycházíme různě do okolí domku misijního, kříž v jedné a lahve dýňovou, v níž voda svěcená, v druhé ruce. Zabíháme mnohokrát dosti daleko, dle okolnosti, avšak nikdy se ne vzdalujeme tak daleko, bychom k večeru opět se nenamrátili. Přisedše do osady svoláváme zvonem osťrowany k vyučování. Když se dostavili, udělá se kříž a pak se konají modlitby: Otčenáš, Zdrávas, Běhám v Boha, Tři božské cnoti, wzbuzuje se dofonalá uitoš, pak počneme vyučowati katechismus a končíme zpěwem a modlitbou k anděli strážci; potom křestíme noworozence a nawšštěwujeme a zaopatřujeme nemocné. Nedávno jsem nawšštíwil nemocného, jenž muě prawil, že se mé nawšštěwy sotwa mohl dočekatí. Proč? Protože welice toužil po sw. křestu. Když jsem se zdráhal, wěda, že posud nehrubě byl w prawdách wíry wyučen (neboť dospělých a we wíře nedosti wyučených nekřestíme, leda když umírají), tu nemocný srdečně se rozplakal, řka: „Ty tedy chceš, abych zabynul! a kterať se předstawiím welikému Duchu, nebudu-li očistěn swatou wodou?“ I newáhal jsem déle, uděliti jemu Swátost, on wšak proti wšsemu nadání opět ozdrowěl. Když jsem, najda ho za několik dni při práci, se zmínil, aby nawšštěwował pilně weřejné vyučování a bedlivě hříchu se warował, tu on s podíwením odpowěděl: „Otče! což jsi zapoměl, žeš mne polil swatou wodou? Kteraťbych mohl opět hřěšiti? Ne, ne, jaktěžiw nerozhněwám wice welí-

tého Ducha!“ Zdali misíonář, slyše takto mluviti své novotřesťany, nenachází plnoměre odměny a náhrady za všechny trudy apostoľských prací?“

Na apostoľských cestách po ostrovu poznali misíonáří zemrubněji také povahu země a nabylí přesvědčení, kterať bohatých pramenů zdejší půda by poskytla obyvatelstvu, zvláštěně průmysluému, kdyby z nich kořistiti uměli. Nacházeli hojnost rudy měděné, jinde železo a uhli kamenné, vícero židel mineralných; k čemuž ovšem neopomenuli obrátiti pozornost kapitánů francouzských.

Ve srpnu 1846 rozkotala se na ústí blíže Kaledonie loď „La Seine.“ Lodnictvo, v počtu 200 osob, zachováno pomocí misíonářů a ubytováno po domcích katolických Kaledoňanů, kteří o závod snášeli potravu a velmi láskavě pečovali o nemocné marináře. —

b)

Pronásledování misíonářů.

Bohužel shlukla se proti misii trojí pohroma, která nadeje blahověstí na pokřesťanění Novo-Kaledoňanů, doufáme však že toliko na krátký čas, zmařila, totiž: nesmírná surowost obyvatelstva, hlad a mor.

„Neukrotitelná divokost obyvatelstva v přístavu Balládském, kdežto jsme posádce měřili,“ píše P. Grange*), pohynula nás, že

*) Annales, 1848.

jsme se pokusili o zaražení nové stanice w Poébu, osadě toliko tři hodiny od Ballády vzdálené. Přítomnost korábu Spolku oceanského byla nám velmi vhod, chasa lodnická pomohla nám přesídliti se. Při tom se nemálo divili, že tuzemci při té příležitosti ničeho nám neukradli, avšak bratr Blažej, dokonalý znatel povahy ostrovanůw, vysvětlil jejich zdrželihost tím, že se proto tak zachovali, aby později tím pohodlněji loupiti mohli; ztuffenost dosvědčila, že mluvil pravdu."

"W měsíci květnu (1847) stihala obyvatelstvo kmenu Balládského (Pouma) obyčejná metla, hlad; ostrované rozbíhali se hromadně po okolí, hledající potravu. Přibhrnumsse se hladoví tito tigrové do Poéba, obklopili náš domek a jali se nám vyhrožovati, že s námi podobně naloží jako s Angličanem Suttonem, kterého nedaleko byli zabili a sežrali, že oni dobře vědí, že my jsme lidé tabu, kteří mají moc posílati na Kaledoniany hlad a mor, jemuž bez mála polowice kmenu již za kořist padla, což nikdy předtím nebylo se ještě stalo. Čehož jsme vždy se obávali, stalo se konečně: padli jsme w podezření, že mocí kouzelnickou posíláme na tuzemce hlad a mor. Od té doby neznala divoká surowost, hladem a morem ještě více rozdrážděná, žádných mezí; na způsob lité zvěře jali se wymraceti banány a chlebovníky nasse, zahradu zpusťosili a rozryli, jakoby stádo divokých kancůw do ni bylo se wedralo, předce ale tentráte se neodvážili na naši zásobárnu.

Den 20. června ustanovili k všeobecnému úto-
ku na náš domek, jež vydrancovati a nás za-
vraždití zespoleča se usnesli. Tu nás překvapil
vys. důst. P. Collomb, apostolský Vikář Me-
lanésie, Mikronésie (ostrovů Salomounových
a N. Hebridů), jenž, na místo určení svého
se ubíraje, do přístavu Balladského vploul, aby
čerstvé zásoby naší misii odvezdal. Zboží,
Spolku oceanickému patřící, složilo se pod kůlu,
v nížto jsme obyčejně vyučovali naše katechu-
meny. Jelikož kapitán lodi, která přivezla Vi-
káře, nemohl odplouti k ostrovům Salomouno-
vým, musel Collomb v Balladě čekat na
jinou příležitost. Mimo biskupa byli tehdaž v
Balladě P. Verguet, bratři Blažej a Ber-
trand, Dr. Beaudry, jenž zde mštal za
příčinou přírodovědeckých bádání, Julien,
stavitel, Jiří Taylor, Angličan a já. Hned
10. července vrazili ostrowané do kůly a u-
kradli znamenitou částku zboží Spolku oceanic-
kému patřícího. P. Rougeyron psal nám z
Boéba, že se tam roznáší pověst, která Ballá-
dané toliko čekají, až koráb opustí přístav, pak
že spojenými silami na nás udeří. Dne 17.
odploul koráb do Batavie, a v tentýž den donesly
nám dvě dítky křesťanské zprávy, že nazítří o-
strowané se chystají k útoku, čehož jsme sobě
hrubě newššimli. Hned z rána vyzval nám
náčelník Beon, že, chtěje smířiti se s námi,
ukradené věci navrátiti se odhodlal. Skutečně
přišel k jedné hodině sám v průvodu dvou
chlapů, nesoucích zboží, ač nikoli všechno.

Mezitím, co my, vyjdouce z domku, s Beonem rozzmlouváme, vyřítila se tlupa divochův, sekerami, kyjemi a kopími ozbrojených, ze zálohy, a nežli jsme se zpatomovali, klesl Blažej po boku mém, kopím do prsou byw boden, já však, uhnuv smrtelné ráně do hlavy, s rozdracenou levicí volám o pomoc. Divochové dali se na útěk. V tom okamžení vysslehl plamen z kůlny a ze střechy domu misijnského; brániti ohni bylo naprosto nemožno. Shromáždívše se všichni naposledy, jali jsme se zpovídati druh druhu, loučíce se wzájemně, Angličan Taylor, jsa protestant, žádal wyznati wíru katoličskou a přijmouti Tělo Páně z ruky biskupovy. To wssechno dalo se, an oheň nad hlavami našimi praskal a ostrowané, po wojensku černo a čermeno tětované, co liti ďáblowé okolo hořícího stavení u náramném hluku bojowné tance promodili. Bratr Blažej umíral. V tom zamzněl pronikavý hlas náčelníkův: „Wrazte do domu!“ Strop jal se bořiti nad našimi hlavami, kouř a plamen počal se waliti do světnice. Zůstati jsme nemohli déle, ale wyfročiti z domu bylo tolik co wrhnouti se samoběh do rukou rozwtetřených divochův. Zwessli jsme do wedlejší světničky, která byla spolu naší kaplí, i Blažej umírajícího přenesli jsme na místo poswátne. Biskup, uděliv mu poslední Pomazání, připomínal, aby swým wrahům odpustil. „O! z celého srdce jim odpouštím,“ šeptal umírající; „křžby jen má krew přispěla k tomu, aby Buh nad tímto národem

se slitoval a jemu poznati dal, co mu k spasení slouží!“ A nowokřesťan Žiří, dívaje se útrpně na tichý a klidný obličej umírajícího, zvolal nadšeně: „Nyní teprvé nahlížím, že náboženství velikého Ducha jest jediné pravé!“

„Dr. B e a u d r y zatím upozoroval, že diwochové se namáhali roztlouci bedny, v nichž zboží Spolků oceanického bylo složeno, z čehož opět nám vzěšla naděje, zachovati se útekem. Biskup a bratr B e r t r a n d dali se protější stranou, předce ale byli upozorováni, dva diwochové s pozdvíženými kyjemi pustili se za nimi, B e a u d r y ale namířil svou dvojku proti nim, načež se zarazili. Tini diwochové vrazivše do domku misijnického zprobodali kopytmi umírajícího B l a ž e j e, já však, pronásledován jsa několika vzteklivci, utíkal jsem přes naši zpustou zahradu za ostatními, maje neustále v zápětí diwocha, černějšího a ohydnějšího nad ďábla. Že jsem nicméně s životem vyvázl, připisuji jediné ochraně Boží, neboť, kdykoli chlap buď kyjem aneb velikým kamenem po mně mrštil, po každé, ač proti své vůli, jsem upadl a nástroj vražedný mne přeletěl. Spojivše se všichni, až na ubohého B l a ž e j e, zaměřili jsme k Poébu, ač newědouce, zdali tam budeme bezpečni. Na cestě potkali jsme dva katechumeny, které P. R o u g e y r o n byl vyslal na přezvědy do Ballády. Patnáctiletý E u d w i k mermomocí chtěl, že mne, z ruky krvácejícího a umdleného, poneše, než jsem o všem nesvolil. V jakém stavu jsme do Poéba

dorazili, snadno se domyslíte. Zde jsme se uradili, že bratr August a marinář Aumérond zajdou ku kmenowcům Zeugienským, podél východného pobřeží bydlícím, aby přezvěděli, zdali nějaká loď nepřistanula; avšak navrátili se s prázdnou. Byloť nás nyní v Boébu 13 osob, sester z Ballády příslých, tři marináři z rozkotaného korábu „La Seine,“ P. Rougenron a Verguet, tesář lodný Prosper a bratr August. Dowěděli jsme se, že dimochowé Balládští uhasili oheň a nasseho domku požití hodlají co zálohy, z nížby na lodě přistávající loupeživě vybíhali. Dčekávající denně příchodu dvou lodí: „Anonymu“ a „Archy Umluvy“ a bojíce se, aby lodnictwo w našrojená osídla nepadlo, uzavřeli jsme, že stůj co stůj domek se musí zapáliti. Ludwík se odebral ještě té noci k Balládě a zapáliv domek navrátil se bez úrazu do Boéba.

„Dne 9. srpna okázala se korvetta „La Brillante“ na obzoru. W newýslowné úzkosti čekali jsme na pobřeží, ažby se přiblížila, neboť i kmenowci Zeugienští, kořišti žádostiví, chystali se k útoku na nás. Kapitán Bouzet nezpozorowal, jako obvyčejně domku misíonského, pročez netusse nic dobrého wyprawil tré člunům, dobře ozbrojených, ku břehu. Obdržew zprávu o smutných událostech, na místě odploul k Boébu. W noci, an prudký příval z černých mráčen se řítíl na nás, zanášeli jsme nasse věci k lodi. O dewáté hodině zrána wystoupili na

břeh 84 lodníci, aby nás z Boéba ode břehu asi $\frac{3}{4}$ hodiny vzdáleného doprovodili k lodi. Náčelník nás sice sprowázel sám, avšak jen proto, abychom tím jistěji padli w úklady nám strojené. Když jsme přirazili k lesíku, zatácel zrovna do něho udávaje, že cesta jím o mnoho kratší a schodnější; wida ale, že se dáwáme protější stranou, vykřikl divoce a z lesu walí se tlupa divochůw přímo proti nám. Nasse vojáci sřadili se we čtverhran a očekávají útoku, divochowé na chvíli se zarazivše loučejí kyjemí, šípem a kamením, jeden wšak jako slepý wrhnul se na vojáka Souchona, chtěje ho kopím probodnouti, avšak zaplatil svou smělost životem. My wšichni jsme prosili, aby, pokud nebezpečnstwí nedosáhne stupně nejwýššího, wojsko palné zbraně neužíwalo. Konečně dorazili jsme k břehu, wšichni sice, avšak pět wojákůw bylo poraněných, žádný na štěstí nebezpečně.

Wida kapitán raněné uzavřel se pomstíti na ukrutných Balláďanech. Na prosby nasse, aby nám k vůli od předsewzeti swého upustil, odpowěděl, že sobě nasseho smýšlení sice wáží a je schwaluje, avšak že čest Spolku oceanstého powinnost mu ukládá, aby Balláďany, kteří namzdory úmluwě přísahou w Bajupu (osadě Balláďské) od pohlawárůw ztwrzené zboží zloupili, a nejen misíonáře, nébrž i jednatele obchodného k smrti stíhali, potrestal. Dne 15. srpna připlawila se také loď „Anonym.“ Sto mužůw wystoupivše na ostrow, táhli k Balláďě; divochowé utekli se do hor. Kapitán po-

ručil dáti w požeh domek pohlawára Paraman-
ského co hlavníého původce celé zrady namýdo-
ry tomu, že za bezpečí obchodného jednatele
Spolku oceanského se byl zaručil; též posekány
ovocné jeho stromy a zahrada zpusťossena."

Dne 21. srpna 1847 odploula loď „Ano-
nym“ s Biskupem apostolským Collombem na
ostrovny Salomounovy, které po mučnické smrti
Epallowě jeho péči duchovní byl papež svě-
řil, misijnáře pak novo-kaledonské odvezl koráb
„Brillante“ do Sidneje, kamž dne 27. srpna
dorazili, doufajíce, že krev mučnicka Blažeje
zúrodní newděčnou půdu srdci Novo-Kale-
donských. —

c)

Chování-se newokřesťanůw w čas pronásledování

Zastoli misijnářům, ostrov opouštějícím,
srdce křwácelo nad zaslepeností Novo-Kale-
doňanůw: musely s druhé strany důkazy sy-
nowské lásky a wděčnosti, které malý hlouček
newokřesťanůw a katechumenůw jim w hojnosti
na jemo dával, nemálo jich těšiti a k novým
nadějím a pokusům wzbužowati.

„Dwanáctiletý August, píše B. Rou-
geyron*), „prokázal nám w čas pronásledo-
vání mnohé a důležité služby, zvláště tím, že
o wšech wražedných úkladech ostrowanůw nám
zpráwu dával. Když jednoho dne okolo domku
misijnského nenadálý hřmot se strhl, wyňal

*) Annales, 1848.

A u g u s t honem blystavý plíštěl ze sotúrka te-
sařova a pospíchal s ním ke dveřím. Chtěl
ho dáti dívochům, aby nám neabližili. „Já
nechci, aby Wáš zabili, jako bratra B l a ž e je!“
zvolal. „Mne oni nezabijí, a kdyby to učinili,
tožby tak velkého hříchu se nedopustili.“ „Otče!“
řekl ke mně jiného dne, „widím dobře, že Ty
mne chceš opustiti. Máš-li mne rád, dej mi
nějaké psaní.“ „Nač?“ „Já ho okáži nácel-
níkowi, až sem některý přijde, a on mne s se-
bou vezme někam, kdebych se mohl wyzpowi-
dati a přijmouti Christa Pána. Kdyby Wáš
wssechny zabili, kambych se šel zpowídat?“ A
tato myšlénka ho neustále zaměstnávala a trá-
pila. „Mnozí umírají, kteříby ještě rádi živi
byli, a já bych velmi rád umřel a s Tebou
do nebe se dostal, wimf ale, že mne s Tebou
neusmrtí.“ Při těch slowech zalily se oči jeho
velikými slzami.“

„Nowokřesťan G r e g o r, slyše o nebezpe-
čenstwi nassem, přišel bez prodlení do domku
missionského, aby tím snadněji nám pomáhati
mohl. On konal w záležitostech našich nejne-
bezpečnější cesty a, což nejpodiwnějšího, naklo-
nil nám pohlawára své rodinné osady. Když
wsichni ostatní náčelníci proti nám zuřili, poši-
lal nám onen pohlawár po G r e g o r o w i část
ryb, které ulovil, a to vždy ty nejpěknější.“

„Nejvíce sřdnatosti dokázal nowokřesťan a
spolu náš katechista M i c h a l. Jsa postavy
wysoké a síly obrowské zadržel samojediný tlupu
dívochům, kteří utíkajícího biskupa pronásledo-

wali, začej wrahowé ze msty zapálili domek jeho a zpusossili zahradu. Nehrozil se, nás nawssitiwiti na lodi, ač cesty rozwtéklenými diwochy se hemžily; zočiw nás padl na kolena; i byltě to zajisté pohled nad míru pohnutliwý na tohoto muže obrowstého, an chopiw se mé ruky jako dítě usedawě plakal, nemoha jen slzami jiwiti zármutek nad nassim odjezdem. Přislíbil nám, že pokračowati bude u wyučowání swých krajanůw we wíře, modliti se s nowokřestany, křestiti dítky a dospělce w nebezpečenstwi smrti postawené. I kojil se naději, že jeho kmenowci brzo pocítí ztrátu, odchodem nassim utrpené a že nawrátiwše se zajisté najdeme hodný počet ostrowanůw ku přijetí křestu připrawených a předesslé zatwzeloosti své upřímně želících. Bohu není nic nemožného! Kdož wyzpytowal cesty jeho? Snadže křowawé tyto události byly nemohuutelně potřebné ku pokřestanění Nowo=Kaledonánůw."

"Antonín, jiný křestanský mladík, byl přítomen, když wrahowé bratra Blažeje usmrtili; wykládalk, že ho wyswlekli do uaha, hlavu uřízli a tělo hrozným způsobem zohawili, cokolí kde z oděwu obřadného nassli, roztrhali a rozmetali. Antonínowi se předce podařilo, skrýti před wzteklivci kalich, jehož nám donesl. Když tělo Blažejowo byli diwochowé stranou pohodili, přikryl ho Antonín pokráceným pláštěm mučeničowým a poslečna s desitiletou Marií wedlé něho, modlil se, nedbaje na zuřiwé wýhružky mstiwých diwochůw,

za dušsi nebožtíkovou. Nesmím zde mlčením pominouti okolnost, která nás obzvláštně do-
 jala a spolu vydává svědectví zajisté nepode-
 zřelé o tom, která učta, jižto Cirkew ostatkům
 Smatých a Světíc Božích vzdávati nás učí,
 srdci lidskému přirozena jest a milá. Ačkoli
 jsme nikdy, newidouce toho potřebí, o této účtě
 smatých ostatků nebyli nowokřesťanům se zmí-
 nili: vyřízla Marie z taláru Blažejowa
 právě onen kus sukna, kudy kopí, jímž byl pro-
 bodnut, projelo. Aby se neprogradila, odnesla
 a skryla sukno křví zalité w zahradě a pak ho
 dala Ludwíkwí, jenž nám ho doručil. Zdali
 ono dítko neučinilo tak obzvláštným wnučnu-
 tím? Nadarmo tropili sobě její domácí posmě-
 chy z nářeků a slzí nábožné Marie, ani sliby
 ani pohrůžky nepodvrátily wěrnost její. Z užila
 nočné doby, aby tělo Blažejowo uctiwě po-
 chowala. Za jediný nástroj majíc hůl, vyhra-
 bala w zahradě jámu a pak sama donesla mrt-
 volu, mnohokráte pod její těrchou upadnuvši,
 pochowala a listím wšelíkou stopu své práce
 prozřetelně zakryla. Michal, jenž nám to wy-
 kládal a jemuž jsem Marii zvláštně poručil,
 svěčil se spolu, že již několikráte nowokřesťané
 nawštíwili hrob Blažejůw, aby tam své
 modlitby podtají wykonali."

Aťsať netoliko křesťané, i katechumenové
 osvědčovali misijnářům způsobů rozmanitými
 newšsednou přítulnost a lásku, což spolu vydá-
 vá stkwělé svědectví o přičinliwosti a schopno-
 sti blahowěstům k úřadu apostolskému. Bratr

náčelníka Poébského, chlapeček devítiletý a velmi bystrý, vyznačoval se ve škole misijní zvláštnou učeností a horlivostí náboženskou. Dowěděl se o krvavých zámyslech ostrovanů, prohlásil se k Ludwиковi takto: „Jestli toliko usmrtí nasse Otce, mně sobě ale nemůžu, pak vím, co udělám; schovám se za dřevo v kapli a pak najednou otevru, ti zlí lidé se ulekou, vrazí kopími do kaple, a nežli mne poznají, budu já již probodnut.“ Není-li to duch vznešený a hrdinný, jenž z tohoto mládence mluví? Kdo z našich čtenářů sobě nepřipomíná podobné výjevy z prvních dob křesťanstva pohanstvem Římským pronásledovaného? Jediné víra plodí a vychovává hrdiny! — Tentýž pacholík, jehož jméno jest Nauguro, zpravil misijnáře na odchodě jejich z Poéba o úkladu, jež náčelník jim strojí v lesíku, kterým cesta k pobřeží vedla, jak jsme hore pověděli. „Nauguro, aby žádného podezření nevybudil mezi divochy, nepřijel loučit se s námi, nýbrž odešel k řece podél lesíku tekoucí a na místě, kudy nám jíti bylo, loviti se jal. Když jsme stihli k onomu místu, přitulil se k nám podával mně rybu a spolu přitlumeným hlasem o zradě náčelníkově pověděl. Není pochybnosti, že bez něho jsme byli ztraceni.“

„Z těchto příkladů vidíte, že novokřesťané Kaledonské zaslouhují plnou měrou jména, jimž se honosí: jména křesťanů. Zůstal nám zajisté věrnými i v době nejkrutějších zkoušek, všichni milerádi za nás a s námi byli

smrt podstoupili. Odcházejíce z vlasti jejich těššíme se tím, že jsme v ní zanechali zrna horčičná, z nichž bohdá předce vzrůstá nová haluz na velikém stromu všeobecné Církve.“ —

d)

Blahověstové pokoušejí se obnoviti misii. Vyhledávání se novokřesťanův.

Pověděli jsme, že misijnáři opustivše N. Kaledonii, dle se odebrali s Biskupem Collobem k ostrovům Salomounovým, dle odplouli na lodi „La Brillante“ do Sidneje, kdežto Biskup novo-kaledonský, biskup Douarre, právě za dob pronásledování v záležitostech misie se zdržoval. Uplynulof zajisté půl druhého roku, nežli vrchní pastýř rozptýlené pomocníky své opět okolo sebe shromáždil. Mezi tím záležely se misie na rozličných ostrovech: na Woodlarku, Annatomě, Christowalu (Arosii), Galganu a ostrovu Smrkovém, o kterýchžto pokusech bude níže.

Na sklonku roku 1849 odhodlal se Douarre k obnovení misie novo-kaledonské. V odebral se s P. Rougyronem, jenž zatím byl jmenován za námiěstka biskupova řečeného Biskariátu, dne 10. října opět k N. Kaledonii. Napřed uminili sobě navštívití kmen Hiengenští. Náčelník Buarat jevil k nim velikou přívětivost a hned určil jim místo, na němžby domek misijní a kapli sobě vystavěti mohli, sám pomocnou ruku k dílu přikládaje. Zanechal Douarre mezi kmenowci dva kněze, o-

debral se s F. P. Rougeryronem a Berninem w jiné končiny, hodlaje buď w Poébu aneb w Balládě obnoviti misii. Již na cestě dowěděli se, že domek misijní byl spálen a rozbourán, Balládští ale že, přepadnouce loď anglickou, pobili a sežrali všechno lodnictvo. Tato zpráva ohromila misijnáře nesmírně, předce ale odvážili se nawštíwiti nenapravitelné tyto lidožrouty, dilem aby o pravdivosti smutné zprávy sami se přesvědčili, dilem aby zanechané w Balládě nowokřesťany, pakliby swolili, na jiné bezpečnější místo odvezli a osadu křesťanskou založili.

Blíže se ku břehu pozorovali divochy, ani se wšech stran, zbraň w ruce, se sbíhají, opatrně přistaw obsazující. Majednou rozkřikli se jednohlasně: „To jest Episkopo, to jest Rougeryron!“ Odhodivše zbraň, wstoupili na člunky a jali se wslowati k lodi misijní. Náčelník Tianguun, podáváje jim na znamení přátelského smýšlení kus tapy, jal se mluwiti, pro divocha ku podiwu obratně, takto: „Episkopo (biskupe) a Ty, Rougeryrone, šlyšte! My se stydíme welmi, předstoupiti před obličej Wáš, neboť jsme Wám mnoho zlého přičinili. Uvšak wrchný náš pohlawár Pa k i l i p u m a zemřel a my budeme opět dobří. Odpusťte nám, my srdečně litujeme všeho, co se stalo, osadte se znou w naši zemi. Je-li Wám pro třiwdy, které jste dříve suášeli, přítomnost a pohled náš nesnesitelný — wizte ty vysoké hory Diaotanské, tam odejdeme, abychom zakryli hanbu

nassi, Vy pak přebývati budete w osadě. Čili snad hobláte se usaditi w jiném údolí? Wolte sobě místo swobodně, jenom neodcházejte!“

Blahoměstové jemu odpowěděli, že zawraž-
dění bratra Blažeje a křivdy, dříve utrpené,
rádoby odpustili, avšak že slyšši, kterať opět ne-
dávno krew lidskou proléwali a tím prozradili,
že jsou nenaprawitelní. Na tuto wýčitku od-
wětil T i a n g u n , že domníwajíce se býti od
misiónářůw nawždy opustěnými ze zoufalosti
toliko ku starým obyčejům se nawrátili. Biskup
důtkliwě jim líčil ohavnost lidožroutstwi a sí-
bil, že, dají-li přeswědčivé důkazy o upřímném
smýšlení swém na jowo, později obdrží misio-
náře. Na to wstoupili na ostrow, neboť biskup
sobě žádal spatřiti místa, s nimiž tak smutná
památka pro misii nowo-kaledonskou se spojo-
wala. „Bylať to,“ píše P. Rougeyron*),
„opradowá křížová cesta! Místo, kde před
dvěma lety stál domek misiónský, bylo spále-
nissě, sem tam porostlé trávou a chraštěm, wssudy
widěli jsme pohazené lebky a hnáty lidské.“
Ostatně byli misiónáři dobře přijati, mnozi
ostrowané jemili upřímné soustrastí, widouce, kte-
rať oči se biskupowi zaléwaly slzami, jediný
toliko, náčelník N e m o n a , potutelně se u-
smíwal.

Misiónáři, wzawšše s sebou na loď 41
nowokřesťanůw, opustili Balládu. Shromážditi
jich, nečinilo pražádných nesnáží, neboť byli za-

*) Annales, 1851.

jisté mezi nejprwějššími, kteří, jakmile loď přistála, na břehu misíonáře s plesáním uvítali. „Po celý čas našeho wyhnanstwí wěrně setrvali u wíře, denně dwafráte tu společné pobožnosti se scházewsse. Wěrnost, kterakou své powinnosti náboženské wykonávali, trpělivě snášejíce ústípký a vyhrožowání swých krajanůw, jest nám přemilým rukojemstwím, že tento národ, obrátí-li se jedenfráte na wíru, přehojně nám nahradí snahy tu spáse jeho čelící, awssak bohužel až podnes nehrubě plodné. Tato wěrnost a stálost zasluhuje tím wětššího uznání, čím trpčejší a častější zkoušky se strany pohanůw jí bylo podnikati. Jedenfráte, když nowokřesťané společnou modlitbu konali, přepadeni jsou od pohanských krajanůw. Na štěstí měli zbraň s sebou. Hrdinský náš katechista Michal na twap seřadil swůj pobožný zastup w šík, postawiw pak se w jeho čelo poručil, aby w boji neopomenuli dělati častěji znamení kříže. S zahnali šťastně diwochy, aniž kdo z křesťanůw padnul. K wítězstwí owsseni nejwice přispěl Michal, neboť hrozným jeho ranám diwochowé bázkliwě vyhýbali, znajíce dobře jeho chrabrost a obrowskou sílu *).

Loď misíonářská odploula k jihu podél wychodného pobřeží. Zde nacházela se osada Tata, Balládšými křesťany obydlená; misíonáři zamýšleli w ní shromážditi wssechny nowokřesťany a katechumeny nowo-kaledonské, wzdělawati be-

*) Annales, 1851.

dlivě půdu, zakládati štěpnice a vinice, kojíce se naději, že divochové pohanští, pozorující, kterak křesťanští národovci jejich nejen duchově, nébrž i tělesně prospívají, snad zatouží po podobném blahobytu a tudy pro wíru konečně získati se dají. Návšak brzo widěli se hořce zklamány we swých nadějích. Divoký lidožrout Buarat, domědew se o počínání misíonářůw w Satě, přihrnul se s celým swým kmenem k osadě, loupil a ohrádal nowokřesťany takowou drzostí, že ani na rolích ani po domkách nejmenší jistoty nebylo. We dne w noci musela polowice osadníkůw státi na stráži, neustále woláno na poplach. Když konečně Michal se vyjádřil, že w čas žní osadníci, nenechají-li Buaratowi a jeho loupeživé družině dobrovolně pobrati polnou a zahradnou úrodu, bez křowých pútek nikterak se neobejdou: tož Douarre nechťe na žádný způsob užítí zbraně widěl se donucena, opustiti M. Kaledonii.

S rozkázal B. Rougerynowi, aby jeho předsewzeti nowokřesťanům ohlásil. Mělť na vůli, buďto se nawrátiti na lodi, k odplutí přichystané, do swých býwalých okresůw, aneb wstěhowati se na ostrow Futunu. „Nikdy nezapomenu,“ píše B. Rougeryn *), „na pohnutlivý wýjew, jenž w době, když jsem usnesení biskupowo a misíonářůw osadníkům oznámil, nastal. Všichni zůstali na chvíli jako omráčení, pak jali se wesměš hlasitě plakat a nařikat: „Ach! což můj otec, má matka, můj

*) Annales, 1851.

bratr, má sestra, což moji příbuzní nikdy nebudou křesťané? — Spása pokrevníků a přátel předemším zaměstnávála rozbolestněné jejich srdce! Nemohla snést bez prolévání slzi pohnutlivé toto divadlo, odešel jsem stranou, chtěje spolu popřáti jim času, aby vzájemným sdílením svých myšlenek roztklivěnému srdci poněkud odehliwili. Přistoupiv opět k nim tázal jsem se: kterať se odhodlali? „Půjďme s Vámi, kamkoli chcete!“ „Ale w naší vlasti panuje po dlouhý čas reku veliká zima, snad tam brzo umřete.“ „Tím lépe!“ zvolali jednohlasně; „my bez toho nebylibychom dlouho živi, kdybyste nás nawždy opustili!“ Byliť se usnešli, že sobě vyhledají nějaký ostrow, kdeby prý ani neshlířeli mluwiti o nynější své vlasti, kterou prý Bůh bez toho již zawrhnul.“

I odplouli na ostrow Smrkový, kdežto katechumenové úplně w náboženství wyučeni a pak od biskupa pokřtěni jsou. B. Rougenyron odebral se s nimi k Futuně. Na cestě chowali se nowokřesťané tak příkladně a konali své modlitby tak srdečnou wroucností, že lodný kapitán, ač protestant, několikráte misijnáře žádal, aby veřejně na palubě u přítomnosti celého lodnictwa svou pobožnost konali. Nebylo-li moře bouřlivé, shromáždili se po každé k večeru na palubu a zpíwali hluboko do noci své nábožné písně. Kterať dojímavý to pohled! Na chatrné loďce, nad bezednou propastí se hou-pající, fleči hlouček lidí pokorně se modlících; nedávno rwali ještě tlukoucí srdce z prsou

položivého spolučlověka co nejdinovější selmy — nyní na způsob proslulých dítek spínají své ruky a prozpívají chválu Boha-Clověka, původce zářků, kteří s nimi se dělí! Nedávno považovali ženu za twora, jejíž zhnusiti a pak opomrželivě odhoditi aneb zabiti mužovi wolno — nyní toulí se w pobožné úctě k Marii, obnovitelkyni důstojnosti ženské, wzhýmajíce, muži a ženy, jemnocitnou něžností Hvězdou mořskou o ochranu. Welebne začínají ty jejich zpěwy po šířé wodné pouští a swatá jména Ježíš a Maria mísí se u jekot wlnobití mořského. —

Loď připloula k Futuně w den nedělný. Wida kapitán, že přístav prázděn, nemálo se podivil, wolaje: „Kde jsou ostrowané? Toté úkaz zhola neobvyčejný! Co se to stalo?“ Nevěděl, že Futuniané jsou všichni na službách Božích. Domky byly pozotwírány, neboť nebáli se zlodějům. Když byli dobrou hodinu čekali, tu zamzněl z nitra ostrowu nábožný zpěw, ostrowané nawraceli se z chrámu w zastupech, prozpěvujíce chválu Hospodinowu. Blahověstové Futunští přijali Kaledonště spolubratry otevřenou náručí, Futuniané po bratrsku wítali nowokřesťany pro wiru pronásledované. „O! kteraké zářky plodí křesťanstwí!“ wolá B. Rougenron při té příležitosti. „Z libožroutům plodí bratry, a kamkoli jich osud pak zanese, všude i w nejzářším koutu swěta ocitají se mezi bratřími!“

Nowo-Kaledoniané ubytowáni jsou buď w

domě misijnském, buď různě mezi Futuňany, B. Gagnière zůstal s nimi na ostrově, aby se přiučil řeči a Rougenron odebral se nazpět do Sidueje, hodlaje vrátiti se do N. Kaledonie pro ostatné buď w Balládě aneb w Poébu pozůstalé novokřesťany a katechumeny, kteříby příkladu vystěhovalcům následovati se odhodlali. Dne 20. září 1850 přistála loď misijnská k Balládě, křesťané s plesáním uvítali Rougenrona a sami jali se profiti, aby jich vzal s sebou na loď. S pohané hlásili se k vystěhování, mezi nimiž se nacházejí mnozí vážení pohlavárowé; všech dohromady k padesáti osobám, ženským a mužským. Shledání se s krajaný na Futuně bylo velmi dojmavé. Už budou všichni úplně w náboženství vyučeni, zamýšlejí misijnáři navrátiti se s nimi do vlasti a pokusiti se znou o pokřesťanění Nowo-Kaledonánům, doufajíce, že, následowawše dríwe Futuňanům w zarputilé wzdorowitosti, také jich následowati budou w nynější jich náboženště horlivosti. —

Podali-li se Církwi katolické, pokřesťaniti Nowou Kaledonii: pak učiněn velmi důležitý krok k obrácení na wíru Papuům čili Negrům tichomořských wúbec. S ostrowu tohoto mohou potom misijnáři, kteří dokonalou známost řeči a mravům kaledonských sobě obcománím s tuzemci osvojili, rozcházeti se w průvodu obrácencům po okolných skupinách a pracowati s neomylným úspěchem o tělesné a duchowé spáse těchto bez odporu nejhloběji kleslých kmenow=

rům. Důležitost N. Kaledonie vysvětá dále z toho, že w úzké spojitosti jest t západu s N. Hollandem, t severu přes ostrovy Salomounovy, na nichž misie katolická právě světlo wíry rozžehati počíná, pať přes Woodlark sáhalby wliw pokřesťaněné Kaledonie až t Nové Guinee. Od severu podávaliby blahověštům kaledonským w N. Guinee pomocné ruky misíonáři Filippinští. —

§. 9.

Apostolský Vikariat: Melanesie a Mikronesie.

a)

Misie na ostrovech Salomounových.

Druhé souostrowi, obyvatelstwem negerským čili Papuašy zalidněné, které Propaganda z apostolského Vikariatu západo-oceanského wyloučila a we zvláštný Vikariát spojila, byly ostrovy Salomounovy. Leží právě uprostřed ostrowůw negerských a obsahují 4—500 □ míl. Misii apostolskou na těchto ostrovech svěřil papež Gregor XVI. Janu Křesťiteli Spallowi, oudu Spolku Marianského. Spalle narodil se we Francouzsku w dioecési Lyonské l. P. 1809. Apostolowam po čtyry roky na N. Seelandu, poslán jest od Pompalliera w roce 1842 w záležitostech misíonských do Říma. Zde počtěn důstojenstwím apostolského Vikáře ostrowůw Salomounových a vysvěcen

jest k biskupu Sionstému i. P. dne 21. července 1844. Nový Biskupát nazván: Melanesie a Mikronesie (malé, černým obyvatelstwem zalidněné ostrowy). Teprvé po šesti měsících odploul Epalle z Londýna k místu jeho apoštolské péči svěřenému, protože nemohl najíti korábu, jenžby do neznámých těchto končin zavésti ho byl svolil. Konečně odploul w průvodu 13 misíonářůw, mezi nimiž se nacházelo sedmery kněží. W Sidneji najal Epalle anglickou loď, která s nákladem kupeckého zboží se právě chystala na cestu k ostrowům Salomounovým.

Dne 1. prosince 1845 připlawila se loď k ostrowu Nrosši čili San-Christovalu, který z celého souostrowí Salomounského nejvíce k jihovýchodu leží. Dne 2. prosince vběhla do neznámého posud chobotu pod 159° východné délky a pod 10° 13' jižné šířky. Podél pobřeží rozestavené domky vyhlížely dosti úhledně, dodávajice celku bezmála podobu nějakého městečka. Biskup vystoupil s dvěma misíonáři a několika anglickými marináři na pevninu a jal se ohledati okolné břehy. Obywatelstvo zvědavě se tlačilo okolo cizincůw, chovajíc se velmi slušně. Jelikož ale Epalle neměl w úmyslu zde zůstat, nébrž raději uprostřed celé skupiny dílo apoštolské počnouti zamýšlel, zřadila se loď sladkou wodou a dala se podél východného pobřeží San-Christovalského a Guadalcanarského na další cestu. Dne 12. prosince octla se vůči hlavního ostrowu Isabelly. Když

do chobotu vběhla, vyšli naproti ní asi tři sta negrů na šedesáti člunách. Vzeření jejich bylo statečné, oko bystré a ohnivé, pohybování jejich plné čilosti a obratnosti, posunky nad míru živé. Vstoupivše na loď zvali cizince na svůj ostrov, když však odpověděno, že hodlají zakotviti se v přístavu „Astrolabe“: tož všichni, jakoby se uleknuvše ořazovali na hlavu, křičíce: „Mate! Mate *)!“ čehož ale lodnictvo sobě newššimalo. Když připlouli k řečenému přístavu, vystoupil biskup v průvodu dvou misíonářů, kapitána Blemia a několika marinářů na ostrov, chtěje vyhlídnouti pohodlné místo pro domek misíonářský. Po dva dny meškali dílem na pobřeží Isabelském, dílem na ostrově Swato-Jirském; mezi tím navštěvovávali ostrované hromadně loď, přinášejíce na prodej ovoce, dílem posud docela neznámé. Podávali lodníkům také dítě, ujistujíce, že by velmi dobré bylo k jídlu. Všichni byli úplně ozbrojeni, majíce mimo sáhodlouhá kopí a kusse s šípky jedem napuštěnými překrásné štitky z želwiny velmi uměle zrobené. Za kusky železa aneb škla dávali milerádi i svou zbroj, jedině od svých štitův nechtěli za žádnou cenu se odloučiti. Misíonáři tázali se jich na okolné kmeny, jich zvyky a mravy, a zdalibys mezi nimi se osaditi mohli, načež ostrované o-

*) Ve všech řečích oceanických značí slovo: Mate „smrt, rána, vražda, nebezpečství, úklady.“ Snadje stejného kořene jest s hebrejským „Muth.“

choťně odpowídali; po každé wšak, když jistých kmenowcům podobně, jali se warowně wolati: „Mate! Mate!“ A těmto kmenowcům, ač mezi vlastními krajaný powěst jejich dle řečeného nebyla hrubě chwalná, poručil biskup třetího dne zamířiti s lodi. Dwa lodníci zůstali na čluně, biskup, knězi Chaurain a Frémont, pak bratr Prosper wystoupili na pevninu. Ze právě k těmto kmenowcům se biskup odebral, stalo se z toho ohledu, poněwadž se domníwal, že snad w rozbroji se sousedy žijou a za tou příčinou od nich významným: Mate! Mate! tupeni býwají. Rozilil se nadějí, že z míru, pakli by se mu podařilo zprostředkowati ho mezi ostrowany, veliký prospěch se hned na počátku dílu misijniskému urodí. Na břehu očekáwal přichozích zástup asi 300 ozbrojených ostrowanůw, w čele jejich stál mladý muž vysokého vzrůstu a pleti ku podivu bílé, w pravici drže sahodlouhé kopí, w lewé ruce přetrápný štít. Epalle zaměřil přímo k němu a oslowil ho několika přiwětíwými slowy, awšak brzo pozorowáno kwapné w zástupě hnutí, které neprozrazowalo příznivé smýšlení. Powšimnuto sobě toho biskup, couwnul na několik krokůw. Sotwáže ale se obrátil, udeřen jest do hlavy šířkou sekerou, w tomtěž okamženi diwoce vykřiknusse ostrowané řitili se díl na biskupa, jenž zwolaw bolestným hlasem: Bože můj! a oběma rukama ránu zakrýwaje klesl na zem, díl na jeho průwodčí. Důstojník lodný, který s biskupem na ostrow wystoupil, krmáčeje z rame-

na, utekl na člun. P. Frémont obdržev dvě rány omdlel a padl po boku biskupově; Prosper skočil s břehu do moře a doplaval se člunu. Ti, kteří byli na čluně zůstali, patřili, kteráť ostrované biskupa z oděvu jeho svlekali. P. Chaurain vyskočil s několika lodníky na břeh, a mezitím, co marináři vystřelivše rozháněli vrahy, kwapil nedbaje na vlastní nebezpečství na místo krvavé a sevřel biskupa do svého náručí. Pokusil se odnésti na smrt raněného, avšak síly jeho k tomu nestačily. Zatím probral se ze mdloby P. Frémont, i Prosper opět přikwapil. Mezitím, co tito odnášeli biskupa k člunu, ozýval se z blízkého háje ohlušující ryk divochův v něm skrytých. Když člun doploul k lodi, zhrozila se náramně celá společnost. Lékař, ošetřiv rány biskupovy, prohlásil se, že není nejmenší naděje k ozdravení; i ránu důstojníkovu uznal za velmi nebezpečnou. Lodnictvo zuřilo a žádalo pomstíti se, kapitán dával rozkazy, vystoupiti na ostrov; chasa nabíjela zbroj. Jelikož však missonáři odporovali, stavel se kapitán, jakoby od předsevzetí svého upouštěl; ozbrojen toliko jeden člun pod záminkou, že na ostrov jen proto vystoupí, aby nabral sladké vody, které prý se již na lodi nedostává. Misionáři ale dohádali se úmyslu pravého a rázně jali se osvědčovati proti všeliké pomstě, jakožto duchu misie křesťanské na prosto odporující. Obávajíce se však, že s tíží budou s to, aby rozvzteklou chasu lodnickou od krvavého předsevzetí

odvrátili, sepsali a doručili kapitánovi list w tomto smyslu znějící, žádající spolu, aby do svého denníku jej wložil. To působilo na kapitána, mužstvo s newolí odhodilo zbroj. Zatím trpěl biskup nesmírné bolesti; mezi sedmi ranami uznány tři za smrtelné. Dne 19. prosince 1845 počal umirati. O jedenácté hodině před polednem otevřel oči, i podán mu kříž, kterého oběma rukama se chopil; misijnáři klečeli okolo lůžka jeho, kapitán, dva důstojníci a lékař lodný u velikém zármutku stojíce w pozdálí upírali neustále své zraky w tvář umírajícího. Jakási trestnota panowala na lodi, chasa mlčky hleděla svých powinnosti. Několik minut před čtvrtou hodinou odebral se Epalle na věčnost, aby koruny mučeničské dosáhl z rukou Dnoho, za Něhož krev svou byl wylil. S důstojnictwo lodné, sami protestanté, nebránili se slzím. Dne 20. prosince wystawen na palubě oltář, před nímž položena mrtwola biskupowa. O půl páté hodině sloužena Mše swatá, wssichni lodníci, sami Angličané a protestanti, s hlubokou uctiwoostí byli přítomni, dva Novo-Kaledoňané klečeli wedlé mrtwoly, bolestné slzy roníce. Po skončené Sw. Oběti naložili tělo na člun a misijnáři s ním odplouli na liduprázdný ostrow Swato-Jirský, ležící naproti přístawu Astrolabskému. We wedlejšsim člunu zprowázal loďku smutečnou kapitán uprostřed ozbrojeného lodnictwa. Žádným pomníkem, žádným křížem není ozdoben osamotnělý hrob prvního apostola a mučeníka ostrowů Salo-

mounových. Však Bůh dá, že budoucí křesťanstvo tohoto souostroví, jemuž slunce wiry, na obzoru světa tichomořského vycházejíc, tuto ponejprvé zablesklo, svou věrou a svými cnostmi jemu postaví živý a nikdy nehynoucí pomník *)!

Misionáři, netroufajíc sobě usaditi se na ostrově Isabelle, návratili se nazpět k San-Christovalu. Dne 3. ledna 1846 vplouli do chobotu posud neznámého a nazvali jej přístavem Marianským. V pozadí jeho naslíli osadu, v níž ubytovati se uzavřeli. S zakoupili od ostrovanů kus země a jali se stavěti domek; tuzemci ochotně snášeli stavbu a listí palmových, jímž na způsob u nich obyčejný pokrýli střechu. —

b)

Misie na ostrově: San-Christoval.

a)

Mravy a obyčej obyvatelstva.

Dříve nežli k vypravování dalších osudů misie pokročíme, budiž nám dovoleno, doceliti obraz obyvatelstva negerského stručným popisáním domácího a společenského života ostrovanů San-Christovalských.

Španělský kapitán Mindanaa našel tento ostrov v roce 1567 a nazval jej dle korábu svého San-Christoval; tuzemci však jmenují

*) Annales, 1846.

svou vlast *Arossia*. Ostrov jest 34 mil francouzských dlouhý, 6 mil široký; počet obyvatelstva misijnáři neudávají.

„*Arossiané*,” píše *B. Verguet* *), „jsou prostředního vzrůstu a pleti černohnědé, čela mají úzká a wpadlá, ústa široká, oči černé a něžné. Neč jejich libě zní, kteroužto libeznost ještě zvýšují lichotivým názvukem, oslovující každého i cizince: *malao-ku*, milý příteli, aneb: *toaro-ku*, malinký bratříčku. Ohebnost a pružnost jejich těla jest k vůle nepodobná; nech provozují své hry národní, nech veslují, sedíce na člunkách, nech vylízájí na stromy a své práce konají — vsudy a při všem zaměstnání jeví obratnost neobyčejnou a jakousi přirozenou působivost. Na nejvyšší palmy vymršťují se jako weverky, stojíce na halouzeč neustále se křívající udržují se jednou nohou v rovnováze a sbírají pokojně ovoce a trhají listí. Roky mají velmi široké, prsty u nich nad míru silné, volné a ohebné; šlapy mají tak utvrdlé, že jím neusskodi žádný trn, ani kámen, ani ostré koralí. Načkoli stoupnou, owinou se prsty okolo předmětu a noha bere na sebe podobu ruky. Přes propasti, kterých přeskociti nelze, položí kus kulatého dřeva a co po mostu bezpečném kráčejí docela rovnodusně bez nejmenšího strachu; několik slabých kořínkův stačí, aby na kolmé horny a skály za málo minut vylezli. Sprovázejíce mne po ostrově velmi se divili, že,

*) *Annales*, 1848.

Když jsme šli do kopce, jsem častokráte po nějaké podpoře se ohlížel. Oni, každým svým krokem jsouce bezpečni, raději do každého houští na cestě bodali kopím, zdali nějaký zákeřník v něm se nestřívá. Když jsem namzdorní vše možné opatrnosti předce někdy upadl, tu dávali se do smíchu a pomáhajíce mně opět na nohy říkávali: Odhod svou obuv, vždyť není k ničemu a toliko Ti cestou překáží. Zul-li jsem se, tropili sobě posměch z mých civilizovaných nohou, postavivše pak vedle nich své vlastní jali se kroutit a otáčet pružné a mrštné články prstů na vše strany, vybízejíce mně, abych tolikéž za nimi učinil. Dobře se mně stalo, proč jsem se ve Francii tak často posmíval modě čínské.“

„Naši ostrované velmi rádi se pěkně strojí a šperkuji. Dětem ostríhují hlavu do hola, avšak nikoli nůžkami, nýbrž ostrou lasturou aneb kouskem šla. Dospělí ponechávají vlasům zůstati volný, shrnujíce je do kštitce, z jejichžto středu vyniká červený chochol. Celou hlavu zaskývají práškem z červeného jakéhosť kamene a pokládají hostům velmi za zlé, kdyby bez této ozdoby přišli na besedu. Mnozí přidávají ještě do vlasů jistou lasturu, bílou jak sníh a velkou jako husí vejce, aby barvy, červená a černá vedle bílé, byli tím značnější. Obličej jest vždyž tetovaný a tato ozdoba sahá až pod žebra, na prsou mají mužští vždyž vymalovanou rybu. Černá jejich tvář bývá všeliterat ohrášená, nejpodivnější ohrasa záleží z

ostrého dřívka, které na nosu ční a na způsob rohu nosorožčího bývá ohnuté. Přidejte k těmto šperkům zuby černé jako uhlí a rtíky na červenou barvené a neustále, aby zuby bylo viděti v celé nádheře, rozewřené: tož budete moci se obdivovati našim hejšťům v úplné jich kráse. Ženské nosí okolo krku šňůru perlowou, některé opásají se okolo boku lasturami a koralemi, prostrkanými perím všech barev; zápěstí a ramena ozdobují kroužkami bílými jako úběl (alabastr), okolo kolen owinují pásku z bílých a červených lastur, které při každém kroku zahrčí. Tak ať vyhlížíjí naše krasavice! Aby sobě зробily dotčený kroužek, berou lasturu dle tloušťky zápěstí neb ramena velkou a trpělivě ji trou a brouší tak dlouho o kámen neb o kus skla, až dowedou prostrčiti ruku, což obyčejně stojí několik měsíců práce. Domky jejich ničím se nelíší od přibytků v úvodném dílu popsaných. V každé osadě mají obecný dům, kůlnu totiž na 24—30 sáh dlouhou, kterou ozdobují dle své možnosti; ona jest střediskem společenského jejich života a spolu přibytkem náčelníkovým. Sem zavádějí přichozí a hosty, zde jest jejich sněmowna, v níž se radí o záležitostech národních, sem donášejí zabité nepřátele, zde zajaté krmí, párou a kuchají, pekou a sžírají; po stěnách a sloupech rozvěšují hnáty a lebky na tyčky napíchají, osada považuje se za rekyňi tím výtečnější, čím větším počtem hnátů a hlav má ozdobený dům obecný.

Nejznamenitější toho druhu stavení na-

chází se w osadě llvě, blíže přístavu Marian-
ského. Střecha jest dle obyčejného způsobu kryta
listím palmovým a spočívá na 12 sloupech,
třemi řadami postavených, každý sloup jest spo-
lu sochou dle tuzemského vkusu řezbami ozdo-
benou. Na prostředné stěně skvějí se po obojí
straně malby, z nichž jedna představuje vítěz-
ství osadníků llvanských nad sousedními horály
dobyté, druhá vzeti nepřátelské lodi w bitvě
mořské. Malíři, neznajíce ovšem zákonů o
pozádlosti, představili bojovníky všechny w
jedné řadě, všechny ve stejné velikosti, kráče-
jice jeden za druhým; padlí mají nohy wzhůru,
hlavy dolů obrácené; neměda pak umělec, kte-
rý představiti půtku dvou reťm, pomohl sobě
z nesnáze tím, že oba vymalomal nad hlavami
ostatných právě pod oblaky. Mělibyste widěti
nasse ostrowany w té době, když ponejprvé u-
hlídají nějaký obraz neb rytinu ewropejskou;
jako u wytržení dávají svou radost a svůj ú-
žas na jemo skoky a tleskáním a křikem. Do-
tčená kůlna slouží ostrowanům také za museum,
w němž všechna díla mistrůvská tuzemského prů-
myslu a umělectví se sbládají: pěkné pirogy,
talíře a mísy nejzdařileji řezané a maticí per-
lowou a lasturami vykládané, štitky, zbroj a
konečně i nástroje hudebné. Nejwýdatnější ná-
stroj hudebný není nežli špalek uwnitř wybla-
baný a na tento dutý hřidel tříská několik lidí
tlustými holemi; zvuk z něho vycházející podo-
bá se z pozdálí wíření několika bubeníkům."

• Vzdělávání půdy obmezuje se na pouhé

řazení ignámůw a řořání tarosowého, k tomu přidejte cukrowou trest a budete u konce hospodářství polného tuzemcůw; banány a chlebovníky rostou beze všeho přičinění lidského. Z ovoce fokusowého umí naši ostrowané připrawovati pastytky, a to sice následujícím způsobem. Dají je do dřevěných z jednoho kusu zrobených hrncůw a polité všelijakou mizou nechají kvasiti, pak hrnce powěsí jednou řadou na dlouhé ráhno w domě obecném, ozdobi tytkami a sezrawosse se na všeobecný kwas — Ta-llma — sundávají hrnec za hrncem, uhnětou kwasící ovoce jako w bochníky chleba a jedí, přikusující pečené ryby a jiného druhu ovoce. Ženy nemají přístupu k Ta-llmě; žádný však neopomine schovati částku z pastytky pro ženu a dítky.“

„Obzvláštnou péči věnují Arosťané rybolovu. Každého rána widěti jich na člunkách w chobotu a okolo břehu, w pravé ruce prut a w lewé weslo držící. Udice jejich není nikdy opatřena wnadou a záleží z jednoho kusu matice perlowé; táhnouce ji pomolně po hladině pozorují, až ryba, bělostí její přimábená, nakousne, pak prudko wymršťí udici wzhůru a střesou řořist do člunku. Pekou a smaží pak ryby takto: Nad oheň plápolající položí ploché kamenný, na které rozestrou listí fokusowé olejem napuštěné a na ně pak dají ryby, z nichž napřed byli hrubší kusky vyňali. Při jídle panuje veselý a hluchý hovor; wyprawují příběhy denní, kolik udic kdo zlamil, kdo nejvíce

nalowil, do wody spadl, člunek tomu se překotil atd.“

„Zvláštné pozornosti zasluhuji pirogy (lodice) našich ostrowanů. Rozpoznáwati jich sluší troji druh. Prvá nazývá se *Etea* a jest zbudovaná z jednoho kusu. Jestli to vyhlabaný na způsob širokého koryta spalek ze stromu, jehožto dřevo jest bílé, velmi lehké a na slunci se nepuká. Délka *Etey* obnáší půl druhé sáhy, šířka nemá přes 3 stopy, hloubka mívá obyčejně stopy dvě; v prostředku sedí veslař na úzké lavičce. Snadno se každý domyslí, že žádnému i sebe obratnějšímu veslaři by nebylo možná, udržeti se na kácce tak dlouhé a tak těsné bez nástroje, jímžby lze bylo zachowati rovnováhu. Ostrowané vymyslíli sobě k tomu konci následující dosti wtipnou správu. Od sedadla veslařova a od předního konce *Etey* vynikají dvě hůlky rovnoběžně na lewo stranu; na konci obojí hůlky jsou připewněny dwa polokruhy, jejichžto ohnoutky se dotýkají vody, majíce každá v prostředku připewněnou haluz čili oklesek, z něhož listí napřed se zdrhlo; touto mořem se wlekoucí správu udržují se v rovnováze. Každá rodina jest *Eteou* zaopatřena. Jiný druh lodic slowe *Dra* a jest mnohem pěknější a pevnější. Gestáwáf z dlouhých prken a desek velmi správně sbitých a wysmolená pryskyřicí ze stromu, nazwaného *puru*. Délka *Dry* býwá v průměru šest sáh, šířka mívá 4 stopy a hloubka 3 stopy. Tato lodice, dobrými veslaři hnaná, urazí za hodinu 4

—5 mil (francouzských) cesty. Velmi pečlivě bývá ozdobena; přida obvyčejně představuje dravého ptáka, kterak požírá rybu; po stranách rozvěšují kytky a věnce z květů, přilepují červené perli, lastury a jiné okrasy z matice perlové; forma (zadek lodi) ozdobena bývá řezbou, velkého psa představující. Někdy viděti po stranách ptáky vypodobněné, kterak roztahují křídla, labutě po moři vážně plavoucí a jiné. Třetí druh lodic nazývá se *Solima*, která však jen délkou, nežádka deset sáh mající, od *Dry* se rozeznává; může obsáhnouti 40 osob a užívá se toliko v čas válek. Považme, kterak obrovská práce to musí býti pro řemeslníky, nemajíce k dílu svému mimo kus železa, ke konci krátké hole připomněného, prázdných nástrojův.“

„Bálky jejich mívají pumod svůj obvyčejně po čas žní a rybolovu ve vzájemném olupování zahrad a lovení na místech, která ten onen kmen považuje za svou vlastní. Druhdy zpáchaná v osadě vražda rozpálí celé příbuzenstvo k pomstě. Přátelé zavražděného strýwají se v hustinách blíže nepřátelské osady tak dlouho, až některého osadníka přepadnouti a zabiti se jim zdaří; nezáleží na tom, zdali to wrah, jen když jest rodič z nepřátelské osady. Jsou-li příbuzní na blízku, sbíhají se ku pomoci z obojí strany a pútká frwává se strhne; strana poražená dá se na útěk a hledí, možná-li, odnesti s sebou zabité a raněné, aby straně vítězné nepadli do rukou; kteří však padli

wítězům za kořist, odnášejí se u nesmírném poskřiku a nepřetrženém posmívání a potupném posunkování do domu obecného, do něhož mužstvo se všech stran pospíchá, aby pomáhalo svým vítězům spoluobčanům raněné dobíjeti, páрати, kuchati, peci a šžirati; mezi jídlem bawi se wykládáním případností w čas pûtky se přihodilých. Všechny tyto nelidské hrůzy jsou jim věci tak přirozenou, že ani pochopiti nemohou osflimost, kterou my jim při podobných událostech na jowo dáváme; wyčítám w tomto ohledu činěným vyhýbají se chladnou odpovědí, že rozliční národové a lidé mívají také náhledy a chuti rozličné."

"Nejvyšší bůh jejich slowe *S o n a*, jehožto wzhýwají, sázejíce kořání ignamowé, ostatně ho sobě newššimají. *S* diwili se nesmírně, slyšsíce o našem Bohu, že jest wšsudy přítomný, všechno widí a slyší, ano že i nejtajnější myšlénky člověka zná a že po smrti odměňuje dobré, awššak zlé trestá, podle míry dobrých aneb zlých skutků každého člověka. Kdykoli jim o tomto soudu Božím wykládáme, buď nám přimlouvají, abychom mluwiti přestali, aneb wstanou a sami odejdou, zacpávajíce sobě nšši *)." —

*) Annales, 1848.

β)

S n a h y m i s i o n ť é .

Nástupce *Epallůw* na ostrovech, z nichž Vikariat: Polynésie a Mikronésie se skládá, nastal za oné doby, když krwaré události na ostrově *Isabelle* se sběhly, na *Tahitě*. Byl to *Jan Collomb*, kněz Spolku *Marianského*, k biskupu *Antifelskému* posvěcen w *Rímě* na slavnost *Swatodussnou* 1846. Dowědew se mučnické smrti *Epallowy* odebral se bez průtahu k misii, vůdce a vrchného pastýře svého zloupené. Misiónáři byli, jak jsme pověděli, opustivše *Isabellu* se navrátili na ostrov *Arosfii* (*Christoval*) a ubytowali se w osadě *Mafire*, na břehu přístavu *Marianského* ležící. Dne 11. února 1847 připloula loď s apostolským Vikářem ke *Christovalu*. Misiónáři byli w největší nouzi postaveni, *Collomb* patře w jejich bledé, nedostatkem a zakusšenými trampotami zmořené a usoužené twáře nemohl se zdržeti slzí; někteří mezi nimi stonali na zimnici, w oněch končinách takorča zdomácnělou nemoc. Jelikož *Collomb* w záležitostech svého Vikariátu musel dříve, nežliby nové práce apostolské w *Polynésii* podniknouti mohl, edplouti do *Sidneje*: tož poručil blahověstům, aby zatím svého zdraví hleděli a k novým pokusům apostolským se w jeho nepřítomnosti neodvažowali. Obmezili se štedy na vyučování sousedných kmenowcůw; *P. Frémont* a *P. Grey* přistěhowali se s dvěma bratry do osady, jménem *Pia*,

právě w rozbroji postavené s osadníky Mafiranstými. P. Jacquet, Paget, Thomasin a Montrouzier s třemi bratry zůstali w přístavu Marianském mezi posádkovými swými hostiteli. P. Grey za nedlouho wšak zemřel na horečku: obyvatele Piansstí na žádný způsob nechtěli dovoliti, aby w osadě jejich byl pochován, neboť se obávali, aby jeho a t o r o (duch), jelikož Grey za živa prý nikoho neusmrtil, po smrti žádného z osadníků Pianských o život nepřipravil, cožby nemynutelně se stalo, kdyby w osadě ho pochováli.

Dr. Montargis radil misiónářům, aby sobě vyhlídli zdravější osadu k obývání, poněvadž Mafira, ležíc na moři, párou z bahnitých břehů vystupující, neustále byla zahalena, oni pak, zdejšímu podnebí posud nepřivyklí, museliby padnouti zu obět zimnici a horečce. Odejiti misiónářů velmi želeli ostrowané, příčinou wšak toho byla pouhá závist, nepřátelství swým sousedům kousků železa, udic, škla a jiných jim velmi vzácných maličkostí, dokazujících, že přichylnost, kterou byli k misiónářům se chovali, z velmi sobeckých důvodů pocházela. Několik dní před odchodem byla dotěrnost jejich tak nestydatá, že blahověstové, aby loupeživosti jejich učinili přítrž, nucenými se býti widěli, na prosto jim zakázali přístup do domku misiónářského. Tím ale rozmyšleli se zvláště Torosové nesmírně a usnesli se, že misiónáře zavraždí.

Na východném pobřeží ostrowu leží osada

Banga, která všechny výhody, jichžto mis-
 sionář ku prospěchu svého úkolu žádati může, v
 hojnosti poskytuje: četné obyvatelstvo, bezpečný
 přístav, půdu úrodnou. Již častěji vyžívání
 byvše blahověstové, aby aspoň někteří z nich
 se do ní přestěhovali, uzavřeli, že dva ji na-
 vštíví, dilem, aby Collombowi, ažby se ze
 Sidneje navrátil, zevrubnější zprávy o nových
 kmenovcích předložiti mohli. P. P. Jacquet a
 Paget vydali se na cestu. Nevědouce niče-
 ho o vražedných úkladech Torosův, vešli do
 osady tím směleji, čím laškověji hned na cestě
 od několika kmenovců vítání a do Bangy
 domedeni byli. Avšak za málo hodin po od-
 chodu missonářův přikvapil do domku misson-
 ského ostrovan a sotva ducha popadaje křičel:
 „Mate! Mate!“ Jacquet a Paget skuteč-
 ně padli co oběť své horlivosti apostolské, byv-
 še kopími zprohádáni a kyjemi dobiti. Toro-
 sové, nejsouce ani touto vraždou spokojeni, při-
 trhli do Makiry v četném zástupu a podněco-
 vali tamnější obyvatelstvo, aby i oni cizincům
 se vraždou zbavili a věci jejich se zmocnili.
 Dvosemže mnozí Makirané, shlukše se v domku
 missonském, přimlouvali blahověstům: Wez-
 mite své „ohnivé kusy,“ pušky totiž, a pojďte
 s námi, my pobijeme Torosy a pak jich sníme;
 avšak krom toho, že rada krvavá nemohla se
 libiti missonářům, bylo celé chování-se Maki-
 ranův podezřelé a množilo jen úzkost a nebez-
 pečenství jejich. V tom okamžení došel P.
 Frémont. Slyše v osadě své o smutných

událostech přichvátal do Matiny, boje se o tamnějsí své spolubratry. Vykládal, že vrahové, dokonavše krvaré dílo, sežrali blahověst, nyní ale se připravují k novému boji proto, že se obávají pomsty ze strany misijnářů. Znamenajíce však, že hrozný skutek zůstává beze všech zlých následků, vykládali to sobě z bážlivosti a strachu cizinců a jali se ve dne v noci obcházeť okolo příbytku jejich na způsob dravé zvěře, číhající na kořist. Jedenkrát postřelili bratra, v zahradě se zaměstnávajícího, šípem. Znajíce misijnáři obyčej tuzemců, připadati nepřitele ze zákeří, nikoli ale zjevným způsobem v šířím poli, vysekali všechun hustiny okolo domu svého, v noci vyměřili se čtyř stran příbytku světilny a psowi svému přivázali na krk dva zvonky, aby dali na jeho smeu bedlivost a strážlivost. Tak se podobal domek misijního tábora, jenž každého okamžení očekává útoku nepřátelského. Nevinný útok úplně se dařil blahověstům; ostrované nazývali rozžehnuté světilny „ohnivými kusy,“ které prý již z daleka nepřitele pozorují a cizincům oznamují, tito pak potom že se k nim (puškám) přiblíží, jich se dotknou a nepřítel svůj se v tomtéž okamžení v krvi své.

Několik dní uplynulo v úplné tichosti, nicméně ale misijnáři neustávali ve své obyčejné ostražitosti. Když k večeru jedenkrát trvali na modlitbách pohromadě, zavšštěkal náhle pes; majíce důmnění, že tentokrát již skutečně budou přepadeni, hlídali škulou ve dveřích a pozor-

wali černocho, an zapaluje střechu suchým pal-
mowým listím křtou. Postawení blahowěstůw
w té době bylo nad míru nebezpečné, ano hroz-
né. Wyssli-li z obydlí hasit, hrozilo jim kopy
wzteklého diwocha, zůstati w domě, bylo tolik, co
shořeti w požáru. I wywolili sobě stránku prvou a
hurtem odewřeli, nepozorujice wšak nikoho jali
se kwapně hasiti hořící spodnou střechu. Na
šťěstí byl witr, ač po celý den burácel, k we-
čeru se utišil, a kádě, w zahradě ku zalévání
wždy pohotowě stojící, byly wodou naplněné;
w málo dobách byl oheň udusen a misšionáři
opět šťastně znikli úkladům jim strojených. Di-
wochowé se domníwali, že cizinci buď w požáru
zhynou, aneb w přístawu hledati budou útoči-
ště. Za tou příčinou byli wyslali jednoho, aby
domek misšionářský zapálil, ostatní skryli se w
skalínách skalných a w hustinách chraští a rákosí,
jimž cesty ode domku misšionářského k přístawu
wedoucí byly porostlé, hodlajice tak beze wšeho
wlastního nebezpečnstwí kopym a šípy sprobo-
dati utíkájících. Bůh wšak chránil i tehdaž apo-
stolům swých.

Wykládajice poněkud obšírněji osudy bla-
howěstůw Christovalských máme při tom úmysl,
aby se čtenářowé naši dokonale obeznámili s
obtížnostmi, s nimiž apostolowé křesťanství mezi
národy diwočými zapasiti musí, widouce spolu,
jak hluboko člověk následkem prvé zpouhy své
proti Bohu klesl a jakého namáhání, jaké obě-
tíwosti a kolik sšlechtné krwe potřebí, aby za-
temnělý rozum jeho na wýsluní Slunce sprawe-

dlínosti opět prohlídnul a se zhrozil přepasti, nad níž se vznášel, aby srdce jeho z kalu zvrácích, někdy i daemonickou vzteklostí rozdmýchaných, náruživosti vybědlo na královskou dráhu cnosti čistotlivých, protože křesťanských, v pravdách Zjevení pak celý člověk znenáhla vzdramoval dle rozumu a dle srdce, dle ducha a dle těla. Čtenář, pozorným duchem historii rozšiřování se křesťanství stopující, potěší se wida, že Církvi nikdy nestarne a že strom její, uschla-li kde která haluz, novými odmladky strátu wrchwatě nahrazuje a po oboru zemském těmitěž prostředky, jakými po Evropě zastípen byl, vždy šířeji se rozkládá; dále že Církvi nikdy nemá nedostatek biskupů a kněží, kteří za příkladem Apostolů Páně pospíchajíce a ze sebe samých úplně se wyosobivše jediné Christem jsou živi, pro spásu divokých nedochůdců tichomořských strádají a vlastní život nasazují, aby s duffi jejich snali klatbu, pod jejížto břemenem od věků dávných Italy a úpěly, aby je w Christu z nowu zrodivše smířili opět s Bohem, s sebou a s blízním, stírajíce otco-
vým vychováním s obrazu Božího neřešnou špinu náruživosti a bludů, jimiž hřích ho pokálel. —

Když blahověstové hore podotknutým způsobem neustále se w všech stran byli zahrožování a k smrti stíháni, aniž, odkudby naděje wysobožení vznikla, se ořazowalo: tu shromáždivše se w domku misijnském vzdali se pod ochranu Boží a posilnivše se Tělem Páně oče-

kárali pokojně dalších osudům. Smítaloť právě dne 28. srpna 1847, ano udeřeno na dveře; bylť to ostrowan, misíionářům přející, donášeje zprávu, že koráb evropejský právě wploul do přístavu Marianského. Byliť to koráb, jenž dowážel apostolského Vikáře Collomba. Sporádam w Sidneji záležitosti misíionské byltě se odebral na N. Kaledonii, maje na lodi zásoby pro tamnějsí misíionářstvo ustanovené. Pověděli jsme již, že právě za oné doby se octnul w Balládě, idyž blahověstové každého okamžení očekávali útoku mstivých a loupeživých divochůw novo-kaledonských. Sotwa zniknuw nebezpečenství odploul z Ballády k Nrošji na lodi Spolku oceanskému patřící. „Blížice se k ostrowu,“ píše sám biskup Collomb*), „divili jsme se, že proti všemu dosawádnému zvyku ani jedné lodice w přístavu jsme nepozorowali, kdežto druhdy ostrowané, sotwaže loď evropejská na obzoru se objevila, na četných člunech w její ústřety wyjížděli. Konečně našli jsme na břehu člověka, jenž nás poněkud upokožil wykládaje, že ostrowané strojením pohřebního křasu ke cti nedávno zemřelého pohlavára se w tu dobu zaměstnávají a za tou příčinou w domě obecném jsou shromážděni. Směřil jsem tomu muži dvoje psaní pro misíionáře, avšak ani jedno ani druhé nebylo odemzdáno. Již na soumrak zočili jsme lodici, ana rychle k naší lodi wstowala. Ostrowan, jenž ji řídil, do-

*) Annales, 1848.

ručil mně následující list od P. Frémonta psaný: „S toužebností očekáváme Wasseho návratu, Pán náš velmi žkoufí. P. Grey zemřel na horečku, Paget a Jacquet a bratr Synacintb padli co mučenici. Pánubůh to dopustil! My nemůžeme opustiti domek misijní, jsouce obkličeni od ostrowanů se všech stran.“ Snadno pochopíte, kterak jsem se zhrozil, dočta psaní. Neměškal jsem obrátiti se k marinářům s prosbou, zdaliby chtěli přispívati s pomocí svou k osvobození zahrožených misijnářů. Všichni ochotně svolili, avšak chtějice opatřiti se pro všemožné příhody žádali mně, abych napřed wyzpowídal, což mne nemálo potěšilo. Časně ráno wystoupili jsme na ostrow a, díky Bohu! přišli jsme bez úrazu do domku misijního. Bože! kteraké to šhledání! Misijnáři newěděli ničeho o pohromách misijních nowo-kaledonských, wykládajice o strastech w mé nepřítomnosti zafusených.“

Rořováno nyní, kterak w podobných okolnostech se rozhodnouti: zdaliby měli opustiti ostrow čili setrwati na něm? Dwadcet měsícůw byli žtráwili na půdě jeho nehostinné, a ze wšší snáženosti apostolské neurodil se jim nežli newděk a denně wzrůstající nebezpečí života. Dosti avšak na tom prozatím, že se přiučili řeči tuzemské, poznali mravy a obyčeje ostrowanů, a zůstawili jim mimo památku prokázaných dobrodiní krew mučeničkůu a ze swátého tohoto semena wypuči zajiště dříve, neb později

střom budoucího křesťanstva San-Christovalského. Dne 3. září opustili blahověstové ostrov. —

c)

Misťte na ostrově: Woodlarť.

Ostrov Woodlarť, nazvaný dle korábu, jenž ho byl našel, leží ve skupině Luisiádě pod $9^{\circ} 7' 49''$ šířky a 151° délky. Dne 15. září 1847 připlavila se loď misijní do přístavu, jež misijnáři za příčinou slavnosti, která na ten den připadala, nazvali přístavem Narození Panny Marie. Neměšťajice usadili se v nejblawnějšťi dle prvního zdání wesnici, jménem Dalabua, ležící uprostřed čtyř jiných osad. Nawšťiwimšse pohlawára obdrželi domolení wystawěti sobě domeť; ostrowané měli se ochotně k práci a wystawěli jim jessťe dvě chýžky wedlé domku misijního a to sice za 4 dny. „Z toho,“ dí (C o l l o m b *), „můžete posouditi náklad a wýbornost zdejšťích obydlí lidských.“ Nejsouť zajistě nic jiného nežli prosté kůlny, listím palmowým pokryté a k tomu konci šbité, aby člověka šťitily horoucích papršťů slunečných.

„Ostrowan, jménem Paťo,“ pišše P. M o n t r o u z i e r **), „prořádal nám mnohé služby, které zwlášťně na počátku misie nám byly welewítané. Paťo byl, kdž jsme nřročili na břeh, náš ořlowil po anglicťu a tím obrátil naši

*) Annales; 1848.

**) Annales, 1848.

pozornost k sobě a stal se s nassí strany předmětem zvláštných ohledů a mnohé šetrnosti. Znamenaje to hleděl co chytrý politik kořistiti z důvěry nassí. Svou vlast ličil barwami nejw nadnějšími a w tom wssichni dimochowé wýborně se znají, doplňující smyslenkami, čeho vlasti w skutečnosti se nedostává. „Widiš-li tamhle onen strom na břehu (mohl míti 20 stop wýšky a 6 stop w objemu)? wěž, že nasse ignamy se mu w tloušťce wyrownají *). Nasse kotošy jsou tak hrubé, že ani Ty ani Epikopo nebudete s to, abyste jeden jediný najednou wyčerpali a wypili **). Nasse želwy jsou tak velké, že, když plowou, ona část těla, kterou nad wodu wynikají, celé postavě silného muže se wyrowná.“ Ze wssech ostrowů hruuli se obywatelé k nám, nesouce owoce tuzemské, za něž wyměnití hodlali kousky železa a sřla. Co se úřkofim obchodnických týče, mohu Wás ubezpečiti, že ničeho neoddávají hofynim Pařížským w tom ohledu; wědiť owoce rovně tak w úhledný pořádek urownati, jako ony omocnářky; koupíte-li od nich celý kofík, budete jist, že na dnu nenajdete ničeho nežli šnilotinu. Nassí prodawači mají ještě obzvláštný způsob, odbytí své zboží i proti vůli kupcowě; zdráhá-li se je koupiti, ujíšťují ho, že nedonesli ho ke koupi, né-

*) Nejpečnějši ignamy wáží 30 liber.

***) Nejwýtečnějši kotošy nalézají se we středné Oceánii, žádný z nich ale nedrží přes půl třetí flentky míry.

brž proto, abu mu ho darem dali. Když owšsem owoce přijmouti nás tím způsobem donutili, rozhlédali se kolem po našich pokladech okem žádostivým, a když oko na předmětu zvláště milém utkvělo, jali se dáwati na jeho radost a potěšení, které prý by měli z toho, kdyby „malinci bratříčkové“ něco na památku jim dali, při tom oči s věci zamilované nespouštějíce.“

„Náčelníci, kterých Paťo z rozkazu našeho pozval k nám, nemohli se dosti wyuaditi našemu „bohatství;“ obdržewše pak několik obdivovaných malíčkůsti dali se samou radostí do zpěwu. Nepochopitelně jim bylo předsewzeti naše, zůstatí w chudobné jejich vlasti, ač s druhé strany nemalou jim působilo radost. Jednalo se nám přede wšim o to, aby místo, kde měl státi domek misijnářský, bylo lidnaté a úrodné a mělo dostatek sladké vody; chobot Gwasupp zdál se poskytovatí podobné výhody. Ubytowanwše se počali jsme své studie mluvnické. Přednamte sobě čtvero mužůw, tůžkou a břidlicowou tabulkou opatřených; rozšedšše se na wše strany poptávají se prvého ostrowana, s nimž se potkali, wšemožnými posunkami na ten, onen předmět, kterak we své řeči jej jmenuje, bedlivě poslouchajíce a zapisujíce slova z úst jeho vycházející. Nezřídka se stává, že, sdělujíce sobě nasbíranou zásobu slownou druh druhu, k nemalé mrzutošti pozorujeme, že jeden jmenuje rukú nimag, druhý nimame a třetí opět nimane. což z toho pochází, že ostrowan, okazujíc svou rukú, odpowěděl misijnáří se tážajícimu: nimag, má

ruka; okázomal-li ale missonář na svou vlastní ruku, opomněl ostrowan: nimame, Twá ruka; byla-li řeč o třetí osobě, znělo slovo: nimane, jeho ruka. Mnohem větší obtížnosti nám činila řeč tuzemská, když se jednalo o slova nadsmyslná, kterážto posunkami vyjádřiti se nedala; celé hodiny a dny ztrávili jsme slíděním po jediném významu. Toto učení-se řeči, nejmenší podoby s naší mluvou nepostytující, bez tlumočníka, bez mluvnice, bez slovníka, překáželo nám tím více, čím častěji jsme na jednom ostrově dvoje, troje a i čtvero nářečí stopovali. Já teprve pět let mješším v Oceanii a již třetímu nářečí jsem donucen, přiučovati se. Zakkoli nudná s jedné strany tato práce býti se vidí, není předce s druhé strany prázdna všech puwabův. Bůh wložil našim svěřencům do srdcí k wíře nepodobnou zvědawost, která jich neustále pobádá, dáwati nám tisícere otázky w ohledu na věci, jim naprosto nové, a tudy míváme ustawičnou příležitost, učiti se jich řeči a wnášeti na wzájem do srdcí jejich pravdy křesťanské. Za čtvrt roku znali jsme z řeči tuzemské tolik, že nám možno bylo mluwiti s ostrowany o pravém účelu usazení-se mezi nimi. Nové nastaly těžkosti, lid patřil na náš blbou twáří. Zájmy docela hmotnými jsa zaměstnan a w nich takorfa ponořen, nemohl naší řeči dokonce rozuměti; u kořani tarowého, u kofosůw a ignamůw, u kouskůw sfla a železa sflání se obzor jeho duchowý. Kdybychom jim powěděli, že we vlasti naší neroští ani kofosy ani igna-

my, weta byloby po wysoké wážnosti, kterou za přičinou našich ostatních „posladůw“ k nám posud na jewo dávali.“

„Učení náboženské počínáme, jako wssudy mezi diwochy, tím, že jejich pozornost hledíme obrátiti k diwům a welikolepým úkazům přírody. Diwno bylo jim slyšeti, že slunce, měsíc a hvězdy nepocházejí sami od sebe, nébrž že stwořeny byly od Welikého Ducha, jenž slowe Jehowah. Třikráte za týhoden rozcházíme se do okolních osad, nám posud powědomých: Olawat, Kodo a Kereira, ostatného času užíváme k dokonání studii řečových. P. Thomassin přišel jedenkráte do osady, a ačkoli byl několikráte zvonkem již dal znamení, že vyučování hodlá započíti, předce nechtěl se zástup utístiti a mnezi naschvál šfádli a wytrhowali z pozornosti ostatných. Missonář zwolal silným hlasem: Dnes wám mluwiti budu o welikém Duchu mnoho welmi krásného tamhle pod onou palmou; kdo jest hodný, nech jde za mnou, zlí nech zůstanou zde! Ani jeden ostrowan wšak nezůstal a úplné rozhostilo se pod palmou ticho, nikdo nechtěl býti zlým. Druhdy zvěstowáno mně, že náčelník brání dítkám sejiti se ku společné modlitbě. Když wšak dospěli se sromáždili, obrátil jsem se k zástupu, w němž i náčelníka jsem zahlídnul a začal jsem, stawě se poněkud rozhněwaným: „To bude zase nějaká lež, že Enaj brání dítkám modliti se k welikému duchu; já jsem přeswědčen, že, až na ně zazwoním, Enaj sám jich dowede ke mně; což

newíte, že jest naším přítelem? E n a j vystoupil a veřejně osvědčil se mně přízeň svou, zapíraje, žeby kdy o něco podobného misijnářům nemilého byl se pokoušel. Naši ostrowané modlí se nyní Otčenáš a Zdrávas a mohou Vás ujistiti, že celé jejich při modlitbě se-chování a podivný názwuk, kterým nejsvětější Iména Ježíš a Maria vyslovují, pořádě obzvláštnou rozkostí mé srdce naplňuje. Oni nemají nejmenší pochybnosti o pravdách, které jim přednášíme, zde není nám zápasiti s němčrou, ovšem ale potřebí nám newynvážné trpělivosti s ustavičnou wtrkavostí a hrubostí jejich náhledům a představ. Začnete-li mluwiti o pravdě, dosti málo nad obyčejné smýšlení jejich vynikající, tu Vás hned ten, onen wtrhne otázkami: „Jak se jmenuje Twá matka? Proč jsi opustil svou wlast? Což jsi se poradil s krajaný?“ Nikoli! odpowídáme, ale Jehowah, jenž Vás miluje, poslal nás k Vám, abyste i Wy se ho znáti a k němu se modliti naučili. „Ale kdo mu o nás powěděl a kterať on může wěděti, že ho neznáme?“ Jehowah Vás widí a slyší wssechno, cokoli mluwíte, on wi wssechno, co sobě myslíte. Celé shromáždění rozkřikne se, jsouc těmito slovy na nejwýš překwapené a pak hlídá každý u welikém úžasu brzo wůkol sebe brzo na misijnáře. Zindy se ptají, jestli naše wlast jest w nebi, zdali Jehowah jest mocný a bohatý náčelník, má-li mnoho železa, seker a barewného skla? Slyšice pak, že wsichni náčelníci welikých lodí a wssechny poklady celé země nejsou ničím u

porovnání s Velikým Duchem, dávají se do křtu: „Ó! vztaž mu, aby k nám přišel a nám přinesl hodně mnoho seker a železa a žla!“ Tu zase ostrowan, k duchu mému se uakloniw, swěčuje mně, že na prvé velké lodi odpluje do nebe, aby předce na své vlastní oči zwěděl, kterať a co se tam děje. Welmi mnoho namáhání stálo nás, nežli ostrowané poněkud pochopili, že náčelníci, nejsou-li hodni, do pešla umrženi budou, lidé dobří, byť i sebe chudobnější byli, do nebe k Velikému Duchu se dostanou, neboť trwali w pewném přesvědčení, že náčelník, nech jest zlý, do nebe přijiti musí, chudobný ale newynnutelně i po smrti bidu a nouzi zafouseti bývá odsouzen. Pochopiwše učení toto, velké potěšení, zvláště chudobní, dávali na jewo, náčelníci wšak s druhé strany nemálo se mračili, widouce, že newynnutelně hodnými býti jim sluší, chtějí-li po smrti býwati w domě Velikého Ducha. Pozorowali jsme, že toto učení wůbec nasse ostrowany hlupoce dojalo.“

„Několic dětek, kterých jsme pokřestili, odebralo se již na wěčnost, kdežto zajiště nyní orodují za své posud w temnostech a bludech pohanstých pohřížené krajany. Podařilo se nám také, pokřestiti některé osoby dospělé w nebezpečnstwí života. Jeden příklad postačí, aby sobě zobrazili chování-se ostrowanům w podobných příležitostech. Wessel jsem jedenkráte do domu, w němž, že nemocný mladík ku smrti pracuje, mně bylo řečeno. „Bojď honem!“ náhlil

posel, „a modli se za něho k Belikému Duchu!“ Mladík byl již ztratil řeč, ale posud zachoval úplně vědomí své; připravil jsem ho dle možnosti své a pokřestil. Již tím jsem nemálo byl potěšen, ale Bůh mně chystal ještě větší radost. Mladík za málo minut došel a já, opustiv ořadu, obíral jsem se myšlenkou na cestě, která bych nejlépe dovedl příbuzným vyhlášení podezření, že snad následkem „svatého vody“ byl zemřel, kterýžto předpoklad, vřelý příčinnosti naší namzdory, předce ještě mezi ostrowany sem tam strážiti nepřestává. Tentokrát nebylo třeba, čeho se báti. Rodičové mladíkovi tážali se mně nedočkavě: „Kde jest náš syn? Co dělá?“ Doufám, odpověděl jsem pokojně, že jest nyní v nebi. „Myslíš tedy, že není ve smutné prapasti, kam Jehovah zahrnuje zlé lidi?“ Myslim, že nikoli. „D! pak jest tím lépe, že umřel, když se nyní raduje v domě Belikého Ducha.“

„Čím hlubších znalostí nabýváme o našich ostrowanech, tím jasněji vysvitají z útrob jejich pravdy onoho zákona přirozeného, dle něhož sv. Pawel dí, že Bůh sonditi bude lidi from Žjeweni zemřelé. Tyto pravdy jsou ovšem u našich ubohých ostrowanův hustou vrstvou bludův a nepravostí zaneseny, avšak milost Boží může jedním dechem očistiti jich zhyzděné twáře, že na výsluní Žjeweni vyplavou v posvátný oheň víry, naděje a lásky křesťanské. Zdá se, že křesťanství dříve v těchto ostrowanech se ujme a pevně kořeny zarazí,

nežli na N. Kaledonii, jejížto obyvatelstvo prav-
dám nadsmyslným jest mnohem nedostupnější,
protože nemravnější. Woodlarčané počínají
všimati sobě a vážiti slov našich, kdykoli pro
nepatrné urážky hněvem a pomstou proti sou-
sedním kmenovcům zahoří a my hledíme smí-
řiti strany rozvzešlené a zjednati pokoj. Koli-
krát již odložili kopí, šípy a kyje na přímlu-
vy naše! Mnoho krve příčinou naší již usse-
třeno; podaři-li se našim snahám a našemu
příkladu, přivyknouti jich ku pilnému vzděláva-
ní rolí a zahrad, pak bohdá zmizí docela vzá-
jemné vraždy a lidožroutství, mravy nabudou
více jemnosti a na stromě Církve nová větve
vypučí. — Nedávno jsme nemálo byli postra-
šeni. Hodlajice zaraziti novou stanicí misijní-
skou v osadě, Kawalk nazvané, právě jsme se
chystali na cestu, tu vystoupna jeden ostrovan
z přistojících jal se náš warovati, dohládaje,
že není, zdali s životem odtud vyvázneme.
A proč? tážeme se; snadby nás chtěli usmrtiti?
Wždyť nás sami žádali, abychom k nim přišli
a modliti se k Velikému Duchu jich vyučo-
wali! „Oni nepotřebují k tomu ani kopí ani
seker, aby Vás zabili, oni Vám učarují a pak
musíte umřítí.“ Když jsme však po 3 dnech
živi a zdravi se navrátili, všichni nemálo se
divili, vysvětlujice sobě zážrak tím, že my jsme
kouzelníci ještě mocnější, nežli obyvatelé osa-
dy Kawalku.“

Nejvíce duchovních radostí nám činí děti,
jsouce svými schopnostmi, poslušností a něž-

nou přítulnosti naši nejšladší odměnou, na ně skládáme své naděje pro budoucnost. Dbáme se tedy tím horlivěji vyučováním mládeže, čím jasněji uabližíme, že, má-li se křesťanství v národu zakořeniti, sily apostolské docelowati je musí z tužencův; doufáme, že za málo rektů sobě vychováme ze zdejších mladíkův horlivé katechisty a kněze. Z následujících příkladův poznáte, že zdejší děti plnou měrou zasluhuji otcovskou naši péči a lásku. Jednoho dne wstoupil P. Frémont do chýžky právě v tu dobu, když chlapec nadšeností apostolskou v kruhu svých příbuzencův přednášel, co byl o stvoření světa ve školce misijní porychlil. „Jehowah,“ řekl, any twáře mu horely, „wssechno z ničeho učinil: moře a zemi, nebe a hvězdy, ryby a — pirogy.“ Wždyť se mylíš, namítal misijnář, Jehowah neucínil pirog, udělal i jich lidé. Chlapec se poněkud zarazil a zamlčel na chvíli, najednou ale oči je mu obyčejným ohněm zajiřily a jako hrdinný witez po celém shromáždění pozorně poslouchajícím se porozhledna zwolal: „To jest prawda; ale kdo učinil, aby růstly stromy, z nichž lidé dělají pirogy?“

„Jindy též P. Frémont wraceje se z osady, w níž byl přednášel katechismus, potkal jiného chlapce, procházejícího se rychlými kroky pod stromem; ničeho wůkol sebe newssimaje sobě opakoval neustále: „Jeden toliko jest Bůh, Jehowah; velmi dobrý, velmi krásný a velmi bohatý, do domu svého přijímá jen lidi hodné,

zlé ale zahrhuje do ohně. S! wšak já budu hodný a Jehowah mne wezme do domu swého!“ P. Frémont stojí opodál a poslouchaje ronil slzy nejsladší radosti. Tussim, že od takovýchto dítek můžeme očekáwati mnoho prospěšného pro náboženstvou budoucnost našich ostrowanůw.“

W roce 1849 obnášel počet křesťanůw na ostrowě Woodlarku, jemuž zdejší národowci říkají Moja, 65 duší, katechumcůw 90 mimo dítky. Od té doby podrobnějších zpráv nedošlo *). —

d)

Misfie na ostrowě: Noof.

Ostrow Noof leží pod 5° 30' jižné šířky a pod 145° 30' délky a má w úběmu asi 25 mil, tvaru jest oblého. Poloha jeho jest pro budoucnost misfie katolických w těchto končinách nad míru důležitá. Nachází se w úžině Dampierowě, od Nowé Britanie jest vzdálen toliko 4 míle, k západu leží N. Guinea jenom na 7 mil vzdálená, okolo jižné části rozptýlené jest

*) W roce 1850 založili biskupové církevní provincie Lombardské seminář pro misfie zámořské, z něhož dne 6. března 1852 první blahověstové, počtem sedm, vyšli. Zsouce ke všem obětem odhodlání prošli sw. Otce, aby sám jim vyřádal misfie, kdeby nejvíce obtížnosti a práci jich očekávalo. Sw. Otec určil jim Mikronešii a zejména ostrow Woodlark; w čele jejich nachází se náměstek apoštolský P. Pawel Repna.

množství výsep, z nichž 16 jest zalidněných. Bodaři-li se misíonářům pokřesťaniti ostrow Rook, pak bude brána k velikým ostrowům otevřena, a blahověstové, apoktolujice na nich, budou míti podporu a útočiště w křesťanstwu Rookém. Rook leží od Woodlarku sewerozápadně u vzdáli 60 míl.

Ostrow má půwod sopečný, břehy jeho a pahorky pokryty jsou sopčowinou, skály a srázy kolmé, násilně stržené, wydávaji svědectwí o swém půwodu. Na wýspě, toliko 1¹/₂ míle od Rooku vzdálené, nachází se sopka, z jejíhožto tuželowitého vrcholu uštawičně wybuchuje kouř w černých a hustých chomáčích. Vegetace poskytuje weššteré bohatství půdy sopečné a tropické. Ale ostrow rovníku jest welmi blížký, nepanuje na něm předce tak nesnesitelné wedro, jakby z polohy sonditi se mohlo, wzduch býwa ochlazován pasátnými wětry. Wzezření ostrowu jest roztomilé, zvláštně pohledá-li se naň od jihu. Četné potoky ho zwlažují, na jihu wtíká do moře nenepatrná řeka, poskytujíc w ústí swém wýberné přístawné místo. Pahorky a kopce pokrývaji až po sám břeh husté lesy, sem tam w nich pozorowati rubiřka, od ostrowanůw způsobená na osob polí a zahrad. Dwoce wššudy hojnost, ptactwa hejna nepočetná. Powššimnutí hodný jest druh swiní po lesích se potulujících; ušši mají welmi malé, z rýpakůw jim na způsob srpůw wyčníwaji dwa ostré zuby. Na pobřeží a w trajinách bařinatých nachází se nebezpečný kajmán, druh ostrowidůw, jestterce podob-

nů, o tloušťce silného muže; ostrowané se ho velmi bojí. Mezi domácími zvířaty pozorovali misijnáři malé psy, kteří newstěkají, nébrž zočímše neznámého přichozího vydávají zvuky, pretáhlému vzlíkání plačícího člověka až k nerozeznání podobné; naproti tomu poletují w lesích ptáci, kteří zase až k nerozeznání napodobují vstětí psů. — Domácí a veřejný život ostrowanů, jejich mravy a obyčeje w ničem nelíší se od ostatných kmenovců hore již při misi na Christovalu a Woodlarku ličených.

Když na počátku roku 1848 loď „Anonyme,“ spravována od kapitána R a b a l l a n d a, připloula k Woodlarku, užil její přítomnosti biskup Collomb k zaražení misie na ostrově: Rock. R a b a l l a n d ochotně svolil převézt biskupa s nově přibylým misijnářem P. B i l l i e n e m na místo k nové misi vyhlídnuté. Loď stanula na severné straně ostrova w přístavu, jehož misijnáři pojmenovali Swato-Isidorským, protože na den jeho k ostrovu připlouli, dne 15. května 1848 *). Byliby rádi dali přednost jižné straně, avšak bařiny, hustými párami neustále zahalené, odstránil jich, bez toho zimnicemi a horečkou již na Woodlarku značně trpěících. Na břehách Swato-Isidorského přístavu našli několik osad, z nichž nejznamenitější počítala bezmála 500 duší. „Byl jíme,“ píše P. B i l l i e n **), „nejen první

*) Annales, 1850.

**) Annales, l. c.

missonáři, něbrž i první Evropané, kteří k ostrovu zavítali. Obывatelé chováli se k nám velmi nedůvěřivě, ano nad míru bážlivě. Starci, ženy a děti, sebravše westery svých majetek, utekli se do hor a do lesů, mužstvo chystalo se k boji. Stojíce na pobřeží dávali nám vsselijakými znameními na srozuměnou, abychom na ostrov nepřicházeli. Malé dárky brzo upokojily pobouřené jich mysle; widouce pak přívětivé nasse k nim se chování nabývali smelosti; zvědavě okolo nás se tiskouce kladli ruce na nasse štátstvo a hned, jakoby se ulekli, na krok odstupovali. Rodnictvo jalo se nám stavěti domek missonský ze dřeva, již napřed na Woodlarfu otesaného. Rychlosti, kterou domek od marinářstva byl sestaven, nemohli se ostrowané dosti wynadiviti, stojíce opodál dávali svůj úžas na jemo vykřikováním a neustálým pokrucováním hlavy a vzájemným na sebe po-
blížením."

Awsšak misšie tak nadějně počínající potkala se hned u vzniku s nepřitelem, proti němuž blahověstové posud nebyli dosti utuženi. Biskup Collomb, jenž byl již z Woodlarfu zimnici na Rook sebou doneš, rozmohl se nebezpečně. Kapitán Raballand bez meškání odploul nazpět na Woodlarf pro lékaře, awšak nežli se nawrátil, došonal Collomb běh svůj apostolský dne 16. lipna 1848; druhý tedy již Vítář apostolský Polynesie a Mikronesie padl co obět své horlivosti; o nástupci Collombomě posud se neproslýchá. P. Villien, jemuž zprá-

ny o ostrově a obyvatelstvu děkujeme, následoval biskupa svého na věčnost o čtyry měsíce později. B. Frémont a bratr Dp-tat, neustále postonávající na zimnici, odvezení jsou na Woodlark; amssak doufají, že znenáhla podnebí přimykne a pak opuštěnou na ostrově Rooku misíi obnoví, obyvatelstvo s bolestí loučilo se s odcházejícími blahověšty. —

e)

Misíe na ostrově: Annatom.

Zdá se, že misíonáři, kteří nejprvé sobě Polynésii a Mikronesii obrali za vinici svých snah apostolských, určeni jsou toliko k tomu, aby možně okopávali tvrdou její půdu, křví a slzami svými zalévají — jiní teprvé později, až hodina smilování hluboce křesťm národům udeří, rozšívati budou čímě wíry spasitelné a kliditi úrodu Boží srdcem tím radostněji plešajícím, čím věššího namáhání a hojnějšího potu stála první apostolské její pracovníky. I na ostrově Annatomu, jenž náleží k Hebridům a na němž blahověštwé za pohromou novo-kaledonskou se usadili, překážejí pravidelnému pokroku díla ewangelického titěž nepřátelé, s nimiž misíonáři wssudy w Polynésii se potkávají: surowá divokost obyvatelstwa a nezdravé podnebí. W měsíci květnu 1848 připloula loď misíonářská k Annatomu a w červnu 1849 píše B. Rougenron, že od oné doby, co na ostrově se blahověštwé octnuli, bez přetr-

žení na zimnici postonávají a domek misijníský je se podobá nemocnici; i Nowo-Kaledonané, kteří s nimi na Annatom z vlasti se vystěhovali, neubránili se záhubným vlivům její nakažlivosti. Jedinou útěchou misijnářům jest několik tuzemců, kteří pokřtěni byvše věrně setrávají u víře a cnostech křesťanských. Misijnáři jim dali každému medailii P. Marie a malý křížek, které nosí nowokřesťané okolo krku. Stávali se, že krajané ku pohanství rozpustilostem jich swádějí, tu hned ukazují křížek a odmítnou pokusšení slovy: „Což nemidíte, co nosíme okolo krku?“

Mimo misijnáře meškají na Annatomě Angličan Padden a Irčan Sommerville, vedouce výnosný obchod se sandalovým dřívím. Strom sandalový, jenž na ostrově u veliké hojnosti roste, má pěkné bílé dřevo a velmi líbeznou vůni. Rybáři obzvláštně rádi a zdrahý peněz ho kupují, vytahujíce z něho buď vonavý olej aneb malé nádherné schránky a jiné skřovně nářadí šrotujíce. Ostrowaré ho velmi pečlivě pěstují a pak anglickým kupcům prodávají za trochu tabáku, kousek železa, skla atd., kterýchžto maličkostí nade všechno sobě váží. Slouží hore řečeným pánům ke cti, že misijnáře ochotně podporují a, kdykoli třeba, věce jich se ujímají.

Jelikož misie teprvé nedávno vzala počátek a blahověstové posud přiučováni-se řeči tuzemské se zaměstnávají: nelze očekávati zewrubnějších zpráv o mravech a obyčejích

ostrowanům Annatomských. „Nicméně musíme Vám předce oznámiti hrozný zvyk, který zde na sta sirotkům již nadělal. Bude tomu,“ píše P. Rougeryn *), „čtvrt roku, co jeden ostrowan, náš soused, zemřel. Sotwaže zamřel oči, vrhli se příbuzní nebožtíkowi, jako ďáblem posedlí, na jeho wdovu, aby ji dle tuzemského zvyku zardoušili. Ubohá žena ani nejmenšího nečinila odporu, ano zdálo se, že sobě žádá smrti, aby manžela svého na věčnost následovati mohla. Kdybychom nebyli rázně a odhodlaně zakročili, w několiká okamžicích bylaby w rukou zaslepencům skonala. Gle! takovýť jest člověk we „stavu přirozenosti,“ jehožto Wassi ewropejsští osvětáři tolik se nachwáleji, ač snad ani jednoho diwocha w newázané jeho sweřeposti posud nebyli spatřili. My zde máme co den příležitost pozorovati, čím jest člověk, posud wěží w rukou onoho, jenž byl vražedník od počátku. Barbarským oním obyčejem, zardoušiwati wdovy, chtějí ostrowané donutiti ženy k tomu, aby co nejstarostlivěji bděly nade zdravím a životem svých manželůw, a skutečně ony wedou o ně péči nejúzkostlivější, dobře wědouce, že od živobytí mužora závisí jich vlastní. My se owšem děsíte hrozného tohoto zvyku, ale lterakbyste teprwé žasli hrůzou, widouce tu post, kterou nebohé oběti osudu svému se podrobují a slyšíce odpovědi opuštěných sirotkůw! „Kde pak máš svou matku?“ tážali jsme se

*) Annales, 1851.

chlapečka asi šestiletého. „Mou matku?“ odpověděl, u smíwaje se; „má matka byla zardoussena.“ Zvoláte-li: kteraké to neštěstí! jaký to zločin! odvěti Wám: „Kdo může za to? Proč umřel můj otec? Wždyť museli zardoussiti matku, když umřel otec!“

Podivné pojmy mají Annatomští o přírodních úkazích wětru, deště, wedra atd. W ohledu na slunce prawi, že za mořem, kde slunce vychází, bydlejí lidé, kteří mají moc, buď zvěššiti neb zmírniti palčivost jeho paprskůw. Co se týče deště, domníwají se, že ho posílají jiní lidé, kteří obývají w krajinách, odkud právě přichází. Přejde-li s jiné strany, odpowídají, že tentokráte dešť nebyl od nikoho ani učiněn ani poslán, nébrž že proto padá, že se mu padati chce. „Nejednou,“ wykládá P. Rougenron*), „Sessel jsem se s lidmi, kteří se honosí, že umí dělati a kamkoli jim libo, posílati dešť. Tázete-li se jich, zdali opravdu umí způsobiti dešť, odpowí Wám s nejwětší jistotou a upřímnou přesvědčeností o tajné své moci, že ano. „Učiňte tedy hned zde na místě, aby přšelo!“ „K tomu potřebí činiti jisté příprawy.“ „Dobře! dowolte tedy, abych mohl býti přítomen, když činiti budete příprawy k dešti.“ „To nejde! místo, w němž ony příprawy se konají, jest tabu.“ Spadneli za několik dní skutečně dešť od oné strany, z které, že přijde, byli předzvěstowali, tu jako vítězové přiznau se dešťo-

*) Annales, I. c.

tworci k Vám, tázat se úsměšně, zdali ještě pochybujete o tajné jejich moci? Pakli ale znamenitý čas uplynul, aniž desť přichází, užívají všelijakých ústoků a výtočků: „Máč bychom se namáhali? Však jste nás ničím nepodarovali! Přípravy naše zmařeny byly mocnějším kouzelníkem! Mení třeba desť, puda má posud dosti vláhy.“ Podvodníkům, kteří z pověrčivosti svých krajanů kořistili, nepodobají se; mnohokrát jsem jich zkoumal a všelijak zkoušel, ale vždy na tom zůstal, že oni sami trvají v pevném přesvědčení, že skutečně desť mohou způsobiti. A co pochází z nešťastné této pověry? Ustavičné potřísky a ústřky mezi rozličnými kmeny. Budžé panuje dlouhé sucho; aneb že prudký příval zničí zahrady — vždy sčítají naši ostrované vinu na kouzelníky desťotvorce sousedních kmenů, vypovídají jim válku a krveprolévání počíná. Především hledí zmocniti se desťotvorců, které pak po kannibalsku mučí, usmrcují, pekou a šírají.“

Posledné zprávy o misií Annatomské končí se rokem 1851.

f)

Missi na ostrově Smrtovém.

Z misií na ostrově Smrtovém jest teprvé u vzniku, bezmála zároveň s misií Annatomskou počátek wawssí. Když za pohromou novo-caledonskou blahověstové na vše strany

se rozprchli, útulku a útočiště hledající po okolních ostrovech: zastavila se loď misíonářská u ostrovu Smrkového. Poloha ostrovu, ležícího jižně od pevniny N. Kaledonie, vzbudila v srdcích blahověstův naději, že, jsouce opuštěné misíi na blízku, s pozůstalými tam novotřestany častěji se budou moci scházeti a jich u víře potvrzovati. S uzavřeli někteří, že o zaražení misíie na ostrově Smrkovém se pokusi.

„Dříve, nežli o našich osudech Vám počnu vykládati,“ píše B. Gonjon*), „povím Vám krátce o pokusu, zaražiti novou stanicí na jiném ostrovu našeho Vifariátu, z něhož opět nad bílý den vysvítá pravda, nám misíonářům obzvláštně milá a radostná, že Prozřetelnost Boží patrně nad dělníky evangelickými bdí a ve zvláštné ochraně životův jejich chová. B. Roudaire totiž odploul na lodi „Archa Umluvy“ k ostrovu Halganu, ve skupině Loyalty ležícímu, maje dobrou naději, že se mu podaří, zaražiti na něm novou misíi. Příležitost a okolnosti nad míru přály spasitelnému podniku. Kapitán „Archy Umluvy,“ p. Marceau, byl nedávno dovezl některé Halgaňany, po Oceanii rozptýlené, do vlasti; ostrowané přijali ho co dobrodince svého velmi příznivě. Uvedše ho při veselém pokřikování do domu obecného, vystrojili k jeho cti kvas, snášeli dary, a když opět k lodi své odcházel, wyprowodili ho do přístavu a s žalostí

*) Annales, 1850.

od něho se loučili. Tentokráte opět domážel na Galgan několik ostrowanů, které Angličané násilím z vlasti byli odvezli, chtějíce jich co otroků použiti k polným a zahradným robotám w Australii, pať ale, když nowě wysslým zákonem držení otroků přisně se zakázalo, bez podpory a bez ochrany byli opustili. Mezi těmito nbohými, kterých Marceau po ulicích Sidnejských hladem umořených a bédujících wlidně se byl ujal, nacházel se také syn pohlavára Galganského. Byloť tedy zajisté přirozeno, domýšleti se wděčnosti otcovy; misijnáři tedy usnuli se, že aspoň jeden z nich s Marceauem na přezwědy na Galgan se pusť, doufajíce, že z radosti otcovy nemalý prospěch pro vznikající misii se urodí. Jako prvé přiwítan jest Marceau i tentokráte welmi slawně, P. Moudaire, jakožto jeho průwodčí, těšil se z podobné láskawosti."

"Z newáhali jsme wzkázati misijnářům Annatomským, kteraké radostné naděje nám na Galganu vznikají a P. Rougeyron co náměstek biskupský nemesřkal odeslati na ostrow nowé pracovníky, mezi nimiž se nacházeli P. Chatelut, bratr Josef Réboul a já. Právě jsme dne 6. června se byli připrawili k Galganu, když „Archa Umluwy" z přístawu se hnula. Koráby se wzájemně pozdrawují, plánějíce své práporce a přibližují se k sobě na dosah mluwící trouby; kterať sme ale užasli, lyssice wolati: Naděje nás zklamala, obraťte loď! Kapitán Marceau jestě toho dne wstou-

pil k nám na loď a vyložil, co na Galgannu bylo se dalo.“

„Když byl na ostrov s vysvobozenými Galgannany vkročil, uvítán jest omšem velmi zdvořile od obywatelstwa a po vzájemném s obou stran se=vděčení pozván do obecného domu k národní slavnosti, která večerem měla teprvé počnouti. M a r c e a u ale, v němž neobyčejná k slavnosti ustanovená doba wzbudila podezření, jal se pátrati po příčině a obdarowaw podtaji ostrowana doměděl se od něho, že určeno, při kwasu cizince přepadnouti, zawražiti a suišti. Kapitán tedy, zhroziv se a Bohu za ochranu děkujíc, poručil odstraniti bez prodlení wsšechny ostrowany, kteří ze zwědawosti a z jiných snad horších příčin na loď byli přišli, a pokáraw pohlawára důtkliwě za hanebnou newděčnost a zrádu, kterou dobrodiní sobě profázaná jemu zplatiti zamýšlel, bez dalšího průtahy odploul. Bráwě wyjížděl z přístawu, když jsme my na blízku se octnuli; zdali tedy Prozřetelnost nebděla nad námi patrně? Kterak málo scházelo, aby obojí koráb lidožroutům Galganským co witaná kořist byl padl do rukou!“

„Z toho případu spolu widíte, jakého rázu a smýšlení jsou ostrowané, naši duchowné péči směřeni. Dnešní den nemáme po celém Biskariátu místa, kdebychom bezpečně hlavu sklonili, wyjma snad dwa ostrůvky: Annatom w N. Hebridech a ostrow Smrkový, kde nyní se nacházíme. Přistálif jsme k poslednému dne 15.

srpna 1848. Jakmile náš tuzemci zahlídli, vrhli se někteří do moře a připlavali k lodi. P. Chatelut, stoje na palubě, díval se skrze dalekohled na ostrov; ostrowané obštoupnuwše ho patřili w podívení na nástroj, brzo se usmívající, brzo zlehka rukou se ho dotýkající. S přimlouvali jsme jim, aby se do něho podívali. Prvý, wezma dalekohled, zamřel oči, točil nástrojem na wše strany a pať odložim ho nemálo se diwil, že ničeho newidí. Druhý, domníwaje se, že tajemství přissel na stopu, zamřel lewé oko a přihnul k němu dalekohled, amššak opět nemálo byl překwapen, newida ničeho, ač pravé oko měl otewřené. Konečně třetí dohádal se tajemství a wymalim swé weliké černé oči přistoupil k nástroji, wida pať mihati se před očima swýma zázraky nikdy netuštěné, dával na jewo swou radost a překwapení diwokým vykřikowáním.⁴

„Ostrow Smrkowý má asi dvě míle w objemu, lidnatost jeho není znamenitá. Iméno swé bezpochyby obdržel od lesůw smrkowých, jimiž pobřeží kolem ostrowu jest obroubeno. Bez mála půl roku ztráwili jsme budowáním domu missionského a malé kapličky, přiučující se mimo to řeči tuzemské. Snad se Wám zdá, že příliš zdaleka přikračujeme ku hlavnímu úkolu swému, počínající stawěním přibytku; jestiž to newyhnuteľno, máme-li setrwati na ostrowě, neboť chýžky zdejsších ostrowanůw pro nás, jakkoli málem se spokojiti umíme, na prosto se nehodí, chceme-li se zachowati při zdraví, kteréhož, Bohu

ditý! až posud požíváme. Pohlawár nám přeje a ochotně se k našim službám propůjčuje; dříve, jehož zde veliká hojnost, domolil nám káceti s dostatek, a pro prvou dobu nežádáme sobě více, pokud nebudeme s to, abychom přikročili k vyučování náboženskému."

„Dotčený pohlawár vládně mocí neobmezenou nad ostrowany, kteří nadobýčejnou úctu a vážnost k němu osvědčují. Při první návštěvě jsme se nemálo podívali, pozorujíce hluboké poklony, jakými ostrowané jemu se dmořili. Veliké množství starých, mladých čekalo na nás na dvoře přibytku pohlawárova, žádostiví jsouce nás spatřiti; všechno, čeho na nás viděli, nad míru jich zajímalo: náš oděv, bílá naše pleť, zvláště ale naše ochotnost, řídit se ve všem dle zvyku tuzemského, byla jim podivná. Jakmile pohlawár vystoupil, všichni hluboce své šíje sklonili a, pokud s námi wenku hovořil, setrvali u přítomnosti jeho v podobném postavení, ruky na zádech držíce přes kříž spjaté. Když nás pak k našemu domku wyprowadil, šla právě ostrowanka okolo nás s několika dítkami; zocivši pohlawára na místě se zastavila a vzdávala mu čest způsobem tuzemským; vidouc ale, že chlapec, hledě raději své zábrany nežli povinné velmožovi úcty, s pozdvíženou hlavou kráčí, obrátila se rychle a notný políček mu wlepila, načež pacholík okamžitě se zpamatoval a příkladu matčina bez prodlení následoval. Vzezření pohlawárovo jest wlibné, postawa hřmotná a wysoká, ve shromáždě-

ni počíná sobě vážně a dosti důstojně, obzor jeho duchový nesáhá přes onen jeho poddanstva. Z čeho nejvíce se radujeme, jest pokoj a swornost, w níž naši ostrowané wespolek žijou, neboť pokoj jest nemyhnutelnou wýmínkou ku zdaru a pokroku práci apostolských. Jakož na Anuatomě wedou i obywatele ostrowu Smrkového živý obchod se dřívím sandalovým, zanedbávajíce při tom vzdělávání roli a zahrad. My jsme obrátili pozornost pohlawárowu k této chybě, podotknuvšše, kterak snadno na ostrowě může vzniknouti nedostatek potravy a konečně i hlad, nebudou-li poddaní jeho bedlivě přihlížeti ku pěstování stromůw owocných, zahradních zelin a koření jidelného. Pohlawár, jakoby ze sna náhle se protřhna, zůstal na chvíli zaražen, pak ale wezma nejbližší stojícího za ruku řekl: O lelei! dobře máš! Druhého dne již wydal rozkaz, aby každý ostrowan pilně hleděl roli a zahrad.“

„Obywatele ostrowu Smrkového mají pleť skoro černou, postavy jsou vysoké a oudůw souměrných, wzezření jejich není tak děsné a odstrašující, jako jiných ostrowanůw našeho Wikariátu. Až posud nezpozorowali jsme žádné krádeže, což zajisté nemalá pro naše ostrowany jest chwála. Po celý Boží den obléhají náš přibytěk, jsouce nám swou dotěrností častokráte na záwadě, avšak my snášíme toto nepohodlí mile rádi, majíce pewné přesvědčení, že ustlawičná jejich přítomnost jest důkazem a rukojemstwím příznivého smýšlení w ohledu na nás a prů-

jemem chvály hodné nčelivosti, neboť cokoli nového a pro ně zajímavého u nás spatří, ihned se tážou: co to? nač to? kterať se s tím zachází? pokoušejíce se bez prodlení vládnouti rozličnými nástroji dle našeho příkladu. Mezi tím, co kmenowci, po ostatných ostrowech roztroušení, naproti cizincům se chovají směšnou hrdostí, domnívajíce se býti výtkvětem všech národůw, neznají naši ostrowané podobné výchy; uznávajíce naši přewahu obdivují se všemu, cokoli činíme, byť to bylo pouhé látání roztrhaných našich talárůw. Slyšewsse, newím od toho, že Nowo-Kaledonští zajaté nepřátely zabíjejí a požírají, veřejně dávali svou offlivost na jemo, což nás, jak samo sebou se rozumí, welkou radostí naplnilo, ač na wzdory tomu dokonale se jich w tomto ohledu ještě nedůwěřujeme. Swé mrtvé slussně pochowávají a hroby w uctivosti weliké mají, kladouce na ně potravu, důkaz to wiry jejich w nesmrtelnost dusse lidské.“

„Před málo léty přišli na ostrow dva katechiztové protestantsští, o nichž nám ostrowané vyfládali, že často sebou wrhali na zem, přefrucowali twáře a hrozné posunky prodili, bohové pak rozhněwawsse se trestali ostrowany morem. Z toho jsme wyrozuměli, že zajisté to byli sektáři Weslejanští z Nowého Hollandu, kterí, když „duch w nich působiti počne,“ což obyčejně we schůzkách náboženských se přiházíwá, na způsob ssilencůw se twáří. Co tím mezi diwofými ostrowany pořiditi chtěli, těžko

pochopti. Nási ostrowané ssetruč a dosti spolu chytře zamlčeli, že považující ony fanatické Methodisty za původce či příčinu moru je zavraždili, čehož teprve později jsme se dověděli. Musíme se tedy míti bedlivě na pozoru, abychom ničím předsudku podobného w nich newzbudili; Bůh dejž, aby, pokud w temnostech pohanských věžeti budou, žádná nakažlivá nemoc mezi nimi newypukla, sice, po lidstvu mluvě, na mnohá léta budou pro wíru křesťanskou ztraceni. Mnohokrát se nás již tázali: nemáme-li nějakých obzvláštných a tajných obřadů? z čehož patrno, že nedůvěra, Weslejanstvími sšilenci wzbuzená, posud ze srdci jejich se newytratila. Můžeme doufáme, že znenáhla wšechny jejich strachy rozplassíme a již nyní den ode dne se menší, wzajemné naše obcowání nabývá pořád větší upřímnosti, za krátký čas přikročíme ku wyučování. Ostatně spoléháme na ochranu Dnoho, jenž nás poslal, a na mocnou přimluvu Marie, Matky Jeho, jižto jsme wyvolili za Patronku a Drodownicí našeho ostrowu; konečně, zdali wšichni upřímní katolíci, jimž rozšířování swaté wíry na srdci leží, na nás wroucnými modlitbami denně nezpomínají? *).

*) Annales, 1850.

§. 10.

Úvahy závěrečné o misijnářství vůbec a o misijních tichomořských zvláště.

1)

Misijnářství náleží k oněm vznešeným úkazům, jichž starý svět neznal; idea misijnářství jest plodem ducha křesťanského. Bohanstvo ani netušilo swatého zápalu, jenž apostola křesťanského rozněcuje. Staří mudrcové nikdy neopouštěli síní akademických čili školských, stíhali se jim, odřící se rozkosi Athenských, aby, bohomyslným jsouce uneseni podnětem, byli vycházeti vzdělávat divocha, poučovat newědce, těšit nemocného, odívat nahého, nawštěmowat, wykupowat, ano i třebaš nosit okowy vězňů a rozšírat mír a wzájemnou snášeliwość a swornost mezi nepřátelskými národy; to wsse jest owoce, které přináší jediné strom wíry a Církwe, Synem Božím sstipený a Duchem swatým ochwiwaný. Ani moře, ani bouře, ani ledy seweru, ani wedro pásma tropického nedětrassují wěrných synůw Církwe, apostołowé Christowi odíwají se s Groňanem tulení koží, s Eskimákem žíwi se welrybím tukem, s Tattarem, Mandčurem a Trokezem kočují po nehmírných stepách, s Arabem projíždějí na welbloudech palčiwé písciny; Rytajci (Číňané), Japonci a Judové sedávají u jejich nohou, učíce se znáti prawého Boha. Menajdeš ani wýsny, ani ostrowu, ani dosti nepatrného úskalí, ježby

**

patramé jejich nadššenosti byly se stýly a jakož čteme, že za dávných věkův ctižádosti Alexandrově scházela království, podobně horoucí blahověstům Christových lásky příliš úzká jest zeměkoule!

Když obywatelstvo evropejské již vesměs ku Christu Pánu se přiznávalo, obrátili apoštolé křesťanství své zraký k oněm krajům, kdežto zbídnělý potomek Adamův posud v temnostech modlářství tonul, netuše svobody Synův Božích. Vidouce ho blahověstové, an se potáci u víru tak ohavných a záhubných bludův, u přimnou lítosti rozbolelo a svatou láskou roztožilo se srdce, prolémati krev svou pro spasení duší oněch dalekých cizincův. S jali se klesáti dráhy hlubokými lesy, brodit se bahnitými mečály, zlézati nedostupné hory, jichž se nedotkla posud noha lidská, plawiti se přes zachvativé bystřiny a bouřlivá moře. Alžďak což jsou překážky přírodou v cestu kladené proti oněm obtížnostem, kterými věčný nepřítel člověčenstva krotky apostoľům zarážeti usíljuje! Tu se potkávají s národy, u nichž těžko rozhodnouti, zdali převládá ufrutenství čili poměrcivost, tam u jiných zpirají se předsudkové jakés takés civilizace, opět jinde přirozená tupost nedává wníknouti pravdě.

Kdož wíry křesťanské se spustil, aspoň v tom stejného s námi bude smýšlení, že muž, který o samospasitelnosti náboženství křesťanského pevně jsa přesvědčen, milou opouští vlast, všeho pohodlí, nadějí a důstojenství pozemských

se odřiká, ano život nasazuje na to, aby tuto spásu slepému donesl modlářovi — že tento muž, pravím, činem svým sobeckému, vyhýrálemu světu dokazuje, že jen v lůně Cirkve Christovy pravé, čisté obětivosti stává. Kdo soudným okem v náš socialný čili společenský život nahlédá, nebude upírat, že svět tím hlouběji u wir zmatku klesá, čím patrněji obětivost ze společenských poměrům mizí, pročez opět v obětivé lásce u dřeva kříže, na němž nejvyšší Obět dokonána, pokorně kleče nápravu a spásu svou, nechce-li jinak zahynouti, hledati musí. Dejme tomu, žeby muž u přítomnosti celého národu, vůči rodičům a přátel, pro blaho a spásu vlasti svého života se odvážil; zdali tímto hrdinským skutkem nemyměnil několi okamžení svého žívobyti za tisíciletou slávu? Zdali rodinu svou neozářil bleškem svého nikdy nehynoucího jména? Zdali tudý dítkám a potomkům svým nezískal bohatství a hodnosti? Misiónář naproti tomu, jehožto život černí lesové v hustýhali stín, padává velmi často za kořist ohavné smrti bez diváků, bez pochvaly, bez nejnepatrnějšího pozemského zisku pro své domácí, beze slávy, ba opovržen, za posetilce, blouznivého fanatika vyhlášen; a tupen od svých vlastních rodáků; a on to všechno milerád snáší, jen kdyby mu podařilo získati neznámého divocha pro Dnoho, jenž s nebe proto na zemi sestoupil, aby rozptýlence shromáždil v jednotu — jakým

pať jménem máme wyznačiti tuto obět a takowouto smrt? —

Když misijnáři počali vydávati své dopisy (tehdyž nazvané: Lettres édifiantes) ze všech uhlů a koutů světa o pokrochách apostolských prací, hledali jich a odvolávali se na ně všichni spisovatelé, uvádějice v nich wypracované věci co doklady k vlastnímu bádání, berouce jména blahověstů na slovo co autoritu, žádné pochybě nepodléhající. Brzo ale, čemu dříve se divil, ve zlou pověst uwoditi jal se krtkavý mrav zlomyslných a žárlivých newěrců. Neboť zdali nepocházeli oni dopisové ode kněží katolických? Nebyloť ale tehdejšímu nájemníku rozumu a oswěty na tom dosti, uwoditi zprávy misijnářů v podezření u obecního ewropejského. Položiwše sobě za úkol, zosfliwiti světu všeliké náboženství, přidávali z nenávisťi wětší wíru každému i sebe newzdělanějšímu cestowateli w ohledu na to, co o cizých a zámořských vlastech a národech wyhládal, jen když odporowal zprávám katolických misijnářů. Nezarděl se studem, dávati, neb aspoň se tak stawěli, že dávají přednost tu př. cestopisu barona Montanského, patruého newědomce a lháře, přede zprávami učených a soudných mužů, jako byli zajisté misijnáři Dutertré a Charlevoir. Mužové, kteří w čele prvních úřadů čínských stáli, třidcet a více let u dworu císařského byli stráwili, obratně mluwili a psali jazykem tuzemským, s dítkami a chudinou obcowali, w úzkém s welmoži přá-

telství žili, tudíž pak vsselikh mrav společenstý bedlivě pozorowati, náboženstwí důkladně prozpytowati nejpohodlnější příležitost mowali, zákonů státných již tím samým dobře pomědomi býti museli; tito učenci, jichž četnými, Ewropanum zhola nový swět otwírajícími spisy „Dennik Pاریژské Akademie“ se rád obohacowal a obohacuje — najednou byli wydáváni za podwodnity od člověka, jenž z bytu, cizincum přichozím w Kantoně wykázaného, ani wyjiti nesměl, z řeči čínské ani slova nerozuměl, a jehožto celá zásluha záležela w tom, že zprávám misijnářům drze a nestydatě odporowal. Za dnů našich wssím každý to wí a zprávy mužůw apostoľských spravedlivého docházejí ocenění a uznání. Zdali pak wyslanstwa, s welkým nátladem k oněm dalekým národům wyprawená, misijnářům neznámé věci donesla a jejich wěsti za bludné a zprávy za lživé wydati se opowázila? Wssak musí také býti misijnář wýborný a spolehlivý cestowatel! Chce-li prospěti záležitosti náboženské, nutno jemu mluwiti řeči národům, jimž hlásati zamýšľli Christa, říditi se dle jejich obyčejůw, musí obcowati se wssemi třídami jejich společenstvého žiwota, wnikat do palácůw a chatrčí, tudíž jemu také možno, nasbíratí hromadu zajímavých zpráv, byť i žádným nebyl geniem. Naopak ale člověk, jenž we společnosti swého tlumočnicka jen jako střela krajínu probíhá, ani kdy ani chuti nemá, pro poznání tajemstwí společenstých na tisícera se wydávati nebezpečenstwí, takový člověk, dim,

jenž za příkladem našich touristů, sem tam z vozu vyfukujících, jen v hospodách se zastavujících a později dle okamžitých dojmův buď bláto na národ kydajících nebo chválou jej zasypujících, cizé kraje navštěvuje — byť i všim hojně nadán byl, čeho potřebí k čistému zraku a jasné, pozorlivé myslí, předce nenabude leda kwapných, mělkých známostí o lidu a zemi, která mu v oku sotva se kmitla a již opět mizí; cestovalec nehrubě lépe nežli jako list v tobolce poslowě, on však nicméně potom „duchaplná“ pozorování svá hojnou sbírkou pikantných anekdot cobyhativ naděluje svět — břichatou knihou. Missonář ale vedlé dlouhé zkušnosti poroučí se naší důvěře i důkladnou vědeckou vzdělaností. Správcové cizích misíí požadují od oněch, kteří dráhu apostolskou nastoupiti hodlají, rozmanitých vlastností. Missonáři, pro levantiské země určení, musí mluвити řecky, kopticky, turecky, arabsky, musí míti známosti lékařské; do Indie a Číny posílají se astronomové, matematické, zeměpisce a strojníkové, Ameriku dostává přírodopytce. A kolikerých neminných přetvářek a úšťokův používají, tu jakým proměnám života a mravův berou útočiště blahoměstové, jen když svitá naděje, že pravdě křesťanské ziskají průchodu! V Madure oblékají se v roucho Bramínův, přísné, často směšné a ostřílivé zvyky a trýzně jejich podnikající, mezi Oceánany sítí se po tuzemsku, v Americe mezi divochy hledí vynikati nade všechny obratnosti loweckou.

Všichni, obzvláště francouzští misio-
 náři: Fontenay, Tachard, Gerbillou,
 Le Comte, Bouvet a Visdelou, které
 Ludvík XIV. do Indie vyslal, velmi dobře
 nablíželi, jak mnohoby prospěti mohli vědám,
 umění a obchodu. Všichni zde jmenováni byli
 evdové Pařížské Akademie. P. Brédavant,
 přírodovědec a matematik, zahynul na cestě
 do Ethiope; jeho práce hojnou poskytly kořist
 následcům. P. Siccard, provázen jsa kre-
 slitely, popsal starý a nový Egypt. P. Cantova,
 hluboký učenec a dějepisec, zabit jest na ostrovech
 Marianských; P. Serer vydal první mapy
 známých tehdy ostrovův tichomořských. Bisku-
 powé Pompallier a Bataillon dopisují
 Akademii francouzské v ohledu na řeči ticho-
 mořské. Kdyby byl mohl podati důkladnější zná-
 most o Persii a pověstném Kuli-Chanu
 nežli P. Bazin, jenž u onoho podmanitele
 zastával úřad prvního lékaře, spovádaje ho na
 všech vojenských výpravách? P. Coeur-
 Dour zaslal do Evropy nejpodrobnější zprá-
 wy o plátnu a barvení indickém. Nejdůklad-
 nější záměstí o národních a politických pomě-
 rech, o životu pospolitém a soukromém, o po-
 moze krajin a obyvatelstva Tibetanského máme
 ode dvou misíonářův: Huc a Gabet, kteří
 dlouhý čas ve hlavním městě této vlasti, ve
 Glasse, meškali a pozorování swá nad míru
 zajímavá v roce 1851 vydali. Činu otevřeli
 nám též misíonáři; původné texty a překlady
 z historie čínské máme z jejich rukou, nad to i

roślináře, zeměpisu a matematiky čínské. Konečně sepsal B. Ricci celé mravné knihy v řeči čínské a podnes ještě platí ve hlavním městě Pekingu za výtečného spisovatele. „Missonáři,“ dí Voltaire, „všude prorazili; v Americe tím, že divochy vyučovali orbě a řemeslům, v Číně pak tím, že schopnému národu přednášeli nejvýznamnější předměty věd a umění.“ —

Žať znameitý užitel svým vlastem přinášeli missonáři, uzavíráme z nepochybné horlivosti, jakou se jich mocnářové ujímali. Ludvík XIV., jemuž dle našeho domnění ne tak rozšiřování víry, jako raději vzrůstání světské moci na srdci leželo, všemožně podporoval katolické blahověsty. Filip II., král Španělský, poroučel je co nejdůležitěji svým konsulům, průvodnými listy a zásobami všeho druhu opatroval, koráby svými, kamkoli žádali, domájeti rozkazoval, dobře nahlížeje, že národové, kteří missonáře sobě oblíbí, snadno i králi, jehož spolupůsobením cestu k nebi poznali, celým srdcem se nakloní. Považíme-li mimo to, že Francouz pro svou vládnost, již nadšenost a lahoda apoštolská ještě větší dodává vnady, pro svou zvedenost občanskou a pro zvláštnou schopnost, upravit se do poměrů všelidského života způsobu, rozeným jest propagandistou: tož se nebudeme diviti, že mezi všemi ostatními obzvláště francouzští missonářové lásku amerických divochů sobě v takové míře věděli míre, že až podnes může Francouz bez strachu cestovati pralesy

kanadskými, jist iſa, že u všech hord, byl i právě mezi sebou wojnu vedly, jakmile u něm krajana „černého kabátu“ (tak nazývají divochové misijnáře) poznají, co vítaný host bude přijat. Misijnáři to byli, kteří průmysl kanadských a Luisiánských osadníků obohatili nalezením nového zboží, poukázáním na pohodlné přístavy obchodu cestu razili, nové prameny jemu otevírajíce. Rozhojnili naše rukodělnictví novými látkami barevnými, hedvábníky; udomácnili na půdě evropské cizokrajné ptactvo, rostlinstvo, rozmnožili rozkoše našich kvasů a a zvýšili příjemnost našich procházek libodechým stínem. Kdyby misijnáři, u Mandšursku apostolující, ničím neprospěli člověčenstvu nežli zasláním a bohdá brzo i rozšířením po ostatním světě kořenu Jeſſe, dosti by učinili; wděčnost millionů trpících bude jim dostatečnou náhradou za tupé a krátkozraké výsípky, kterými až podnes mnozí Christoborci úřad jejich káletí nepřestávají. Snadže předce některého z nich zahnete svědomí, až z lífu, tolikráte tupenými misijnáři zaslauého, stracené zdraví šfati bude *). Prvou historií osad zámořských máme

*) „Kořen Jeſſe, jinak Jeſſen, a i Jensen nazývaný, od Kytajcův „klenot Mandšurský“ přijmenovaný, jest bez odporu nejpřednější, nejúčinnější líč na světě. Když síly životné tak ocháblý a se vyčerpaly, že nemocný počíná umírat: dejte mu jistou dávku, několik zrnek kořenu Jeſſe, a on se opět probere ze mdlob smrtelných; pokračujte po několik dní a nemocný rychle se zotaví a opět na několik měsí-

z péra misíionářův. Jak čistým a naivním slohem psal P. Dutertré historii ostrovův Antillských! Jakou rozmanitostí a předmětův novostí poutá naši pozornost P. Charlevoir

cův obživne. Cena zážračného kořene tohoto jest i více nepodobná; prodává se ho libra za 50000 frankův! Nejlepší Jesse jest spolu nejstarší, beze všeho přičinění lidského vyrůstlý; pěstuje se také v Korec v zahradách, avšak jest mnohem slabší nežli Mandšurský. Na trhách se ho mnoho prodává lichého, Mandariné to vědí, avšak přimhuřují k tomu oči, berouce úplatky. Koreanského možno dostati za 200 frankův libru. Užívá se toliko kořen sám a rozmnožuje se setím. Pokusím se, abych obdržel několik zrnek a pak neopomenu, zaslati jich do Evropy." Věta z listu biskupa Verolle's. Obživitel hyneucího člověčenstva zrodil se podle těla z kořenu, jemuž jméno bylo také Jesse. — Sem patří také rostlina, již Španělé v Nové Granadě říkají Bejucos de Guaco a jejížto listi neb miza nyní za nejrychlejší a úplně bezpečný lit proti jedovatému uštknutí vůbec uznána. Žáden bez ní na cestu v N. Granadě se nevydává. A tomu jest svědectví poděčen za neocenitelné toto dobrodiní? Misíionáři a spolu proslulému botanikovi, knězi Mutisovi. Hledaje jedenkráte byliny zočil ptáka Guaco, zápasícího s hadem druhu velmi jedovatého. I pozoroval Mutis, kterak pták, citě se uštknuta, po každé zaletěl do houští a listy jisté rostliny hltavě požíral, potom pak opět boj udatně podnikal a neustal, až hada usmrtil. Když rostlinu činil zkoušky s lidmi nenadále uštknutými, a hle! kteří druhdy po uštknutí za půl hodiny by byli propadli smrti, nyní, pozřevše několik listkův z hojivé byliny, zůstávali na živě, citíce toliko bolest jako bodnutím jehly způsobenou. Od té doby Granadauc, vydávající se přes pole, nosí sebou lahvi mizou z dobrodějně rostliny naplněnou. —

we swém dějepisu N. Francie! Takou důkladností popisuje B. Cantova ostrovy Karolin-
ské a Marianské! Nási zeměpiscowé posud ne-
vědí o nich více. Spisové těchto mužův oplý-
vají učeností a nábožností. Vědecké bádání
řídí se tu s obrazy mravův a života, po-
namřhu tu zlepšení osad následují mravná roz-
jímání, zajímavá dobrodružství, popisování pří-
rodných, dříve newidanch a neslýchaných úfa-
zů; historie nového stromu stýká se tu s hi-
storií velikého panovníka, jenž život svůj skon-
čil samowraždou, wyprawování o křestu ubohé-
ho Paria splítá se s pojednáním o mathema-
tice Bramínův. Sloh, kterým tyto zprávy
jsou psány, vyniká nezřídka wynešeností, skoro
napořád tu podivnů nutící pannenskou čistotou
a nelícenou prostotou. Skoro každého roku šíří
se trudem misijnářův obor země- a národopisu.
Tak tu př. potkal jeden z nich w Tatar-
sku ženu Huronskou, jižto dříve byl w Kanadě
widěl; ihned uzavřel z tohoto podivného se-
potkání, že pevnina americká musí, ne-li sou-
wiseti, aspoň tedy ne příliš širokou wodou spo-
jena býti sewerozápadně s pevninou asiatskou,
a hle! tímto způsobem dobádal se úžiny moř-
ské, kterouž o mnoho později Bering a Cook
se plawili a nesmrtelného jména získali.

Když misijnáři Kanadu a Luisiánu byli
objewili, usadili se za nimi potom na pomorí
lorábowé státní a kupci a mezi tím, co blaho-
věstové Christowi diwoké hordy spojowali ne-
bestým poutem wirů, naděje a lásky, hleděli jejich

krajané obchodu a průmyslu, onino o ducha a nebe dbajíce, tito tělo a zemi vzdělávajíce.

Taková jest, ovšemže slabě nakreslená, částka zásluh, kterých sobě misijnáři získali o člověčenstvo evropejské; důkazům o zásluhách jejich o národy, jimž Ewangelium hlásají, podávají čtenářům hojnost Misie tichomořské. A zásluhám blahověstům katolických nejvyšším počítáme jejich úctu a šetrnost, kterou k rozličným národnostem novokřesťanům se chovají, nedusíce, nébrž uslechlující jich duchem křesťanským, o čemž zvláštně slowanskému rodákovi vykládati bylo a radostno. — —

2)

Misie tichomořské krom toho, že zajiště k nejvznešenějším úkazům na obloze historie církevní náleží, zajímají dějepisce tím, že národy, od času tak zvané reformace od sebe vzájemně odtržené, opět spatřuje o jednom úkolu pracující a spojenými jak nikdy před tím silami k jednomu opět cíli směřující. Misie Španělské vynikají sice nade všechny jiné, Francouzské i Britické, smělostí, zdarem a velikolepostí: avšak ony náleží více minulosti, nežli přítomnosti. Ovšemže v oboru, jehož dříve sobě získaly, i za našich dnů pokračovati neustávají. V novinách anglických *) čteme, že blahověstové Filippinští na nově získaném ostrovu Tolo právě se zaměstnávají obrácením na wíru oby-

*) Tablet, ode dne 7. února 1852.

watelstva jeho; avšak duch náboženské nadš-
 nosti a směle podnikavosti, kterým národ Špa-
 nělský druhdy slynul, již ode 100 let podřimuje.
 Avšak se duchovenstvo Španělské, až z pohrom
 revolučních poněkud se pozotaví, opět rozpo-
 mene na bývalou slávu svou misijnískou a
 uváže se v úkol apostolský omladlou energií.
 Čest od něho požaduje, aby opustěné misie
 na ostrovech Karolinských a Marianských svými
 silami obnovilo a národy tamnější pokřestanilo.
 Nová Guinea a jiné od Papuasův zalidněné
 skupiny poskytují duchovenstvu Španělskému krás-
 né pole pro činnost jeho apostolskou. Zdá se,
 že tato myšlénka skutečně v něm se ujala, ne-
 boť v roce 1848 odebral o se najednou 16 kněží
 Španělských na ostrovy Filippinské, určených k
 rozšíření misie na okolné skupiny. Nech vláda
 také newssimá práva svého, jehož druhdy na
 Marianské a Karolinské souostroví byla získala;
 sluselo by aspoň na duchovenstvo, aby národům
 tamnějším nenechalo déle dřepěti v temnostech
 pohanství. O biskupu Serroni pověděli
 jsme již, že v roce 1849 ze Španělska najednou
 39 kněží benediktinských s sebou vzal na N.
 Holland; díl bude apsolowati mezi půwodným
 obywatelstwem Australským, díl zamýšlí z nowě
 vznikajícího města Viktorie a úžinou Torreso-
 wou pokoušeti se o Nowou Guineu. Zmocní-li
 se na seweru misijnáři Filippiński ostrovům
 Marianských, pak mají v rukou klíč k Karoli-
 nům a skupině Mulgravské. Národ Španělský
 může nejprospěšněji působiti na pokřestanění we-

litých stupin ostrovských po obou stranách rovníku rozptýlených; w osadách Filippinských obývají čtyry milliony kmenovcům oceanických, i národowci původu negerského, příbuzníci obyvatelstwa N. Guinejského a N. Hollandského, poskytují misijnářům Španělským velké výhody pro budoucí snahy misijní. Jakož ne vzdychtý se stává, že z idey čin, nébrž někdy naopak, z činu veliká idea se zrodí: podobně mohlo by se státi, že obnovení a daření se misii po rozsáhlých ostrovech tichomořských by w národu samém zbudilo velikou myšlénku, z nížto by nejen Církvi katolické, nébrž i Španělsku hojně ovoce se urodilo.

3)

Misie Francouzské wzaly svůj počátek o něco později, nežli Britické na N. Hollandu. Wynikají předě jinými rychlostí šťastných výsledkům a obětivostí svých dělníkům. Ač se píšou teprvé od desíti let, předce již po celém tichomoří se rozšířily. Mimo to, že na půdě, kdežto misie protestantské od 50 rokům již pracovaly, nejen převahu obdrželi blahověstové francouzští, nébrž i trvání jejich w pochybnost uvedli, wnikli za krátkou dobu w končiny, do kterých protestantská kazatelové nikdy nebyli se odvážili. Známo ostatně, kterakou činnost spolky francouzsko-misijní wywinují we východné Asii, přidružující se k velikým misijním španělským w Tong-Kingu, Kantoně a Fo-Kienu. Nedávno zarazili misii na ostrově Rien-Kieu, odkud sobě hodlají usnadniti přístup k Japonu,

a B. Berner píše *) z Mandšursta, že se chystá wniknouti přes ostrov Tarakaj od severu do Koree. Obnovení opuštěné misie na Formose také nedávno Propagandou nařizeno. Počet misijnářůw francouzských w tichomoří obnáší nyní zajisté 300 kněží a nebude trvati dlouho, zvýší se na 400 osob. Bude-li jich práce wšudy sprowázeti takové požehnání, z jakého až posud se těšili: pak můžeme s jistotou očekávati, že přewaha katolicizmu w tichomoří bude blahým výsledkem apostolského jich ušilování. Dlužno wšak zde podotknouti, že právě misijním francouzským mnohá nebezpečná úskalí hrozí, ne-li záhubou, aspoň značnou ujmou. Toto nebezpečnstwí vzniká z jejich poměrůw ku vládě domácí. Nelze upírati, že námořstwo francouzské mnohé a znamenité služby věci katolické prokázalo. Bláda francouzská položila na Sandwichách a na Tahitě fanatické nesnášlivosti kazatelůw protestantských konečné hráze, přewázela zdarma blahověsty do dalekých končin, vystupujíc wšudy rázně k ochraně jejich. Za tou příčinou osočowali Eutteroth a jiní vládu francouzskou co nástroj římské Propagandy. Francie wšak jest daleka toho, býti powolným nástrojem Propagandy, nébrž tušíme, že právě naopak smýšlí, wšemi silami hledíc ze spolkůw misijnských kořistiti pro své politické záměry. W tom věži dotčené úskalí pro spolky misijnsko-francouzské; nech se nedají zaslepiti okamži-

*) Annales, 1852.

tým prospěchem, z pomoci hmotné zdánlivě vyplývajícím, aniž uvediti se na bezcestí přílišnému vlastnictví na příkoř zájmům náboženským, kterým všudy a veždy prvé sluší místo. Nech se vždy těsně přidržují Propagandy římské, protože ona toliko dowede jich uhájiti sfdolního wlivu záměrů swětských a zachová jich w důvěře národů katolických, kteří swými příspěvky podporují šíření-se Cirkwe w sebeobecné, nikoli ale nemíní skládati se na osobctížádostivých choutek té neb oné vlády swětské. Kdyby missonáři w záměry státne wessli, strailiby nejen důvěru pohanských narodů, kterým wíru hlásají, nébrž i sama wíra pokřesťaněných cd nich národů mohlaby snadno propadnouti podobným pohromám, jaké až podnes katolické cbywatelstwo na Libanu winou politiky francouzské stihají. Francie velmi ráda za hranicemi se honosí jménem katolického národu, aby získala důvěru slabších národů katolických a co mocná zástupkyně zájmů katolických cti a wážnosti dosáhla; awšak hetewa, aspoň až posud, býwá, opusiti národy, kteří k ní swé utočiště wzali, velmi neswědomitě w tom ořazení, w němžto zpozorowala, že ku prospěchu jejímu déle se nehodí*). Nech tedy spolky missonské wšeliké myšlénky o jakémś protektorátu vlády francouzské w tichomoří co nejbedli-

*) Tato bítka platí obzwláštně o vládě Louis Philippa; nynější Francouzsto zdá se, že ze šlechetných úmyslů Cirkwe a náboženství se rjímá.

wěji se waruji, neboť w pádu wojny wzessloby z něho pro misie katolické množství mrzutosti, stráta stihalaby strátu a důvěra národům katolických ku Spolku Lyonskému rázem zmizelaby. Ač Spolek Pícpuský sem tam neuměl dosti se ubrániti wšelakého podezření: musí předce každý předsudkem nepodjatý uznati a jemu svědectví wydati, že posud ani jediný z jeho misijnářůw nemůže býti naříkán, žeby za nástroj politických záměrůw vlády francouzské byl se propůjčil. Zejména připomínáme biskupa *Bompalliera*, jehožto chování-se na N. Seelandu w tomto ohledu příkladným nazváno býti zasluhuje. Stojе uprostřed dvou politicky různých stran, od jedné neustále podezírán, ode druhé, z jeho vážnosti kořistiti doufající, wšemožnými poctami počoussen býváje, předce ani na okamžení na své postavení jakožto katolický misijnář a biskup nezapoměl a svou obezřelostí dowedl udržeti se w důvěře půwodného obywatelstwa, nepozbyti uctu svých vlastních rodákůw na poloostrově Banksu a u vysokém stupni získati vážnost vlády britické, a tak, od přátel i nepřátel stejné šetrnosti požiwaje, i w čas zuřivé války pokračowati w díle apostolském. A nemensši slouží *Bompallierowi* cti, že co upřímný katolík, jemuž prospěch králowství Božího jde nade wšechno, nejprwé nahlídnul důležitost misie britické pro tichomoří, wždy w úzké trwaje spojitosti s arcibiskupem *Boldingem* na N. Hollandu a tím samým mocně porázeje předsudky vlády anglické.

Kladouce hlavní důraz na čistě-katolické smýšlení misijnářův předce daleci jsme toho, žádati, aby misijnář všeliké přichylnosti ku své národnosti dal na prostu výhodu a netečným byl prospěchu a zájmům své vlasti. Vystupuje-li který národ přede jinými co nosič a zástupník víry a Církve katolické, slouží to ku veliké cti a slávě celého národu a že pak Církve jeho zásluhy vděčně uznává, jest věc velmi přirozená; nikdy ale nezapomíná na vyšší své, Ji od Boha vykázané, poslání, odmíšťujíc všelikou porobu co Sebe nedostojnou, kdyby tentýž národ Ji co nástroje záměrů svých pozemských použití zamýšlel. Národu, jehož misijnář na viru obrátiti podniká, nech nad bílý den vysvítá, že nemyhuje z rozkazu některé moci světské, nýbrž že poslání své má od Boha a Jeho Církve. Misie francouzská v tichomoří tím větší potřeby má všemožné svědomitosti a ostrážitosti, čím úskočněji nepřátelé Církve chováni-se vlády francouzské v Oceanii používají k tomu, aby i misijnářstvo francouzsko-katolické v podezření uvedli a působení jejich překazili. Toto nebezpečství, ztožniti blahověsty katolicko-francouzské s vládou, zvýšeno jest za našich dnův ještě více. Ve městě Havru vznikl „Obchodný Spolek francouzsko-oceanský“ k tomu cíli, aby všudy po tichomoří na všech pokřesťaněných ostrovech zaváděl výměnný obchod s obyvatelstvem; mimo to obral sobě za úkol, zarážeti osady pro pilné řemeslníky a rolníky. Konečně i k tomu bude

obraceti své žení, aby jednotlivé stupiny ostrovní
 své neustále mezi sebou spojitosti trmaly, k
 čemuž Spolek jistý počet korábů ustanovil.
 Ze misíím nemalý z této správy se urodí pro-
 spěch, jest na jewě. Velmi překážela až posud
 zdaru misííi těžkost, kterakou činilo každé pře-
 plavení-se misíionářů s jednoho ostrowu na
 druhý, poněkud vzdálenější, a když se již na
 místě svého určení octli, strádali museli mnoho
 nedostatkem ano i hladem a nahotou; nebyloť
 příležitosti, zaopatřiti jich novými zásobami. Zři-
 zením ewropejských osad vyniknou misíionáři z
 mnohých nesnází w ohledu na hmotné potřeby.
 Avšak zdali z druhé strany obchodný a fra-
 mářský duch „Spolku francozsko-oceanického,
 zdali politika vlády francozské za přízeň a pod-
 poru, s kterou misíím se nabídá, nebude na
 wzájem požadovati od nich, aby hleděly pro-
 spěchu jeho, a zdali pak messťerá misíie fran-
 couzská w tichomoci se nezakalí jakousi přísadou
 a barvou politickou za příkladem misííi prote-
 stantsko-britických *)? Půwodce Spolku fran-
 couzsko-oceanického, obchodník Gaveršský Ma r-
 zion, nassel pro svou smysllénku příznivého
 ohlasu jak mezi obchodnictwem tak u vlády wla-
 stenské; ano vláda povolila, aby důstojník w loď-
 stvu státném, Marceau, ze státné služby wystou-
 pil, avšak svůj posawádný plat podržel a maje

*) Viz misíi na N. Kaledonii a místné počínání-
 sobě kapitána Bouzeta proti Valládanům; stra-
 na 593.

vždy právo, postupovati ku 'vyšší důstojnosti, jakoby státu sloužil, službě Spolku oceanského docela se věnoval. Prvá loď, kterou spolek jeho správě svěřil, obdržela jméno: „Archa Umluvy“ a odvezla do tichomoří značný počet misijnářův, rolníkův a řemeslníkův. Ve smlouvě, kterou Spolky misijní se společností francouzsko-oceanskou uzavřely v ohledu na domázení misijnářův na určená místa, výslovně vyminěno, že Spolky misijní žádné podílu v obchodních podniknutích a výpravách míti nemají. Rády se jim podařilo i v druhém ohledu zachovati úplně potřebnou volnost a neodvislost! —

4)

Jedna však okolnost nad jiné pojistuje Církvi katolické v tichomoří radostnou budoucnost — vzkvetání a zmáhání se misie briticko-katolické. Od té doby, co Mlathorne *) v Australii (viz misie na ostrově Norfolk) a Pompallier na N. Seelandu svým duchem apostolským vymýtili předjudky vlády koloniální proti katolicismu, přestala Anglie býti výhradnou zastupnicí protestantismu ve svých osadách, již od patnácti let nových co rok nabývajíc důkazů, že blahověstím katolickým nikoli se nejedná o získání politického vlivu mezi potřeštěnými Oceánany, nýbrž o mravné a náboženské jejich

*) Nyní biskupem Birminghamským v Anglii.

poznamenání *). Misie britická na N. Hollan-
du, jejížto dosahu a dowahu teprve budouc-
nost odkryje, rovná se rychlostí svých výsled-
ků již nyní misii španělské na Filippinech;

*) Známot čtenářům z misie novo-seelandské, že
blahověstové katoličtí v čas vnitřních rozbrojův
mezi původními kmenovci a vládou anglickou svou
vážností zprostředkovali mír, jsouce jedinou záští-
tou pokojných usadníků mezi tím, co kazatelové
protestantští od vojenských důstojníků anglických a
novinářův nařikáni jsou byli veřejně zpouhou proti
vládě a posilováním divochův proti kolonistům.
Tentýž nářek vedou zprávy za nassich dnův z před-
hoří dobré naděje, kdežto na štedrý večer 1850
Kafrowé a Hottentoti proti vládě anglické se po-
zdvihli a podnes páli a vraždí, wzdorujíce šfastně
zbroji britické. Misijnáři protestantští, kteří od
roku 1799 mezi Kafry a Hottentoty pracují, vši-
chni spojili se s buřící. Dne 7. ledna 1850 na-
lezen na bojišti u twrze Beaufortu mezi mrtvými
kazatel M r i e v řadách Kaserstých bojowavšší.
Právě v oněch osadách, kde kazatelové požívali
nejvíce vážnosti, nejzuřivěji sobě počínají odbojní-
ci, bez milosrdenství vraždíce „bělochy“ po městách
a dědinách, kterých se zmocnili. „Kterak se odslou-
žili,“ píše Graham's Town Journal, „oni lidé,
kterých vláda podporewala ročně 10.000 librami
sterlinkův? (100.000 zlatých stříbra! Katoličtí
kněží v Anglii jsou rádi, když jim vláda ponechá,
co jim dobrodinci za živa dají, nebo wšeliké
odkazy záwětné vláda bere w plen!) Tím,
že se spojili proti ní s divokými wrahy, tím, že
jich wšfemožně podporují proti „bělouchům.“ Každá
misie má svůj šlep se zásobou střelného prachu,
který nepřátelům prodává a velké peníze trží; zist
misijnářům tedy žádá, aby wálka se bloužila.“

welký misijní seminář, w Irsku nedávno zaražený, rozmnožuje znamenitě síly její, za dwa posledně roky odeslal do N. Hollandu 47 misijnářůw, jichž zajisté čím dále tím více bude přibýwati. Neméně důležitá událost jesti, že přičiněním Lorda Spennera (dříve anglického kazatele, nyní katolického kněze) také italští Passionisté s misíí britickou se spojili. —

Jedna z nejwětších důležitostí pro budoucnost Církve katolické w tichomoří jesti, aby nad bílý den wyswitalo, že misie katolická není wýhradně Francii zastoupena a že zájmy Církve katolické w tichomoří jsou docela jiné, wyšší a mnohem dále sáhající, nežli zájmy politiky Francouzské. S tíží bylaby wíra katolická tak šťastné a rychlé pokroky na ostrowech Sandwických učinila, kdyby francouzští misijnáři nebyli sworně působili s anglickými. Půwodcowé tamnější misie, Bachelot a Short, náleží k oněm dvěma wssudy a wždy se wzájemně osocujícím

Wyťah z „Tabletu“ ode dne 17. ledna 1852. Uhodíme snad w pravý prostředek řkouce, že kazatelové protestantští zajisté neobmysleli vraždu a zhárstwi, když ony divoké hordy proti zmáhajícímu se osadnictwu popouzeli; wšak želice swého politického wliwu, kterému pořádná koloniální vláda hrozila zkázou, zapomněli jako druhové jejich na N. Seelandu na pravý úkol swůj a dali se unést hořkostí nad klesající swou mocí swětskou, wywolawše podněcowáním náruživosti lidských duchů propastné, jichžto rozuzděné wzteklosti i při nejupřímnější wůli nyní owládati a zapuditi w stawu nejsou. —

narodům, pročej swornost dotčených dvou blahověstím nemohla než velmi důrazně a blahodějně působiti na původné obyvatelstvo. Dpět to byl Angličan, kněz Walsh, jenž později misie osířelé se ujal a všem překážkám na vzdory ku prospěchu věci katolické rozšířil. Z toho patrně, kterať v ohledu na N. Seeland newynnutelno, aby tam žil britický co do misijnářstva, ne-li převládal, tedy aspoň ve značném počtu francouzskému se přimířil. Ač B. Viard jest výtečný misijnář, kněz příkladný a učenec znamenitý, předce bychom ale s větší radostí powolání rodáka britického k biskupství Boenamskému byli uvítali. Podobné poměry pozorovati we střední Oceanii. Tam zbudili misijnáři protestantští mezi obyvatelstwem zvláštnou příchyllost k Anglii, Francii co možná snižujice. Předsudky ostrowanů padají pak na misijnáře katolické, protože francouzské, a w těchto ústkách záleží nejvíce podpora kazatelů. Obsadtež se ostrowy Přátelské, Fidžijské a Blawecké dostatečným počtem misijnářův briticko-katolických, wyjdiž na jemo, že značný díl Anglie se počítá ku všeobecné Církvi, že Anglie není výhradnou zástupnicí protestantismu — a podpora, z níž misijnářstvo sektářské nejwydatněji své síly čerpalo, rázem se sřiti. Podají-li misijnáři španělská na N. Guineu a sousedných skupinách pomocné ruky francouzským, pak spojí se onen trojí národ, jenž panuje w tichomoří, na vzdory různým zájmům pozemským, w onom nejvyšším cíli, je-

hož člowěčenstwo se domáhá, w jedné wíře, w jedné wšseobecné Církwi. Ani Francouzové, ani Angličané, ani Španělowé nemtišnou miššim tichomořským ráž katoličnosti, s to jest jenom horující nade wšsemi Roma. —

5)

Následující diocese skládají Církew tichomořskou:

- 1) Arcibiskupstwi: Manilla.
- 2) Biskupstwi: Nowá Segovia.
- 3) Biskupstwi: Nowý Caceres.
- 4) Biskupstwi: Zebu.

Tyto diocese rozkládají se po Filippinech mimo Palawan a Mindanao, pak po ostrovech Babujanšých, Bataušých, Bassišých a Marianšých, počítajíc dohromady asi 4,500.000 katolíckých obywatelůw.

5) Arcibiskupstwi: Sidnej mimo mišsie na ostrovech: Norfolk a Denwich.

6) Biskupstwi: Adelaida.

7) Biskupstwi: Hobart-Town w Tasmanii.

8) Biskupstwi: Berth.

9) Apostolšý Wikariát Soudanšý.

10) Apostolšý Wikariat: Viktoria (w přístavu Esingtonském).

Toto šestero dioceši patří k mišši britcké; zřízeny jsou od Gregora XVI. wšsechny a obsahují asi 130—140.000 katolíkůw. —

11) Apostolšý Wikariát: Sandwichy.

12) Apostolský Vikariat: Tahita, Markefy a Gambiery.

13) Apostolský Vikariát: Středná Oceánie (Tonga=Tabui, Wallis, Futuna, Rotuma, ostrovy Blawecké a Fidžijské).

14) Apostolský Vikariat: Ikanamavi (N. Seeland).

15) Apostolský Vikariát: Boenamu (Nový Seeland).

16) Apostolský Vikariát: Nová Kaledonie.

17) Apostolský Vikariát: Melanesie a Mikronesie (ostrovy Salomounovy).

Sedmero posledních Vikariátů patří k misii francouzské; jsou všeměř založeny od Gregora XVI., vyjma jižní ostrov novo-seelandský (Tavai=Boenamu). V roce 1850 obnášel počet katolického obyvatelstva asi 80.000 duší, na Sandwichách s 20.000 duší, na N. Seelandu okolo 40.000 duší. — Počet protestantů, větším dílem osadníků, na N. Hollandu, N. Seelandu a jinde po tichomoří bydlících cení se na 400.000; Oceánianů ještě pohanských na ostrovech španělských 1,000.000, na N. Hollandě 400.000, různě po tichomoří 1,200.000 ~ 1,4000.000 duší. —

D b í a h.

Předmluva.	Strana
Uvod k misijním katolickým	1

I. Díl úvodný.

§. 1. Přehled zeměpisný	20
§. 2. Ústavy tichomořské v ohledu politickém	25
§. 3. Důležitost ostrovů tichomořských pro Evropany	29
§. 4. Dřevnější historie ostrovů tichomořských	34
§. 5. Křesťanství a náboženství Oceánianů	43
§. 6. Správa politická	65
§. 7. Správa domácí	71
§. 8. Vzdělávání půdy a živnostnictví	75
§. 9. Veřejné záležitosti	79

II. Dějepis misijní tichomořských.

Glava I.

Od nalezení oceanu tichého až k úpadku převahy Španělské.

§. 1. Misie na ostrovech Filipinských	88
§. 2. Misie na ostrovech Babujanových, Batanových a Bassianových	104
§. 3. Misie Marianské	108
§. 4. Misie Karolinské	122
§. 5. První misie na Tahiti	131

Glava II.

**Převaha Anglická v tichomoří.
Misie protestantské.**

§. 1. Založení osady Novo-Ziho-Wallescé	134
§. 2. Pečatek spolků protestantsko-misionářských	143

§. 3. Misie protestantů na ostrovech Tovařských.	
Počátek misie až k smrti krále Pomara I.	152
Pomara II.	158
Pomara II. jakožto křesťan	167
Bliv misijnářův protestantských na nábožensko-mravný život Tahitanův.	168
Smrt Pomara II.	178
I. Politická správa na ostrovech Tovařských	181
II. Náboženský život na Tahitě	188
§. 4. Misie na sousedných skupinách	190
§. 5. Misie na ostrovech Přátelských, Fidžijských a Plamečských.	
a) Přehled zeměpisný	192
b) Misie na ostrovech Tonganských	193
c) Misie na ostrovech Fidžijských	205
d) Misie na ostrovech Plamečských	207
§. 6. Misie na Novém Seelandě.	
a) Země- a dějepisný přehled	210
b) Evropejské přistěhovatelci. Misie	213
c) Nový Seeland prohlášen za osadu anglickou.	216
§. 7. Misie na ostrovech Sandvičských.	
a) Země- a dějepisný přehled	228
b) Počátek misie protestantské	231
c) Kolonisté a misijnáři	240
d) Pokračování dějepisu	247
§. 8. Uvahy o mravné a fyzické působivosti misii protestantských na národy tichomořské	253

Glava III.

Obnovení katolické činnosti misijní v tichomoří.

§. 1. Katolické spolky misijní	262
§. 2. Počátek činnosti misijní-katolické na N. Hollandě a na sousedných ostrovech.	
a) Doba před emancipací.	270
b) Spojení N. Hollandu a země Van-Diemenovy v jeden apostolský vikariat	272
c) Misie v zemi Van-Diemenově či Tasmanii	279
d) Misie na ostrově Norfolk.	280
e) Misie mezi původními obyvatelstvem	284
f) Založení církevní provincie australské	295
§. 3. Misie na ostrovech Gambierských *)	300

*) Misie g) má stát v knize na straně 300: §. 3. — Misie

a) Příchod apostolského náměstka na ostrovů Gambiersté	316
b) Náboženský, občanský a politický život na ostrovech Gambierstých	322
c) Závěrek	330
§. 4. Misie na ostrovech Markestých a Towarněstých.	
a) Založení misie na ostrovech Markestých	331
b) Misie na ostrově Tahitě	339
c) Prostřednictví francouzské	353
d) Obsazení ostrovů Markestých a Towarněstých Francouzskem	361
§. 5. Katolické misie na ostrovech Sandwičstých.	
a) Založení misie	376
b) Pronásledování katolíků. Vyhynání blahověstů	379
c) Obnovení misie. Opětné pronásledování	393
d) Svoboda Cirkvi. Rychlé mrzůstání obce katolické	406
e) Řízení apostolského vikariátu ostrovů Sandwičstých	425
f) Nynější stav misie katolické na ostrovech Sandwičstých	427
§. 6. Misie na N. Seelandu.	
a) Řízení apostolského vikariátu pro západnou Oceanii	438
b) Počátek misie na N. Seelandě. Diáknictwo evropejské a Spolek N. Seelandstý	443
c) Rychlé pokroky náboženství katolického za prohlášením Nového Seelandu za osadu britickou	455
d) Vnitřné rozbroje	476
e) Nynější stav Cirkve a národu novo-seelandského	493
§. 7. Misie ve střední Oceanii.	
a) Misie Wallisanstá	499
b) Misie na ostrově Futuně	506
c) Obrácení na víru ostrovů Wallisu a Futuny	513
d) Řízení apostolského vikariátu pro střednou Oceanii	525
e) Nynější stav misie na ostrovech Wallisu a Futuně	530
f) Misie na ostrově Rotumě	537
g) Misie na ostrovech Tonganstých	543
h) Misie na ostrovech Fidžiistých	554
i) Misie na ostrovech Plaveckých	559
§. 8. Misie v Nové Kaledonii. Řízení apostolského vikariátu.	

h) na straně 316 ná státi a) — místo i) na str. 322 —
 h) — a místo k) na str. 330 — e).

	Strana
a) Powaha ostrowanů. Počátek misie . . .	570
b) Pronásledování misijnářů . . .	587
c) Chowání-se nowokřesťanů w čas pronásledování . . .	594
d) Blahověstové pokoušejí se obnoviti misii. Wy- stěhování-se nowokřesťanů . . .	599
§. 9. Apostolský Wikariat: Melanesie a Mikronezie.	
a) Misie na ostrovech Salomounových . . .	607
b) Misie na ostrově: San-Christoval.	
α) Mrawy a obyčje obywatelstwa . . .	613
β) Snahy misijnenské . . .	622
c) Misie na ostrově: Woodlark . . .	630
d) Misie na ostrově: Rook . . .	640
e) Misie na ostrově: Annaton . . .	644
f) Misie na ostrově Smrkovém . . .	648
§. 10. Úvahy závěrečné o misijnářství vůbec a o mis- sích tichomořských vůbec . . .	657